

**Integratie en
Samenleven**

2022

Integratie en Samenleven 2022

Verklaring van tekens

niets (blanco)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
0 (0,0)	het cijfer is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
*	voorlopige cijfers
**	nader voorlopige cijfers
-	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
2016-2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2004/'05-2016/'17	oogstjaar enz., 2004/'05 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Redactie & Visualisatie, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann
Omslagfoto: ANP / Marcel van den Bergh

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2022.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting 5

Summary 14

Inleiding 22

1 Bevolking 26

2 Wonen 46

3 Onderwijs 67

4 Sociaaleconomische positie 99

5 Criminaliteit 130

6 Gezondheid 150

7 Sociale en maatschappelijke participatie 182

8 Verschillen tussen bevolkingsgroepen in COVID-19-ziekenhuisopnamen in 2020 189

8.1 Inleiding 189

8.2 Data en analyse 189

8.3 Resultaten 191

8.4 Belangrijkste resultaten 199

8.5 Discussie 200

8.6 Conclusie 201

8.7 Literatuur 201

9 Schoolloopbanen van de tweede generatie 203

- 9.1 Inleiding **203**
- 9.2 Onderwijsniveaus van de tweede generatie **209**
- 9.3 Onderwijsroutes **212**
- 9.4 Opstroom en afstroom **228**
- 9.5 Verdiepende analyse: persoonlijke en gezinskenmerken bij opstroom **234**
- 9.6 Conclusie **238**
- 9.7 Literatuur **240**

10 Inkomensmobiliteit tussen familiegeneraties naar herkomst 244

- 10.1 Inleiding **244**
 - 10.2 Data en methode **245**
 - 10.3 Resultaten **248**
 - 10.4 Conclusie en discussie **265**
 - 10.5 Literatuur **266**
-
- Begrippen **268**
 - Gebruikte databronnen **275**
 - Bijlagen **277**
 - Medewerkers **318**

Samenvatting

De Rapportage Integratie en Samenleven beschrijft hoe verschillende herkomstgroepen zich verhouden tot het gemiddelde van de totale Nederlandse bevolking. De vraag die centraal staat is of de verschillen afnamen in de afgelopen jaren en of de tweede generatie, die in Nederland werd geboren, naar het gemiddelde toe beweegt ten opzichte van migranten die in het buitenland werden geboren. Dit rapport beschrijft de ontwikkeling van integratie tot en met 2021, en omvat daarmee ook de invloed van COVID-19 op de arbeidsmarkt en de samenleving. De recente immigratie van oorlogsvluchtelingen uit Oekraïne komt echter niet aan de orde in dit rapport. Deze samenvatting begint met hoofdpunten op het gebied van integratie. Vervolgens wordt per hoofdstuk ingegaan op de belangrijkste uitkomsten.

Hoofdpunten

De positie van personen met een herkomst buiten Nederland week op verschillende domeinen af van het gemiddelde van de totale Nederlandse bevolking. Zo waren zij gemiddeld kleiner behuist, hadden zij een lager onderwijsniveau, minder vaak werk, een lager inkomen en waren zij vaker uitkeringsafhankelijk. Ook ervoeren zij hun gezondheid minder vaak als (zeer) goed, deden zij vaker een beroep op de zorg, en liepen zij een verhoogd risico op ziekenhuisopname vanwege COVID-19.

Na een periode van economische groei, waarin de sociaaleconomische positie van de meeste buitenlandse herkomstgroepen verbeterde ten opzichte van het gemiddelde, werd 2020 gekenmerkt door een terugslag voor alle herkomstgroepen ten gevolge van de pandemie. Het herstel, een toename in arbeidsparticipatie, een afname in werkloosheid en uitkeringsafhankelijkheid, lijkt in 2021 (nog) niet voor alle herkomstgroepen te zijn ingezet.

Binnen de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, en Nederlands-Caribische herkomstgroepen verschilde de tweede generatie op het gebied van wonen, sociaaleconomische positie en onderwijs minder van het bevolkingsgemiddelde dan migranten. De tweede generatie woonde groter, had vaker een koophuis, een hogere arbeidsparticipatie, een hoger inkomen, en is hoger opgeleid. In het onderwijs is er sprake van een inhaalslag, waarbij het aandeel dat instroomde op havo of vwo binnen met name de Marokkaanse en Turkse herkomstgroep, relatief hard steeg. Wel verschilde de positie van de tweede generatie op al deze domeinen ook in 2021 nog van het gemiddelde.

Binnen de vijf grote Buiten-Europese herkomstgroepen vormde de Indonesische een uitzondering. Zowel Indonesische migranten als de tweede generatie namen een bovengemiddelde positie op de woningmarkt in, hebben een bovengemiddeld inkomen en zijn relatief hoog opgeleid. Ook ervoeren zij hun gezondheid vaker als goed en is hun beroep op de zorg relatief beperkt.

Migranten uit vluchtelingenlanden namen op vrijwel alle sociaaleconomische domeinen de minst gunstige positie in. Ze woonden het kleinst, hebben zelden een koopwoning, zijn vaak uitkeringsafhankelijk en hebben de laagste inkomens. Wel maakten de Nederlands-

Afghaanse en Nederlands-Iraanse tweede generatie een inhaalslag in het onderwijs: zij waren vaker hoogopgeleid dan gemiddeld.

Het percentage dat als verdachte van een misdrijf werd geregistreerd nam de afgelopen jaren voor alle herkomstgroepen af. Wel bleef de mate van oververtegenwoordiging van verdachten met een buitenlandse herkomst nagenoeg gelijk. Het sterkst vertegenwoordigd waren (jonge) mannen van de Nederlands-Marokkaanse en Nederlands-Caribische tweede generatie. Verder daalde het aandeel mensen dat aangaf zich weleens onveilig te voelen het afgelopen decennium, al is er stagnatie sinds 2019. Mensen met een herkomst buiten Nederland voelden zich vaker onveilig dan gemiddeld, met name in hun eigen buurt.

Contact met buren en vrienden is het afgelopen decennium afgenomen en ook het aandeel mensen dat vrijwilligerswerk doet, of deelneemt aan het verenigingsleven, nam af. Dit gold voor alle herkomstgroepen. Mensen met buitenlandse herkomst hadden minder contact met familie dan gemiddeld. Wel had de tweede generatie relatief veel contact met vrienden en hebben de Nederlands-Turkse en Nederlands-Marokkaanse tweede generatie relatief veel contact met buren. Mensen met buitenlandse herkomst participeerden minder dan gemiddeld in het verenigingsleven en vrijwilligerswerk. Ook verleenden zij minder vaak informele hulp, met uitzondering van de Marokkaanse herkomstgroep.

Hoofdstuk 1: Bevolking

Van de 17,6 miljoen personen die de Nederlandse bevolking op 1 januari 2022 telde, waren 2,6 miljoen geboren buiten Nederland (migranten). Van de mensen die in Nederland werden geboren, hadden 2 miljoen personen tenminste één ouder geboren buiten Nederland (de tweede generatie). Samen vormden deze groepen 26 procent van de Nederlandse bevolking, waarvan ongeveer twee derde een Buiten-Europese herkomst heeft. Personen met Turkse, Marokkaanse, Indonesische, Surinaamse of Nederlands Caribische herkomst vormden de grootste Buiten-Europese herkomstgroepen.

De afgelopen vijf jaar was de groei van de Nederlandse bevolking voor bijna 90 procent het gevolg van internationale migratie. Na een flinke daling in het migratiesaldo in 2020 vanwege de coronapandemie, lag het migratiesaldo in 2021 weer op het niveau van topjaar 2019. De migratie vanuit de nieuwe EU-landen nam het meest toe, met de meeste migranten uit Polen. In vergelijking was de groei vanuit vluchtelingenlanden de afgelopen vijf jaar kleiner, maar er zijn grote verschillen tussen herkomstlanden, met als grootste herkomstgroep de Syrische. Het migratiesaldo van de vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen in Nederland nam na een dip in 2015 gestaag toe, met name onder de Turkse herkomstgroep.

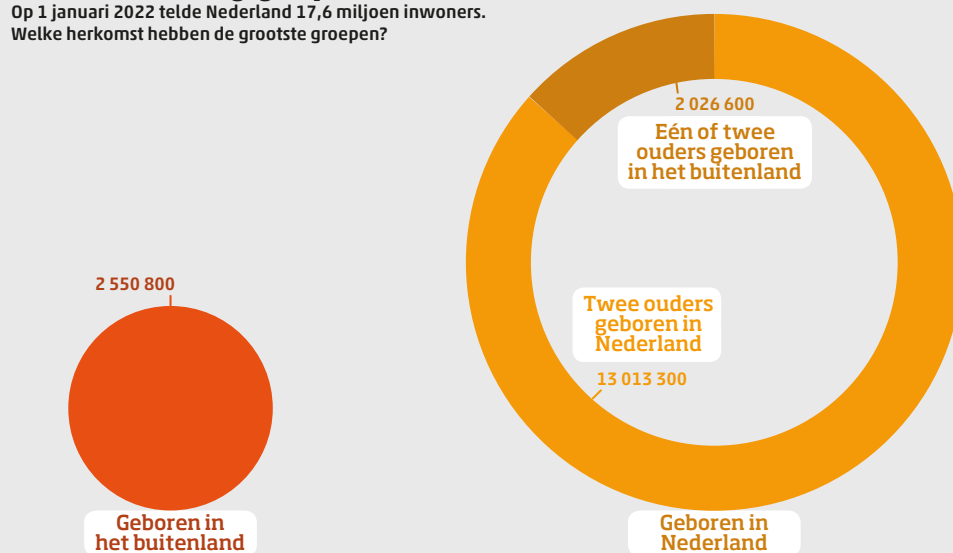
Gezinsmigratie is voor veel herkomstgroepen het belangrijkste motief om naar Nederland te komen. Migratie uit vluchtelingenlanden bestaat voor het grootste deel uit asielmigratie, gevolgd door gezinsmigratie. Voor migranten uit andere landen, zowel Europese als Buiten-Europese, spelen de motieven arbeid en studie een rol van toenemend belang.

Tussen de verschillende herkomstgroepen in Nederland bestaan demografische verschillen. Zo was de bevolking met buitenlandse herkomst jonger dan gemiddeld, met name de tweede generatie. Ook kende de groep met buitenlandse herkomst relatief veel eenouder- en eenpersoonshuishoudens. Wel waren er grote verschillen tussen de buitenlandse

herkomstgroepen onderling. Zo trouwden personen met een Turkse of Marokkaanse herkomst in vergelijking met andere buitenlandse herkomstgroepen relatief vaak met een partner met dezelfde herkomst, zowel onder migranten als onder de tweede generatie. Ook is het gemiddeld kindertal van vrouwen met Marokkaanse herkomst relatief groot, al hebben Marokkaanse migranten gemiddeld wel meer kinderen dan de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie.

Grootste bevolkingsgroepen naar herkomst

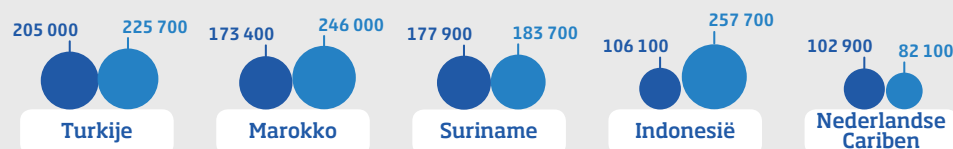
Op 1 januari 2022 telde Nederland 17,6 miljoen inwoners.
Welke herkomst hebben de grootste groepen?

Europa

Buiten-Europa

Vluchtelingenlanden

Legenda

Geboren in buitenland Geboren in Nederland

Hoofdstuk 2: Wonen

Ten opzichte van het gemiddelde van de totale Nederlandse bevolking woonden mensen met een herkomst buiten Nederland vaker in huurwoningen en meergezinswoningen, en hadden zij een kleiner woonoppervlak. Het verschil met de gemiddelde bevolking was voor de tweede generatie wat kleiner dan voor migranten.

Van de personen met een buitenlandse herkomst hadden diegenen met een Indonesische herkomst de meest gunstige positie op de woningmarkt. Dat gold vooral voor ouderen met een Indonesische herkomst, en zowel voor Indonesische migranten als de Nederlands-Indonesische tweede generatie. Ze hadden relatief vaak een koopwoning en een relatief groot woonoppervlak. Onder jongeren hebben huishoudens met een Turkse herkomst een overwegend goede positie wat betreft wonen. Dat gold vooral voor jongeren van de Nederlands-Turkse tweede generatie. Zij hadden bovengemiddeld vaak een koopwoning, woonden bovengemiddeld groot en hadden bovengemiddeld vaak een eengezinswoning. Daarmee nemen zij bijna eenzelfde positie in als hun leeftijdsgenoten met een Nederlandse herkomst.

Migranten uit vluchtelingenlanden hadden relatief de minst gunstige positie op gebied van wonen. Zij woonden relatief vaak in huurwoningen en eengezinswoningen, en op een relatief klein woonoppervlak. Dit gold met name voor migranten uit Somalië en Eritrea. Van de vijf grootste Buiten-Europese herkomstsgroepen hadden personen met een Marokkaanse herkomst een relatief ongunstige positie wat betreft wonen. Vooral het aandeel met een koopwoning is relatief laag onder zowel Marokkaanse migranten, als de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie.

Mensen met een buitenlandse herkomst waren oververtegenwoordigd in de grote steden, waar hun aandeel soms hoger was dan 50 procent. Van de inwoners in de grote steden was ongeveer een derde van de tweede generatie, en iets minder dan een kwart is migrant. Van de mensen met een Surinaamse of Marokkaanse herkomst woonde iets minder dan de helft in een van de vier grote steden, van de mensen met een Turkse of Nederlands-Caribische herkomst was dat een derde. Mensen afkomstig uit nieuwe EU-landen of vluchtelingenlanden woonden meer verspreid over Nederland.

Hoofdstuk 3: Onderwijs

Leerlingen met een Buiten-Europese herkomst volgden minder vaak een hoog onderwijsniveau dan gemiddeld. Ten opzichte van tien jaar geleden is het aandeel leerlingen met een Buiten-Europese herkomst op hogere onderwijsniveaus wel gestegen, en is het verschil kleiner geworden. Dit blijkt uit het aandeel leerlingen met havo- of vwo-advies, maar ook het aandeel leerlingen dat havo of vwo-onderwijs volgt in leerjaar 3 van de middelbare school. Met name onder leerlingen met een Turkse of Marokkaanse herkomst nam het aandeel leerlingen dat havo of vwo-onderwijs volgt relatief sterk toe. Ook het slagingspercentage onder leerlingen met een Turkse herkomst is gestegen. Onder leerlingen met een Nederlands-Caribische herkomst bleef het aandeel leerlingen op hogere onderwijsniveaus achter. Dit was ook te zien op het vmbo, waar leerlingen met een Nederlands-Caribische herkomst relatief vaker vmbo-basis onderwijs volgden dan leerlingen met een andere herkomst. Ook het slagingspercentage van deze groep nam tot 2020 af.

Waar gemiddeld genomen mbo-opleidingen in de sector Zorg en Welzijn het vaakst gevolgd werden door mbo-studenten, kozen tweede generatie mbo-studenten het vaakst voor een opleiding in de sector Economie. Technische opleidingen waren onder mbo-studenten met een Buiten-Nederlandse herkomst minder populair dan gemiddeld. Mbo-studenten met een Marokkaanse herkomst kozen het vaakst voor een opleiding in de sector Zorg en Welzijn. In het hoger onderwijs kozen studenten van de tweede generatie relatief vaak voor de studierichting Recht, administratie, handel en zakelijke dienstverlening. Dit gold ook voor studenten met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse herkomst. Jongeren met een Buiten-Europese herkomst verlieten het onderwijs vaker vroegtijdig dan gemiddeld. In het algemeen is het aandeel voortijdig schoolverlaters in vrijwel alle herkomstgroepen gedaald. Onder mbo-studenten met een Turkse, Marokkaanse en Nederlands-Caribische herkomst is het aandeel dat de school verlaat zonder startkwalificatie gedaald.

Het aandeel hoogopgeleiden onder in Nederland geboren van 25 tot 45 jaar lag in de meeste Buiten-Europese herkomstgroepen lager dan gemiddeld. Alleen onder mensen met een Indonesische of overig Buiten-Europese herkomst lag het aandeel hoogopgeleiden hoger dan gemiddeld. Twee derde van de tweede generatie Nederlands-Iraanse vrouwen van 25 tot 35 jaar was hoogopgeleid.

Hoofdstuk 4: Sociaaleconomische positie

Voor alle herkomstgroepen, inclusief de Nederlandse, ging de COVID-19 pandemie gepaard met een verslechterde positie op de arbeidsmarkt in 2020: de nettoarbeidsparticipatie nam af en meer mensen waren afhankelijk van een werkloosheidsuitkering. In 2021 vond er gedeeltelijk herstel plaats. Gemiddeld werd in Nederland de eerder ingezette afname in het aandeel werklozen voortgezet en de nettoarbeidsparticipatie nam toe, tot zelfs boven het niveau van voor de pandemie. Dit gold echter in mindere mate voor de tweede generatie, en voor migranten was nog geen herstel te zien.

De tweede generatie had gemiddeld een hoger inkomen, was vaker actief op de arbeidsmarkt en ontving minder vaak een uitkering dan migranten. Toch had de tweede generatie gemiddeld een lager inkomen, een hogere (jeugd)werkloosheid en vaker een uitkering dan gemiddeld onder de bevolking van Nederland.

Van de vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen namen de Marokkaanse en Turkse een relatief minder gunstige positie in. De werkloosheid was met name onder de tweede generatie hoog, en beide herkomstgroepen ontvingen relatief vaak een bijstands- of arbeidsongeschiktheidsuitkering. Ook het gemiddelde inkomen van de Turkse en Marokkaanse herkomstgroep was lager dan dat van andere grote Buiten-Europese herkomstgroepen. De arbeidsmarktpositie van de Turkse en Marokkaanse herkomstgroep verbeterde gedurende de afgelopen tien jaar, maar de positie onderaan de rangorde is nagenoeg constant.

Migranten uit de nieuwe-EU-landen namen een bijzondere positie in, met hun bovengemiddelde nettoarbeidsparticipatie en ondergemiddelde aandeel uitkeringsgerechtigden. Naarmate zij langer in Nederland verbleven groeiden zij wel dichterbij naar het gemiddelde toe in het gebruik van een bijstandsuitkering. Ook was hun inkomen lager dan gemiddeld, en vergelijkbaar met migranten uit Buiten-Europese landen.

Van alle onderzochte herkomstgroepen hadden migranten uit vluchtelingenlanden het laagste inkomen. Zij ontvingen na het verkrijgen van hun verblijfsvergunning relatief vaak een bijstandsuitkering, en ook na een langere verblijfsduur is die bijstandsafhankelijkheid nog groot.

Hoofdstuk 5: Criminaliteit

Sinds 2005 is het percentage geregistreerde verdachten van misdrijven in alle herkomstgroepen gedaald, van 1,9 naar 0,8 procent van de Nederlandse bevolking. Het aandeel verdachten was over de gehele periode hoger dan gemiddeld onder personen met buitenlandse herkomst, met name onder de tweede generatie. Deze verschillen ten opzichte van het gemiddelde bleven nagenoeg gelijk over de tijd.

Van de verschillende herkomstgroepen waren personen met Nederlands-Caribische of Marokkaanse herkomst relatief sterk oververtegenwoordigd, met name mannen. Ook binnen deze groepen was het aandeel verdachten groter onder de tweede generatie, dan onder migranten (ook na correctie voor leeftijd). De Indonesische herkomstgroep is juist ondervertegenwoordigd, met een lager aandeel verdachten dan de Nederlandse herkomstgroep.

Ook het aandeel mensen dat aangeeft de afgelopen 12 maanden slachtoffer te zijn geworden van criminaliteit neemt sinds 2012 onder alle herkomstgroepen af, van 30,3 naar 17,1 procent. Het slachtofferschap was hoger dan gemiddeld onder personen met buitenlandse herkomst, met name onder de tweede generatie. Personen met Indonesische herkomst vormden daarop een uitzondering en waren minder vaak slachtoffer dan gemiddeld. Verder waren er geen verschillen tussen de verschillende buitenlandse herkomstgroepen.

Na een daling tot 2019 stagneerden zowel het percentage personen met algemene gevoelens van onveiligheid als het percentage personen met gevoelens van onveiligheid in de eigen buurt. In 2021 ervoeren migranten minder vaak algemene gevoelens van onveiligheid dan gemiddeld, terwijl de tweede generatie zich juist vaker onveilig voelde. Personen met Surinaamse herkomst voelden zich het vaakst onveilig, personen met Marokkaanse herkomst het minst vaak. Het percentage mensen dat zich weleens onveilig voelt in de eigen buurt was een stuk lager dan de algemene onveiligheidsgevoelens. Migrant en de tweede generatie voelden zich vaker dan gemiddeld onveilig in hun eigen buurt, met name personen met Surinaamse of Turkse herkomst.

Hoofdstuk 6: Gezondheid

Migrant en de tweede generatie ervoeren hun gezondheid minder vaak als goed dan gemiddeld. Dit gold in alle leeftijdsgroepen. Met name mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst ervoeren minder vaak een goede gezondheid dan gemiddeld. In de leeftijdsgroep 40 tot en met 80 jaar waren de zorgkosten van migrant en de tweede generatie ook hoger dan gemiddeld. Wel was de ervaren gezondheid tussen 2012 en 2020 in bijna alle leeftijdsgroepen en herkomstgroepen verbeterd.

Onder 18 tot 60-jarigen is het aandeel rokers in vrijwel alle herkomstgroepen afgenomen. Mensen met een Turkse herkomst rookten gemiddeld het vaakst, terwijl mensen met een Marokkaanse herkomst het minst vaak rookten. Het aandeel mensen met obesitas is juist in vrijwel alle herkomstgroepen toegenomen. Mensen met een Nederlands-Caribische herkomst hadden het vaakst obesitas. Onder 18 tot 40-jarigen van de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie is het aandeel obesitas het sterkst toegenomen, van 6,5 procent in 2012 naar 18,5 procent in 2020.

Mensen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst hadden relatief hoge kosten voor specialistische ggz. Mensen met een Turkse of Surinaamse herkomst hadden gemiddeld hogere kosten voor geneesmiddelen. Mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst kregen zowel het vaakst antipsychotica als antidepressiva verstrekt. Vooral aan vrouwen van Turkse herkomst werd vaak antidepressiva verstrekt, terwijl aan mannen van Marokkaanse herkomst vaak antipsychotica verstrekt werden. 55-plussers met een Marokkaanse herkomst kregen ook drie keer vaker diabetesmiddelen verstrekt dan gemiddeld.

Hoofdstuk 7: Sociale en maatschappelijke participatie

Migranten en de tweede generatie hadden iets minder vaak wekelijks contact met familie of buren dan gemiddeld. De tweede generatie had wel het vaakst contact met vrienden. De verschillen in contact met vrienden en buren zijn deels te verklaren door verschillen in leeftijdsopbouw, geslacht en opleidingsniveau. Jongeren in alle herkomstgroepen hadden bijvoorbeeld meer contact met vrienden. Ook na correctie hadden mensen met een Nederlandse herkomst nog steeds frequenter contact met familie. De Nederlands-Turkse of Nederlands-Marokkaanse tweede generatie hadden relatief vaak contact met buren.

Onder migranten lag het aandeel mensen dat informele hulp geeft lager dan gemiddeld. Mensen met een Marokkaanse herkomst, zowel migranten als de tweede generatie, gaven echter wel relatief vaak informele hulp. Migranten en de tweede generatie deden gemiddeld minder vaak vrijwilligerswerk. Mensen met een Surinaamse herkomst deden het minst vaak vrijwilligerswerk. Migranten en de tweede generatie namen ook minder vaak deel aan het verenigingsleven. Deze verschillen blijven overeind na controle voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau.

Ten opzichte van de periode 2012–2016 is in de periode 2017–2021 het contact met buren, het aandeel mensen dat vrijwilligerswerk doet en het aandeel dat actief is in het verenigingsleven afgenomen.

Hoofdstuk 8: Verschillen in ziekenhuisopnamen voor COVID-19 tussen bevolkingsgroepen

De COVID-19 pandemie had een ongelijke impact op de gezondheid van verschillende bevolkingsgroepen. Ziekenhuisopnamen vanwege COVID-19 kwamen vaker voor onder ouderen, mannen, personen met een lagere welvaart en onder personen met een Buiten-Europese herkomst. In 2020 hadden met name personen met een Marokkaanse, Turkse en Surinaamse herkomst een hoger risico om vanwege COVID-19 in het ziekenhuis opgenomen te worden dan hun leeftijds- en geslachtsgenoten met een Nederlandse herkomst. Dit gold zowel voor migranten uit deze herkomstgroepen, als voor de tweede generatie.

Er is onderzocht in hoeverre de verschillen in het risico op ziekenhuisopname voor COVID-19 toegeschreven kunnen worden aan verschillen in welvaart, huishoudensgrootte en woonplaats tussen deze groepen en de bevolking met Nederlandse herkomst. Personen met een Buiten-Europese herkomst wonen vaker in de grote steden, hebben vaak grotere huishoudens en hebben een lager dan gemiddelde welvaart. Deze factoren bleken een rol te spelen in het verhoogde risico op ziekenhuisopname, maar voor alle groepen verklaarden ze minder dan 35 procent van het verschil met de bevolking van Nederlandse herkomst. Er zijn dus ook andere factoren van belang. Omdat het onderzoek zich beperkt tot ziekenhuisopnamen in 2020, spelen verschillen in vaccinatiegraad of in de effectiviteit van vaccinaties tussen bevolkingsgroepen in deze cijfers nog geen rol.

Hoofdstuk 9: Schoolloopbanen van de tweede generatie

In een onderwijssysteem waar leerlingen op relatief jonge leeftijd worden ingedeeld naar verschillende onderwijsniveaus, kan opstroom in het onderwijs (van een lager onderwijsniveau overstappen op een hoger niveau) helpen om jongeren hun volle potentieel in opleidingsniveau te laten bereiken. Dit hoofdstuk kijkt naar jongvolwassenen van de tweede generatie en onderzoekt hun schoolloopbaan vanaf vijftienjarige leeftijd. Het hoofdstuk richt zich op personen geboren in Nederland tussen 1988 en 1991 met een Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, Nederlands-Caribische, Indonesische, Europese en 'overige' herkomst.

Op vijftienjarige leeftijd had de Nederlands-Turkse, -Marokkaanse, -Surinaamse en -Caribische tweede generatie een minder gunstige onderwijspositie dan gemiddeld, terwijl de Nederlands-Europese, -Indonesische en overige tweede generatie er juist gunstiger voor stond. Na vijftienjarige leeftijd kent de schoolloopbaan van de tweede generatie van alle herkomstgroepen een meer dynamisch verloop dan gemiddeld. Op alle onderwijsniveaus (met uitzondering van vwo) volgde de tweede generatie minder vaak de reguliere route. Zij stopten hun schoolloopbaan vaker na het behalen van een diploma op de middelbare school, zowel zonder als met startkwalificatie, en stromen vaker op naar een hoger niveau, zowel via het voortgezet onderwijs als via het mbo. Ze stromen daarentegen minder vaak af dan gemiddeld.

Na vijftienjarige leeftijd maakten leerlingen van de tweede generatie duidelijk een inhaalslag in het onderwijs, maar desondanks bleef er ook op 28-jarige leeftijd nog een verschil zichtbaar in het behaalde opleidingsniveau tussen personen van in het buitenland en in Nederland geboren ouders. Deze verschillen waren op 28-jarige leeftijd wel kleiner in vergelijking met de verschillen op vijftienjarige leeftijd. Velen hebben zich via opstroom gedeeltelijk kunnen onttrekken aan een initieel lagere positie, met name via het beroeps- en hoger onderwijs. Dit gold nog sterker voor vrouwen. Vrouwen haalden vaker een startkwalificatie, stroomden minder vaak af en stroomden vaker op. Dit gold voor vrijwel alle herkomstgroepen, maar vooral vrouwen van de Nederlands-Turkse en -Marokkaanse tweede generatie maakten een stevige inhaalslag. Veel van deze verschillen blijven zichtbaar ook wanneer rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken. Verschillen met de Nederlandse herkomstgroep zijn groter voor kinderen met twee buiten Nederland geboren ouders, dan voor kinderen met één in Nederland geboren ouder.

Hoofdstuk 10: Inkomensmobiliteit tussen familiegeneraties naar herkomst

In dit hoofdstuk is een vergelijking gemaakt van het inkomen van twee familiegeneraties. Het uitgangspunt is de groep kinderen die in 1995 minderjarig was en nog bij hun ouder(s) woonde. Het inkomen van de ouders in 1995 is vergeleken met dat van de inmiddels volwassen kinderen in 2020, mits zij toen een eigen huishouding voerden.

De correlatie in het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen is met 0,22 op een schaal van 0 tot 1 relatief klein. De samenhang is het kleinst bij mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst. Dat betekent niet dat deze groepen hun ouders bovenmatig vaak in inkomen ontstegen, maar vaak was er sprake van een relatief sterke terugval bij kinderen met ouders aan de bovenkant. Dat gold voor met name migranten en de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders. Mensen met een Nederlandse herkomst stegen juist meer en daalden minder ten opzichte van hun ouders. Ook het persoonlijk bruto-inkomen uit werk van vaders en zonen hing voor mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst verhoudingsgewijs zwak samen. Bij zonen met een Nederlands-Caribische herkomst was de samenhang juist vrij groot. Dat gold ook voor dochters met een Nederlands-Caribische herkomst, en ook het inkomen van dochters met een Indonesische herkomst is relatief sterk gerelateerd aan dat van hun vaders.

Summary

The Report on Integration and Society (*Rapportage Integratie en Samenleven*) describes how groups of different origins relate to the average of the Dutch population. The central question is whether the differences have decreased in the past few years and whether the second generation, that was born in the Netherlands, is moving toward the average relative to migrants, who were born abroad. This report describes the development of integration up to and including 2021, which includes the influence of COVID-19 on the labour market and society. It does not include the recent immigration of war refugees from Ukraine.

This summary starts with the main points concerning integration. It is followed by a discussion of the main outcomes by chapter.

Main points

The position of persons with a foreign country of origin differs from the average of the Dutch population in various domains. On average, they had smaller housing, had a lower level of education, less often had a job, had a lower income, and were more likely to depend on social benefits. In addition, they less often rated their health as good or very good, more often received health care, and had a higher risk of being hospitalized for COVID-19.

After a period of economic growth, during which the socioeconomic position of most groups of foreign origin improved relative to the average, 2020 was characterized by setbacks for all as a result of the pandemic. In 2021, the recovery – an increase in labour market participation, a decrease in joblessness and social benefit dependency – has not (yet) set in for all different groups of origin.

Among the groups of Turkish, Moroccan, Surinamese, and Dutch-Caribbean origin, the second generation differed less from the population average in the domains of housing, socioeconomic position, and education than migrants. The second generation lived in larger housing, more often owned a house, had higher labour market participation, higher income, and was more highly educated. There is a catch-up in education, in which especially the share of the groups of Moroccan or Turkish origin starting HAVO or VWO increased relatively fast. At the same time, the second generation still differed from the average in 2021. Among the five largest groups of extra-European origin, the Indonesian group was an exception. Indonesian migrants as well as the second generation occupied an above-average position in the housing market, their income was higher than average, and they were relatively highly educated. In addition, they more often rated their health as good, and their call upon healthcare was relatively limited.

Migrants from refugee countries had the least favourable position in virtually all socioeconomic domains. They had the smallest housing, rarely owned a house, often depended on social benefits, and had the lowest incomes. However, the Dutch-Afghan and Dutch-Iranian second generation is catching up in education: they were more often highly educated than average.

The percentage of people registered as crime suspects decreased for all groups of origin. The extent of overrepresentation of suspects of foreign origin nevertheless remained virtually unchanged. Most strongly represented were (young) men of the Dutch-Moroccan or Dutch-Caribbean second generation. Furthermore, the share of people who indicated that they sometimes felt unsafe decreased during the last decade, but this stagnated in 2019. Relative to the average, people of foreign origin more often felt unsafe, especially in their own neighbourhood.

Contact with neighbours and friends decreased over the last decade, as did the share of people volunteering or participating in associations. This applied to all groups of origin. People of foreign origin had less contact with family than average. The second generation, however, had relatively frequent contact with friends and the Dutch-Turkish and Dutch-Moroccan second generation had relatively frequent contact with neighbours. People of foreign origin were less engaged than average in associations and volunteer services.

Chapter 1: Population

Of the 17.6 million people making up the Dutch population on 1 January 2022, 2.6 million were born abroad (migrants). Of the people born in the Netherlands, two million had at least one parent born abroad (the second generation). Together, these groups made up 26 percent of the Dutch population, with about two-thirds having a country of origin outside Europe. People of Turkish, Moroccan, Indonesian, Surinamese, or Dutch-Caribbean origin formed the largest groups of extra-European origin.

In the last five years, almost 90 percent of Dutch population growth was the result of international migration. After a strong decrease in net migration in 2020 linked to the COVID-19 pandemic, net migration in 2021 returned to the level of the peak year 2019. Migration from the new EU countries experienced the largest growth, with most migrants coming from Poland. The growth from refugee countries during the last five years is smaller in comparison, but there are large variations between countries of origin, with the group of Syrian origin being the largest. The net migration from the five largest groups of extra-European origin in the Netherlands steadily increased after a trough in 2015, especially among the group of Turkish origin.

For many groups of foreign origin, family migration is the most important motive to migrate to the Netherlands. Migration from refugee countries largely consists of asylum migration, followed by family migration. For migrants from other countries (within or outside Europe), labour and education are increasingly important motives.

In the Netherlands, there are demographic differences between the different groups of origin. The population of foreign origin was younger than average, especially the second generation. Furthermore, the group of foreign origin consisted of relatively many one-parent and one-person households. There were nevertheless large differences among the different groups of origin. People of Turkish or Moroccan origin relatively often married a partner of the same origin in comparison to other groups of foreign origin. This was the case for both migrants and the second generation. In addition, the average number of children is relatively high among women of Moroccan origin, but higher among migrants than among the second generation.

Chapter 2: Housing

Relative to the Dutch population average, people of foreign origin lived relatively often in rental housing and multi-family housing, with relatively small surface areas. The difference as compared to the population average was somewhat smaller for the second generation than for migrants.

Among the people of foreign origin, those of Indonesian origin had the most favourable position on the housing market. That holds especially for older people of Indonesian origin and for Indonesian migrants as well as the Dutch-Indonesian second generation. They relatively often owned a house and lived on a relatively large surface area. Among younger people, households of Turkish origin had a generally good position when it comes to housing. This holds especially for those of the Dutch-Turkish second generation. They owned a house more often than average, lived on above-average surface areas, and lived in a family house more often than average. In this regard, their position was almost the same as that of their peers of Dutch origin.

In relative terms, migrants from refugee countries held the least favourable position when it comes to housing. They relatively often lived in rental housing and multi-family housing, on a relatively small surface area, especially in the case of migrants from Somalia and Eritrea. Among the five largest groups of extra-European origin, people of Moroccan origin had a relatively unfavourable position on the housing market. In particular, the share owning a house was relatively low among Moroccan migrants as well as the Dutch-Moroccan second generation.

People of foreign origin were overrepresented in the large cities, where in some cases their share was more than 50 percent. Of the residents of the large cities, about one-third were of the second generation and about one-fourth were migrants. Almost half of the people of Surinamese or Moroccan origin lived in one of the four large cities, as did one-third of the people of Turkish or Dutch-Caribbean origin. People coming from new EU or refugee countries were more evenly spread over the Netherlands.

Chapter 3: Education

Pupils of extra-European origin less often attended a high education track than average. This difference has nevertheless decreased as the share of pupils of extra-European origin has increased. This is reflected in the share of pupils with HAVO or VWO recommendations, but also in the share attending a HAVO or VWO track in year three of secondary school. The share of pupils attending HAVO or VWO education has increased particularly among pupils of Turkish or Moroccan origin. The graduation rate among pupils of Turkish origin has also increased. Among pupils of Dutch-Caribbean origin, the share in higher education tracks has remained relatively low. This is also reflected in the VMBO track, which was relatively often attended by pupils of Dutch Caribbean origin. The graduation rate of this group also decreased up to 2020.

Whereas MBO students in general most often attended a programme in the Care and Wellbeing sector, MBO students of the second generation most often chose a programme in the Economics sector. Among students of foreign origin, technical programmes were less popular than average. MBO students of Moroccan origin most often chose a programme in the Care and Wellbeing sector. In higher education, students of the second generation relatively

often chose a programme in the area of law, administration, trade, and professional service. This also holds for students of Turkish, Moroccan, or Surinamese origin.

Adolescents of extra-European origin more often dropped out of education than average. In general, the share of drop-outs has decreased among all groups of origin. Among MBO students of Turkish, Moroccan, or Dutch-Caribbean origin, the share leaving education without a basic qualification has decreased.

The share of highly educated people among 25- to 45-year-olds born in the Netherlands was lower than average among most of the groups of extra-European origin. Only among people of Indonesian or other, unclassified extra-European origin was the share of highly educated people higher than average. Two-thirds of Dutch-Iranian second generation women aged 25–35 were highly educated.

Chapter 4: Socioeconomic position

For all groups of origin, including the Dutch, the COVID-19 pandemic was associated with a deteriorated position in the labour market in 2020: net labour participation decreased and more people had to depend on social benefits. In 2021, there were signs of recovery. On average, the initial downward trend in unemployment continued, and net labour market participation even exceeded pre-pandemic levels. This applied to a lesser extent to the second generation, however, and for migrants there was as yet no evidence of recovery.

On average, the second generation had a higher income, more often participated in the labour market, and less often received social benefits than migrants. The second generation nevertheless had lower income, higher unemployment and youth unemployment, and more often received social benefits than the Dutch population average.

Among the five largest groups of extra-European origin, the Moroccan and the Turkish groups occupy a relatively unfavourable position. Especially among the second generation, unemployment was relatively high, and both groups of origin received welfare or disablement benefits relatively often. The average income of the groups of Turkish and Moroccan origin was lower than that of the other large extra-European groups of origin. The labour market position of the groups of Turkish and Moroccan origin has improved over the last ten years, but their position at the bottom of the ranking was virtually constant. Migrants from the new EU countries occupied a special position with their above-average net labour market participation and below-average share of social benefit users. With a longer stay in the Netherlands, they tended to grow more similar to the average with regard to welfare benefit use. In addition, their income was lower than average and comparable to that of migrants from extra-European countries.

Of all the groups of origin examined, migrants from refugee countries had the lowest income. After receiving their residence permit, they relatively often depended on welfare benefits, and even after a longer stay this welfare benefit dependency was still relatively high.

Chapter 5: Crime

Since 2005, the percentage of registered crime suspects has decreased among all groups of origin, from 1.9 to 0.8 percent of the Dutch population. The share of suspects was higher than average among people of foreign origin during the whole period, especially among the second generation. These differences relative to the average were more or less constant over time.

Of the different groups of origin, people of Dutch-Caribbean and Moroccan origin were relatively strongly overrepresented, especially men. Also within these groups, the share of suspects was higher among the second generation than among migrants (also when corrected for age). The groups of Indonesian origin were underrepresented, with a lower share of suspects than the group of Dutch origin.

Since 2012, there has also been a decrease among all groups of origin in the share of people indicating they had been a victim of crime during the last 12 months, from 30.3 to 17.1 percent. Victimization was higher than average among people of foreign origin, the second generation in particular. People of Indonesian origin were an exception and were less often victims of crime. There were no further differences between groups of origin.

Following a downward trend up to 2019, the percentage of people with general feelings of unsafety as well as the percentage of people with feelings of unsafety in their neighbourhood stagnated. In 2021, migrants less often experienced general feelings of unsafety than average, whereas the second generation more often felt unsafe. People of Surinamese origin felt unsafe most often and people of Moroccan origin least often. The percentage of people experiencing occasional feelings of unsafety in their own neighbourhood was a lot lower than with respect to general feelings of unsafety. Migrants and the second generation felt unsafe in their own neighbourhood more often than average, in particular people of Surinamese and Turkish origin.

Chapter 6: Health

Migrants and the second generation experienced their health as good less often than average. This holds for all age groups. Particularly people of Turkish or Moroccan origin experience good health less often than average. In the group of 40- to 80-year-olds, the healthcare costs of migrants and the second generation were also higher than average. There was nevertheless an improvement in experienced health for nearly all groups of origin and age between 2012 and 2020.

The share of smokers among 18- to 60-year-olds has decreased among virtually all groups of origin. On average, people of Turkish origin were smokers most often, whereas people of Moroccan origin were smokers least often. At the same time, the share of people with obesity has increased among virtually all groups of origin. Obesity was most common among people of Dutch-Caribbean origin. The strongest increase in obesity was in the 18- to 40-year-old Dutch-Moroccan second generation, from 6,5 percent in 2012 to 18,5 percent in 2020.

People of Surinamese or Dutch-Caribbean origin had relatively high costs for specialized mental health care. People of Turkish or Surinamese origin had higher costs than average for medication. People of Turkish or Moroccan origin most frequently received anti-psychotics

and anti-depressants. Especially women of Turkish origin frequently received anti-depressants, whereas men of Moroccan origin frequently received anti-psychotics. People aged 55 or older of Moroccan origin received diabetes medication three times more often than average.

Chapter 7: Social participation

The frequency of contact with family or neighbours was slightly lower than average among migrants and the second generation. The second generation nevertheless had contact with friends most frequently. The differences in frequency of contact with friends and neighbours could partly be explained by differences in composition by age, sex, and education. For example, younger people of all groups of origin had contact with friends more frequently. After correction, people of Dutch origin still have more frequent contact with family. The Dutch-Turkish and Dutch-Moroccan second generation had relatively frequent contact with neighbours.

Among migrants, the share of people providing informal help is lower than average. However, people of Moroccan origin, migrants as well as the second generation, provided informal help relatively often. Migrants and the second generation participated less often than average in volunteer services. People of Surinamese origin participated least often in volunteer services. Migrants and the second generation also participated less in associations. These differences are robust after correction for age, sex, and education.

In comparison to the 2012–2016 period, contact with neighbours, the share of people participating in volunteer services, and the share engaged in associations decreased in the 2017–2021 period.

Chapter 8: Differences between groups of origin in hospitalization for COVID-19

The COVID-19 pandemic had unequal impact on the health of different population groups. Hospitalization for COVID-19 was more common among elderly, men, persons with low levels of financial welfare, and persons of extra-European origin. In 2020, particularly persons of Moroccan, Turkish, or Surinamese origin had a higher risk of hospitalization for COVID-19 than people of the same age and sex of Dutch origin. This applied to both migrants and the second generation of these groups of origin.

The extent to which the differences in the risk of hospitalization for COVID-19 could be ascribed to differences in financial welfare, household size, and place of residence between these groups of origin and the population of Dutch origin was studied. People of extra-European origin more often live in large cities and often live in larger households and in below-average financial welfare. These factors turned out to play a role in the increased risk of hospitalization, but for all groups, they explained less than 35 percent of the difference with the population of Dutch origin. That indicates that there are also other factors at play. Since the study was limited to hospitalizations in 2020, differences in vaccination rates or differences in the effectiveness of vaccines between groups do not play a role in these figures.

Chapter 9: School careers of the second generation

In an educational system in which pupils are tracked according to their different educational levels at a relatively young age, upgrading in education (changing from a lower track to a higher track) can help adolescents reach their full educational potential. This chapter focuses on young adults of the second generation and studies their school careers starting from age 15. The chapter considers persons born in the Netherlands between 1988 and 1991 of Moroccan, Turkish, Surinamese, Dutch-Caribbean, Indonesian, European, and 'other' origin.

At age 15, the Dutch-Turkish, Dutch-Moroccan, Dutch-Surinamese, and Dutch-Caribbean second generation had a less favourable educational position than average, whereas the Dutch-European, Dutch-Indonesian, and other second generation had a more favourable position. After age 15, the school careers of the second generation of all groups of origin followed a more dynamic path than average. On all educational levels (except VWO), the second generation followed the regular path less often. They end their school career more often after graduating from secondary school, with or without basic qualifications, and more often upgrade to a higher track, via secondary school as well as via MBO. In contrast, they downgrade less often than average.

After age 15, pupils of the second generation clearly caught up in education. Nevertheless, at age 28, there was still a difference in the attained level of education between people with parents born abroad and parents born in the Netherlands. These differences were smaller at age 28 than they were at age 15. Many partly outgrew their initial low position by upgrading, mainly via middle and higher tertiary education. This applied even more to women. Women more often obtained a basic qualification, downgraded less often and upgraded more often. This holds for virtually all groups of origin, but especially women of the Dutch-Turkish and Dutch-Moroccan second generation caught up strongly. Many of these differences persist when accounting for background characteristics. The differences relative to the group of Dutch origin are larger for children of two parents born abroad than for children of whom one parent was born in the Netherlands.

Chapter 10: Income mobility between family generations by group of origin

This chapter makes a comparison between the incomes of two family generations. The starting point is a group of children who were minors in 1995 and still lived with their parents (or parent). The income of the parents in 1995 was compared to the income of the then adult children in 2020, given that they had formed their own household by then.

The correlation of the standardized disposable income is relatively weak, at 0.22 on a scale of 0 to 1. The association is weakest among people of Turkish or Moroccan origin. That does not mean that these groups more often surpassed their parents in income, but it often reflected a relatively strong setback among children with parents at the top of the distribution. This applied particularly to migrants and the second generation with two parents born abroad. People of Dutch origin more often rose and less often fell relative to their parents.

The personal gross income from labour of fathers and sons was also only relatively weakly associated among people of Turkish or Moroccan origin. For sons of Dutch-Caribbean origin, the association was relatively strong. That also applied to daughters of Dutch-Caribbean

origin, and the income of daughters of Indonesian origin was also relatively strongly associated with that of their fathers.

Inleiding

De Rapportage Integratie en Samenleven 2022 geeft een overzicht van de integratie van mensen uit verschillende herkomstgroepen in Nederland. Daarbij wordt ingegaan op overeenkomsten en verschillen tussen mensen die in Nederland of het buitenland zijn geboren en de gemiddelde Nederlandse bevolking. Deze inleiding beschrijft het doel van de publicatie en geeft uitleg over de gehanteerde methodologie en terminologie. Daarnaast geeft het een overzicht van de inhoud van dit rapport en de bijlagen.

Doel van de publicatie

De Rapportage Integratie en Samenleven 2022 bevat een overzicht van de mate waarin mensen uit verschillende herkomstgroepen naar de gemiddelde Nederlandse bevolking toegroeien. Hierbij wordt ingegaan op verschillen en overeenkomsten tussen herkomstgroepen, en hoe sociaaleconomische en maatschappelijke posities zich ontwikkeld hebben in de afgelopen jaren. Voor verschillende thema's, zoals onderwijs, arbeidsmarkt, criminaliteit en gezondheid worden de posities die de groepen innemen en de verschillen die tussen de groepen bestaan in kaart gebracht. Waar mogelijk wordt onderscheid gemaakt tussen mensen die in het buitenland zijn geboren en mensen die in Nederland zijn geboren met ten minste één in het buitenland geboren ouder.

Dit rapport beschrijft de ontwikkeling van integratie tot en met 2021 en omvat daarmee ook de gevolgen van COVID-19 op de verschillende herkomstgroeperingen in Nederland. De migratiestroom die voortkomt uit de oorlog in Oekraïne sinds februari 2022, en de gevolgen die dit heeft voor onze economie en de samenleving, valt buiten de verslagperiode en wordt daarom niet besproken in dit rapport. In het [CBS-dossier](#) worden regelmatig cijfers over migratiestromen en maatschappelijke ontwikkelingen rondom Oekraïense vluchtelingen getoond.

Terminologie

Het CBS is in 2022 overgegaan op een nieuwe herkomstindeling ter vervanging van wat eerder de bevolking met een westerse of niet-westerse migratieachtergrond werd genoemd. In de nieuwe herkomstindeling is meer bepalend waar iemand zelf geboren is, en minder waar iemands ouders geboren zijn. In plaats van migratieachtergrond wordt de term 'herkomst' gehanteerd.¹⁾

De nieuwe herkomstindeling bestaat uit twee onderdelen: geboren in Nederland en herkomstland.

Geboren in Nederland: Deze indeling kijkt eerst of een inwoner zelf in Nederland of het buitenland geboren is, en vervolgens waar de ouders geboren zijn.

¹⁾ <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2022/nieuwe-indeling-bevolking-naar-herkomst>

Herkomstland: naast hun geboorteland worden inwoners van Nederland ingedeeld naar herkomstland of herkomstgroep. Het herkomstland van personen die in het buitenland zijn geboren, is hun geboorteland. Van personen die in Nederland zijn geboren is het herkomstland het geboorteland van hun moeder als die in het buitenland is geboren, anders is dit het geboorteland van hun vader.

Terminologie in figuren en teksten

In de figuren worden de volgende categorieën gebruikt om aan te geven of iemand in Nederland geboren is of in het buitenland en waar de ouders geboren zijn:

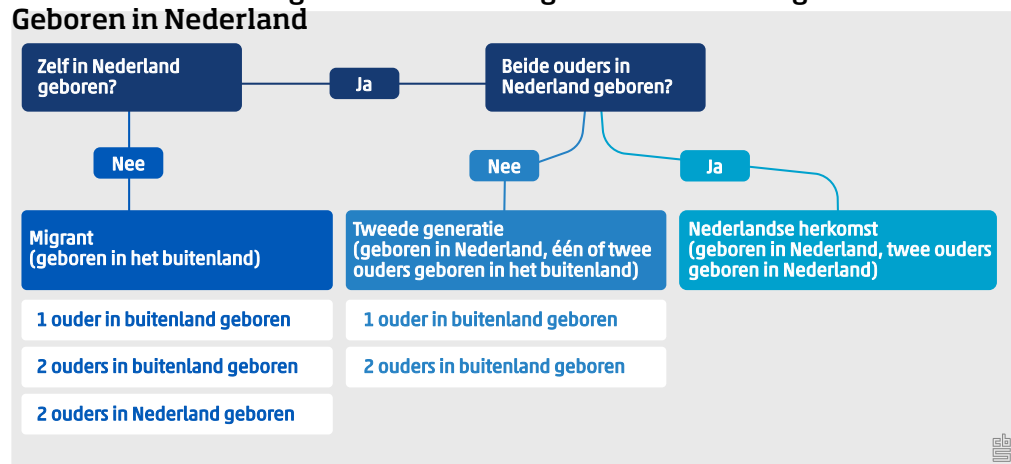
- Geboren in Nederland, twee ouders geboren in Nederland
- Geboren in Nederland, één of twee ouders geboren in het buitenland (soms wordt er onderscheid gemaakt tussen één of twee ouders geboren in het buitenland)
- Geboren in het buitenland

Om de teksten leesbaar te houden, worden in de teksten andere termen gebruikt.

Personen die zijn geboren in het buitenland worden in de tekst 'migranten' genoemd.

Personen die zijn geboren in Nederland met één of twee ouders die in het buitenland zijn geboren worden aangeduid als 'tweede generatie'. In Nederland geboren personen met twee ouders die ook in Nederland zijn geboren vallen onder de groep met een Nederlandse herkomst.

Gebruikte terminologie in teksten en figuren voor indeling Geboren in Nederland

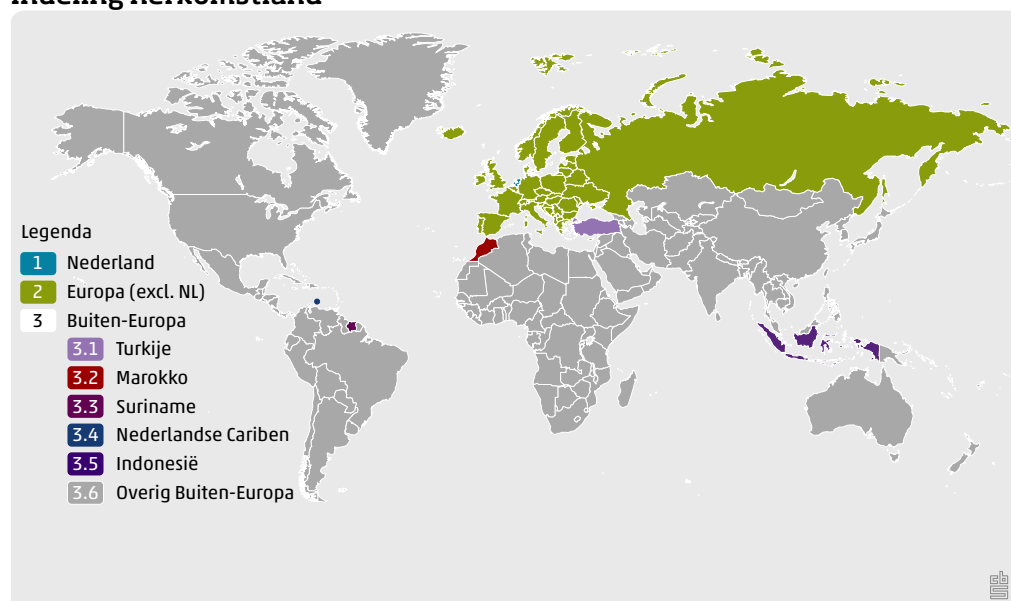

Omdat de tweede generatie zelf in Nederland is geboren, maar via de in het buitenland geboren ouder(s) ook een buitenlandse herkomst heeft, wordt bij de tweede generatie de term 'Nederlands' gecombineerd met het herkomstland. Voorbeelden van deze schrijfwijze zijn de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie, of de Nederlands-Indonesische tweede generatie. Dit is ongeacht of zij één of twee in het buitenland geboren ouders hebben.

Herkomstgroepen

De Rapportage Integratie en Samenleven beschrijft hoe bevolkingsgroepen met een herkomst binnen of buiten Nederland zich op verschillende domeinen verhouden tot het gemiddelde van de totale Nederlandse bevolking. In deze rapportage worden verschillende herkomstgroepen onderscheiden. Welke dat zijn, hangt af van het onderwerp en de beschikbaarheid van gegevens. Allereerst wordt een driedeling Nederland, Europa en Buiten-Europa gebruikt. Daarnaast worden de cijfers waar mogelijk ook uitgesplitst naar de grote herkomstlanden Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Cariben²⁾ en Indonesië. De Turkse en Marokkaanse migratiegeschiedenis begint voor een groot deel met de gastarbeid van de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. De historie van Surinaamse, Nederlands-Caribische en Indonesische migratie begint in de periode van de koloniale overheersing door Nederland. Indonesië werd in de periode 1945 tot en met 1949 gedekoloniseerd, Suriname behoorde tot 1975 tot het Koninkrijk der Nederlanden en Nederlands-Caribische migranten hebben nog steeds de Nederlandse nationaliteit. Zie de figuur hieronder voor een overzicht van de meest gebruikte indeling in deze rapportage.

Indeling herkomstland

Deze publicatie gaat ook in op de integratie van personen met een herkomst uit vluchtelingenlanden³⁾ en de nieuwe lidstaten van de Europese Unie (EU)⁴⁾, in dit rapport ook wel aangeduid als 'nieuwe EU'. Hierbij gaat het niet om tijdelijke seizoenswerkers, maar om mensen die zich inschrijven bij een Nederlandse gemeente. Overigens kunnen mensen uit deze herkomstgroep ook al vóór het lidmaatschap van de EU naar Nederland zijn gekomen. Binnen de groep nieuwe EU gaat de aandacht specifiek uit naar Poolse, Roemeense en Bulgaarse herkomstgroepen. Vanuit deze landen kwamen de afgelopen jaren de grootste groepen nieuwe EU-immigranten.

²⁾ Voorheen de (voormalige) Nederlandse Antillen en Aruba genoemd. Op 10 oktober 2010 is de Nederlandse Antillen als land opgeheven. Curaçao en Sint-Maarten werden zelfstandige landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden, net als Aruba op 1 januari 1986. Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (ook wel Caribisch Nederland) werden bijzondere Nederlandse gemeenten.

³⁾ Hierbij gaat het, net als in het Jaarrapport Integratie 2020, om mensen met een herkomst uit de landen Afghanistan, Eritrea, Irak, Iran, Somalië en Syrië.

⁴⁾ Bulgarije, Cyprus, Estland, Hongarije, Kroatië, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Roemenië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië.

Inhoud

Deze rapportage bestaat uit een monitordeel en een verdiepend deel.

Het monitordeel (hoofdstuk 1 tot en met 7) geeft binnen diverse thema's een overzicht van de ontwikkelingen en kenmerken van de situatie van personen met een herkomst buiten Nederland en hoe dit zich verhoudt tot de gemiddelde Nederlandse bevolking. De nadruk ligt hierbij op de gepresenteerde grafieken en tabellen die gepaard gaan met samenvattende teksten.

Voor een aantal indicatoren, zoals bij zorgkosten en medicijngebruik in hoofdstuk 6, zijn de figuren gestandaardiseerd naar leeftijd. Hierdoor zijn herkomstgroepen onderling beter vergelijkbaar omdat rekening wordt gehouden met demografische verschillen. Bij de meeste figuren in het monitordeel wordt geen rekening gehouden met verschillen in opbouw van groepen in bijvoorbeeld leeftijd, inkomen of hoogst behaalde opleidingsniveau. Uit eerdere edities van deze publicatie (voorheen Jaarrapport Integratie) blijkt dat de (sociaaleconomische) positie die personen innemen ongeacht hun herkomst samen kunnen hangen met verschillen in achtergrondkenmerken. Daarom is voor de meeste indicatoren in het monitordeel door middel van multivariate regressieanalyse ook gekeken in hoeverre de beschreven verschillen tussen herkomstgroepen blijven bestaan wanneer rekening wordt gehouden met verschillen in de samenstelling van groepen. Hierbij wordt altijd gecorrigeerd voor verschillen tussen herkomstgroepen in geslacht en leeftijd. Daarnaast is voor indicatoren die afkomstig zijn uit surveydata gecorrigeerd voor opleidingsniveau. Omdat het opleidingsniveau niet voor alle inwoners van Nederland integraal beschikbaar is, is voor indicatoren die afkomstig zijn uit registerdata (naast geslacht en leeftijd) gecorrigeerd voor verschillen in het inkomen van de herkomstgroeperingen. Naast geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en inkomen zijn er nog andere factoren die kunnen samenhangen met verschillen tussen herkomstgroepen. In het monitordeel zijn die niet meegenomen in de regressieanalyses. In de verdiepende hoofdstukken wordt een uitgebreidere set van correctiefactoren meegenomen in de analyses.

Het verdiepende deel (hoofdstuk 8 tot en met 10) telt drie hoofdstukken die in meer detail ingaan op specifieke aspecten van integratie. Hoofdstuk 8 gaat in op verschillen tussen herkomstgroepen in ziekenhuisopname als gevolg van COVID-19 besmetting. In hoofdstuk 9 worden de schoolloopbanen van de tweede generatie onderzocht. Hoofdstuk 10 behandelt de intergenerationele inkomensmobiliteit naar herkomst.

De bijlage bevat achtergrondinformatie bij deze publicatie in de vorm van beschrijvingen van gebruikte gegevensbronnen, technische toelichtingen bij gebruikte methoden en extra cijfers in de vorm van grafieken en tabellen.

De website van het CBS bevat eveneens een dossier: Asiel, migratie en integratie. Dit is te bereiken via cbs.nl/integratie. Deze dossierpagina biedt een overzicht van recente CBS-publicaties over dit thema en bevat kerncijfers op het vlak van demografie, onderwijs, arbeidsmarkt, uitkeringen, inkomen en criminaliteit.

Het CBS stelt dit rapport samen, mede op verzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Hoofdstuk 8 is geschreven door auteurs van het CBS en het Amsterdam Universitair Medisch Centrum (Amsterdam UMC), hoofdstuk 9 is geschreven door auteurs van het Nederlands Demografisch Instituut (NIDI) en het CBS.

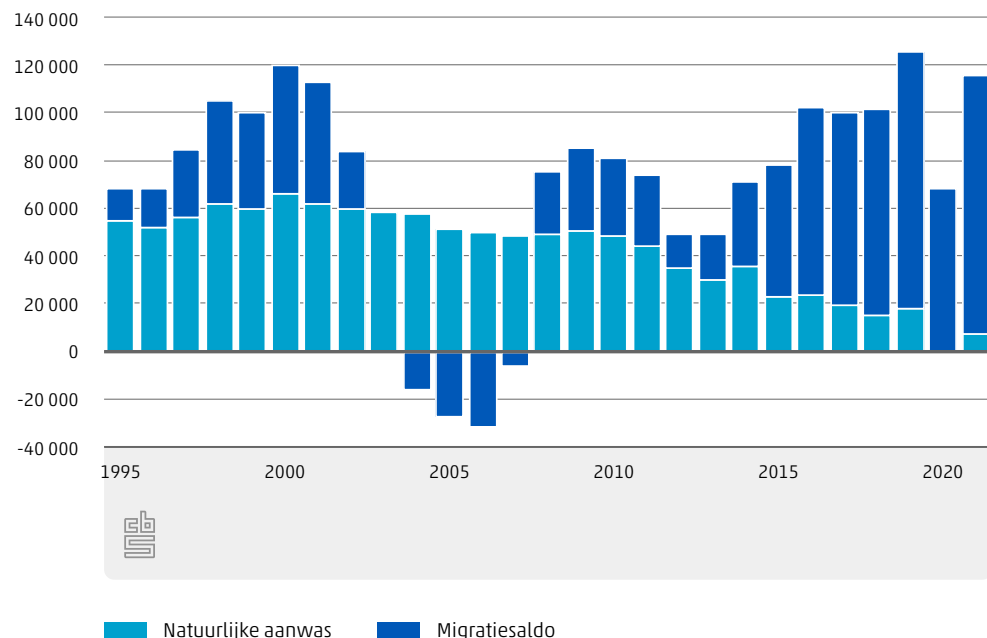
1 Bevolking

Op 1 januari 2022 was bijna 15 procent van de Nederlandse bevolking in het buitenland geboren. Daarnaast had bijna 12 procent van de bevolking ten minste één ouder die in het buitenland is geboren. De afgelopen vijf jaar groeide de bevolking vooral door immigratie: bijna 90 procent van de bevolkingsgroei is het gevolg van internationale migratie, waarbij er meer mensen naar Nederland kwamen dan dat er uit Nederland vertrokken. Dit hoofdstuk beschrijft onder andere bevolkingsgroei, leeftijdsopbouw en de motieven van immigranten die naar Nederland komen. Ook de huishoudenssamenstelling, partnerkeuze en het gemiddelde kindertal komen aan bod.

Bevolkingsgroei door immigratie

De afgelopen vijf jaar groeide de Nederlandse bevolking vooral door immigratie. Tussen 1 januari 2017 en 1 januari 2022 nam het aantal inwoners van Nederland met 509 duizend toe. Van deze groei was bijna 90 procent het gevolg van internationale migratie: het aantal immigranten was met 1,2 miljoen hoger dan het aantal emigranten (770 duizend). Na een daling in het migratiesaldo in 2020 vanwege de coronapandemie kwam het migratiesaldo in 2021 weer op het niveau van topjaar 2019. De overige bevolkingsgroei komt voort uit natuurlijke aanwas: geboorten minus sterfte. Deze natuurlijke aanwas kende in 2020, vanwege een hoog aantal sterfgevallen door corona, een historisch laag niveau (geboorten en overlijdens hielden elkaar in evenwicht). Ook in 2021 is de natuurlijke aanwas nog lager dan in 2019.

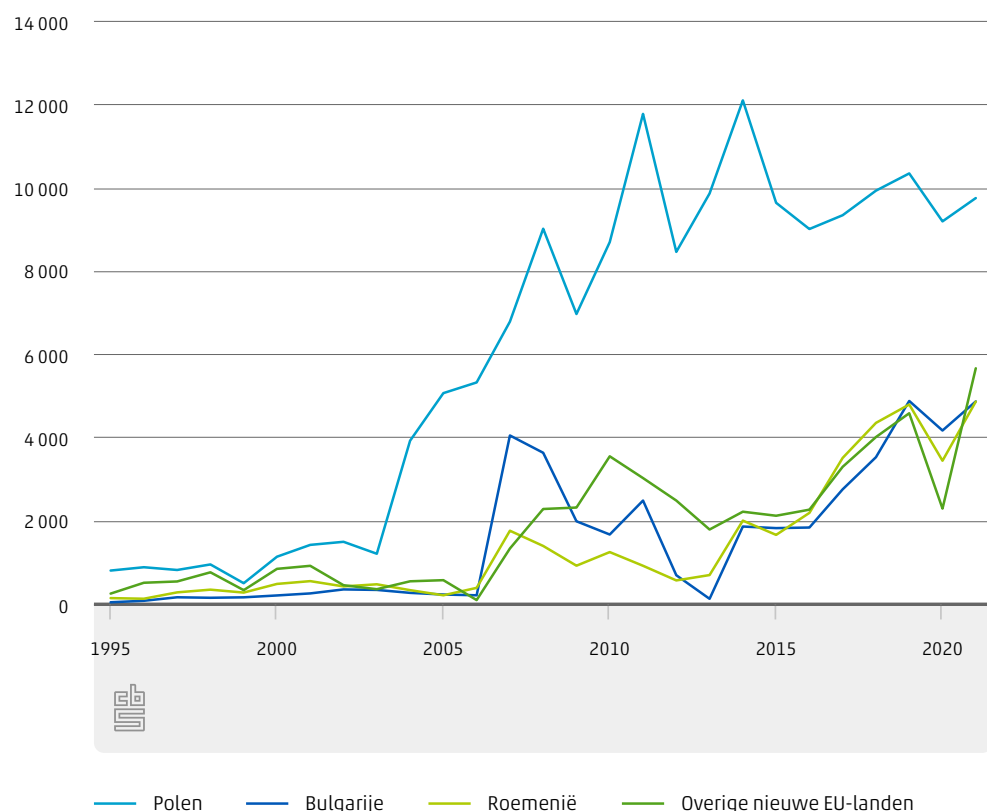
1.1 Bevolkingsontwikkeling

Van de in dit hoofdstuk besproken groepen immigranten namen de groepen uit nieuwe EU-landen het meest toe in de afgelopen vijf jaar. Op 1 januari 2022 wonen er 415 duizend mensen met een herkomst uit Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije, Tsjechië (in 2004 toegetreden tot de EU), Bulgarije en Roemenië (toegetreden in 2007) of Kroatië (toegetreden in 2013) in Nederland, 143 duizend meer dan vijf jaar eerder. Dat zijn zowel mensen die in het buitenland geboren zijn en naar Nederland gemigreerd zijn als mensen van de tweede generatie die in Nederland geboren zijn. Bij deze nieuwe EU-landen had toetreding tot de EU een duidelijk opwaarts effect op de immigratie uit deze landen. Met name de immigratie uit Polen is sinds de toetreding tot de EU sterk gestegen; het migratiesaldo schommelt sinds 2010 tussen de 8,5 en 12 duizend mensen met een Poolse herkomst per jaar. Ook in coronajaar 2020 bleef het migratiesaldo uit Polen op een hoog niveau: 9,2 duizend tegen ruim duizend meer in 2019.

Eenzelfde ontwikkeling zien we bij Bulgarije en Roemenië. Ook hier zorgde de toetreding tot de EU in 2007 voor een (tijdelijke) toename van de immigratie uit die landen, maar niet zo groot als bij Polen. Na de afschaffing van de tewerkstellingsvergunning voor mensen uit Bulgarije en Roemenië in 2014 is er een meer constante toename van immigranten, wat resulteert in een structureel positief migratiesaldo van rond de 4,5 duizend voor elk van beide landen sinds 2018. Het belangrijkste motief van immigranten uit de nieuwe EU-landen is de arbeidsmarkt, maar gezinsmigratie speelt inmiddels ook een belangrijke rol.¹⁾

1.2 Migratiesaldo naar geboorteland, nieuwe EU-landen

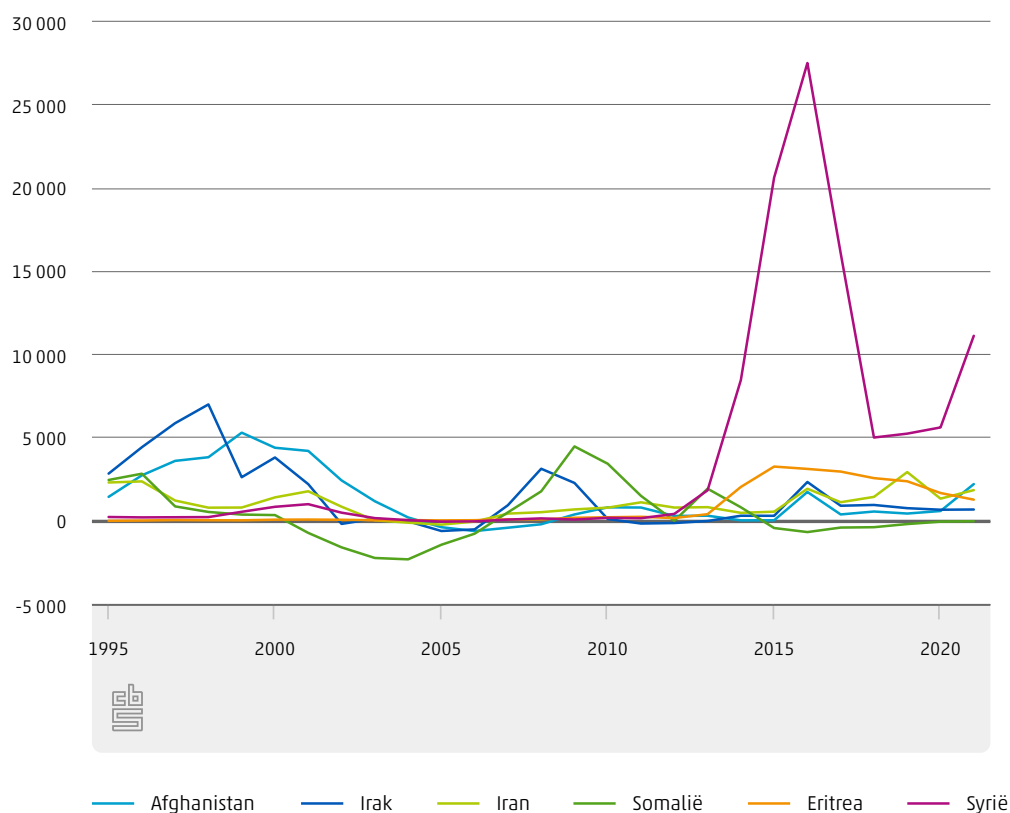

¹⁾ Voor immigranten uit EU/EFTA-landen is de migratiereden gebaseerd op de afgeleide migratiedoelen die door het CBS zijn bepaald. Via zwaartepunttypering wordt aan iedere immigrant uit EU/EFTA-landen een migratiedoel toegekend, maar uiteraard kunnen zij meerdere beweegredenen hebben. Zo heeft ongeveer 30 procent van de immigranten uit nieuwe EU-landen met 'gezin' als eerste afgeleid doel ook 'arbeid' als afgeleid doel.

De bevolkingstoename van de hieronder besproken zes vluchtelingengroepen was in de afgelopen vijf jaar lager dan die van de groepen uit nieuwe EU-landen. Het aantal mensen met een herkomst uit Afghanistan, Eritrea, Irak, Iran, Somalië of Syrië dat op 1 januari 2022 in Nederland woonde bedroeg 367 duizend, bijna 100 duizend meer dan vijf jaar eerder. Dat zijn zowel mensen die in het buitenland geboren zijn en naar Nederland gemigreerd zijn als mensen van de tweede generatie die in Nederland geboren zijn. Tussen de landen zijn er wel verschillen zichtbaar: iets meer dan de helft van de toename uit deze landen kwam door mensen met een Syrische herkomst (53 duizend), terwijl het aantal mensen met een Somalische herkomst met nog geen 2 duizend toenam.

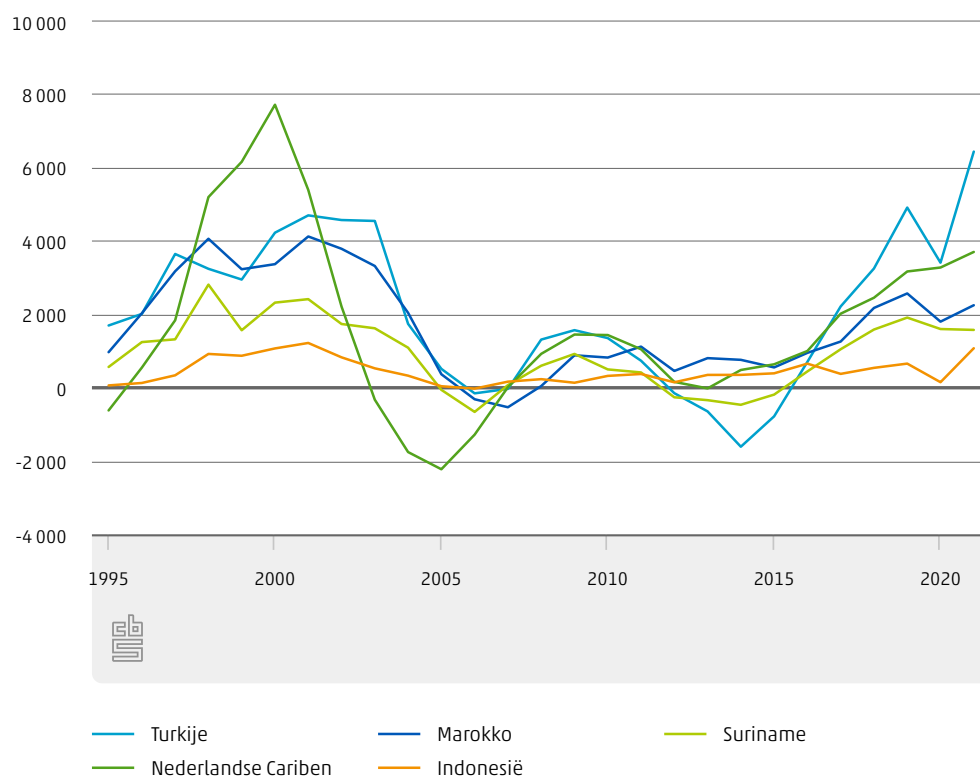
De piek in deze asielmigratie lag in 2016, met name door de aanhoudende burgeroorlog in Syrië, toen bijna 28 duizend Syrische migranten zich in Nederland vestigden. Dat aantal is inmiddels sterk verminderd, maar nog altijd kwamen er in 2021 per saldo 11 duizend Syrische migranten naar Nederland. Ook het aantal Afghaanse migranten dat naar Nederland komt neemt toe.

1.3 Migratiesaldo, naar geboorteland vluchtelingengroepen

Tussen 2012 en 2015 was er een dip in de migratie vanuit de landen van de vijf grootste herkomstsgroepen. Het migratiesaldo voor mensen die in Turkije of Suriname geboren zijn, was zelfs licht negatief: er vertrokken in die periode meer Turkse en Surinaamse mensen dan er naar Nederland kwamen. Deze dip werd vanaf 2016 gevolgd door een geleidelijk oplopend migratiesaldo uit deze landen. Met name het migratiesaldo van Turkse migranten nam in deze periode toe en lag met 5 duizend weer op het niveau van 2001–2002. De daling in coronajaar 2020, die onder Turkse migranten groter was dan onder de andere hier genoemde landen, werd in 2021 gevolgd door herstel: er kwamen in 2021 per saldo 6,4 duizend Turkse migranten naar Nederland, 1,5 duizend meer dan in piekjaar 2019.

1.4 Migratiesaldo naar geboorteland, vijf grootste herkomstgroepen

Migratiedoelen en migratiemotieven

De redenen waarom immigranten naar Nederland komen, worden niet geregistreerd in de Basisregistratie Personen (BRP). Om toch uitspraken te kunnen doen over de migratiemotieven van immigranten maakt het CBS gebruik van andere bronnen. Voor immigranten met een niet-EU/EFTA-nationaliteit gebruikt het CBS informatie van het migratiemotief zoals dat wordt vastgelegd door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Immigrant met een nationaliteit van één van de EU/EFTA-landen hoeven zich niet te melden bij de IND als ze naar Nederland komen; voor hen is vanuit de IND dan ook geen motief voor hun komst naar Nederland bekend. Voor deze immigranten wordt een zogenaamd afgeleid migratiedoel bepaald op basis van de activiteiten die een immigrant ná immigratie in Nederland ontplooit.

Ten opzichte van de vorige editie van dit rapport is er een belangrijke wijziging doorgevoerd.

Binnen de statistiek migratiemotieven hanteert het CBS bij de immigratie van niet EU/EFTA-onderdanen een onderscheid van arbeidsmigratie in twee subcategorieën: kennis en overige arbeidsmigratie. In de vorige edities van het Jaarrapport Integratie bestempelde het CBS alleen de IND-kennismigrantenregeling als kennismigratie, alle overige regelingen op het gebied van arbeidsmigratie werden als overige arbeidsmigratie getypeerd. In deze rapportage zijn ook de andere regelingen die met de kennismigrantenregeling samenhangen getypeerd als kennis. Hieronder vallen bijvoorbeeld ook de regelingen voor zelfstandigen, wetenschappelijk onderzoekers en potentiële kennismigranten. Dit betekent dat voor alle vestigingsjaren in dit hoofdstuk de

onderverdeling van arbeidsmigranten in kennis en overige arbeidsmigranten is aangepast. Hierdoor zijn de cijfers over deze twee typen arbeidsmigranten niet zonder meer vergelijkbaar met cijfers die in eerdere edities van deze rapportage zijn gepubliceerd.

Tot slot moet worden opgemerkt dat de cijfers zijn gerubriceerd naar nationaliteit van de immigrant op het moment van immigratie, en niet naar herkomstland of geboorteland zoals elders in dit hoofdstuk. De reden hiervoor is dat de nationaliteit van een persoon bepalend is voor het (al dan niet onder bepaalde voorwaarden) toegelaten worden tot Nederland.

Na asielmigratie volgt gezinsmigratie

Immigratie uit de vluchtelingenlanden bestaat logischerwijs voor het grootste deel uit asielmigratie, maar er vindt een verschuiving plaats richting andere motieven. In de periode 1995–2021 zijn grofweg twee golven van asielmigratie met hun eigen migratiegeschiedenis te onderscheiden. In het midden van de jaren negentig kwamen er veel asielmigranten naar Nederland uit onder andere Afghanistan, Irak, Iran en Somalië, maar ook uit niet in deze rapportage genoemde landen, zoals Bosnië-Herzegovina. Meer dan 80 procent van de immigratie uit de hier genoemde vluchtelingenlanden bestond in het midden van de jaren negentig uit asielmigratie. In de jaren daarna daalde het aantal asielmigranten en kwamen de gezinshereniging en gezinsvorming onder deze asielmigranten op gang. In de jaren 2005–2009 was gezinsmigratie voor deze groep zelfs een belangrijker motief geworden om naar Nederland te komen dan asielmigratie.

Een tweede stroom asielmigranten kwam rond 2014 op gang met vluchtelingen uit Syrië, waar al een paar jaar een oorlog woedde, en Eritrea vanwege onlusten en slechte economische omstandigheden. Sinds kort neemt ook het aantal asielmigranten uit Afghanistan weer toe. Ook bij deze groepen asielmigranten komt de gezinsmigratie, met name gezinshereniging, op gang. In 2020 en 2021 kwam 35 tot 40 procent van de Iraakse en Eritrese immigranten vanwege gezinshereniging naar Nederland, onder Iraanse en Somalische immigranten was dat een kwart.

Arbeid en studie steeds belangrijkere migratiemotieven voor Turkse, Marokkaanse en Surinaamse migranten

Hoewel gezinsmigratie de belangrijkste reden blijft voor Turkse, Marokkaanse en Surinaamse migranten om naar Nederland te komen²⁾, worden arbeid en studie steeds belangrijkere motieven voor deze groepen. Van 1995 tot en met 2010 bestond bijna 80 procent van de totale immigratie uit deze landen uit gezinsmigratie. Sindsdien is dit aandeel geleidelijk afgenomen tot 50 procent. Arbeid (met name kennismigratie) en studie zijn inmiddels voor 1 op de 3 immigranten uit deze groepen de voornaamste redenen om naar Nederland te migreren; twintig jaar geleden was dat ongeveer 1 op de 10. Daarnaast is het aantal asielmigranten uit Turkije toegenomen, wellicht veroorzaakt door de politiek instabiele

²⁾ Voor mensen die geboren zijn in de Nederlandse Cariben is geen migratiemotief bekend, zij hebben de Nederlandse nationaliteit.

situatie in dat land. Voor migranten uit Indonesië is studie al jarenlang het belangrijkste motief om zich in Nederland te vestigen.

1.5 Immigratie naar migratiemotief

	Totaal	Asiel	Gezins-hereniging	Gezins-vorming	Kennis-migratie	Overige arbeids-migratie	Studie	Overig
	x 1 000	%						
Periode								
Turkije, Marokko, Suriname en Indonesië								
1995-1999	67,8	5,3	37,8	45,9	0,2	2,8	4,3	3,7
2000-2004	66,6	2,4	68,9	11,1	0,3	5,0	7,7	4,6
2005-2009	35,0	1,3	32,0	30,6	4,5	5,4	15,5	10,8
2010-2014	34,3	1,1	22,3	36,0	8,7	2,6	18,9	10,4
2015-2019	43,6	5,8	22,5	29,5	11,2	1,8	22,7	6,5
2020-2021	20,9	15,5	22,6	24,6	11,6	2,0	20,5	3,2
Afghanistan, Irak, Iran, Somalië, Eritrea, Syrië								
1995-1999	27,0	82,1	10,9	3,3	0,0	0,2	0,6	2,8
2000-2004	13,7	56,5	32,8	2,6	0,1	1,1	2,9	3,7
2005-2009	8,9	27,9	32,7	19,5	4,8	1,7	8,4	4,7
2010-2014	24,1	71,5	10,4	7,7	3,7	0,2	4,2	2,2
2015-2019	115,6	86,4	8,3	2,0	1,6	0,2	1,0	0,5
2020-2021	31,3	73,8	15,2	4,3	3,1	0,4	2,7	0,5

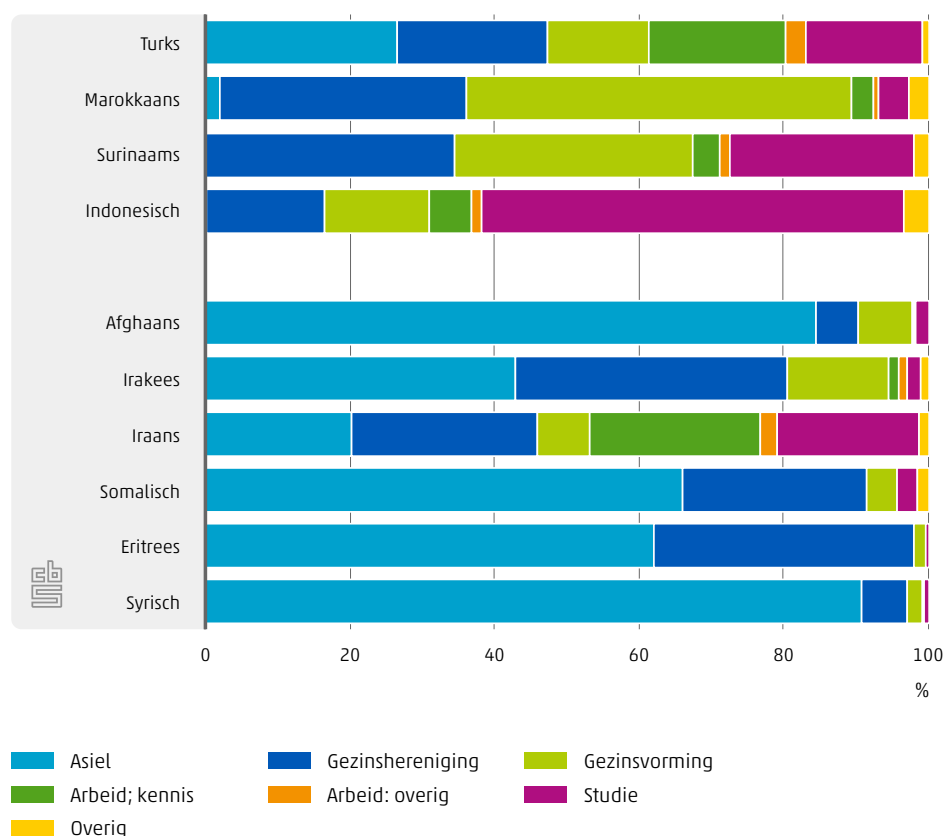
Bron: CBS

Steeds meer kennismigranten uit Turkije

Er zijn verschillen in migratiemotief onder de hier beschreven groepen. Zo speelt kennismigratie bij Marokkaanse en Surinaamse migranten nog nauwelijks een rol van betekenis, maar was het voor bijna 1 op de 5 Turkse migranten in 2021 het belangrijkste motief om naar Nederland te komen. Ook studenten uit Turkije weten meer en meer hun weg naar Nederland te vinden, iets wat overigens ook voor Surinaamse studenten geldt en al veel langer geldt voor Indonesische studenten. De meerderheid van de in Marokko geboren migranten (ongeveer 80 procent) komt nog steeds voor gezinsmigratie naar Nederland.

Voor een aantal vluchtelingenlanden hebben andere motieven dan asiel in 2021 de overhand gekregen. Zo kwam de helft van de Irakese migranten in 2021 voort uit gezinsmigratie. Ook bij migranten uit Eritrea is gezinsmigratie (met name gezinshereniging) een factor van betekenis. Bij migranten uit Iran is werk een belangrijke drijfveer om naar Nederland te komen: inmiddels komt iets meer dan een kwart voor werk naar Nederland. Voor de andere vluchtelingenlanden speelt arbeidsmigratie niet of nauwelijks een rol van betekenis.

1.6 Immigratie naar motief en nationaliteit, 2021

Voor immigranten uit de nieuwe EU-landen is arbeid een steeds belangrijker motief geworden om naar Nederland te komen. Nauwkeuriger geformuleerd: uit het gedrag van deze immigranten ná binnenkomst in Nederland blijkt dat hun belangrijkste reden om naar Nederland te komen steeds vaker het verrichten van arbeid is. Tegelijkertijd neemt het belang van gezinsmigratie af. Sinds 2004 heeft een verschuiving plaatsgevonden in de motieven van EU-onderdanen om naar Nederland te komen, van voornamelijk gezinsmigratie in de periode 2004–2008 naar arbeidsmigratie. Deze verschuiving heeft voor een groot deel te maken met de toetreding tot de EU in mei 2004 (vrij verkeer van personen en diensten waardoor iedere EU-burger overal mag werken), en de afschaffing van de verplichte tewerkstellingsvergunning voor mensen uit Polen in mei 2007 en voor mensen uit Bulgarije en Roemenië in januari 2014. Het aandeel arbeidsmigratie in de totale immigratie liep in 2019 en 2020 iets terug, wat te maken kan hebben met de coronapandemie die in 2020 begon.

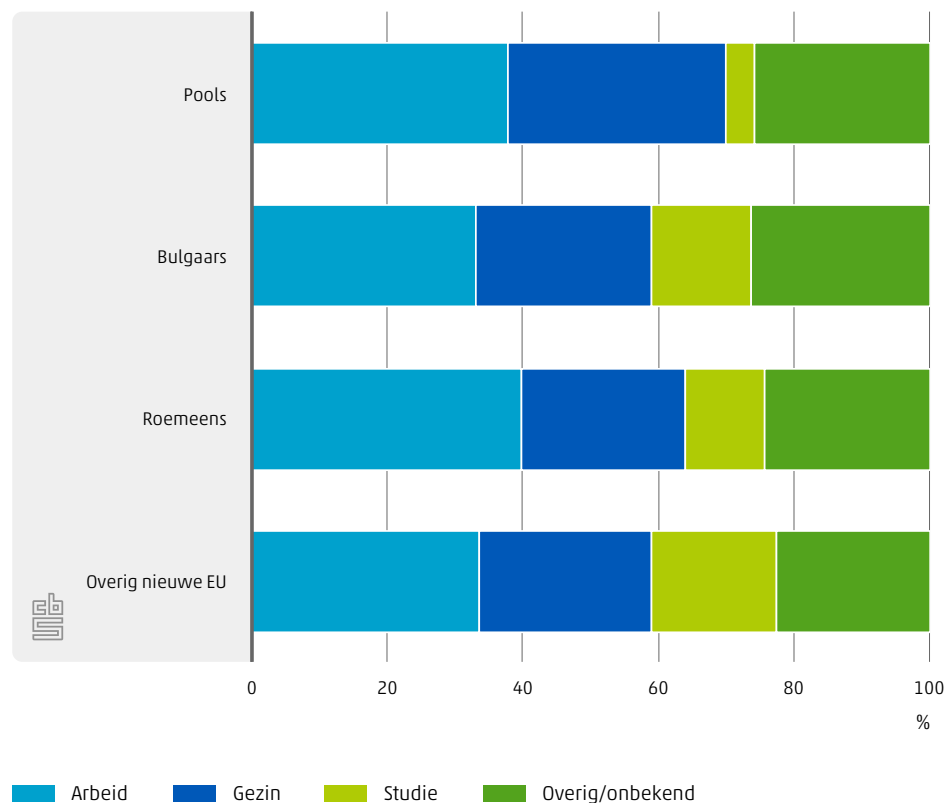
1.7 Immigratie naar afgeleid migratiedoel, nieuwe EU-nationaliteiten

	Totaal	Arbeid	Gezin	Studie	Overig/onbekend
	x 1 000 %				
Periode					
Nieuwe EU					
2004–2008	69,8	27,2	35,4	8,8	28,6
2009–2013	156,0	30,7	32,4	11,1	25,8
2014–2018	224,2	42,5	28,6	8,9	20
2019–2020	115,8	38,5	27,8	10,8	22,9

Bron: CBS

Van de nieuwe EU-landen is het aandeel arbeidsmigranten onder in Roemenië geboren mensen het grootst. In 2019 en 2020 had 40 tot 45 procent van de arbeidsmigranten uit de nieuwe EU-landen de Roemeense nationaliteit. Migranten uit Bulgarije komen juist minder dan gemiddeld voor arbeid naar Nederland, voor hen is studie een steeds belangrijker motief geworden. Voor migranten uit Polen speelt studie nauwelijks een rol, minder dan 5 procent van de totale immigratie van Polen bestaat uit studenten. Onder migranten uit Polen is gezinsmigratie (vaak gezinshereniging van arbeidsmigranten) in verhouding een belangrijk motief om naar Nederland te komen.

1.8 Immigratie naar afgeleid migratiedoel en nationaliteit, 2021

Meer mensen met herkomst buiten Nederland

Nederland telde op 1 januari 2022 17,6 miljoen inwoners, van wie er 15 miljoen in Nederland waren geboren en 2,6 miljoen in het buitenland. Van de in Nederland geboren personen hebben ruim 2 miljoen mensen één of twee ouders die in het buitenland geboren zijn.

Met de toename van het aantal migranten en mensen van de tweede generatie verandert langzaam de samenstelling van de Nederlandse bevolking wat betreft herkomstland. Tussen 1 januari 2017 en 1 januari 2022 kwamen er 580 duizend migranten en mensen van de tweede generatie bij, terwijl het aantal inwoners met een Nederlandse herkomst met bijna 70 duizend afnam. Van alle in dit hoofdstuk onderscheiden herkomstgroepen nam de bevolking in de afgelopen vijf jaar toe. De enige uitzondering zijn de Indonesische migranten: hun aantal nam met 18 duizend af. Door de (veel) hogere gemiddelde leeftijd (zie verder in dit hoofdstuk) vinden onder deze groep in verhouding meer overlijdens plaats

dan onder de andere migrantengroepen. Bovendien komen er per saldo minder migranten uit Indonesië bij dan bij de meeste andere migrantengroepen.

Het aantal mensen met een Poolse herkomst steeg in deze periode tot ruim 222 duizend. Daarmee vormen de mensen met een Poolse herkomst bijna 55 procent van de totale nieuwe EU-migrantengroepen. Het aantal mensen met een Syrische herkomst steeg met ruim 50 duizend tot 126 duizend, waarmee zij na de Turkse, Marokkaanse, Indonesische, Surinaamse en Nederlands-Caribische herkomstgroepen de grootste herkomstgroepen van buiten Europa vormen.

Op 1 januari 2022 had 26 procent van de Nederlandse bevolking een Buiten-Nederlandse herkomst, 2,5 procentpunten meer dan vijf jaar eerder. De groei van het aantal migranten en de tweede generatie komt voor het grootste deel door migranten van buiten Europa: asielmigratie is daar voor een belangrijk deel de oorzaak van, maar ook arbeids- en gezinsmigratie uit landen als India en China spelen een rol. De groei in het aantal mensen met een Europese herkomst komt voor bijna drie kwart voor rekening van de nieuwe EU-landen, met name Polen.

Rond de 40 procent van de mensen met een Europese herkomst en 46 procent van degenen met een Buiten-Europese herkomst is in Nederland geboren. De toename van het aantal mensen van de tweede generatie komt vrijwel geheel voor rekening van groepen van buiten Europa, de groei bij Europese herkomstgroepen komt vrijwel volledig door immigratie. De tweede generatie is vooral vertegenwoordigd bij de vijf grootste herkomstlanden buiten Europa, waarbij de immigratiepiek in de jaren veertig en vijftig (Indonesië) of de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw lag (de andere vier groepen). Van deze vijf groepen (met uitzondering van personen met een Nederlands-Caribische herkomst) is iets meer dan de helft in Nederland geboren, over het algemeen met twee in het buitenland geboren ouders (ook weer met uitzondering van de Nederlands-Caribische groep). Het beeld bij mensen met een Indonesische herkomst is iets anders. Vanwege de langere migratiegeschiedenis tussen Nederland en Indonesië is inmiddels 70 procent van de mensen met een Indonesische herkomst in Nederland geboren in Nederland, vaak met één in het buitenland geboren ouder.

Onder groepen die meer recent naar Nederland zijn gekomen (uit Syrië en Eritrea, maar ook uit Bulgarije en Roemenië) is het aandeel tweede generatie in de totale herkomstgroep met ongeveer 15 procent nog steeds beperkt.

1.9 Bevolking naar herkomstland, 1 januari 2022

	Aantal personen	Aandeel in bevolking	Toename sinds 1 januari 2017	Aandeel geboren in Nederland	waarvan		
					2 ouders geboren in Nederland	1 ouder geboren in buitenland	2 ouders geboren in buitenland
	x 1 000	%	x 1 000	%			
Totaal	17 591	100	509	85,5	74,0	6,3	5,2
Nederland	13 013	74,0	-69	100	100		
Europa (excl. NL)	1477	8,4	198	40,7		32,7	8,1
waarvan							
nieuwe EU	415	2,4	143	21,8		11,5	10,3
waarvan							
Polen	222	1,3	60	21,7		10,0	11,7
Bulgarije	50	0,3	23	13,7		4,0	9,8

In deze tekst is een correctie toegepast. Zie het Erratum op p. 319 voor meer informatie.

1.9 Bevolking naar herkomstland, 1 januari 2022 (vervolg)

	Aantal personen	Aandeel in bevolking	Toename sinds 1 januari 2017	Aandeel geboren in Nederland	waarvan		
					2 ouders geboren in Nederland	1 ouder geboren in buitenland	2 ouders geboren in buitenland
	x 1 000	%	x 1 000	%			
Roemenië	49	0,3	23	16,3		9,5	6,8
Buiten-Europa	3 100	17,6	381	46,0		20,5	25,5
waarvan							
Turkije	431	2,4	30	52,4		14,0	38,4
Marokko	419	2,4	28	58,6		13,5	45,2
Suriname	362	2,1	10	50,8		20,4	30,3
Nederlandse Cariben	185	1,1	24	44,4		25,0	19,4
Indonesië	364	2,1	-18	70,8		52,3	18,6
overig Buiten-Europa	1 340	7,6	307	32,1		15,5	16,6
waarvan							
Afghanistan	55	0,3	8	30,2		3,3	26,9
Irak	68	0,4	8	31,5		5,6	25,9
Iran	52	0,3	11	24,1		10,0	14,1
Somalië	41	0,2	2	39,9		3,3	36,6
Eritrea	25	0,1	13	16,1		0,4	15,7
Syrië	126	0,7	53	14,2		1,2	13,0
overige landen	972	5,5	211	35,0		19,9	15,1

Bron: CBS

Mensen met een herkomst buiten Nederland zijn gemiddeld (veel) jonger

De leeftijdsopbouw van herkomstgroepen verschilt van die van de totale Nederlandse bevolking. Gemiddeld genomen zijn herkomstgroepen vijf jaar (binnen Europa) tot acht jaar (buiten Europa) jonger dan de gemiddelde bevolking van Nederland. Onder mensen met een Nederlandse herkomst zijn vijftigers en zestigers momenteel het sterkst vertegenwoordigd. Bij de vijf grootste Buiten-Europese herkomstlanden (Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Cariben en Indonesië) ligt het zwaartepunt van de leeftijdsopbouw bij de vier eerstgenoemde groepen duidelijk lager, terwijl die voor mensen met een Indonesische herkomst nog iets hoger ligt.

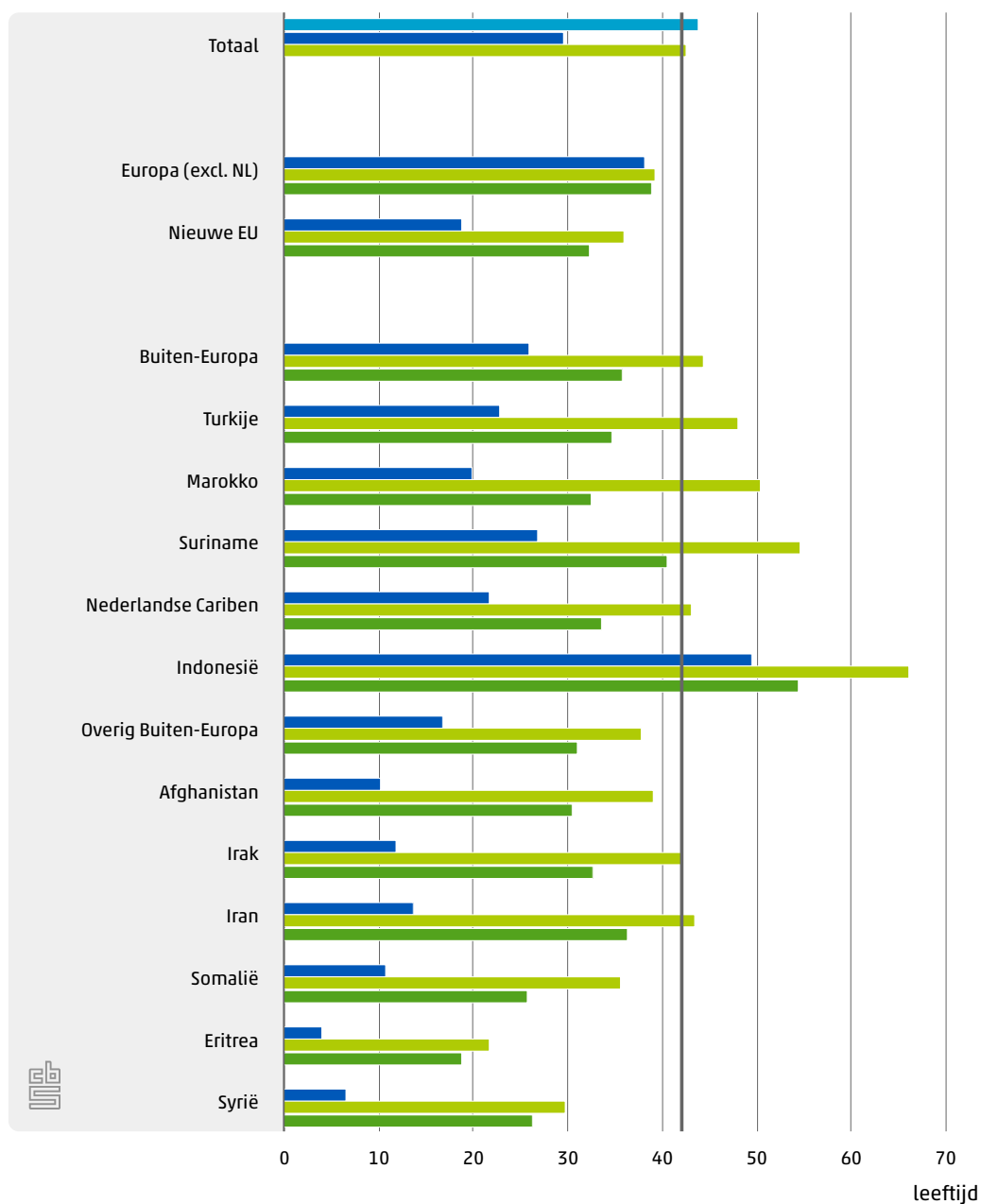
Van de vijf grootste Buiten-Europese herkomstlanden lijkt de leeftijdsopbouw van mensen met een Surinaamse herkomst het meest op die van mensen met een Nederlandse herkomst. De gemiddelde leeftijd van mensen met een Surinaamse herkomst ligt ongeveer anderhalf jaar lager dan die van de totale bevolking van Nederland, en ook de Surinaamse herkomstgroep telt veel veertigers en vijftigers. Onder mensen met een Surinaamse herkomst zijn in verhouding ook veel zestigers: dit zijn migranten die na de onafhankelijkheid in 1975 en in de overgangssituatie tot 1980 naar Nederland kwamen. De gemiddelde leeftijd van mensen met een Indonesische herkomst is met bijna 55 jaar veruit het hoogst van alle hier onderscheiden groepen en ook hoger dan die voor de totale Nederlandse bevolking.

De migratiegeschiedenis van Indonesische migranten is een belangrijke verklarende factor voor deze hoge gemiddelde leeftijd. Velen kwamen na de Tweede Wereldoorlog en na de onafhankelijkheid in 1949 (terug) naar Nederland. Ook onder mensen met een Turkse of

Marokkaanse herkomst weerspiegelt hun migratiegeschiedenis zich voor een deel in de leeftijdsopbouw. Onder deze groepen bevinden zich veel migranten in de leeftijd van 45–60 jaar, die als gezinshereniger of gezinsvormer in de jaren tachtig en negentig naar Nederland kwamen. De Marokkaanse herkomstgroep, met name de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie, is wat jonger dan de Turkse herkomstgroep in Nederland. Meer dan onder de andere vier grote Buiten-Europese herkomstgroepen zijn er veel tieners met een Marokkaanse herkomst, zij zijn vrijwel allemaal in Nederland geboren.

Herkomstgroepen die meer recent naar Nederland zijn gekomen, bestaan logischerwijs voornamelijk uit mensen die in het buitenland geboren zijn, en zijn gemiddeld (veel) jonger dan de eerder genoemde groepen. Dit geldt niet alleen voor vluchtelingen (85 procent van de mensen met een Syrische of Eritrese herkomst is in het buitenland geboren), maar ook voor mensen uit Oost-Europese landen die sinds 2004 zijn toegetreden tot de Europese Unie. Van deze laatste groep migranten is een meerderheid tussen de 25 en 50 jaar: de leeftijdsgroep met de grootste arbeidsdeelname. In figuur B1.1 van de bijlage is de leeftijdsopbouw van de diverse herkomstgroepen in bevolkingspiramides opgenomen.

1.10 Gemiddelde leeftijd naar herkomstland en geboorteland ¹⁾, 1 januari 2022

- Nederlandse herkomst
- Geboren in Nederland, één of twee ouders geboren in buitenland
- Geboren in buitenland
- Totaal

¹⁾ Referentielijn toont de gemiddelde leeftijd voor de totale populatie.

Bijna 1 miljoen mensen heeft ouders van de tweede generatie

Van de mensen met een Nederlandse herkomst tot 55 jaar had begin 2022 12 procent ouders van de tweede generatie. Dat zijn bijna 1 miljoen mensen. Van hen hebben 457 duizend mensen tweede generatie ouders met een Europese en 515 duizend met een Buiten-Europese herkomst. Bij de 0- tot 4-jarigen met ouders van de tweede generatie gaat het vooral om ouders met een Europese herkomst, bij 35 tot 55-jarigen om ouders met een Buiten-Europese herkomst.

Mensen met ouders van de tweede generatie

Mensen met ouders van de tweede generatie zijn, in de definitie van het CBS, mensen die zelf in Nederland geboren zijn, uit ouders die beiden in Nederland geboren zijn, maar met één of meer grootouders die in een ander land geboren zijn. Zij hebben zelf wel een Nederlandse herkomst, maar minstens één van de ouders behoort tot de tweede generatie.

Het CBS stelt, mede naar aanleiding van vragen vanuit de samenleving, vast hoeveel mensen ouders hebben van de tweede generatie.

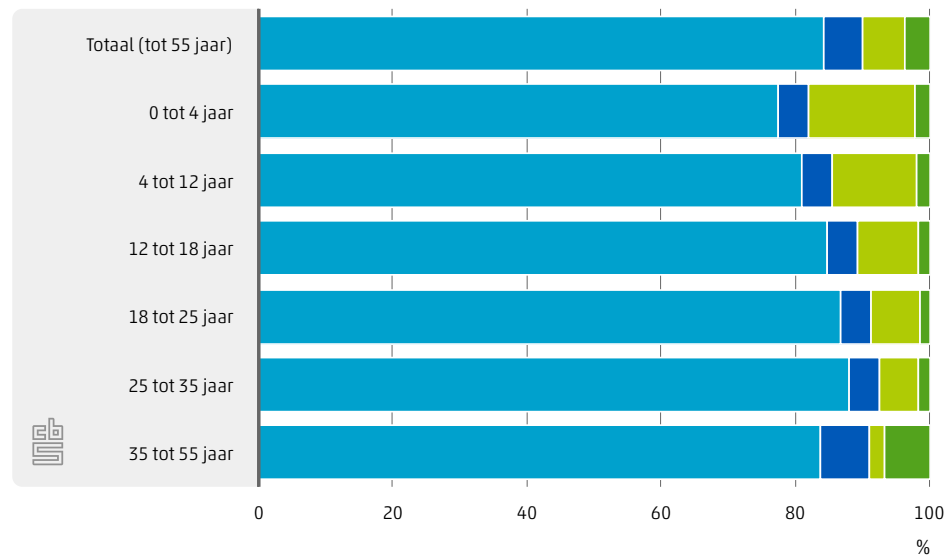
Omdat bij oudere mensen de herkomst van de ouders vaak niet bekend is, is alleen gekeken naar mensen jonger dan 55 jaar. Op 1 januari 2022 is van ruim 286 duizend personen jonger dan 55 jaar niet vast te stellen of ze ouders van de tweede generatie hebben. Dit is minder vaak dan bij de 55-plussers en komt, zeker bij de jongeren, vrijwel altijd omdat de vader niet bekend is in het bevolkingsregister.

Mensen met ouders van de tweede generatie hebben het vaakst ouders met een Indonesische herkomst (30 procent) of Duitse herkomst (28 procent). Als er gekeken wordt naar de groep kinderen in de basisschoolleeftijd, zijn er naast hen met ouders van de Nederlands-Indonesische tweede generatie, ook veel die ouders hebben van de Nederlands-Surinaamse, Nederlands-Turkse, of Nederlands-Marokkaanse tweede generatie.

Van de kinderen die in 2021 in Nederland zijn geboren, heeft ongeveer 15 procent een of twee ouders van de tweede generatie; 3 procent heeft ouders van de Nederlands-Europese tweede generatie en 12 procent heeft ouders van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie.

Van de groep kinderen (tot 55 jaar) met ouders van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie is 55 procent minderjarig en 40 procent jonger dan 12 jaar.

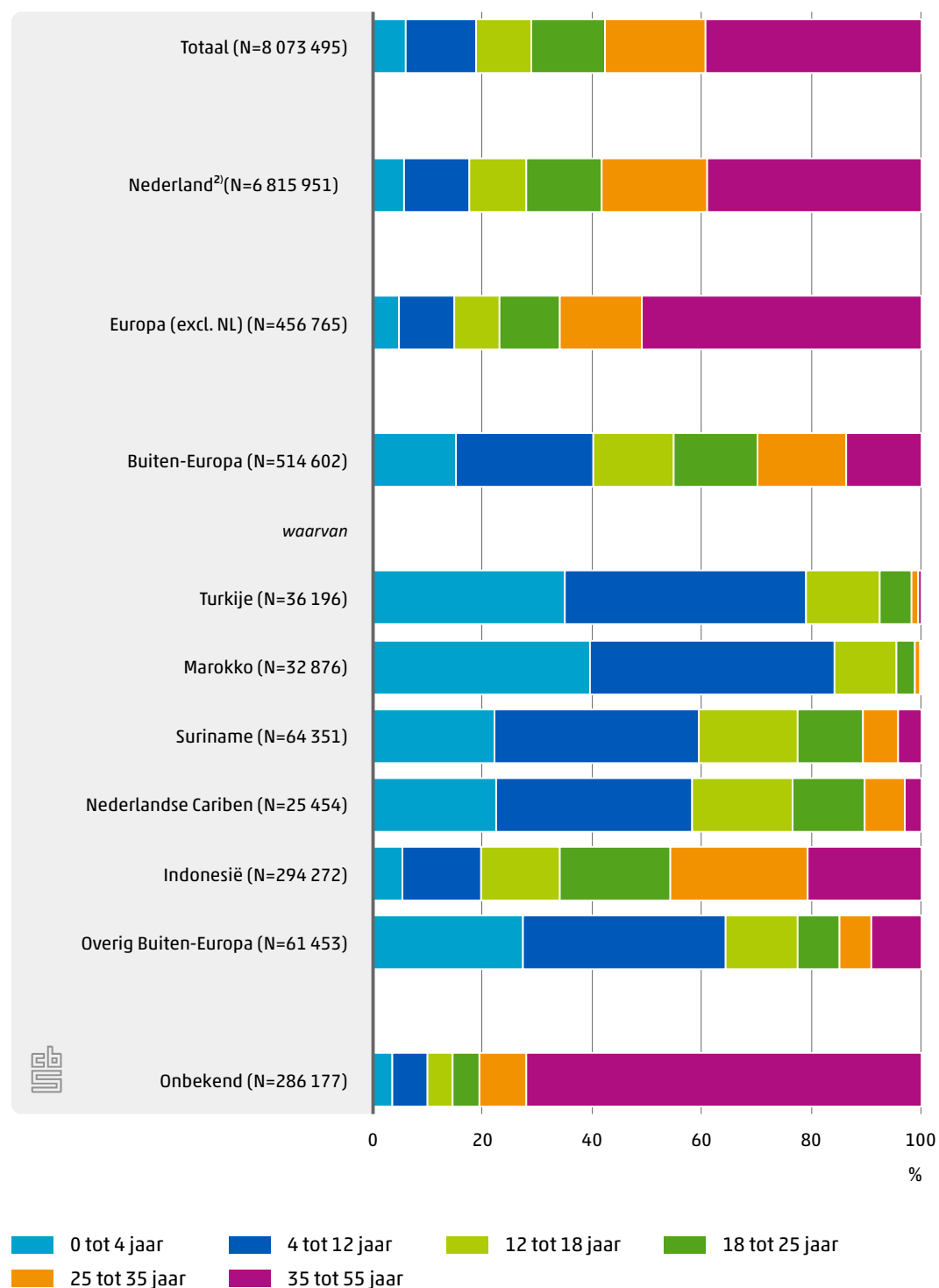
1.11 Bevolking met Nederlandse herkomst naar leeftijd en herkomst ouder(s), 1 januari 2022¹⁾

- Ouders Nederlandse herkomst
- Ouder(s) in Nederland geboren met Europese herkomst
- Ouders in Nederland geboren met Buiten-Europese herkomst
- Herkomst ouders onbekend

¹⁾ De herkomst van de moeder is bepalend, tenzij zij een Nederlandse of onbekende herkomst heeft. Dan wordt uitgegaan van de herkomst van de vader.

1.12 Bevolking met Nederlandse herkomst naar leeftijd en herkomstland ouder(s)¹⁾, 1 januari 2022

¹⁾ De herkomst van de moeder is bepalend, tenzij zij een Nederlandse of onbekende herkomst heeft. Dan wordt uitgegaan van de herkomst van de vader.

²⁾ Exclusief kinderen van ouders van de tweede generatie.

Mensen met Turkse of Marokkaanse herkomst trouwen vaker binnen eigen groep

Mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst trouwden³⁾ in 2021 vaker met een partner met dezelfde herkomst dan mensen met een Surinaamse of Antilliaanse herkomst. Dit geldt zowel voor mensen die in Nederland geboren zijn, als voor mensen die in het buitenland geboren zijn. Van de Nederlands-Turkse en Nederlands-Marokkaanse tweede generatie had bijna 80 procent een partner met een Turkse, respectievelijk Marokkaanse herkomst. Voor het overgrote deel betrof het een partner die al in Nederland woonde en was er geen sprake van een zogenoemd migratiehuwelijk. Een migratiehuwelijk is een huwelijk waarbij één van de partners zich in het jaar van huwelijksluiting of erna in Nederland heeft gevestigd, en de andere partner zich al voor die tijd in Nederland heeft gevestigd of in Nederland is geboren.

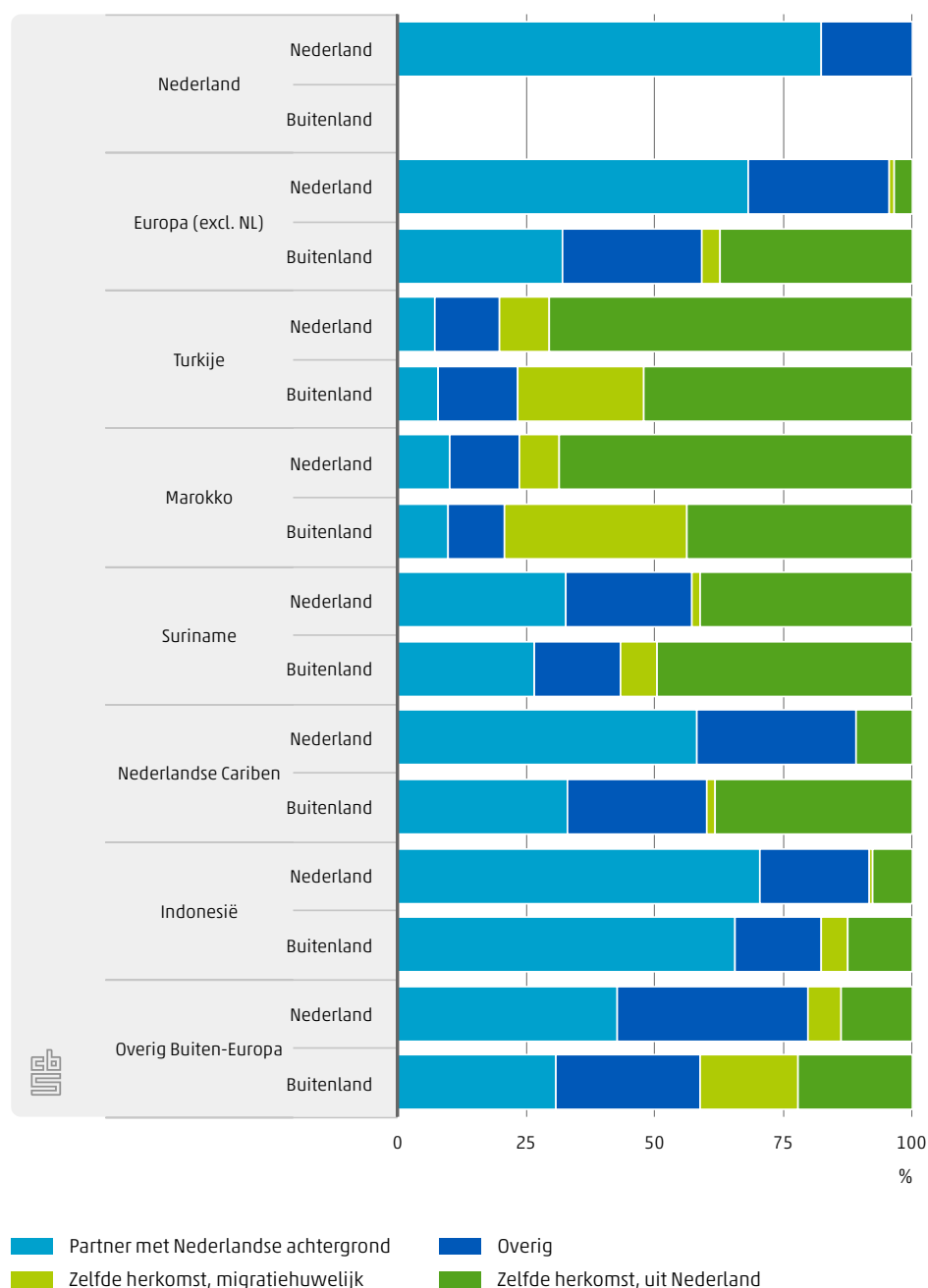
Het aandeel migratiehuwelijken is de afgelopen twintig jaar sterk gedaald. Vlak na de eeuwwisseling was meer dan de helft van de huwelijken van mensen met een Turkse herkomst een migratiehuwelijk; in 2021 was dat een kwart voor Turkse migranten en 10 procent voor de Nederlands-Turkse tweede generatie. Mensen met een Surinaamse herkomst (50 procent), maar vooral mensen met een Nederlands-Caribische herkomst (bijna 75 procent) trouwen aanzienlijk vaker met een partner buiten de eigen groep dan mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst (beiden ongeveer 20 procent).

Van de hier onderscheiden groepen trouwen mensen met een Indonesische herkomst het vaakst met een partner van Nederlandse herkomst (66 tot 71 procent). Migratiehuwelijken komen onder deze groep niet of nauwelijks voor, dit geldt ook voor mensen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst. Rekening houdend met leeftijd en inkomen blijven de verschillen tussen herkomstgroepen bestaan.

In deze tekst is een correctie toegepast. Zie het Erratum op p. 319 voor meer informatie.

³⁾ Exclusief geregistreerde partnerschappen.

1.13 Huwelijkspartnerkeuze naar herkomst en geboorteland, 2021

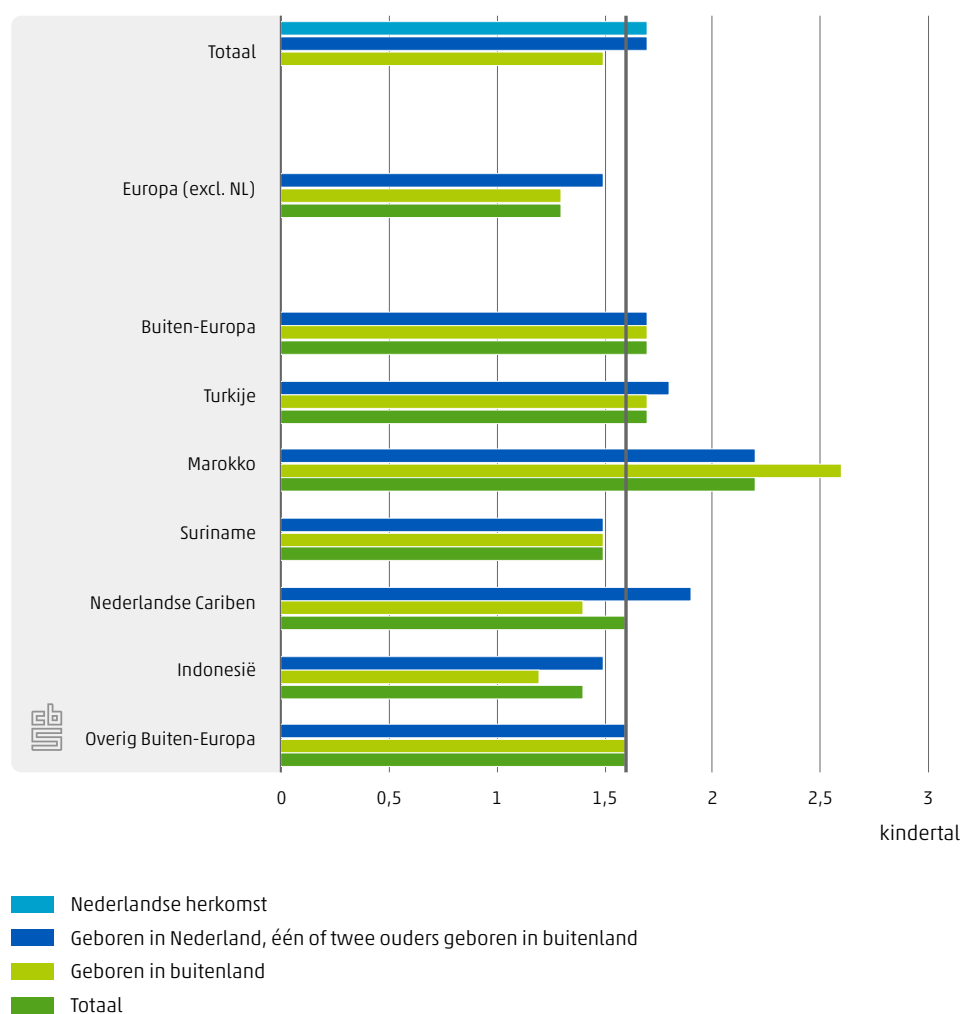
In Nederland geboren vrouwen met een Turkse of Marokkaanse herkomst krijgen minder kinderen

Het gemiddeld aantal kinderen dat vrouwen met een Turkse of een Marokkaanse herkomst krijgen is sinds 1980 sterk gedaald. Marokkaanse migrantenvrouwen kregen in de eerste helft van de jaren tachtig gemiddeld 7 kinderen, Turkse migrantenvrouwen bijna 5. Inmiddels is het gemiddeld kindertal van deze groepen gedaald naar 2,6 voor vrouwen met een Marokkaanse herkomst en 1,7 voor vrouwen met een Turkse herkomst. Het gemiddeld kindertal van vrouwen met een Surinaamse, Nederlands-Caribische, of Nederlandse herkomst is in deze periode veel stabiel gebleven, en schommelt sinds 1980 tussen de 1,5 en 2 kinderen. Daarmee ligt het gemiddeld kindertal van deze drie groepen onder het

vervangingsniveau van 2,1 kinderen per vrouw, het kindertal dat nodig is voor een stabiele bevolking als er geen sprake zou zijn van internationale migratie.

Ondanks de daling van het gemiddeld kindertal onder vrouwen met een Marokkaanse herkomst, krijgen zij van de vijf grootste herkomstgroepen nog steeds de meeste kinderen. Gemiddeld kregen Marokkaanse migrantenvrouwen in 2021 2,6 kinderen. Vrouwen van de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie kregen gemiddeld 2,2 kinderen. Voor vrouwen van de Nederlands-Turkse tweede generatie was dit met 1,8, nauwelijks hoger dan dat van vrouwen met een Nederlandse herkomst. Het gemiddeld aantal kinderen dat vrouwen met een Nederlands-Caribische herkomst krijgen, verschilt eveneens weinig van dat van vrouwen met een Nederlandse herkomst. Vrouwen met een Surinaamse of Indonesische herkomst krijgen gemiddeld minder kinderen dan vrouwen met een Nederlandse herkomst. Rekening houdend met leeftijd en inkomen worden de verschillen tussen herkomstgroepen kleiner, maar blijven wel bestaan.

1.14 Gemiddeld kindertal, naar herkomst en geboorteland, 2021¹⁾

¹⁾ Referentielijn geeft het gemiddeld kindertal voor de totale populatie weer.

Turkse en Marokkaanse huishoudens vaak een paar, mensen met Oost-Europese en Eritrese herkomst vaak alleenstaand

Nederland telde op 1 januari 2022 ruim 8,1 miljoen huishoudens. De herkomst van een huishouden wordt bepaald op basis van de herkomst van een referentiepersoon.⁴⁾

In 6,7 miljoen huishoudens had de referentiepersoon een Nederlandse herkomst, in de overige 1,5 miljoen huishoudens had de referentiepersoon een herkomst buiten Nederland.

De huishoudenssamenstelling verschilt tussen herkomstgroepen. Ruim de helft van de Turkse en Marokkaanse huishoudens vormen een paar met of zonder kinderen. Surinaamse en Nederlands-Caribische huishoudens daarentegen bestaan voor 30 tot 35 procent uit een paar. 1 op de 5 Surinaamse en Nederlands-Caribische huishoudens is een eenoudergezin, waarin vrijwel altijd de vrouw de ouder is. Onder Turkse, Marokkaanse, en met name onder Indonesische huishoudens komen minder eenoudergezinnen voor.

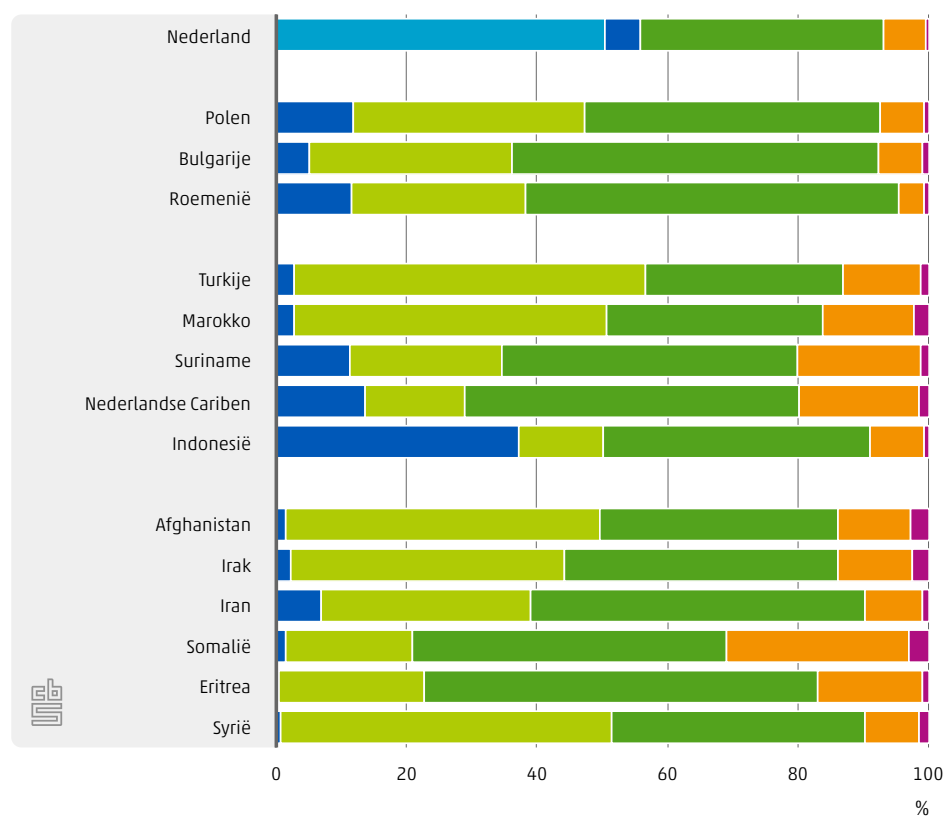
Paren met een Turkse of Marokkaanse herkomst bestaan voor het overgrote deel uit koppels waarbij beide partners een Buiten-Nederlandse herkomst hebben. Onder Surinaamse en Nederlands-Caribische paren komt dit minder vaak voor. In bijna drie kwart van de Indonesische paren heeft één van de partners een Nederlandse herkomst.

Eritrese huishoudens bestaan voor 60 procent uit één persoon, veel meer dan de andere hier besproken vluchtelingengroepen; die vormen in 35 tot 50 procent van de gevallen een paar. In de afgelopen drie jaar is er wel sprake van een licht gewijzigde huishoudenssamenstelling onder mensen met een Eritrese herkomst. Tussen 2016 en 2022 nam het aandeel Eritrese paren door onder andere gezinshereniging toe van 13 naar 23 procent. Ook mensen met een Syrische herkomst vormen steeds vaker een paar. Met iets meer dan 50 procent vormen Syrische huishoudens inmiddels bijna net zo vaak een paar als Turkse en Marokkaanse huishoudens.

Huishoudens uit de nieuwe EU-landen laten over het algemeen een gevarieerd beeld zien. Aan de ene kant is het aandeel paren vergelijkbaar met dat van de meeste vluchtelingengroepen. Daarbij is wel vaker sprake van een gemengd paar, waarin één van de partners een Nederlandse achtergrond heeft. Dit geldt het sterkst voor mensen met een Roemeense herkomst: iets meer dan 40 procent heeft een partner met een Nederlandse herkomst. Aan de andere kant vormen mensen met een herkomst uit de nieuwe EU-landen relatief vaak een eenpersoonshuishouden en minder vaak een eenouderhuishouden.

⁴⁾ In een paar is de (oudste) vrouw bepalend voor de herkomst van een huishouden. Als er in een paar geen vrouw aanwezig is, is de oudste man de referentiepersoon. In een eenpersoonshuishouden, eenouderhuishouden of overig huishouden kan de referentiepersoon de man of vrouw zijn.

1.15 Huishoudenssamenstelling naar herkomstland, 1 januari 2022

- Paar, 2 partners Nederlandse herkomst
- Paar, 1 partner Buiten-Nederlandse herkomst
- Paar, 2 partners Buiten-Nederlandse herkomst
- Eenpersoonshuishouden
- Eenouderhuishouden
- Overig huishouden

2 Wonen

Mensen met een herkomst buiten Nederland wonen gemiddeld vaker in huurwoningen en meergezinswoningen en hebben een gemiddeld kleiner woonoppervlak dan de gemiddelde bevolking van Nederland. Het verschil met de gemiddelde bevolking is voor de tweede generatie wat kleiner dan voor migranten. Daarnaast wonen mensen met een buitenlandse herkomst vaker in de vier grote steden. Omdat de positie op de woningmarkt sterk samenhangt met leeftijd, zijn de cijfers over huur- of koopwoningen, meergezinswoningen en woonoppervlak uitgesplitst naar leeftijdsgroepen.

Afbakening van de populatie

De indicatoren over woningbezit, woningtype en woonoppervlak gaan over particuliere huishoudens. Aan deze huishoudens is een herkomstgroepering en leeftijd toegekend. Deze toekenning wordt gedaan op basis van één persoon uit het huishouden: de referentiepersoon. De referentiepersoon is het lid van het huishouden ten opzichte van wie de posities van de andere leden in het huishouden worden bepaald, en van wie de kenmerken eventueel ook aan het huishouden worden toegekend. De referentiepersoon is als volgt gekozen: als er een paar is binnen het huishouden: de man; als het paar van gelijk geslacht is: de oudste van het paar; in een eenouderhuishouden: de ouder; in een overig huishouden: de oudste meerderjarige man of –als deze ontbreekt– de oudste meerderjarige vrouw. Van de referentiepersonen in dit hoofdstuk is 75 procent man.

Huishoudens die een woning delen met andere huishoudens zijn buiten beschouwing gelaten, omdat niet duidelijk is wie de hoofdbewoner is en hoe de ruimteverdeling is tussen de huishoudens die de woning delen. Er kunnen dan geen uitspraken worden gedaan over de grootte van de woonruimte en eigendomssituatie van deze huishoudens. Uit recent onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam en ABF Research blijkt wel dat er met name kort na aankomst in Nederland veel migranten een woning delen; dit geldt met name voor arbeidsmigranten uit de Europese Unie.¹⁾ Ook kunnen geen uitspraken worden gedaan over verblijf in objecten die niet tot de woningvoorraad behoren, zoals recreatiewoningen zonder woonbestemming, stacaravans en woonboten. Voor deze objecten zijn onvoldoende gegevens beschikbaar.

Migranten wonen minst vaak in een koopwoning

Ongeacht hun leeftijdsgroep wonen huishoudens waarvan de referentiepersoon een migrant is, veel minder vaak in een koopwoning dan gemiddeld. Dit verschil is relatief het grootst onder jongeren tot 30 jaar. 9 procent van de jonge huishoudens waarvan de referentiepersoon een migrant is, heeft een koopwoning, terwijl dit onder de totale bevolking 28 procent is. De cijfers over woningbezit zijn tussen 2018 tot en met 2020 per

1) Manting, D., M. van der Star, M. Stuart, S. van Zoelen en B. Blijie (2022). Woningdelen of zelfstandig een woning huren of kopen. De woonsituatie van migrantenhuishoudens in de eerste jaren na aankomst in Nederland (2014-2018). Den Haag: PBL

herkomstgroep nagenoeg hetzelfde gebleven. Onder de tweede generatie is het eigenwoningbezit met 19 procent hoger dan onder migranten, maar wel lager dan gemiddeld voor huishoudens in Nederland.

Jongeren met Turkse herkomst relatief vaak woningbezitter

Onder jongeren met een Turkse herkomst ligt het woningbezit hoger. In huishoudens waarvan de referentiepersoon een Turkse migrant is en jonger is dan 30 jaar, is het eigenwoningbezit met 23 procent hoger dan onder andere herkomstgroepen. Nederlands-Turkse jongeren van de tweede generatie hebben met 33 procent een eigenwoningbezit dat zelfs hoger ligt dan het landelijk gemiddelde. In andere leeftijdsgroepen hebben huishoudens met een Turkse herkomst een lager eigenwoningbezit dan gemiddeld in de betreffende leeftijdsklasse, maar wel hoger dan de meeste andere groepen met een herkomst buiten Nederland.

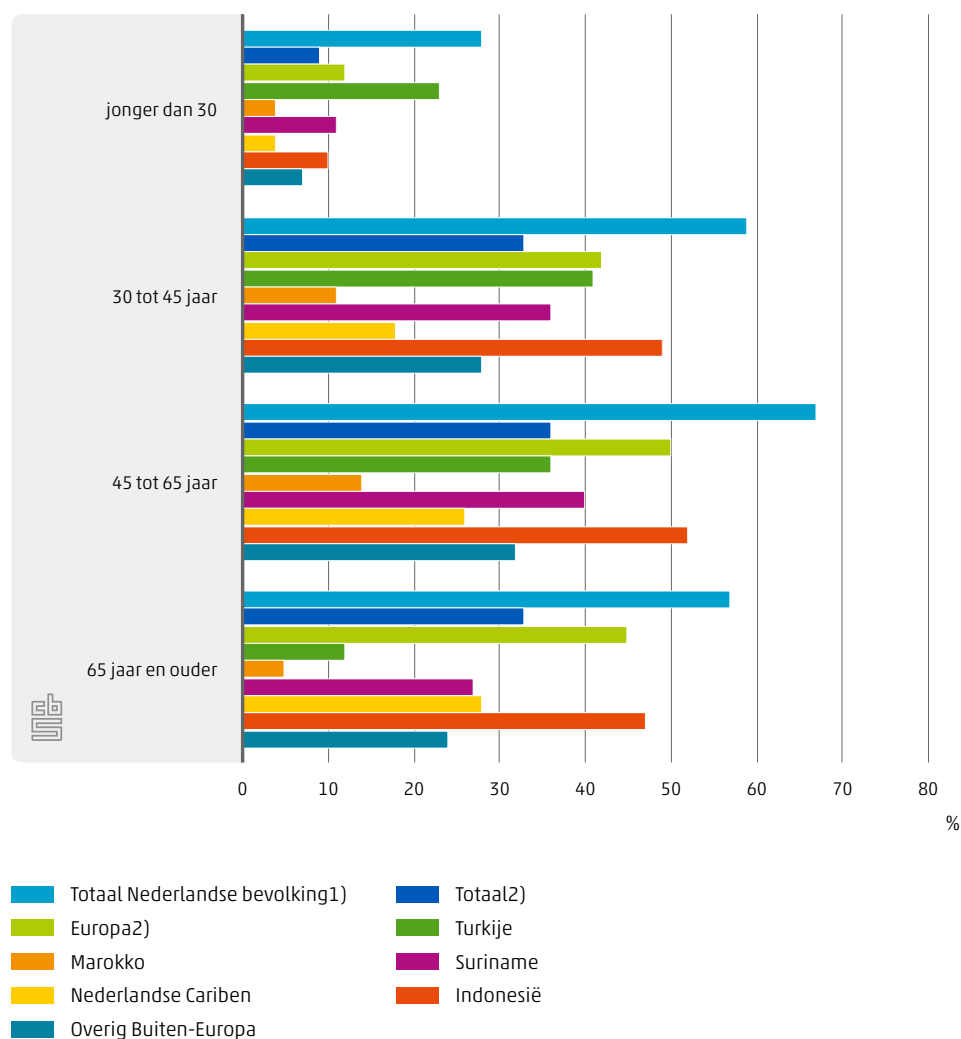
Het eigenwoningbezit is het laagst onder huishoudens waarvan de referentiepersoon migrant is uit vluchtelingenlanden Somalië, Syrië of Eritrea; 5 procent of lager onder alle leeftijdsgroepen. Maar ook onder huishoudens waarvan de referentiepersoon een Marokkaanse migrant is, is het eigenwoningbezit laag. Onder Marokkaanse migranten van 45 tot 65 jaar is dit bijvoorbeeld 14 procent, terwijl 67 procent van alle huishoudens in Nederland in deze leeftijdscategorie in een koophuis woont. Marokkaanse migranten wonen, net als huishoudens geboren in vluchtelingenlanden, relatief vaak in een corporatie huurwoning. Van de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie van 45 tot 65 jaar woont 36 procent in een koopwoning.

Huishoudens met een Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst hebben minder vaak een eigen woning dan huishoudens met een Turkse herkomst, maar vaker dan huishoudens met een Marokkaanse herkomst. Vooral bij huishoudens met Nederlands-Caribische herkomst is er verschil tussen huishoudens waarvan de referentiepersoon migrant of van de tweede generatie is. Onder 30- tot 45-jarigen waarvan de referentiepersoon migrant uit de Nederlandse Cariben is, heeft 18 procent een eigen woning, tegenover 40 procent van de huishoudens waarvan de referentiepersoon van de Nederlands-Caribische tweede generatie is. Huishoudens waarvan de referentiepersoon van de Nederlands-Indonesische tweede generatie is, wonen juist vaak in een eigen woning. De groep 65-plus woont met 62 procent vaker dan gemiddeld (57 procent) in een koopwoning.

Huishoudens met een referentiepersoon die migrant uit een nieuw EU-land en jonger dan 65 jaar is, wonen relatief vaak in een huurwoning die niet tot het corporatiebezit behoort, maar in een 'overige' huurwoning (verhuurd door bijvoorbeeld particulieren, commerciële verhuurders en institutionele beleggers). Van alle 30-minners woont 38 procent in een 'overige huurwoning', onder huishoudens waarvan de referentiepersoon jonger is dan 30 en migrant is uit Polen, Bulgarije of Roemenië, is dit respectievelijk 57 procent, 73 procent en 71 procent. Voor de huishoudens met referentiepersoon van 30 tot 45 jaar of 45 tot 65 jaar afkomstig uit de nieuwe EU-landen, ligt het aandeel met een 'overige huurwoning' iets lager dan voor de jongste groep, maar nog steeds bovengemiddeld.

Voor de hierboven besproken verschillen in aandeel met een koophuis is gekeken in hoeverre deze samenhangen met verschillen in achtergrondkenmerken zoals leeftijdsopbouw en inkomen.²⁾ Rekening houdend met deze verschillen blijkt vooral inkomen een belangrijke verklarende factor te zijn voor het bezitten van een koophuis, gevolgd door huishoudenstype. Toch blijven de verschillen tussen herkomstgroepen ook na correctie bestaan, al zijn deze kleiner dan zonder correctie voor achtergrondkenmerken.

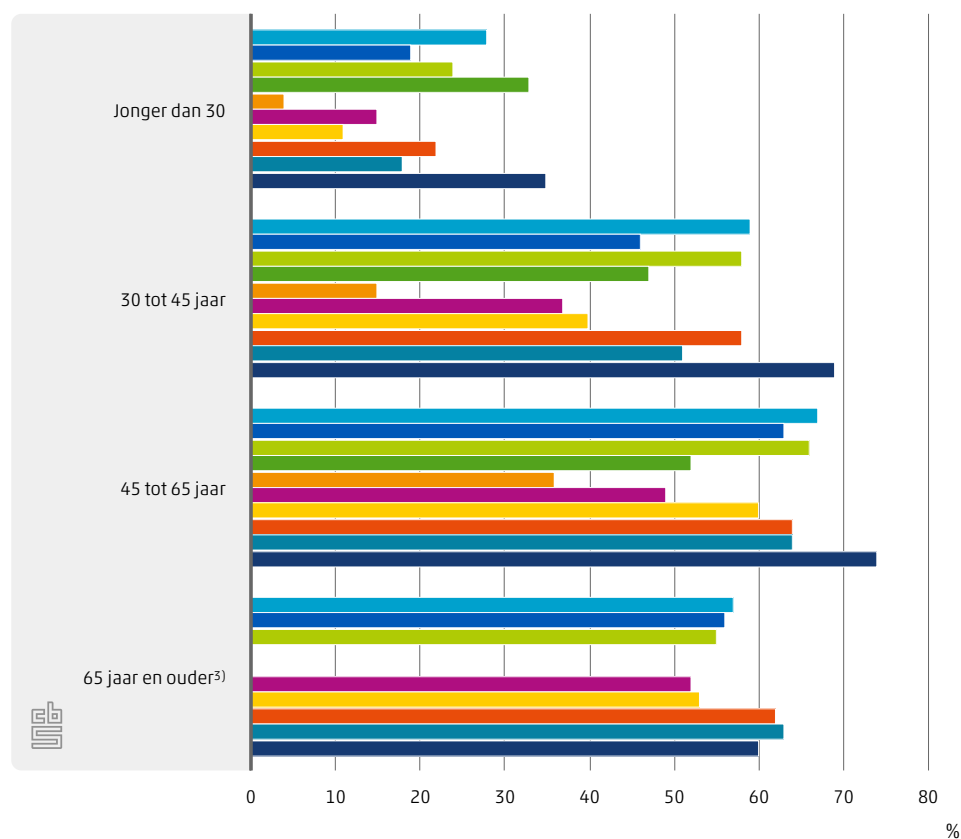
2.1a Huishoudens die wonen in koopwoning, referentiepersoon geboren in buitenland, naar leeftijdscategorie, 2020

- 1) Aandeel dat woont in een koopwoning van de totale bevolking in Nederland.
 2) Excl. Nederland

2) Ook andere factoren kunnen een rol spelen bij verschillen tussen groepen, zoals het lokale woningaanbod in een gemeente. Omdat de relatie tussen lokaal woningaanbod en individuele woonsituatie zeer complex is, en oorzaak en gevolg hierin niet eenduidig zijn, wordt in dit hoofdstuk alleen rekening gehouden met een aantal huishoudkenmerken.

2.1b Huishoudens die wonen in koopwoning, referentiepersoon geboren in Nederland, 2020

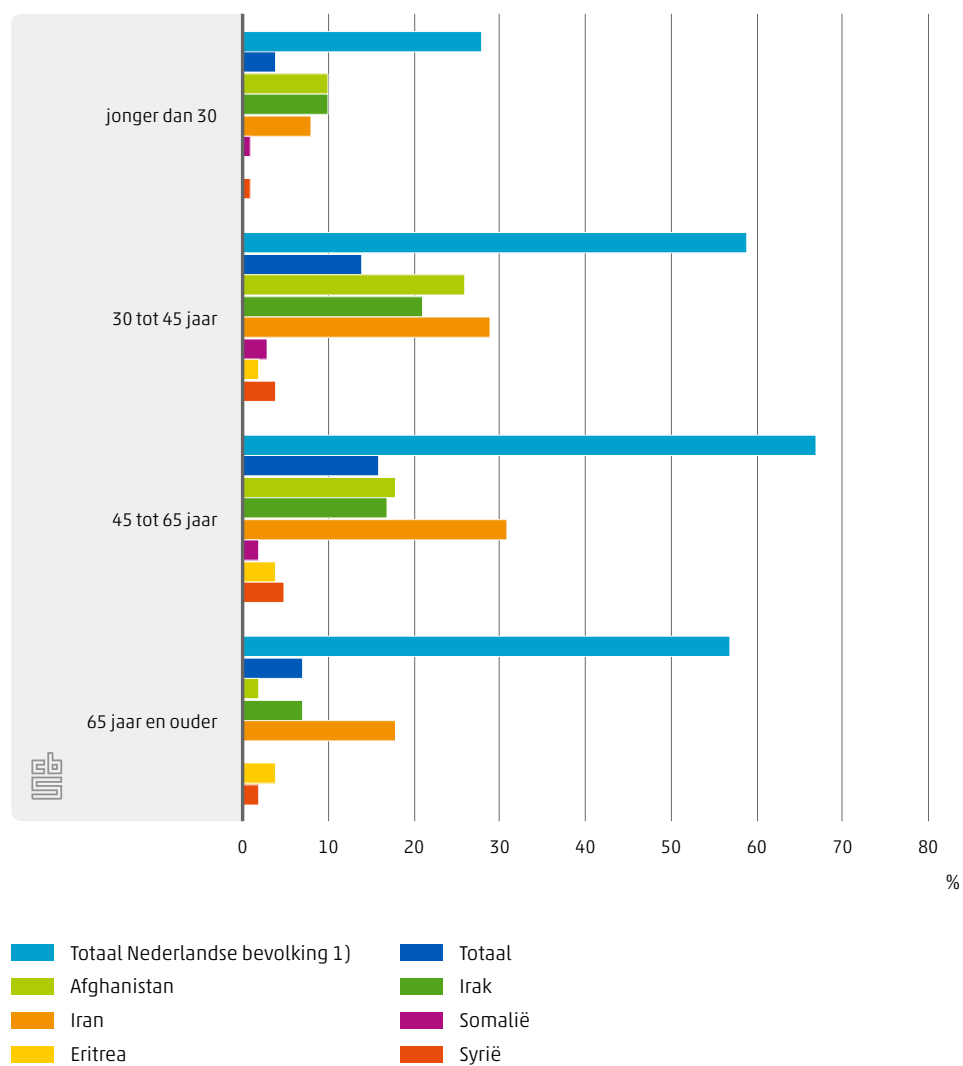
- Totaal Nederlandse bevolking¹⁾
- Totaal²⁾
- Europa²⁾
- Turkije
- Marokko
- Suriname
- Nederlandse Cariben
- Indonesië
- Overig Buiten-Europa
- Nederland

¹⁾ Aandeel dat woont in een koopwoning van de totale bevolking in Nederland.

²⁾ Excl. Nederland.

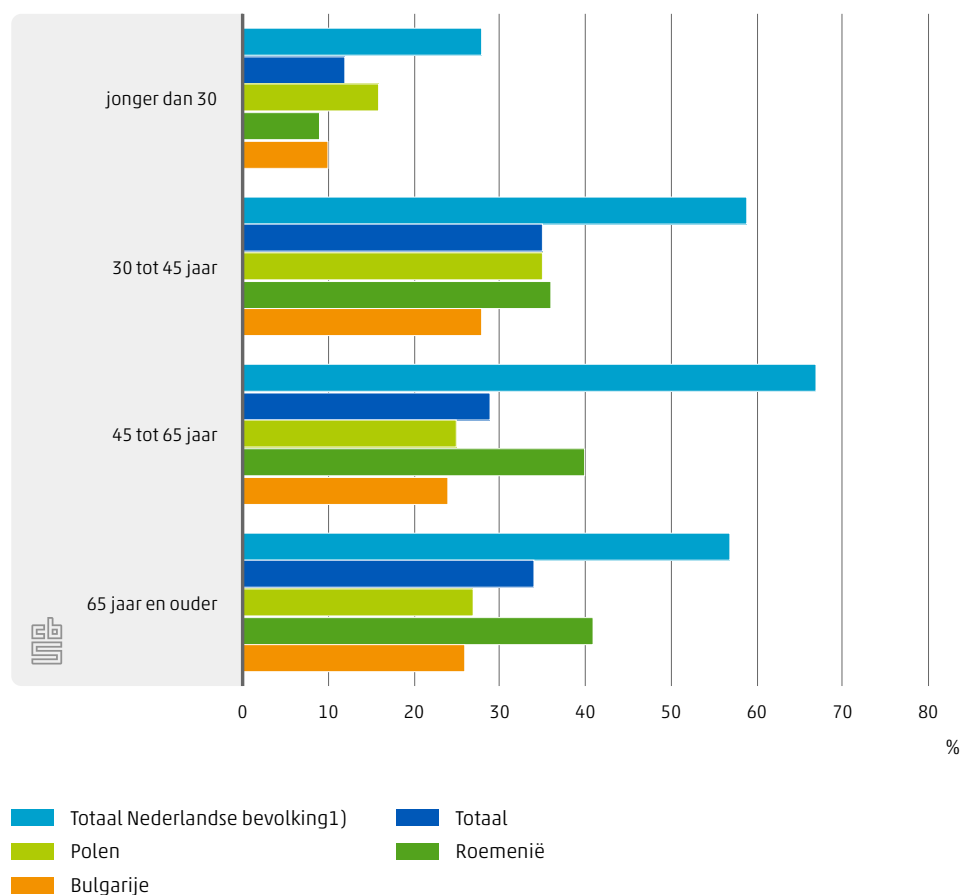
³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

2.1c Huishoudens die wonen in koopwoning, vluchtelingengroepen, referentiepersoon geboren in buitenland, naar leeftijdscategorie, 2020

1) Aandeel dat woont in een koopwoning van de totale bevolking in Nederland.

2.1d Huishoudens die wonen in koopwoning, nieuwe EU- landen, referentiepersoon geboren in buitenland, naar leeftijdscategorie, 2020

¹⁾ Aandeel dat woont in een koopwoning van de totale bevolking in Nederland.

Nederlands-Turkse tweede generatie woont minder vaak dan gemiddeld in meergezinswoning

Huishoudens met een herkomst buiten Nederland wonen vaker dan de gemiddelde bevolking in een meergezinswoning.³⁾ Dit geldt voor alle leeftijdsgroepen. Daar is in de onderzoeksperiode 2018 tot en met 2020 weinig aan veranderd. In de groep huishoudens waar de referentiepersoon een migrant is van 45 tot 65 jaar woonde in 2020 bijna de helft (48 procent) in een meergezinswoning. Daarmee wonen zij bijna twee keer zo vaak in een meergezinswoning als gemiddeld in deze leeftijdscategorie. Voor huishoudens waarvan de referentiepersoon behoort tot de tweede generatie is het verschil met de gemiddelde bevolking kleiner dan onder migranten.

Voor huishoudens met een referentiepersoon jonger dan 30 jaar ligt het aandeel huishoudens dat in een meergezinswoning woont voor de meeste herkomstgroepen rond 80 procent of hoger. Nederlands-Turkse jongeren van de tweede generatie vormen daarop een uitzondering; 63 procent van hen woonde in 2020 in een meergezinswoning. Dat is lager dan het gemiddelde van de totale Nederlandse bevolking (67 procent), maar

³⁾ Een meergezinswoning is een woning in een pand waarin zich ook andere verblijfsobjecten bevinden (zoals een bedrijfsruimte) of andere woningen. Voorbeelden zijn appartementen, boven-en benedenwoningen, woningen boven winkels en woningsplitsingen.

vergelijkbaar met jongeren van Nederlandse herkomst (62 procent). Huishoudens waarvan de referentiepersoon van de Nederlands-Turkse tweede generatie is en jonger is dan 30 jaar wonen vaker dan de andere herkomstgroepen in een tussenwoning. Onder dezelfde Nederlands-Turkse tweede generatie met een referentiepersoon van 30 jaar of ouder, is het aandeel dat woont in een meergezinswoning weer hoger dan gemiddeld, maar vergeleken met de meeste andere grote Buiten-Europese groepen is dat verhoudingsgewijs nog steeds laag. Voor de groep huishoudens waarvan de referentiepersoon een Turkse migrant is, zijn de verschillen met de andere herkomstgroepen kleiner.

Huishoudens met Indonesische herkomst minst vaak in meergezinswoningen

Huishoudens met een Indonesische herkomst wonen van alle grote Buiten-Europese herkomstgroepen het minst vaak in een meergezinswoning. Dat geldt voor zowel huishoudens waarvan de referentiepersoon een Indonesische migrant is als voor huishoudens waarvan de referentiepersoon behoort tot de Nederlands-Indonesische tweede generatie. Onder Indonesische migranten ouder dan 65 jaar is het aandeel dat in 2020 in een meergezinswoning woont met 43 procent veel lager dan onder de andere Buiten-Europese herkomstgroepen en iets hoger dan gemiddeld onder ouderen in Nederland gemiddeld (36 procent). Ook binnen de leeftijdsgroep 45 tot 65 jaar ligt het aandeel dat in een meergezinswoning woont onder de groep migranten uit Indonesië lager dan onder de andere herkomstgroepen. Migranten uit Indonesië ouder dan 65 jaar wonen in verhouding met andere in het buitenland geboren ouderen vaak in een vrijstaande woning of twee-onder-een-kap (13 procent). Onder jongeren met een Indonesische herkomst is het aandeel dat in een meergezinswoning woont vergelijkbaar met de andere grote Buiten-Europese herkomstgroepen.

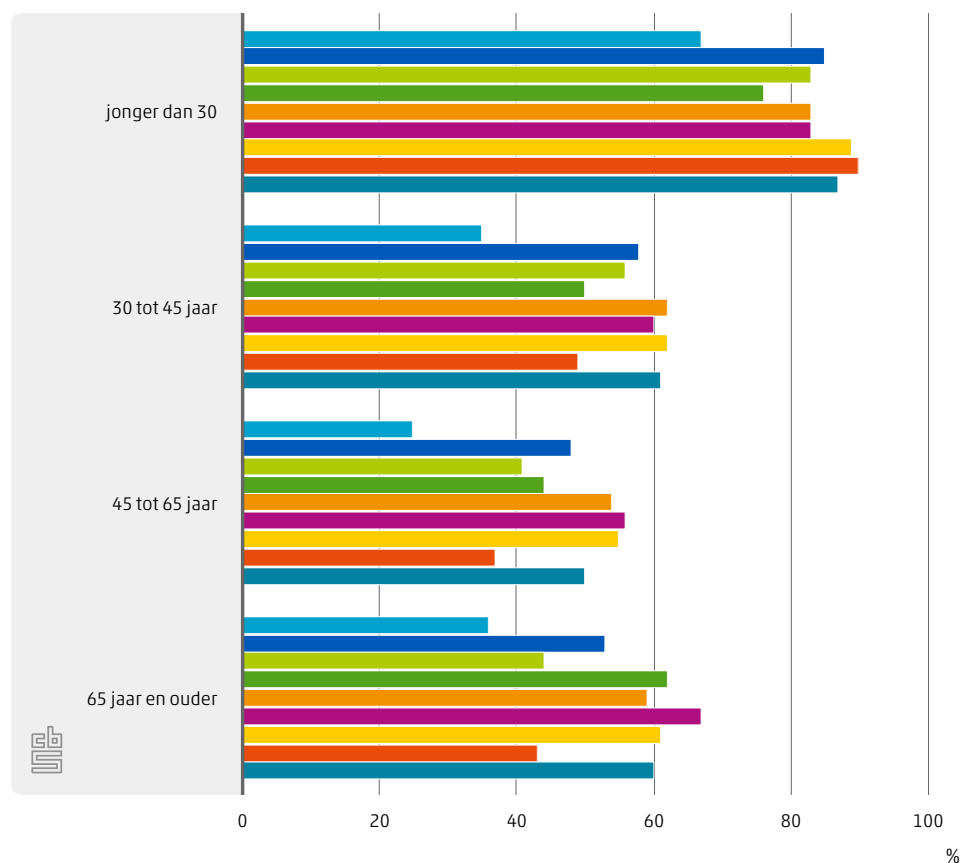
In verhouding tot de andere grote Buiten-Europese herkomstgroepen, wonen huishoudens waarvan de referentiepersoon een migrant uit Suriname is, juist vaak in een meergezinswoning. Dat geldt vooral voor Surinaamse migranten van 65 jaar of ouder. Van hen woonde in 2020 twee derde (67 procent) in een meergezinswoning. Ook de Nederlands-Surinaamse tweede generatie woont relatief vaak in een meergezinswoning. In de leeftijdsgroep 30 tot 45 jaar is het aandeel van de tweede generatie dat in een meergezinswoning woont met 59 procent wel lager dan onder migranten uit Suriname van dezelfde leeftijd. Van de leeftijdsgenoten van de tweede generatie wonen alleen huishoudens met een Marokkaanse herkomst vaker in een meergezinswoning (62 procent). Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat deze twee herkomstgroepen geconcentreerd zijn in de vier grote steden, vooral in Amsterdam waar relatief veel meergezinswoningen zijn. Binnen de andere leeftijdscategorieën ligt het aandeel huishoudens dat in een meergezinswoning woont met een Marokkaanse of Nederlands-Caribische herkomst ook hoog, maar lager dan onder de Surinaamse herkomstgroep.

Huishoudens waarvan de referentiepersoon behoort tot één van de vluchtelingengroepen, wonen relatief het vaakst in een meergezinswoning. Dit geldt vooral voor huishoudens met een Iraanse, Somalische of Eritrese herkomst. Meer dan de helft van hen woont in een meergezinswoning, ongeacht leeftijdsgroep. Bij huishoudens waarvan de referentiepersoon een Eritrese herkomst heeft in de leeftijdsgroepen 30 tot 45 jaar en 65 jaar of ouder is dit bijna drie kwart.

Huishoudens waarvan de referentiepersoon een migrant is uit de nieuwe EU-landen wonen ongeveer even vaak in een meergezinswoning als de gemiddelde migrant. Van de migranten uit de nieuwe EU-landen is dit aandeel in alle leeftijdsgroepen het hoogst onder huishoudens waarvan de referentiepersoon in Bulgarije is geboren.

Gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken als leeftijd, huishoudenstype en inkomen blijven bovengenoemde verschillen tussen herkomstgroepen bestaan, al worden de verschillen wel iets kleiner.

2.2a Huishoudens die wonen in meergezinswoning, referentiepersoon geboren in buitenland, 2020

Totaal Nederlandse bevolking1)

Totaal2)

Europa2)

Turkije

Marokko

Suriname

Nederlandse Cariben

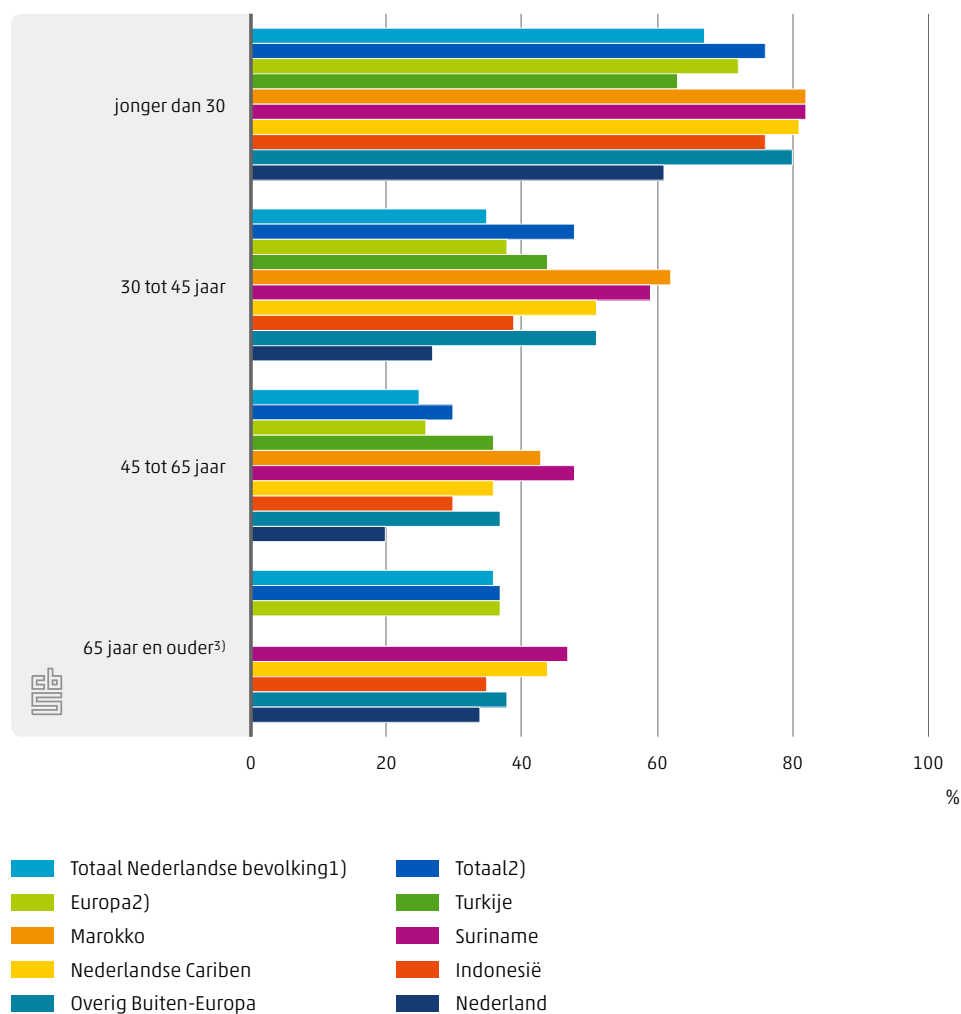
Indonesië

Overig Buiten-Europa

1) Aandeel dat woont in een meergezinswoning van de totale bevolking in Nederland.

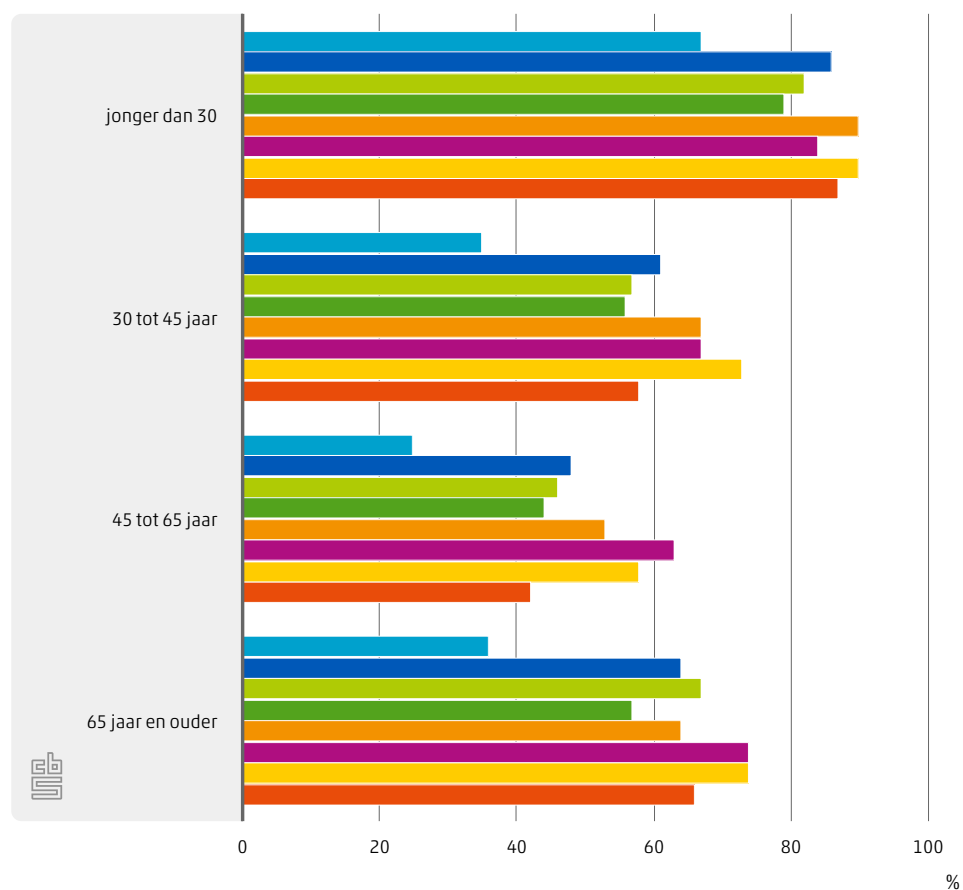
2) Excl. Nederland

2.2b Huishoudens die wonen in meergezinswoning, referentiepersoon geboren in Nederland, naar leeftijdscategorie, 2020

- ¹⁾ Aandeel dat woont in een meergezinswoning van de totale bevolking in Nederland.
²⁾ Excl. Nederland.
³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

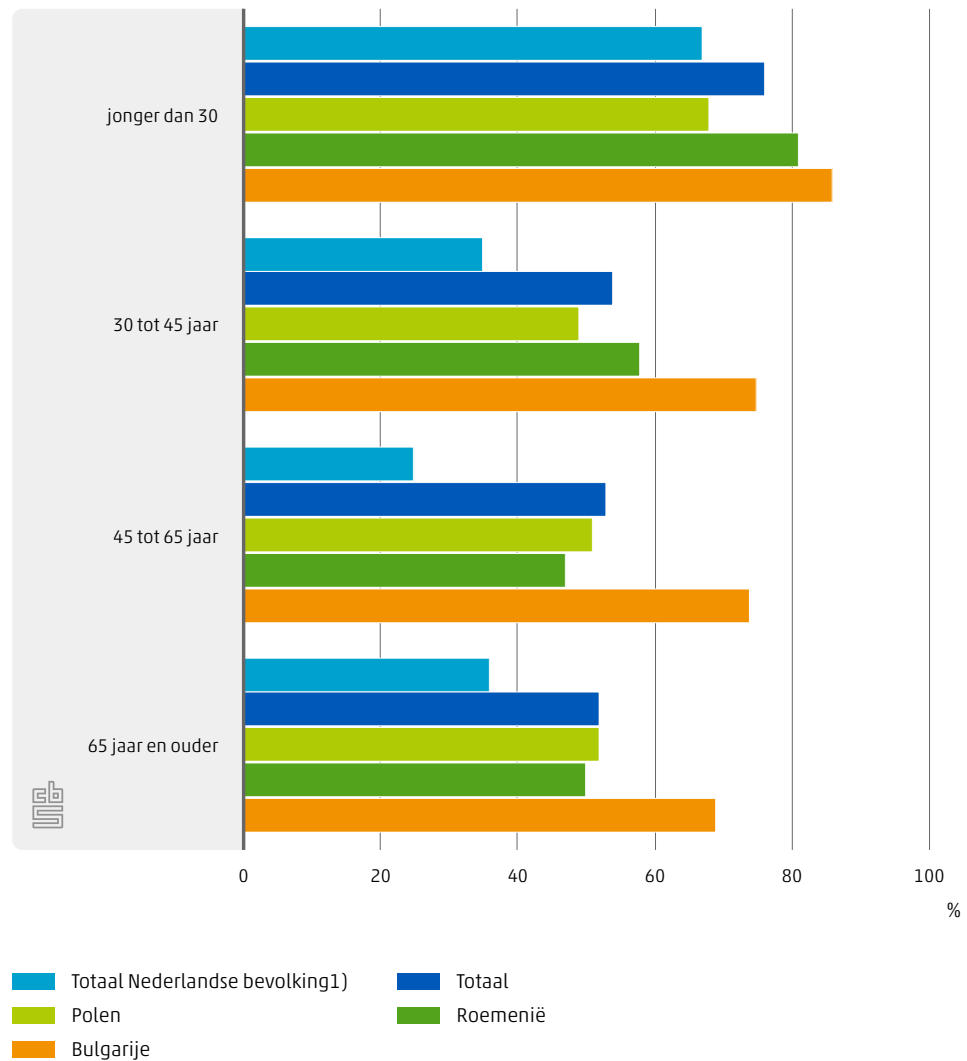
2.2c Huishoudens die wonen in meergezinswoning, vluchtelingengroepen, referentiepersoon geboren in buitenland, naar leeftijdscategorie, 2020

■ Totaal Nederlandse bevolking¹⁾
■ Totaal
■ Afghanistan
 ■ Irak
■ Iran
 ■ Somalië
■ Eritrea
 ■ Syrië

¹⁾ Aandeel dat woont in een meergezinswoning van de totale bevolking in Nederland.

2.2d Huishoudens die wonen in meergezinswoning, nieuwe EU-landen, referentiepersoon geboren in buitenland, naar leeftijdscategorie, 2020

1) Aandeel dat woont in een meergezinswoning van de totale bevolking in Nederland.

Migranten wonen gemiddeld 20 procent kleiner

Gemiddeld hebben huishoudens met een zelfstandige woning 118 m² woonoppervlak tot hun beschikking. Huishoudens waarvan de referentiepersoon een migrant is, wonen gemiddeld 20 procent kleiner dan de gemiddelde Nederlandse huishoudens. Dit verschil is onder alle leeftijdsgroepen naar verhouding ongeveer even groot en is van 2018 tot en met 2020 nagenoeg gelijk gebleven. Huishoudens met een referentiepersoon van de tweede generatie wonen over het algemeen ook kleiner dan een gemiddeld Nederlands huishouden. Dat verschil is met 5 tot 10 procent minder groot dan onder de huishoudens waarvan de referentiepersoon een migrant is. Bij ouderen van de tweede generatie is het gemiddelde woonoppervlakte met 122 vierkante meter nagenoeg even groot als het landelijk gemiddelde voor die leeftijdsklasse.

Vooral ouderen met Indonesische herkomst wonen ruim

Huishoudens met een Indonesische herkomst wonen het grootst ten opzichte van hun leeftijdsgenoten van andere Buiten-Europese herkomstsgroepen, met uitzondering van de leeftijdscategorie onder de 30. Dat geldt voor zowel huishoudens waarvan de referentiepersoon een Indonesische migrant is, als voor degenen die horen tot de Nederlands-Indonesische tweede generatie. Vooral onder ouderen met een Indonesische herkomst is het gemiddeld woonoppervlak hoog. Huishoudens waarvan de referentiepersoon 65-plus is en van de Nederlands-Indonesische tweede generatie hadden in 2020 een gemiddeld woonoppervlak van 126 vierkante meter. Dat is hoger dan het landelijk gemiddelde van 121 vierkante meter in die leeftijdsgroep. Oudere Indonesische migranten wonen met een gemiddeld woonoppervlak van 112 vierkante meter ook relatief groot. Daarnaast hebben ook huishoudens met een Europese herkomst van 30 jaar en ouder, en ouderen met een overige Buiten-Europese herkomst een relatief groot woonoppervlak.

Turkse jongeren wonen relatief ruim, Turkse ouderen juist klein

Huishoudens waarvan de referentiepersoon jonger is dan 30 jaar en van de Nederlands-Turkse tweede generatie is, wonen van de onderzochte herkomstsgroepen in die leeftijdsklasse het grootst: 84 vierkante meter. Dat is gemiddeld 6 vierkante meter groter dan het gemiddelde van alle huishoudens in die leeftijdsklasse. Ook huishoudens waarvan de referentiepersoon een Turkse migrant jonger dan 30 jaar is, wonen met 71 vierkante meter in verhouding tot andere huishoudens waarvan de referentiepersoon een migrant jonger dan 30 jaar is groot. In Turkije geboren ouderen wonen met gemiddeld 88 vierkante meter in verhouding met de andere Buiten-Europese herkomstsgroepen juist klein. Binnen de overige leeftijdsgroepen nemen huishoudens met een Turkse herkomst qua woonoppervlak een gemiddelde positie in.

Huishoudens uit vluchtelingenlanden het kleinst behuist

Huishoudens waarvan de referentiepersoon jonger is dan 30 jaar en een migrant is uit één van de vluchtelingenlanden Iran, Eritrea of Somalië, hebben gemiddeld het kleinste woonoppervlak van alle onderzochte herkomstsgroepen, niet meer dan 59 m². Ook hun leeftijdsgenoten die geboren zijn in Indonesië, de Nederlandse Cariben, Bulgarije en Roemenië wonen relatief klein (minder dan 65 m²). In de leeftijdscategorie 45 tot 65 jaar wonen huishoudens waarvan de referentiepersoon een migrant is uit één van de nieuwe EU-landen gemiddeld het kleinst. Binnen de nieuwe EU-landen wonen vooral huishoudens met een Bulgaarse herkomst die behoren tot de leeftijdscategorie tussen 45 en 65 jaar klein: 81 vierkante meter.

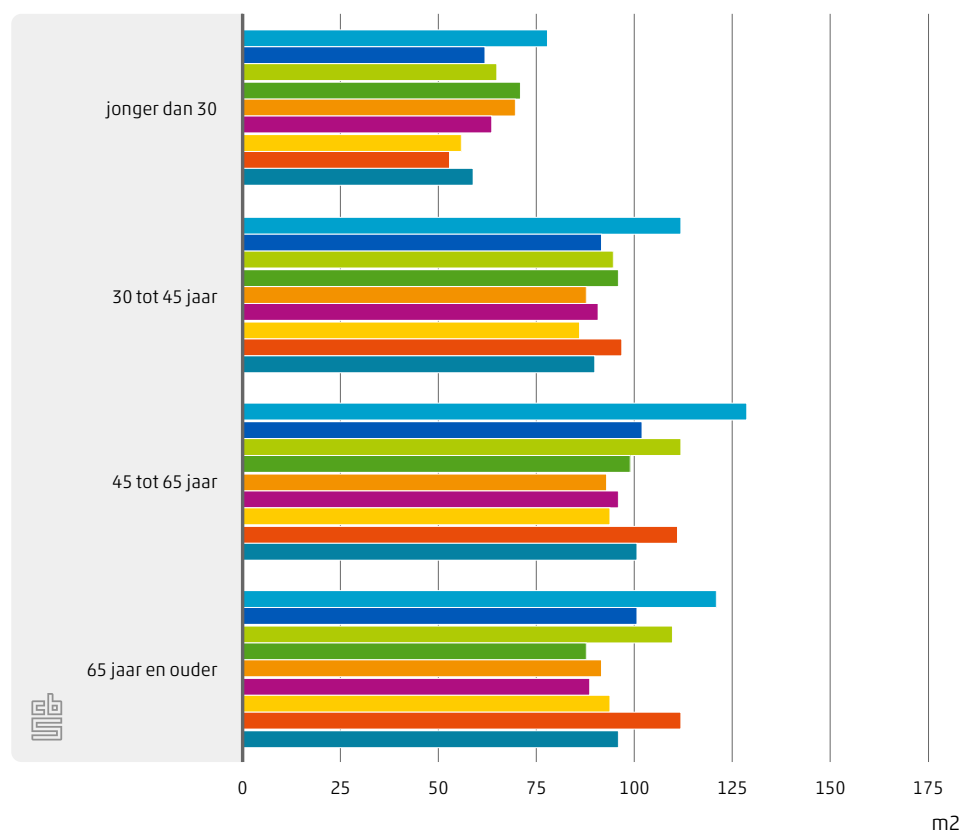
Onder huishoudens waarvan de referentiepersoon van de tweede generatie is behorende tot de vijf grootste Buiten-Europese herkomstsgroepen in Nederland, wonen mensen met een Nederlands-Marokkaanse herkomst relatief het kleinst. Ook huishoudens waarvan de referentiepersoon van de Nederlands-Surinaamse tweede generatie is hebben een relatief klein woonoppervlak. Voor zowel huishoudens met een Marokkaanse als Surinaamse herkomst geldt dat het verschil in woonoppervlak tussen de groep referentiepersonen van de tweede generatie en migranten naar verhouding klein is. Dit kan te maken hebben met het

woningaanbod in de gemeenten waar deze twee groepen geconcentreerd zijn. Meer dan de helft van deze twee herkomstgroepen woont in de vier grote steden en bijna 1 op 5 woont in de gemeente Amsterdam, die met afstand gemiddeld de kleinste woningen heeft (76 m²). Ook in de andere grote steden zijn woningen relatief klein.

Onder huishoudens waarvan de referentiepersoon een migrant is uit de Nederlandse Cariben of van de Nederlands-Caribische tweede generatie is, is het verschil in woonoppervlak tussen generaties groter. Dat geldt vooral voor huishoudens waarvan de referentiepersoon 45 jaar of ouder is. Zo hebben huishoudens waarvan de referentiepersoon 45 jaar of ouder is en migrant is uit de Nederlandse Cariben in 2020 gemiddeld een woonoppervlak van 94 vierkante meter. Onder huishoudens van de tweede generatie binnen dezelfde leeftijdsklasse en herkomstgroep, ligt dit met 117 vierkante meter fors hoger.

Als er wordt gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken zoals leeftijd en inkomen, worden de verschillen in woonoppervlak tussen herkomstgroepen kleiner. Migranten wonen echter nog steeds significant kleiner dan mensen van de tweede generatie. Hetzelfde geldt voor mensen die ouders hebben die in het buitenland geboren zijn: mensen met één in het buitenland geboren ouder wonen significant kleiner dan mensen die twee in Nederland geboren ouders hebben. Voor mensen met twee in het buitenland geboren ouders is dit (significante) verschil groter. Dit geldt met name voor mensen met een Bulgaarse of Marokkaanse herkomst. Zij wonen vaak nog wat kleiner. Ook de meeste andere herkomstgroepen hebben significant minder woonoppervlak dan mensen met een Nederlandse herkomst, maar deze verschillen zijn kleiner.

2.3a Gemiddelde vloeroppervlakte woning huishoudens, referentiepersoon geboren in buitenland, naar leeftijdscategorie, 2020

Totaal Nederlandse bevolking¹⁾

Europa²⁾

Marokko

Nederlandse Cariben

Overig Buiten-Europa

Totaal²⁾

Turkije

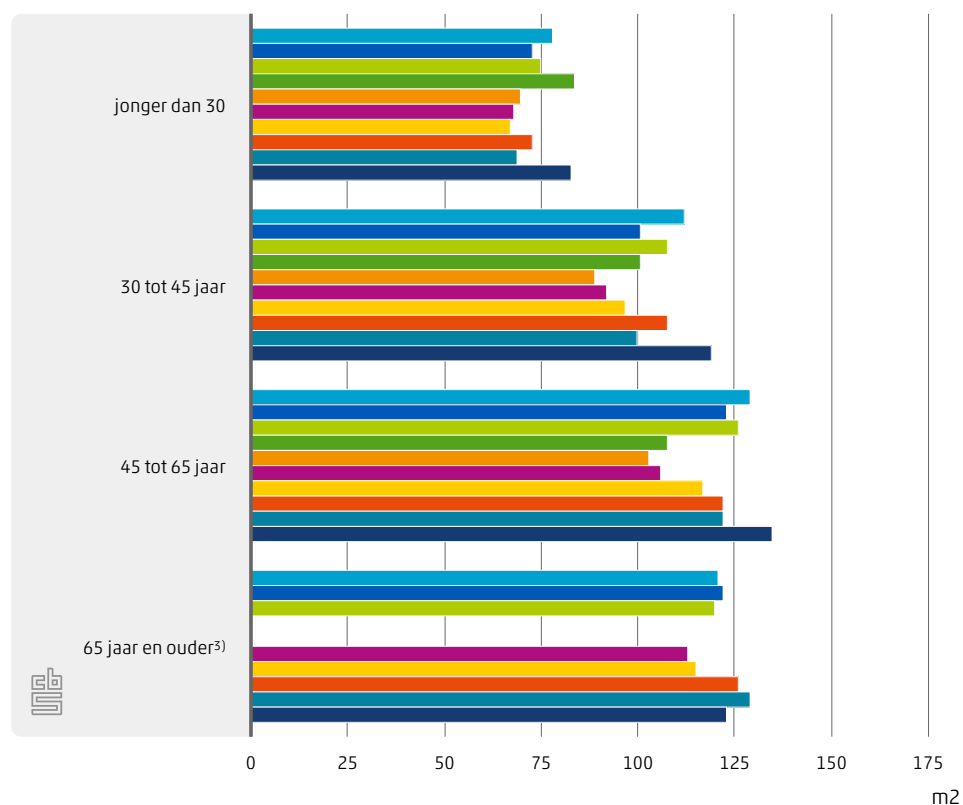
Suriname

Indonesië

¹⁾ Gemiddeld vloeroppervlak van de totale bevolking in Nederland.

²⁾ Excl. Nederland.

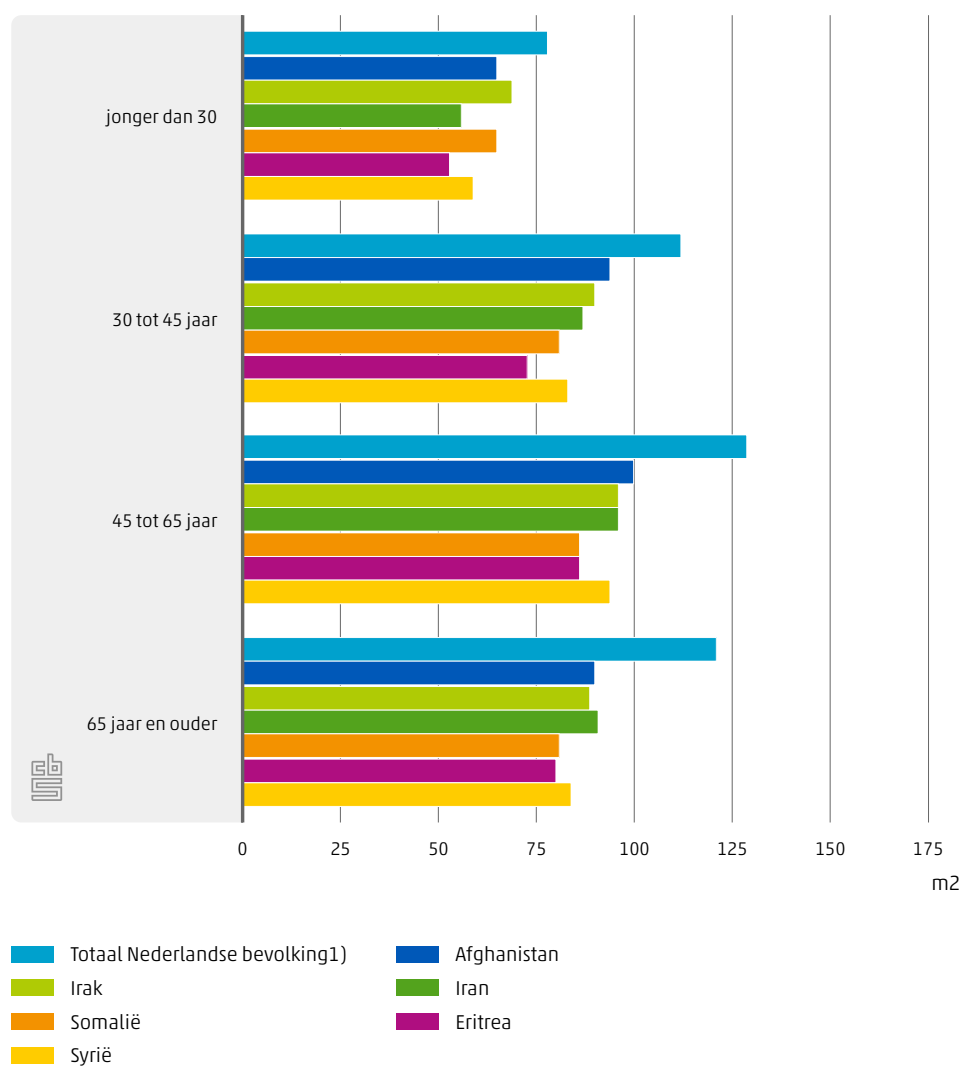
2.3b Gemiddelde vloeroppervlakte woning huishoudens, referentiepersoon geboren in Nederland, naar leeftijdscategorie, 2020

- Totaal Nederlandse bevolking¹)
- Europa²)
- Marokko
- Nederlandse Cariben
- Overig Buiten-Europa
- Totaal²)
- Turkije
- Suriname
- Indonesië
- Nederland

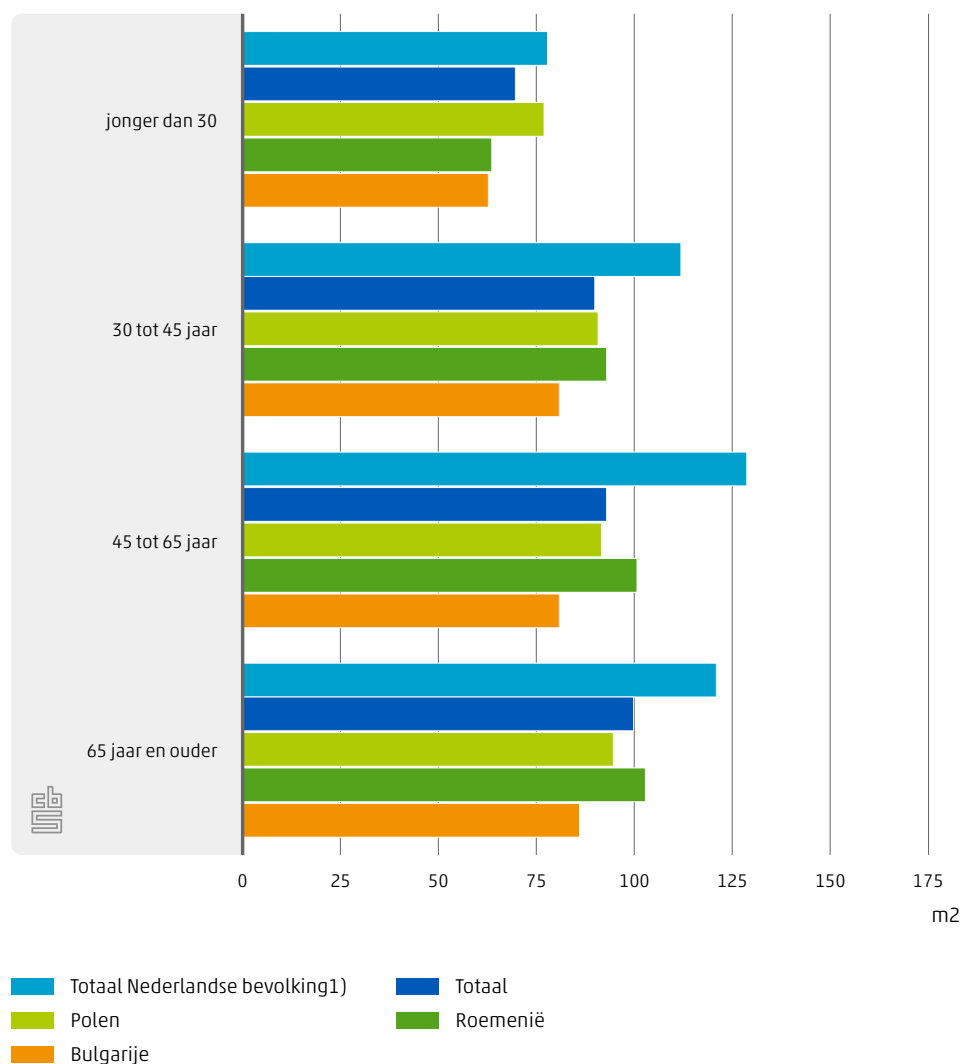
¹) Gemiddeld vloeroppervlak van de totale bevolking in Nederland.
 ²) Excl. Nederland.
 ³) Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

2.3c Gemiddelde vloeroppervlakte woning huishoudens, vluchtelingengroepen, geboren in buitenland, naar leeftijdscategorie, 2020

¹⁾ Gemiddeld vloeroppervlak van de totale bevolking in Nederland.

2.3d Gemiddelde vloeroppervlakte woning huishoudens, nieuwe EU-landen, referentiepersoon geboren in buitenland, naar leeftijdscategorie, 2020

¹⁾ Gemiddeld vloeroppervlak van de totale bevolking in Nederland.

Mensen met herkomst buiten Nederland oververtegenwoordigd in grote steden

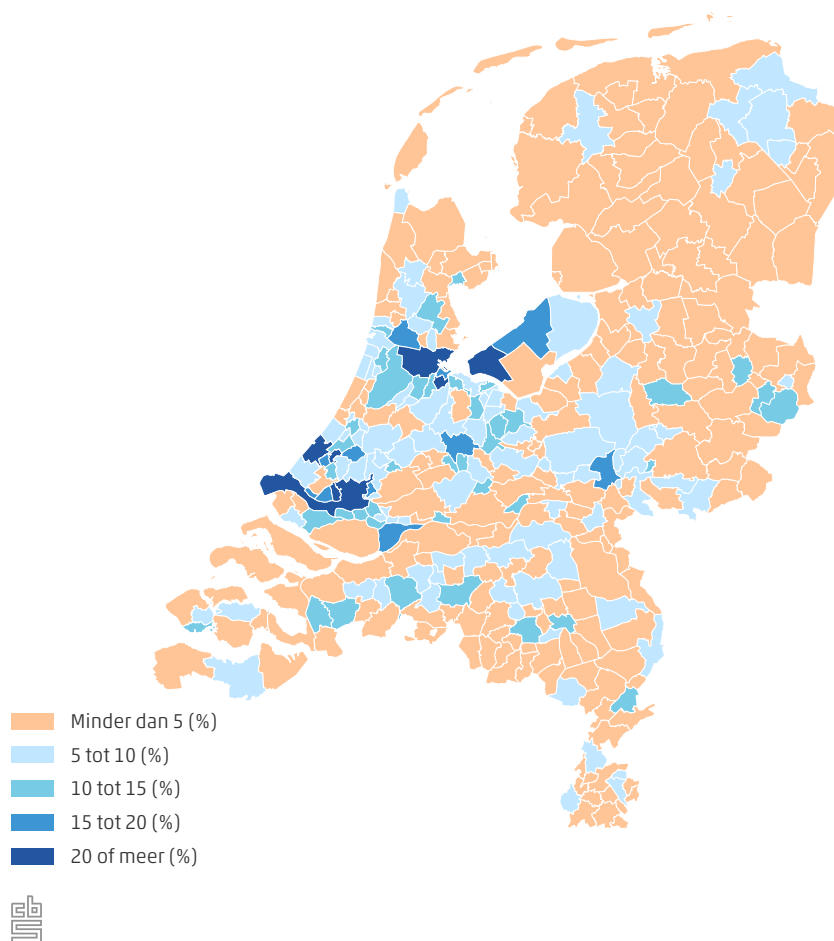
26 procent van de bevolking had op 1 januari 2022 een herkomst buiten Nederland. Voor bijna 15 procent betreft dit migranten en bijna 12 procent is van de tweede generatie. In grote steden is het aandeel mensen met een buitenlandse herkomst hoger dan in de rest van Nederland. In Amsterdam, Rotterdam en Den Haag heeft meer dan de helft van de inwoners een herkomst buiten Nederland. Ongeveer een derde is van de tweede generatie en iets minder dan een kwart is migrant. Ook in de Limburgse grensgemeente Vaals heeft meer dan de helft van de bevolking geen Nederlandse herkomst. In de gemeente Utrecht heeft 38 procent van de inwoners een buitenlandse herkomst. In Almere, Amstelveen, Capelle aan den IJssel, Delft, Diemen, Eindhoven, Rijswijk, Schiedam en Wassenaar ligt het aandeel inwoners met een buitenlandse herkomst hoger dan in Utrecht.

In Rotterdam, Amsterdam en Den Haag is het aandeel inwoners met een Buiten-Europese herkomst met iets meer dan 40 procent het hoogst. Iets meer dan de helft van deze inwoners is migrant. In Amsterdam (17 procent) en Den Haag (16 procent) is het aandeel inwoners met een Europese herkomst wat hoger dan in Rotterdam (12 procent). Vaals heeft met 46 procent het hoogste aandeel inwoners met een Europese herkomst, van wie drie kwart is geboren in het buitenland. Ook in andere grensgemeenten als Sluis, Hulst en Baarle-Nassau is het aandeel inwoners met een Europese herkomst relatief hoog.

Van alle mensen met een Surinaamse of Marokkaanse herkomst woont iets minder dan de helft in één van de vier grote steden. Voor mensen met een Turkse of Nederlands-Caribische herkomst is dat iets meer dan een derde. 17 procent van de mensen met een Indonesische herkomst woont in één van de vier grote steden; het minst vaak van de vijf grootste Buiten-Europese groepen. Ter vergelijking: van de totale Nederlandse bevolking woont 14 procent in één van de vier grote steden.

Binnen de vijf grote Buiten-Europese herkomstsgroepen wonen migranten gemiddeld iets vaker in één van de vier grote steden dan de tweede generatie. Voor de groep met een Surinaamse herkomst is dit verschil het grootst. 51 procent van de migranten uit Suriname woont in één van de vier grote steden, tegenover 42 procent van de Nederlandse-Surinaamse tweede generatie. Alleen voor mensen met een Indonesische herkomst geldt dat migranten uit Indonesië ongeveer even vaak in één van de vier grote steden wonen als Nederlands-Indonesische mensen van de tweede generatie.

2.4a Inwoners met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Nederlands-Caribische of Indonesische herkomst, 1 januari 2022

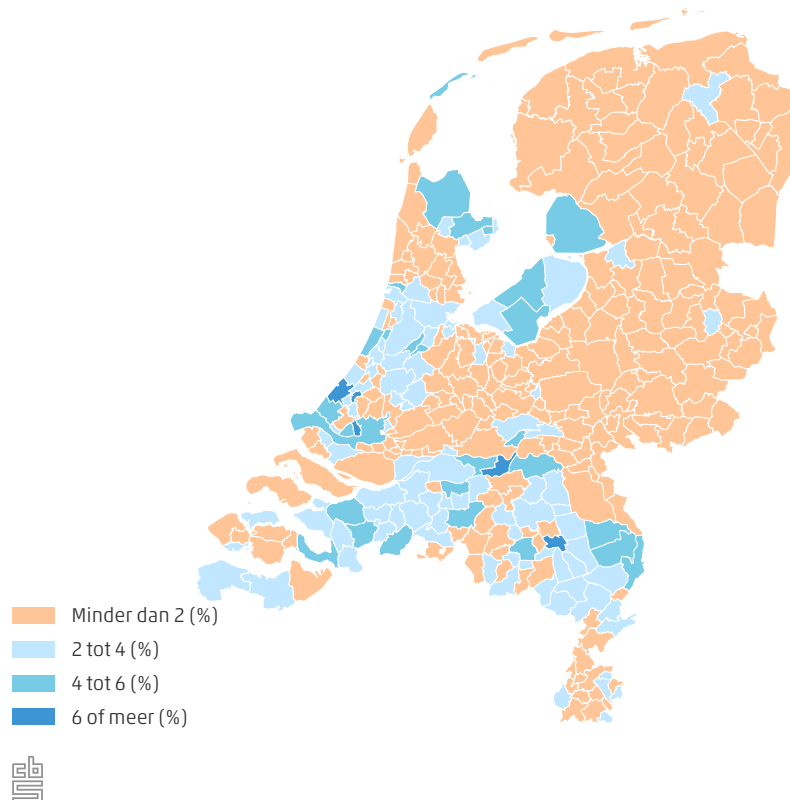

Mensen afkomstig uit nieuwe EU-landen meer verspreid over Nederland

Mensen uit de nieuwe EU-landen wonen in vergelijking met de vijf grootste Buiten-Europese herkomstlanden minder geconcentreerd in de grote steden en meer verspreid over Nederland. Toch woont bijna een kwart van de migranten uit één van de nieuwe EU-landen in één van de vier grote steden, met name in Den Haag. Onder de tweede generatie met een herkomst uit de nieuwe EU-landen is dit een vijfde.

Gebieden met veel agrarische bedrijvigheid worden gekenmerkt door een in verhouding hoog aandeel mensen met een herkomst uit de nieuwe EU-landen. Op 1 januari 2022 had de gemeente Maasdriel het grootste aandeel inwoners uit nieuwe EU-landen (7 procent). Hiervan is het overgrote deel ook geboren in een nieuw EU-land. Ook in het Westland, de Kop van Noord-Holland, de Bollenstreek, Flevoland, grote delen van Noord-Brabant en Noord-Limburg wonen verhoudingsgewijs veel inwoners uit nieuwe EU-landen.

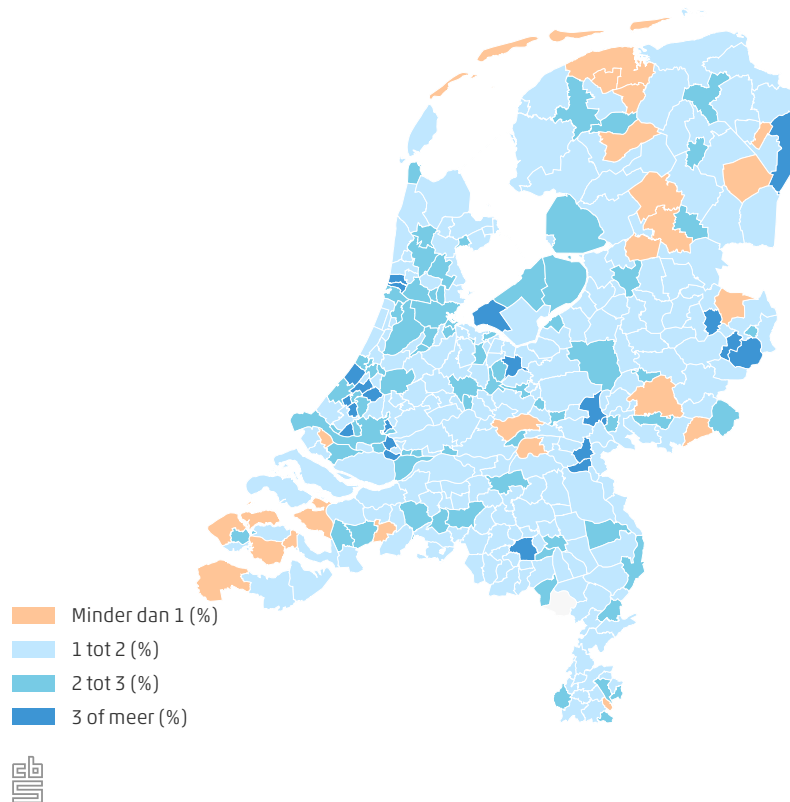
2.4b Inwoners met herkomst uit de nieuwe EU-landen, 1 januari 2022

Ook vluchtelingen wonen gespreid over Nederland

Vluchtelingen wonen nog meer gespreid over Nederland dan mensen uit de nieuwe EU-landen: één op de zes mensen met een herkomst uit één van de vluchtelingenlanden woont in één van de vier grote steden. Het overgrote deel is migrant uit één van de vluchtelingenlanden. Gemeenten in het oosten van het land en in de omliggende gemeenten van de vier grote steden herbergen in verhouding veel vluchtelingen. Westerwolde heeft het hoogste aandeel inwoners uit vluchtelingenlanden. Dit hangt samen met de aanwezigheid van het aanmeldcentrum Ter Apel in deze gemeente. Net als in Westerwolde maken vluchtelingen in Zoetermeer, Enschede, Heumen en Almelo 5 procent van de bevolking uit. Ook in de gemeenten Delft, Hengelo, Arnhem, Almere, Capelle a/d IJssel en Leidschendam-Voorburg zijn relatief veel vluchtelingen.

2.4c Inwoners met herkomst uit vluchtelingenlanden, 1 januari 2022

3 Onderwijs

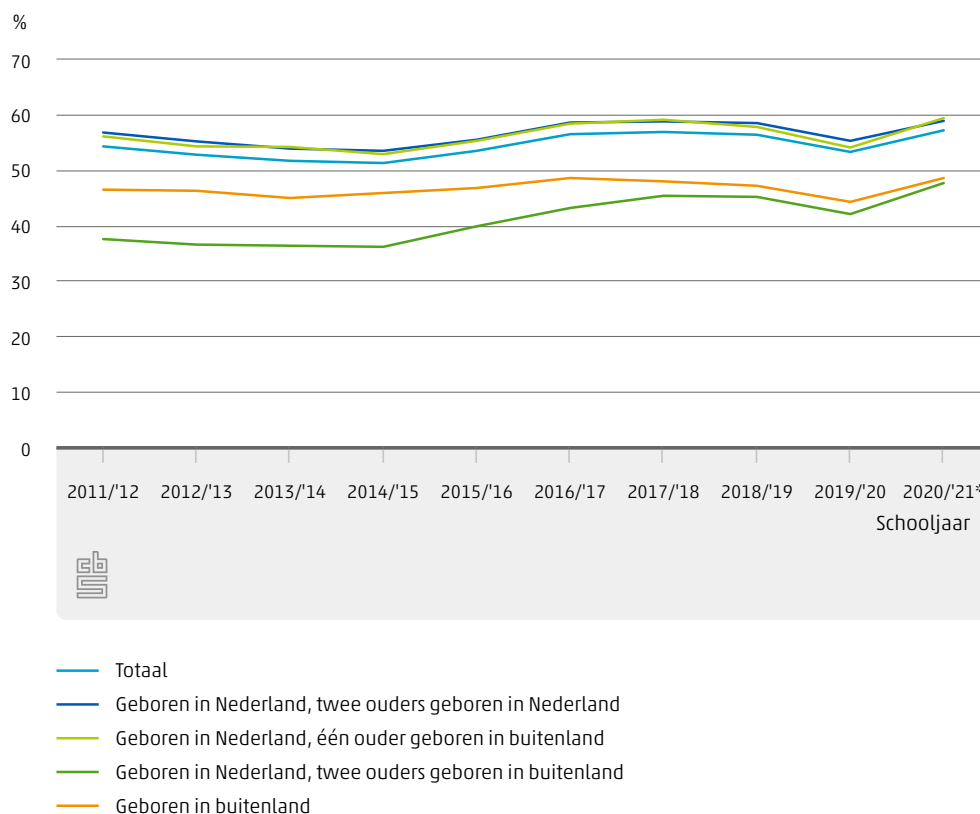
Ten opzichte van tien jaar geleden volgt een groter deel van de leerlingen met herkomst buiten Nederland een hoger onderwijsniveau, zowel in het voortgezet onderwijs als in het middelbaar onderwijs. Dit geldt ook voor leerlingen met een Nederlandse herkomst, maar deze stijging is minder sterk. Hierdoor neemt het verschil in deelname aan hogere onderwijsniveaus tussen leerlingen met een Nederlandse en een Buiten-Nederlandse herkomst geleidelijk aan af. Dit hoofdstuk beschrijft de onderwijsposities, onderwijskeuzes en schooluitval van jongeren met een herkomst buiten Nederland in verschillende fases van het onderwijs. Hierbij wordt afzonderlijk gekeken naar het geboorteland van de leerlingen en hun ouders, en naar het herkomstland. Ook worden verschillen in het opleidingsniveau besproken van in Nederland geboren leerlingen van wie één of twee ouders in het buitenland geboren zijn (de tweede generatie). Vanwege de kleine aantallen wordt er alleen los naar geboorteland en herkomstland gekeken, en niet naar combinaties daarvan.

Steeds vaker havo/vwo-advies voor leerlingen van de tweede generatie met twee buitenlandse ouders

57 procent van de groep-8-leerlingen kreeg in 2020/'21 een definitief schooladvies voor havo/vwo. Onder groep-8-leerlingen met een Nederlandse herkomst, en leerlingen van de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder, lag het aandeel leerlingen met havo/vwo-advies op 59 procent. Van de tweede generatie groep-8-leerlingen met twee in het buitenland geboren ouders, en leerlingen die in het buitenland geboren zijn (migranten), kreeg respectievelijk 48 en 49 procent havo/vwo advies.

Tweede generatie groep-8-leerlingen van wie beide ouders in het buitenland geboren zijn, krijgen steeds vaker havo/vwo-advies. Waar in 2011/'12 slechts 38 procent van deze leerlingen havo/vwo-advies kreeg, is dit in 2020/'21 toegenomen tot 48 procent. Zij krijgen nu bijna net zo vaak havo/vwo-advies als leerlingen die in het buitenland geboren zijn. In de andere groepen blijft het aandeel leerlingen met havo/vwo-advies redelijk constant.

3.1a Groep-8-leerlingen met havo- of vwo-advies, naar geboorteland

Schooladvies in groep 8

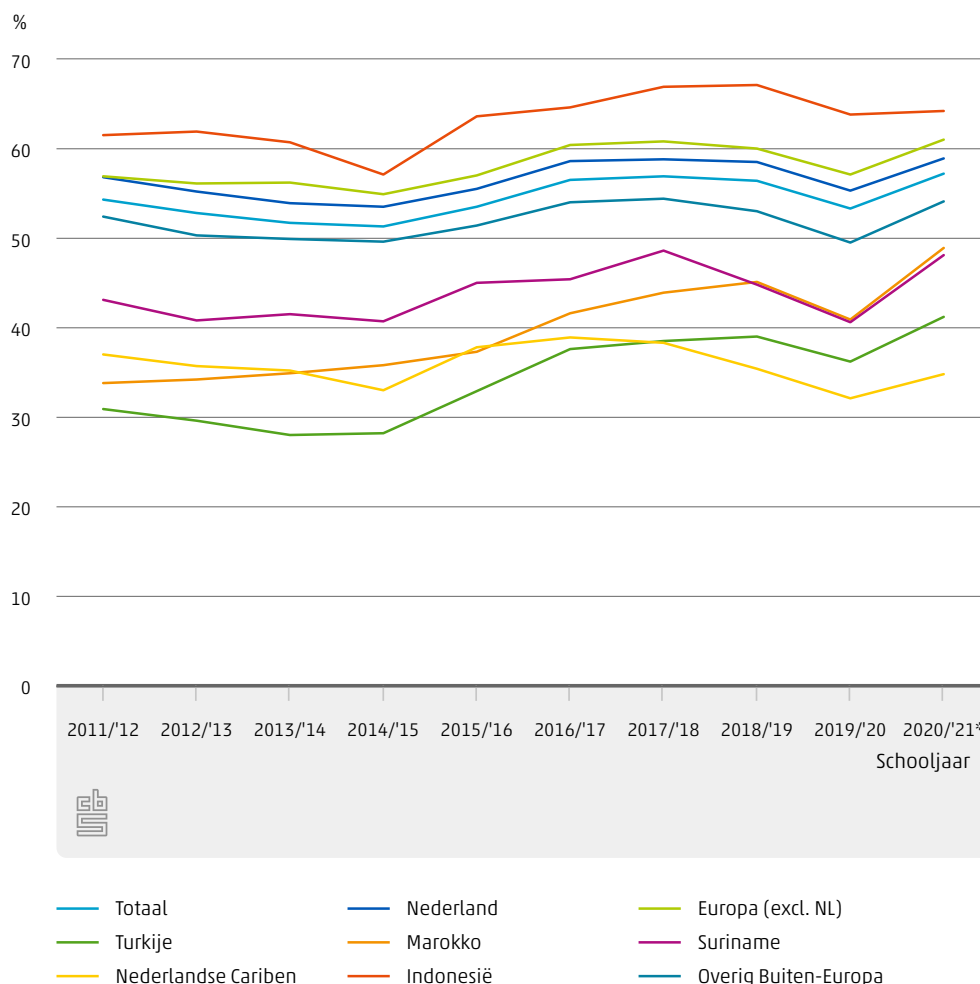
Leerlingen in groep 8 van het basisonderwijs kregen tot en met het schooljaar 2013/'14 een advies voor het voortgezet onderwijs van de leerkracht, nádat de eindtoets was gemaakt. Vanaf het schooljaar 2014/'15 krijgen leerlingen een schooladvies van de leerkracht vóórdat de eindtoets is afgenomen. Dit advies is onder meer gebaseerd op aanleg, leerprestaties en ontwikkeling tijdens hun verblijf op de basisschool. Wanneer de eindtoets beter wordt gemaakt dan verwacht, dan moet de basisschool het schooladvies heroverwegen. Een deel van de adviezen wordt daarna herzien. In het definitieve leerkrachtadvies zijn de herziene adviezen meegenomen (Rijksoverheid, 2022).

In schooljaar 2019/'20 daalde het aandeel groep-8-leerlingen met een havo- of vwo-advies in alle herkomstgroepen. Dit komt mogelijk doordat er in dat schooljaar geen eindtoets is afgenomen vanwege Covid-19. Hierdoor konden schooladviezen niet naar boven worden bijgesteld. Vooral meisjes en kinderen uit gezinnen met lagere inkomens kregen hierdoor een lager advies dan in de jaren ervoor. In schooljaar 2020/'21 konden er wel weer eindtoetsen worden afgenomen, en steeg het aandeel havo/vwo-adviezen weer (CBS, 2021a).

Het aandeel leerlingen dat in groep 8 van de basisschool een definitief advies krijgt voor havo of vwo verschilt tussen herkomstgroepen. In het algemeen krijgen leerlingen met een Indonesische, Europese of Nederlandse herkomst het vaakst een havo of vwo-advies. Leerlingen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst

krijgen relatief het minst vaak een havo- of vwo-advies. Vanaf 2014/'15 steeg het aandeel leerlingen met een havo- of vwo-advies in alle herkomstgroepen. Vanaf 2017/'18 stagneert deze stijging in veel groepen weer. Na de daling van 2019/'20 ligt onder leerlingen met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse herkomst het aandeel leerlingen met een havo- of vwo-advies in 2020/'21 weer een paar procentpunten hoger dan in 2018/'19. Bij leerlingen met een Indonesische herkomst ligt het aandeel leerlingen met een havo- of vwo-advies in 2020/'21 echter wel nog wat lager dan in 2018/'19.

3.1b Groep-8-leerlingen met havo- of vwo-advies, naar herkomstland

Gecontroleerd voor huishoudinkomen en geslacht blijkt dat het aantal in het buitenland geboren ouders geen significant effect meer heeft op de kans om havo/vwo-advies te krijgen. In het buitenland geboren leerlingen hebben wel nog een significant kleinere kans op havo/vwo-advies dan leerlingen met een Nederlandse herkomst. Leerlingen met een Turkse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst houden ook na controle een lagere kans op havo/vwo-advies dan leerlingen met een Nederlandse herkomst.

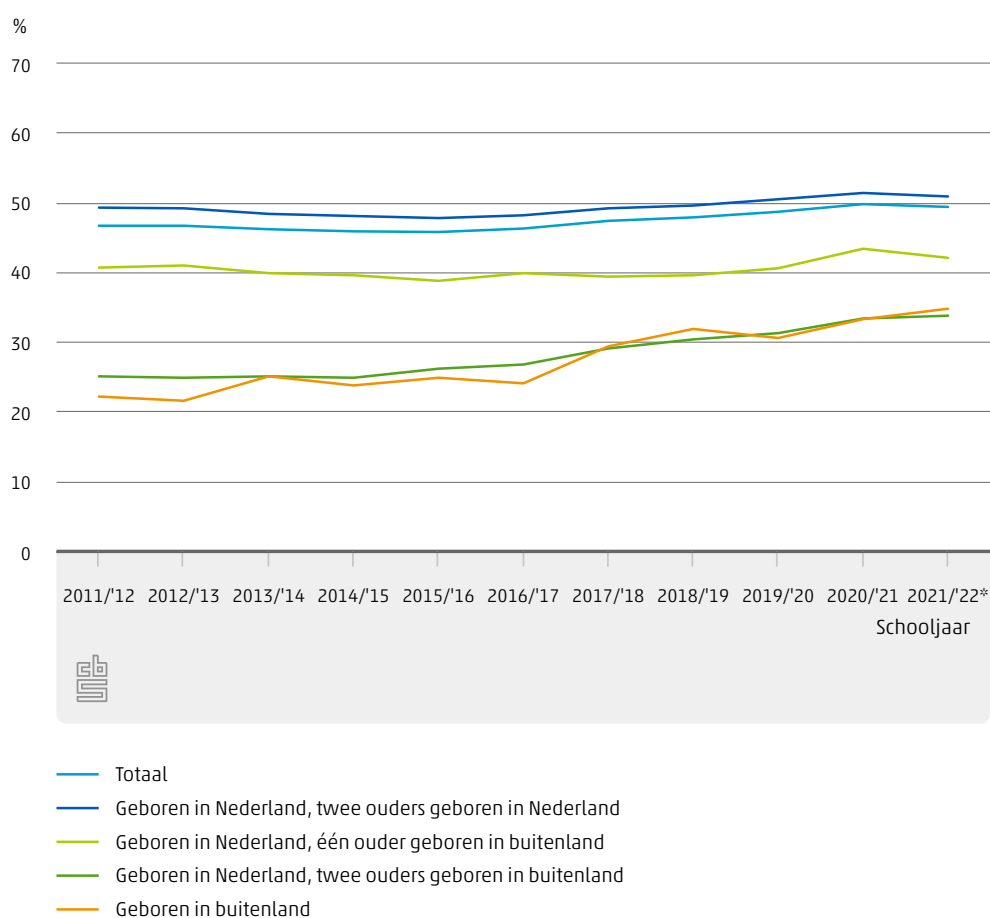
Bij de bespreking van het aandeel leerlingen dat havo/vwo-onderwijs volgt, is het mogelijk om gericht te kijken naar de groep leerlingen met een herkomst uit landen van waaruit relatief veel mensen – nu of in het verleden – naar Nederland zijn gemigreerd (Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Cariben en Indonesië), en naar de groep leerlingen met een herkomst uit landen van waaruit relatief veel mensen nu of in het

verleden naar Nederland zijn gevlucht (Irak, Iran, Afghanistan, Syrië, Somalië en Eritrea). Voor deze twee groepen leerlingen wordt apart gekeken naar de verschillen tussen geboren in Nederland of het buitenland en naar herkomstland.

Leerlingen met Turkse en Marokkaanse herkomst vaker naar havo/vwo

Deze paragraaf richt zich op leerlingen met een herkomst uit Turkije, Marokko, Suriname, de Nederlandse Cariben of Indonesië. Dit zijn landen van waaruit relatief veel mensen nu of in het verleden naar Nederland migreren of zijn gemigreerd. In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs hebben de meeste leerlingen hun definitieve keuze voor de te volgen onderwijssoort gemaakt. In schooljaar 2021/'22 volgde 49 procent van alle leerlingen in het derde leerjaar havo of vwo-onderwijs. Onder leerlingen met als herkomst een van de eerder genoemde landen ligt het aandeel leerlingen dat havo- of vwo-onderwijs volgt lager. Van leerlingen uit de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder volgt 42 procent havo/vwo-onderwijs. Onder leerlingen uit de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders (34 procent), en onder leerlingen die zelf in het buitenland geboren zijn (35 procent), ligt het aandeel havo/vwo-leerlingen nog lager.

3.2a Leerlingen havo/vwo ¹⁾ in leerjaar 3 van voortgezet onderwijs ²⁾, naar geboorteland

¹⁾ havo/vwo incl. algemeen leerjaar 3

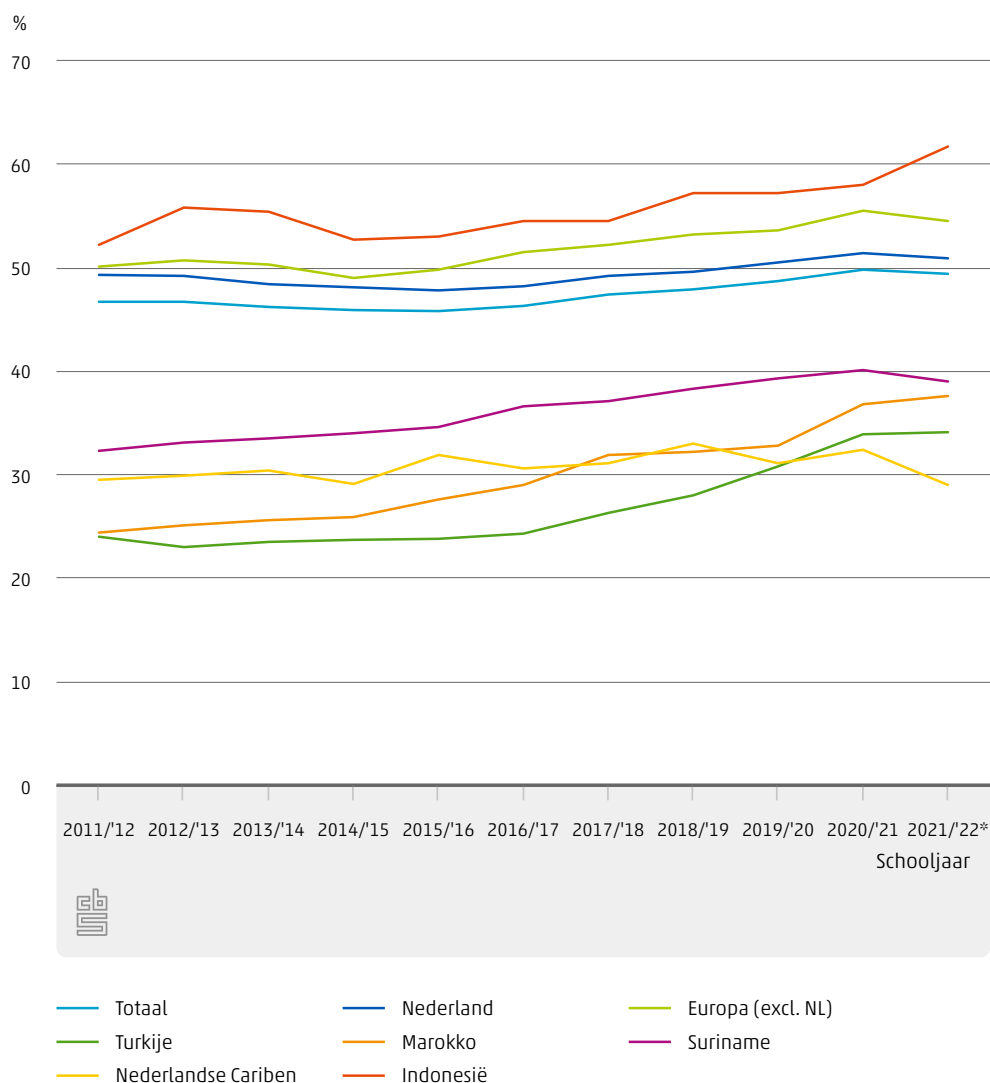
²⁾ Voortgezet onderwijs excl. praktijkonderwijs

Onder leerlingen met een herkomst uit een van de hierboven genoemde landen, is het aandeel havo/vwo-leerlingen het sterkst gestegen onder leerlingen die zelf in het buitenland geboren zijn. In schooljaar 2011/'12 volgde 22 procent van hen havo/vwo-onderwijs, in schooljaar 2021/'22 was dit aandeel opgelopen tot 35 procent. Ook onder leerlingen van de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders nam het aandeel havo/vwo-leerlingen toe, van 25 procent naar 34 procent. Onder leerlingen van de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder bleef dit aandeel relatief stabiel rond de 40 procent, met een lichte groei in de laatste twee jaar naar 42 procent in 2021/'22. Onder kinderen met een Nederlandse herkomst bleef het aandeel havo/vwo-leerlingen stabiel rond de 50 procent.

Waar ongeveer de helft van de leerlingen met een Nederlandse of Indonesisch herkomst naar het havo/vwo gaan, gaan leerlingen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst vaker naar het vmbo. In 2021/'22 volgde 38 procent van de leerlingen met een Marokkaanse herkomst en 34 procent van de leerlingen met een Turkse herkomst, een havo/vwo-opleiding. Dat is meer dan in 2011/'12, toen 24 procent van de leerlingen in deze herkomstgroepen havo/vwo-onderwijs volgde. Bij leerlingen met een Marokkaanse herkomst is de stijging van het aandeel leerlingen op het havo of vwo al langere tijd gaande. Bij leerlingen met een Turkse herkomst is de stijging in 2016/'17 begonnen. De stijging van het aandeel leerlingen met een Turkse of Marokkaanse herkomst dat in het derde leerjaar havo/vwo-onderwijs volgt weerspiegelt ook de eerder getoonde stijging in het aandeel leerlingen met een havo/vwo-advies in deze herkomstgroepen. Ook onder leerlingen met een Surinaamse en Indonesische herkomst stijgt het aandeel leerlingen op havo of vwo al geruime tijd. Leerlingen met een Indonesische herkomst gaan relatief het vaakst naar havo of vwo, 62 procent. Onder leerlingen met een Nederlands-Caribische herkomst neemt het aandeel leerlingen dat havo/vwo-onderwijs volgt juist af, van 33 procent in 2018/'19 naar 29 procent in 2021/'22.

Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen houden in het buitenland geboren leerlingen en leerlingen met twee in het buitenland geboren ouders, een kleinere kans om havo/vwo-onderwijs te volgen dan leerlingen met een Nederlandse herkomst. Dit effect is sterker voor leerlingen met een Turkse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst. Leerlingen met een Europese, Indonesische of overig Buiten-Europese herkomst ervaren juist minder nadeel hiervan, en hebben onder aan de streep een grotere kans om havo/vwo-onderwijs te volgen dan leerlingen met een Nederlandse herkomst.

3.2b Leerlingen havo/vwo ¹⁾ in leerjaar 3 van voortgezet onderwijs ²⁾, naar herkomstland

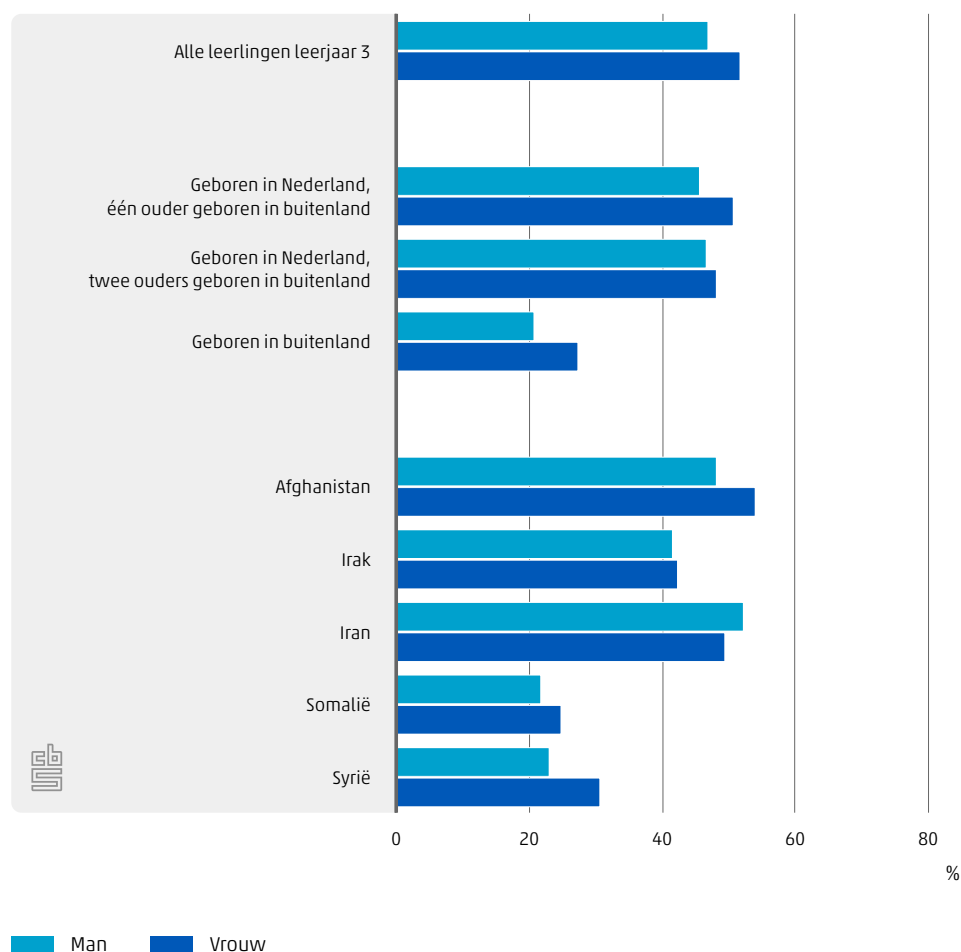
¹⁾ havo/vwo incl. algemeen leerjaar 3

²⁾ Voortgezet onderwijs excl. praktijkonderwijs

Afghaanse leerlingen vaker dan Nederlandse naar havo/vwo

Tot de groep leerlingen met een overig Buiten-Europese herkomst behoren, naast de eerder besproken herkomstlanden, ook leerlingen uit vluchtelingenlanden als Afghanistan, Irak, Iran, Somalië en Syrië. Van deze groepen volgen leerlingen van de tweede generatie vaker havo/vwo-onderwijs dan leerlingen die in het buitenland geboren zijn. Dat is niet verrassend, omdat deze laatste groep leerlingen vaak minder lang in Nederland woont en daarom enige achterstand kan hebben in het Nederlandstalige onderwijs. Meisjes gaan gemiddeld vaker dan jongens naar havo of vwo, ongeacht of ze in Nederland of in het buitenland geboren zijn, of hoeveel ouders er in het buitenland geboren zijn.

3.3a Leerlingen havo/vwo ¹⁾ in leerjaar 3 van voortgezet onderwijs ²⁾, naar geslacht, 2021/'22*, vluchtelingenlanden

- ¹⁾ havo/vwo incl. algemeen leerjaar 3
²⁾ Voortgezet onderwijs excl. praktijkonderwijs

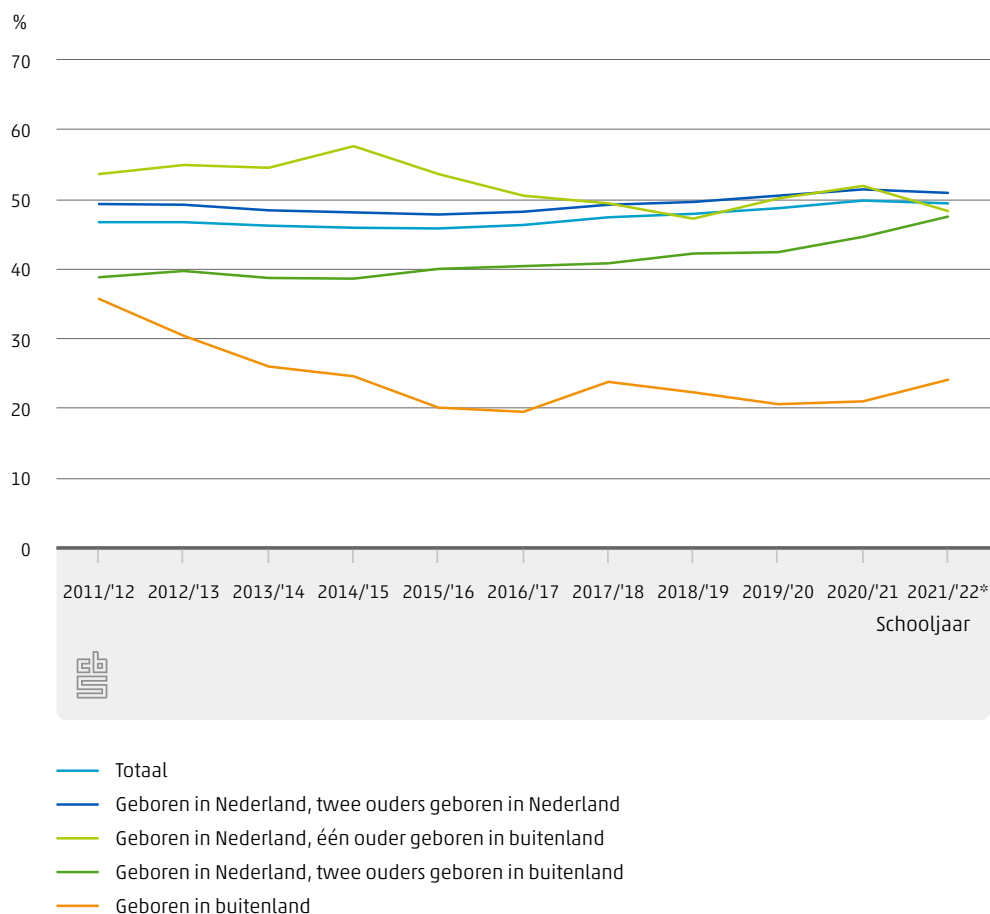
Leerlingen met een Afghaanse herkomst gaan in het derde leerjaar iets vaker naar havo/vwo dan gemiddeld: ruim 51 procent van de leerlingen met een Afghaanse of Iraanse herkomst zat in schooljaar 2021/'22 in een havo/vwo-klas. Leerlingen met een Somalische of Syrische herkomst zitten minder vaak in een havo/vwo-klas. Deze leerlingen zijn naar verhouding vaker in het buitenland geboren, en hebben daarom een grotere kans om pas later in het Nederlandstalige onderwijs in te stromen. Opvallend is dat in alle groepen meisjes vaker havo/vwo-onderwijs volgen dan jongens, behalve bij de leerlingen met een Iraanse herkomst.

Aandeel Afghaanse leerlingen op havo/vwo neemt toe

Binnen de vluchtelingengroepen is het voor het volgen van havo/vwo-onderwijs van belang of de leerling in Nederland of in het buitenland geboren is. Leerlingen die in één van de vluchtelingenlanden zijn geboren, volgen het minst vaak havo/vwo-onderwijs. Het aandeel havo/vwo-leerlingen ligt voor deze groep de laatste jaren rond de 22 procent, en in 2021/'22 op 24 procent. Leerlingen van de tweede generatie van wie twee ouders in het buitenland zijn geboren volgen vaker havo/vwo-onderwijs. Het aandeel leerlingen van deze groep dat havo/vwo-onderwijs volgt is toegenomen van 39 procent in 2011/'12 naar 48 procent

in 2021/'22. Leerlingen van de tweede generatie van wie één ouder in het buitenland is geboren, gingen tussen 2011/'12 en 2016/'17 vaker dan kinderen met een Nederlandse herkomst naar havo/vwo-onderwijs. Maar de laatste jaren is het aandeel havo/vwo-leerlingen in deze groep gedaald en volgen ze ongeveer even vaak als gemiddeld havo/vwo-onderwijs, ongeveer in de helft van de gevallen.

3.3b Leerlingen havo/vwo ¹⁾ in leerjaar 3 van voortgezet onderwijs ²⁾, naar geboorteland, vluchtelingenlanden

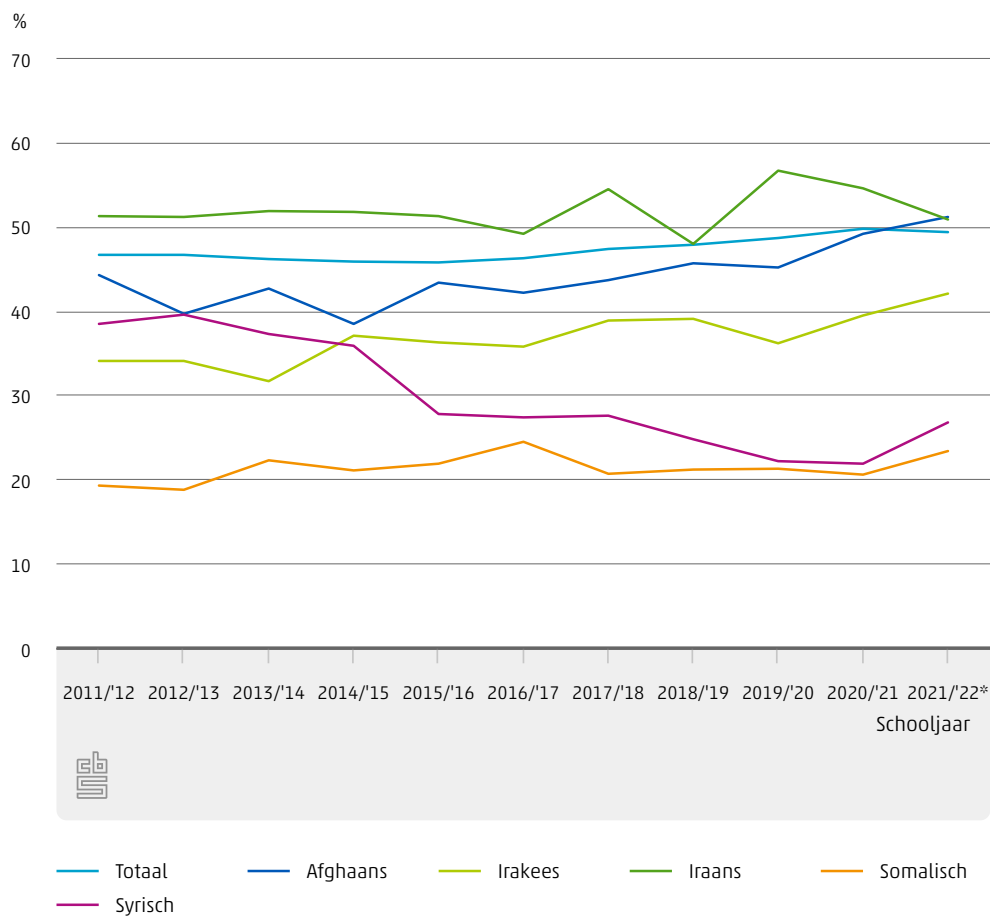

- ¹⁾ Havo/vwo incl. algemeen leerjaar 3
²⁾ Voortgezet onderwijs excl. praktijkonderwijs

Het aandeel leerlingen van Afghaanse herkomst dat in het derde leerjaar havo/vwo-onderwijs volgt, is de laatste jaren toegenomen. Na een daling tussen 2012/'13 en 2014/'15 is het aandeel Afghaanse leerlingen met havo/vwo in 2021/'22 weer toegenomen, tot 51 procent. Ook onder leerlingen met een Irakese herkomst neemt het aandeel havo/vwo-leerlingen toe: van 34 procent in 2011/'21, naar 42 procent in 2021/'22. Onder leerlingen met een Syrische herkomst neemt het aandeel havo/vwo-leerlingen in het derde leerjaar de laatste jaren af, hoewel er in 2021/'22 weer enige groei is. Dit komt waarschijnlijk door de instroom van in het buitenland geboren leerlingen met een Syrische herkomst vanaf 2015. Eerder bleek al dat in het buitenland geboren leerlingen minder vaak havo/vwo-onderwijs volgen, omdat zij vaker te maken kunnen hebben met achterstanden in het Nederlandstalige onderwijs. Onder leerlingen van Somalische en Iraanse herkomst is het aandeel dat havo/vwo volgt redelijk stabiel. Bij de eerste groep schommelt het aandeel havo/vwo-leerlingen rond de 21 procent, bij de laatste groep rond de 52 procent. Omdat de aantallen

leerlingen in deze herkomstgroepen relatief klein zijn, is het mogelijk dat het aandeel havo/vwo-leerlingen door de tijd wat meer fluctueert.

3.3c Leerlingen havo/vwo ¹⁾ in leerjaar 3 van voortgezet onderwijs ²⁾, naar herkomstland, vluchtelingenlanden

- ¹⁾ Havo/vwo incl. algemeen leerjaar 3
²⁾ Voortgezet onderwijs excl. praktijkonderwijs

Nederlands-Caribische leerlingen vaker op lagere vmbo-niveaus

Leerlingen die in het buitenland geboren zijn volgen relatief vaak een vmbo-basisberoepsopleiding. Van alle leerlingen volgde 8 procent in 2020/'21 een vmbo-basisberoepsopleiding, onder leerlingen die in het buitenland geboren zijn is dat 16 procent. Ook leerlingen van de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders volgen relatief vaak een vmbo-kader of vmbo-gemengd/theoretische opleiding. Leerlingen van de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder volgen vaker dan gemiddeld in de totale leerlingenpopulatie een vwo-opleiding.

3.4 Voortgezet onderwijs; deelname leerjaar 3¹⁾, naar herkomst, 2021/'22*

	Vmbo- basisberoeps	Vmbo- kaderbasis	Vmbo-gemengd en theoretisch	Havo ²⁾	Vwo
Totaal	8	15	28	27	23
Geboorteland					
Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland	8	13	27	27	25
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland	13	18	29	23	17
Geboren in buitenland	16	16	23	25	19
Herkomstland					
Nederland	7	14	28	27	24
Europa (excl. NL)	9	12	25	27	27
Turkije	16	20	30	22	12
Marokko	13	19	31	24	13
Suriname	12	19	30	24	15
Nederlandse Cariben	20	24	28	17	12
Indonesië	5	10	24	29	33
Overig Buiten-Europa	12	14	25	26	23

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs.

²⁾ Inclusief algemeen leerjaar 3.

Leerlingen met een Nederlands-Caribische herkomst volgen relatief vaak een vmbo-basisberoepsopleiding. Waar 7 procent van de leerlingen van Nederlandse herkomst een vmbo-basis-beroepsgerichte opleiding volgen, is dit onder leerlingen van Nederlands-Caribische herkomst 20 procent. Ook volgen Nederlands-Caribische leerlingen vaker dan gemiddeld een vmbo-kaderberoepsgerichte leerweg. Ook leerlingen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of overig Buiten-Europese herkomst volgen vaker een opleiding op de lagere niveaus van het vmbo dan gemiddeld. Leerlingen met een Indonesische herkomst volgen het minst vaak vmbo-basis of vmbo-kader. Zij volgen ook vaker een havo- of vwo-opleiding, zelfs vaker dan leerlingen met een Nederlandse herkomst. Ook leerlingen met een Europese herkomst volgen vaker dan gemiddeld een vwo-opleiding. Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen worden de verschillen naar geboorteland, het aantal in het buitenland geboren ouders en herkomstland kleiner, maar blijven ze wel bestaan.

Leerlingen met Turkse herkomst slagen steeds vaker voor eindexamen

Het aandeel leerlingen met een Turkse herkomst dat slaagt voor het eindexamen is de laatste jaren toegenomen. In schooljaar 2011/'12 slaagden leerlingen met een Turkse herkomst minder vaak dan leerlingen van andere herkomstgroepen. Op alle onderwijsniveaus is die achterstand veel kleiner geworden. Op het vwo slaagde in 2011/'12 bijvoorbeeld slechts 61 procent van de leerlingen met een Turkse herkomst, in 2018/'19 was dit percentage opgelopen naar 75 procent. In dat jaar slaagde 91 procent van alle vwo-leerlingen. Opvallend is dat de slagingspercentages van de meeste andere herkomstgroepen voor alle onderwijsniveaus tot en met 2018/'19 redelijk stabiel zijn. Alleen bij leerlingen met een Nederlands-Caribische herkomst neemt het slagingspercentage voor havo en vwo af tussen 2014/'15 en 2018/'19. De slagingspercentages van leerlingen met een herkomst buiten Nederland liggen in het algemeen wel lager dan het gemiddelde van alle leerlingen. De verschillen tussen herkomstgroepen zijn groter voor de hogere opleidingsniveaus dan voor de lagere opleidingsniveaus. Zo lag het gemiddelde slagingspercentage op het vwo

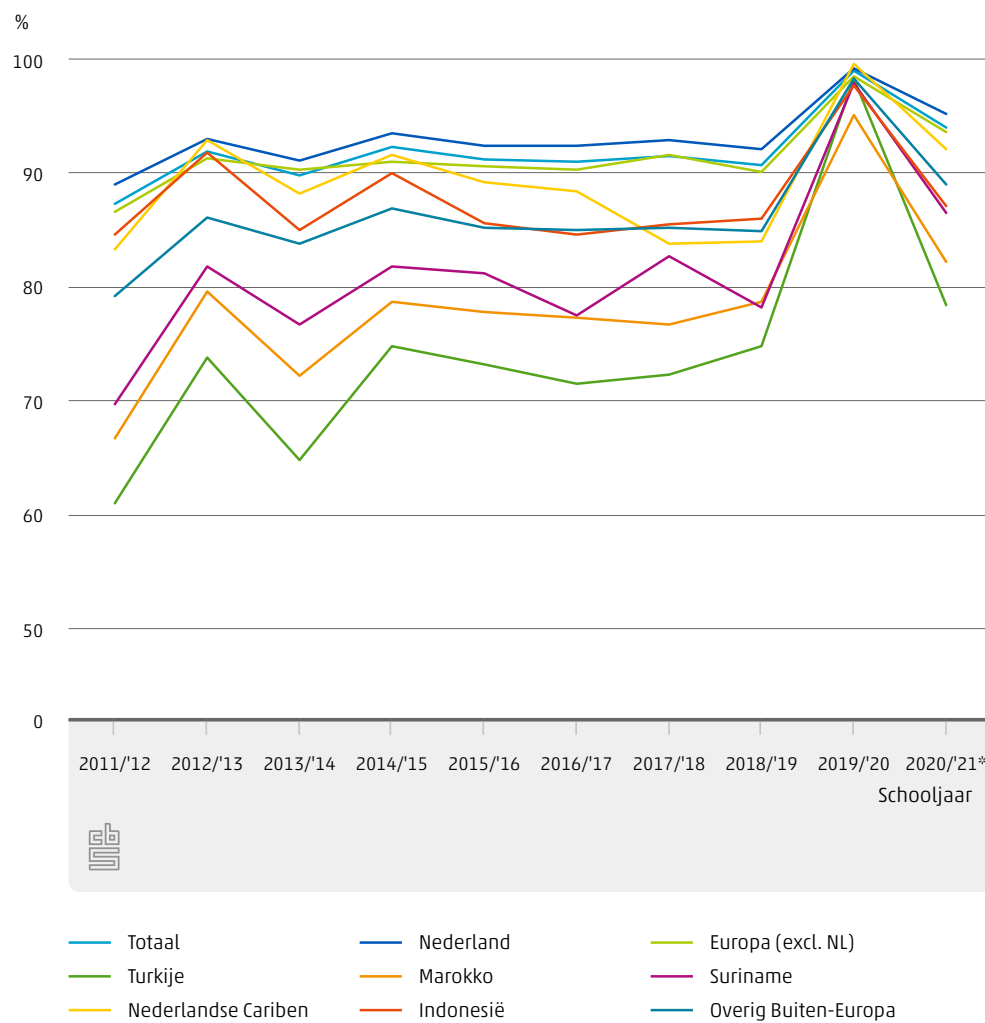
in 2020/'21 op 94 procent voor de totale leerlingenpopulatie, en was dit 87 procent voor leerlingen met een Buiten-Europese herkomst. Op vmbo-kaderniveau was het totale slagingspercentage 99 procent, en dat van leerlingen met een Buiten-Europese herkomst 98 procent.

De slagingspercentages voor de schooljaren 2019/'20 en 2020/'21 zijn veel hoger dan in de jaren ervoor. Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat de centrale eindexamens in schooljaar 2019/'20 vanwege de Covid-19 pandemie niet konden doorgaan.

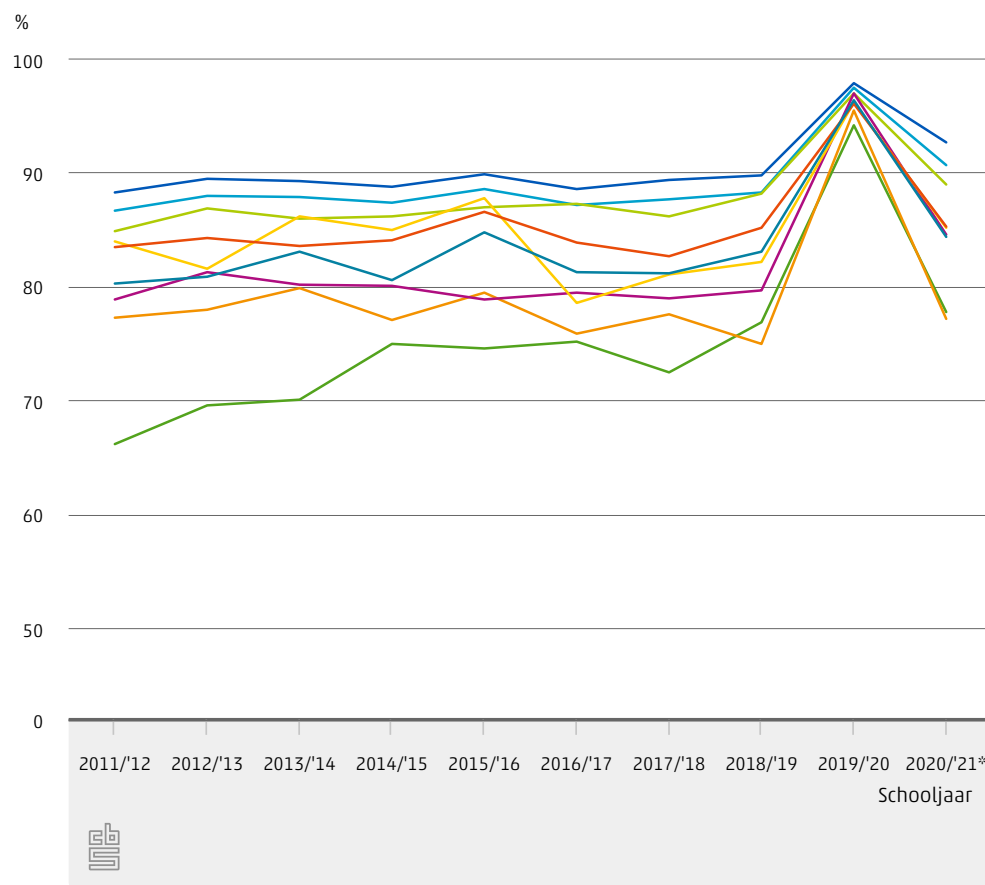
De examenuitslag werd toen bepaald door de schoolexamens, waarvoor leerlingen ook nog verbetertoetsen mochten doen. Mogelijk was dit de reden dat de meeste leerlingen dat jaar geslaagd zijn voor hun eindexamen. Ook in schooljaar 2020/'21 golden er nog versoepelde eindexamennormen, waarbij leerlingen bijvoorbeeld een extra vak mochten laten vallen, of een extra herkansing konden doen. Hierdoor liggen de slagingspercentages in 2020/'21 nog altijd hoger dan in de periode voor de coronacrisis (CBS, 2021b).

Leerlingen die in het buitenland geboren zijn en leerlingen van de tweede generatie van wie beide ouders in het buitenland geboren zijn, slagen minder vaak voor hun eindexamen dan gemiddeld. Leerlingen van de tweede generatie van wie één ouder in het buitenland geboren is, slagen meestal net zo vaak voor hun eindexamen als gemiddeld, behalve op havo en vmbo-g/t. Daar liggen de slagingspercentages voor deze groep een paar procentpunten lager dan gemiddeld. Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen blijkt dat leerlingen met één of met name twee in het buitenland geboren ouders een kleinere kans hebben om te slagen voor hun eindexamen dan leerlingen met een Nederlandse herkomst. Het herkomstland zelf, en ook waar de leerlingen zelf geboren zijn, is meestal niet relevant voor de kans om te slagen.

3.5a Slagingspercentages vwo, naar herkomst

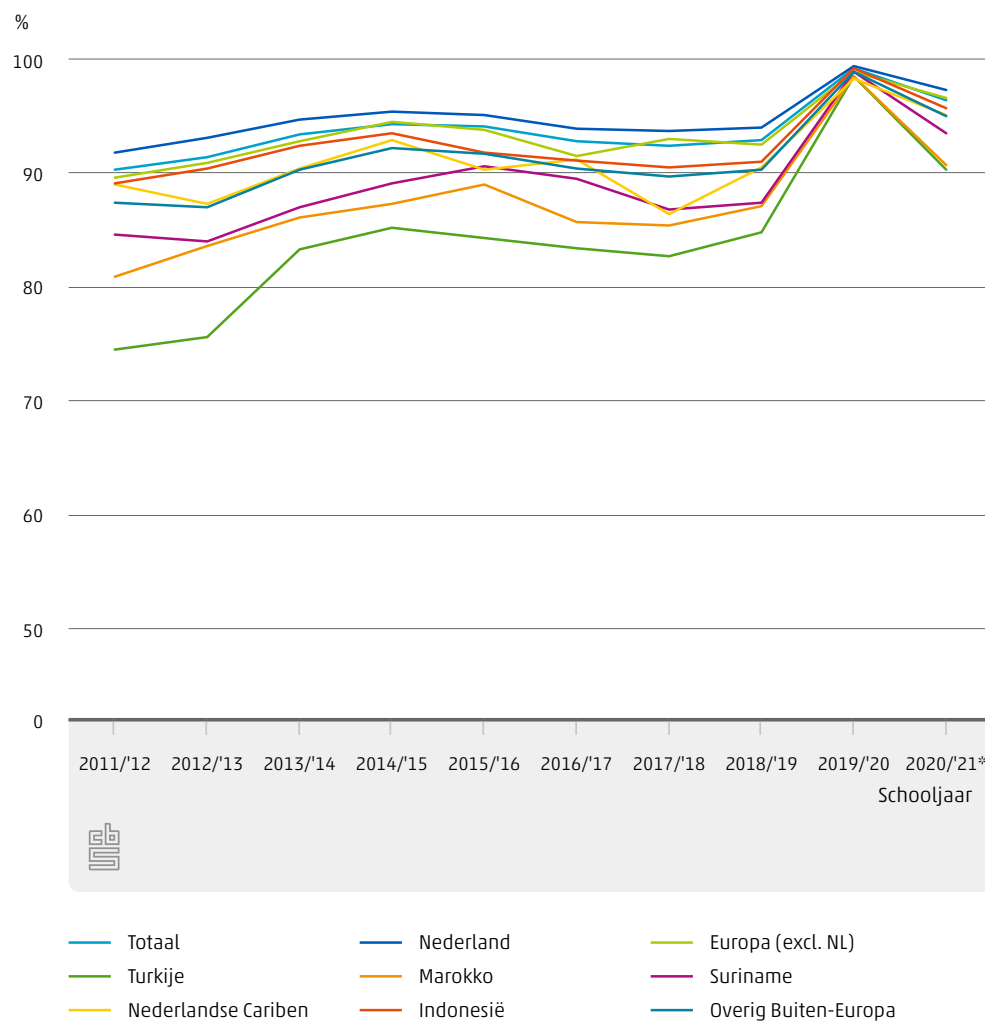

3.5b Slagingspercentages havo, naar herkomst

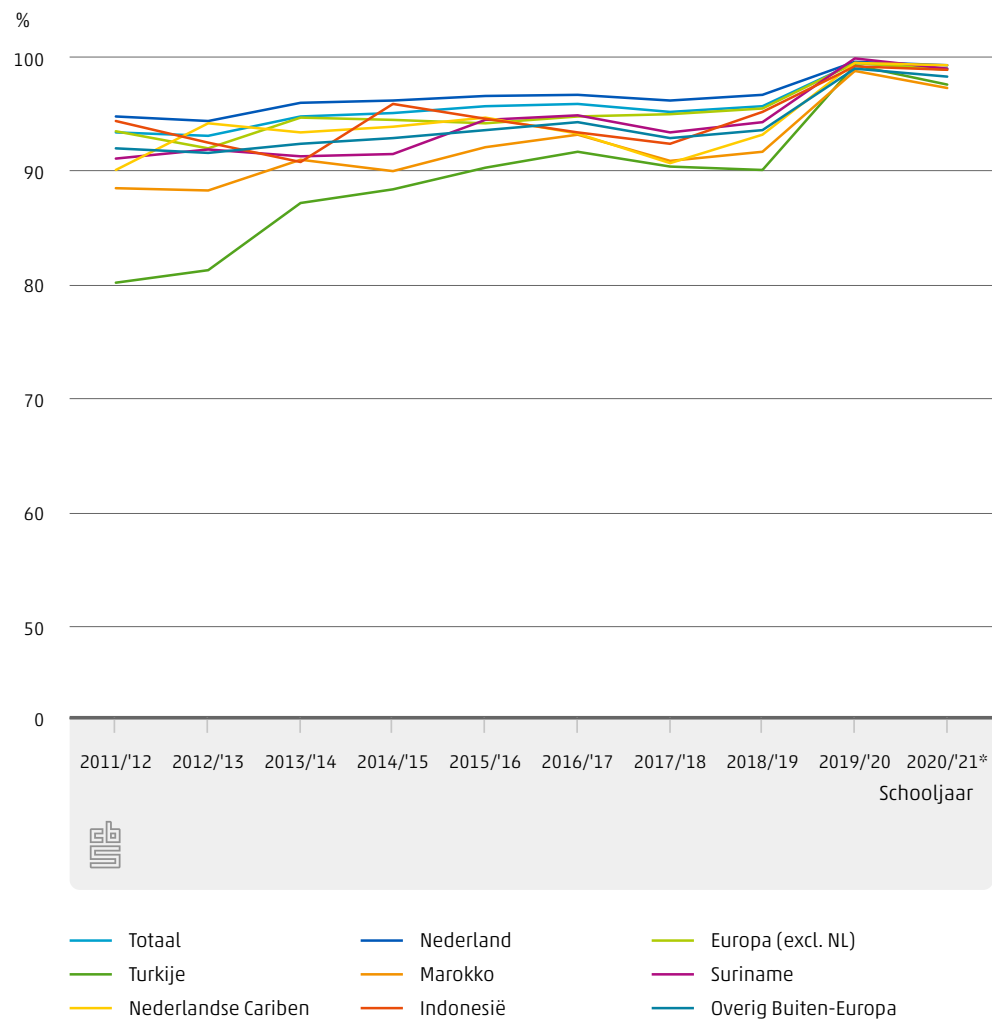

Totaal
 Turkije
 Nederlandse Cariben
 Nederland
 Marokko
 Indonesië
 Europa (excl. NL)
 Suriname
 Overig Buiten-Europa

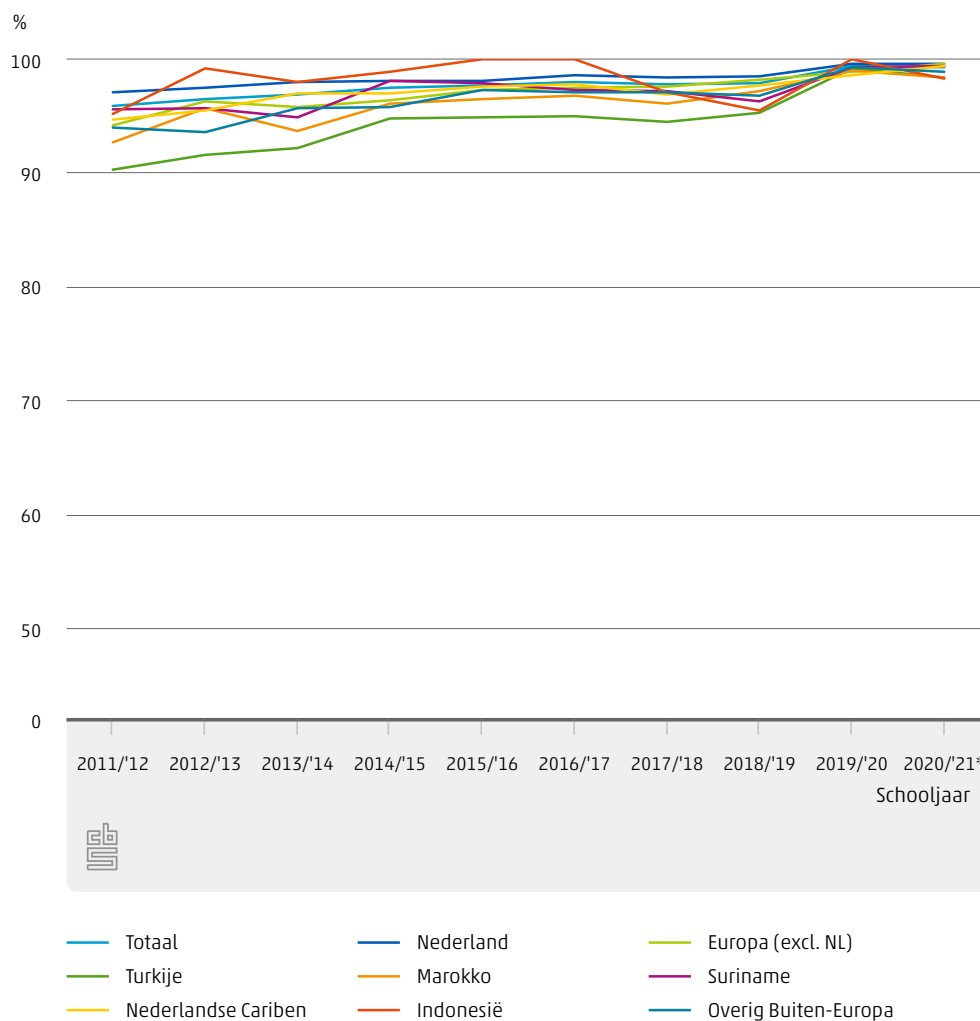
3.5c Slagingspercentages vmbo-g/t, naar herkomst

3.5d Slagingspercentages vmbo-k, naar herkomst

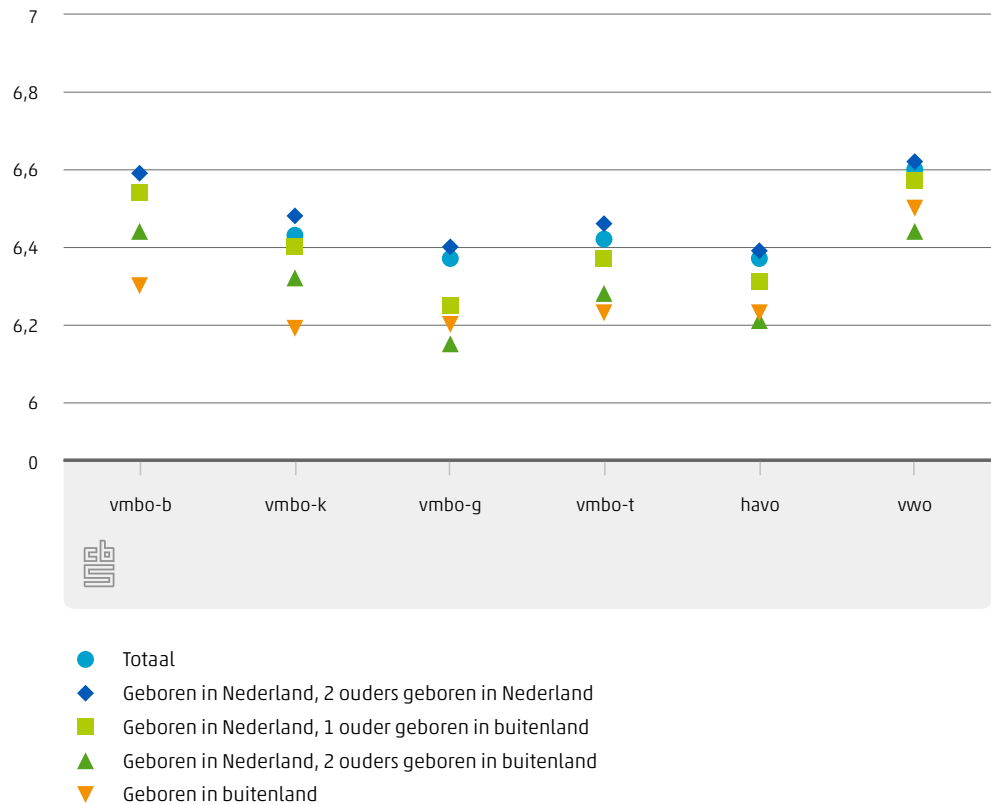
3.5e Slagingspercentages vmbo-b, naar herkomst

Weinig verschillen bij eindcijfer Nederlands

Het gemiddelde eindcijfer voor Nederlands varieert tussen 6,4 op vmbo-g en havo niveau, en 6,6 op het vwo. De verschillen tussen leerlingen van de tweede generatie en leerlingen die in het buitenland geboren zijn, zijn beperkt. In het algemeen halen leerlingen die in het buitenland geboren zijn een iets lager cijfer voor Nederlands dan leerlingen van de tweede generatie. In het algemeen geldt dat leerlingen met een Turkse herkomst relatief iets lagere cijfers halen voor dit vak. De verschillen zijn echter beperkt: binnen de herkomstgroepen is het laagste cijfer een 6,0 en het hoogste cijfer een 6,6. Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen blijven de kleine verschillen tussen herkomstgroepen bestaan. Het aantal in het buitenland geboren ouders, en of leerlingen zelf in het buitenland geboren zijn, is wel sterker bepalend voor het eindcijfer Nederlands dan het herkomstland zelf.

3.6a Eindcijfer voor Nederlands, naar geboorteland, 2020/'21*

Voor Engels zien we een ander beeld: voor dit vak zijn de eindcijfers meestal het hoogst onder leerlingen van de tweede generatie van wie één ouder in het buitenland geboren is en onder leerlingen die zelf in het buitenland geboren zijn. Alleen op de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo (vmbo-b) halen in het buitenland geboren leerlingen juist een iets lager cijfer voor Engels. Leerlingen met een Turkse of Marokkaanse herkomst halen gemiddeld relatief lage cijfers voor Engels, terwijl leerlingen met een Nederlands-Caribische, Europese of Indonesische herkomst juist relatief hoge cijfers halen voor Engels. Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen blijven de verschillen tussen herkomstgroepen bestaan.

3.6b Eindcijfer voor Engels naar geboorteland, 2020/'21*

Aandeel mbo-4-studenten stijgt

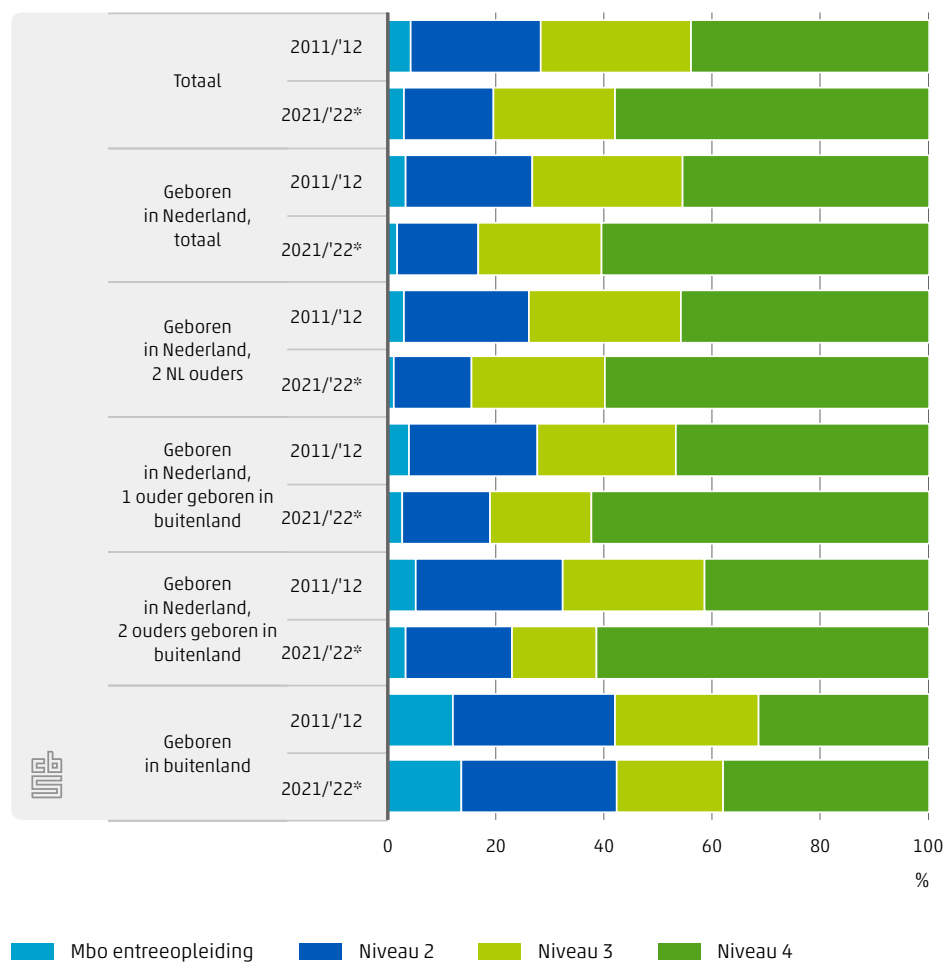
Onder mbo-studenten is het aandeel mbo-4 studenten gedurende de afgelopen 10 jaar toegenomen, van 44 procent naar 58 procent. Voor studenten uit alle herkomstlanden nam het aandeel mbo-4 studenten toe. Als gevolg hiervan is het aandeel studenten in de andere drie mbo-niveaus afgenomen. Alleen bij mbo-studenten die zelf in het buitenland geboren zijn is het aandeel entreeopleiding studenten licht toegenomen. Dit kan komen door een groter aandeel vluchtelingen in deze groep. Van deze groep zullen veel personen een schakelklas hebben gedaan, met extra taallessen, om vervolgens een entreeopleiding in te kunnen stromen.

Een soortgelijke trend is te zien voor alle herkomstgroepen. Vooral onder mbo-studenten met een Turkse of een Marokkaanse herkomst nam het aandeel studenten op mbo-4-niveau toe, van respectievelijk 37 en 39 procent in 2011/'12, naar 59 en 62 procent in 2021/'22. Hiermee ligt het aandeel mbo-4-studenten in deze groepen hoger dan gemiddeld onder de totale populatie mbo-studenten. Dat was in 2011/'12 nog niet zo.

Hiertegenover staat een daling van het aantal studenten op de entreeopleiding, mbo-2 en mbo-3-niveau. Met name op mbo-2-niveau nam het aandeel studenten sterk af, van 24 procent naar 17 procent. Deze sterke daling is zichtbaar in alle herkomstgroepen. Ook het aandeel entreeopleiding studenten is in vrijwel alle groepen afgenomen. Alleen onder mbo-studenten met een overig Buiten-Europese herkomst is het aandeel entreeopleiding studenten gestegen. Wederom kan het grotere aandeel vluchtelingen in deze groep deze

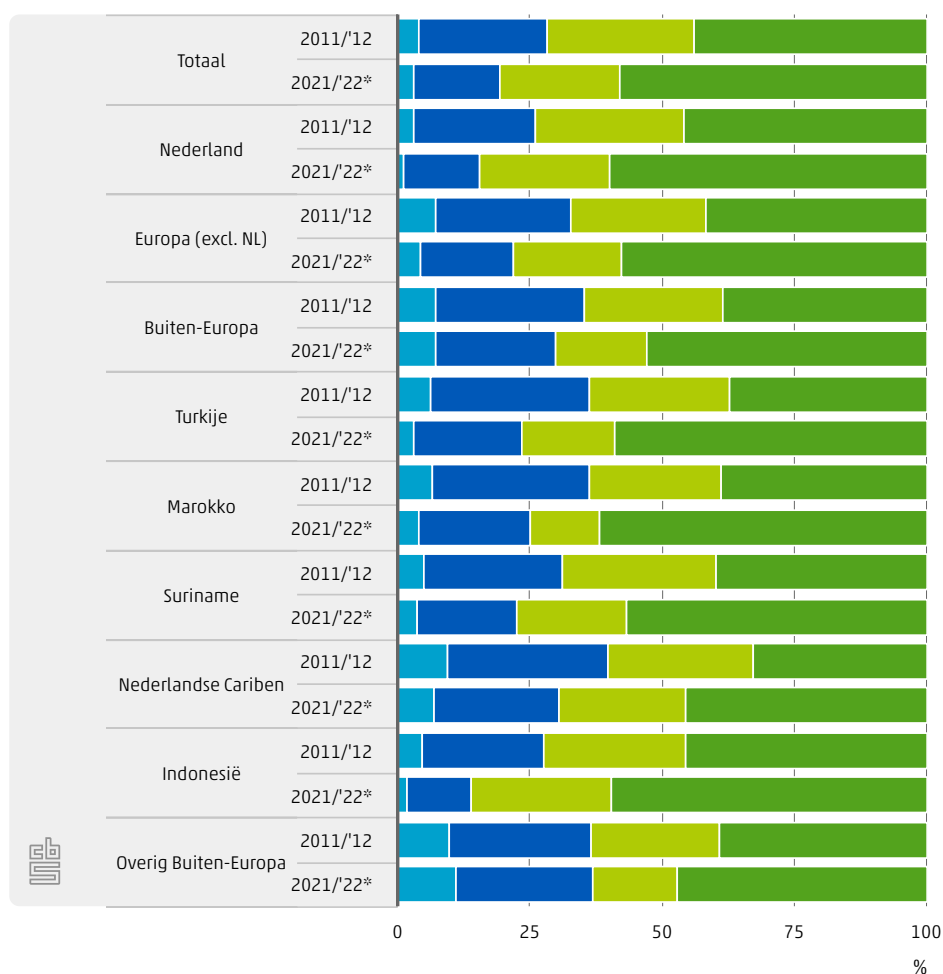
lichte stijging verklaren. Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen blijven de verschillen tussen herkomstgroepen bestaan, al worden deze wel kleiner.

3.7a Mbo-studenten¹⁾, naar geboorteland en niveau

¹⁾ Inclusief extranei.

3.7b Mbo-studenten¹⁾, naar herkomstland en niveau

■ Niveau 1 ■ Niveau 2 ■ Niveau 3 ■ Niveau 4

¹⁾ Inclusief extranei.

Mbo'ers met Marokkaanse herkomst volgen vaakst zorgopleiding

Mbo-studenten kiezen het vaakst voor een opleiding in de sector Zorg en Welzijn. Onder de tweede generatie is een opleiding in de sector Economie echter het populairst: bijna 40 procent van deze studenten volgt een studie in deze richting, in vergelijking met 30 procent gemiddeld. Studenten die in het buitenland geboren zijn volgen minder vaak dan andere groepen een economische opleiding (27 procent). Zij volgen juist vaker een opleiding in de sector Overig. Dit komt mogelijk doordat studenten die in het buitenland geboren zijn vaker dan gemiddeld een entreeopleiding volgen. Entreeopleidingen combineren vaak een aantal sectoren, en vallen hierdoor in de categorie Overig.

3.8 Mbo-studenten¹⁾, naar studierichting en herkomst, 2021/'22*

	Economie	Techniek	Zorg en welzijn	Overig
	%			
Totaal	30	26	36	7
Geboorteland				
Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland	36	24	35	6
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland	40	16	39	5
Geboren in buitenland	27	20	37	16
Herkomstland				
Nederland	28	30	36	7
Europa (excl. NL)	35	25	32	8
Turkije	36	20	39	5
Marokko	35	14	45	6
Suriname	40	18	37	5
Nederlandse Cariben	32	19	41	9
Indonesië	31	25	40	4
Overig Buiten-Europa	33	19	35	13

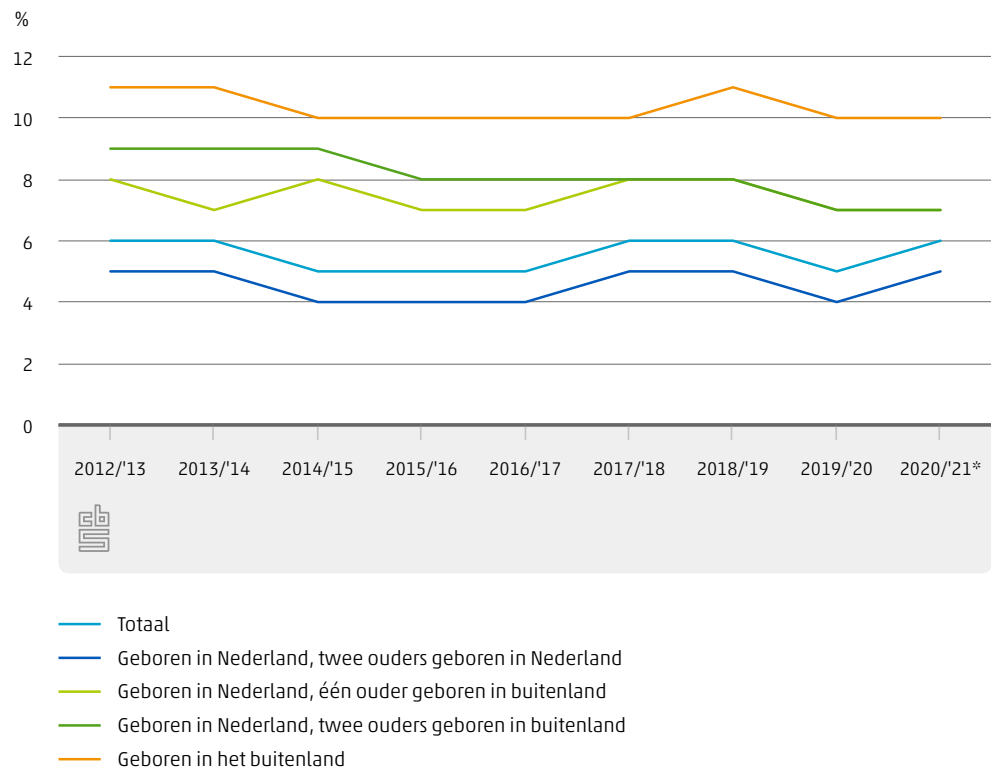
¹⁾ Inclusief extraneï.

Studenten met een Marokkaanse herkomst kiezen het vaakst voor een opleiding in de sector Zorg en Welzijn: maar liefst 45 procent van deze studenten kiest voor een zorgopleiding, in vergelijking met 36 procent gemiddeld onder mbo-studenten. Ook studenten met een Nederlands-Caribische, Indonesische of Turkse herkomst kiezen naar verhouding vaak voor een zorgopleiding. Ook economische opleidingen zijn relatief populair onder studenten met Europese of Buiten-Europese herkomst. Vooral studenten van Surinaamse herkomst kiezen vaak voor een economische opleiding, 40 procent van hen volgt zo'n opleiding. Technische opleidingen zijn minder populair onder studenten met een Europese of Buiten-Europese herkomst dan gemiddeld. Waar gemiddeld 26 procent een technische opleiding volgt, kiezen vooral mbo-studenten van Marokkaanse herkomst weinig voor een technische opleiding (14 procent). Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen blijven de verschillen tussen herkomstgroepen bestaan, maar worden deze wel kleiner.

Aandeel voortijdig schoolverlaters onder mbo'ers van Turkse herkomst gedaald

Tussen 2012/'13 en 2020/'21 was het aandeel voortijdig schoolverlaters op het mbo (in de leeftijd tot 23 jaar), redelijk stabiel met 5 tot 6 procent. Het aandeel voortijdig schoolverlaters ligt het hoogst onder mbo'ers die in het buitenland geboren zijn. In 2020/'21 lag het aandeel schoolverlaters in die groep op bijna 10 procent. Onder mbo'ers van de tweede generatie ligt het aandeel schoolverlaters lager (7 procent). In het verleden was het aandeel voortijdig schoolverlaters hoger onder mbo'ers met twee in het buitenland geboren ouders dan onder mbo'ers met één in het buitenland geboren ouder, maar het aandeel voortijdig schoolverlaters in deze eerste groep is de laatste jaren gedaald, en ligt nu op hetzelfde niveau.

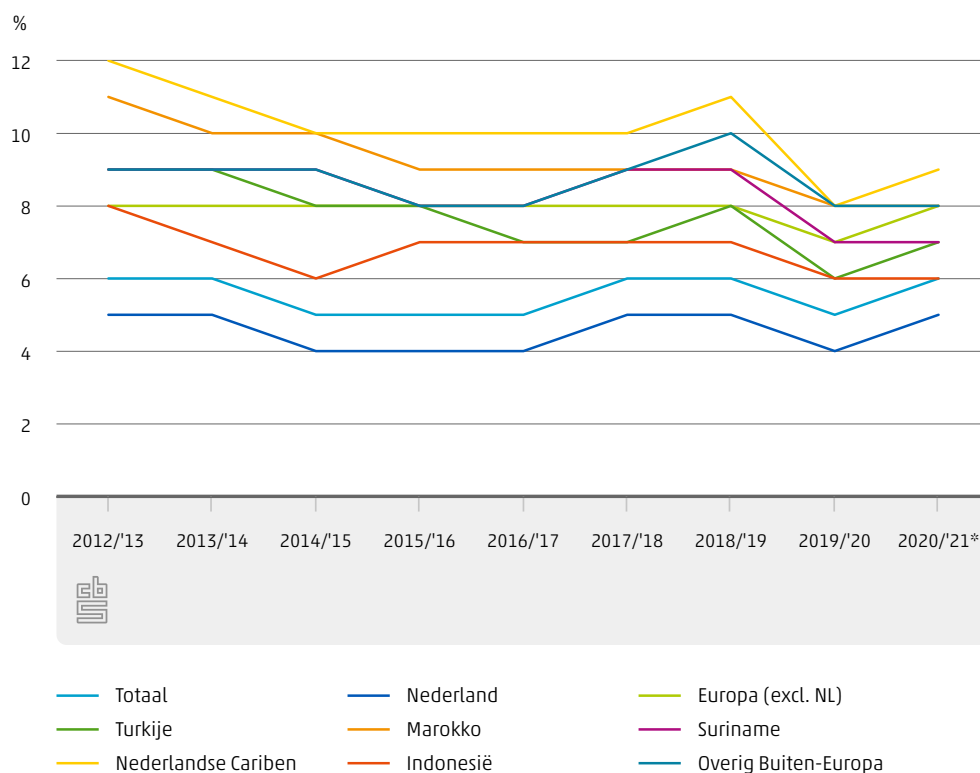
3.9a Voortijdig schoolverlaters vanuit mbo¹⁾, 22 jaar of jonger, naar geboorteland

¹⁾ Inclusief extranei.

Waar het aandeel voortijdig schoolverlaters onder de totale mbo-studentenpopulatie de afgelopen jaren schommelt tussen de 5 en 6 procent, is er onder de groep met een Turkse herkomst een duidelijke daling te zien. In schooljaar 2013/'14 lag het aandeel schoolverlaters onder mbo'ers met een Turkse herkomst nog op 9 procent, in 2021/'22 was dat aandeel gedaald naar minder dan 7 procent. Ook onder studenten met een Nederlands-Caribische of Marokkaanse herkomst ligt het aandeel voortijdig schoolverlaters in 2021/'22 bijna 3 procentpunt lager dan in 2013/'14. Bij studenten met een Nederlands-Caribische herkomst vond een groot deel van deze daling in de afgelopen twee jaar plaats. Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen worden de verschillen tussen herkomstgroepen kleiner. Bovendien blijkt het precieze herkomstland zelf niet relevant, maar hangt de kans om school voortijdig te verlaten vooral samen met zelf in het buitenland geboren zijn, of het hebben van in het buitenland geboren ouders.

3.9b Voortijdig schoolverlaters vanuit mbo¹⁾, 22 jaar of jonger, naar herkomstland

¹⁾ Inclusief extranei.

Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaters

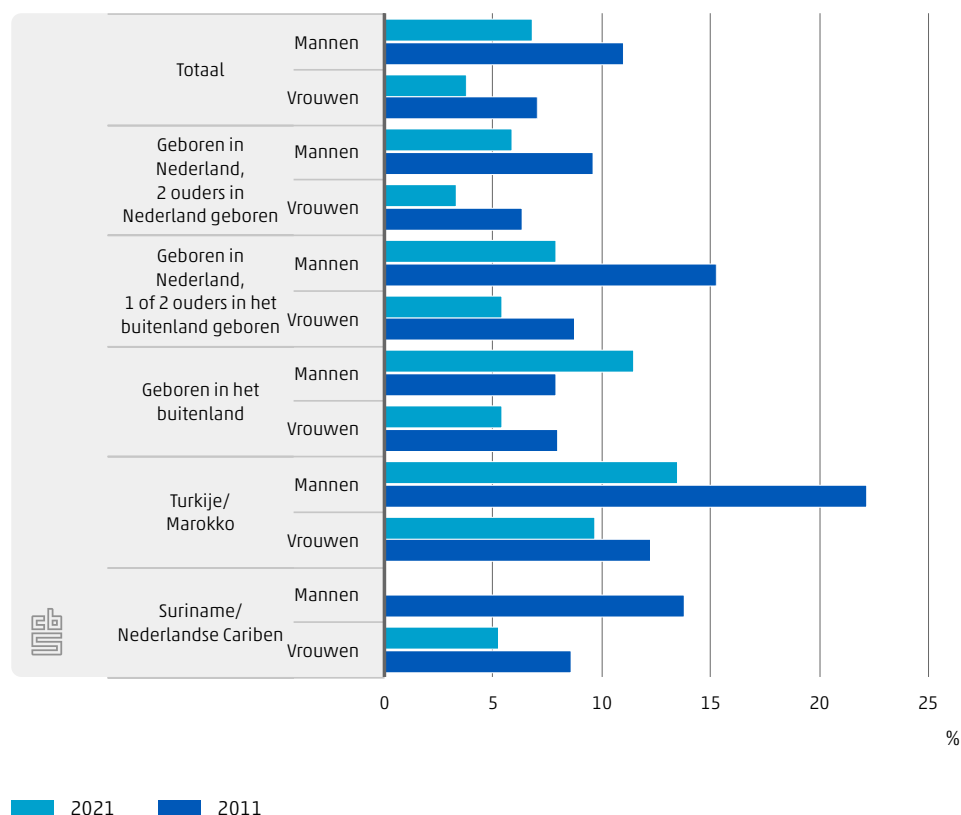
Een diploma op ten minste havo-, vwo- of mbo-2-niveau geldt als een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. De kans op (duurzaam) werk is met een startkwalificatie beduidend groter dan zonder startkwalificatie. De gegevens over voortijdig schoolverlaters zijn gebaseerd op de directe door- en uitstroom tussen twee opeenvolgende schooljaren (het basisjaar t en het bestemmingsjaar t+1) binnen het door de overheid bekostigde voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs. Leerlingen en studenten uit het basisjaar worden als voortijdig schoolverlaters gekwalificeerd wanneer ze in het bestemmingsjaar geen onderwijs meer volgen, én niet in het bezit zijn van een startkwalificatie.

Afname voortijdig schoolverlaters onder bijna alle groepen

Behalve de voortijdige uitval per schooljaar is ook bekend hoe groot de totale groep jongeren van 18 tot 25 jaar zonder startkwalificatie is. Het aandeel jongeren tussen de 18 en 25 jaar dat niet in bezit is van een startkwalificatie en het onderwijs heeft verlaten, is tussen 2011 en 2021 gedaald. Bij mannen daalde het aandeel voortijdig schoolverlaters van 11 naar 7 procent, bij vrouwen van 7 naar 4 procent. Mannelijke migranten hebben het onderwijs het vaakst voortijdig verlaten, namelijk 12 procent. In 2011 was dat nog 8 procent. Leerlingen van de tweede generatie hebben het onderwijs vaker voortijdig verlaten dan gemiddeld,

maar dit verschil is kleiner. In 2011 waren er 39 procent meer voortijdig schoolverlaters onder mannen van de tweede generatie dan gemiddeld onder 18- tot 25-jarigen, in 2021 was dit gedaald naar 16 procent meer.

3.10 Voortijdig schoolverlaters, 18 tot 25 jaar, naar geboorteland, herkomstland en geslacht¹⁾

¹⁾ In de jaren tussen 2011 en 2021 neemt het aandeel voortijdig schoolverlaters niet geleidelijk af, maar fluctueert per jaar.

Onder mannen en vrouwen met een Turkse of Marokkaanse herkomst komt voortijdig schoolverlaten ook in 2021 nog relatief vaak voor, maar het is wel afgenomen sinds 2011: 14 procent van de mannen, en 10 procent van de vrouwen met een Turkse of Marokkaanse herkomst, heeft het onderwijs voortijdig verlaten. In 2011 was dat nog respectievelijk 22 en 12 procent. Onder vrouwen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst is het aandeel voortijdig schoolverlaters ook afgenomen tussen 2011 en 2021. Voor mannen met deze herkomst kan vanwege de beperkte omvang van de groep geen informatie gegeven worden.

Studenten met Buiten-Europese herkomst iets ouder bij afstuderen

Hoger onderwijs (ho)-studenten die in het buitenland geboren zijn (exclusief internationale studenten), zijn gemiddeld ouder wanneer zij hun opleiding afronden. Dit geldt vooral op het hbo: waar hbo-studenten gemiddeld 24,6 jaar zijn als zij hun opleiding afronden, zijn in het buitenland geboren hbo-studenten gemiddeld 27,2 jaar. Voor wo-master studenten ligt de gemiddelde afstudeerleeftijd op 24,9 jaar, en bij in het buitenland geboren studenten op

26,3 jaar. Bij wo-bachelor studenten zijn de verschillen kleiner. Daar zijn in het buitenland geboren studenten nog geen jaar ouder dan gemiddeld wanneer zij hun bachelor afronden.

3.11 Gemiddelde leeftijd bij behalen diploma hoger onderwijs naar soort diploma en herkomstland, 2020/'21

Ho-studenten met een Buiten-Europese herkomst zijn gemiddeld ouder wanneer zij hun ho-opleiding afronden dan het gemiddelde van alle studenten. De verschillen zijn het grootst onder hbo-bachelor studenten. Studenten met een Indonesische herkomst zijn gemiddeld het oudst wanneer zij hun hbo-opleiding afronden: 28,2 jaar, tegenover 24,6 jaar gemiddeld. Ook studenten met een Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst zijn relatief oud als zij een hbo-opleiding afronden, achtereenvolgens gemiddeld 26,2 en 26,1 jaar. Onder wo-bachelor en -master studenten zijn de leeftijdsverschillen kleiner, met slechts 1,4 jaar tussen de jongste en oudste afstuderende groepen voor wo-bachelor studenten, en 1,6 jaar tussen de jongste en oudste groepen voor wo-master studenten. Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen blijven de verschillen tussen herkomstgroepen bestaan, al worden deze wel iets kleiner.

Leeftijdsverschillen bij afstuderen kunnen enerzijds ontstaan doordat studenten met een Buiten-Europese herkomst langer over eenzelfde studietraject doen dan gemiddeld, en anderzijds doordat personen met een Buiten-Europese herkomst meer 'stapelen'.¹⁾ Zoals blijkt uit de cijfers over schooladviezen aan het einde van het basisonderwijs, krijgen leerlingen met een Buiten-Europese herkomst minder vaak een havo- of vwo-advies. Mede hierdoor komen zij vaker dan gemiddeld op het vmbo en mbo terecht, en hebben ze pas op

¹⁾ Een voorbeeld van stapelen is een leerling die een vmbo-t-diploma haalt en vervolgens doorstroomt naar de havo.

latere leeftijd toegang tot het hoger onderwijs. Zij komen bijvoorbeeld in het hbo via de route vmbo-mbo-4, of vmbo-havo, in plaats van direct via de havo.

Recht, administratie, handel en zakelijke dienstverlening populair onder studenten met Buiten-Europese herkomst

Ho-studenten die in Nederland geboren zijn met twee in het buitenland geboren ouders hebben kiezen in schooljaar 2021/'22 vaker voor een studie in de studierichting recht, administratie, handel en zakelijke dienstverlening dan gemiddeld. 36 procent van de studenten in het hoger onderwijs kiest voor deze studierichting, in vergelijking met 27 procent onder de totale ho-studentenpopulatie. Deze groep kiest dan weer minder vaak voor de studierichting journalistiek, gedrag en maatschappij. Eenzelfde trend zien we onder studenten met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst: zij kiezen ook ruim bovengemiddeld vaak voor de studierichting recht, administratie, handel en zakelijke dienstverlening, en minder vaak voor de studierichting journalistiek, gedrag en maatschappij.

3.12 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs¹⁾, naar studierichting en herkomst, 2021/'22*

	Onderwijs	Journalistiek, gedrag en maatschappij	Recht, administratie, handel en zakelijke dienstverlening	Gezondheidszorg en welzijn	Overig
Totaal	11	10	27	18	34
Geboorteland					
Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland	8	12	27	16	36
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland	9	7	36	22	25
Geboren in buitenland	8	11	29	18	34
Herkomstland					
Nederland	12	10	25	17	35
Europa (excl. NL)	8	13	28	15	37
Turkije	12	6	36	21	24
Marokko	13	6	36	26	19
Suriname	8	9	35	20	28
Nederlandse Cariben	9	9	31	19	32
Indonesië	12	10	25	16	37
Overig Buiten-Europa	6	11	31	19	34

¹⁾ Exclusief internationale studenten.

De keuze in studierichting verschilt tussen mannen en vrouwen, ongeacht herkomst. Gemiddeld kiest slechts 8 procent van de mannen voor een ho-opleiding in de zorg, terwijl 23 procent van de vrouwen voor een zorgopleiding kiest. Mannen met een Turkse of Marokkaanse herkomst kiezen vaker dan gemiddeld voor een opleiding in de richting recht, administratie, handel en zakelijke dienstverlening, respectievelijk 40 en 43 procent (32 procent gemiddeld onder mannen). Mannen met een Marokkaanse herkomst kiezen daarnaast ook relatief vaak voor een opleiding in de richting Gezondheidszorg en Welzijn, 15 procent in vergelijking met 8 procent gemiddeld. Ook vrouwen met een Marokkaanse herkomst kiezen relatief vaak voor een zorgopleiding: 34 procent, tegenover 23 procent

gemiddeld. Gecontroleerd voor geslacht en huishoudinkomen blijven de verschillen tussen herkomstgroepen bestaan, maar worden deze wel kleiner.

Relatief veel hoogopgeleiden onder mensen met een Indonesische of overig Buiten-Europese herkomst

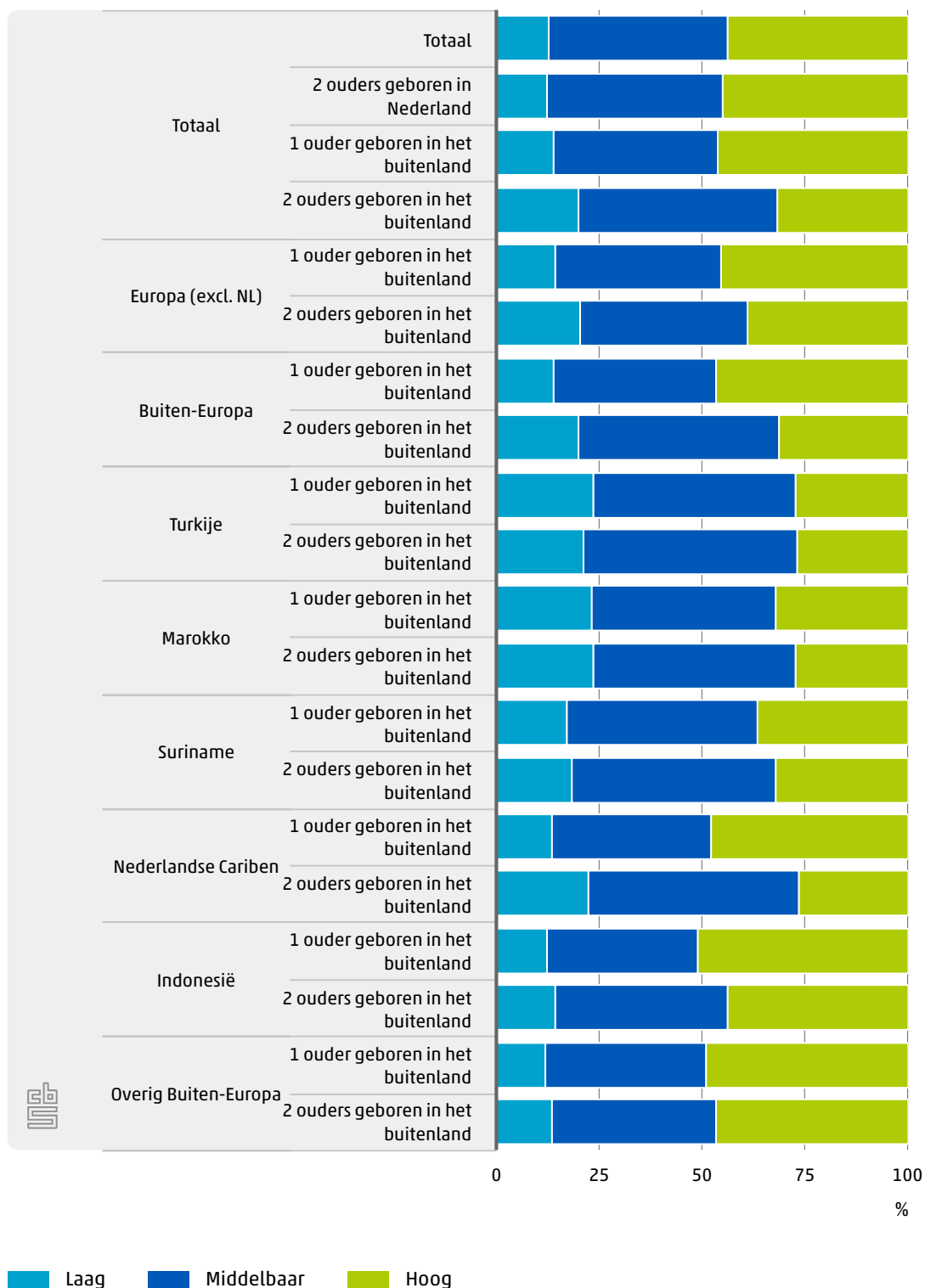
Opleidingsniveau

Het hoogst behaalde opleidingsniveau (stand per 1 oktober 2020) dat hier gebruikt wordt komt uit het opleidingsniveaubestand van het CBS. In dit bestand zijn verschillende bronnen gecombineerd (registers en steekproeven). Hoewel de dekking van het opleidingsniveaubestand steeds verder wordt uitgebreid, wordt een selectief deel van de Nederlandse bevolking niet waargenomen. Voor jonge mensen die hun opleiding in Nederland hebben gevolgd is de dekking (voldoende) hoog. Daarom is ervoor gekozen het opleidingsniveau te laten zien van de mensen van 25 tot 45 jaar die in Nederland geboren zijn. Mensen die nog een opleiding volgen zijn buiten beschouwing gelaten. Bij het vaststellen van het opleidingsniveau is een indeling in drie categorieën gebruikt:

- Laag (basisonderwijs, vmbo, mbo-entreeopleiding en havo- en vwo-onderbouw);
 - Middelbaar (havo-, vwo-bovenbouw, en mbo 2-4);
 - Hoog (hbo, wo en doctor).
-

Gemiddeld is onder de tweede generatie de groep hoogopgeleiden het grootst: 44 procent. Onder de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder ligt het aandeel hoogopgeleiden iets hoger dan gemiddeld, op 46 procent. Onder de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders ligt het aandeel hoogopgeleiden lager (32 procent). In die groep zijn er relatief veel laagopgeleiden, namelijk 20 procent.

3.13a Onderwijsniveau van in Nederland geboren 25 tot 45-jarigen, naar herkomstland en aantal ouders geboren in buitenland ¹⁾

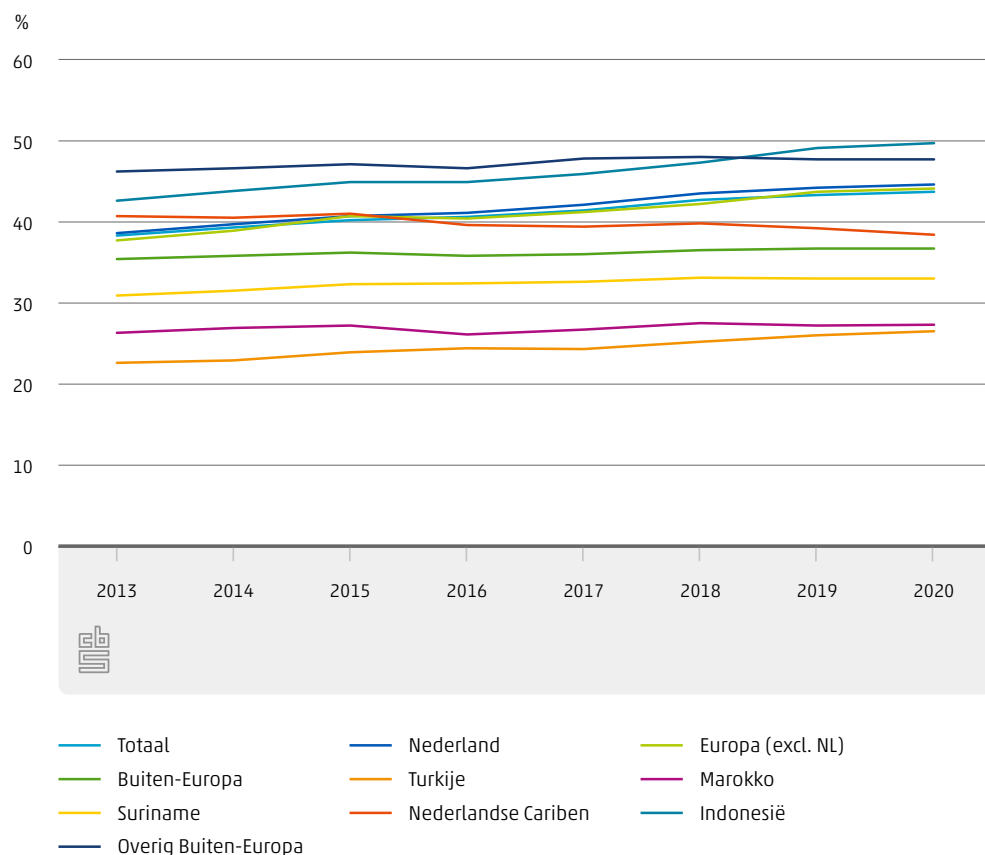

¹⁾ Exclusief onderwijsvolgenden.

Onder de tweede generatie met een Buiten-Europese herkomst is de groep middelbaaropgeleiden het grootst, 46 procent. 37 procent van deze groep is hoogopgeleid. In deze groep geldt ook dat het aandeel hoogopgeleiden hoger is onder de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder dan onder de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders. Vooral onder de Nederlands-Indonesische tweede generatie zijn er veel hoogopgeleiden: bijna de helft van deze groep is hoogopgeleid. Ook mensen met een overig Buiten-Europese herkomst zijn gemiddeld vaker hoogopgeleid, 48 procent. In deze beide groepen is het verschil tussen mensen met één en twee in het buitenland geboren ouders minder groot dan gemiddeld. Onder de Nederlands-Turkse en -Marokkaanse tweede generatie ligt het aandeel hoogopgeleiden lager, in beide groepen ongeveer 27 procent. Ook in deze groepen is het verschil tussen mensen met één en twee in het buitenland geboren ouders vrij klein. Dit verschil is het grootst bij de Nederlands-Caribische tweede generatie. In deze groep is 48 procent van de mensen met één in het buitenland geboren ouder hoogopgeleid. Bij mensen met twee in het buitenland geboren ouders is 26 procent hoogopgeleid.

Het aandeel hoogopgeleiden neemt in de meeste herkomstgroepen door de tijd toe. Bij mensen met een Indonesische herkomst steeg het aandeel hoogopgeleiden van 43 procent in 2013 naar bijna 50 procent in 2020. Onder mensen met een Europese herkomst steeg het aandeel hoogopgeleiden van 38 naar 44 procent, en bij mensen met een Turkse herkomst van 23 naar 27 procent. Bij personen met een Nederlands-Caribische herkomst nam het aandeel hoogopgeleiden af, van 41 procent in 2013, naar 38 procent in 2020.

3.13b Aandeel hoogopgeleiden onder in Nederland geboren 25 tot 45-jarigen, naar herkomst¹⁾

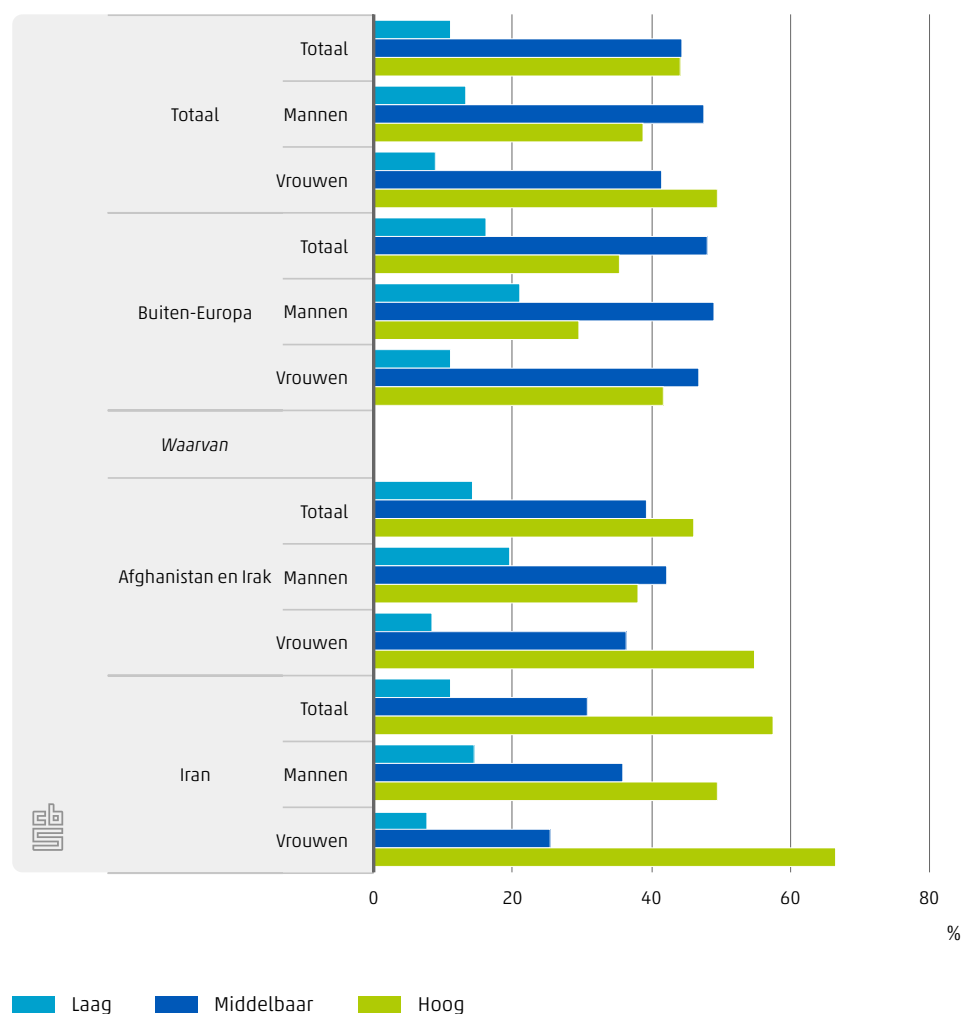

¹⁾ Exclusief onderwijsvolgenden.

Vrouwen van de Nederlands-Iraanse tweede generatie vaak hoogopgeleid

In de jaren tachtig kwamen veel asielmigranten uit Iran, Irak en Afghanistan naar Nederland. Vanuit Iran vluchtten vooral hoogopgeleide mensen die het zich konden veroorloven om te vluchten (Dourleijn en Dagevos, 2011). Hun in Nederland geboren kinderen (geboren tussen 1985 en 1995) zijn ook relatief hoog opgeleid: 46 procent van Nederlands-Afghaanse en -Irakese tweede generatie is hoogopgeleid, van de Nederlands-Iraanse tweede generatie is dit 58 procent. Voor alle drie de herkomstgroepen geldt dat vrouwen gemiddeld hoger zijn opgeleid dan mannen. Van de vrouwen van de Nederlands-Iraanse tweede generatie is twee derde hoogopgeleid, van de mannen de helft. Gemiddeld is het verschil tussen tweede generatie mannen en vrouwen kleiner, 11 procentpunt.

3.14a Onderwijsniveau van in Nederland geboren 25 tot 35-jarigen, naar herkomstland¹⁾

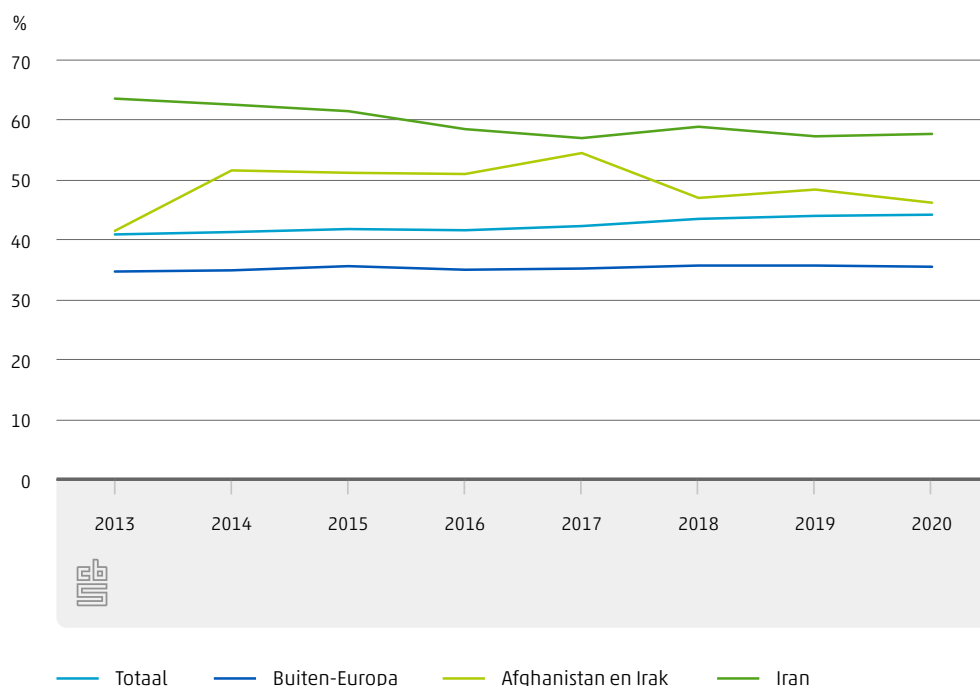
¹⁾ Exclusief onderwijsvolgenden.

Opleidingsniveau: keuze van de groepen

Bij de keuze van de te onderscheiden groepen (naar herkomstland en geslacht) is rekening gehouden met de grootte van de groep en het betrouwbaarheidsinterval. De tweede generatie van Afghaanse en Iraakse herkomst zijn daarom samengenomen in een groep: zij lijken onderling niet al te veel te verschillen in de verdeling naar opleidingsniveau. De Nederlands-Iraanse tweede generatie is groter en kan wel afzonderlijk worden geanalyseerd. De Nederlands-Somalische tweede generatie is te klein om betrouwbare gegevens van te kunnen tonen. Zij wijken wat betreft opleidingsniveau echter te veel af van de andere groepen om ze met een andere groep samen te voegen. Bij de Nederlands-Afghaanse, -Iraakse en -Iraanse tweede generatie zijn alleen personen in de leeftijd van 25 tot 35 jaar meegenomen.

Het aandeel hoogopgeleiden onder mensen van 25 tot 35 jaar van de Nederlands-Iraanse tweede generatie is hoog, maar is in de loop van jaren wel afgenomen. In 2013 had 64 procent van de Nederlands-Iraanse tweede generatie een hoog opleidingsniveau, in 2020 was dit 58 procent. Onder mensen van de Nederlands-Afghaanse of -Iraakse tweede generatie fluctueert het aandeel met een hoog opleidingsniveau. In 2013 had 42 procent een hoog opleidingsniveau, en dat nam toe tot 55 procent in 2017. Na 2017 nam het aandeel hoogopgeleiden in deze groep weer af, tot 46 procent in 2020.

3.14b Hoogopgeleiden onder in Nederland geboren 25 tot 35- jarigen, naar herkomst, vluchtelingenlanden¹⁾

¹⁾ Exclusief onderwijsvolgenden.

Literatuur

CBS (2021a). [Vooral meisjes kregen in schooljaar 2019-20 een lager eindadvies](#). Geraadpleegd op 19 juli 2022.

CBS (2021b). [Slagingspercentages voortgezet onderwijs in 2020 bijna 100 procent](#). Geraadpleegd op 19 juli 2022.

Dourleijn, E. & Dagevos, J. (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Rijksoverheid (2022). [Schooladvies toelating voortgezet onderwijs](#). Geraadpleegd op 5 augustus 2022.

4 Sociaaleconomische positie

De tweede generatie is minder vaak afhankelijk van een uitkering en heeft vaker betaald werk dan migranten. Ook heeft de tweede generatie gemiddeld een hoger inkomen. Dit hoofdstuk beschrijft de sociaaleconomische positie van mensen met een herkomst buiten Nederland. Het begin van het hoofdstuk beschrijft de sociaaleconomische positie in het algemeen, gevolgd door arbeidsparticipatie, uitkeringsafhankelijkheid en inkomens.

Sociaaleconomische positie

De sociaaleconomische positie is vastgesteld op basis van de voornaamste inkomstenbron. De volgende vijf sociaaleconomische categorieën worden onderscheiden:

1. **Werkzaam:** inkomen uit arbeid of inkomen als zelfstandige is de voornaamste inkomstenbron.
2. **Uitkeringsontvanger:** een werkloosheids-, ziekte- of arbeidsongeschiktheidsuitkering, of een uitkering uit een sociale voorziening (o.a. bijstand) is de voornaamste inkomstenbron.
3. **Pensioenontvanger:** een pensioenuitkering is de voornaamste inkomstenbron.
4. **School(kind) of student:** voltijdonderwijs volgen is de belangrijkste activiteit. Als een scholier of student inkomen heeft uit een bijbaan en dit meer is dan de lage-inkomensgrens (zie [Laag inkomen \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl), in 2020 was de grens 1 100 euro netto per maand), dan wordt deze persoon gezien als werkzaam.
5. **Geen inkomen:** persoon zonder eigen inkomen. Het is mogelijk dat iemand wordt betaald door een buitenlands bedrijf, waardoor mogelijk in Nederland geen inkomen wordt waargenomen. Hierdoor kan deze persoon (onterecht) in de categorie 'geen inkomen' terechtkomen.

Bij het bepalen van de sociaaleconomische positie wordt een persoon ingedeeld in de categorie waar hij of zij het meeste inkomen uit krijgt (voornaamste inkomstenbron).

De sociaaleconomische positie is alleen vastgesteld voor mensen in particuliere huishoudens met inkomen.

Personen met buitenlandse herkomst steeds vaker werkzaam

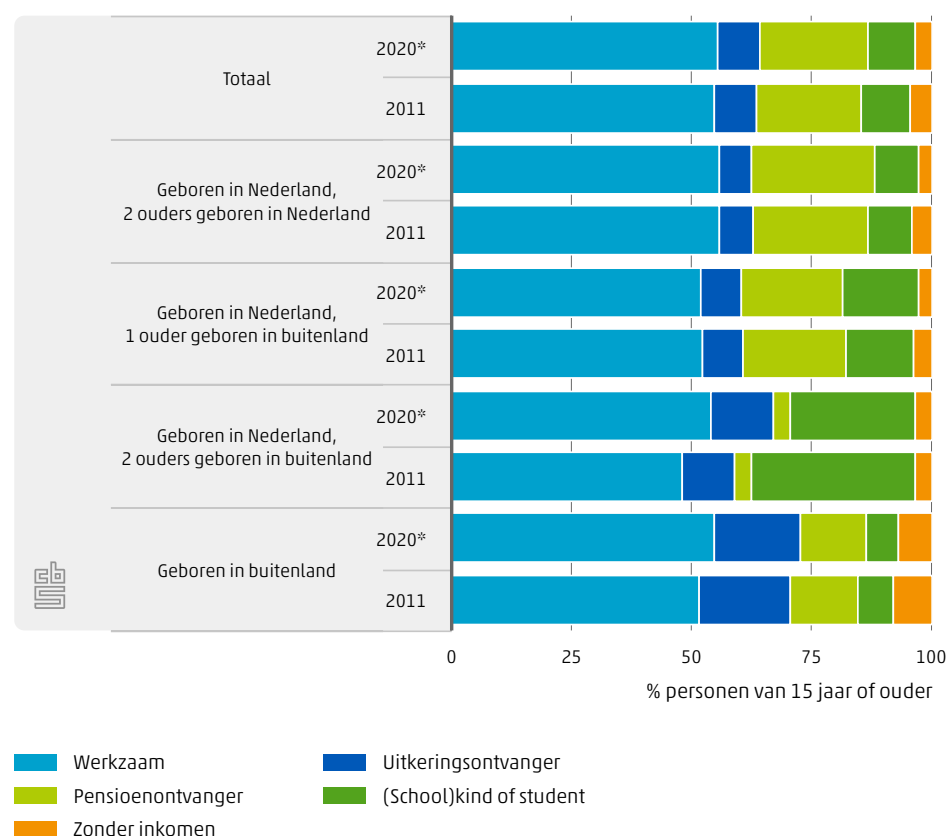
Ten opzichte van 2011 waren personen met een herkomst buiten Nederland in 2020 vaker werkzaam, terwijl dit aandeel werkzame personen onder de totale bevolking van 15 jaar of ouder gelijk bleef. Daarmee is het verschil ten opzichte van de totale bevolking kleiner geworden. Onder migranten ging de toename in het aandeel werkzamen vooral gepaard met een afname van het aandeel zonder inkomen. Bij de tweede generatie – met twee in het buitenland geboren ouders – waren er meer uitkeringsontvangers, en vooral minder onderwijsvolgenden dan in 2011. Dit komt doordat het aantal jongeren tot 25 jaar in deze

groep sterk is gedaald. Voor personen met een Nederlandse herkomst veranderde de verdeling van de inkomstenbronnen tussen 2011 en 2020 niet veel.

De verdeling van de inkomstenbronnen van de tweede generatie verschilt sterk van de gemiddelde verdeling van de totale bevolking. Zo is het aandeel scholieren bij vooral degenen met twee in het buitenland geboren ouders hoger (26,1 procent), en het aandeel pensioenontvangers is lager (3,6 procent). Deze afwijkende verdeling heeft vooral te maken met de gemiddeld jonge leeftijd van deze groep (zie hoofdstuk 1).

Onder migranten valt het grote aandeel uitkeringsontvangers op: 18,1 procent is afhankelijk van een uitkering. Dit is meer dan het dubbele ten opzichte van de totale bevolking in Nederland (8,8 procent).

4.1 Sociaaleconomische positie naar herkomst

Wat doen leeftijd, geslacht en opleidingsniveau ertoe?

De groepen mensen met verschillende herkomst kennen een verschillende samenstelling qua leeftijd, geslacht en opleidingsniveau (zie hoofdstukken 1 en 3). Verschillen tussen herkomstgroepen in sociaaleconomische positie of inkomen (aan het einde van deze paragraaf) kunnen samenhangen met een andere samenstelling. Daarom zijn de uitkomsten over de sociaaleconomische positie (en het inkomen) van de herkomstgroepen ook berekend door rekening te houden met de opbouw van deze groepen naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Die berekening (multivariate analyse) gaat ervan uit dat de opbouw in de herkomstgroepen gelijk is en geeft de voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau gecorrigeerde uitkomsten. Als de verschillen tussen

herkomstgroepen in de sociaaleconomische positie (of inkomen) na correctie (deels) wegvallen, betekent dit dat ze verband houden met verschillen in leeftijd, geslacht of opleidingsniveau. Vallen de verschillen niet weg, dan zijn ze niet toe te schrijven aan leeftijd, geslacht of opleidingsniveau. Alleen als de verschillen (deels) wegvallen, is dat expliciet gemeld.

Mensen uit nieuwe EU-landen meest aan het werk

In 2020 had meer dan de helft van de Nederlanders van 15 jaar of ouder werk als voornaamste inkomstenbron. Bij mannen was dit 60,0 procent en bij vrouwen 51,2 procent. Mensen met een nieuwe EU-herkomst hadden vaker werk als voornaamste inkomstenbron. Bijna 85 procent van de mannen met Poolse herkomst had in 2020 werk; onder vrouwen met Poolse herkomst was dit bijna 70 procent. Ook bij personen met Bulgaarse of Roemeense herkomst was inkomen uit werk vaak de voornaamste inkomensbron. Mensen met een nieuwe EU-herkomst zijn jonger dan gemiddeld, en veelal als arbeidsmigrant naar Nederland gekomen. Pensioenontvangers worden dan ook weinig aangetroffen onder hen.

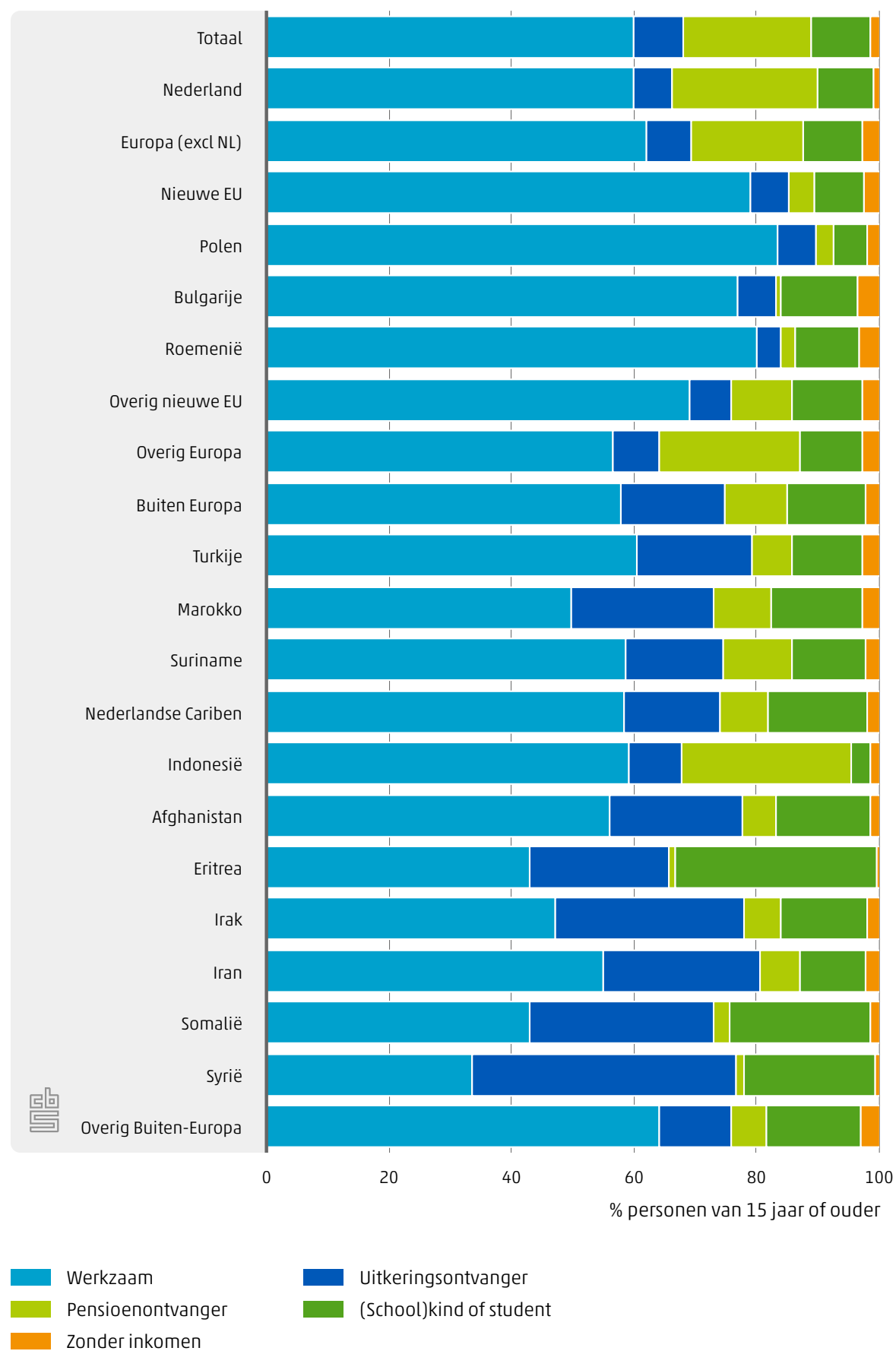
Mannen uit een van de grote Buiten-Europese herkomstgroepen Indonesië, Turkije, Suriname of de Nederlandse Cariben halen hun inkomen vrijwel even vaak uit werk als het gemiddelde van alle 15-plussers. Ongeveer 60 procent van de mannen heeft een betaalde baan of een eigen bedrijf als voornaamste inkomstenbron. Onder mannen (met ouders) geboren in Marokko is dit 49,9 procent, iets minder dan gemiddeld. Bij vrouwen is het percentage werkenden vooral onder degenen met een Turkse (42,0 procent) of een Marokkaanse (38,0 procent) herkomst minder dan gemiddeld. Zij hebben relatief vaak geen eigen inkomen.

Tussen de 16 en 23 procent van de mannen en vrouwen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst hebben een uitkering om in hun levensonderhoud te voorzien. Onder mensen met een Indonesische herkomst is dit een stuk lager (minder dan 10 procent). De migratiestroom uit Indonesië is voornamelijk na de dekolonisatie (na de Tweede Wereldoorlog) op gang gekomen. Het aandeel pensioenontvangers met een Indonesische herkomst is met 3 op de 10 dan ook substantieel hoger ten opzichte van de andere herkomstgroepen. Onder de andere grote herkomstgroepen is het aandeel pensioenontvangers met ongeveer 1 op de 10 ook bovengemiddeld. Dit is vooral een leeftijdseffect: ze zijn gemiddeld ouder dan de totale bevolking.

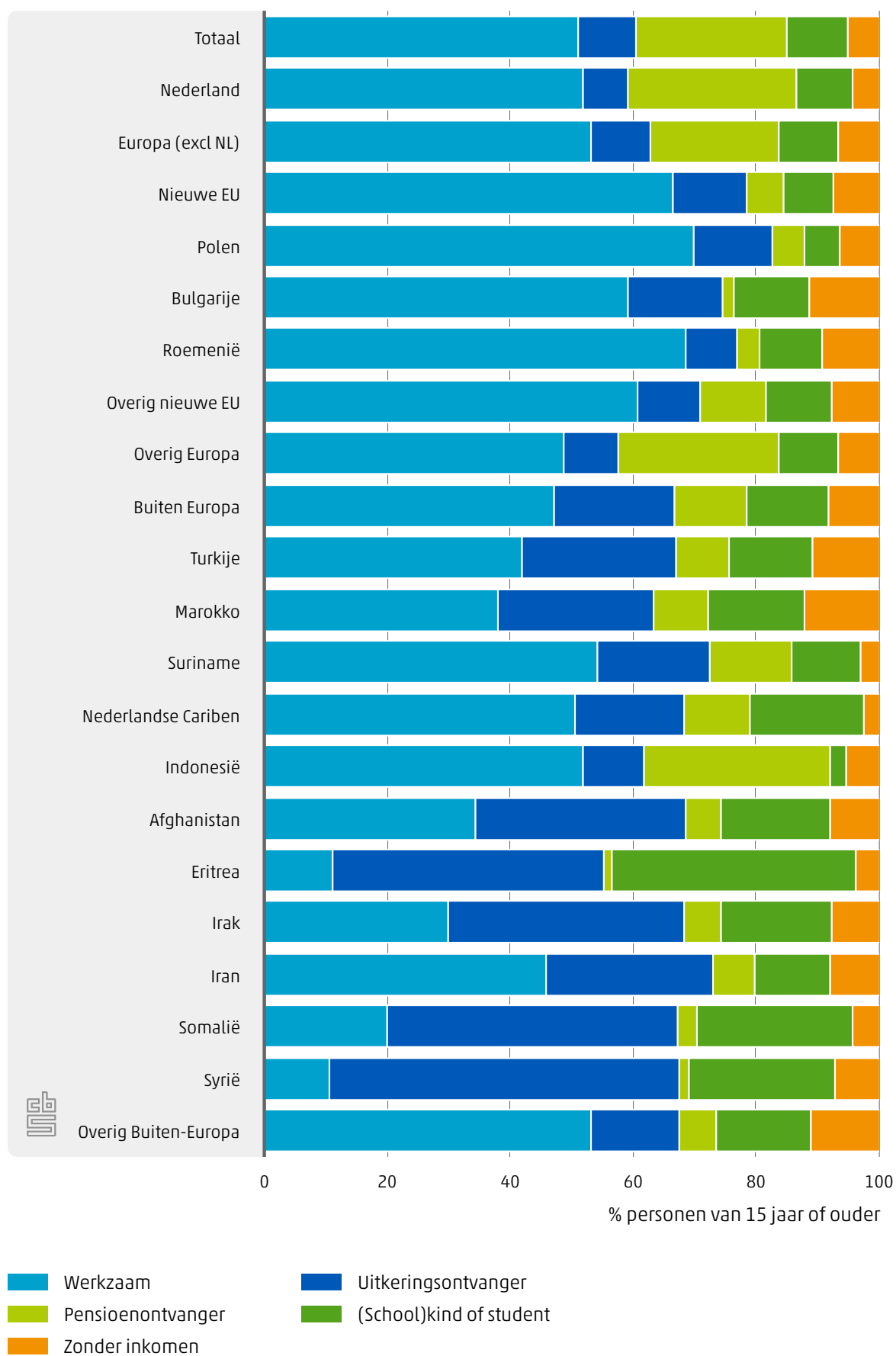
Voor meer informatie over de sociaaleconomische positie van de vijf grootste herkomstgroepen (naar leeftijd): zie bijlage B4.1.

Mensen (met ouders) geboren in een vluchtelingenland werken minder vaak dan gemiddeld. Binnen deze groep hebben personen met Afghaanse en Iraanse herkomst in 2020 het vaakst inkomen uit werk: respectievelijk 56,1 en 55,2 procent (mannen), en 35,5 en 46,0 procent (vrouwen). Dit komt deels doordat een relatief groot aandeel van deze herkomstgroepen zich qua leeftijd bevindt in de werkzame periode van hun leven. De Syrische en Eritrese herkomstgroepen, die vooral in de periode 2014–2016 naar Nederland kwamen, hebben minder vaak werk. Onder hen vormen uitkeringsontvangers (meestal bijstand), en scholieren en studenten, het grootste aandeel.

4.2a Sociaaleconomische positie van mannen, 2020*

4.2b Sociaaleconomische positie van vrouwen, 2020*

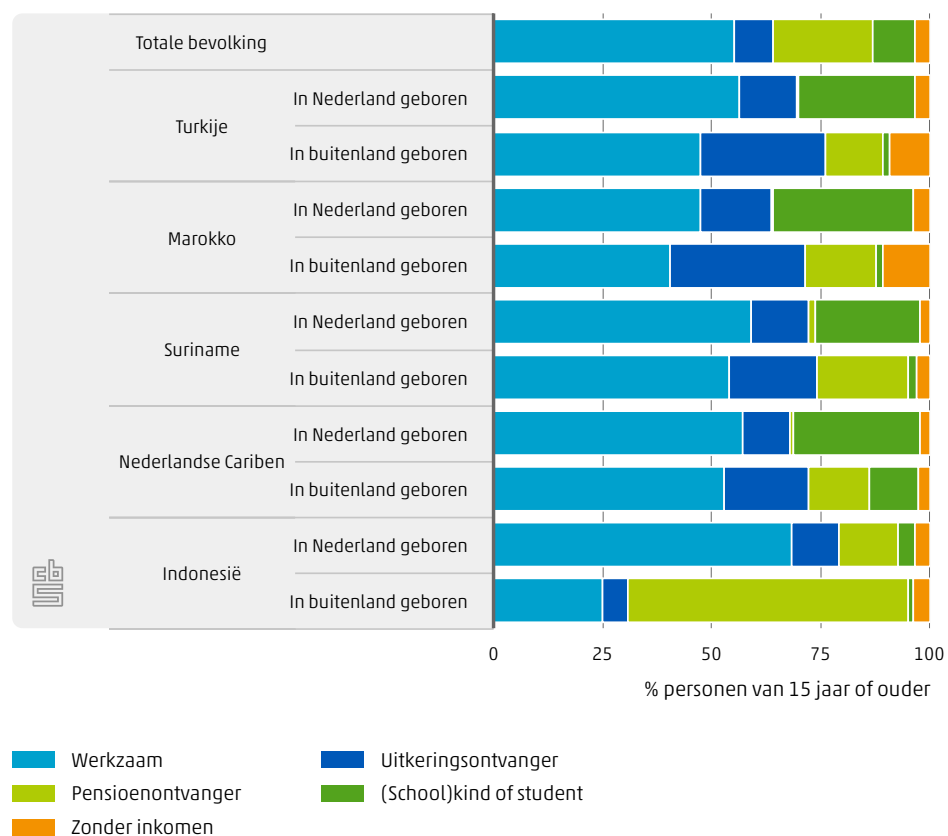

Buiten-Europese tweede generatie vaker werkzaam dan migranten

In de vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen is het percentage werkzame mensen groter onder de tweede generatie dan onder migranten. Bij de tweede generatie van Indonesische, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst zijn de percentages met respectievelijk 68,5, 59,2 en 57,4 procent bovendien groter dan gemiddeld in de totale bevolking (55,5 procent). Indonesische migranten vallen op met relatief een klein aandeel werkenden van een kwart. Deze groep ontvangt overwegend een pensioenuitkering, een andere uitkering komt onder hen vrij weinig voor (zie ook figuren 4.2a en b).

In de Turkse en Marokkaanse herkomstgroep is het aandeel met een uitkering (28,5 en 31,1 procent) of zonder inkomen (9,0 en 10,6 procent) aanzienlijk hoger onder migranten dan onder de tweede generatie, en daarmee sterker afwijkend van de verdeling onder de totale bevolking. In de Nederlands-Caribische en Surinaamse herkomstgroepen zijn deze verschillen kleiner.

4.3 Sociaaleconomische positie naar herkomst, 2020*

Migranten hebben minder vaak betaald werk dan gemiddeld

Migranten hebben minder vaak betaald werk dan gemiddeld onder de 15- tot 75-jarige bevolking. In 2021 had 60,9 procent van de migranten betaald werk, tegenover 70,4 procent gemiddeld onder 15- tot 75-jarigen. De arbeidsparticipatie van personen van Nederlandse herkomst in de leeftijd van 15 tot 75 jaar, die in Nederland zijn geboren en van wie beide

ouders ook in Nederland zijn geboren, was met 72,1 procent wat hoger dan gemiddeld. Onder de tweede generatie, waarvan één of beide ouders in het buitenland zijn geboren, was dit 72,4 procent. Daarbij speelt een rol dat deze personen gemiddeld jonger zijn dan de overige groepen. Doordat de (minder werkzame) groep ouderen ondervertegenwoordigd is onder de tweede generatie, komt de nettoarbeidsparticipatie relatief hoog uit.

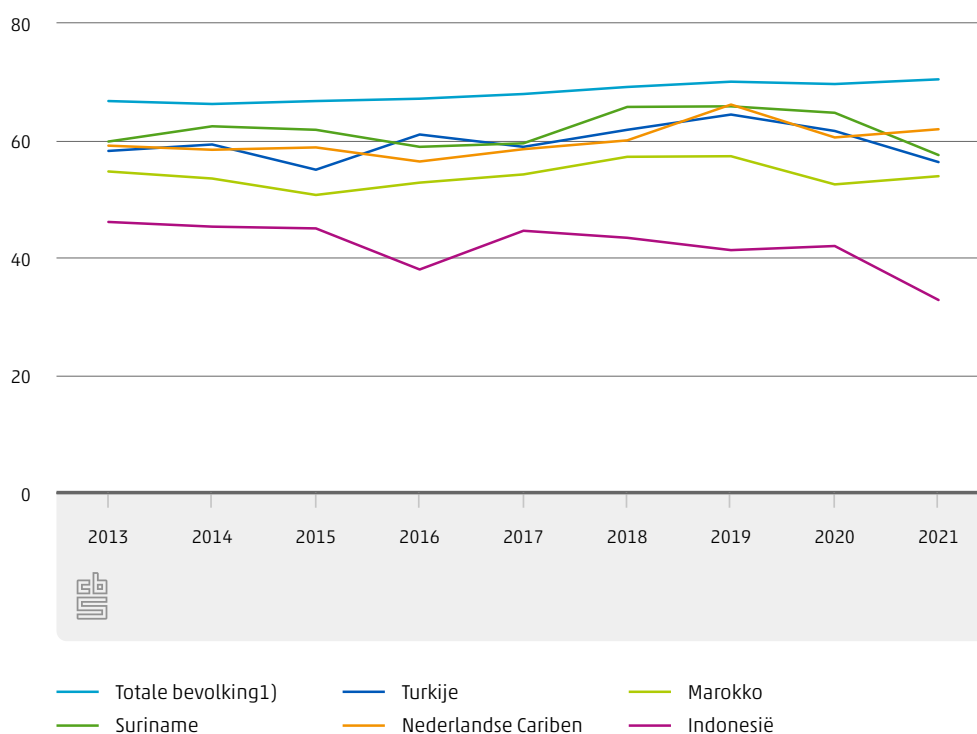
Onder de tweede generatie hadden degenen met een Nederlands-Caribische herkomst met 78,2 procent het vaakst betaald werk, en personen met een Europese herkomst met 68,1 procent het minst vaak. Onder migranten was de arbeidsparticipatie het hoogst bij de groep met een nieuw EU-land als herkomst (72,6 procent), en het laagst bij de Indonesische herkomstsgroep (32,7 procent).

Arbeidsparticipatie van migranten in 2021 verder gedaald

Tussen 2014 en 2019 nam de nettoarbeidsparticipatie onder de totale bevolking van 15 tot 75 ieder jaar toe. In 2020, het jaar van de uitbraak van de coronapandemie, stopte deze toename, om in 2021 weer verder te stijgen. De arbeidsparticipatie van migranten was over de gehele periode lager dan gemiddeld. Tussen 2016 en 2019 was er wel een significante toename van het percentage migranten met betaald werk, van 60,8 naar 65,7 procent. Daarna nam de arbeidsparticipatie van migranten weer af, met name tussen 2020 (64,3 procent) en 2021 (60,9 procent). Deze afname was het sterkst onder Indonesische migranten. Marokkaanse en Nederlands-Caribische migranten wijken van deze ontwikkeling af: bij deze groepen nam de arbeidsparticipatie tussen 2020 en 2021 juist toe.

4.4a Nettoarbeidsparticipatie naar herkomst, geboren in het buitenland

% personen van 15 tot 75 jaar

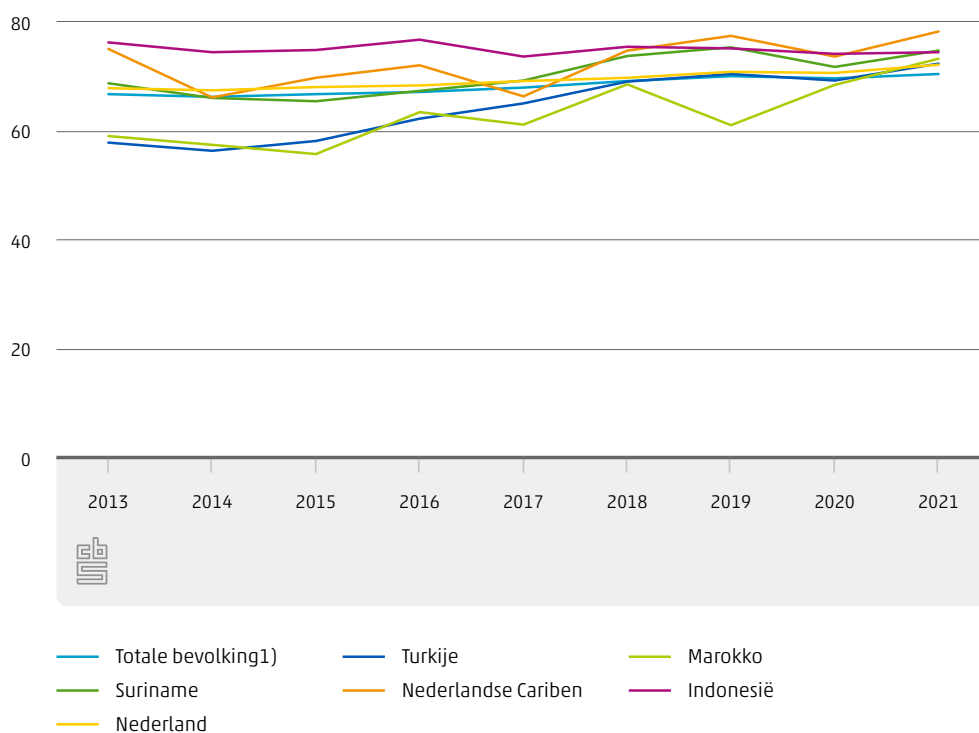

¹⁾ Nettoarbeidsparticipatie van de totale bevolking van 15 tot 75 jaar in Nederland.

De arbeidsparticipatie van de tweede generatie nam tussen 2014 en 2018, toe. In 2019 stopte deze toename, om in 2021 weer verder te stijgen. Bij de Nederlands-Turkse en Nederlands-Marokkaanse tweede generatie was de toename tussen 2014 en 2018 het sterkst, waarmee het verschil met de totale bevolking verkleinde. Verder valt op dat de arbeidsparticipatie van de tweede generatie met een Indonesische herkomst in vergelijking met de andere herkomstgroepen het meest stabiel is gebleven tussen 2013 en 2021.

4.4b Nettoarbeidsparticipatie naar herkomst, geboren in Nederland

% personen van 15 tot 75 jaar

¹⁾ Nettoarbeidsparticipatie van de totale bevolking van 15 tot 75 jaar in Nederland.

Tweede generatie jongeren werken vaker dan jonge migranten

Mannen hebben vaker betaald werk dan vrouwen: 74,3 procent tegen 66,5 procent. Dit verschil is relatief klein onder de tweede generatie (respectievelijk 73,6 procent en 71,1 procent), en juist groter onder migranten (67,8 procent tegen 54,6 procent). Het verschil in de nettoarbeidsparticipatie tussen mannen en vrouwen was het grootst bij Turkse migranten: 66,4 procent onder mannen, tegenover 45,7 procent onder vrouwen.¹⁾

Jongeren van 15 tot 25 jaar met een Nederlandse herkomst hadden in 2021 vaker een baan (75,8 procent) dan jonge migranten (53,9 procent) of de tweede generatie (64,9 procent). Naar herkomstland (totaal van migranten en tweede generatie) hadden met name jongeren met een Nederlands-Caribische (49,7 procent) of Surinaamse herkomst (57,3 procent) minder vaak betaald werk. Onder 25- tot 45-jarigen was de arbeidsparticipatie bovengemiddeld hoog onder personen van Nederlandse herkomst (90,5 procent), en lager dan gemiddeld bij

¹⁾ Cijfers voor een aantal veelvoorkomende herkomstlanden zijn opgenomen in bijlage B4.3.

migranten (72,2 procent) en de tweede generatie (84,7 procent). Onder 45- tot 75-jarigen was de arbeidsparticipatie gemiddeld 59,7 procent. Dat was vergelijkbaar bij personen met een Nederlandse herkomst (60,6 procent), en lager bij migranten (53,4 procent). In deze leeftijdscategorie had de tweede generatie met 64,3 procent het vaakst werk.

Hoog- en middelbaar opgeleiden hebben vaker betaald werk dan laagopgeleiden. Dat geldt zowel voor mensen die in Nederland als in het buitenland geboren zijn. Laagopgeleiden van de tweede generatie hadden in 2021 met 58,0 procent vaker betaald werk dan laagopgeleiden met een Nederlandse herkomst (53,4 procent) en laagopgeleide migranten (47,7 procent). Middelbaar opgeleide migranten (62,9 procent) hadden ook minder vaak betaald werk dan gemiddeld onder middelbaar opgeleiden. Hoogopgeleiden van de tweede generatie hadden een hogere arbeidsparticipatie (83,7 procent) dan hoogopgeleide personen met een Nederlandse herkomst (82,0 procent) en hoogopgeleide migranten (73,1 procent).

4.5 Nettoarbeidsparticipatie naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021

	Geslacht			Leeftijd			Onderwijsniveau		
	Totaal	man	vrouw	15-24	25-44	45-74	laag	middelbaar	hoog
	% van de 15- tot 75-jarige bevolking								
Totaal	70,4	74,3	66,5	71,7	86,4	59,7	52,8	72,9	80,9
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland									
Totaal	72,1	75,6	68,5	75,8	90,5	60,6	53,4	74,7	82,0
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland									
Totaal	72,4	73,6	71,1	64,9	84,7	64,3	58,0	71,6	83,7
Europa (excl. NL)	68,1	70,6	65,4	70,9	88,6	54,8	55,2	68,1	77,5
Buiten-Europa	74,3	75,0	73,6	63,0	83,5	72,7	59,2	73,2	86,6
Geboren in buitenland									
Totaal	60,9	67,8	54,6	53,9	72,2	53,4	47,7	62,9	73,1
Europa (excl. NL)	69,5	77,3	63,2	55,4	82,3	59,1	59,3	64,6	77,6
Buiten-Europa	57,0	63,9	50,4	53,2	66,2	51,5	43,8	62,3	70,2

De hierboven besproken verschillen naar geboorteland en herkomstland kunnen samenhangen met een andere samenstelling van deze groepen naar achtergrondkenmerken, zoals geslacht, leeftijd en onderwijsniveau.

De nettoarbeidsparticipatie varieert immers wanneer rekening wordt gehouden met deze kenmerken, vooral leeftijd en onderwijsniveau spelen een rol.

Zo heeft de tweede generatie gemiddeld ongeveer net zo vaak betaald werk als personen van Nederlandse herkomst. Dat heeft er voornamelijk mee te maken dat zij relatief jong zijn. Als hiervoor wordt gecorrigeerd, dan hebben ze juist wat minder vaak werk. Migrantengroepen hebben, ook wanneer dit in samenhang met andere kenmerken wordt onderzocht, een lagere arbeidsparticipatie dan personen met een Nederlandse herkomst.

Relatief lage werkloosheid onder Nederlands-Indonesische tweede generatie

Onder de totale Nederlandse beroepsbevolking (15 tot 75 jaar) was 4,2 procent in 2021 werkloos. Werklozen zijn mensen zonder werk, die recent naar een baan hebben gezocht en daarvoor ook op korte termijn beschikbaar zijn. Bij de tweede generatie was dat met 6,2 procent hoger, en migranten hadden met 7,9 het hoogste werkloosheidspercentage. Personen met een Nederlandse herkomst waren met 3,2 procent het minst vaak werkloos.

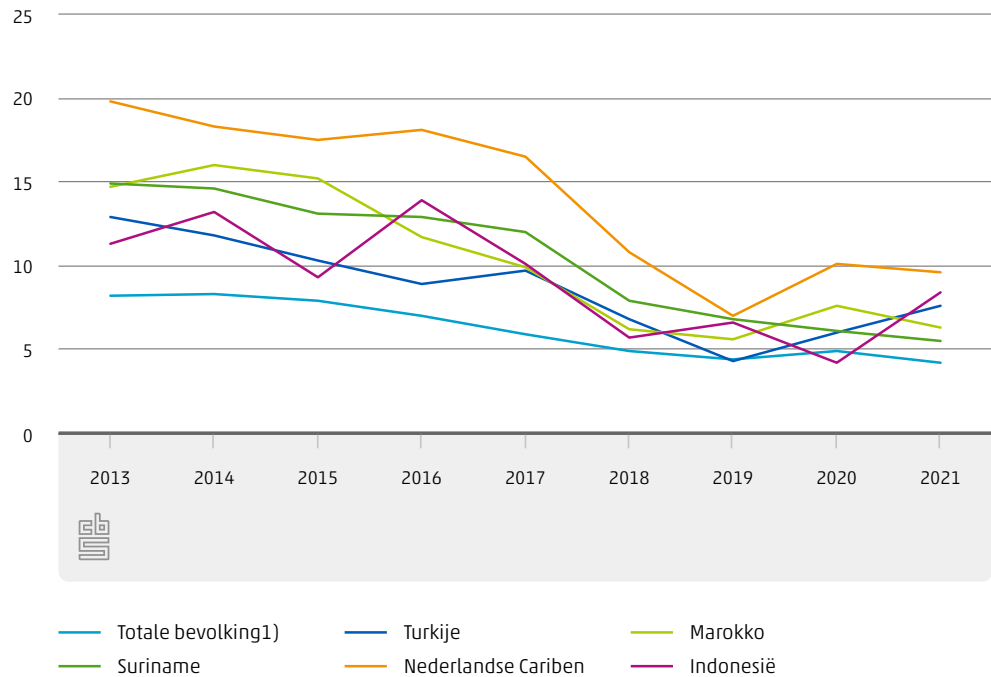
Onder de Nederlands-Marokkaanse en Nederlands-Turkse tweede generatie was het werkloosheidspercentage relatief hoog (beide 9,4), terwijl dat bij de Nederlands-Indonesische tweede generatie lager was (3,0 procent) dan gemiddeld onder de tweede generatie met een Buiten-Europese herkomst. Onder migranten waren met name degenen met een Nederlands-Caribische herkomst relatief vaak werkloos (9,6 procent).

Daling werkloosheid zet door voor tweede generatie

Tussen 2014 en 2019 daalde het werkloosheidspercentage onder de totale bevolking. Dat geldt voor alle herkomstgroepen, zowel voor migranten als voor de tweede generatie, al zijn er wel verschillen in het moment waarop de daling werd ingezet. In 2020 nam het werkloosheidspercentage tijdens het begin van de coronacrisis weer iets toe ten opzichte van het voorafgaande jaar. In 2021 werd de dalende lijn echter weer ingezet, maar niet voor alle groepen. Zo was de Nederlands-Turkse en Nederlands-Marokkaanse tweede generatie in 2021 wel vaker werkloos dan in 2020. Onder migranten nam de werkloosheid in 2021 gemiddeld juist wat verder toe. Vooral bij Indonesische migranten steeg de werkloosheid in 2021 sterk. Daarentegen daalde de werkloosheid in 2021 bij migranten met een Marokkaanse, Surinaamse en Nederlands-Caribische herkomst.

4.6a Werkloosheid naar herkomst, geboren in buitenland

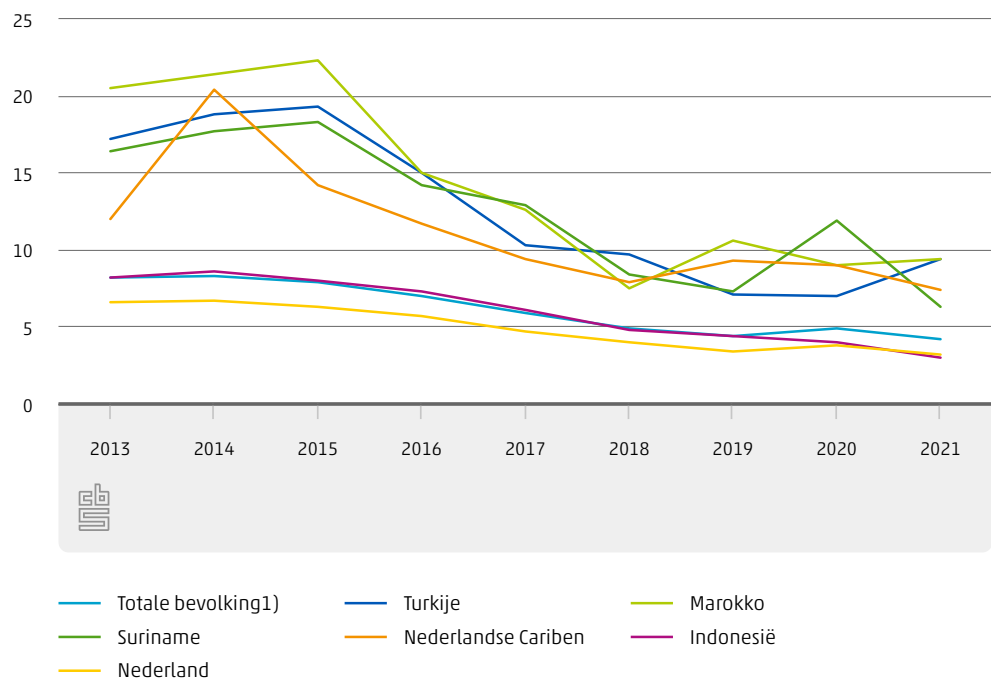
% van 15- tot 75-jarige beroepsbevolking

¹⁾ Werkloosheid onder de totale beroepsbevolking van 15 tot 75 jaar in Nederland.

4.6b Werkloosheid naar herkomst, geboren in Nederland

% van 15- tot 75-jarige beroepsbevolking

¹⁾ Werkloosheid onder de totale beroepsbevolking van 15 tot 75 jaar in Nederland.

De werkloosheid in 2021 bedroeg onder mannen 4,0 procent, tegenover 4,5 procent onder vrouwen. Bij personen die in Nederland zijn geboren is het verschil tussen beide groepen relatief klein, terwijl dat onder migranten wat groter is: 9,2 procent onder vrouwen,

tegenover 6,6 procent onder mannen. De werkloosheid was tevens relatief hoog onder vrouwelijke migranten met een Buiten-Europese herkomst (10,1 procent). Bij vrouwen met een Indonesische herkomst (migrant en tweede generatie), was de werkloosheid met 3,8 procent juist relatief laag.

Laagopgeleiden zijn vaker werkloos dan middelbaar- of hoogopgeleiden. Wel bestaan er ook naar onderwijsniveau aanzienlijke verschillen tussen de groepen. Zo zijn laagopgeleiden met een Nederlandse herkomst nog altijd minder vaak werkloos (5,5 procent) dan hoogopgeleide migranten (6,5 procent). Laagopgeleiden van de tweede generatie waren met 11,8 procent het vaakst werkloos, hoogopgeleiden met een Nederlandse herkomst (2,2 procent) het minst vaak. Ook na correctie voor geslacht, leeftijd en onderwijsniveau zijn migranten en de tweede generatie vaker werkloos dan personen met Nederlandse herkomst.

4.7 Werkloosheid naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021

	Geslacht		Leeftijd		Onderwijsniveau					
	Totaal	man	vrouw	15-24	25-44	45-74	laag	middelbaar	hoog	
% van de 15- tot 75-jarige beroepsbevolking	Totaal	4,2	4,0	4,5	9,3	3,3	3,0	7,1	4,0	2,9
	Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland									
	Totaal	3,2	3,2	3,3	7,5	2,2	2,5	5,5	3,2	2,2
	Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland									
	Totaal	6,2	6,2	6,3	12,8	4,7	2,2	11,8	6,2	3,2
	Europa (excl. NL)	5,3	4,5	6,1	11,0	4,1	2,7	11,0	4,5	2,7
	Buiten-Europa	6,6	6,8	6,3	13,4	4,8	1,8	12,1	6,9	3,3
	Geboren in buitenland									
	Totaal	7,9	6,6	9,2	18,9	7,5	5,9	9,8	7,9	6,5
	Europa (excl. NL)	6,3	4,7	7,8	18,5	5,0	4,8	7,4	8,5	4,8
Buiten-Europa	8,7	7,6	10,1	19,2	9,3	6,3	10,8	7,7	7,7	

Jeugdwerkloosheid ruim twee keer zo hoog onder migranten

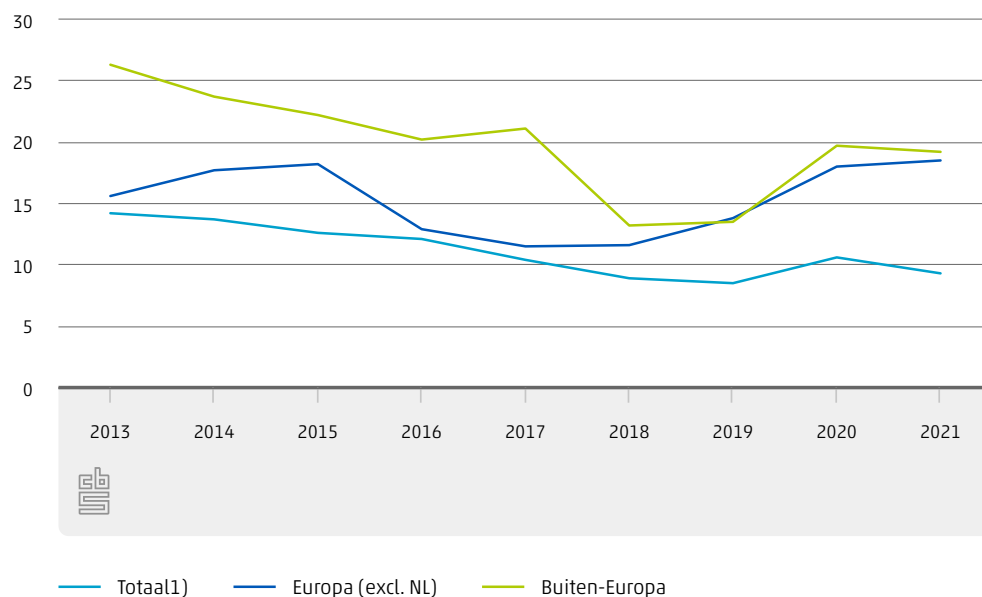
Jongeren van 15 tot 25 jaar zijn vaker werkloos dan ouderen in de beroepsbevolking. De werkloosheid onder 15- tot 25-jarige migranten was in 2021 met 18,9 procent ruim twee keer zo hoog als gemiddeld (9,3 procent), en ook onder de tweede generatie in deze leeftijdscategorie was dat met 12,8 procent bovengemiddeld. Met name in de herkomstgroepen Nederlandse Cariben (23,8 procent) en nieuwe EU (18,0 procent) was de jeugdwerkloosheid hoog. Van de jongeren met een Nederlandse herkomst was 7,5 procent van de beroepsbevolking werkloos.

Tussen 2013 en 2019 daalde de jeugdwerkloosheid onder de totale bevolking, van 14,2 naar 8,5 procent. Deze daling is relatief sterk voor jongeren met een Buiten-Europese herkomst, zowel migranten als de tweede generatie. In 2020 was de jeugdwerkloosheid met 10,6 procent voor het eerst weer hoger, om vervolgens te dalen naar 9,3 procent in 2021. Daarmee is de toename die in 2020 tijdens de coronacrisis plaatsvond dus nog niet volledig tenietgedaan. Voor migranten was de stijging van de werkloosheid in 2020 aanzienlijk sterker, en in tegenstelling tot het gemiddelde zette de stijging van de jeugdwerkloosheid van migranten in 2021 verder door tot 18,9 procent. Dat geldt alleen niet voor alle herkomstgroepen, bij de jonge migranten met een Buiten-Europese herkomst nam de

werkloosheid in 2021 iets af. De jeugdwerkloosheid onder de tweede generatie is in 2021 wel weer lager.

4.8a Jeugdwerkloosheid naar herkomst, geboren in buitenland

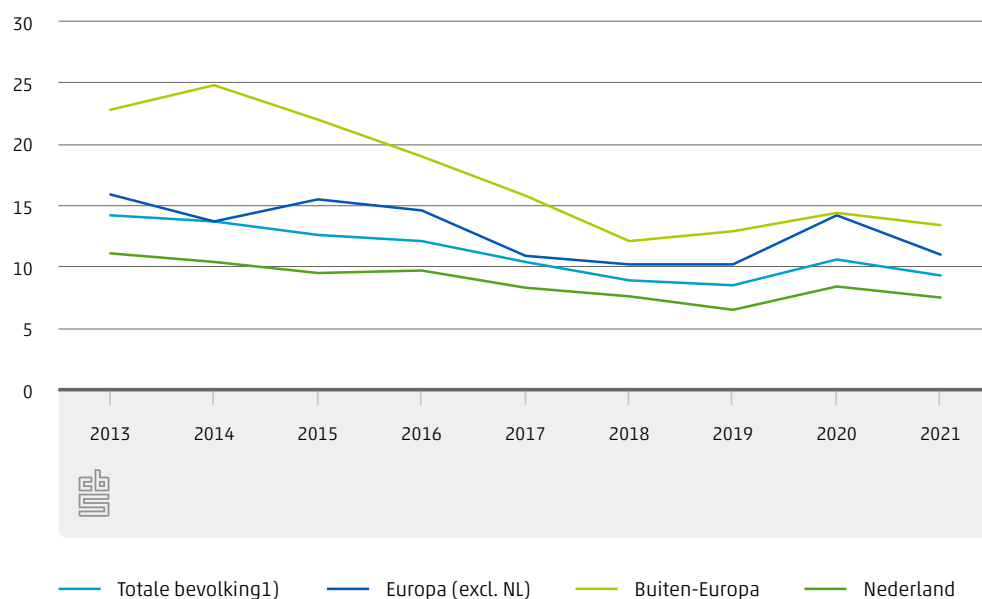
% van 15- tot 25-jarige beroepsbevolking

¹⁾ Jeugdwerkloosheid onder de totale beroepsbevolking van 15 tot 25 jaar in Nederland.

4.8b Jeugdwerkloosheid naar herkomst, geboren in Nederland

% van 15- tot 25-jarige beroepsbevolking

¹⁾ Jeugdwerkloosheid onder de totale beroepsbevolking van 15 tot 25 jaar in Nederland.

Mensen met Buiten-Europese herkomst behoren vaker tot onbenut arbeidspotentieel

Van de personen met een Buiten-Europese herkomst behoorde in 2021 een groter deel tot het onbenut arbeidspotentieel dan gemiddeld onder de 15- tot 75-jarige bevolking (16 procent tegenover 10 procent). Dat geldt zowel voor migranten als voor de tweede generatie. Personen met een Nederlandse herkomst behoorden met 9 procent relatief minder vaak tot het onbenut arbeidspotentieel.

Van de Nederlands-Indonesische tweede generatie behoorde met 8 procent ongeveer een even groot deel tot het onbenut arbeidspotentieel als van de personen met een Nederlandse herkomst. Ook onder Indonesische migranten was het onbenut arbeidspotentieel met 11 procent relatief gering. Wanneer echter rekening wordt gehouden met verschillen in geslacht, leeftijd en onderwijsniveau, behoorden de Nederlands-Indonesische tweede generatie naar verhouding vaker tot het onbenut arbeidspotentieel dan personen met een Nederlandse herkomst. Dat komt vooral doordat de gemiddelde leeftijd van personen met een Indonesische herkomst aanzienlijk hoger ligt dan onder de andere herkomstgroepen, en het onbenut arbeidspotentieel onder ouderen naar verhouding kleiner is. In vergelijking met de tweede generatie van verschillende herkomstgroepen was het onbenut arbeidspotentieel onder de Nederlands-Marokkaanse groep met 24 procent het grootst.

Onbenut arbeidspotentieel

Het onbenut arbeidspotentieel bestaat uit:

- **werklozen;**
- **mensen zonder betaald werk die wel recent naar werk hebben gezocht, maar niet direct beschikbaar zijn;**
- **mensen zonder betaald werk die niet recent hebben gezocht maar wel direct beschikbaar zijn;**
- **deeltijdwerkers die meer uren willen werken, en hiervoor op korte termijn beschikbaar zijn.**

In deze publicatie is het werkloosheidspercentage gebaseerd op de beroepsbevolking (15 tot 75 jaar), en het onbenut arbeidspotentieel op de totale bevolking (15 tot 75 jaar).

Onder vrouwen is het onbenut arbeidspotentieel over het algemeen groter dan onder mannen. Bij mensen met een Europese herkomst is dat verschil relatief groot, met name bij migranten: 9 procent van de mannelijke migranten, tegenover 15 procent van de vrouwelijke migranten behoorde in 2021 tot het onbenut arbeidspotentieel. Personen van 15 tot 25 jaar behoren ook vaker tot het onbenut arbeidspotentieel. Verder was het onbenut arbeidspotentieel kleiner bij hoogopgeleiden dan bij laag- en middelbaar opgeleiden. Dat is met name het geval bij de tweede generatie met een buitenlandse herkomst.

4.9 Onbenut arbeidspotentieel naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021

	Geslacht			Leeftijd			Onderwijsniveau		
	Totaal	man	vrouw	15-24	25-44	45-74	laag	middelbaar	hoog
% van de 15- tot 75-jarige bevolking									
Totaal	10	9	11	25	9	6	13	10	8
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland									
Totaal	9	8	9	23	7	5	10	9	7
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland									
Totaal	14	13	16	29	11	6	21	15	9
Europa (excl. NL)	10	9	12	25	8	5	16	10	6
Buiten-Europa	16	15	17	30	12	7	23	18	10
Geboren in buitenland									
Totaal	14	12	17	32	15	10	15	15	13
Europa (excl. NL)	12	9	15	27	12	9	12	16	11
Buiten-Europa	15	13	17	34	17	11	16	15	15

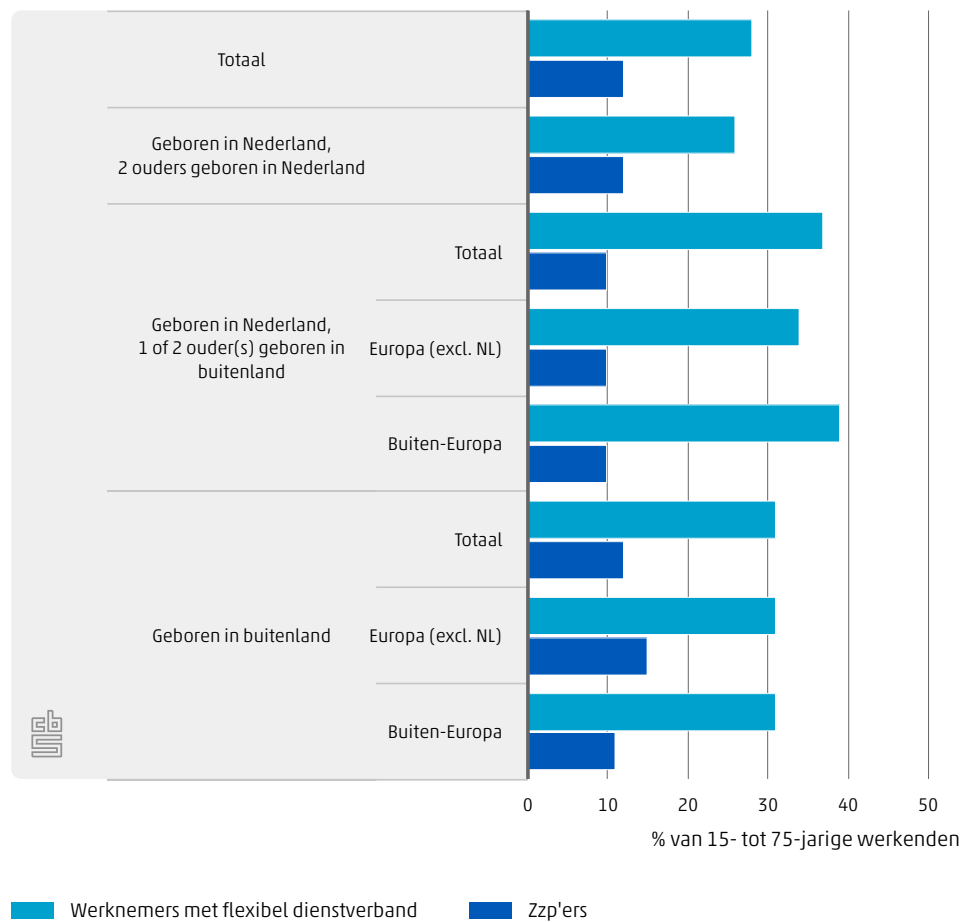
Tweede generatie heeft vaakst flexibele arbeidsrelatie

Werknemers met een flexibele arbeidsrelatie hebben een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd, óf een flexibel aantal uren per week. In deze groep zitten relatief veel uitzend-, oproep- en invalkrachten. Ook zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) worden tot de flexwerkers gerekend.

De tweede generatie werkt vaker als werknemer met een flexibel dienstverband dan gemiddeld: in 2021 had 37 procent van hen een baan als flexwerknemer. Bij migranten en personen met een Nederlandse herkomst was dat met respectievelijk 31 en 26 procent van de werkenden lager. Dat heeft vooral te maken met de gemiddeld hogere leeftijd van deze twee groepen. Na correctie voor achtergrondkenmerken hebben juist migranten vaker een flexibele arbeidsrelatie dan de tweede generatie.

Het percentage zzp'ers loopt naar geboorteland en herkomst minder uiteen dan het percentage flexwerknemers. Van zowel de werkende migranten, als van de werkenden met een Nederlandse herkomst, was 12 procent in 2021 zzp'er. Onder de werkende tweede generatie was dat 10 procent. Zowel migranten als de tweede generatie met een Buiten-Europese herkomst hebben vaker een baan als werknemer met een flexibele arbeidsrelatie dan personen met een Nederlandse herkomst. Werkende migranten met een Europese herkomst waren met 15 procent het vaakst zzp'er, ook na correctie voor achtergrondkenmerken.

4.10 Arbeidsrelatie naar herkomst, 2021

Migranten werken relatief vaak in technische beroepen

Van de werkende migranten werkten er in 2021 meer dan gemiddeld in technische beroepen: 17 procent, tegen 14 procent gemiddeld. Dat is tevens vaker dan de tweede generatie (12 procent). Ook werkten migranten naar verhouding vaker in dienstverlenende beroepen, maar minder vaak dan gemiddeld in commerciële beroepen. Deze beroepsklasse kwam juist wat vaker voor bij de tweede generatie. Werkenden van Nederlandse herkomst werkten naar verhouding vaker in zorg en welzijn beroepen dan migranten en de tweede generatie.

4.11 Beroepsklasse naar herkomst, 2021

	Totaal	Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland	Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland	Geboren in buitenland
	% 15- tot 75-jarige werkzame beroepsbevolking			
Beroepsklasse				
Pedagogische beroepen	7	8	8	6
Creatieve en taalkundige beroepen	3	3	3	3
Commerciële beroepen	11	11	14	9
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	19	20	20	17
Managers	5	5	5	4
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	4	4	4	3
Technische beroepen	14	13	12	17
ICT beroepen	5	5	5	7
Agrarische beroepen	2	2	0	1
Zorg en welzijn beroepen	14	15	13	12
Dienstverlenende beroepen	7	7	6	12
Transport en logistiek beroepen	7	7	9	7
Overig	2	1	1	3
Totaal	100	100	100	100

Landbouwberoepen vaakst uitgeoefend door personen van Nederlandse herkomst

In de periode 2019–2021 was van alle werkenden gemiddeld 75 procent van Nederlandse herkomst. Dit percentage was relatief hoog bij de beroepsgroepen veetelers, en land- en bosbouwers (beide 94 procent). Onder productiemachinebedieners en koks (beide 60 procent) was dat het laagst.

Van de werkzame beroepsbevolking was 11 procent van de tweede generatie met een buitenlandse herkomst. Onder kassamedewerkers (25 procent) en managers in de horeca (23 procent) was dit naar verhouding het hoogst. Bij de beroepsgroepen land- en bosbouwers en veetelers werkten juist nauwelijks mensen van de tweede generatie. Van alle werkenden was 13 procent migrant. Bij productiemachinebedieners (31 procent) en schoonmakers (30 procent) was die groep het sterkst vertegenwoordigd. Journalisten (1 procent) en managers in het onderwijs (3 procent) zijn het minst vaak migrant.

4.12 Beroepsgroepen met hoogste en laagste aandeel werkenden naar herkomst, 2019/2021

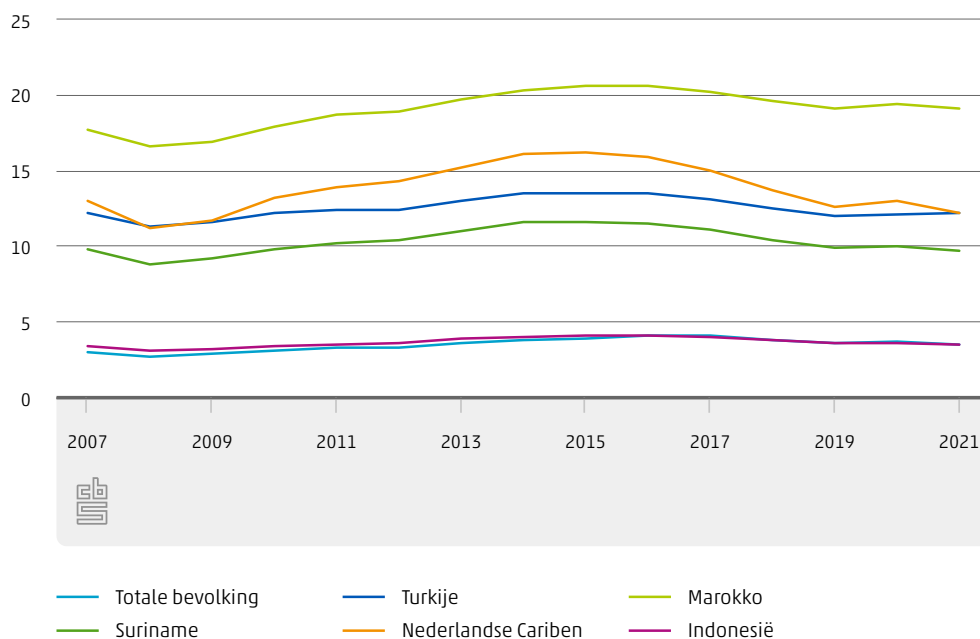
Top-5 beroepen met hoogste percentage	Top-5 beroepen met laagste percentage	
% 15- tot 75-jarige werkzame beroepsbevolking		
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland		
Veetelers	94 Reisbegeleiders	63
Land- en bosbouwers	94 Schoonmakers	63
Overheidsbestuurders	90 Overig	62
Managers onderwijs	89 Koks	60
Hoveniers, tuinders en kwekers	89 Productiemachinebedieners	60
Totaal	75	
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland		
Kassamedewerkers	25 Radio- en televisietechnici	3
Managers horeca	23 Conciërges en teamleiders schoonmaak	3
Laders, lossers en vakkenvullers	19 Hoveniers, tuinders en kwekers	3
Overheidsambtenaren	19 Veetelers	1
Apothekersassistenten	19 Land- en bosbouwers	0
Totaal	11	
Geboren in buitenland		
Productiemachinebedieners	31 Verleners van overige persoonlijke diensten	5
Schoonmakers	30 Fysiotherapeuten	5
Koks	29 Algemeen directeurs	5
Overig	28 Managers onderwijs	3
Hulpkrachten bouw en industrie	26 Journalisten	1
Totaal	13	

Daling bijstand onder personen met Buiten-Europese herkomst

Ten opzichte van de totale bevolking van 15 jaar tot de AOW-leeftijd hebben mensen met een Buiten-Europese herkomst vaker een bijstandsuitkering. In 2021 hadden van de vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen in Nederland, Marokkaanse migranten het vaakst een bijstandsuitkering (19,1 procent), gevolgd door Nederlands-Caribische en Turkse migranten (12,2 procent), Surinaamse (9,7 procent). Het percentage Indonesische migranten met een bijstandsuitkering verschilde niet van het totale gemiddelde (3,5 procent). Onder de totale bevolking is het percentage al vele jaren stabiel tussen 3 en 4 procent. Onder alle vijf de herkomstgroepen is er vanaf 2015 een lichte daling zichtbaar, met name onder Nederlands-Caribische migranten. Hiermee is het verschil ten opzichte van de totale bevolking kleiner geworden, en keert terug naar het niveau van voor de stijging in 2008, die was toe te schrijven aan slechtere economische omstandigheden.

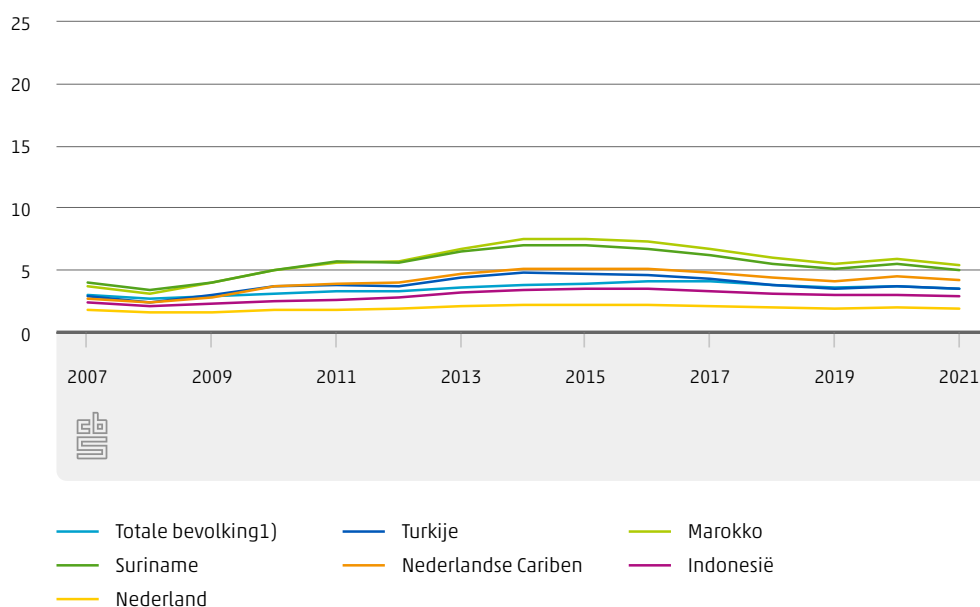
4.13a Migranten met bijstandsuitkering naar herkomstland

% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd

4.13b Mensen met bijstandsuitkering geboren in Nederland, naar herkomstland

% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd

Bijstandsafhankelijkheid onder de tweede generatie is duidelijk lager dan onder migranten. Daarnaast zijn de verschillen tussen de herkomstlanden, en ten opzichte van de totale bevolking, kleiner. In 2021 varieerde het percentage met een bijstandsuitkering tussen 2,9 (Indonesië) en 5,4 procent (Marokko). Na een toename in de verschillen tussen de herkomstgroepen vanaf 2008, is er met name voor de Nederlands-Marokkaanse en Nederlands-Surinaamse tweede generatie vanaf 2015 een dalende trend zichtbaar (die stabiliseert in 2019). De bijstandsafhankelijkheid en de onderlinge verschillen zijn nog altijd

wel groter dan in 2008, toen onder in Nederland geboren van alle herkomstgroepen (inclusief Nederland) het percentage met een bijstandsuitkering laag was en tussen de 2 en 3 procent bedroeg.

Ongeacht hun herkomst- en geboorteland ontvangen vrouwen vaker een bijstandsuitkering dan mannen. Ook hebben oudere leeftijdsgroepen (tot AOW-leeftijd) over het algemeen vaker een bijstandsuitkering dan jongeren. Toch verklaart het verschil in leeftijdsopbouw en geslacht de verschillen tussen de tweede generatie en migranten met een Buiten-Europese herkomst niet volledig. Ook binnen de leeftijdsgroepen hebben Buiten-Europese migranten duidelijk vaker een bijstandsuitkering dan de tweede generatie, al zijn de verschillen onder 15- tot 25-jarigen aanzienlijk kleiner. Voor mensen met Europese of Indonesische herkomst zijn de verschillen tussen migranten en de tweede generatie minder groot.

4.14 Mensen met een bijstandsuitkering naar demografische kenmerken en herkomst, september 2021

	Totaal	Nederland	Europa (excl. NL)	waar- onder	Buiten- Europa	waarvan					overig Buiten- Europa
				nieuwe EU		Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	
	% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd										
Totale bevolking											
Totaal	3,5										
Geslacht											
Mannen	3,0										
Vrouwen	4,1										
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	1,1										
25 tot 45 jaar	3,6										
45 tot AOW- leeftijd	4,5										
Geboren in Nederland											
Totaal	2,1	1,9	3,0	2,8	3,7	3,5	5,4	5,0	4,2	2,9	2,1
Geslacht											
Mannen	1,8	1,6	2,6	2,5	3,4	3,2	5,7	4,2	3,5	2,6	2,0
Vrouwen	2,4	2,1	3,4	3,1	4,0	3,9	5,2	5,9	5,0	3,3	2,3
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	0,9	0,8	1,1	1,3	1,3	1,2	1,6	1,6	2,2	1,0	1,0
25 tot 45 jaar	2,2	1,7	3,2	3,5	5,1	4,7	8,6	6,5	5,7	2,3	3,2
45 tot AOW- leeftijd	2,5	2,4	4,1	4,2	4,1	7,7	10,3	7,0	4,6	3,3	3,8
Geboren in buitenland											
Totaal	10,4		2,5	2,0	14,6	12,2	19,1	9,7	12,2	3,5	16,0
Geslacht											
Mannen	9,0		1,8	0,9	12,8	9,1	15,3	8,5	9,7	2,9	14,6
Vrouwen	11,7		3,3	3,0	16,3	15,4	22,9	10,6	14,6	3,8	17,3
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	2,8		0,4	0,4	4,8	3,0	3,5	1,7	2,3	0,4	5,4
25 tot 45 jaar	8,4		1,6	1,5	12,8	8,4	14,4	7,1	10,9	1,9	14,2
45 tot AOW- leeftijd	15,1		5,3	4,5	18,7	15,0	22,5	10,8	17,1	4,5	23,5

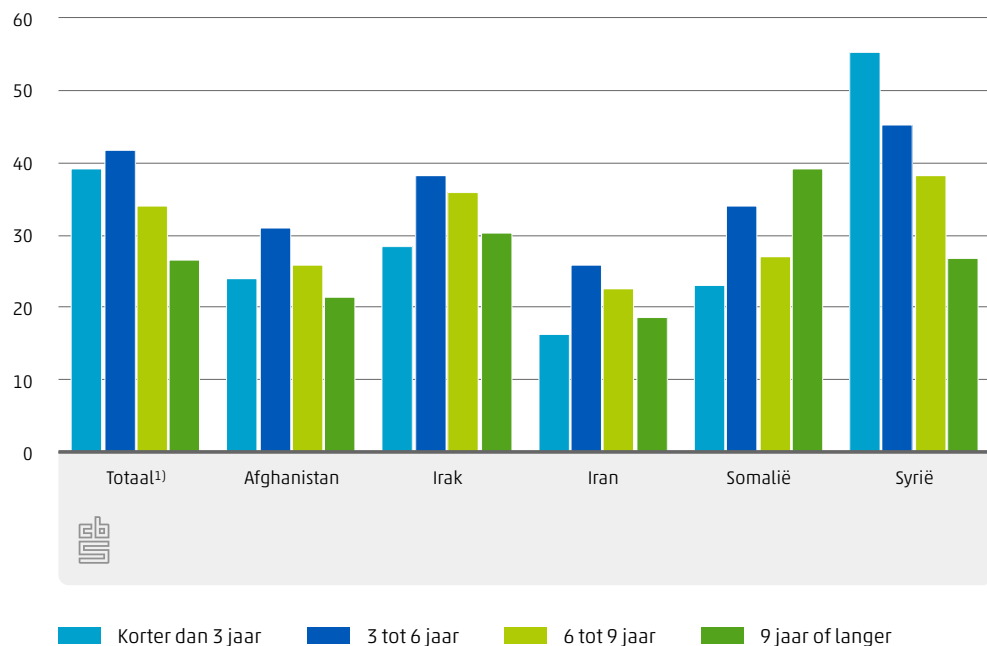
Vaak bijstand voor migranten uit vluchtelingenlanden

Vluchtelingen zijn in de eerste jaren na aankomst relatief vaak afhankelijk van een bijstandsuitkering. Die bijstandsafhankelijkheid is ook na een langere verblijfsduur in Nederland nog hoog. Onder migranten afkomstig uit vluchtelingenlanden heeft tussen de 18,6 (Iran) en 39,3 procent (Somalië) een bijstandsuitkering bij een verblijfsduur van negen jaar of langer. Dit is veel vaker dan onder personen geboren in Nederland, Turkije, Suriname, Nederlandse Cariben, of Indonesië. Voor migranten uit de meeste vluchtelingenlanden geldt dat bijstandsafhankelijkheid eerst toeneemt met verblijfsduur, maar weer afneemt in de groep die langer dan negen jaar in Nederland verblijft. Somalische migranten vormen daarop een uitzondering: het aandeel met een bijstandsuitkering is juist het hoogst onder de groep met de langste verblijfsduur.

Syrische migranten ontvangen (relatief) vaak een bijstandsuitkering wanneer zij nog niet lang in Nederland verblijven (minder dan 3 jaar). Vluchtelingen kunnen een bijstandsuitkering krijgen zodra zij een verblijfsvergunning en een woning hebben. Syrische migranten verkregen verhoudingsgewijs snel een verblijfsvergunning en vervolgens een woning (SCP, 2018). Vergeleken met andere groepen vluchtelingen kregen zij al een woning (en dus ook al een bijstandsuitkering) terwijl zij nog beperkt ingeburgerd waren, en hun afstand tot de arbeidsmarkt nog groot was. Asielzoekers uit andere landen verbleven langer in de asielopvang, waar ze geen bijstandsuitkering maar leefgeld ontvingen.

4.15 Mensen met bijstandsuitkering naar verblijfsduur in Nederland, vluchtelingengroepen, september 2021

% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd

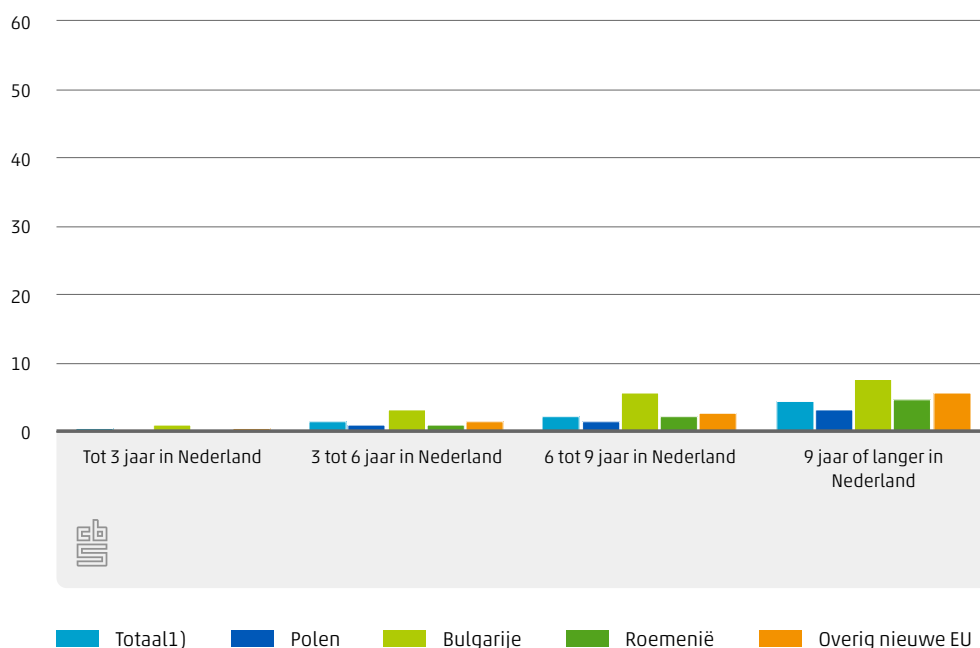
¹⁾ Totaal vluchtelingengroepen.

Lage bijstandsafhankelijkheid migranten nieuwe EU

Anders dan vluchtelingen die nog maar kort in Nederland verblijven, hebben migranten uit nieuwe EU-landen, die korter dan drie jaar in Nederland zijn, zelden een bijstandsuitkering (0,4 procent). De bijstandsafhankelijkheid van deze groepen neemt wel toe met de verblijfsduur in Nederland; bij een verblijf van langer dan negen jaar heeft 4,4 procent van deze groep een bijstandsuitkering. Wel zijn er verschillen tussen de diverse nieuwe EU-herkomstlanden. Bulgaarse migranten hebben bijvoorbeeld vaker een bijstandsuitkering (7,6 procent bij een verblijfsduur van meer dan negen jaar) dan Poolse migranten (3,1 procent).

4.16 Mensen met bijstandsuitkering naar verblijfsduur in Nederland, nieuwe EU, september 2021

% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd

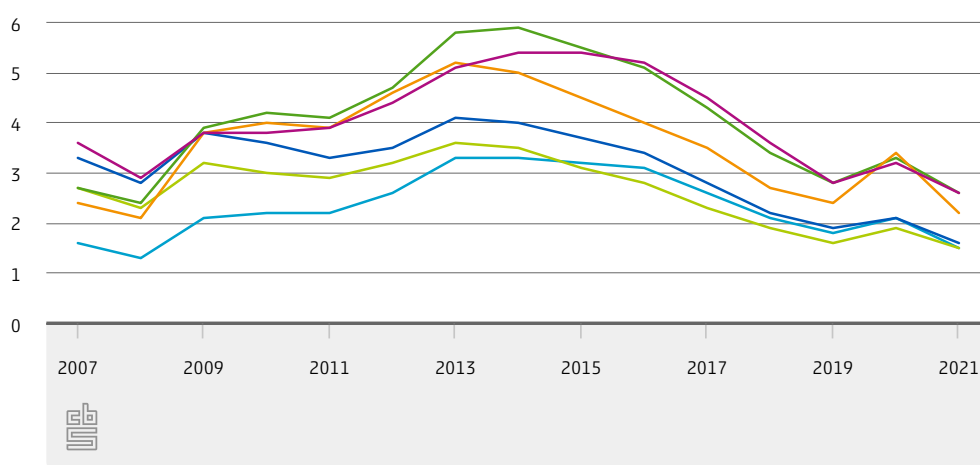
¹⁾ Totaal nieuwe EU.

Verdere daling personen met werkloosheidsuitkering na tijdelijke stijging coronacrisis

Onder alle herkomstgroepen is het percentage mensen met een werkloosheidsuitkering sinds 2014 gedaald. In 2020 is een tijdelijke stijging zichtbaar in samenhang met de coronacrisis, maar in 2021 ligt het percentage met een gemiddelde van 1,5 procent voor de totale bevolking zelfs onder het niveau van 2019 (1,8 procent). Onder mensen met een Surinaamse of Indonesische herkomst—zowel migranten als de tweede generatie—ligt het percentage vanaf 2007 iets hoger dan gemiddeld, ongeveer 3 procent in 2021. Over bijna de gehele periode is het percentage mensen met een werkloosheidsuitkering het laagst onder de Marokkaanse herkomstgroep.

4.17a Mensen met werkloosheidsuitkering naar herkomst, geboren in buitenland

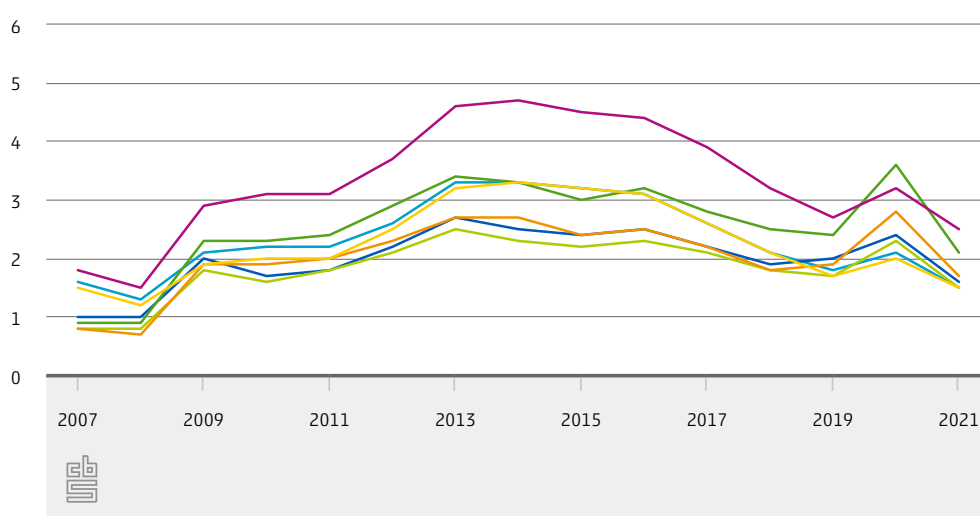
% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd

¹⁾ Aandeel personen met werkloosheidsuitkering in de totale bevolking van 15 jaar tot AOW-leeftijd.

4.17b Mensen met werkloosheidsuitkering naar herkomst, geboren in Nederland

% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd

¹⁾ Aandeel personen met werkloosheidsuitkering in de totale bevolking van 15 jaar tot AOW-leeftijd.

Migranten hebben vaker een werkloosheidsuitkering dan de tweede generatie. Dit geldt voor alle herkomstgroepen, behalve voor Indonesië. Over het algemeen hebben oudere leeftijdsgroepen (tot AOW) vaker een werkloosheidsuitkering dan jongere, ongeacht hun herkomstland. Verschillen in leeftijdsopbouw verklaren dan ook voor een deel de verschillen tussen migranten en de tweede generatie. Het verschil tussen de Nederlands-Indonesische

tweede generatie ten opzichte van andere tweede generatie herkomstgroepen verdwijnt grotendeels na correctie voor leeftijd en opleidingsniveau.

4.18 Mensen met een werkloosheidsuitkering naar demografische kenmerken en herkomst, september 2021

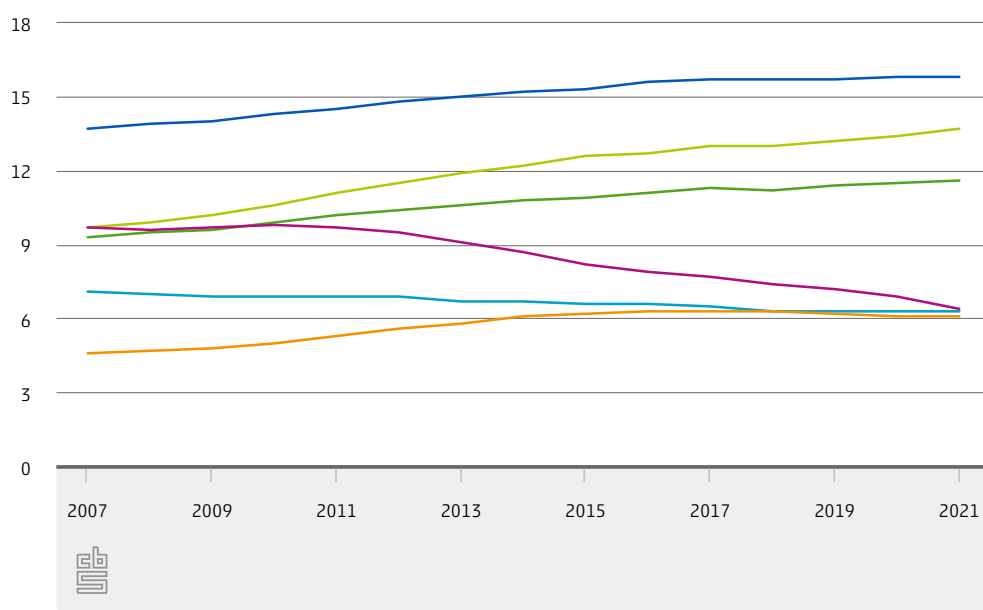
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	waar- onder	Buiten- Europa	waarvan					overig Buiten- Europa	
				nieuwe EU		Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië		
Totale bevolking	% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd											
	Totaal	1,5										
	Geslacht											
	Mannen	1,5										
	Vrouwen	1,5										
	Leeftijd											
	15 tot 25 jaar	0,3										
	25 tot 45 jaar	1,5										
	45 tot AOW- leeftijd	2,1										
	Geboren in Nederland											
	Totaal	1,5	1,5	1,6	1,4	1,8	1,6	1,5	2,1	1,7	2,5	1,1
	Geslacht											
	Mannen	1,5	1,4	1,6	1,4	1,7	1,6	1,4	2,0	1,7	2,5	1,1
	Vrouwen	1,5	1,5	1,6	1,5	1,8	1,7	1,6	2,2	1,7	2,5	1,2
Geboren in buitenland	Leeftijd											
	15 tot 25 jaar	0,3	0,2	0,3	0,3	0,5	0,6	0,7	0,6	0,5	0,2	0,3
	25 tot 45 jaar	1,5	1,4	1,8	1,9	2,2	2,3	2,2	2,7	2,4	2,1	1,9
	45 tot AOW- leeftijd	2,1	2,0	2,3	2,5	2,8	2,5	2,2	3,5	2,8	2,8	2,3
	Totaal	1,7		1,7	2,2	1,6	1,6	1,5	2,6	2,2	2,6	1,3
	Geslacht											
	Mannen	1,7		1,5	1,7	1,9	1,9	2,0	2,9	2,3	3,1	1,6
	Vrouwen	1,6		1,9	2,6	1,4	1,3	0,9	2,4	2,1	2,2	1,1
	Leeftijd											
	15 tot 25 jaar	0,3		0,3	0,5	0,3	0,5	0,7	0,7	0,4	0,0	0,3
	25 tot 45 jaar	1,5		1,6	2,1	1,4	1,6	1,5	2,4	2,1	1,6	1,2
	45 tot AOW- leeftijd	2,3		2,6	3,4	2,2	1,8	1,5	2,8	3,0	3,3	2,1

Percentage personen met arbeidsongeschiktheidsuitkering stabiel

Vanaf 2013 is het percentage personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering nagenoeg stabiel voor de vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen. Alleen voor Indonesische migranten nam het percentage in die periode af, van 9,7 naar 6,4 procent. Voor alle vijf de herkomstgroepen geldt dat de tweede generatie over de gehele periode relatief weinig verschilt van het totale gemiddelde (6,3 procent in 2021). Hetzelfde geldt voor Nederlands-Caribische en Indonesische migranten. Onder Surinaamse, Marokkaanse en Turkse migranten ligt het percentage met een arbeidsongeschiktheidsuitkering beduidend hoger: respectievelijk 11,6, 13,7 en 15,8 procent in 2021.

4.19a Mensen met arbeidsongeschiktheidsuitkering naar herkomst, geboren in buitenland

% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd

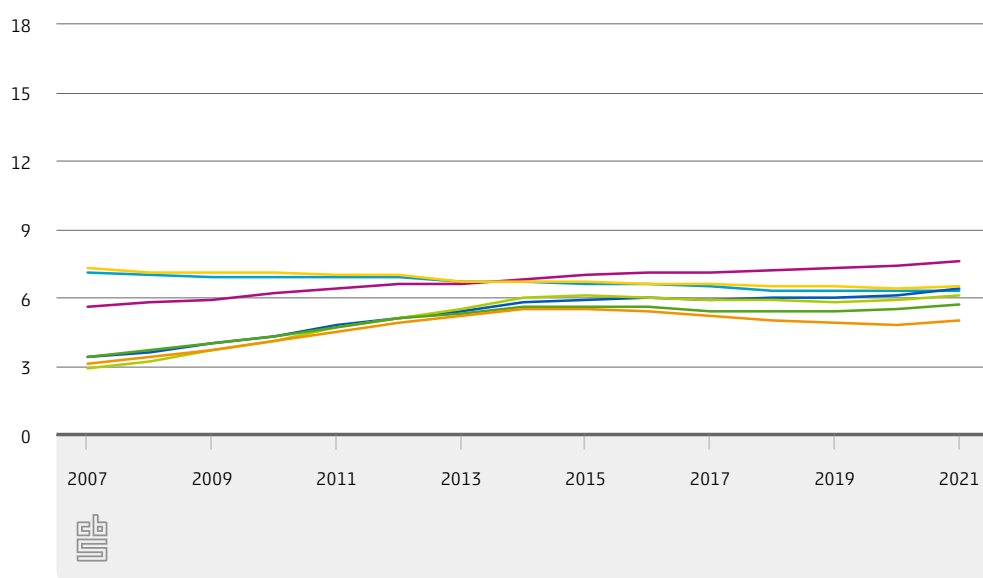

— Totale bevolking1) — Turkije — Marokko
— Suriname — Nederlandse Cariben — Indonesië

¹⁾ Aandeel personen met arbeidsongeschiktheidsuitkering in de totale bevolking van 15 jaar tot AOW-leeftijd.

4.19b Mensen met arbeidsongeschiktheidsuitkering naar herkomst, geboren in Nederland

% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd

— Totale bevolking1) — Turkije — Marokko
— Suriname — Nederlandse Cariben — Indonesië
— Nederland

¹⁾ Aandeel personen met arbeidsongeschiktheidsuitkering in de totale bevolking van 15 jaar tot AOW-leeftijd.

Oudere mensen hebben vaker een arbeidsongeschiktheidsuitkering dan jongeren, ongeacht hun herkomstland. Wel neemt het percentage arbeidsongeschiktheidsuitkeringen sterker toe met leeftijd bij Turkse, Marokkaanse, en Surinaamse migranten, en bij de Nederlands-Turkse of Nederlands-Marokkaanse tweede generatie. Onder personen met een Europese herkomst hebben migranten minder vaker een arbeidsongeschiktheidsuitkering dan de tweede generatie. Dit in tegenstelling tot personen met een Buiten-Europese herkomst, bij wie arbeidsongeschiktheid juist meer voor komt onder migranten dan onder de tweede generatie.

4.20 Mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering naar demografische kenmerken en herkomst, september 2021

	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	waar- onder	Buiten- Europa	waarvan					overig Buiten- Europa
				nieuwe EU		Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	
	% personen van 15 jaar tot AOW-leeftijd										
Totale bevolking											
Totaal	6,3										
Geslacht											
Mannen	5,9										
Vrouwen	6,7										
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	0,9										
25 tot 45 jaar	5,1										
45 tot AOW- leeftijd	9,6										
Geboren in Nederland											
Totaal	6,5	6,5	7,4	5,8	5,8	6,4	6,1	5,7	5,0	7,6	3,4
Geslacht											
Mannen	6,0	6,0	6,9	5,6	5,4	5,8	5,8	5,6	5,0	6,7	3,4
Vrouwen	7,0	7,0	7,9	6,1	6,2	7,0	6,4	5,9	5,0	8,6	3,3
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	1,0	1,0	1,0	0,9	1,1	1,3	1,2	1,2	1,3	1,0	1,0
25 tot 45 jaar	5,8	5,5	7,2	6,6	7,5	9,0	10,1	7,4	7,0	5,3	5,5
45 tot AOW- leeftijd	9,4	9,3	11,9	12,0	9,6	15,3	14,6	9,8	8,5	9,2	8,0
Geboren in buitenland											
Totaal	5,6		3,0	1,8	7,1	15,8	13,7	11,6	6,1	6,4	3,1
Geslacht											
Mannen	5,6		2,7	1,3	7,2	14,4	16,1	10,6	6,1	7,2	3,3
Vrouwen	5,6		3,3	2,2	6,9	17,3	11,3	12,4	6,1	6,0	2,9
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	0,5		0,3	0,3	0,7	0,9	1,1	0,9	1,0	.	.
25 tot 45 jaar	2,7		1,6	1,2	3,5	5,6	8,4	5,8	5,1	3,2	2,1
45 tot AOW- leeftijd	10,7		6,8	4,4	12,1	22,8	17,4	13,9	9,0	8,6	5,8

Inkomen na 2014 gestegen in elke herkomstgroep

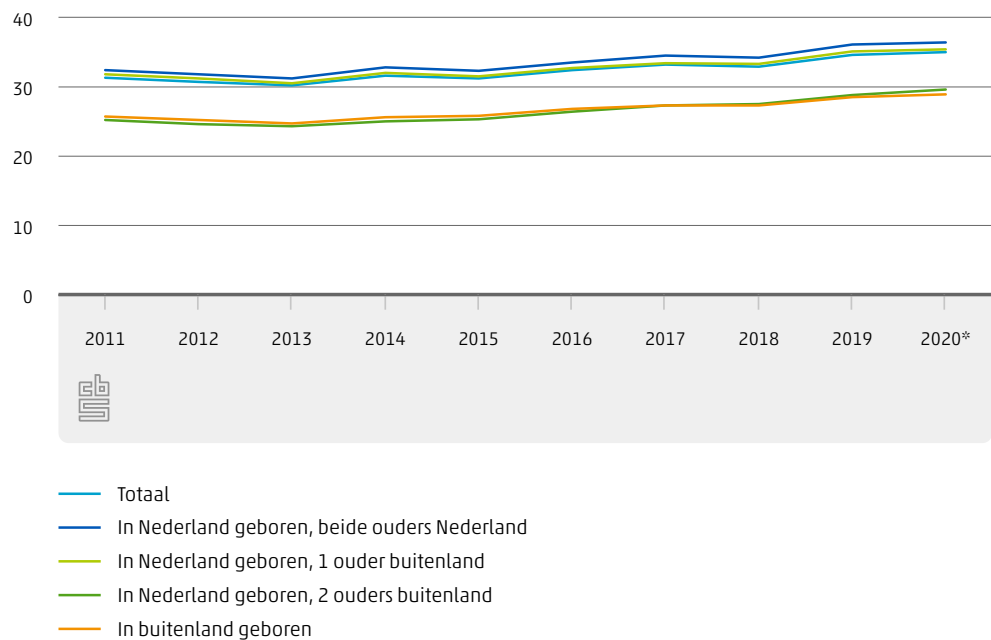
De economische crisis van 2008 zorgde voor een sterke toename van de werkloosheid, en een daling van het gemiddeld inkomen voor alle mensen ongeacht hun herkomst. In 2014 stegen bijna alle inkomens voor het eerst weer sindsdien, en deze stijging zette in de jaren daarna door. De stijgende trend bleek betrekkelijk ongevoelig voor de coronapandemie, wat

vooral kwam door de overheidssteun in 2020, en reeds in cao's vastgelegde loonstijgingen (CBS, 2022). Tussen 2014 en 2020 steeg het inkomen het sterkst voor de tweede generatie van wie beide ouders in het buitenland geboren zijn: 18 procent. Bij hen nam dan ook het aandeel werkenden het meeste toe (zie figuur 4.1). Bij migranten was de inkomenstoename 13 procent ten opzichte van 2014, in de andere groepen was dat met rond 11 procent iets minder. Het inkomen van migranten, en de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders, kwam daardoor dichterbij het gemiddelde te liggen. Voor alle groepen zijn de inkomens in 2020 boven het niveau van 2011.

De tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder lijkt qua inkomen het meest op de totale bevolking. Het inkomen is het hoogst onder mensen met een Nederlandse herkomst, en het laagst onder migranten en de tweede generatie met twee ouders geboren in het buitenland. Bij de laatste groep ligt dit deels aan de gemiddeld jonge leeftijd, en het relatief kleine aandeel met een hoog opleidingsniveau.

4.21 Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen naar herkomst

x 1 000 euro (in prijzen van 2020)

Inkomen

Met inkomen wordt in dit hoofdstuk het gemiddeld gestandaardiseerd inkomen per persoon bedoeld. Hiervoor is het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen toegekend aan alle personen in het huishouden. Het gestandaardiseerd inkomen is het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Het besteedbaar inkomen bestaat uit het bruto-inkomen verminderd met betaalde inkomensoverdrachten, premies inkomensverzekeringen, premies ziektekostenverzekeringen en belastingen op inkomen en vermogen. Deze correctie vindt plaats met behulp van equivalentiefactoren. In de equivalentiefactor komen de schaalvoordelen tot uitdrukking die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Met behulp van de equivalentiefactoren worden alle inkomens herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden. Op deze wijze is het welvaartsniveau van verschillende typen huishoudens onderling vergelijkbaar gemaakt.

Indonesiërs hoogste inkomen

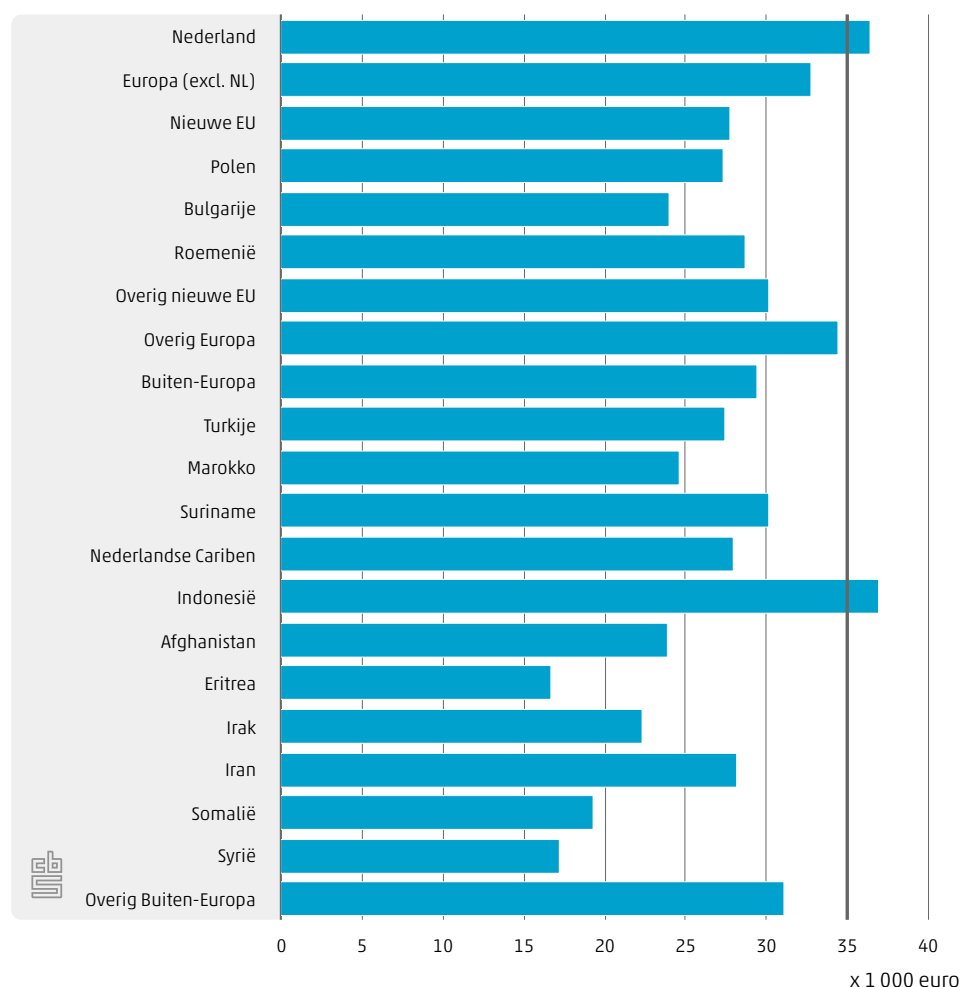
Het inkomen van alle mensen van 15 jaar of ouder in Nederland bedroeg in 2020 gemiddeld 35 duizend euro per persoon. Voor mensen (met ouders) geboren in de nieuwe EU-landen was dit gemiddelde met 28 duizend euro aanzienlijk lager. Binnen deze groep hadden mensen met een Roemeense herkomst met 29 duizend het hoogste inkomen, en met Bulgaarse herkomst het laagste (24 duizend euro).

Tussen de vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen zijn de verschillen groot. De inkomens van personen (met ouders) geboren in Indonesië zijn met gemiddeld 37 duizend euro verreweg het hoogst, gevolgd door degenen met een Surinaamse herkomst (30 duizend euro). Mensen met een Marokkaanse herkomst hebben het laagste inkomen (25 duizend euro) binnen deze groep. Het lage inkomen van mensen met Turkse en Marokkaanse herkomst wordt deels verklaard door hun lagere opleidingsniveau (zie hoofdstuk 2). Voor meer informatie over het inkomen van de vijf grootste herkomstgroepen (migranten en tweede generatie) naar leeftijd: zie bijlage B4.2.

Laagste inkomen onder vluchtelingen

Mensen uit vluchtelingenlanden hebben van de onderscheiden landen de laagste inkomens. Dit was vooral het geval voor mensen (met ouders) geboren in Eritrea of Syrië; het gemiddeld inkomen van deze groepen bedroeg 17 duizend euro in 2020. Zij zijn het minst lang in Nederland, en het vaakst afhankelijk van een uitkering (zie figuren 4.2a en b). De inkomens van mensen met Iraanse herkomst zijn het hoogst van alle vluchtelingengroepen: 28 duizend euro. Dit kan meerdere redenen hebben: zo komen uit Iran relatief veel arbeidsmigranten in plaats van asielmigranten. Verder zijn mensen uit Iran gemiddeld genomen langer in Nederland dan migranten uit bijvoorbeeld Syrië of Eritrea, en zijn zij doorgaans hoger opgeleid dan personen uit andere vluchtelingenlanden.

4.22 Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen naar herkomst, 2020*¹⁾

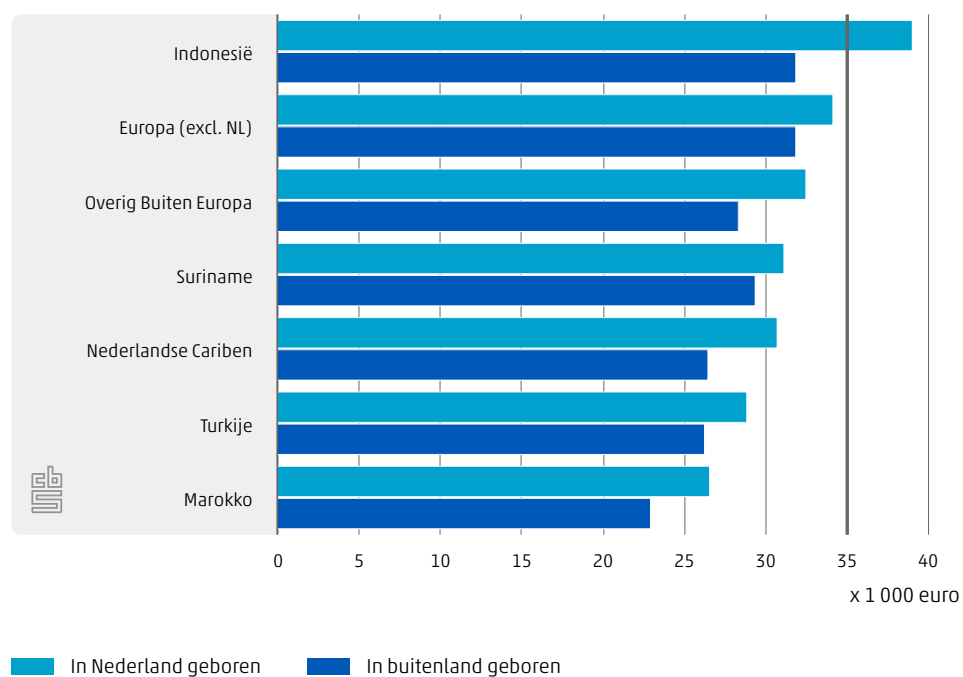

¹⁾ De referentielijn geeft het gemiddeld gestandaardiseerd inkomen van alle 15-plussers aan.

Lagere inkomens migranten dan tweede generatie

Voor de vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen geldt dat de tweede generatie een hoger inkomen heeft dan migranten. Het inkomen van de tweede generatie is nog wel lager dan het gemiddelde van de totale bevolking (35 duizend), met uitzondering van de Indonesische herkomstgroep (39 duizend). In de Surinaamse herkomstgroep is het verschil tussen migranten en de tweede generatie het kleinst (respectievelijk 29 en 31 duizend euro), en in de Indonesische herkomstgroep het grootst (32 en 39 duizend euro). Ook onder personen met Europese of overige Buiten-Europese herkomst hebben migranten een lager gemiddeld inkomen dan de tweede generatie.

4.23 Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen naar herkomst, 2020*¹⁾

¹⁾ De referentielijn geeft het gemiddeld gestandaardiseerd inkomen van alle 15-plussers aan.

Literatuur

CBS (2022). Materiële Welvaart in Nederland 2022. [Samenvatting – Materiële welvaart in Nederland 2022 | CBS](#)

Dagevos, J., Huijnk, W., Maliepaard, M. & Miltenburg, E. (2018). *Syriërs in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

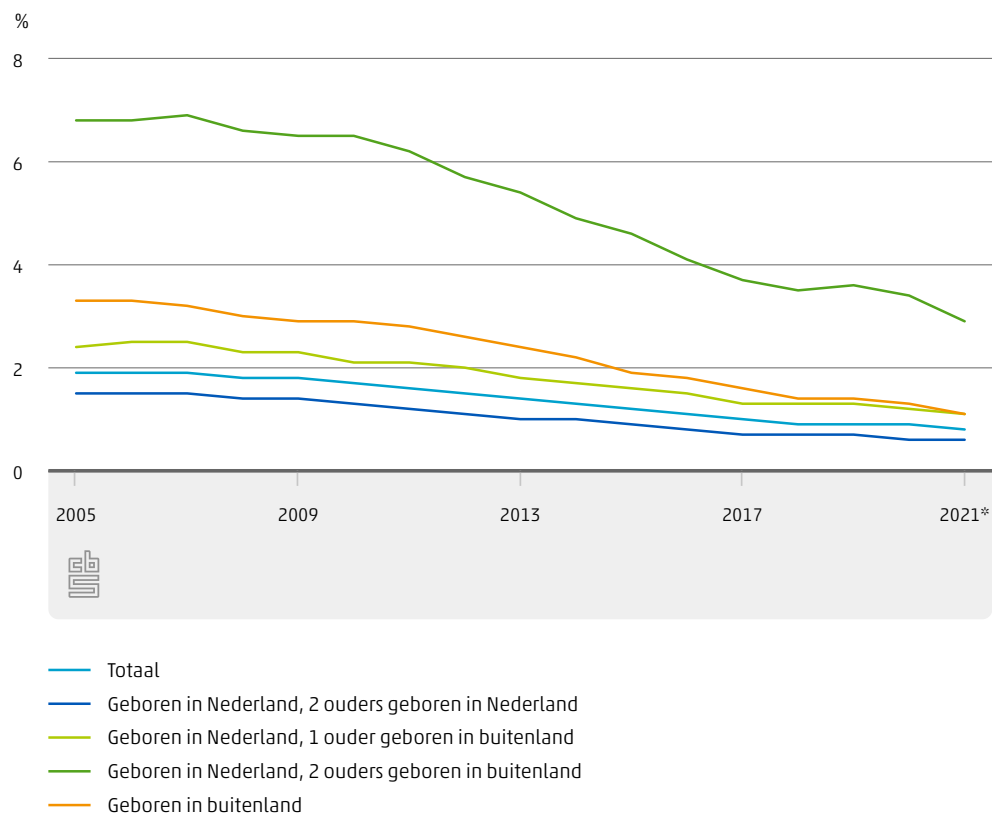
5 Criminaliteit

Sinds 2005 is het percentage geregistreerde verdachten van misdrijven in alle herkomstgroepen gedaald. Ook het aandeel mensen dat slachtoffer van criminaliteit werd, neemt af. Dit hoofdstuk beschrijft criminaliteit onder verschillende herkomstgroepen aan de hand van gegevens over geregistreerde verdachten van misdrijven. Ook wordt er in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de kans dat iemand zelf slachtoffer werd van criminaliteit, of zich onveilig voelt.

Aandeel geregistreerde verdachten daalt bij alle generaties en herkomstgroepen

Het aandeel verdachten onder de Nederlandse bevolking nam de afgelopen 16 jaar met bijna 60 procent af. In 2005 was 1,9 procent van de bevolking verdacht van een misdrijf, in 2021 was dat 0,8 procent. Bij alle generaties en herkomstgroepen neemt het percentage geregistreerde verdachten van misdrijven sinds 2005 af. Onder migranten daalt het aandeel verdachten van 3,3 procent in 2005 tot 1,1 procent in 2021. Onder de tweede generatie is het aandeel verdachten het hoogst; 2,9 procent in 2021. Dat is 57 procent lager dan in 2005, toen het aandeel verdachten in deze groep nog 6,8 procent was. Het aandeel verdachten is hoger bij de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders (3,4 procent), dan bij de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder (1,2 procent).

5.1a Geregistreerde verdachten van een misdrijf, naar geboorteland

Geregistreerde verdachten en schuldig verklaarden

De cijfers in het eerste deel van dit hoofdstuk hebben betrekking op geregistreerde verdachten van misdrijven. Geregistreerde verdachten zijn mensen die door de politie worden geregistreerd wanneer er een redelijk vermoeden van schuld aan een misdrijf bestaat. Niet alle verdachten zullen schuldig bevonden worden aan een misdrijf. Een deel van de zaken wordt stopgezet omdat de politie meent dat zij geen sluitend bewijs kunnen vinden tegen de verdachte. Van de overige zaken wordt een deel door het Openbaar Ministerie (OM) afgehandeld. Het OM kan een strafbeschikking of transactie opleggen, of een zaak voorwaardelijk seponeren waarmee iemand niet vervolgd wordt, mits hij of zij zich aan bepaalde voorwaarden houdt. Ook kan het OM besluiten een zaak te laten vallen (onvoorwaardelijk sepot), bijvoorbeeld als er onvoldoende bewijs is om de zaak af te ronden, of omdat er met beperkte middelen keuzes gemaakt moeten worden. Uiteindelijk wordt een deel van de verdachten in door het OM afgehandelde zaken gedagvaard. Verdachten worden dan al dan niet schuldig verklaard door een rechter.

Omdat cijfers over geregistreerde verdachten van misdrijven sneller beschikbaar zijn dan cijfers over schuldig verklaarden door de rechter en beslissingen door het OM, is in dit hoofdstuk gekozen voor cijfers over geregistreerde verdachten. Hoewel een deel daarvan uiteindelijk niet veroordeeld wordt, geeft dit wel een beeld van de ontwikkelingen op het gebied van daderschap. In het Jaarrapport Integratie 2018 (CBS, 2018) zijn cijfers opgenomen van zowel geregistreerde verdachten van misdrijven als schuldig verklaarden door de rechter. Daaruit bleek dat beide indicatoren vergelijkbare trends per herkomstgroep laten zien. Het aandeel schuldig verklaarden is (uiteraard) wel lager dan het aandeel verdachten, maar dit geldt voor alle onderzochte groepen.

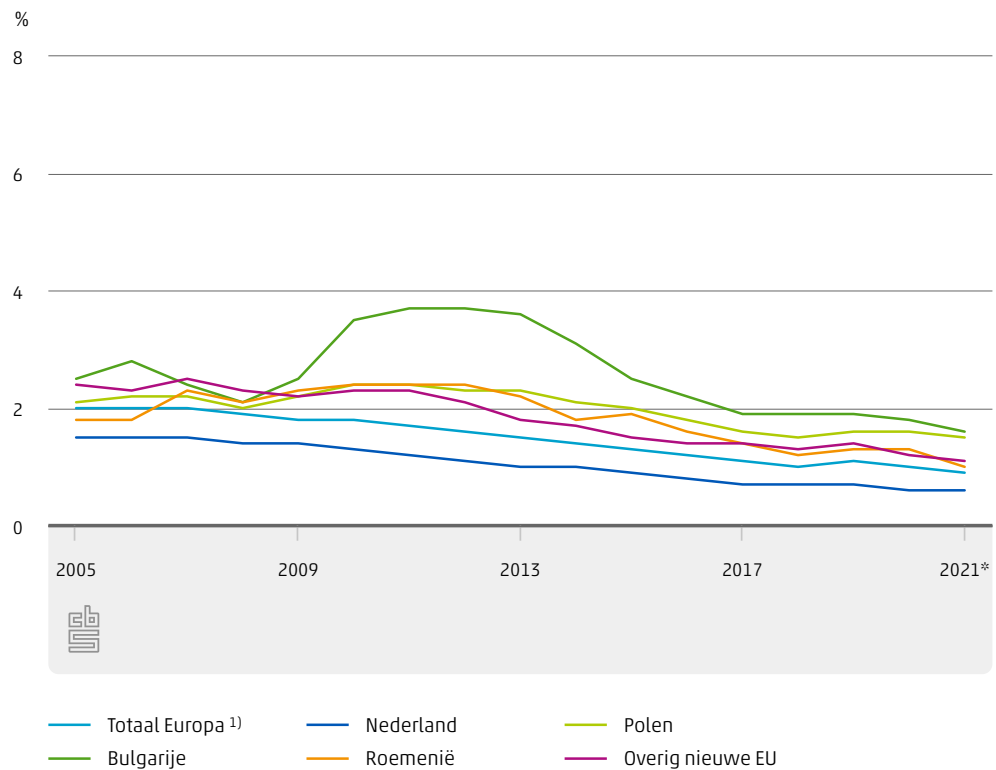
Mensen met een Nederlandse herkomst zijn relatief het minst vaak verdachte van een misdrijf: 0,6 procent van hen is geregistreerd als verdachte. Van mensen uit de nieuwe EU-landen is tussen de 1,0 en 1,6 procent geregistreerd als verdachte. Mensen met een Nederlands-Caribische, Somalische of Marokkaanse herkomst zijn relatief vaak verdacht van een misdrijf: 3,0 tot 3,2 procent. Dit is 55 tot 60 procent minder vaak dan in 2005. Onder mensen met een herkomst buiten Europa nam het aandeel verdachten met ruim 60 procent af. Het sterkst daalde het aandeel verdachten bij mensen met een Indonesische of Iraanse herkomst (ruim 70 procent). Bij mensen uit Polen, Bulgarije, Roemenië¹⁾ en Syrië daalde het aandeel verdachten sinds 2005 met 27 tot 42 procent, dat is minder dan gemiddeld voor de hele Nederlandse bevolking.

De hierboven besproken verschillen naar geboorteland en herkomstland kunnen samenhangen met een andere samenstelling van deze groepen. Wanneer hiermee rekening wordt gehouden, dan blijkt dat met name de achtergrondkenmerken geslacht, leeftijd en inkomen bepalend zijn voor de kans dat iemand verdacht wordt van een misdrijf. Verschillen naar geboorteland en herkomstland worden na correctie kleiner, maar blijven wel aanwezig. In het Jaarrapport Integratie 2020 (CBS, 2020) is uitgebreider onderzoek gedaan naar de rol van gezin, opleiding en herkomst bij schuldig verklaarde jongvolwassenen. Uit die analyses

1) In deze publicatie gaat het alleen om de bevolking die bij een Nederlandse gemeente is ingeschreven. Het merendeel van de verdachten met Poolse en Roemeense nationaliteit heeft geen woonadres in Nederland en is daarmee niet opgenomen in deze cijfers.

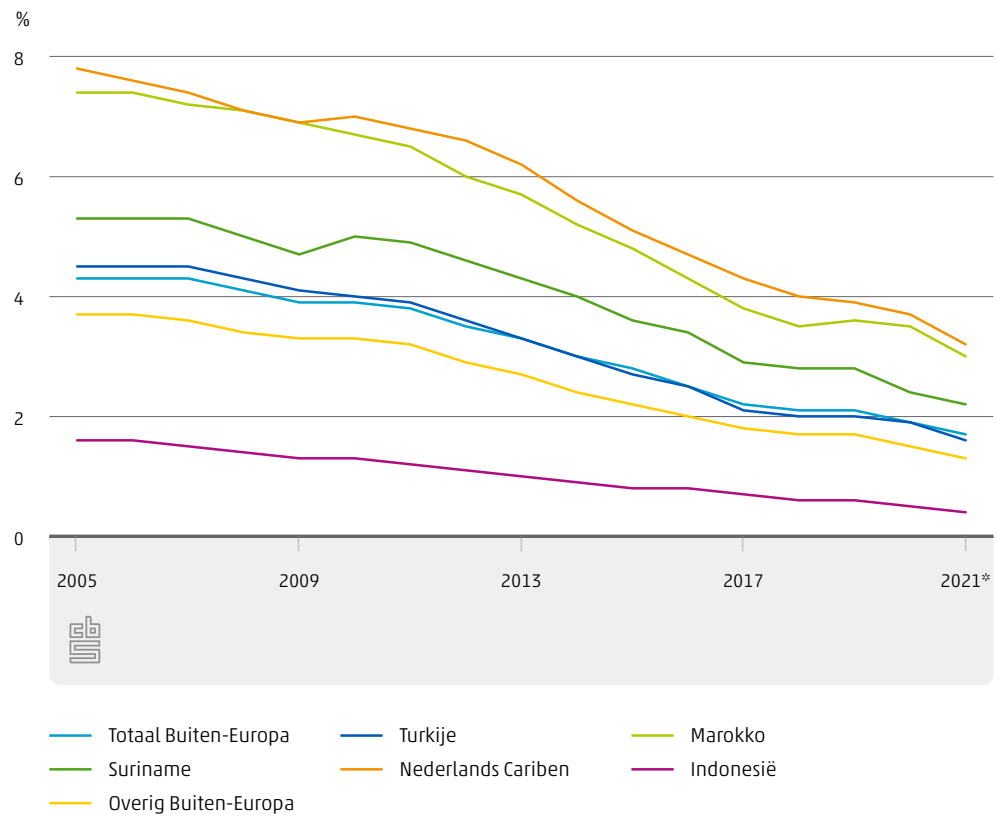
blijkt dat de oververtegenwoordiging van in Nederland geboren tweede generatie onder schuldig verklaarden voor vrijwel alle herkomstgroepen samenhangt met ongunstige gezinskenmerken en een lager opleidingsniveau.

5.1b Geregistreeerde verdachten van een misdrijf, naar herkomstland in Europa

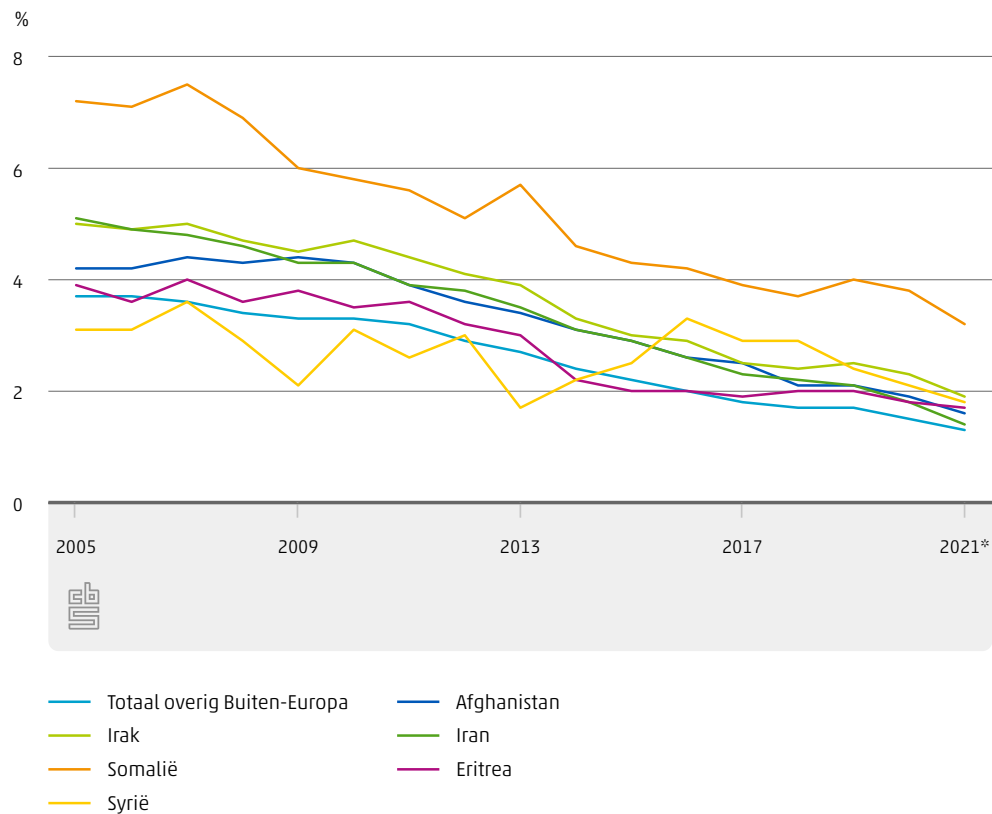

¹⁾ Europa excl. Nederland

5.1c Geregistreeerde verdachten van een misdrijf, naar herkomstland Buiten-Europa

5.1d Geregistreeerde verdachten van een misdrijf, naar herkomst vluchtelingenlanden

Vrouwen met Indonesische herkomst minst vaak verdacht

Ongeacht hun geboorteland en herkomstland zijn mannen vaker verdacht van een misdrijf dan vrouwen. 1,3 procent van de mannen wordt verdacht van een misdrijf, bij vrouwen 0,3 procent. Wel is er per geboorteland verschil in hoeveel vaker mannen als verdachte geregistreerd worden: in Nederland geboren mannen zijn 4,5 keer zo vaak verdacht als in Nederland geboren vrouwen. Onder migranten zijn mannen bijna 6 keer vaker verdacht dan vrouwen.

Vrouwen met een Indonesische herkomst zijn het minst vaak verdacht van een misdrijf, of ze nu in het buitenland (0,1 procent) of in Nederland (0,2 procent) geboren zijn. Mannen met een Indonesische herkomst zijn bijna 4 keer zo vaak verdacht. Tweede generatie Nederlands-Marokkaanse mannen zijn het vaakst verdacht van een misdrijf; 8,0 procent. Dat is acht keer vaker dan tweede generatie Nederlands-Marokkaanse vrouwen. Ook tweede generatie Nederlands-Turkse mannen zijn acht keer vaker verdachte van een misdrijf dan vrouwen in die groep.

5.2 Verdachten van misdrijven, naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021*

	waar- onder			waarvan							
	Totaal	Nederland	Europa (excl. NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	overig Buiten- Europa
Geboren in Nederland	%										
<i>Totaal</i>	0,7	0,6	0,9	1,2	2,4	2,4	4,6	3,0	3,4	0,6	2,0
<i>Geslacht</i>											
Man	1,2	0,9	1,4	1,8	4,0	4,0	8,0	4,9	5,4	0,9	3,3
Vrouw	0,3	0,2	0,4	0,6	0,7	0,5	1,0	1,0	1,3	0,2	0,7
<i>Leeftijd</i>											
12 tot 18 jaar	1,2	1,0	1,3	1,5	2,3	1,5	3,0	2,9	3,8	1,2	1,8
18 tot 25 jaar	1,8	1,4	2,1	2,3	3,9	3,2	6,3	3,9	5,2	1,5	2,8
25 tot 45 jaar	1,0	0,8	1,4	1,5	2,5	2,4	4,5	3,0	2,9	0,8	1,7
45 jaar of ouder	0,3	0,3	0,3	0,3	0,6	1,5	2,5	1,4	0,9	0,4	0,7
<i>Stedelijkheid woongemeente</i>											
Zeer sterk	1,1	0,8	1,1	1,3	2,9	2,6	4,9	3,5	3,9	0,7	2,3
Sterk	0,8	0,6	0,9	1,3	2,2	2,2	4,2	2,7	3,2	0,6	2,0
Matig	0,6	0,5	0,8	1,3	1,7	2,0	3,8	2,2	2,7	0,5	1,5
Weinig	0,5	0,5	0,7	1,0	1,5	1,8	4,1	2,3	2,6	0,4	1,5
Niet	0,5	0,4	0,7	1,0	1,6	3,6	6,0	2,9	3,1	0,5	1,7
Geboren in buitenland											
<i>Totaal</i>	1,1		0,9	1,4	1,2	0,9	1,4	1,5	3,1	0,2	1,1
<i>Geslacht</i>											
Man	2,0		1,6	2,4	2,2	1,5	2,5	2,7	5,4	0,3	1,9
Vrouw	0,3		0,3	0,4	0,3	0,2	0,3	0,5	0,9	0,1	0,3
<i>Leeftijd</i>											
12 tot 18 jaar	1,6		1,2	1,5	1,9	0,7	3,1	2,7	3,3	0,8	1,8
18 tot 25 jaar	1,7		0,9	1,2	2,3	1,6	5,0	3,9	4,2	0,5	2,0
25 tot 45 jaar	1,4		1,1	1,6	1,6	1,2	2,3	2,8	4,4	0,3	1,2
45 jaar of ouder	0,7		0,6	0,9	0,8	0,6	0,9	1,1	1,9	0,2	0,7
<i>Stedelijkheid woongemeente</i>											
Zeer sterk	1,2		0,9	1,4	1,3	0,9	1,5	1,7	3,6	0,2	1,1
Sterk	1,1		1,0	1,4	1,2	0,8	1,3	1,3	2,8	0,2	1,1
Matig	1,0		0,9	1,2	1,0	0,8	1,3	1,1	2,5	0,2	1,1
Weinig	1,0		0,8	1,1	1,1	0,8	1,4	1,2	2,5	0,1	1,1
Niet	1,1		1,0	1,5	1,3	1,1	3,0	1,6	2,7	0,1	1,3

Van 2005 tot en met 2013 nam de man-vrouwverhouding in de percentages verdachten voor alle herkomstlanden af. Vanaf 2014 nam het verschil tussen mannen en vrouwen weer toe. Voor de hele Nederlandse bevolking was in 2021 de verhouding weer terug op het niveau van 2005. Bij mensen met een Nederlands-Caribische, Marokkaanse, Surinaamse of een overige herkomst buiten Europa is het verschil tussen mannen en vrouwen groter dan in 2005. De verhouding tussen mannen en vrouwen bij mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst is structureel schever dan gemiddeld.

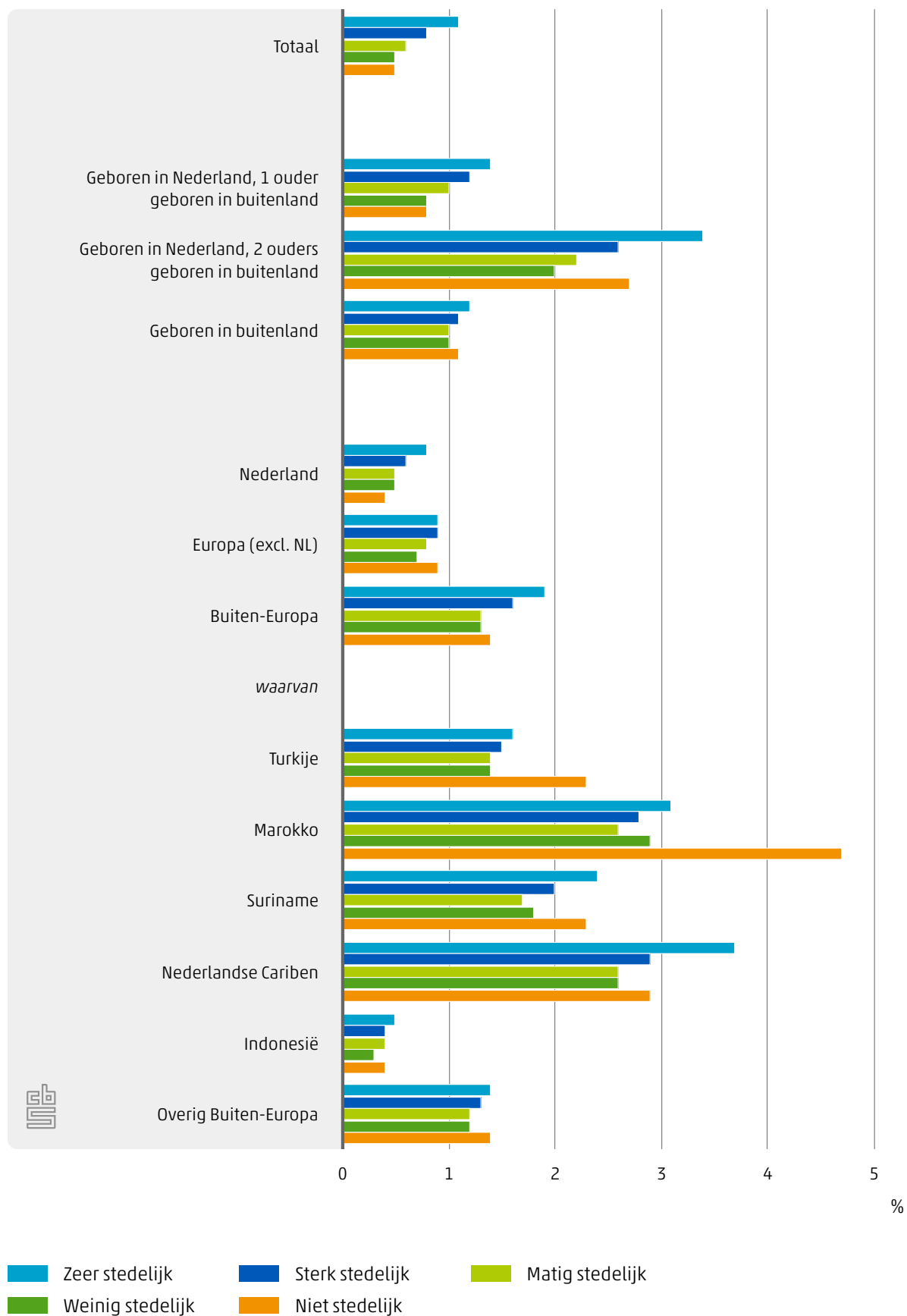
5.3 Verhouding mannen en vrouwen verdacht van misdrijven, naar herkomst

	Totaal	Nederland	Europa (excl. NL)	Buiten- Europa	waarvan					
					Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	overig Buiten- Europa
2005	4,7	4,7	3,4	4,9	8,8	6,6	3,8	3,7	3,8	4,4
2006	4,6	4,6	3,5	4,8	8,3	6,1	3,7	3,5	3,8	4,4
2007	4,4	4,4	3,3	4,6	7,9	6,0	3,6	3,5	3,8	4,2
2008	4,4	4,4	3,3	4,7	7,6	5,8	3,7	3,8	3,8	4,1
2009	4,3	4,3	3,3	4,7	7,3	5,9	3,7	3,7	3,8	4,3
2010	4,2	4,2	3,2	4,5	7,2	5,6	3,5	3,6	3,5	4,0
2011	4,1	4,2	3,1	4,4	7,2	5,7	3,4	3,7	3,3	4,0
2012	4,0	4,0	3,1	4,4	7,0	5,7	3,3	3,5	3,6	4,0
2013	3,9	3,8	2,9	4,3	6,8	5,7	3,5	3,5	3,2	3,8
2014	3,9	3,8	3,0	4,4	7,1	5,7	3,4	3,5	3,4	3,9
2015	3,9	3,8	3,0	4,5	6,8	6,1	3,5	3,6	3,3	4,1
2016	4,0	3,8	3,2	4,6	7,4	6,4	3,4	3,7	3,2	4,2
2017	4,1	3,9	3,2	4,8	7,7	6,1	3,9	3,9	3,5	4,3
2018	4,1	3,9	3,2	4,9	7,8	6,9	3,9	4,2	3,7	4,3
2019	4,2	3,9	3,4	5,0	8,3	6,9	4,0	4,0	3,5	4,5
2020*	4,4	4,0	3,6	5,4	8,2	7,5	4,3	4,1	3,7	4,8
2021*	4,7	4,1	4,0	6,0	8,6	8,3	4,8	5,2	3,5	5,4

Mensen met Marokkaanse of Turkse herkomst het vaakst verdacht in niet-stedelijk gebied

Voor de Nederlandse bevolking geldt: hoe stedelijker de woonbuurt, hoe hoger het percentage verdachten. Dit geldt vooral voor mensen met een Nederlandse herkomst, en voor in Nederland geboren mensen met één in het buitenland geboren ouder. Bij in Nederland geboren mensen met twee in het buitenland geboren ouders, en bij migranten is dit patroon niet zichtbaar. In die groepen zijn mensen die in niet-stedelijke gebieden wonen ook relatief vaak verdacht. Bij mensen met een Marokkaanse of Turkse herkomst zijn mensen uit niet-stedelijke gebieden zelfs vaker verdacht dan mensen uit zeer stedelijke gebieden. Het aandeel verdachten bij mensen met een Europese herkomst is nagenoeg gelijk in zeer en sterk stedelijke en niet-stedelijke gebieden.

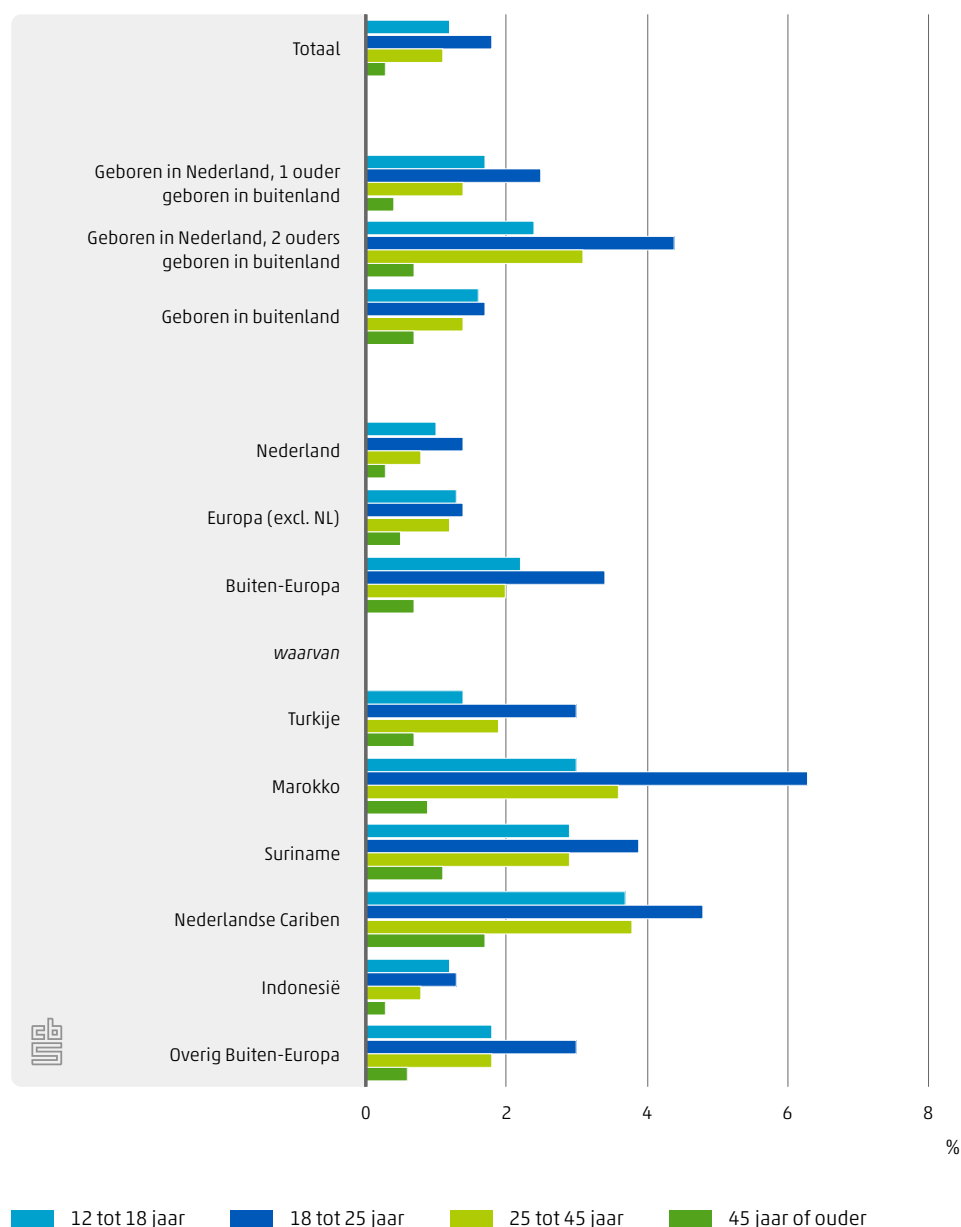
5.4 Verdachten van een misdrijf, naar herkomst en stedelijkheid woongemeente, 2021*

Vooraf 18- tot 25-jarigen verdacht van een misdrijf

Ongeacht geboorte- en herkomstland worden jongvolwassenen van 18 tot 25 jaar in Nederland het vaakst verdacht van een misdrijf. Bij 18 tot 25-jarigen is het aandeel verdachten met een Marokkaanse herkomst (6,3 procent) het hoogst. Dit is drieënhalve keer zo veel als het gemiddelde van alle 18 tot 25-jarigen in Nederland (1,8 procent). Ook het aandeel verdachten bij mensen met een Turkse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst is in deze leeftijdsgroep relatief hoog. Mensen in de hoogste leeftijdsgroep (45 jaar of ouder) worden, ongeacht geboorte- en herkomstland, relatief het minst vaak verdacht van een misdrijf.

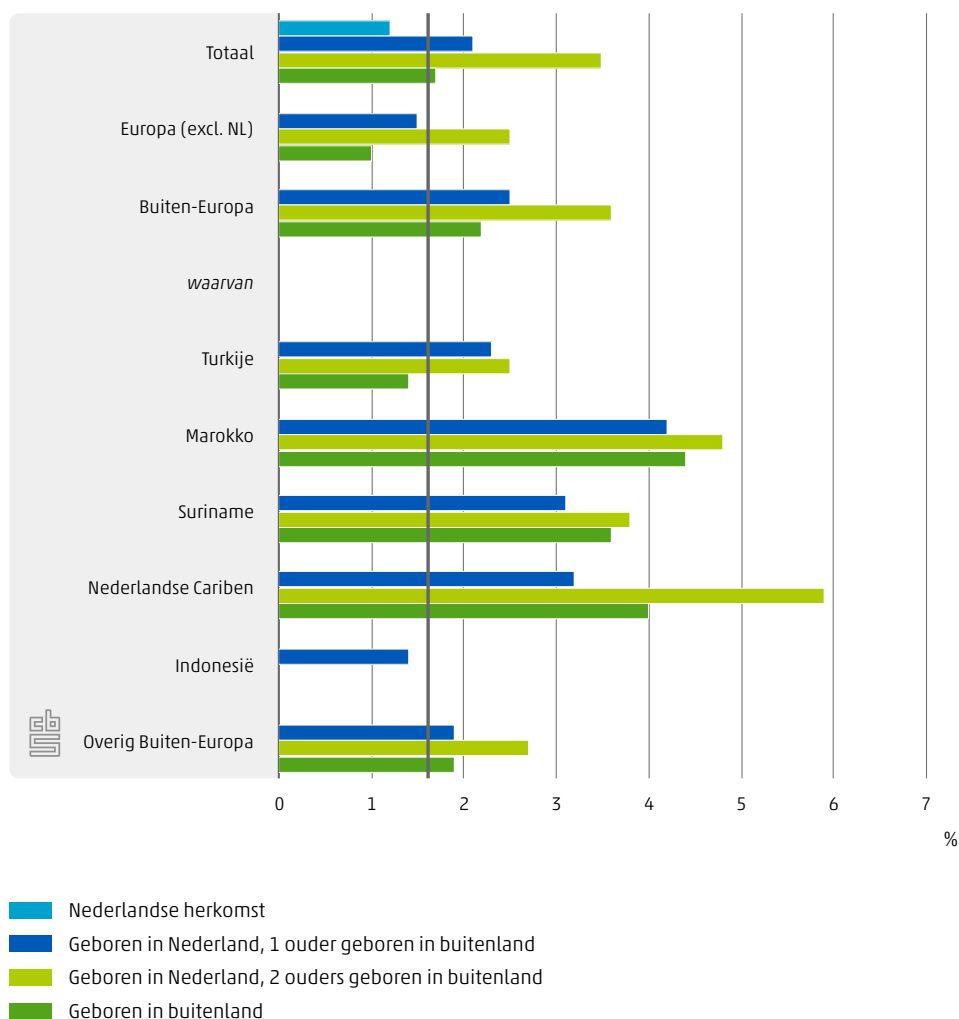
5.5 Verdachten van een misdrijf, naar herkomst en leeftijd, 2021*

Aangezien jongeren tot 25 jaar vaker verdacht zijn van een misdrijf, en er verschillen in de gemiddelde leeftijd zijn tussen mensen geboren in Nederland, migranten en de tweede generatie, wordt in de volgende figuur bij het vergelijken van inwoners naar generatie

alleen gekeken naar 12-tot-25-jarigen. Daarbij blijkt dat het aandeel verdachten binnen deze leeftijdsgroep het hoogst is bij de tweede generatie. Bij mensen met een Nederlands-Caribische herkomst met twee in het buitenland geboren ouders is dit percentage het hoogst; 5,9 procent.

5.6 Verdachten van 12 tot 25 jaar¹⁾, naar herkomst, 2021*

¹⁾ Referentielijn geeft het gemiddelde percentage verdachten in de totale populatie in deze leeftijdsgroep weer.

Slachtoffers van criminaliteit en onveiligheidsgevoelens

De cijfers over slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens komen uit de Veiligheidsmonitor, een grootschalige enquête onder de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder. Tot en met 2017 werd dit onderzoek elk jaar gehouden, sindsdien is het een tweejaarlijks onderzoek. Daarom is er geen informatie over 2018 en 2020 beschikbaar. In 2021 is er een herontwerp van de Veiligheidsmonitor geweest. Met behulp van omrekenfactoren zijn cijfers berekend voor de edities van 2019 en eerder, zodat ze vergelijkbaar zijn met het nieuwe ontwerp. De cijfers in dit rapport over slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens verschillen hierdoor met die van het Jaarrapport Integratie 2020 (CBS, 2020).

Mensen zijn slachtoffer als ze in de enquête aangeven dat ze in de twaalf maanden voorafgaande het onderzoek slachtoffer zijn geweest van één of meerdere geweldsdelicten, vermogensdelicten of vernielingen (traditionele criminaliteit). Online criminaliteit blijft hierbij buiten beschouwing. De algemene onveiligheidsbeleving wordt vastgesteld met de vraag of mensen zich weleens onveilig voelen. Om de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt te bepalen is aan mensen gevraagd of zij zich weleens onveilig voelen in hun eigen buurt.

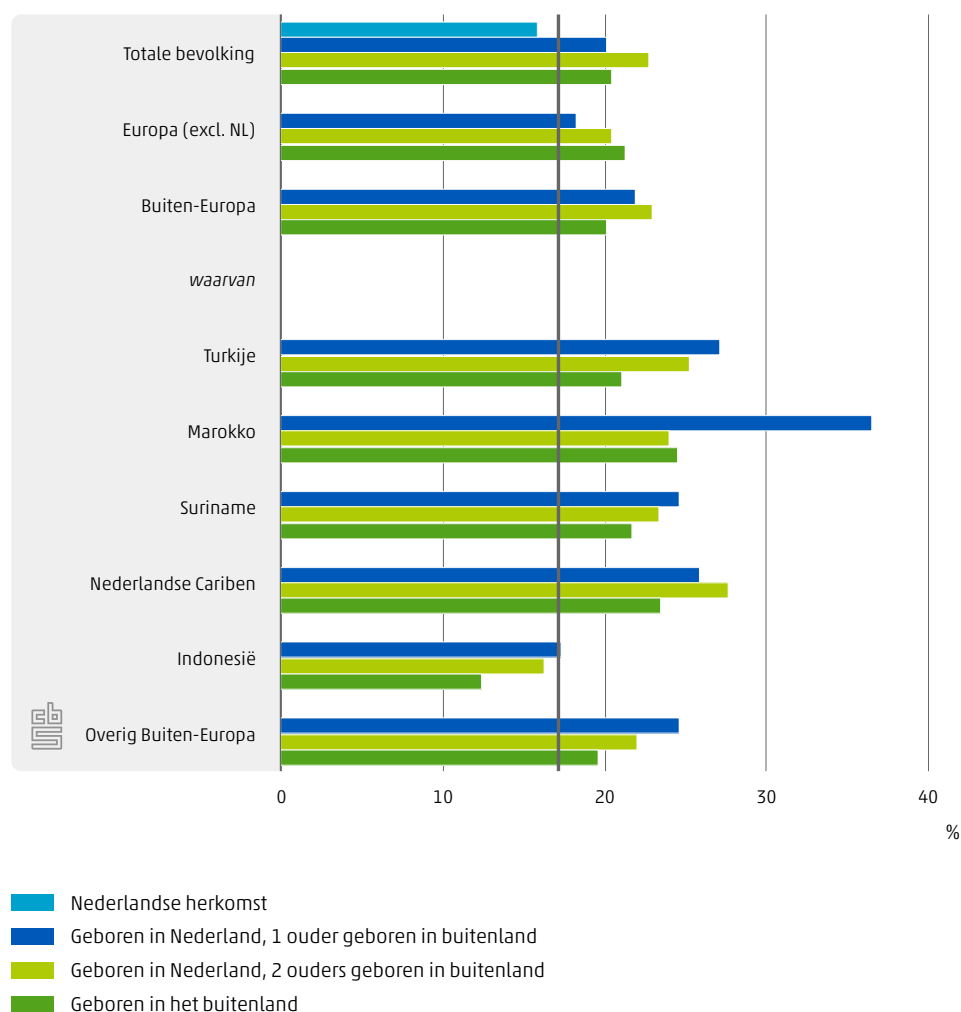
Personen met buitenlandse herkomst vaker slachtoffer van criminaliteit

In 2021 gaf 17 procent van de Nederlandse bevolking aan in de afgelopen 12 maanden slachtoffer te zijn geweest van traditionele criminaliteit. Het gaat daarbij om geweldsdelicten, vermogensdelicten of vernielingen, maar niet om online criminaliteit. Mensen met een Nederlandse herkomst zijn met 16 procent relatief minder vaak slachtoffer van criminaliteit. Migranten en mensen van de tweede generatie zijn vaker dan gemiddeld slachtoffer van traditionele criminaliteit (respectievelijk 21 en 23 procent).

Mensen met een Indonesische herkomst zijn minder vaak slachtoffer van criminaliteit (16 procent) dan mensen met een andere herkomst dan de Nederlandse. Tussen andere herkomstlanden buiten Europa verschilt het percentage slachtofferschap niet significant. De kleine groep mensen die is geboren in Nederland met één in Marokko geboren ouder lijkt bijvoorbeeld vaak slachtoffer te zijn van criminaliteit, maar de marges zijn bij deze groep groot, waardoor het verschil met de andere groepen niet significant is.

Gecorrigeerd voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau zijn alleen migranten vaker slachtoffer van criminaliteit. Er is na correctie geen verschil meer in slachtofferschap tussen de herkomstlanden. Ook het aantal in het buitenland geboren ouders heeft dan geen effect meer op het slachtofferschap.

5.7 Slachtofferschap criminaliteit¹⁾, naar herkomst en geboorteland, 2021

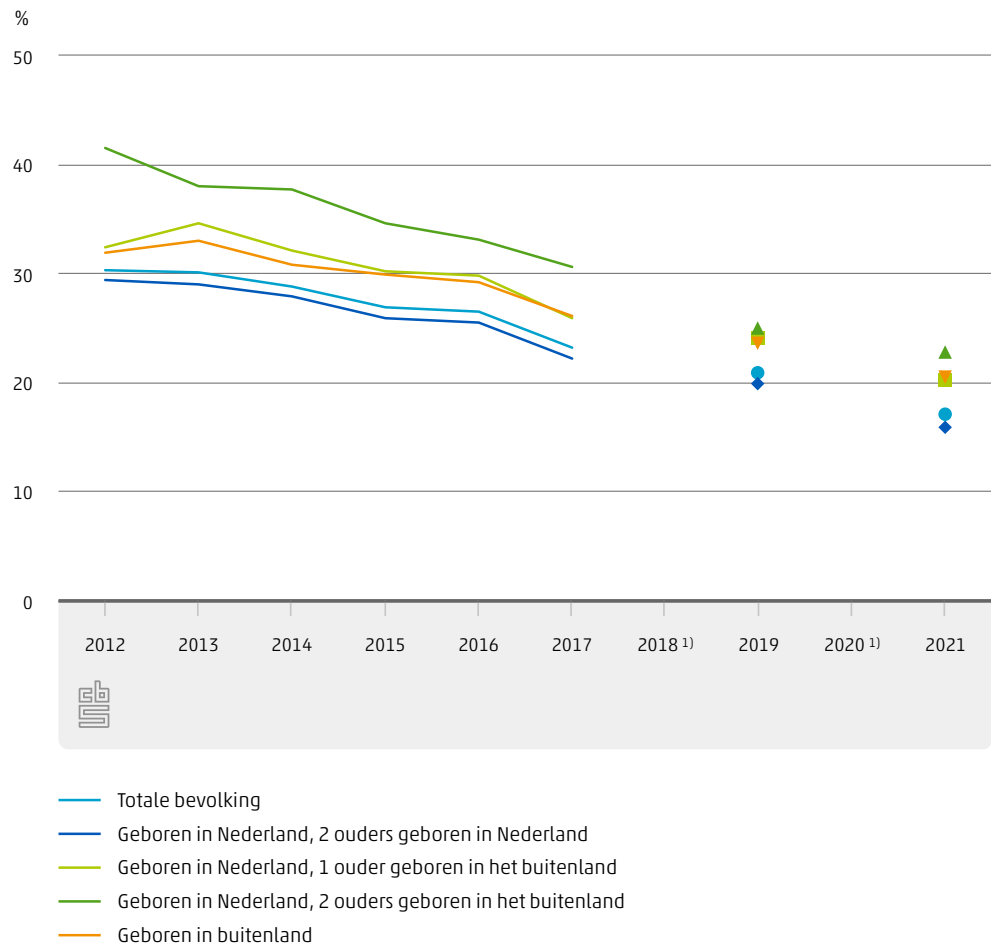

¹⁾ Referentielijn geeft het gemiddelde percentage slachtoffers van criminaliteit in de totale populatie weer.

Slachtofferschap criminaliteit afgenomen

Het percentage slachtoffers van traditionele criminaliteit onder de bevolking is de afgelopen jaren afgenomen. Ook in 2021 zet deze afname door, en werden minder mensen slachtoffer van een misdrijf dan twee jaar eerder. Dit geldt voor alle herkomstgroepen. In 2021 zijn migranten en in Nederland geboren mensen met één in het buitenland geboren ouder wel relatief vaker dan gemiddeld slachtoffer dan in 2012. In 2012 waren zij respectievelijk 7 en 5 procent vaker slachtoffer dan gemiddeld, in 2021 zijn zij respectievelijk 18 en 20 procent vaker slachtoffer.

5.8 Slachtofferschap criminaliteit, naar geboorteland

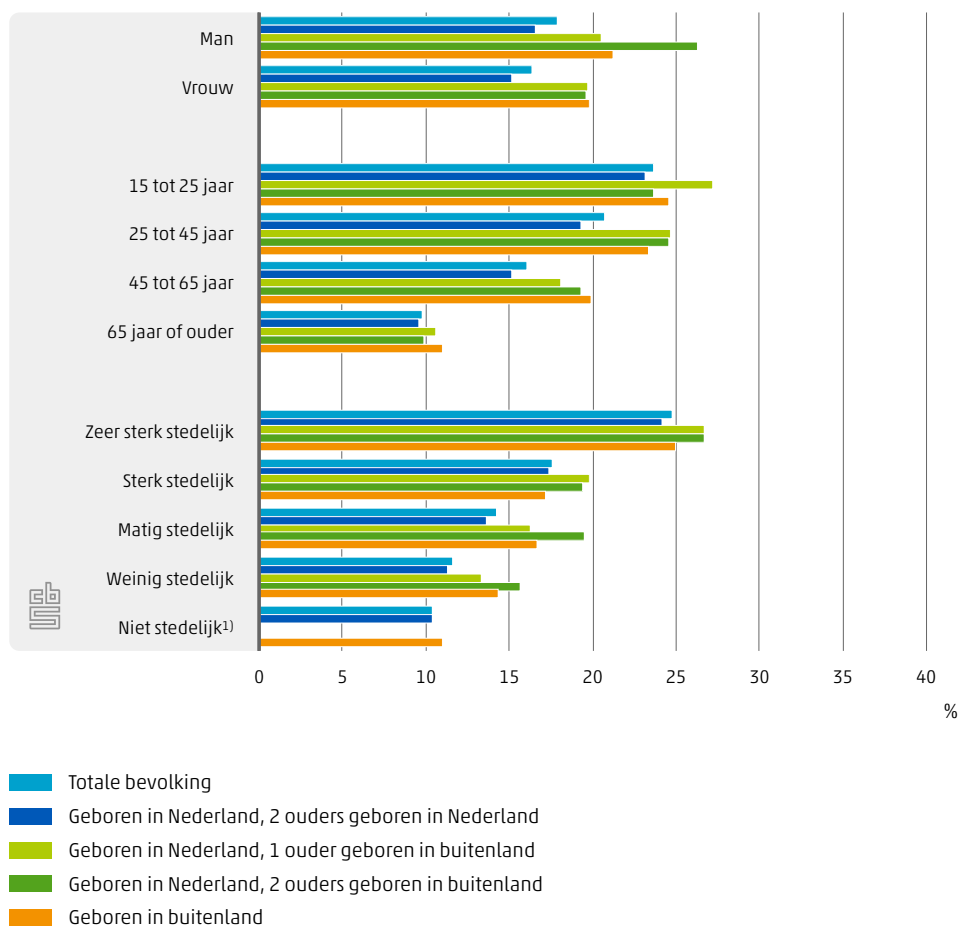

Mannen, jongeren en bewoners van stedelijk gebied vaker slachtoffer van criminaliteit

Van de gehele Nederlandse bevolking zijn mannen vaker slachtoffer van traditionele criminaliteit dan vrouwen: 18 procent van de mannen tegen 16 procent van de vrouwen. Dit verschil tussen mannen en vrouwen is significant bij mensen met een Nederlandse herkomst. Ook onder mensen met een Europese of Indonesische herkomst zijn mannen vaker slachtoffer dan vrouwen. Bij mensen uit andere herkomstlanden is het verschil tussen mannen en vrouwen niet significant.

Naarmate de leeftijd toeneemt, zijn mensen minder vaak slachtoffer van traditionele criminaliteit. Bijna een kwart van de jongeren van 15 tot 25 jaar gaf in 2021 aan slachtoffer geweest te zijn, onder 65-plussers was dit een tiende. In vrijwel alle herkomstgroepen waren jongeren meer dan twee keer zo vaak slachtoffer als 65-plussers. Ook mensen die in zeer sterk stedelijk gebied wonen worden meer dan 2 keer zo vaak slachtoffer van criminaliteit als mensen die in niet-stedelijk gebied wonen. Dit verschil is niet afhankelijk van het geboorteland of het geboorteland van de ouders.

5.9 Slachtofferschap criminaliteit, naar achtergrondkenmerken, 2021

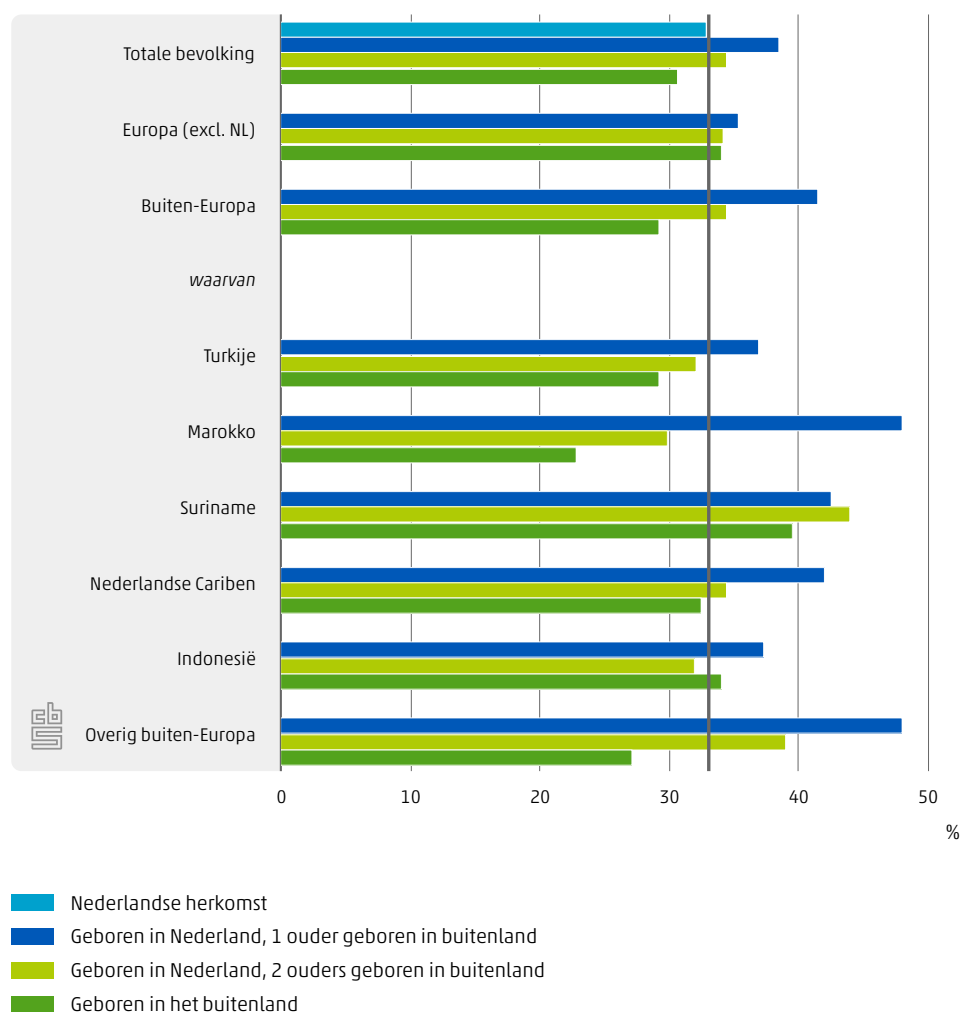
Mensen met Surinaamse herkomst voelen zich vaker onveilig

In 2021 voelde 33 procent van de Nederlandse bevolking zich weleens onveilig. Migranten gaven minder vaak aan zich weleens onveilig te voelen (31 procent) dan mensen geboren in Nederland (33 procent). In Nederland geboren mensen van wie één van de ouders geboren is in het buitenland gaven met 39 procent het vaakst aan zich weleens onveilig te voelen in 2021.

Vergeleken met andere herkomstlanden geven mensen met een Surinaamse herkomst het vaakst aan zich weleens onveilig te voelen. In 2021 voelde 41 procent van de mensen met een Surinaamse herkomst zich weleens onveilig. Mensen met een Marokkaanse herkomst voelen zich het minst vaak weleens onveilig (28 procent).

Na correctie voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau blijkt dat mensen met twee in het buitenland geboren ouders zich significant minder vaak weleens onveilig voelen. Mensen met een Surinaamse herkomst voelen zich ook na correctie significant vaker weleens onveilig dan mensen met een Nederlandse herkomst. Migranten voelen zich niet significant vaker onveilig. Ook de verschillen tussen alle andere herkomstgroepen vallen weg.

5.10 Onveiligheidsbeleving in het algemeen¹⁾, naar herkomst, 2021

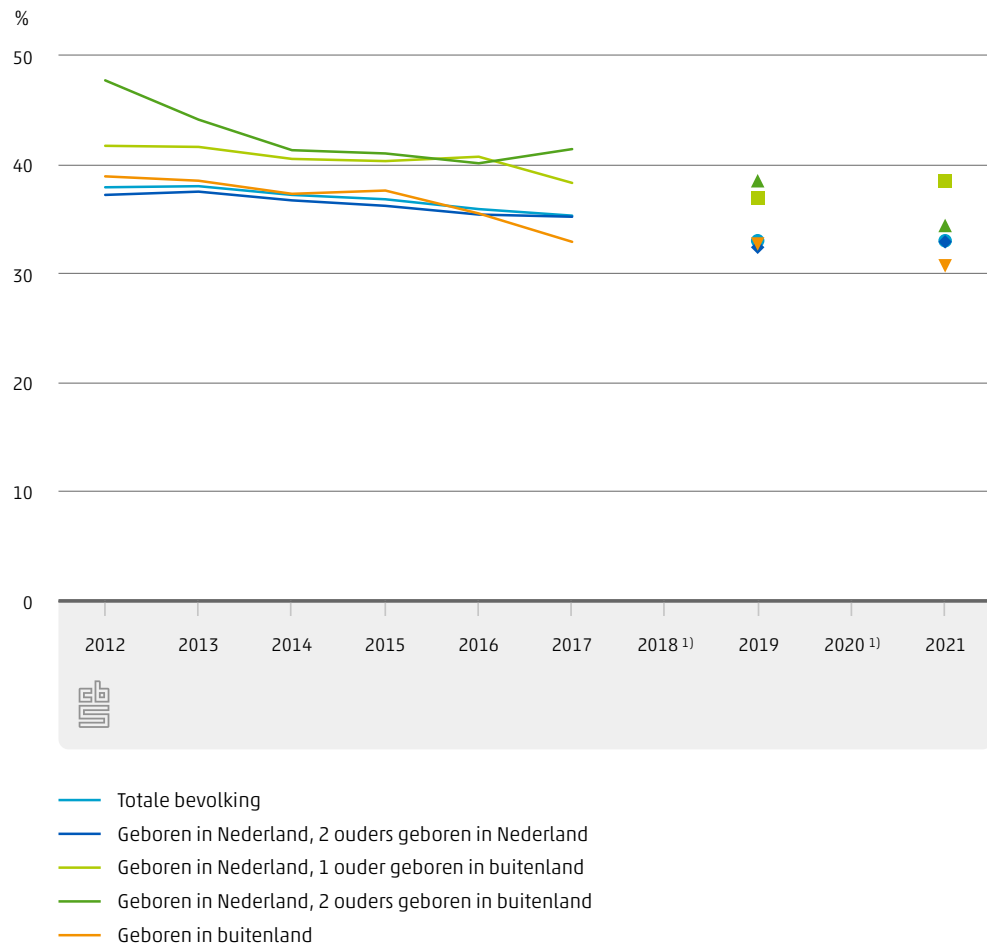

¹⁾ Referentielijn geeft de gemiddelde onveiligheidsbeleving in het algemeen voor de totale populatie weer.

Algemene onveiligheidsbeleving blijft gelijk

Het percentage van de Nederlandse bevolking dat zich weleens onveilig voelt is sinds 2012 afgenomen van 38 naar 33 procent. Tussen 2019 en 2021 daalde de algemene onveiligheidsbeleving echter niet voor de totale bevolking. Bij migranten en de tweede generatie nam de algemene onveiligheidsbeleving wel af.

5.11 Onveiligheidsbeleving in het algemeen, naar geboorteland

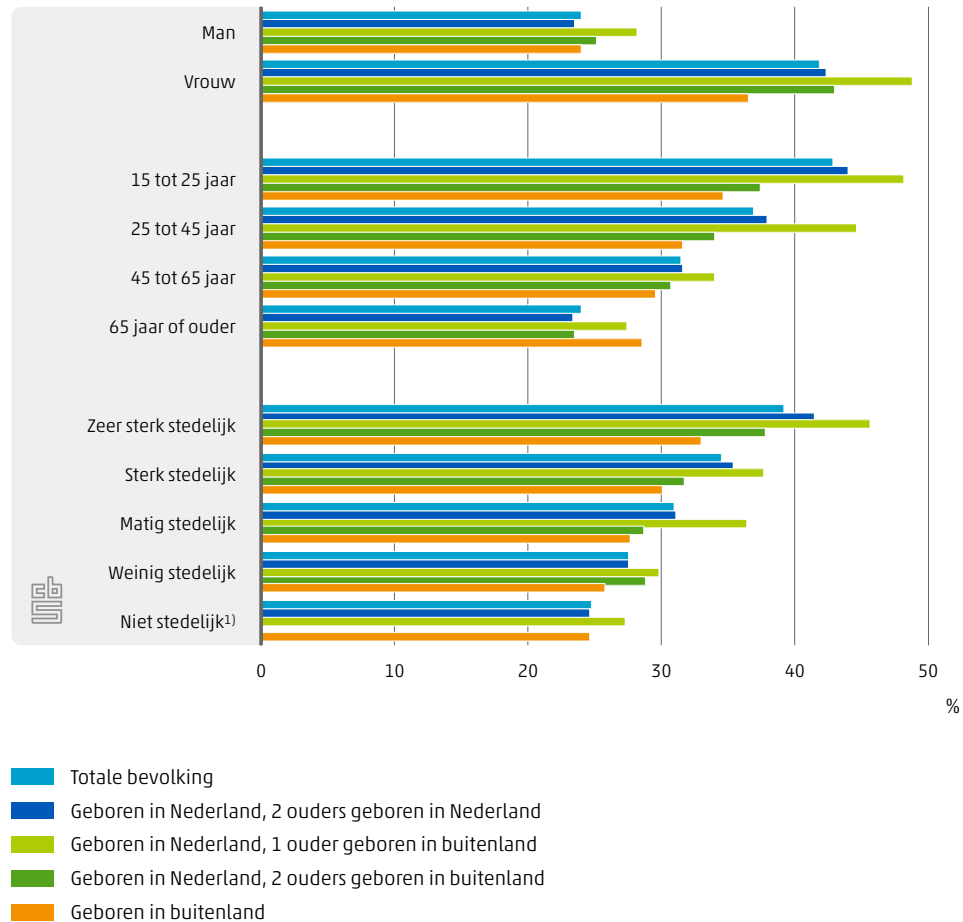

Vrouwen, jongeren en bewoners van stedelijk gebied voelen zich vaker onveilig

Voor alle herkomstlanden geldt dat vrouwen zich in het algemeen vaker weleens onveilig voelen dan mannen. Van de totale bevolking voelde 24 procent van de mannen zich weleens onveilig in 2021, tegenover 42 procent van de vrouwen. Vrouwen met een Surinaamse herkomst voelen zich het vaakst weleens onveilig (51 procent).

Hoe jonger, hoe groter de kans dat iemand zich weleens onveilig voelt, ongeacht herkomstland. Onder jongeren van 15 tot 25 jaar voelen mensen met een herkomst buiten Nederland zich relatief minder vaak onveilig dan gemiddeld in die leeftijdsgroep. Migranten van 65 jaar of ouder voelen zich juist vaker dan gemiddeld onveilig. Mensen in stedelijk gebied voelen zich, ongeacht herkomst, vaker weleens onveilig dan mensen in niet-stedelijk gebied.

5.12 Onveiligheidsbeleving in het algemeen, naar achtergrondkenmerken, 2021

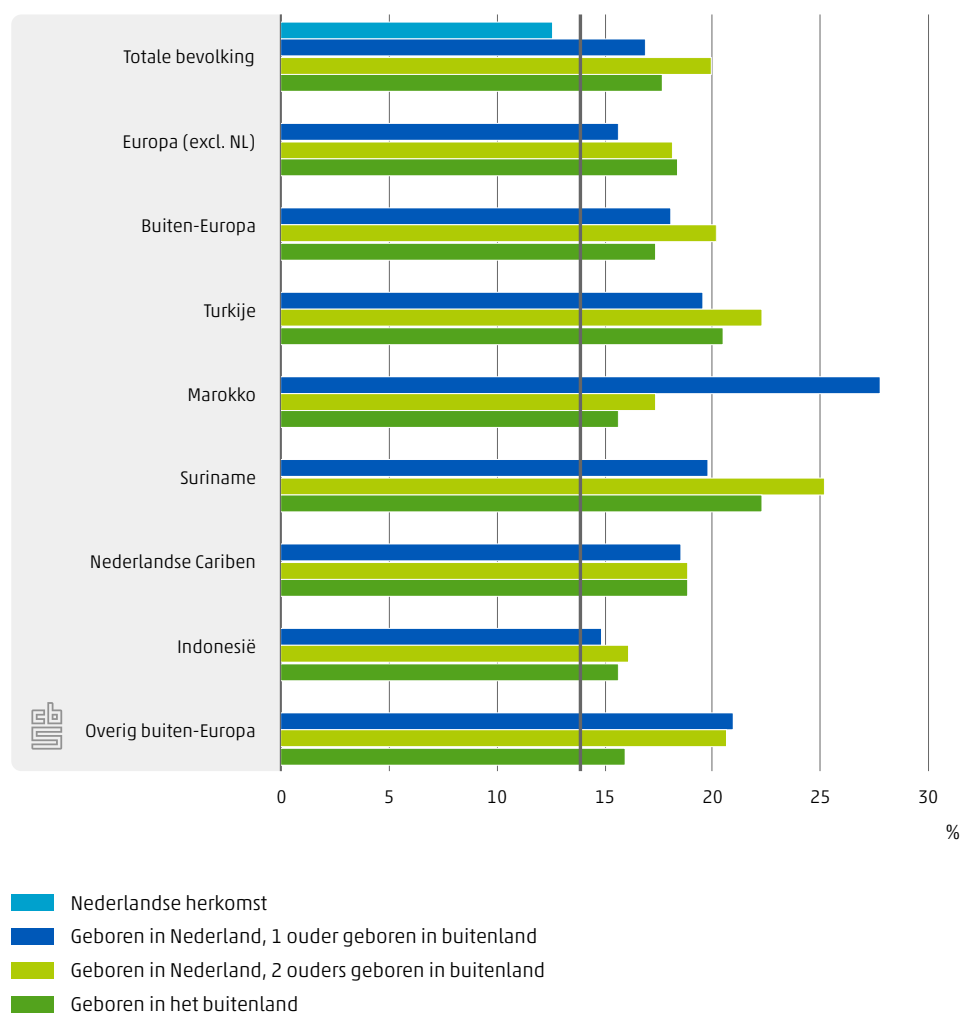

Mensen met Nederlandse herkomst voelen zich minder vaak onveilig in eigen buurt

Het percentage mensen dat zich weleens onveilig voelt in hun eigen buurt is een stuk lager dan de algemene onveiligheidsgevoelens; 14 procent tegen 33 procent in 2021. Mensen met een Nederlandse herkomst voelen zich minder vaak weleens onveilig in hun eigen buurt (13 procent) dan migranten (18 procent) en de tweede generatie (20 procent). Na correctie voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau vallen deze verschillen weg.

Mensen met een Surinaamse of Turkse herkomst voelen zich het vaakst weleens onveilig in hun eigen buurt (23 en 21 procent). Vrijwel alle herkomstgroepen, behalve mensen met een Indonesische herkomst, voelen zich significant vaker weleens onveilig in hun eigen buurt dan gemiddeld onder de totale bevolking. Voor de meeste herkomstlanden zijn de verschillen tussen migranten en de tweede generatie echter niet significant. Na correctie voor leeftijd, geslacht en opleiding voelen alleen mensen met een Surinaamse of Turkse herkomst zich vaker weleens onveilig in hun eigen buurt dan mensen met een Nederlandse herkomst.

5.13 Onveiligheidsbeleving in eigen buurt¹⁾, naar herkomst, 2021

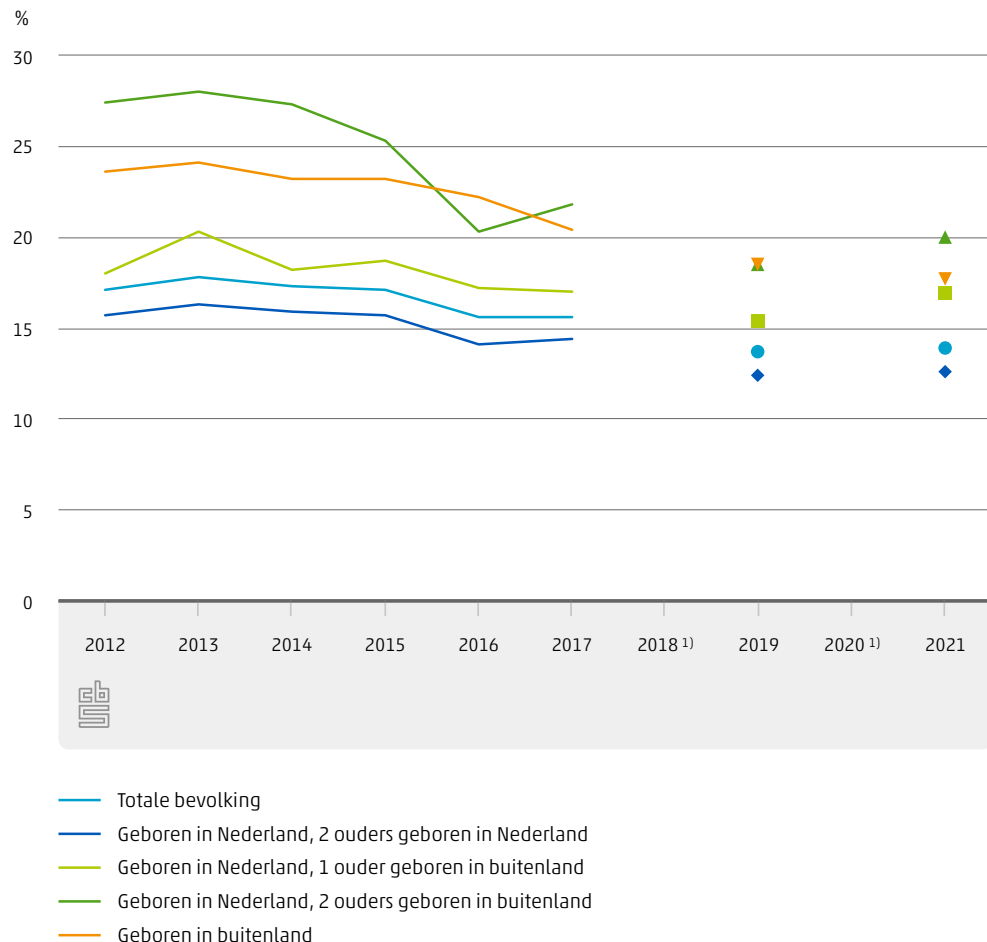

¹⁾ Referentielijn geeft de gemiddelde onveiligheidsbeleving in de eigen buurt voor de totale populatie weer.

Stagnatie onveiligheidsgevoelens in eigen buurt

Tot 2019 nam het percentage van de totale bevolking dat zich weleens onveilig voelde in de eigen buurt af. In 2021 is het percentage (14 procent) echter niet veranderd ten opzichte van 2019. Dit geldt voor zowel mensen met een Nederlandse herkomst, als voor migranten en de tweede generatie. De verschillen tussen deze groepen blijven daarmee nagenoeg hetzelfde.

5.14 Onveiligheidsbeleving in het algemeen, naar geboorteland

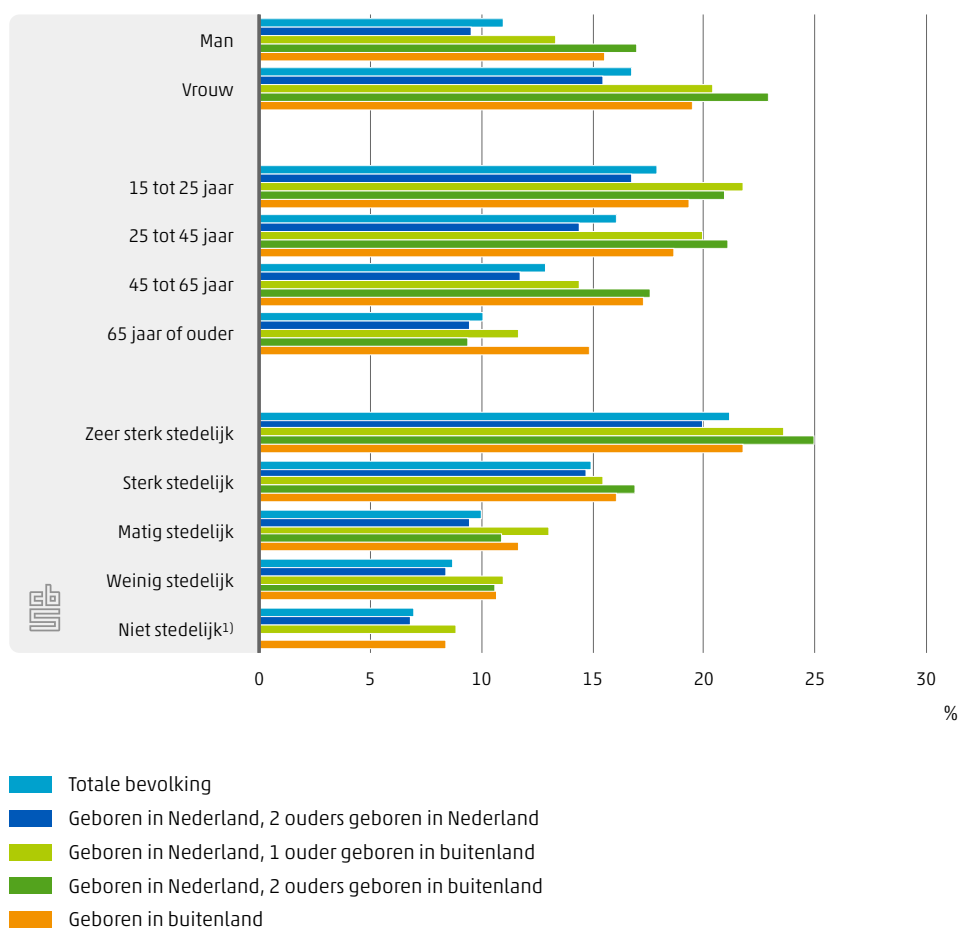
¹⁾ Deze cijfers zijn gebaseerd op de Veiligheidsmonitor. Tot en met 2017 was dit een jaarlijks onderzoek, sindsdien een tweejaarlijks onderzoek. Daarom is er geen informatie over 2018 en 2020 beschikbaar.

Vrouwen, jongeren en stedelingen voelen zich vaakst onveilig in eigen buurt

Net als bij de onveiligheidsbeleving in het algemeen geven vrouwen, jongeren en bewoners van sterk stedelijk gebied het vaakst aan zich weleens onveilig te voelen in hun eigen buurt. Voor de meeste herkomstlanden geldt dat vrouwen zich vaker onveilig voelen in hun eigen buurt dan mannen. Alleen bij mensen met een Indonesische of Nederlands-Caribische herkomst is er geen significant verschil tussen mannen en vrouwen. Bij zowel mannen als vrouwen voelen mensen van de tweede generatie zich relatief vaker onveilig in hun eigen buurt.

Ongeacht herkomstland voelen jongeren zich vaker weleens onveilig in de eigen buurt dan ouderen. Jongeren van 15 tot 25 jaar voelen zich bijna twee keer zo vaak als 65-plussers onveilig in hun eigen buurt (18 tegenover 10 procent). In het buitenland geboren 65-plussers voelen zich relatief vaak weleens onveilig in hun eigen buurt in vergelijking met andere 65-plussers. Bewoners van zeer sterk stedelijk gebied voelen zich tot drie keer zo vaak weleens onveilig in hun eigen buurt als bewoners van niet-stedelijk gebied (21 tegenover 7 procent). Dat geldt voor alle herkomstgroepen.

5.15 Onveiligheidsbeleving in eigen buurt, naar achtergrondkenmerken, 2021

¹⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

Literatuur

CBS (2022). [Veiligheidsmonitor 2021: Onderzoeksverantwoording](#). Geraadpleegd op 27 juli 2022.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018). [Jaarrapport Integratie 2018](#).

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020). [Jaarrapport Integratie 2020](#).

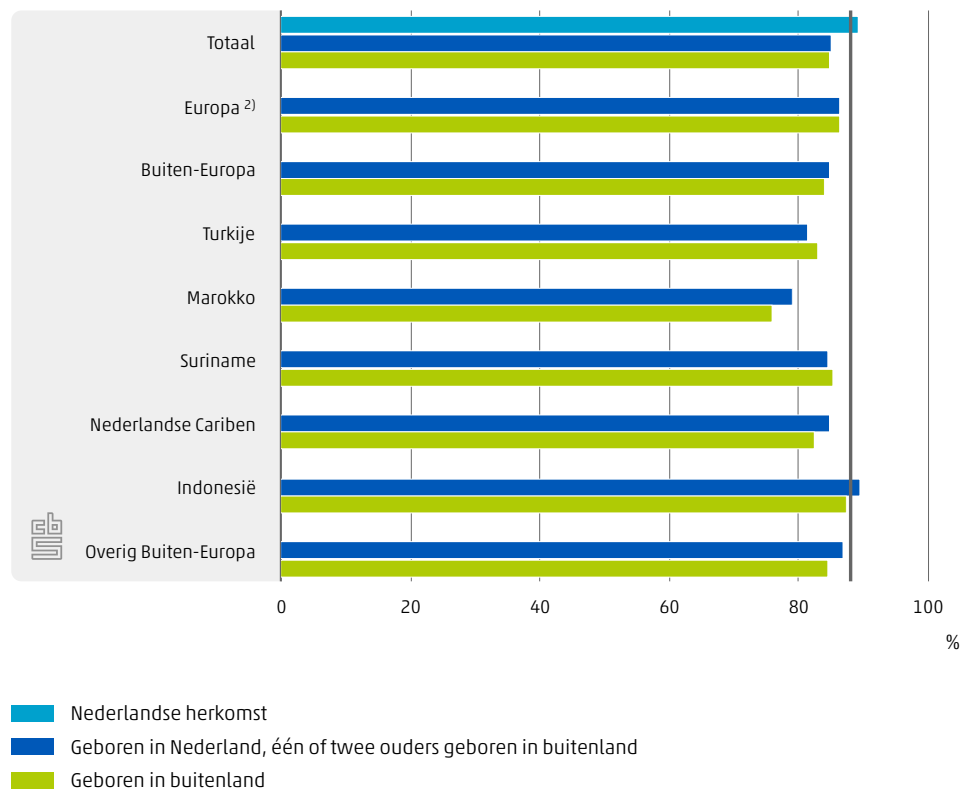
6 Gezondheid

De gezondheid van mensen die in het buitenland geboren zijn, is doorgaans minder goed dan de gezondheid van mensen die in Nederland geboren zijn. In dit hoofdstuk worden de verschillen in gezondheidsbeleving, rookgedrag, obesitas, zorgkosten en medicijngebruik naar herkomst beschreven. Omdat de gezondheid in het algemeen achteruit gaat als mensen ouder worden, wordt er zoveel mogelijk rekening gehouden met leeftijd.

Migranten ervaren minder vaak een goede gezondheid

Naarmate de leeftijd toeneemt, neemt de ervaren gezondheid af: waar 88 procent van de 18- tot 40-jarigen de eigen gezondheid als (zeer) goed ervaart, is dit onder 40- tot 60-jarigen 80 procent en onder 60- tot 85-jarigen 70 procent. In de leeftijdsgroep van 18 tot 40 jaar ervaren mensen met een Nederlandse herkomst met 89 procent hun gezondheid als (zeer) goed. Van zowel migranten als de tweede generatie ervaart 85 procent hun gezondheid als (zeer) goed. Migranten met een Marokkaanse herkomst ervaren hun gezondheid met 76 procent het minst vaak als (zeer) goed. Ook de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie ervaart de gezondheid met 79 procent relatief minder vaak als (zeer) goed. De Nederlands- Indonesische tweede generatie ervaart daarentegen de gezondheid vaak als (zeer) goed, 90 procent. In absolute termen zijn de verschillen naar herkomst onder 18- tot 40-jarigen redelijk beperkt.

6.1a Ervaren gezondheid 18- tot 40-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2020

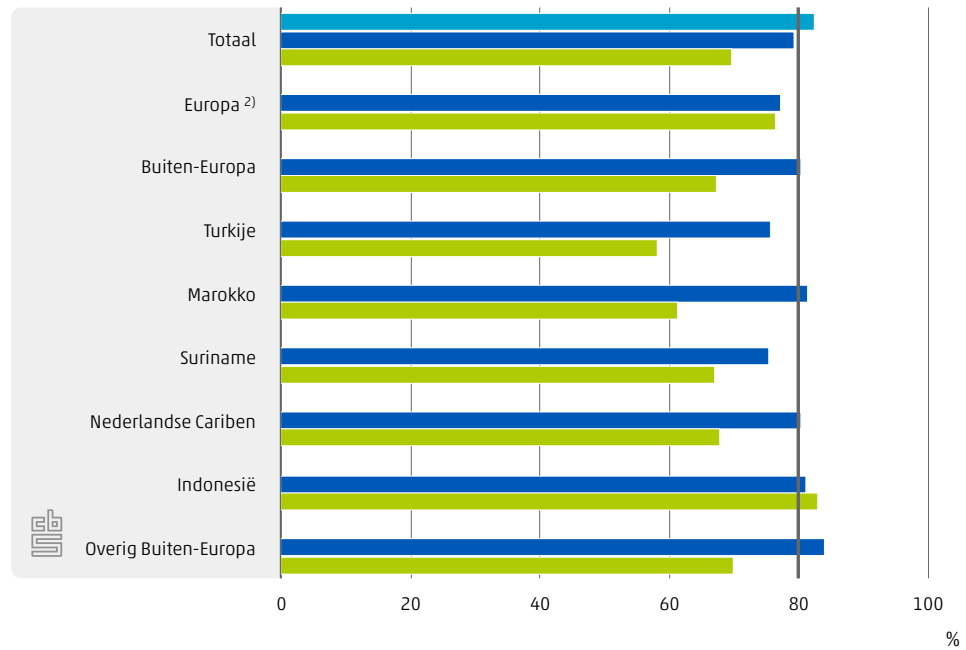

¹⁾ Referentielijn geeft de gemiddelde ervaren gezondheid voor de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

Van de 40- tot 60-jarigen ervaren mensen met een Nederlandse herkomst hun gezondheid met 83 procent het vaakst als (zeer) goed. Waar onder 18- tot 40-jarigen de verschillen tussen migranten en de tweede generatie nog beperkt of afwezig waren, zijn die onder 40- tot 60-jarigen groter. Van de migranten ervaart 70 procent hun gezondheid als (zeer) goed. Dat is minder vaak dan gemiddeld. Van de tweede generatie ervaart 79 procent de gezondheid als (zeer) goed. Dat is vergelijkbaar met het gemiddelde. Turkse migranten ervaren hun gezondheid met 58 procent het minst vaak als (zeer) goed. Mensen van de Nederlands-Turkse tweede generatie ervaren hun gezondheid met 75 procent veel vaker als (zeer) goed. Binnen herkomstgroepen zijn er vaak soortgelijke verschillen tussen migranten en de tweede generatie. Alleen bij mensen met een Europese (exclusief Nederland), of Indonesische herkomst zijn er vrijwel geen verschillen in ervaren gezondheid tussen migranten en de tweede generatie.

6.1b Ervaren gezondheid 40- tot 60-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2020

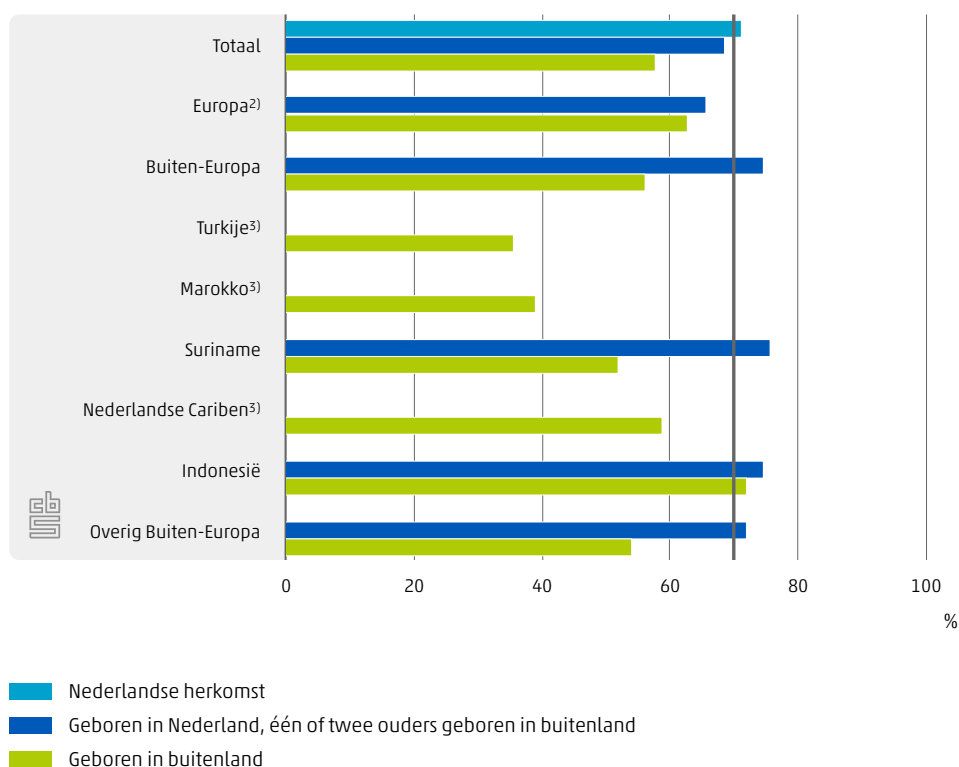
■ Nederlandse herkomst
■ Geboren in Nederland, één of twee ouders geboren in buitenland
■ Geboren in buitenland

¹⁾ Referentielijn geeft de gemiddelde ervaren gezondheid voor de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

In de groep 60- tot 85-jarigen ervaren mensen met een Indonesische herkomst hun gezondheid het vaakst als (zeer) goed (73 procent). Dat is vaker dan mensen met een Nederlandse herkomst (71 procent). 69 procent van de tweede generatie ervaart de gezondheid als (zeer) goed. Dat verschilt niet met het gemiddelde. Onder migranten is het percentage mensen met een goede gezondheid met 58 procent lager dan gemiddeld, met uitzondering van migranten van Indonesische herkomst. Binnen de groep migranten ervaren mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst hun gezondheid het minst vaak als (zeer) goed, respectievelijk 35 en 39 procent.

6.1c Ervaren gezondheid 60- tot 85-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2020

¹⁾ Referentielijn geeft de gemiddelde ervaren gezondheid voor de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

Gecontroleerd voor verschillen in leeftijdsopbouw, man/vrouw-verdeling en opleidingsniveau, ervaren migranten hun gezondheid gemiddeld nog steeds minder vaak als (zeer) goed dan mensen die in Nederland geboren zijn. Het verschil neemt wel af na correctie. Ook het gezondheidsverschil tussen de tweede generatie en mensen met een Nederlandse herkomst neemt af na correctie. Wel hebben migranten en mensen van de tweede generatie na correctie nog steeds een minder goede ervaren gezondheid. Daar bovenop ervaren mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst na correctie minder vaak een (zeer) goede gezondheid dan mensen met een andere herkomst.

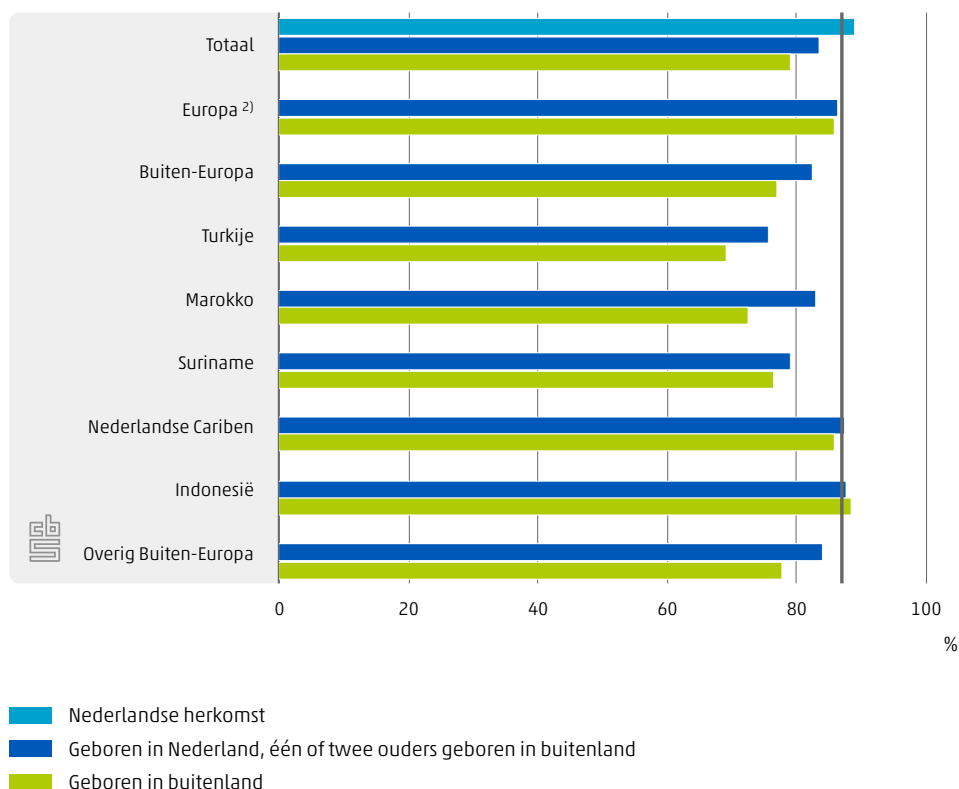
Ervaren gezondheid voor bijna alle herkomstgroepen verbeterd

Voor bijna alle herkomstgroepen is de ervaren gezondheid tussen 2012 en 2020 verbeterd. Onder 19- tot 40-jarigen¹⁾ is het aandeel mensen met een goede gezondheid toegenomen van 87 naar 88 procent. Onder migranten nam de ervaren gezondheid ook toe, van 79 procent in 2012 tot 85 procent in 2020. De toename was in deze leeftijdsgroep het grootst bij Turkse migranten, een toename van 69 procent in 2012 naar 83 procent in 2020. Voor veel andere herkomstgroepen lijkt de gezondheid met een aantal procentpunten

¹⁾ In de gezondheidsenquête van 2012 bevat deze groep alleen 19- tot 40-jarigen, in 2020 18- tot 40-jarigen. 18-jarigen hebben in het algemeen een goede gezondheid. Het niet-meenemen van 18-jarigen in 2012 kan de verschillen tussen 2012 en 2020 (deels) verklaren.

toegenomen, maar door de relatief kleine aantallen waarop deze cijfers zijn gebaseerd verschillen deze toenames niet significant.

6.1d Ervaren gezondheid 18- tot 40-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2012

¹⁾ Referentielijn geeft de gemiddelde ervaren gezondheid voor de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

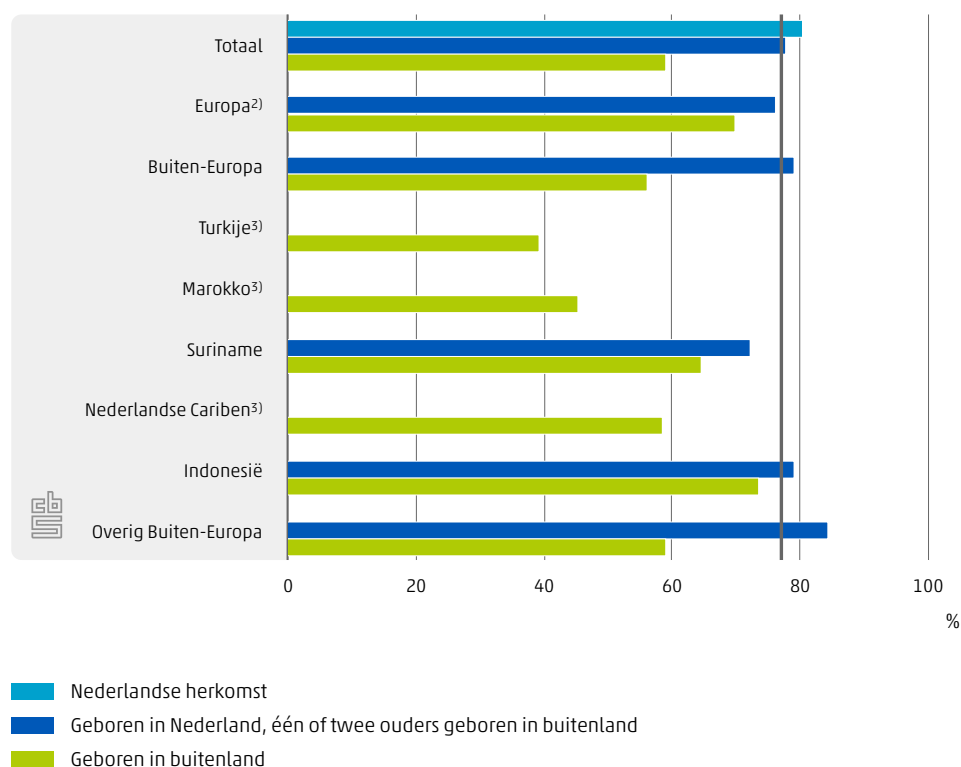
²⁾ Europa excl. Nederland.

Opvallend positief oordeel over gezondheid in 2020

In dit hoofdstuk worden verschillen in ervaren gezondheid tussen 2012 en 2020 vergeleken. 2020 is een jaar waarin opvallend positief geoordeeld werd over de eigen gezondheid: waar van 2012 tot en met 2019 sprake was van een stabiele of licht dalende trend, maakte de ervaren gezondheid in 2020 een verbetering door. Het is niet geheel duidelijk of en hoe de coronapandemie van invloed is geweest op deze cijfers.

Onder 40- tot 60-jarigen is het aandeel mensen dat hun gezondheid als (zeer) goed ervaart toegenomen van 77 procent in 2012 naar 80 procent in 2020. Met name bij migranten verbeterde de gezondheid, van 59 naar 70 procent. Het aandeel Turkse migranten dat de eigen gezondheid als (zeer) goed ervaart nam toe van 39 procent in 2012 naar 58 procent in 2020. Onder Marokkaanse migranten nam de ervaren gezondheid toe van 45 procent in 2012 naar 61 procent in 2020.

6.1e Ervaren gezondheid 40- tot 60-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2012

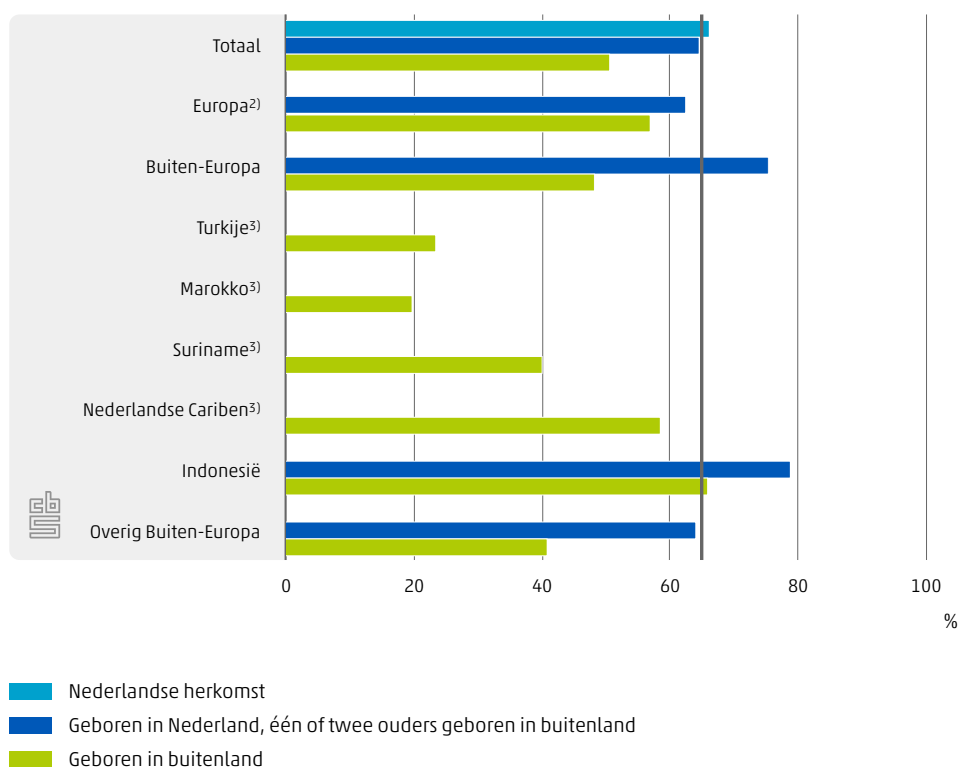
¹⁾ Referentielijn geeft de gemiddelde ervaren gezondheid voor de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

Ook onder 60- tot 85-jarigen is het aandeel mensen dat een (zeer) goede gezondheid ervaart tussen 2012 en 2020 toegenomen, van 65 naar 70 procent. Deze toename is voor de meeste herkomstgroepen terug te zien. Hoewel 60- tot 85-jarige migranten met een Turkse of Marokkaanse herkomst nog altijd het minst vaak een (zeer) goede gezondheid ervaren, is dit aandeel wel toegenomen, van respectievelijk 24 en 20 procent naar 36 en 39 procent. Ook onder alle andere onderzochte migrantengroepen nam de ervaren gezondheid toe, met uitzondering van migranten met een Nederlands-Caribische herkomst.

6.1f Ervaren gezondheid 60- tot 85-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2012

¹⁾ Referentielijn geeft de gemiddelde ervaren gezondheid voor de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

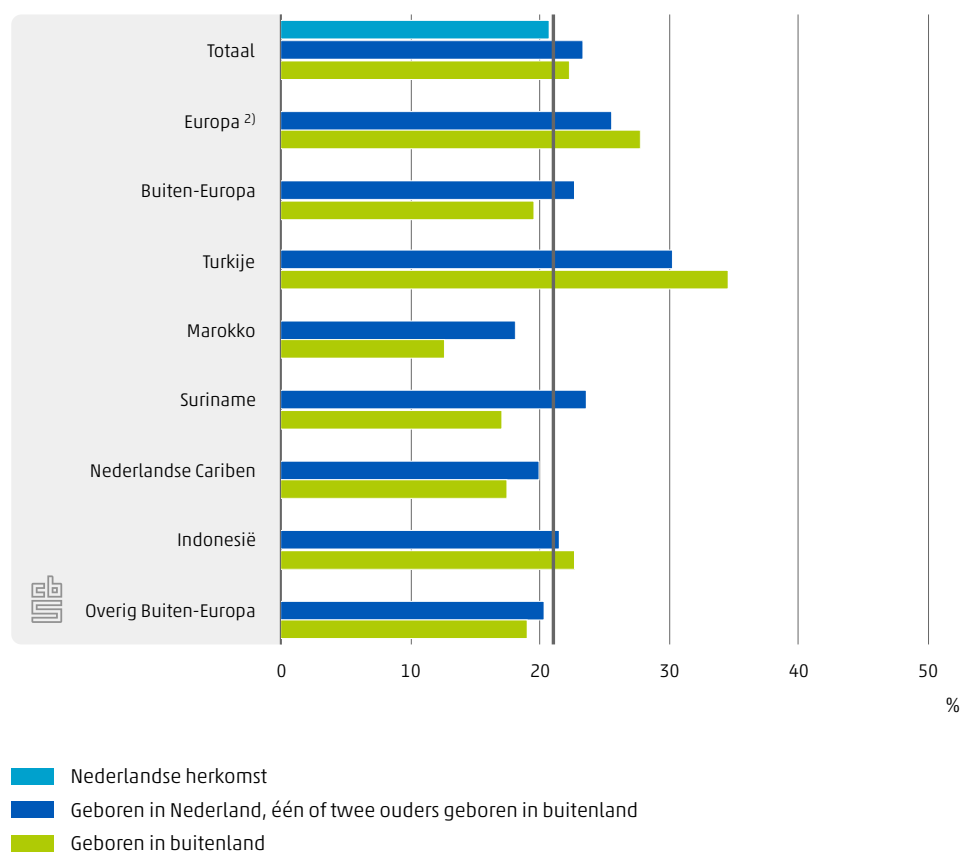
³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

Marokkaanse migranten roken het minst

Het aandeel rokers verschilt per leeftijdsgroep. In 2020 rookte 21 procent van de 18- tot 40-jarigen, van de 40- tot 60-jarigen rookte 17 procent en van de 60- tot 85-jarigen rookte 12 procent. Migrant en mensen van de tweede generatie roken vaker dan gemiddeld. Dit is met name het geval onder 40- tot 85-jarigen.

Bij de 18- tot 40-jarigen roken van alle herkomstsgroepen Turkse migranten het vaakst: 35 procent van hen rookte in 2020. Ook in de leeftijdsgroep 40- tot 60-jarigen roken Turkse migranten het vaakst (31 procent). Mensen met een Marokkaanse herkomst roken relatief weinig. Met name onder Marokkaanse migranten van 18 tot 40 jaar is het aandeel rokers met 13 procent relatief laag. Binnen herkomstsgroepen zijn de verschillen in het aandeel rokers tussen migranten en de tweede generatie niet significant. Gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau, blijkt dat mensen met een Europese, Turkse, Surinaamse of Indonesische herkomst vaker roken.

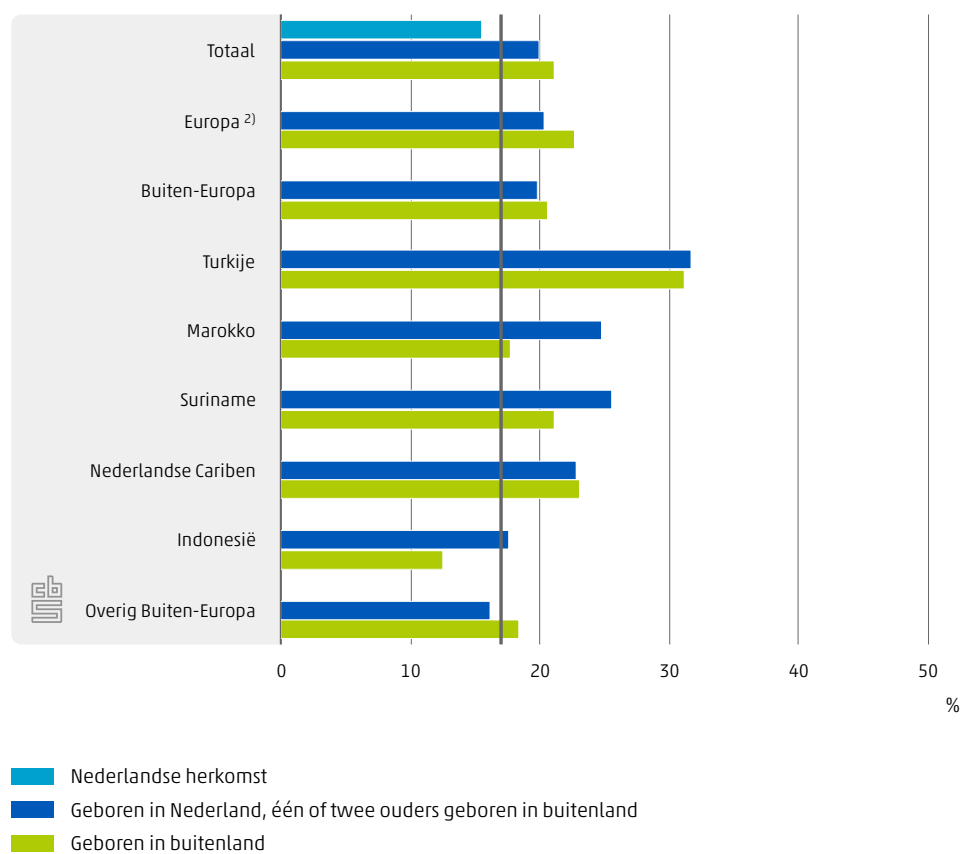
6.2a Rokers, 18- tot 40-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2020

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel rokers in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

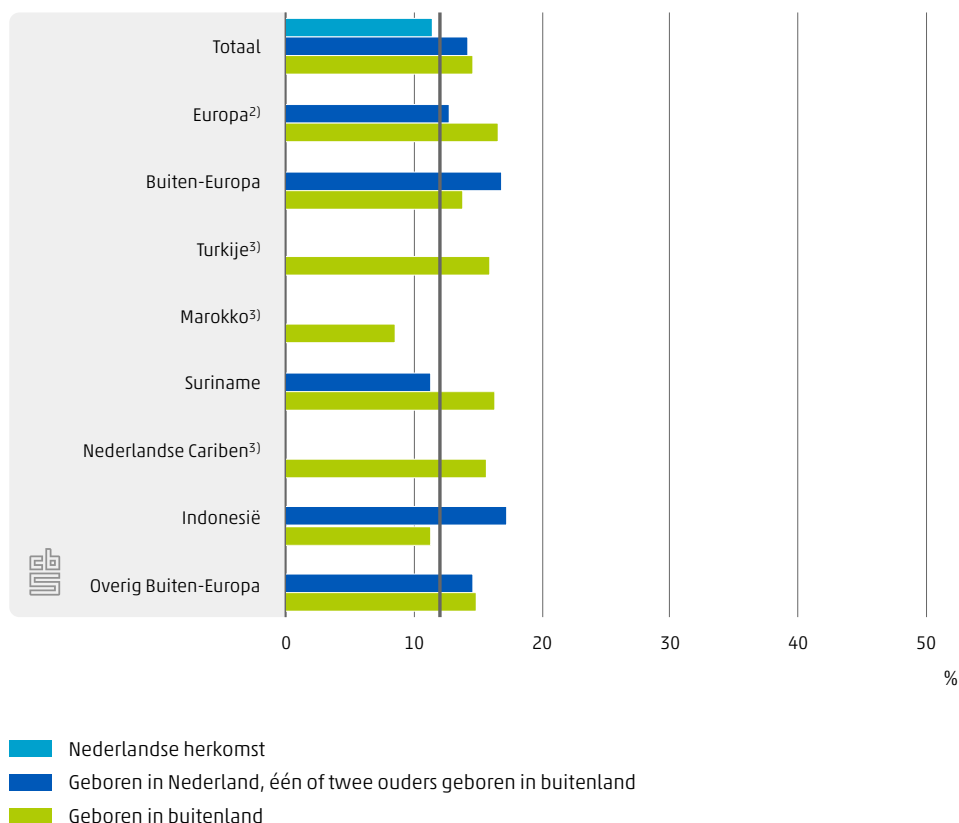
6.2b Rokers, 40 tot 60-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2020

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel rokers in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

6.2c Rokers, 60- tot 85-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2020

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel rokers in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

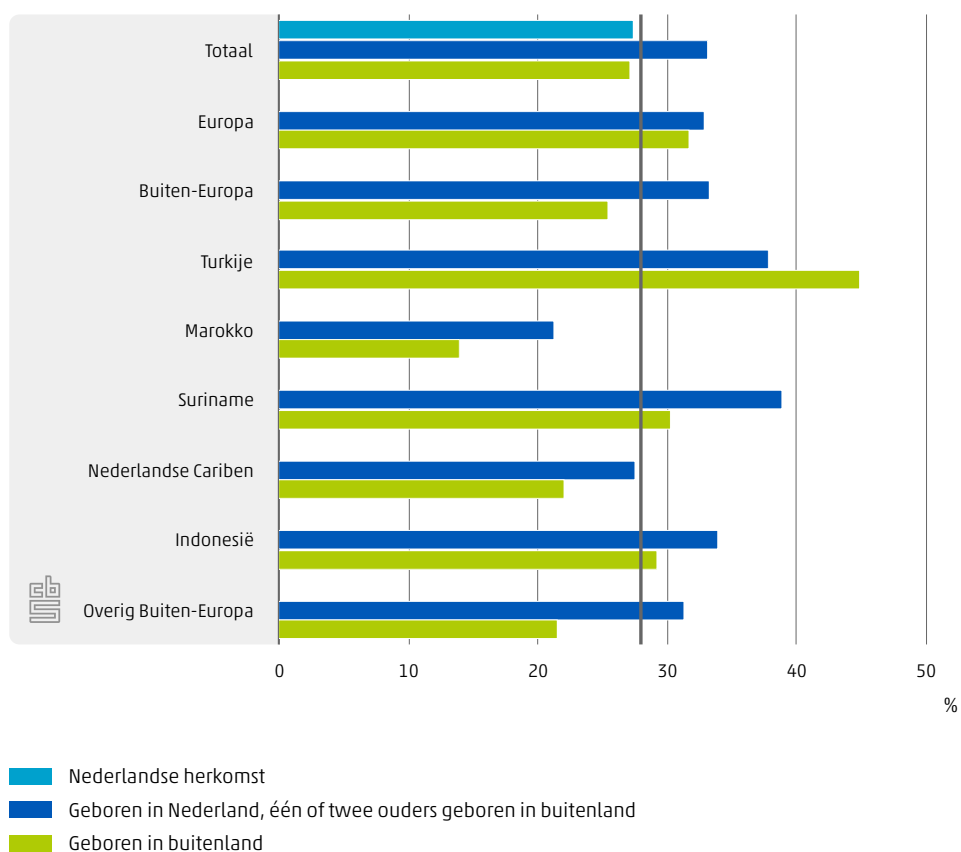
³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

Het aandeel rokers is tussen 2012 en 2020 in vrijwel alle herkomst- en leeftijdsgroepen afgenomen. Met name onder 18- tot 40-jarigen, en onder 40- tot 60-jarigen, is het aandeel rokers gedaald: respectievelijk van 28 naar 21 procent, en van 24 naar 17 procent. Onder 18- tot 40-jarigen van de tweede generatie daalde het aandeel rokers van 33 procent in 2012, naar 23 procent in 2020. Onder de 40- tot 60-jarigen in deze groep nam het aandeel rokers af van 28 naar 20 procent. Onder migranten nam het aandeel rokers ook af, maar in mindere mate.

Onder mensen met een Surinaamse, Turkse of Indonesische herkomst nam het aandeel rokers tussen 2012 en 2020 af. De afname is onder 18- tot 40-jarigen het sterkst bij mensen met een Surinaamse herkomst: onder Surinaamse migranten nam het aandeel rokers met 13 procentpunten af en onder de Nederlands-Surinaamse tweede generatie met 15 procentpunten. Bij mensen met een Marokkaanse herkomst is het aandeel rokers nauwelijks afgenomen, maar daar lag het gemiddelde aandeel rokers ook al lager dan bij de andere herkomstgroepen.

Onder 40- tot 60-jarigen is het aandeel rokers onder Indonesische migranten het sterkst afgenomen: van 27 procent in 2012, naar 13 procent in 2020. Onder 60- tot 85-jarigen is het aandeel rokers alleen afgenomen onder mensen met een Nederlandse of Europese herkomst.

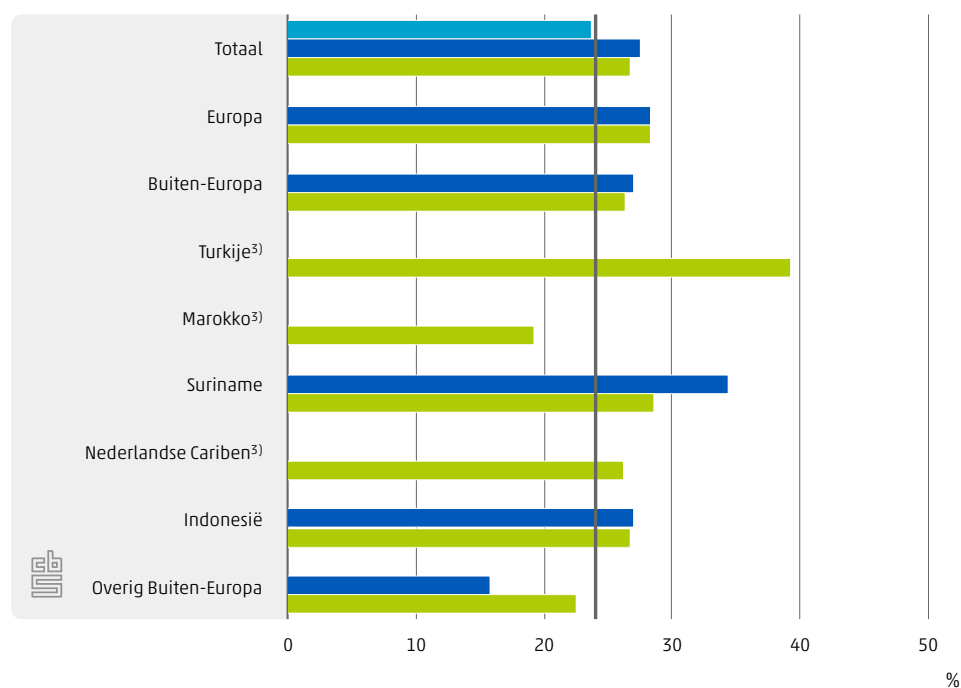
6.2d Rokers, 18- tot 40-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2012

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel rokers in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

6.2e Rokers, 40- tot 60-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2012

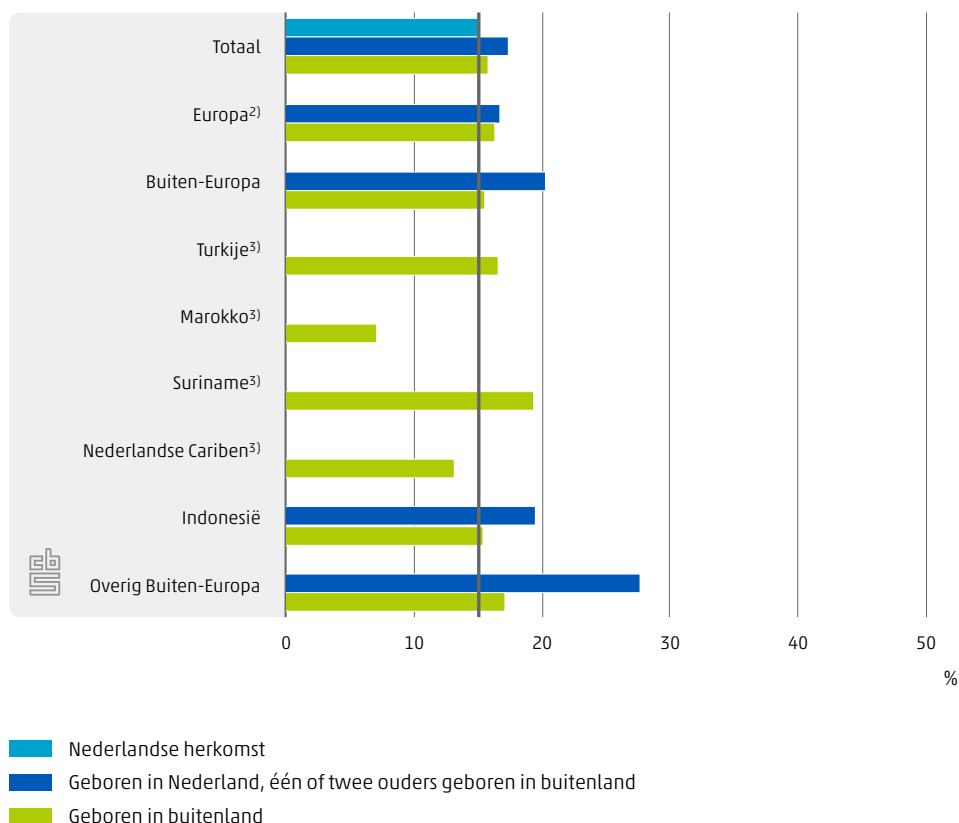
- Nederlandse herkomst
- Geboren in Nederland, één of twee ouders geboren in buitenland
- Geboren in buitenland

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel rokers in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

6.2f Rokers, 60- tot 85-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2012

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel rokers in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

Meer obesitas bij Nederlands-Caribische en Turkse herkomst

Het aandeel mensen met obesitas neemt toe met de leeftijd. Van de 18- tot 40-jarigen heeft 9 procent obesitas, van de 40- tot 60-jarigen 17 procent, en van de 60- tot 85-jarigen 18 procent. Obesitas komt gemiddeld vaker voor onder migranten, met name onder 40- tot 85-jarige migranten. Van de 18- tot 40-jarigen heeft de tweede generatie ook vaker dan gemiddeld obesitas.

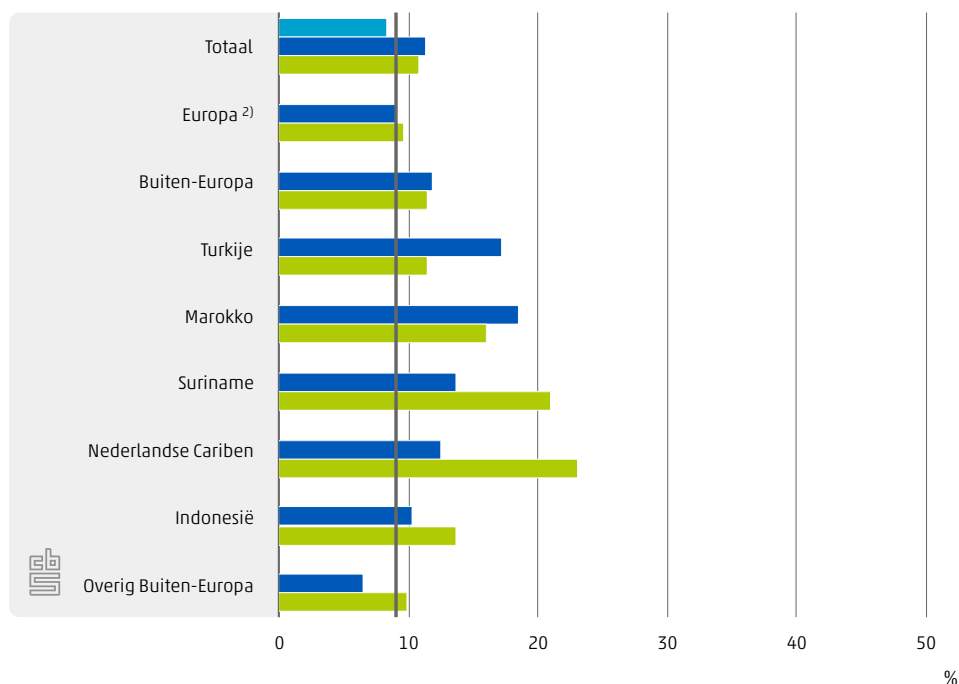
Voorals mensen met een Nederlands-Caribische, Turkse, Marokkaanse of Surinaamse herkomst hebben vaker dan gemiddeld obesitas. Met name onder 60- tot 85-jarigen zijn de verschillen groot: 40 procent van de 60- tot 85-jarige Turkse migranten heeft obesitas, terwijl het gemiddelde in die leeftijdscategorie 18 procent is. Ook onder Nederlands-Caribische migranten komt obesitas bovengemiddeld veel voor, in alle leeftijdscategorieën.

Binnen de herkomstgroepen is het onder 18- tot 40-jarigen niet altijd zo dat migranten vaker obesitas hebben dan de tweede generatie. Bij mensen van Turkse en Marokkaanse herkomst komt obesitas vaker voor onder de tweede generatie, terwijl bij mensen van Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst obesitas vaker voorkomt onder migranten. Onder 40- tot 60-jarigen hebben migranten in de meeste herkomstgroepen wel vaker obesitas dan de tweede generatie. Gecontroleerd voor de demografische kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau blijkt dat mensen met een Nederlands-Caribische, Turkse, Marokkaanse of

Surinaamse herkomst vaker obesitas hebben. Dit geldt sterker voor de tweede generatie dan voor migranten.

In deze grafiek is een correctie toegepast. Zie het Erratum op p. 319 voor meer informatie.

6.3a Obesitas, 18- tot 40-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2020

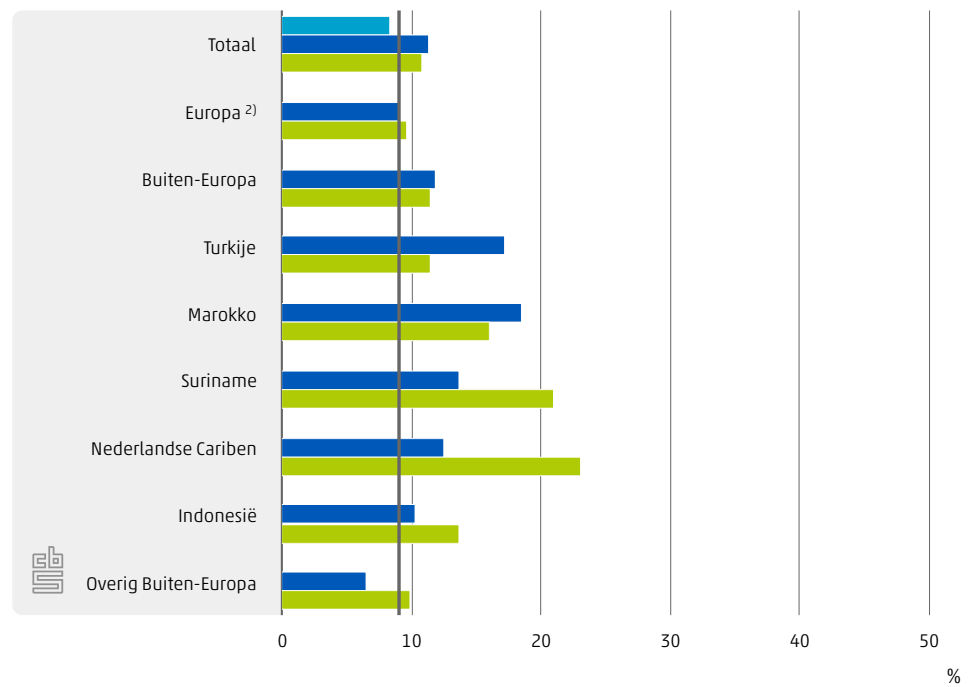

- Nederlandse herkomst
- Geboren in Nederland, één of twee ouders geboren in buitenland
- Geboren in buitenland

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel mensen met obesitas in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

6.3b Obesitas, 40- tot 60-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2020

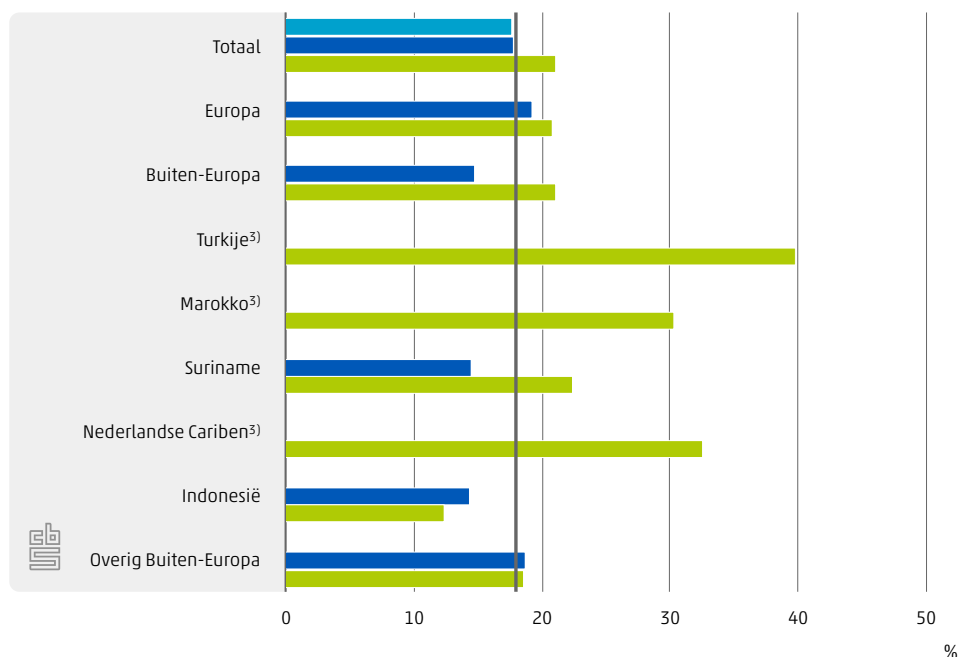

- Nederlandse herkomst
- Geboren in Nederland, één of twee ouders geboren in buitenland
- Geboren in buitenland

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel mensen met obesitas in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

6.3c Obesitas, 60- tot 85-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2020

- Nederlandse herkomst
- Geboren in Nederland, één of twee ouders geboren in buitenland
- Geboren in buitenland

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel mensen met obesitas in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

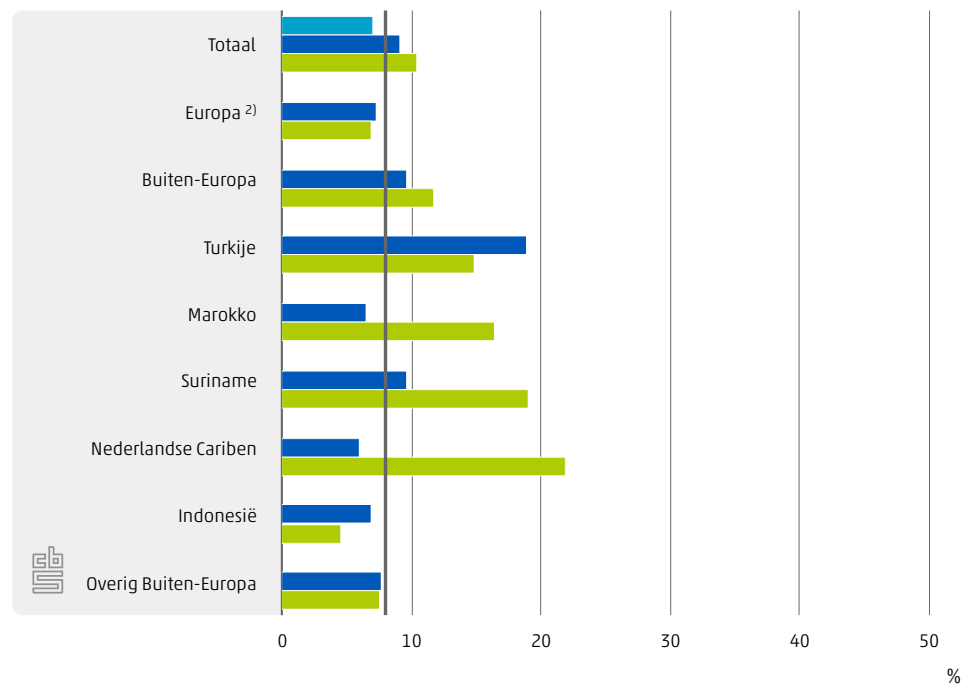
²⁾ Europa excl. Nederland.

³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

In veel herkomst- en leeftijdsgroepen is het aandeel mensen met obesitas tussen 2012 en 2020 gestegen. Onder 18- tot 60-jarigen nam het aandeel mensen met obesitas toe onder mensen met een Nederlandse herkomst en de tweede generatie. Onder 40- tot 60-jarigen nam het aandeel mensen met obesitas ook toe onder migranten. Onder 60- tot 85-jarigen nam dit aandeel alleen toe onder mensen met een Nederlandse herkomst.

Binnen herkomstgroepen nam obesitas het meest toe onder 18- tot 40-jarigen van de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie: van 7 procent in 2012, naar 18 procent in 2020. Ook onder 18- tot 40-jarige Europese migranten nam het aandeel mensen met obesitas toe, van 7 naar 10 procent. Onder 40- tot 60-jarigen van de Nederlands-Indonesische tweede generatie nam dit aandeel toe, van 12 naar 16 procent. In andere herkomstgroepen was de toename of afname van het aandeel mensen met obesitas niet significant. Het feit dat deze afnames niet significant zijn, komt waarschijnlijk door de kleinere aantallen mensen in deze groepen. De relatief kleinere toename van het aandeel mensen met obesitas onder mensen met een Nederlandse herkomst is wel in alle leeftijdsgroepen significant.

6.3d Obesitas, 18- tot 40-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2012

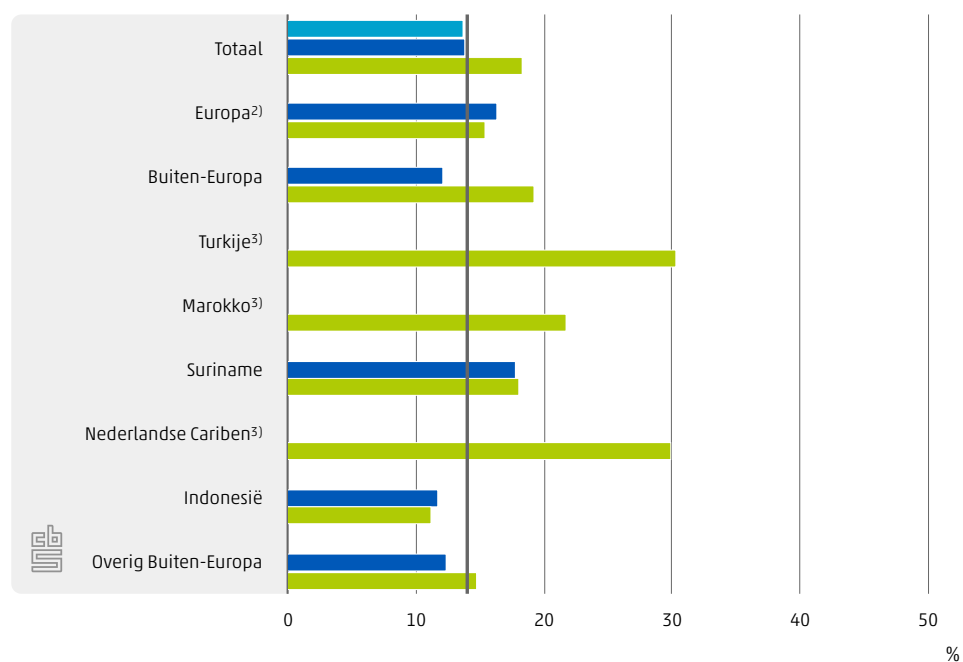

- Nederlandse herkomst
- Geboren in Nederland, één of twee ouders geboren in buitenland
- Geboren in buitenland

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel mensen met obesitas in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

6.3e Obesitas, 40- tot 60-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2012

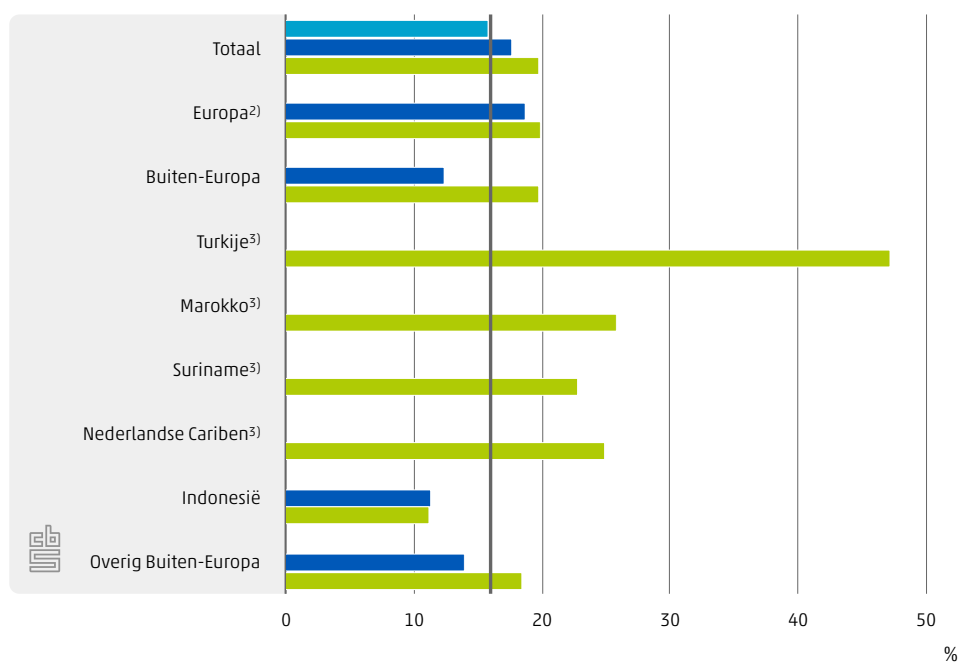

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel mensen met obesitas in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

6.3f Obesitas, 60- tot 85-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2012

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddeld aandeel mensen met obesitas in de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

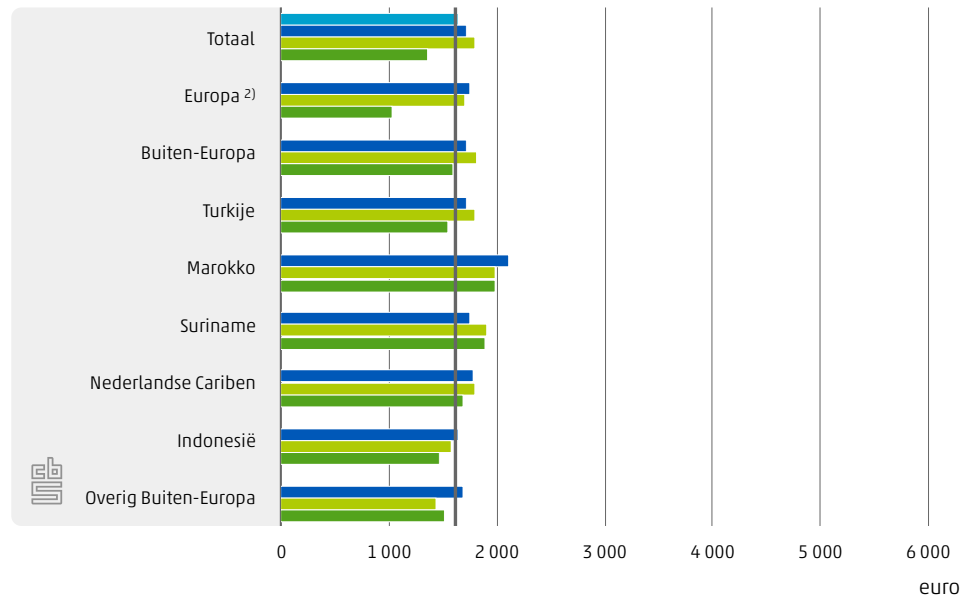
²⁾ Europa excl. Nederland.

³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

Zorgkosten onder ouderen hoogst voor migranten

In 2019 bedroegen de totale gemiddelde kosten voor zorg uit de basisverzekering 2 625 euro per persoon. De kosten nemen toe naarmate de leeftijd toeneemt. Voor mensen tussen de 20 en 40 jaar zijn de gemiddelde zorgkosten 1 606 euro per persoon. In deze leeftijdsgroep zijn de zorgkosten gemiddeld het hoogst onder de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders (1 806 euro). De zorgkosten van migranten zijn het laagst (1 363 euro). Mensen met een Marokkaanse herkomst hebben hogere zorgkosten dan andere herkomstgroepen, of ze nu zelf in Nederland zijn geboren of niet. Vooral onder de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder zijn de zorgkosten met 2 110 euro relatief hoog. Europese migranten hebben met 1 039 euro per persoon de laagste zorgkosten.

6.4a Gemiddelde zorgkosten 20- tot 40-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2019

- Nederlandse herkomst
- Geboren in Nederland, één ouder geboren in buitenland
- Geboren in Nederland, twee ouders geboren in buitenland
- Geboren in buitenland

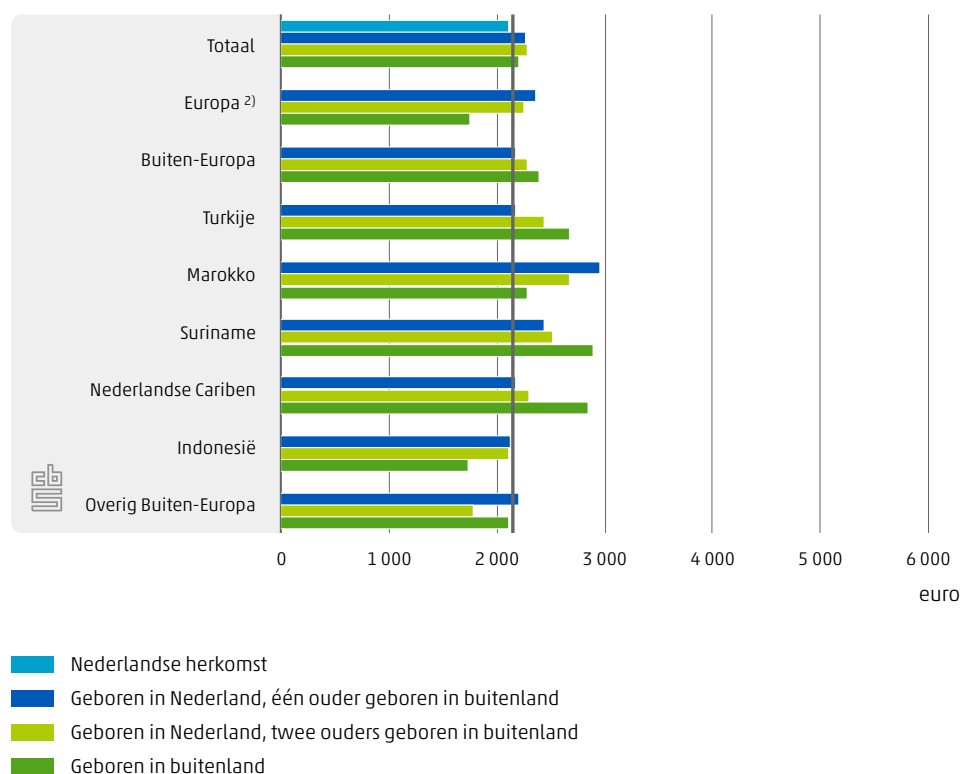
Bron: CBS, Vektis

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddelde zorgkosten van de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

Voor mensen tussen de 40 en 60 jaar zijn de gemiddelde zorgkosten 2 141 euro per persoon. In deze leeftijdsgroep zijn de verschillen in zorgkosten naar geboorteland en aantal in het buitenland geboren ouders vrij klein: 2 113 euro voor mensen met een Nederlandse herkomst en 2 281 euro voor de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders. De verschillen naar herkomstland zijn groter. De Nederlands-Marokkaanse tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder heeft de hoogste zorgkosten: 2 954 euro. Daarna volgen Surinaamse migranten (2 897 euro) en Nederlands-Caribische migranten (2 849 euro). De zorgkosten zijn het laagst onder Indonesische (1 733 euro) of Europese migranten (1 754 euro) en de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders met een overig Buiten-Europese herkomst (1 780 euro).

6.4b Gemiddelde zorgkosten 40- tot 60-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2019

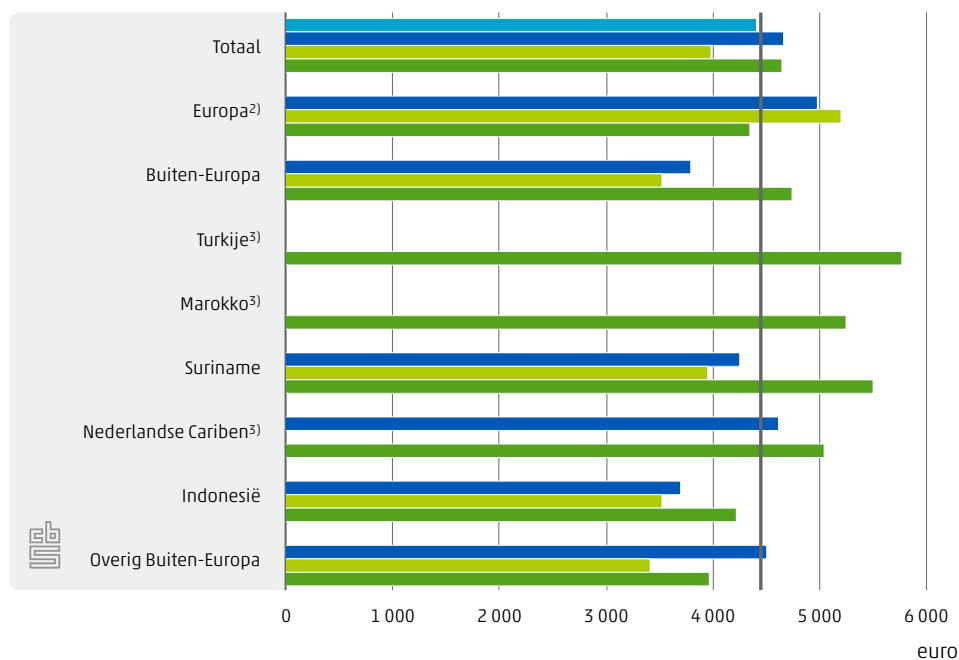
Bron: CBS, Vektis

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddelde zorgkosten van de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

Voor mensen tussen de 60 en 80 jaar zijn de gemiddelde zorgkosten 4 450 euro per persoon. In deze leeftijdsgroep zijn de zorgkosten van de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders het laagst (3 988 euro). Van de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder zijn de zorgkosten het hoogst (4 670 euro). Van de verschillende herkomstgroepen zijn de zorgkosten met 5 780 euro het hoogst onder Turkse migranten. Ook Surinaamse migranten hebben relatief hoge zorgkosten (5 516 euro). De Nederlands-Indonesische tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders heeft met 3 527 euro de laagste zorgkosten. Ook de Nederlands-Indonesische tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder heeft relatief lage zorgkosten (3 706 euro). De Nederlands-Turkse en -Marokkaanse tweede generatie in deze leeftijdsgroep is erg klein; hierdoor zijn de cijfers over de zorgkosten van deze groepen niet betrouwbaar.

6.4c Gemiddelde zorgkosten 60- tot 80-jarigen ¹⁾, naar herkomst, 2019

Bron: CBS, Vektis

¹⁾ Referentielijst geeft gemiddelde zorgkosten van de totale populatie in die leeftijdsgroep weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

³⁾ Voor sommige groepen zijn de aantallen te klein voor publicatie.

Gestandaardiseerde indicatoren

Een aantal indicatoren in dit hoofdstuk kunnen gestandaardiseerd worden naar leeftijd en geslacht. Een voordeel van standaardiseren is dat groepen onderling beter te vergelijken zijn, omdat verschillen in de demografische opbouw van die groepen wegvallen. Standaardiseren kent echter ook beperkingen. Zo kunnen indicatoren alleen gestandaardiseerd worden voor de bevolking tot 65 jaar, omdat daarboven het aantal waarnemingen in bepaalde groepen te klein wordt. Ook kan er bij standaardisering binnen herkomstgroepen niet ook nog onderscheid gemaakt worden naar geboorteland en het aantal in het buitenland geboren ouders, omdat ook hier bepaalde groepen te klein zijn voor een betrouwbare schatting. Daarom geven de gestandaardiseerde cijfers alleen verschillen naar geboorteland, het aantal in het buitenland geboren ouders en het herkomstland, en wordt er niet gekeken naar verschillen binnen een bepaalde herkomstgroep tussen migranten en de tweede generatie.

Voor mensen tot 65 jaar kunnen de zorgkosten gestandaardiseerd worden naar leeftijd en geslacht. De gemiddelde gestandaardiseerde zorgkosten voor de hele populatie tot 65 jaar zijn 1 826 euro. De gestandaardiseerde zorgkosten van de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders zijn het hoogst (2 006 euro) en die van migranten het laagst

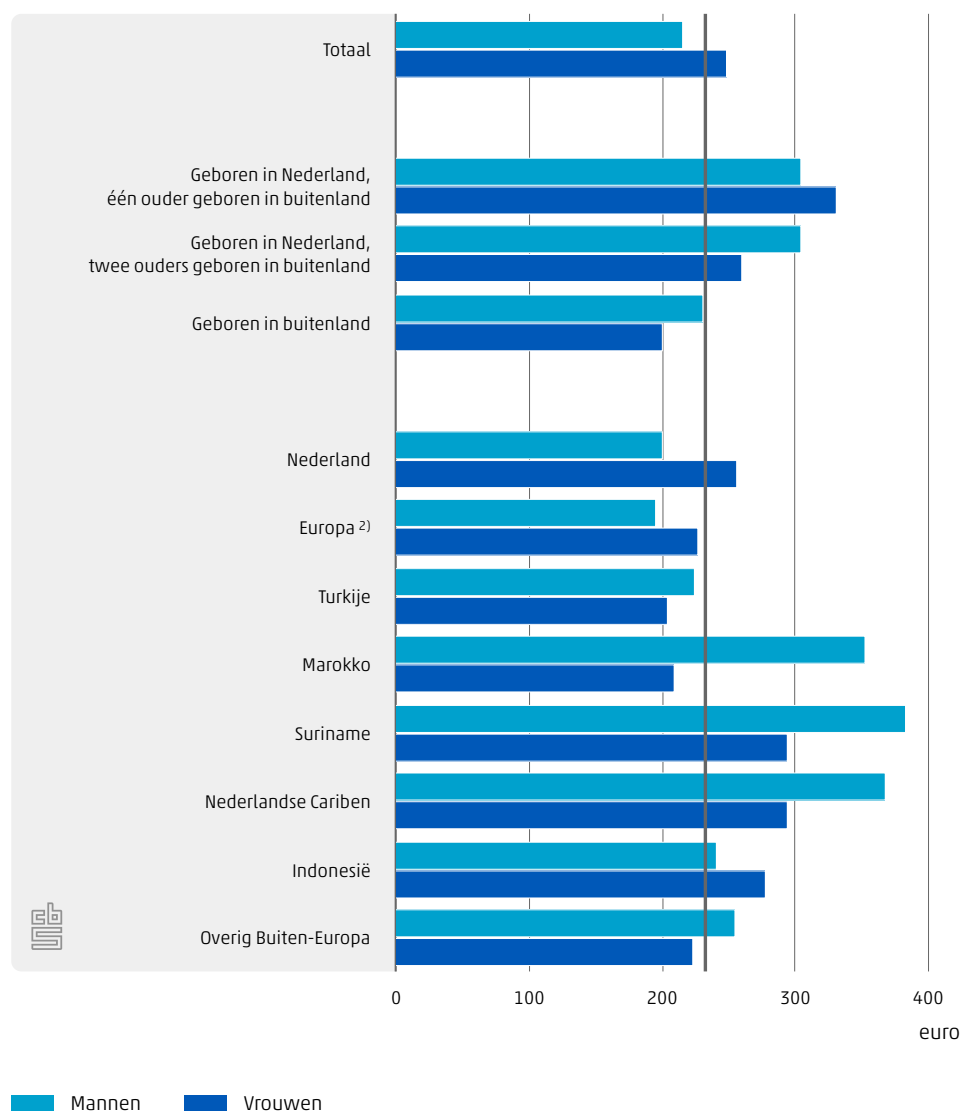
(1 775 euro). Bij een vergelijking tussen herkomstgroepen blijken de zorgkosten van mensen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst relatief hoog (2 130 tot 2 245 euro), en die van mensen met een Europese of Indonesische herkomst het laagst (respectievelijk 1 644 en 1 696 euro). Wanneer naast leeftijd en geslacht ook wordt gecontroleerd voor inkomensverschillen, hebben mensen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst nog steeds significant hogere zorgkosten.

Kosten specialistische ggz hoogst bij Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst

Specialistische geestelijke gezondheidszorg (ggz) behoort tot de vier soorten zorg waarvoor tot 65 jaar de meeste kosten worden gemaakt. De gemiddelde gestandaardiseerde kosten voor specialistische ggz tot 65 jaar zijn 232 euro. Toch is het aandeel personen voor wie kosten voor deze zorg worden gedeclareerd met 3,3 procent relatief klein ten opzichte van andere grote kostenposten als geneesmiddelen en ziekenhuiszorg. De kosten voor specialistische ggz zijn het hoogst voor de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder (318 euro). Migranten hebben met 216 euro relatief lage kosten voor specialistische ggz.

Gemiddeld hebben vrouwen hogere kosten voor specialistische ggz dan mannen (15 procent meer). Het aandeel vrouwen met ggz-zorg ligt ruim 30 procent hoger dan het aandeel mannen met deze vorm van zorg. Vrouwen met een Nederlandse herkomst hebben 27 procent meer kosten dan de mannen, en in Nederland geboren vrouwen met één in het buitenland geboren ouder 9 procent. Bij migranten en bij de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders, zijn de kosten voor specialistische ggz respectievelijk 14 en 17 procent hoger bij mannen dan bij vrouwen. Het aandeel vrouwen met ggz-zorg ligt in al deze groepen tussen 26 en 37 procent hoger dan bij mannen, alleen bij migranten is dit minder: 13 procent.

6.5 Gemiddelde kosten specialistische ggz tot 65 jaar ¹⁾ (gestandaardiseerd), naar herkomst en geslacht, 2019

Bron: CBS, Vektis

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddelde kosten voor specialistische ggz van de totale populatie tot 65 jaar weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

De verschillen in de kosten voor specialistische ggz tussen herkomstgroepen zijn groter dan wanneer alleen wordt gekeken naar geboren in Nederland of het buitenland, en het aantal ouders geboren in het buitenland. Deze kosten zijn het hoogst onder mensen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst, respectievelijk 339 en 331 euro. Zowel voor mannen als vrouwen zijn in deze herkomstgroepen de kosten het hoogst. Onder mensen met een Europese of Turkse herkomst liggen de kosten voor specialistische ggz het laagst, op respectievelijk 211 en 215 euro. Daarentegen is het aandeel personen dat deze ggz-zorg krijgt bij de Turkse groep met 4,6 procent het hoogst van alle herkomstgroepen. Binnen herkomstlanden zijn er soms grote verschillen tussen mannen en vrouwen in de kosten voor specialistische ggz. Mannen met een Marokkaanse herkomst hebben 70 procent hogere kosten voor specialistische ggz dan vrouwen met een Marokkaanse herkomst. Ook mannen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst hebben 25 tot 30 procent hogere zorgkosten dan vrouwen met die herkomst. De kosten voor specialistische ggz zijn onder

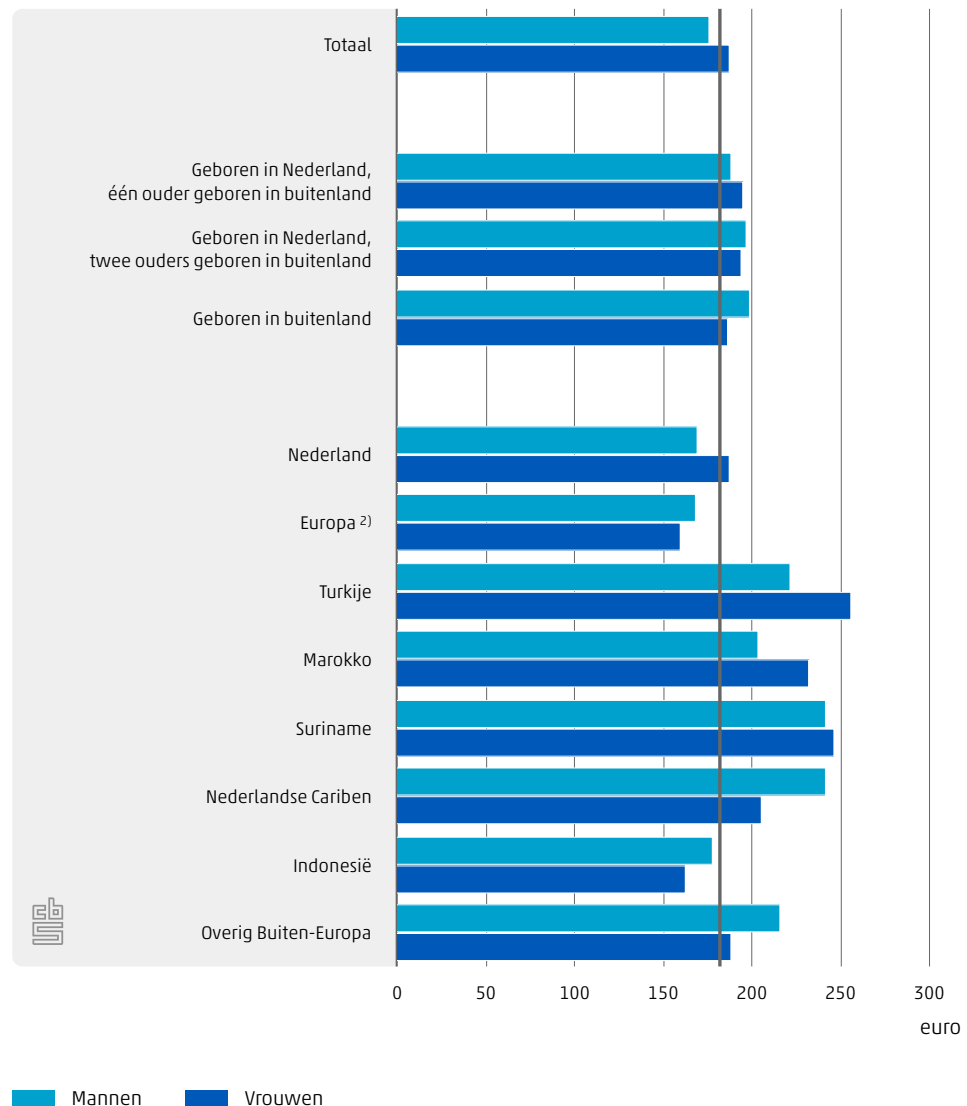
mannen met een Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst dan ook het hoogst, 353 tot 383 euro.

Gecontroleerd voor achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht en inkomen blijkt dat migranten een grotere kans hebben om specialistische ggz te krijgen. Dit geldt vooral voor mensen met een Surinaamse en Turkse herkomst. In Nederland geboren mensen met twee in het buitenland geboren ouders kregen minder vaak specialistische ggz dan in Nederland geboren mensen met één in het buitenland geboren ouder.

Hoogste kosten geneesmiddelen onder Surinaamse of Turkse herkomst

Voor de populatie tot 65 jaar liggen de gestandaardiseerde, gemiddelde kosten voor geneesmiddelen op 182 euro. Voor vrouwen zijn de kosten voor geneesmiddelen 188 euro, voor mannen 176 euro. De kosten voor geneesmiddelen zijn hoger dan gemiddeld bij migranten (193 euro), en bij de tweede generatie van wie één of twee ouders in het buitenland geboren zijn (respectievelijk 192 en 196 euro). Bij de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders en migranten liggen de kosten voor geneesmiddelen hoger bij mannen dan bij vrouwen, hoewel dit verschil bij de laatste groep met 3 euro minimaal is.

6.6 Gemiddelde kosten geneesmiddelen tot 65 jaar ¹⁾ (gestandaardiseerd), naar herkomst en geslacht, 2019

Bron: CBS, Vektis

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddelde kosten voor geneesmiddelen van de populatie tot 65 jaar weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

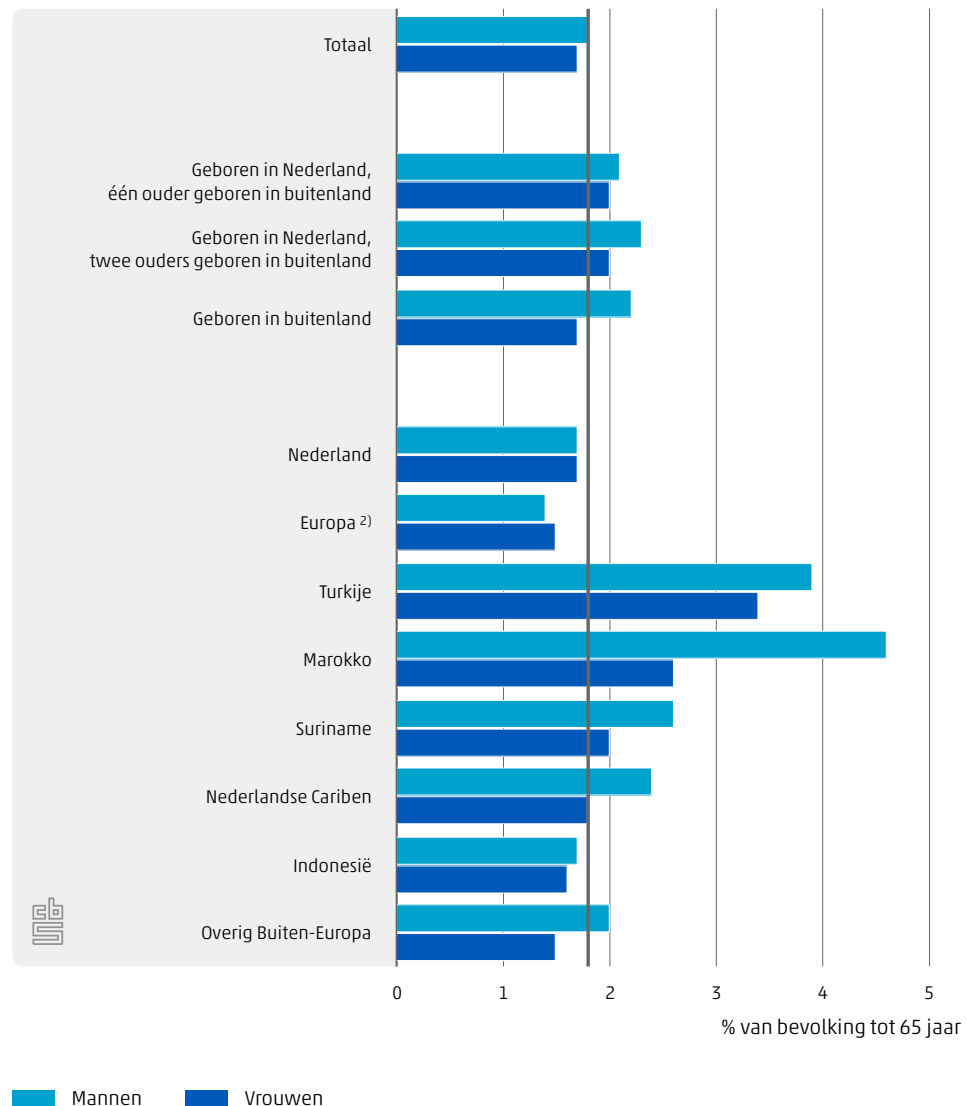
De kosten voor geneesmiddelen zijn het hoogst bij mensen met een Surinaamse herkomst (244 euro), gevolgd door mensen met een Turkse herkomst (239 euro). Mensen met een Europese of een Indonesische herkomst hebben de laagste kosten voor geneesmiddelen (respectievelijk gemiddeld 164 en 171 euro). Onder vrouwen zijn de kosten voor geneesmiddelen het hoogst bij een Turkse herkomst, onder mannen bij een Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst. Onder mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst hebben vrouwen hogere kosten voor geneesmiddelen dan mannen, respectievelijk 15 en 13 procent meer. Bij mensen met een Nederlands-Caribische herkomst of overig Buiten-Europese herkomst hebben mannen hogere zorgkosten dan vrouwen, respectievelijk 17 en 14 procent meer.

Gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en inkomen blijkt dat mensen met een Turkse, Marokkaanse en Surinaamse herkomst gemiddeld hogere kosten voor geneesmiddelen hebben. Mensen met een Europese of Indonesische herkomst hebben gemiddeld lagere kosten voor geneesmiddelen. De kosten voor geneesmiddelen zijn lager voor mensen met twee in het buitenland geboren ouders dan voor mensen met één in het buitenland geboren ouder.

Vaakst antipsychotica onder mannen met Marokkaanse herkomst

Onder de bevolking tot 65 jaar kreeg 1,8 procent in 2020 antipsychotica verstrekt. Gestandaardiseerd voor leeftijd kregen mannen ongeveer even vaak antipsychotica als vrouwen. Bij de tweede generatie ligt het aandeel mensen dat antipsychotica verstrekt kreeg hoger dan gemiddeld. Onder mannelijke migranten ligt dit aandeel ook hoger dan gemiddeld. In al deze groepen ligt het aandeel hoger onder mannen dan onder vrouwen. Dat is niet zo bij mensen met een Nederlandse herkomst.

6.7 Antipsychotica ¹⁾ (gestandaardiseerd), naar herkomst en geslacht tot 65 jaar, 2020

Bron: CBS, Zorginstituut Nederland

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddelde percentage mensen tot 65 jaar dat antipsychotica verstrekt krijgt weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

Er zijn grote verschillen tussen herkomstgroepen in het aandeel mensen dat antipsychotica verstrekt krijgt. Gemiddeld kregen mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst het vaakst antipsychotica: 3,6 procent. Mensen met een Europese herkomst kregen het minst vaak antipsychotica verstrekt, namelijk 1,5 procent. Vooral onder mannen met een Marokkaanse herkomst ligt het aandeel dat antipsychotica kreeg hoog (4,6 procent), gevolgd door mannen met een Turkse herkomst (3,9 procent). Onder vrouwen is het aandeel met antipsychotica het hoogst onder degenen met een Turkse herkomst (3,4 procent). Mannen met een Marokkaanse herkomst kregen 75 procent vaker antipsychotica voorgeschreven dan vrouwen met een Marokkaanse herkomst. Ook onder mannen met een Nederlands-Caribische, Surinaamse of overig Buiten-Europese herkomst was het aandeel dat antipsychotica verstrekt kreeg minstens 30 procent groter dan onder vrouwen in dezelfde herkomstgroep. Alleen onder mensen met een Europese herkomst kregen vrouwen iets vaker antipsychotica dan mannen. Gecontroleerd voor achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht en

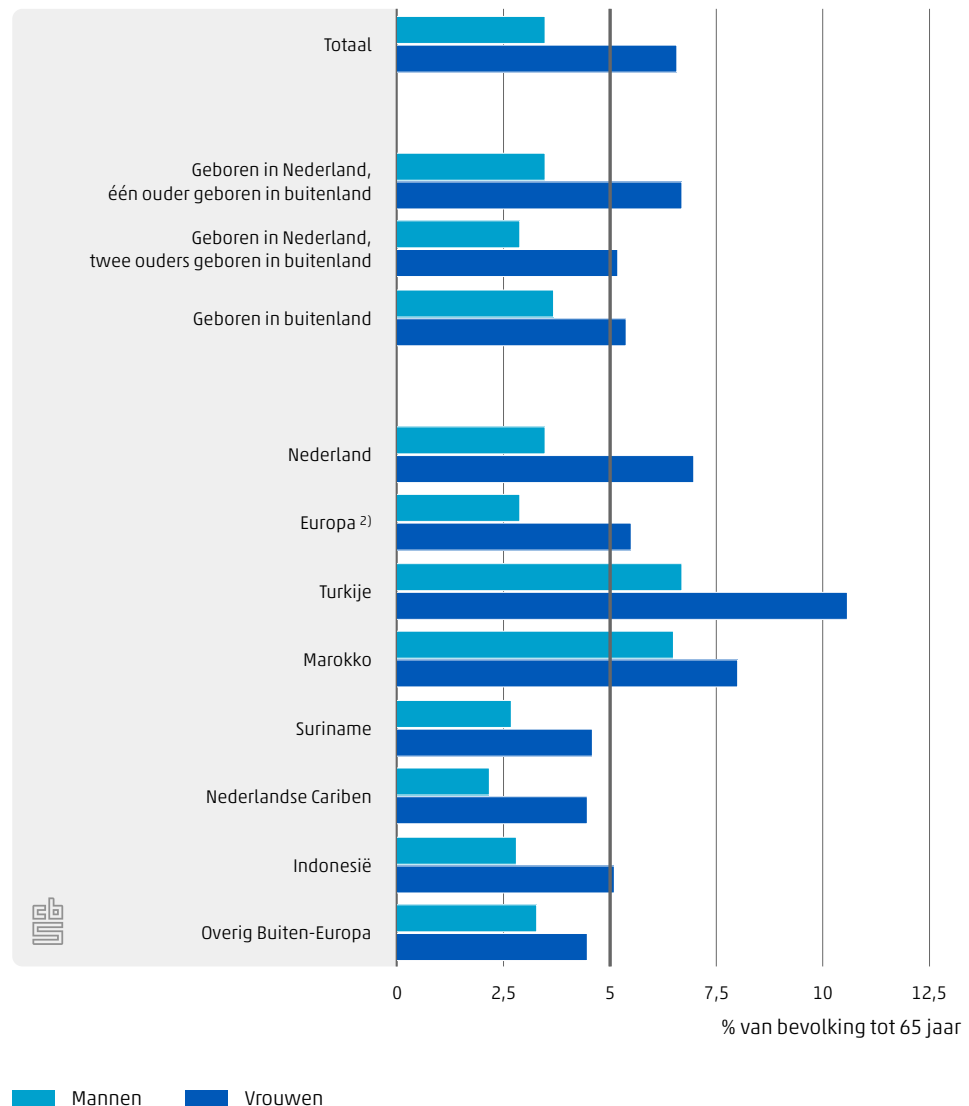
inkomen hebben mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst een grotere kans om antipsychotica verstrekt te krijgen. Dat is in mindere mate het geval voor degenen met twee in het buitenland geboren ouders.

Vaakst antidepressiva onder vrouwen met Turkse herkomst

Van alle inwoners tot 65 jaar kreeg 5 procent in 2020 antidepressiva verstrekt.

Gestandaardiseerd voor leeftijd kregen vrouwen tot 65 jaar vaker antidepressiva verstrekt dan mannen: 6,6 procent van de vrouwen, tegen 3,5 procent van de mannen. De tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders kreeg het minst vaak antidepressiva verstrekt (4 procent), mensen met een Nederlandse herkomst het vaakst (5,2 procent). In alle hierboven genoemde groepen kregen vrouwen anderhalf tot twee keer zo vaak antidepressiva verstrekt als mannen. Dit verschil tussen vrouwen en mannen is het kleinst onder migranten, en het grootst onder mensen met een Nederlandse herkomst. Vrouwen van de tweede generatie en vrouwen met een Nederlandse herkomst kregen het vaakst antidepressiva verstrekt, respectievelijk 6,7 en 7,0 procent. Mannen met twee in het buitenland geboren ouders kregen het minst vaak antidepressiva verstrekt (2,9 procent).

6.8 Antidepressiva ¹⁾ (gestandaardiseerd), naar herkomst en geslacht tot 65 jaar, 2020

Bron: CBS, Zorginstituut Nederland

¹⁾ Referentielijn geeft gemiddelde percentage mensen tot 65 jaar dat antidepressiva verstrekt krijgt weer.

²⁾ Europa excl. Nederland.

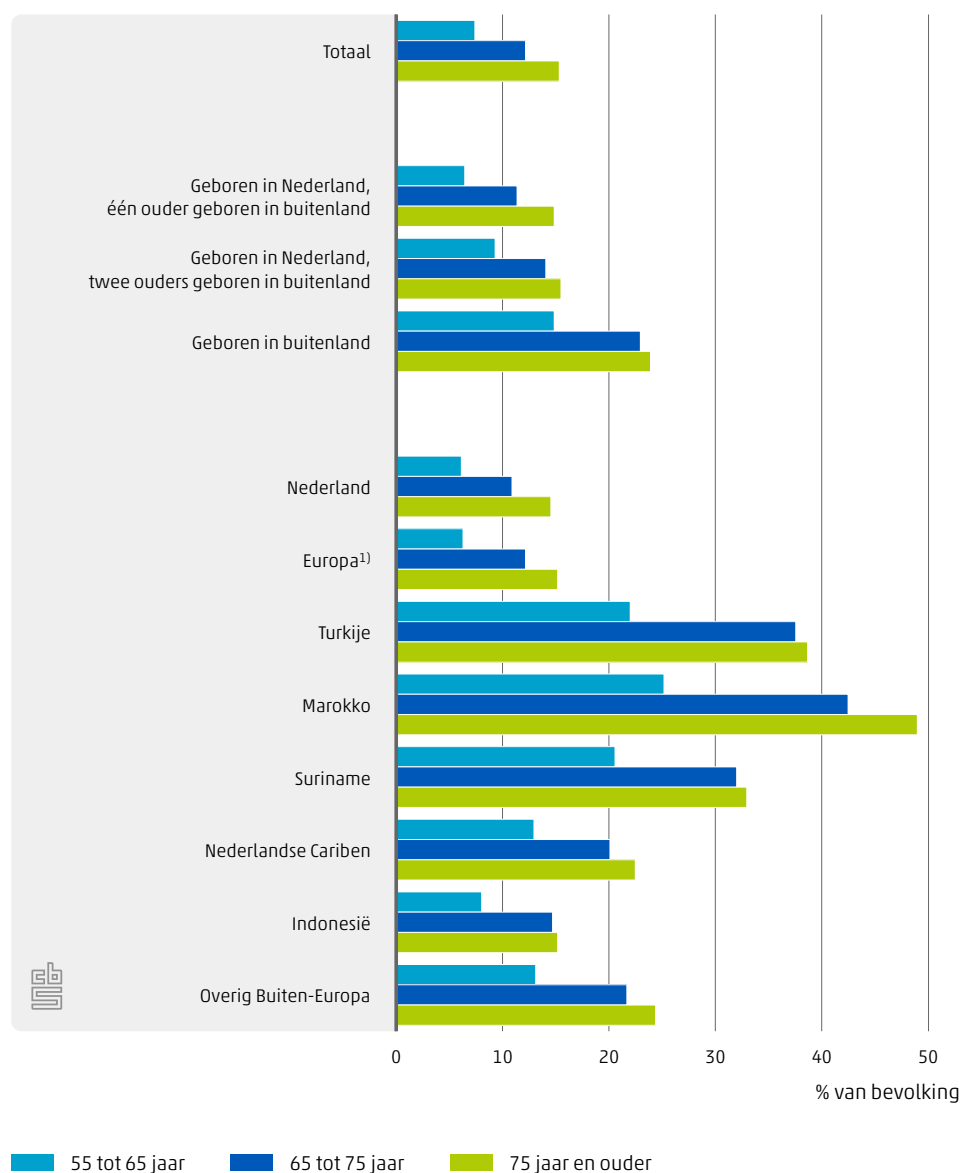
De verschillen naar herkomstland zijn groter dan de verschillen naar generatie. Mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst kregen gemiddeld het vaakst antidepressiva verstrekt. Vrouwen met een Turkse herkomst kregen met 10,6 procent verreweg het vaakst antidepressiva verstrekt, gevolgd door vrouwen met een Marokkaanse herkomst (8,0 procent). Ook mannen met een Turkse of Marokkaanse herkomst kregen vaak antidepressiva verstrekt, respectievelijk 6,7 en 6,5 procent. Mensen uit andere herkomstgroepen kregen juist minder vaak antidepressiva verstrekt dan gemiddeld. Vrouwen en mannen met een Nederlands-Caribische herkomst kregen het minst vaak antidepressiva verstrekt, respectievelijk 4,5 en 2,2 procent. Gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en inkomen blijkt dat mensen met een Nederlands-Caribische of overig Buiten-Europese herkomst een kleinere kans hebben om antidepressiva verstrekt te krijgen, terwijl mensen met een Turkse herkomst een grotere kans hebben om antidepressiva verstrekt te krijgen. Het hebben van

twee in het buitenland geboren ouders of zelf in Nederland geboren zijn, verkleint de kans dat er antidepressiva verstrekt zijn.

Drie keer zo vaak diabetesmiddelen bij Marokkaanse herkomst

Diabetes komt relatief vaak voor onder 55-plussers: gemiddeld krijgt 7,5 procent van de 55- tot 65-jarigen, 12,3 procent van de 65- tot 75-jarigen en 15,4 procent van de 75-plussers diabetesmiddelen (insuline of een ander bloedsuikerverlagend middel) verstrekt. In alle leeftijdscategorieën kregen migranten vaker diabetesmiddelen verstrekt dan mensen die in Nederland geboren zijn: van 55 procent meer onder 75-plussers, tot 99 procent meer onder 55- tot 65-jarigen. Onder de tweede generatie met één in het buitenland geboren ouder, of onder mensen met een Nederlandse herkomst, ligt het aandeel mensen dat diabetesmedicatie verstrekt krijgt in alle leeftijdsgroepen lager dan gemiddeld.

6.9 Diabetesmiddelen, naar herkomst en leeftijd, 2020

Bron: CBS, Zorginstituut Nederland

¹⁾ Europa excl. Nederland.

Mensen met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse herkomst kregen in alle leeftijdsgroepen aanmerkelijk vaker diabetesmiddelen verstrekt dan gemiddeld. Bijna de helft van alle 75-plussers met een Marokkaanse herkomst krijgt diabetesmiddelen verstrekt. In alle leeftijdsgroepen kregen mensen met een Marokkaanse herkomst meer dan drie keer zo vaak diabetesmiddelen verstrekt dan gemiddeld. Ook onder mensen met een Turkse herkomst ligt het aandeel dat diabetesmiddelen verstrekt krijgt tweeënhalf tot drie keer hoger dan gemiddeld. Mensen met een Europese herkomst krijgen juist minder vaak dan gemiddeld diabetesmiddelen verstrekt. Gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en inkomen hebben mensen die in Nederland geboren zijn met één of twee in het buitenland geboren ouders een grotere kans om diabetesmiddelen verstrekt te krijgen dan mensen met een Nederlandse herkomst. Dit geldt vooral voor mensen met een Marokkaanse, Surinaamse of Turkse herkomst. Migranten hebben een grotere kans om diabetesmiddelen verstrekt te krijgen, vooral als zij een Marokkaanse of Surinaamse herkomst hebben.

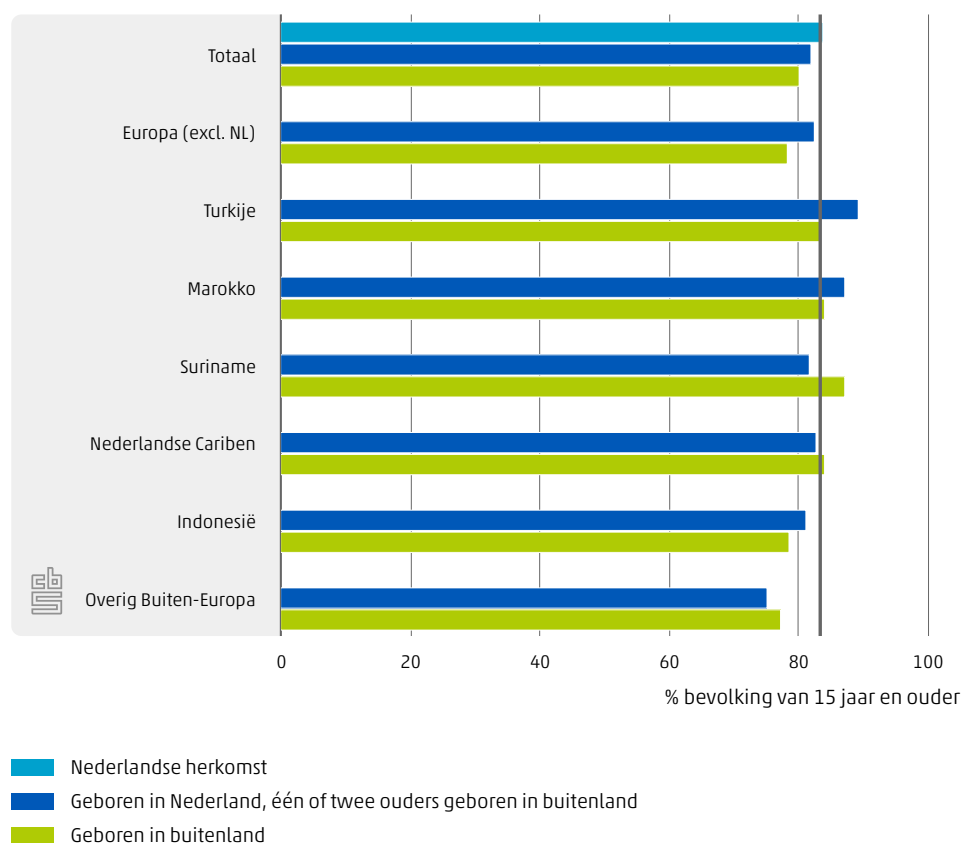
7 Sociale en maatschappelijke participatie

Mensen met een Nederlandse herkomst zijn vaker dan gemiddeld actief als vrijwilliger of in het verenigingsleven. Verschillen tussen herkomstgroepen in contacten met vrienden, familie en buren zijn minder groot. In dit hoofdstuk worden de overeenkomsten en verschillen tussen de grootste herkomstgroepen in de sociale en maatschappelijke participatie beschreven: sociale contacten met familie, vrienden en buren, het verlenen van informele hulp, de inzet als vrijwilliger en deelname aan het verenigingsleven. Er is ook bekeken of de sociale en maatschappelijke participatie is veranderd tussen 2012–2016 en 2017–2021.

Mensen met Marokkaanse of Turkse herkomst vaker familiecontact

In het onderzoek Sociale samenhang en Welzijn is aan de Nederlandse bevolking van 15 jaar of ouder gevraagd hoe vaak ze contact hebben met (1) familie of gezinsleden die niet bij hen in huis wonen; (2) vrienden, vriendinnen of echt goede kennissen; (3) buren. Dit contact bestaat uit zowel persoonlijke ontmoetingen, telefonische of schriftelijke contacten, als contact via e-mail, sms, chat of berichtjes. Gemiddeld had 83 procent van de bevolking van 15 jaar en ouder wekelijks contact met hun familie. Onder migranten is dit met 80 procent lager. De tweede generatie heeft met 82 procent nagenoeg even vaak contact met familie als mensen van Nederlandse herkomst. De Nederlands-Marokkaanse en Nederlands-Turkse tweede generatie heeft juist vaker wekelijks contact met familie dan de tweede generatie met een herkomst uit andere landen buiten Europa. Ook gecorrigeerd voor leeftijdsopbouw, man/vrouw-verdeling en opleidingsniveau blijven deze verschillen bestaan.

7.1 Wekelijks contact met familie¹⁾, naar herkomst, 2012/2021

¹⁾ De referentielijn geeft het wekelijks contact met familie van de totale populatie aan.

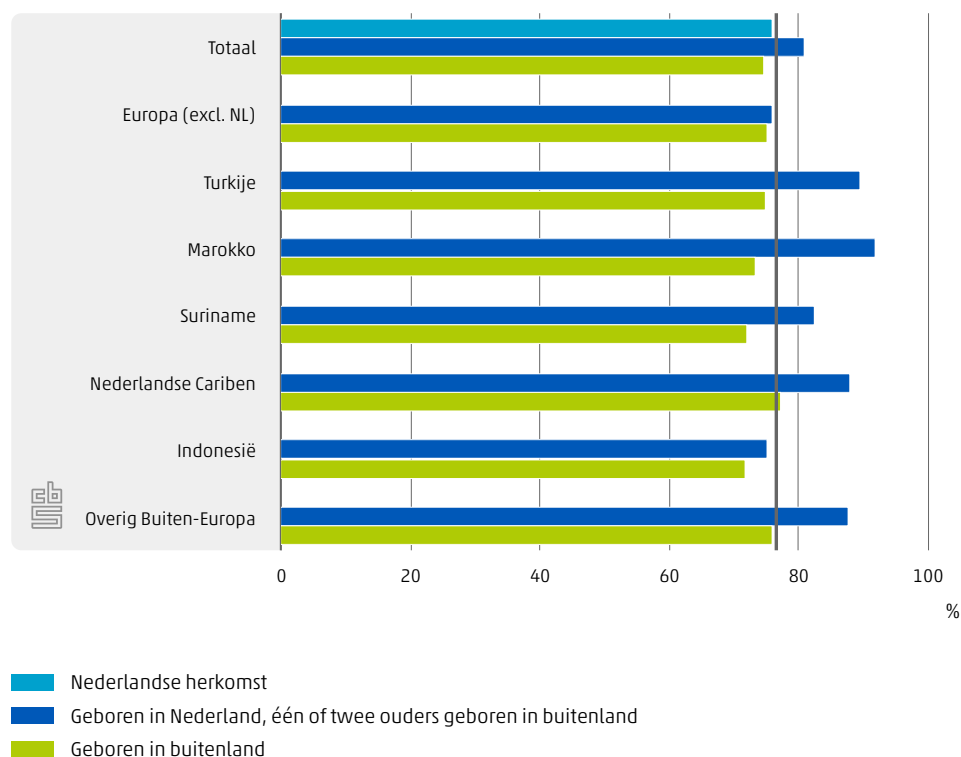
De frequenties van de contacten met familie zijn in de periode 2017 tot en met 2021 vrijwel stabiel gebleven ten opzichte van de periode 2012 tot en met 2016. Bij zowel de groep met een Nederlandse herkomst, als de tweede generatie, zijn de familiale contacten met 1 procentpunt afgenomen, terwijl deze bij migranten met 1 procentpunt zijn toegenomen. Deze toename is vooral toe te schrijven aan migranten met een Europese of overige Buiten-Europese herkomst.

Tweede generatie heeft vaak vriendencontact

Van de tweede generatie heeft 81 procent wekelijks contact met vrienden of goede kennissen. Dit is vaker dan gemiddeld (76 procent). Gecorrigeerd voor leeftijdsopbouw, man/vrouw-verdeling en opleidingsniveau worden deze verschillen voor vriendencontact kleiner. Dit komt voornamelijk door de leeftijdsverschillen tussen de groepen. Jongeren hebben vaker contact met vrienden, en mensen van de tweede generatie zijn gemiddeld jonger. Vooral de Nederlands-Marokkaanse (92 procent) en Nederlands-Turkse tweede generatie (89 procent) heeft relatief veel vriendencontact. Hier speelt de leeftijd ook een rol. Na correctie liggen deze percentages slechts enkele procentpunten boven het landelijke gemiddelde.

Gemiddeld zijn de contacten met vrienden en goede bekenden met ruim een procentpunt afgenomen tussen 2012–2016 en 2017–2021. Bij de tweede generatie is de afname met bijna 3 procentpunt het grootst. Dat is vooral te zien bij de groepen met een Indonesische herkomst.

7.2 Wekelijks contact met vrienden¹⁾, naar herkomst, 2012/2021

¹⁾ De referentielijn geeft het wekelijks contact met vrienden van de totale populatie aan.

Mensen met Marokkaanse of Turkse herkomst vaak burenccontact

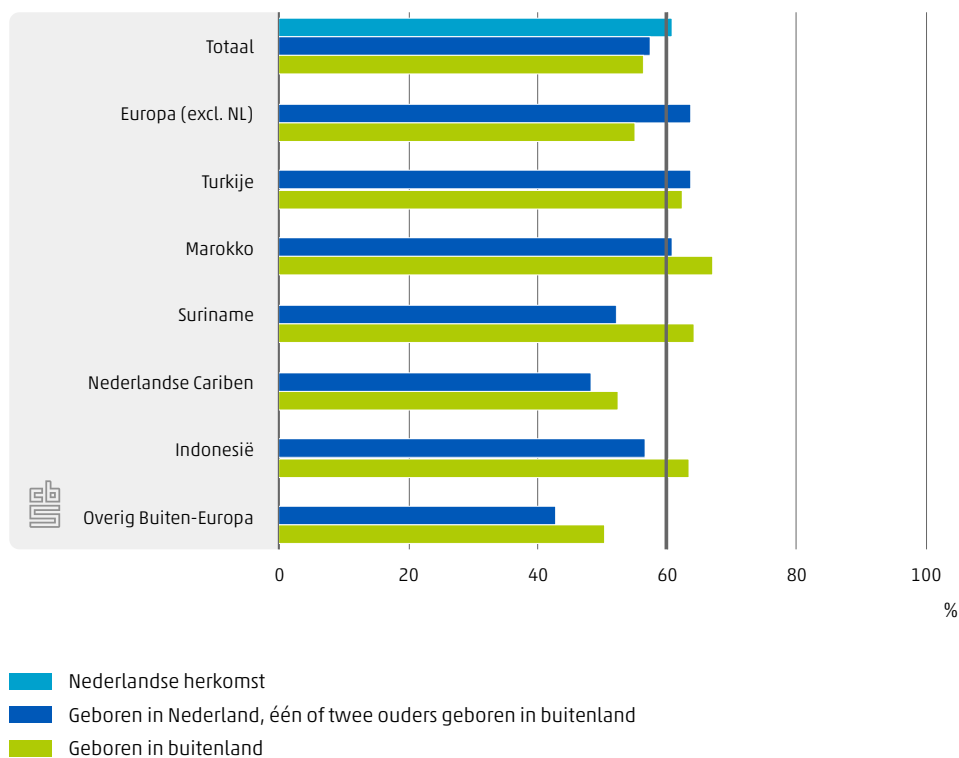
Mensen met een Nederlandse herkomst hebben iets vaker wekelijks contact met hun buren (61 procent) dan gemiddeld (60 procent). Migranten en mensen van de tweede generatie hebben minder vaak wekelijks contact met buren (56 en 57 procent). Gecorrigeerd voor leeftijdsopbouw, man/vrouw-verdeling en opleidingsniveau verdwijnt het verschil tussen de tweede generatie en mensen met een Nederlandse herkomst. Hierbij speelt dat jongeren vaker contact hebben met vrienden en minder vaak met buren, en dat de tweede generatie gemiddeld jonger is.

Het aandeel mensen dat wekelijks contact heeft met buren is met 67 procent het hoogst onder Marokkaanse migranten. Ook mensen met een Turkse herkomst hebben bovengemiddeld vaak wekelijks of vaker contact met hun buren; 64 procent van de Nederlands-Turkse tweede generatie en 62 procent van de Turkse migranten. Mensen met een overig Buiten-Europese herkomst hebben juist relatief weinig contact met hun buren; 50 procent van de migranten en 42 procent van de tweede generatie. Na correctie voor geslacht, leeftijd en opleiding neemt het burenccontact bij de tweede generatie toe: mensen met een Nederlands-Turkse herkomst hebben dan met 71 procent het vaakst contact met hun buren. Ook het contact onder mensen met een Nederlands-overig-Buiten-Europese herkomst

stijgt dan van 42 naar 52 procent. Hierbij speelt mee dat de tweede generatie jonger is, en jongeren minder contacten met hun burenen onderhouden dan ouderen.

Het burenencontact van de Nederlandse bevolking is tussen 2012–2016 en 2017–2021 afgenomen met bijna 5 procentpunten. De afname van het contact met burenen is het grootst bij de tweede generatie (7 procentpunt). Dit is het beste te zien bij de Nederlands-Turkse of Nederlands-Indonesische tweede generatie.

7.3 Wekelijks contact met burenen¹⁾, naar herkomst, 2012/2021

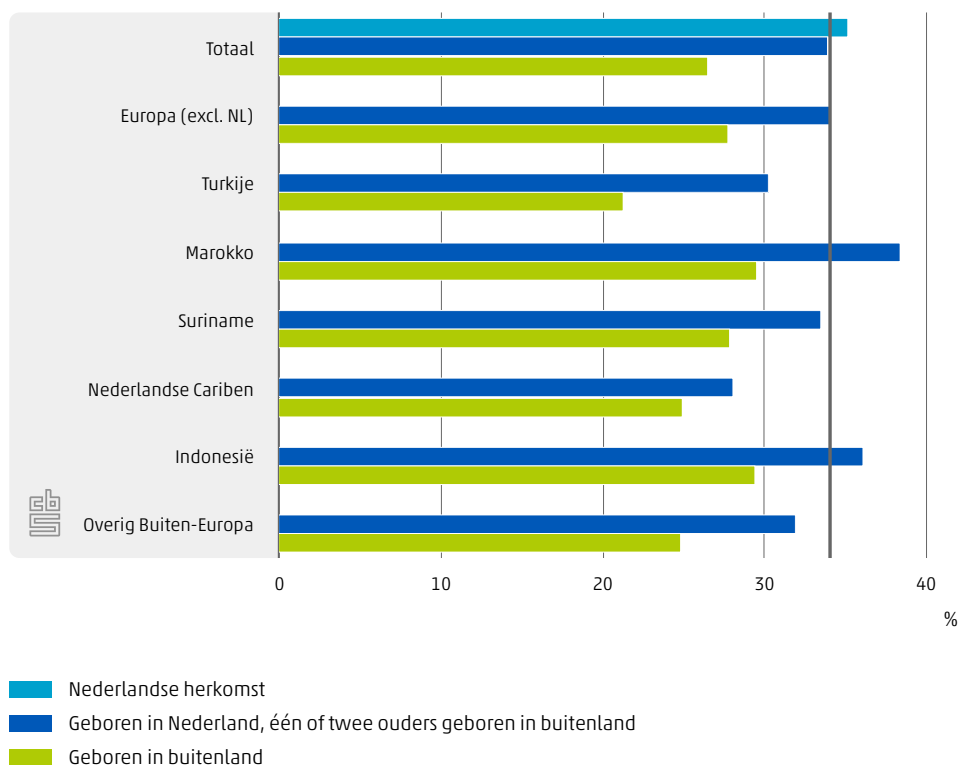
¹⁾ De referentielijn geeft het wekelijks contact met burenen van de totale populatie aan.

Mensen met een Marokkaanse herkomst geven relatief vaak informele hulp

Informele hulp is onbetaalde hulp die mensen buiten organisaties om in hun vrije tijd geven aan mensen buiten hun eigen huishouden. Gemiddeld heeft 34 procent van de totale bevolking in de 4 weken voor het onderzoek minstens één keer informele hulp gegeven. Van de mensen met een Nederlandse herkomst heeft 35 procent informele hulp verleend. Bij de tweede generatie is dit gelijk aan het gemiddelde van 34 procent. Migranten geven met 27 procent minder vaak hulp aan anderen. Bij deze groep varieert het aandeel mensen dat informele hulp geeft van 21 procent bij mensen met een Turkse herkomst tot 30 procent bij mensen met een Marokkaanse herkomst. Bij de tweede generatie loopt dit op van 28 procent bij mensen met een Nederlands-Caribische herkomst tot 38 procent bij mensen met een Nederlands-Marokkaanse herkomst. De correctie (voor geslacht, leeftijd en opleiding) verandert hier weinig aan.

Het geven van hulp aan anderen is sinds 2012 nauwelijks veranderd, ook niet binnen herkomstgroepen.

7.4 Informele hulp geven¹⁾, naar herkomst, 2012/2021

¹⁾ De referentielijn geeft het aandeel van de totale populatie aan dat informele hulp gaf in de afgelopen 4 weken.

Mensen met Surinaamse herkomst doen minst vaak vrijwilligerswerk

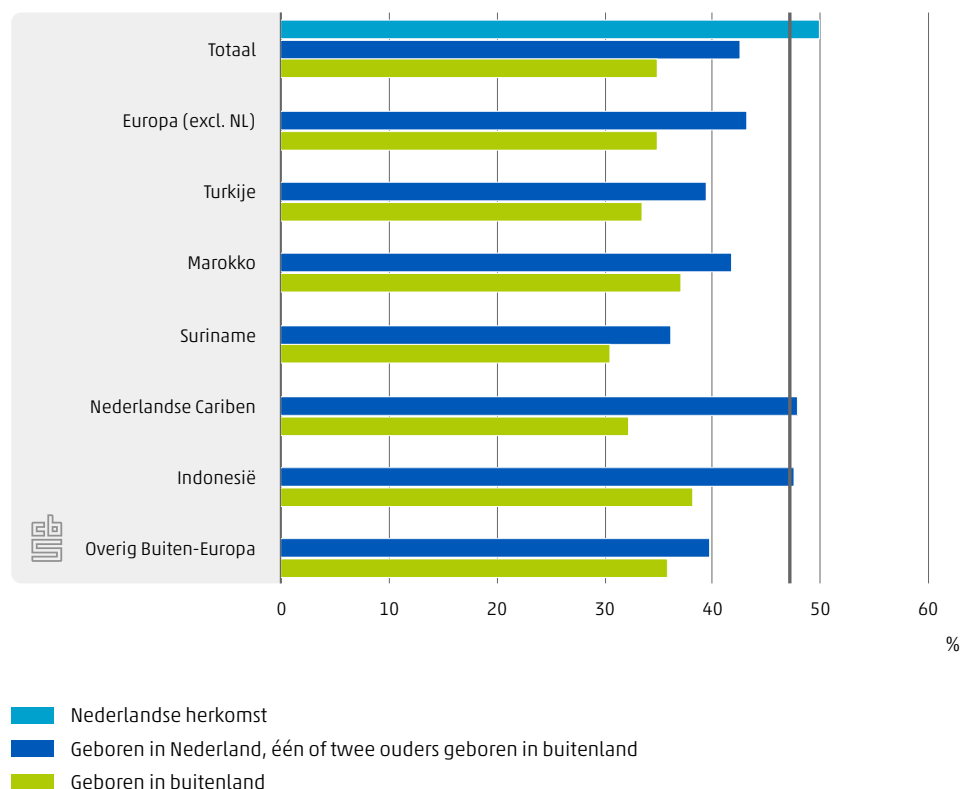
Wie vrijwilligerswerk doet, komt in contact met anderen. Hierdoor kunnen sociale netwerken ontstaan die van belang zijn voor de sociale samenhang. Niet-beroepsmatig participeren in georganiseerd verband heeft daarmee, naast een maatschappelijke, ook een sociale functie. Iets minder dan de helft van de bevolking verricht minstens één keer per jaar vrijwilligerswerk voor een organisatie zoals de school, sportclub, verzorging of religieuze organisatie (47 procent). Mensen met een Nederlandse herkomst doen dit met 50 procent vaker dan gemiddeld. Migranten en mensen van de tweede generatie doen minder vaak vrijwilligerswerk, respectievelijk 35 en 43 procent. Dit verandert niet na correctie voor leeftijd, opleidingsniveau en geslacht.

Van de Marokkaanse en Indonesische migranten is respectievelijk 37 en 38 procent actief als vrijwilliger. Dat is vaker dan migranten met een Buiten-Europese herkomst. Van Surinaamse migranten doet 31 procent vrijwilligerswerk. Bij de tweede generatie zien we soortgelijke verschillen: van de mensen met een Nederlands-Surinaamse herkomst doet 36 procent vrijwilligerswerk, van mensen met een Nederlands-Indonesische herkomst is dat 48 procent.

Het aandeel mensen dat vrijwilligerswerk doet is tussen 2012–2016 en 2017–2021 afgenomen: van 49 naar 45 procent. Dat komt vooral door de afname tijdens de coronapandemie. De afname was het kleinst bij mensen met een Nederlandse herkomst (–3 procentpunt), gevolgd door migranten (–4 procentpunt) en de tweede generatie (–

5 procentpunt). De afname van vrijwilligerswerk was in de onderzochte herkomstgroepen vrijwel even groot.

7.5 Vrijwilligerswerk¹⁾, naar herkomst, 2012/2021

¹⁾ De referentielijn geeft het aandeel van de totale populatie dat vrijwilligerswerk doet aan.

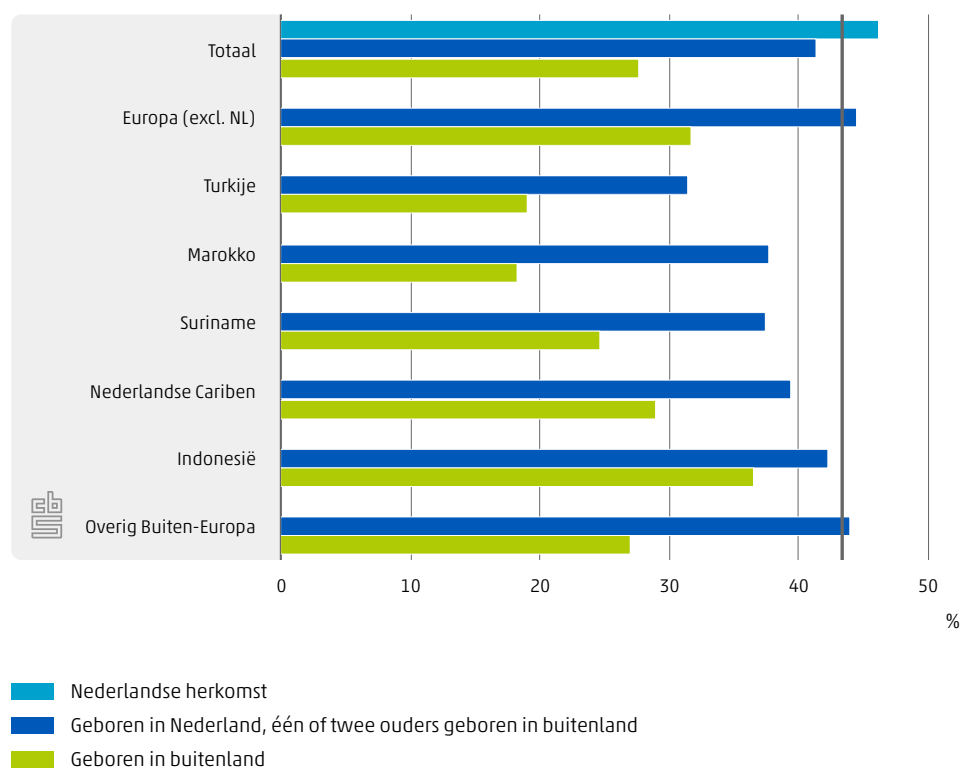
Deelname aan verenigingsleven relatief laag onder migranten

Deelname aan verenigingsleven is ook een indicator voor betrokkenheid bij de samenleving. Van de Nederlandse bevolking neemt 43 procent minstens één keer per maand deel aan activiteiten van verenigingen. Mensen met een Nederlandse herkomst zijn hierin met 46 procent actiever dan migranten (28 procent), of de tweede generatie (41 procent). Dat beeld verandert nauwelijks wanneer de drie groepen worden gecontroleerd voor man/vrouw-verdeling, leeftijdsopbouw en opleidingsniveau.

Er zijn verschillen tussen de herkomstgroepen. Onder Turkse of Marokkaanse migranten is minder dan één op de vijf actief in een vereniging, terwijl dit bij Europese migranten bijna één op de drie is. Ook bij de tweede generatie zijn er verschillen in de deelname aan het verenigingsleven: van 32 procent van de Nederlands-Turkse tweede generatie tot 45 procent van de Nederlands-Europese tweede generatie.

Het aandeel personen dat actief is in verenigingen is afgenomen, van 45 procent in de periode 2012–2016 naar 42 procent in 2017–2021. Deze afname is bovengemiddeld, van 45 naar 38 procent, bij de tweede generatie. Deze afname vindt plaats onder alle groepen, met uitzondering van de Nederlands-Turkse tweede generatie.

7.6 Verenigingsactiviteiten, naar herkomst, 2012/2021

¹⁾ De referentielijn geeft het aandeel van de totale populatie aan dat maandelijks deelneemt aan verenigingsactiviteiten.

8 Verschillen tussen bevolkingsgroepen in COVID-19-ziekenhuisopnamen in 2020

8.1 Inleiding

In 2020, het eerste jaar van de coronapandemie, zijn in Nederland 41 duizend patiënten wegens een COVID-19-besmetting in het ziekenhuis opgenomen. Er is inmiddels in meerdere landen onderzocht of de impact van corona anders was bij verschillende bevolkingsgroepen. Uit de meeste studies komt naar voren dat mensen met een lagere sociaaleconomische status en buitenlandse herkomst, hogere risico's hebben op infectie, ziekenhuisopname en overlijden door COVID-19 (Agyeman et al 2021; Khanijahani et al., 2021). Ook voor Nederland zijn dit soort verschillen gevonden (Coyer et al 2021).

Uit twee studies op integrale bevolkingsdata van Nederland (Visser et al., 2020; Stoeldraijer et al., 2021) bleek dat de sterfte aan COVID-19 in Nederland hoger was bij inwoners met een herkomst buiten Nederland, met name bij inwoners met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse herkomst. De verschillen zijn deels toe te schrijven aan het lagere welvaartsniveau van deze groepen en aan het feit dat zij vaak in grotere huishoudens wonen. Dit zijn factoren die samenhangen met hogere COVID-19 sterfte.

In deze studie zijn de verschillen in ziekenhuisopnamen voor COVID-19 tussen bevolkingsgroepen in kaart gebracht. Voor alle personen die op 1 maart 2020 in Nederland woonden, is nagegaan of ze gedurende de rest van 2020 met een COVID-19-besmetting in het ziekenhuis zijn opgenomen. Omdat er alleen naar ziekenhuisopnamen in 2020 is gekeken, speelt vaccinatie in deze cijfers nog geen rol. De analyse richt zich op verschillen tussen migranten, de tweede generatie en inwoners met een Nederlandse herkomst.

8.2 Data en analyse

Data

Voor dit onderzoek is van alle inwoners van Nederland op 1 maart 2020 nagegaan of ze in de rest van 2020 in het ziekenhuis zijn opgenomen voor COVID-19. Dit is bepaald aan de hand van gegevens uit de Landelijke Basisregistratie Ziekenhuiszorg. Inwoners die hierin staan geregistreerd met ICD-10 code U07.1 of U07.2—hoofddiagnose COVID-19, al dan niet bevestigd door laboratoriumtest—zijn aangemerkt als opgenomen voor COVID-19. Degenen die voor een andere diagnose zijn opgenomen en in het ziekenhuis COVID-19 bleken te hebben, vallen hier buiten. Als iemand in de onderzochte periode meerdere keren werd

opgenomen voor COVID-19 telt dat voor deze analyse als één opname. Ziekenhuisopnamen voor COVID-19 eerder dan 1 maart 2020 ontbreken in deze analyse, evenals ziekenhuisopnamen in 2020 waarvan de einddatum na 2020 viel.

In de analyse zijn de volgende sociaal-demografische kenmerken opgenomen:

- geslacht;
- leeftijdsgroep (jonger dan 20 jaar, 20 tot 40 jaar, 40 tot 50 jaar, vijfjaarsgroepen voor personen van 50–94 jaar, 95 jaar of ouder);
- type zorg (geen langdurige zorg, thuiszorg, institutionele zorg);
- welvaartsniveau van het huishouden (indeling in kwintielen);
- herkomst (Nederland, Europa¹⁾, Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Cariben, Indonesië, Overig Buiten-Europa);
- voor inwoners met herkomst buiten Nederland: geboren in Nederland of in het buitenland (migrant of tweede generatie);
- voor de tweede generatie: aantal in buitenland geboren ouders (1 of 2);
- huishoudensgrootte (1, 2, 3, 4, 5 of meer personen).

Op regionaal niveau is gebruikgemaakt van de indeling in 25 Gemeentelijke Gezondheidsdiensten (GGD-regio's). Op basis van de verspreiding van het nieuwe coronavirus in Nederland zijn deze regio's geaggregeerd tot een indeling in twee samengestelde gebieden:

- GGD-regio's vier grote steden (GGD-regio's Amsterdam, Haaglanden, Rotterdam-Rijnmond, Utrecht);
- Rest van Nederland (alle overige GGD-regio's).

Analyse

Het doel van deze studie is om verschillen in COVID-19-ziekenhuisopname naar herkomstgroep in kaart te brengen en, voor zover mogelijk, te duiden. Verschillen in leeftijds- en geslachtsopbouw tussen herkomstgroepen kunnen het beeld vertekenen, daarom zijn alle cijfers naar leeftijd uitgesplitst, of voor het effect van deze verschillen gecorrigeerd.

Om voor verschillen in leeftijds- en geslachtsopbouw tussen groepen te corrigeren zijn indirect gestandaardiseerde opnamekansen berekend. Deze geven een schatting van de *relatieve* kans om voor COVID-19 opgenomen te worden voor mensen uit de betreffende groep vergeleken met hun leeftijds- en geslachtsgenoten in een standaardpopulatie (de totale Nederlandse bevolking, of de bevolking met Nederlandse herkomst). Dit wordt berekend door het aantal opgenomen personen in de groep te delen door het aantal dat opgenomen zou zijn als de opnamekansen naar leeftijd en geslacht voor mensen in die groep hetzelfde was geweest als voor die in de standaardpopulatie. Een indirect gestandaardiseerde kans van 1 betekent dus dat de kans om opgenomen te worden even groot is als voor mensen in de standaardpopulatie.

Verschillen tussen herkomstgroepen kunnen ook samenhangen met verschillen in andere kenmerken dan geslacht en leeftijd. Voor deze studie is gekeken naar verschillen in welvaartsniveau, huishoudensomvang en woonregio. Om te analyseren hoe deze verschillen

¹⁾ Exclusief Nederland.

bijdragen aan de verschillen in opnamen tussen herkomstgroepen zijn risk ratio's berekend met een loglineair regressiemodel. Wanneer in dat model alleen geslacht en leeftijd zijn opgenomen, geven de risk ratio's net als de indirect gestandaardiseerde opnamekansen een schatting van de relatieve opnamekansen vergeleken met leeftijds- en geslachtsgenoten in de referentiegroep, maar volgens een wat andere methode en voorzien van onzekerheidsmarges. Daarnaast zijn risk ratio's berekend waarbij ook rekening werd gehouden met verschillen in woonregio en huishoudensgrootte tussen de groepen, en risk ratio's waarbij daarnaast ook rekening werd gehouden met verschillen in welvaartsniveau. De verandering van de risk ratio's wanneer in het model met extra kenmerken wordt rekening gehouden, laat zien wat de invloed van verschillen in die kenmerken is op de verschillen in de opnamekansen.

Om na te gaan hoe de algemene gezondheidstoestand van de verschillende herkomstgroepen doorwerkt in de verschillen in COVID-19-opnamen is een deel van de analyses apart uitgevoerd voor mensen die geen langdurige zorg, thuiszorg, of instellingszorg ontvingen. Om dezelfde reden is in sommige analyses het aantal voor COVID-19 opgenomen mensen vergeleken met het totale aantal dat werd opgenomen in de periode maart-december 2020, ongeacht de diagnose.

8.3 Resultaten

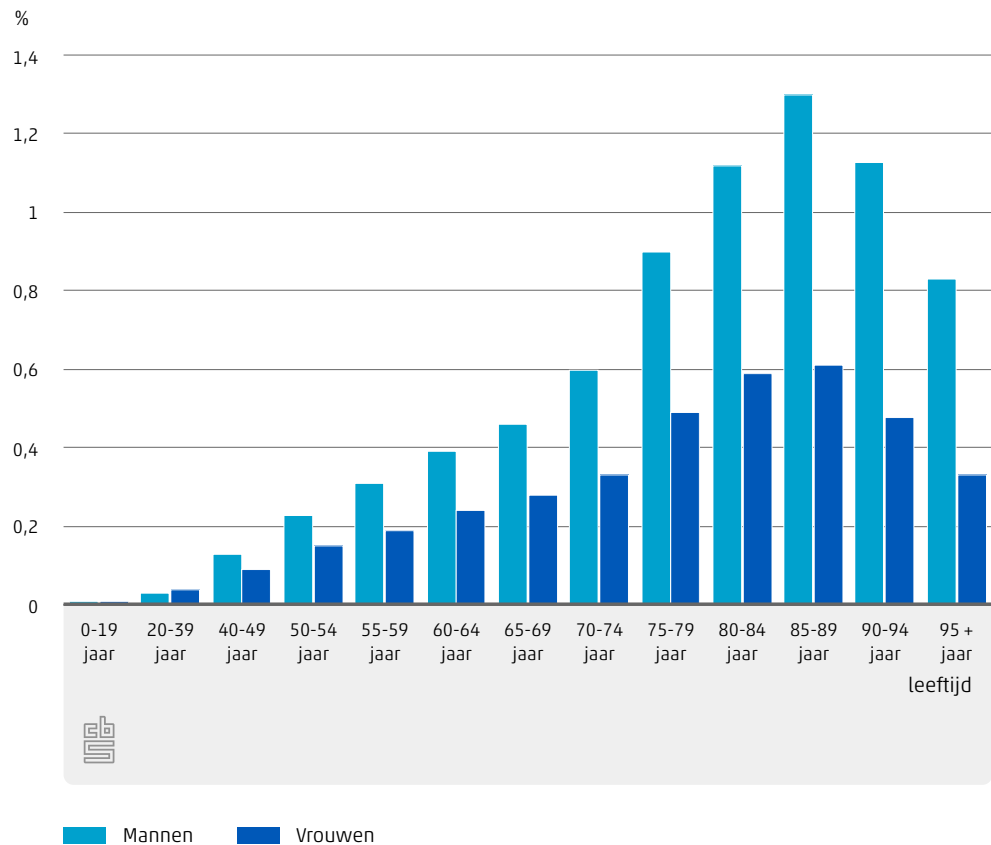
COVID-19-opnamen: verschillen naar leeftijd en geslacht

Meer COVID-19-opnamen onder ouderen en mannen

Van de 17,4 miljoen inwoners van Nederland op 1 maart 2020 zijn er, van 1 maart tot en met 31 december 2020, 34 duizend inwoners minstens één keer wegens COVID-19 in het ziekenhuis opgenomen. In totaal zijn er in deze periode 1,28 miljoen mensen minstens één keer in het ziekenhuis opgenomen. Van 1 maart tot en met 31 december 2020 is 0,2 procent van de Nederlandse bevolking opgenomen voor COVID-19.

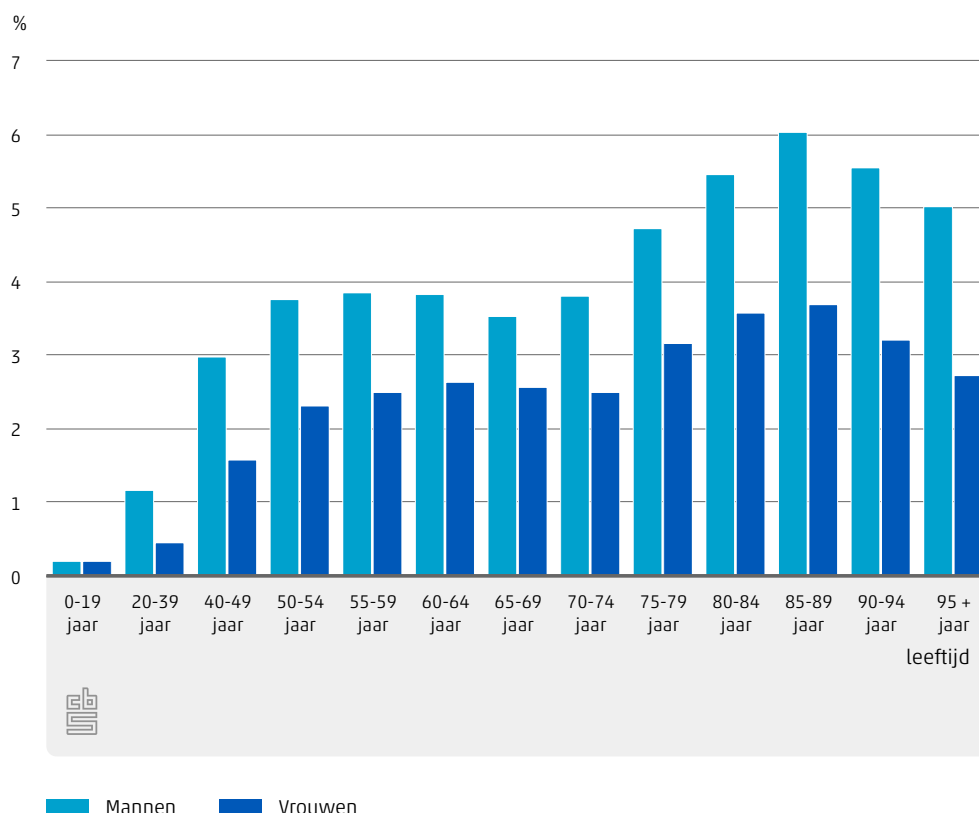
Het aandeel ziekenhuisopnamen voor COVID-19 is bij mannen hoger dan bij vrouwen. Bij 50'ers is het aandeel onder mannen 1,5 maal hoger dan onder vrouwen, bij 80-plussers ruim 2 maal hoger. Het aandeel ziekenhuisopnamen is het hoogst in de leeftijdsgroep 85–89 jaar.

8.3.1 Personen opgenomen voor COVID-19, 2020

Mannen hebben over het algemeen een hoger risico dan vrouwen om in het ziekenhuis opgenomen te worden, maar bij COVID-19 in 2020 is dat verschil groter dan gemiddeld. Het aandeel personen opgenomen voor COVID-19 als aandeel van alle personen die in het ziekenhuis werden opgenomen, is daardoor hoger voor mannen dan voor vrouwen (zie figuur 8.3.2). Van de opgenomen mensen jonger dan 40 jaar is minder dan 1 procent opgenomen vanwege COVID-19, onder 75-plussers is dit ruim 4 procent.

8.3.2 Personen opgenomen voor COVID-19, aandeel van totaal opgenomen personen, 2020

COVID-19-opnamen: verschillen naar andere kenmerken

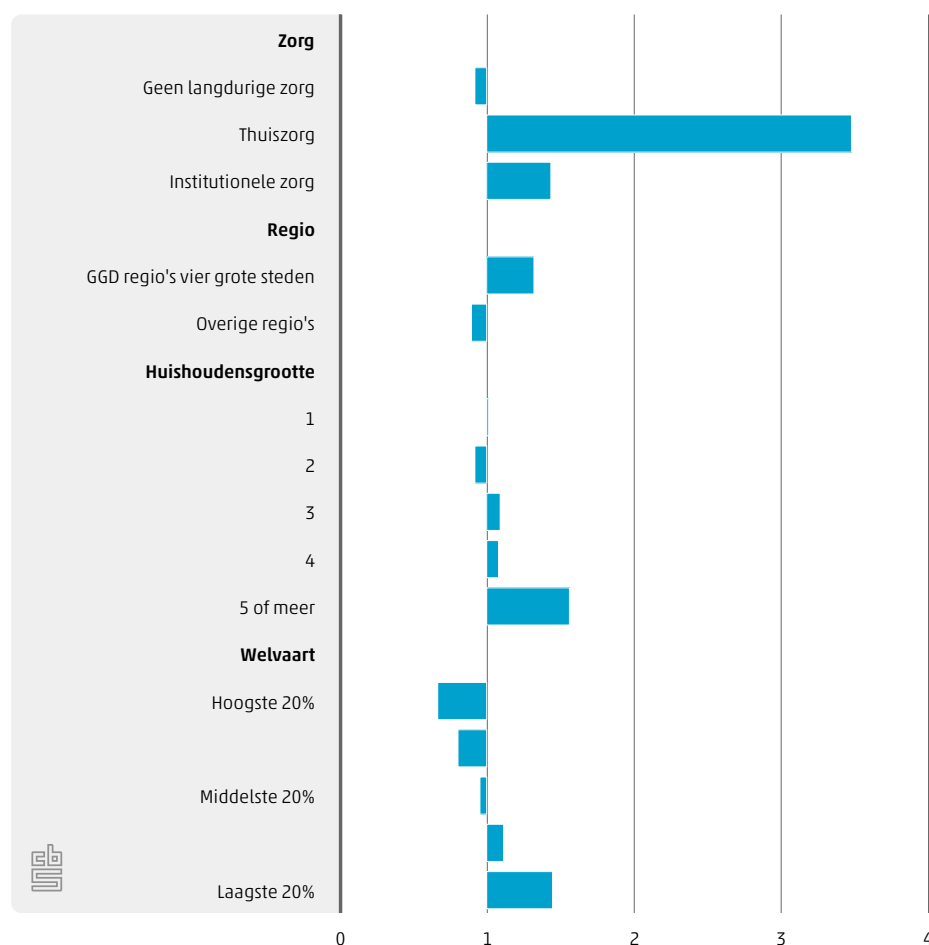
Meer COVID-19-opnamen onder personen met een lagere welvaart

Mensen met een herkomst van buiten Nederland hebben gemiddeld een lagere welvaart, wonen vaker in een grote stad en wonen vaker alleen (migranten), of met 5 of meer personen in één huishouden (tweede generatie). Op oudere leeftijd wonen migranten minder vaak in een instelling (zie ook tabel B8.1).

Figuur 8.3.3 toont de relatieve kans om wegens COVID-19 in het ziekenhuis opgenomen te worden naar de verschillende achtergrondkenmerken. De kansen zijn berekend met indirecte standaardisatie naar leeftijd en geslacht, waarbij de totale bevolking van Nederland als standaardpopulatie is genomen. Mensen met een lagere welvaart, een groot huishouden, of die in de GGD-regio van een grote stad wonen, hebben een verhoogde kans om wegens COVID-19 opgenomen te worden. Dit geldt zowel voor mensen met een Nederlandse herkomst als voor mensen met een herkomst buiten Nederland.

Mensen die thuiszorg ontvingen hebben een meer dan 3 keer hogere kans op ziekenhuisopname wegens COVID-19 dan op grond van hun leeftijd en geslacht te verwachten is. Voor mensen die instellingszorg ontvangen, is dit minder dan 1,5 keer zo hoog. Hoewel instellingsbewoners doorgaans een slechtere gezondheid hebben dan mensen met thuiszorg, is hun kans op ziekenhuisopname daarmee minder verhoogd.

8.3.3 Relatieve kans COVID-19-opnamen¹⁾, 2020

¹⁾ Referentie: totale bevolking.

COVID-19-opnamen bij migranten

Meer COVID-19 opnamen onder Buiten-Europese migranten

Het aandeel ziekenhuisopnamen voor COVID-19 is bij de meeste herkomstgroepen hoger dan bij mensen van Nederlandse herkomst. Er zijn verschillen bij alle leeftijdsgroepen (zie figuur 8.3.4). De kans is het sterkst verhoogd bij Marokkaanse, Turkse of Surinaamse migranten (zie figuur 8.3.5). Europese migranten hebben juist een verlaagde kans op opname.

Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Nederlands-Caribische migranten hebben ook in het algemeen een verhoogde kans op ziekenhuisopnamen, maar beduidend minder sterk dan bij opnamen voor COVID-19. Bij Europese migranten is de kans op een ziekenhuisopname in het algemeen ten opzichte van mensen met een Nederlandse herkomst sterker verlaagd dan de kans op ziekenhuisopname voor COVID-19.

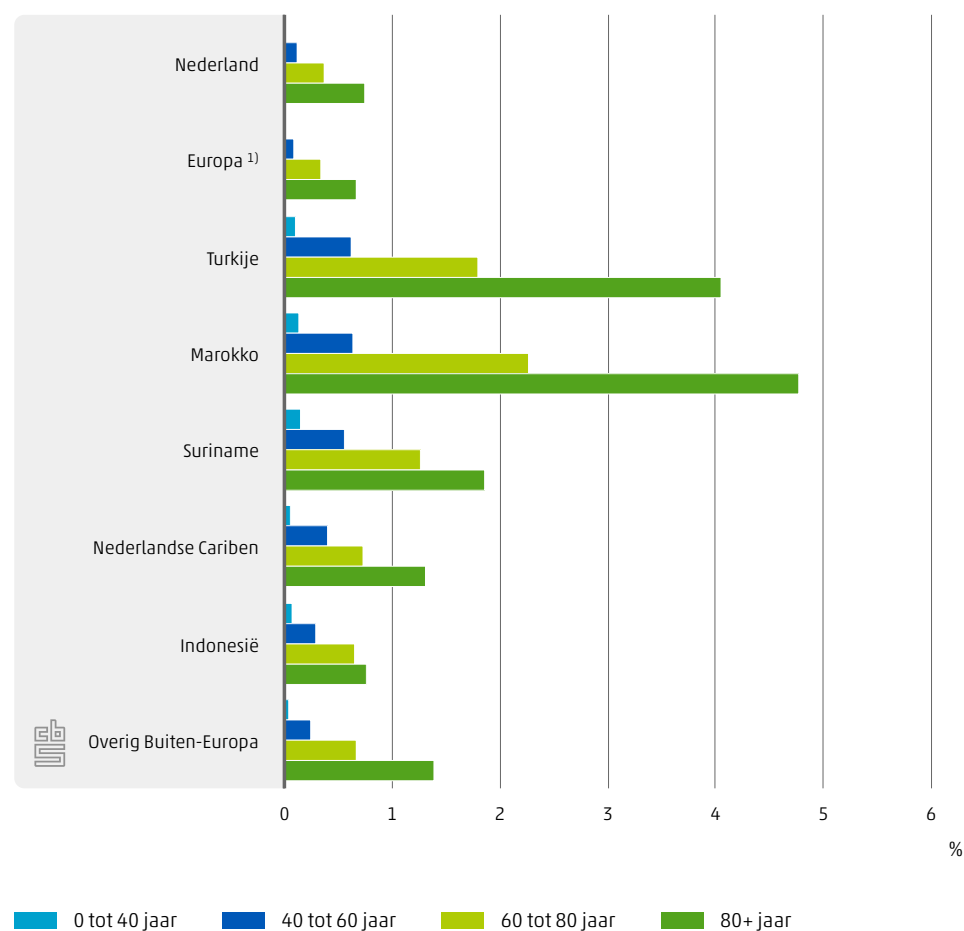
De verschillen met mensen van Nederlandse herkomst hangen deels samen met verschillen in de huishoudensgrootte en de woonregio van de groepen. Wordt hiervoor in een regressieanalyse gecontroleerd, dan nemen de verschillen met ongeveer 10 procent af (zie ook tabel B8.2 in de bijlage).

Welvaartsverschillen tussen de groepen spelen een rol. Als ook hiervoor wordt gecontroleerd, nemen de verschillen in de kans op ziekenhuisopname verder af. Bij Indonesische migranten verklaart dit slechts een klein deel van het verschil, bij de overige buiten Europa geboren groepen verklaart het 14 procent (Suriname) tot 26 procent (overig Buiten-Europa). Bij Europese migranten wordt het verschil juist groter als er rekening mee gehouden wordt dat een verhoudingsgewijs groot deel van deze groep een lage welvaart heeft.

Gecorrigeerd voor de verschillen naar huishoudensgrootte, woonregio en welvaart is de kans op ziekenhuisopnamen bij Marokkaanse en Turkse migranten nog ongeveer 4 keer zo groot als bij mensen met een Nederlandse herkomst (zie figuur 8.3.6). Bij de andere groepen migranten is het verschil kleiner. De marges in figuur 8.3.6 geven een 95 procent-onzekeursinterval weer.

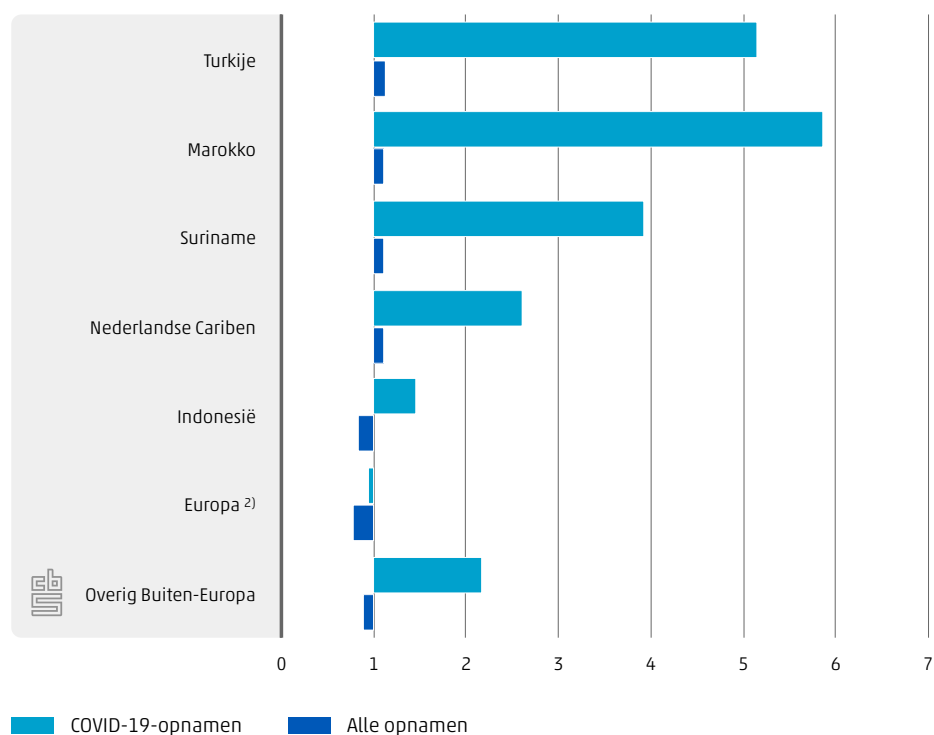
Bij de groep die geen langdurige zorg ontvangt zijn de verschillen tussen migranten van buiten Europa en personen van Nederlandse herkomst groter dan wanneer ook personen met langdurige zorg in de analyse worden meegenomen. Wanneer de analyse wordt beperkt tot mensen die thuiszorg of institutionele zorg ontvangen, worden de verschillen met de groep met een Nederlandse herkomst voor de meeste migrantengroepen kleiner, maar verdwijnen niet (tabel B8.3 in de bijlage).

8.3.4 Wegens COVID-19 opgenomen personen, geboren in buitenland of Nederlandse herkomst, 2020

¹⁾ Europa excl. Nederland

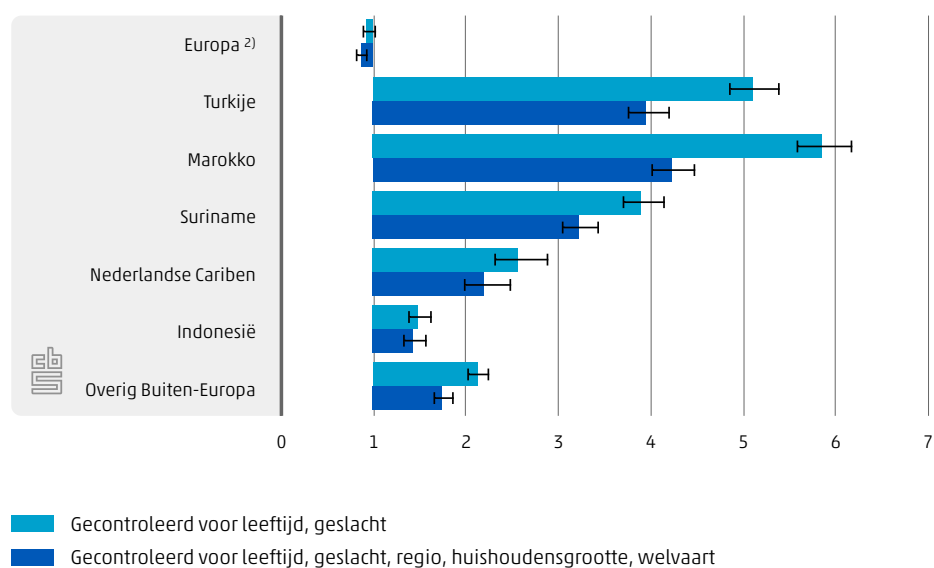
8.3.5 Relatieve kans ziekenhuisopname, geboren in buitenland¹⁾, 2020

¹⁾ Referentie: Nederlandse herkomst

²⁾ Europa excl. Nederland.

8.3.6 Risk ratio COVID-19-opname, geboren in buitenland¹⁾, 2020

¹⁾ Referentie: Nederlandse herkomst. De haken geven het 95%-betrouwbaarheidsinterval aan.

²⁾ Europa excl. Nederland.

COVID-opnamen bij de tweede generatie

COVID-19-opnamen ook verhoogd onder de tweede generatie

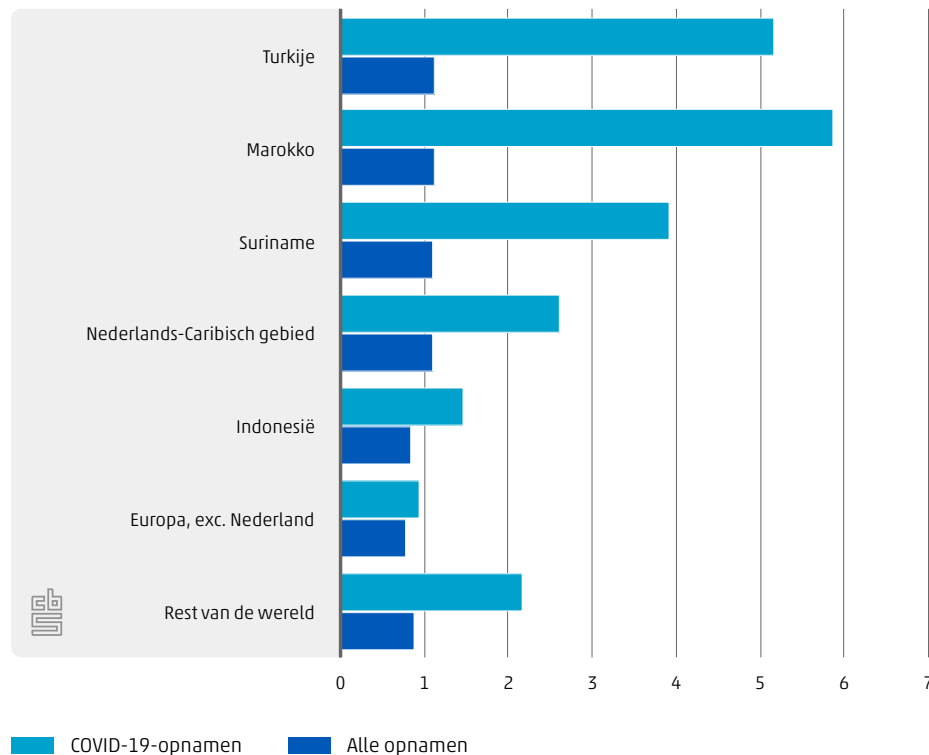
Bij 5 van de 7 buitenlandse herkomstgroepen die in de analyse worden onderscheiden, zijn er weinig mensen van de tweede generatie ouder dan 65 jaar en weinig migranten jonger dan 20 jaar (tabel B8.1 in de bijlage). Om het verschil in de impact van COVID-19 op migranten en de tweede generatie te kunnen vergelijken, is de analyse van ziekenhuisopnamen bij de tweede generatie beperkt tot 20- tot 50-jarigen. Figuur 8.3.7 toont het relatieve risico op ziekenhuisopname voor COVID-19 voor 20- tot 50-jarigen per herkomstgroep. De cijfers zijn berekend met indirecte standaardisatie, waarbij de bevolking met Nederlandse herkomst als standaard is gebruikt.

Mensen van de tweede generatie met een herkomst buiten Europa hebben ten opzichte van inwoners met een Nederlandse herkomst van dezelfde leeftijd en hetzelfde geslacht een verhoogd risico om voor COVID-19 opgenomen te worden. Bij de Nederlands-Caribische tweede generatie is deze verhoging niet significant (tabel B8.4 in de bijlage). Met uitzondering van Marokko wordt bij alle herkomstgroepen een sterker verhoogd risico gevonden bij migranten dan bij de tweede generatie. Overigens is voor migranten het risico in de leeftijdsgroep 20- tot 50-jaar in het algemeen relatief sterker verhoogd dan wanneer naar alle leeftijden wordt gekeken (figuur 8.3.5).

Als er voor verschillen in woonregio en aantal personen in het huishouden wordt gecontroleerd, neemt het verschil in de opnamekans tussen de tweede generatie (20 tot 50 jaar) en mensen van Nederlandse herkomst voor de meeste groepen met een herkomst buiten Europa met ongeveer 10 procent af. Bij de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie is de afname het sterkst (14 procent), bij de Nederlands-Indonesische het kleinst (3 procent). Welvaartsverschillen verklaren slechts een klein deel van de verschillen tussen de tweede generatie en mensen van Nederlandse herkomst: 2 procent bij de Nederlands-Indonesische tweede generatie en 5 tot 9 procent bij de andere groepen waar het verschil significant is (tabel B8.4 in de bijlage).

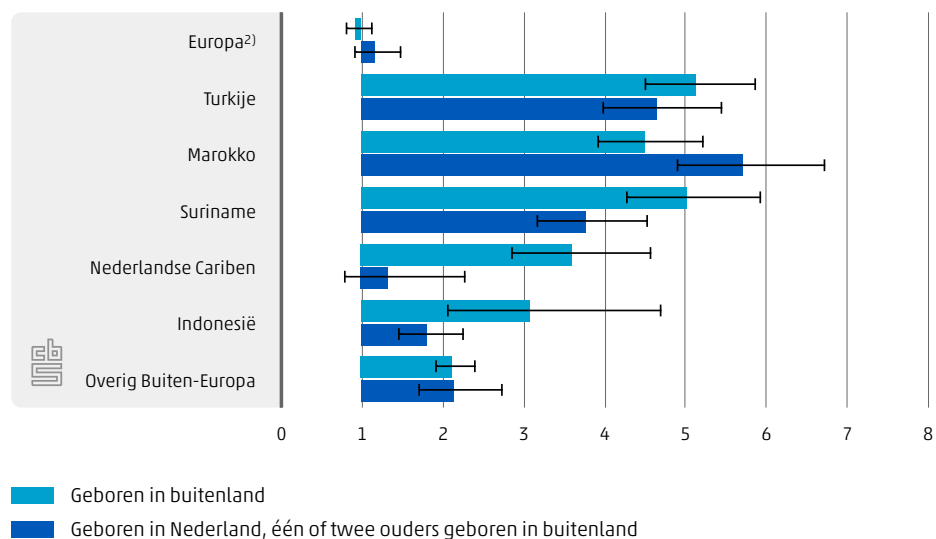
Na controle voor deze factoren is het risico op ziekenhuisopname voor de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie nog 5,7 keer hoger ten opzichte van mensen van Nederlandse herkomst en bij de Nederlands-Turkse tweede generatie 4,7 keer hoger (figuur 8.3.8).

8.3.7 Relatieve kans ziekenhuisopname mensen met een buitenlandse herkomst

¹⁾ Standaardpopulatie: totale bevolking. Opgenomen in periode maart tot en met december 2020

8.3.8 Risk ratio COVID-19-opname 20- tot 50-jarigen, herkomst buiten Nederland¹⁾, 2020

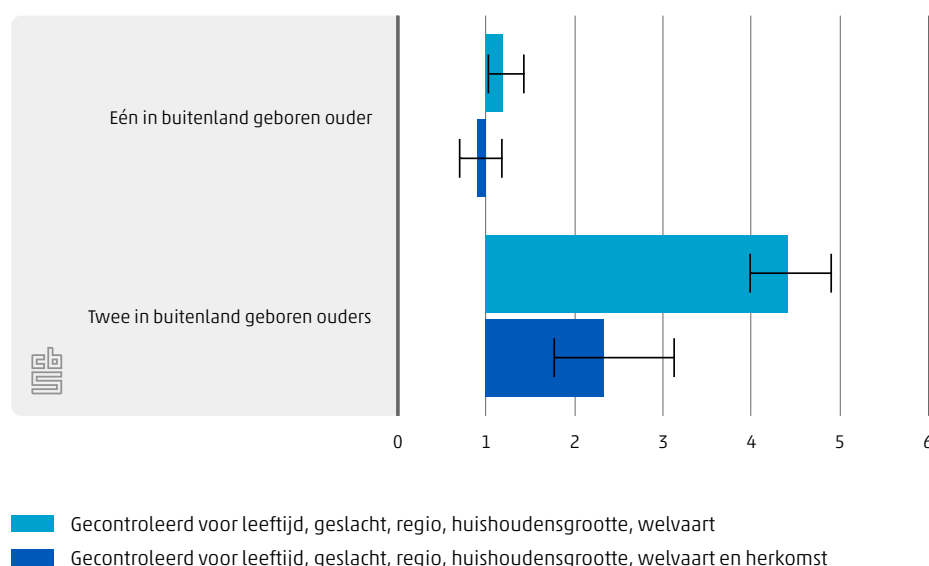
¹⁾ Referentie: Nederlandse herkomst. Gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, regio, huishoudensgrootte en welvaart. De haken geven het 95%-betrouwbaarheidsinterval aan.

²⁾ Europa excl. Nederland.

De tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders heeft een sterker verhoogde kans op ziekenhuisopname dan met één in het buitenland geboren ouder (figuur 8.3.9). Dit komt deels doordat de Nederlands-Marokkaanse, Nederlands-Turkse en

Nederlands-Surinaamse tweede generatie bovengemiddeld vaak twee ouders heeft die buiten Nederland geboren zijn. Dit zijn herkomstgroepen met relatief veel ziekenhuisopnamen. Na controle voor het effect van de verschillen in herkomstverdeling tussen de twee groepen, wordt voor het hebben van één in het buitenland geboren ouder geen significant effect op COVID-19-opnamen gevonden, vergeleken met personen met een Nederlandse herkomst. Mensen van wie beide ouders in het buitenland geboren zijn hebben een 2,3 keer hogere kans op een COVID-19-opname.

8.3.9 Risk ratio COVID-19, geboren in Nederland, met één of twee ouders geboren in buitenland¹⁾, 2020

¹⁾ 20- tot 50-jarigen. Referentie: Nederlandse herkomst. De haken geven het 95%-betrouwbaarheidsinterval aan.

8.4 Belangrijkste resultaten

In 2020 hadden mensen met een herkomst buiten Nederland een hoger risico op ziekenhuisopname voor COVID-19 dan die met een Nederlandse herkomst. Dit gold zowel voor migranten als voor de tweede generatie. De verschillen bij ziekenhuisopnamen voor COVID-19 tussen migranten en de bevolking met een Nederlandse herkomst waren aanmerkelijk groter dan de verschillen bij ziekenhuisopnamen in het algemeen. Verschillen in welvaart, huishoudensgrootte en woonregio verklaarden bij alle onderzochte herkomstgroepen minder dan 35 procent van het verschil in opnamerisico voor COVID-19 vergeleken met de bevolking met een Nederlandse herkomst.

Er waren aanmerkelijke verschillen tussen de herkomstgroepen. Bij mensen met een Marokkaanse, Turkse en Surinaamse herkomst lag de kans op opname 4 tot 6 keer hoger dan voor degenen met een Nederlandse herkomst, zowel bij migranten als bij de tweede generatie. Bij mensen met een Indonesische, Caribische of andere Buiten-Europese herkomst waren de verschillen kleiner. Bij migranten met een Europese herkomst werd—na correctie voor de effecten van welvaart, woonregio en huishoudensgrootte—een verlaagd risico op ziekenhuisopname gevonden.

De tweede generatie had voor sommige herkomstgroepen een hoger risico voor ziekenhuisopname voor COVID-19 dan migranten van dezelfde leeftijd, voor sommigen een lager risico. Het risico op opname was niet significant verhoogd voor mensen van de tweede generatie met één in Nederland geboren ouder.

8.5 Discussie

Verschillen in leefsituatie tussen bevolkingsgroepen geven een eerste mogelijke verklaring voor de gevonden verschillen in het risico van ziekenhuisopname voor COVID-19. Bevolkingsgroepen uit landen met een lager welvaartsniveau wonen vaker in dichtbevolkte stedelijke centra en hebben doorgaans grotere huishoudens en een lager huishoudensinkomen, wat hun risico op infectie en een ernstig verloop van ziekten verhoogt (De Visser et al., 2021). In deze studie is gekeken naar de invloed van huishoudensgrootte, woonregio en welvaartsniveau. Verschillen in deze kenmerken tussen herkomstgroepen droegen maar beperkt bij aan de verschillen in het risico van COVID-19-opname.

Ouderen met een herkomst buiten Nederland wonen minder vaak in een verpleeghuis dan hun leeftijdsgenoten met een Nederlandse herkomst. Omdat inwoners van verpleeghuizen in het algemeen minder vaak in het ziekenhuis worden opgenomen dan ouderen die thuis zorg ontvangen, kan dit aan de verschillen in COVID-19 opnamen hebben bijgedragen. Gezien het beperkte aandeel instellingsbewoners en het feit dat bij 20- tot 50-jarigen soortgelijke verschillen worden gevonden als bij ouderen, speelt dit waarschijnlijk geen grote rol.

Het is dus waarschijnlijk dat andere factoren dan waarnaar in deze studie is gekeken een belangrijke rol spelen bij het ontstaan van de verschillen in opnamerisico. Verschillen in werksituatie kunnen een ander risico op besmetting met COVID-19 geven. Verschillen in onderliggende medische aandoeningen zoals diabetes kunnen ook een rol spelen. Uit eerdere studies blijkt dat medische aandoeningen, die mogelijk het risico op een ernstig verloop van een COVID-19 infectie verhogen, in Nederland vaker voorkomen bij groepen met een herkomst buiten Nederland (Verest et al., 2019; Arab et al., 2019; Agyemang et al., 2016). In deze studie worden grotere verschillen naar herkomst gevonden voor het risico van ziekenhuisopnamen voor COVID-19 dan voor ziekenhuisopnamen voor andere aandoeningen. Als onderliggende aandoeningen een belangrijke rol spelen, dan zou hun impact op het opnamerisico voor COVID-19 dus beduidend groter moeten zijn dan op het opnamerisico voor andere aandoeningen. Een nadere analyse waarbij het opnamerisico voor COVID-19 wordt vergeleken met dat voor vergelijkbare infectieziekten kan hier mogelijk meer informatie over geven.

In een eerdere studie naar COVID-19-sterfte werd ook bij met name mensen van Marokkaanse, Turkse en Surinaamse herkomst een verhoogd risico gevonden (Stoeldraijer et al., 2022; De Visser et al. 2021). Het risico op ziekenhuisopname blijkt bij deze groepen sterker verhoogd dan het risico op sterfte. Dit suggereert dat de verschillen tussen de herkomstgroepen meer impact hebben op het risico dat een COVID-19-infectie ernstig verloopt dan op het risico dat men er uiteindelijk aan overlijdt. Omdat de vaccinaties pas begin 2021 op gang kwamen, spelen die in deze analyse nog geen rol. Verschillen in de vaccinatiegraad tussen herkomstgroepen of in de mate waarin vaccinaties bijdragen om ziekenhuisopnamen te voorkomen, kunnen de gevonden verschillen in het opnamerisico dus niet verklaren.

8.6 Conclusie

In 2020 lag het risico op ziekenhuisopname voor COVID-19 hoger voor mensen met een herkomst buiten Europa, zowel voor migranten als voor de tweede generatie. Het risico op ziekenhuisopname voor COVID-19 was beduidend sterker verhoogd dan voor andere aandoeningen. De verschillen waren bij alle leeftijden zichtbaar. In deze studie zijn de grootste herkomstgroepen in Nederland apart bekeken. Van deze groepen lag het risico op ziekenhuisopname voor COVID-19 het hoogst bij mensen met een Marokkaanse, Turkse of Surinaamse herkomst. In eerdere studies werd voor deze groepen ook een verhoogde kans op overlijden aan COVID-19 gevonden. Het risico op ziekenhuisopname voor COVID-19 was relatief sterker verhoogd dan het risico om aan de ziekte te overlijden. Verschillen in woonsituatie en welvaartsniveau tussen bevolkingsgroepen verklaren minder dan 35 procent van de gevonden verschillen.

8.7 Literatuur

Aarab, R., Vijverberg S., Prins, M., Snijder, M., van Ree, R., Fokkens W., Zwinderman, A., Bel, E., Maitland van der Zee, A. (2019). Prevalence of and factors associated with adult-onset asthma in different ethnic groups: the HELIUS study. *Respiratory medicine* 150:113–9.

Agyemang, C., Richters, A., Jolani, S., Hendriks, S., Zalpuri, S., Yu, E., B. Pijls, M. Prins, K. Stronks, M. P. Zeegers (2021). Ethnic minority status as social determinant for COVID-19 infection, hospitalisation, severity, ICU admission and deaths in the early phase of the pandemic: a meta-analysis. *BMJ global health* 6(11).

Agyemang, C., Snijder, M.B., Adjei, D.N., Van den Born, B-J.H., Modesti, P.A., Peters, R.J., Stronks, K., Liffert, V. (2016). Ethnic disparities in CKD in the Netherlands: the healthy life in an urban setting (HELIUS) study. *American Journal of Kidney Diseases* 67(3):391–9.

Bambra, C., R. Riordan, J. Ford, F. Matthews (2020). The COVID-19 pandemic and health inequalities. *Journal of Epidemiology and Community Health* 74(11):964–8.

Coyer, L., A. Boyd, J. Schinkel, C. Agyemang, H. Galenkamp, A.D. Koopman et al. (2021). Ethnic disparities in incident SARS-CoV-2 infections became wider during the second wave of SARS-CoV-2 in Amsterdam, the Netherlands: a population-based longitudinal study. *The Lancet Regional Health Europe*.

Greenaway, C., S. Hargreaves, S. Barkati, C.M. Coyle, F. Gobbi, A. Veizis, P. Douglas (2020). COVID-19: Exposing and addressing health disparities among ethnic minorities and migrants. *Journal of travel medicine* 27(7).

Harmsen J.H., R.R. Bernsen, M.M. Bruijnzeels, L.L. Meeuwesen (2008). Patients' evaluation of quality of care in general practice: what are the cultural and linguistic barriers? *Patient education and counseling* 72(1):155–62.

Khanijahani, A., S. Lezadi, K. Gholipour, S. Azami-Aghdash and D. Naghibi (2021), A systematic review of racial/ethnic and socioeconomic disparities in COVID-19, *International Journal for equity in Health*, 20:248 [<https://doi.org/10.1186/s12939-021-01582-4>].

Khunti, K., L. Platt, A. Routen, K. Abbasi (2020). Covid-19 and ethnic minorities: an urgent agenda for overdue action. British Medical Journal Publishing Group.

Stoeldraijer, L, A. Kunst, F. Chilunga, C. Harmsen (2022). [Sociaal-demografische verschillen in COVID-19-sterfte in het eerste jaar van de coronapandemie](#), CBS, maart 2022.

Verest, W.J., H. Galenkamp, B. Spek, M.B. Snijder, K. Stronks, I.G. van (2019). Do ethnic differences in multimorbidity reflect ethnic differences in socioeconomic status? The HELIUS study. European journal of public health 29(4):687-93.

Visser M. de, A. Kunst, L. Stoeldraijer, C. Harmsen (2021). Sociaal-demografische verschillen in COVID-19-sterfte tijdens de eerste golf van de corona-epidemie. Statistische Trends, 23 maart 2021.

9 Schoolloopbanen van de tweede generatie

Veel bevolkingsgroepen met een herkomst buiten Nederland – met name mensen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlands-Caribische herkomst – hebben gemiddeld genomen een lager opleidingsniveau dan mensen met een Nederlandse herkomst. Dit verschil is in alle fasen van de schoolloopbaan zichtbaar. Opstromen (van een lager onderwijsniveau overstappen naar een hoger niveau) kan helpen om jongeren hun volle potentieel te laten bereiken qua opleidingsniveau. Dit hoofdstuk kijkt naar de tweede generatie, en onderzoekt hun schoolloopbaan vanaf 15 jaar. Hoe zien de onderwijsroutes van kinderen met verschillende herkomst eruit, en in hoeverre eindigen zij op het verwachte onderwijsniveau of stromen zij op of af in het onderwijs? Dit wordt niet alleen onderzocht voor de Nederlands-Marokkaanse, -Turkse, -Surinaamse, en Nederlands-Caribische tweede generatie, maar ook voor de Nederlands-Indonesische en -Europese tweede generatie.

9.1 Inleiding

In 2021 behoorde bijna 12 procent van de bevolking tot de tweede generatie: zij zijn zelf in Nederland geboren, maar hebben één of twee ouders die buiten Nederland zijn geboren. Het is een relatief jonge groep, meer dan de helft is jonger dan dertig jaar (zie ook hoofdstuk 1). In de vier grote steden vormt deze groep 22 procent van de bevolking. De grootste groepen zijn de Nederlands-Europese, -Turkse, -Marokkaanse, -Surinaamse, -Caribische en -Indonesische tweede generatie (CBS StatLine, 2021).

Onder veel groepen met een buitenlandse herkomst blijft het onderwijsniveau in alle fasen van de schoolloopbaan achter bij dat van mensen van Nederlandse herkomst. Dit geldt ook voor de tweede generatie. De achterstand begint al op de basisschool: kinderen van buitenlandse herkomst (in of buiten Nederland geboren) krijgen gemiddeld een lager schooladvies, en worden vaker onder-geadviseerd (Hartgers et al., 2021). In het voortgezet onderwijs (vo) volgen vooral kinderen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlands-Caribische herkomst een gemiddeld lager niveau (Van De Werfhorst & Van Tubergen, 2007; hoofdstuk 3 van dit jaarrapport), en zij verlaten vaker het onderwijs zonder startkwalificatie (hoofdstuk 3 van dit rapport; Van der Heijden en De Valk, 2018). Uiteindelijk heeft de Nederlands-Turkse, -Marokkaanse, -Surinaamse en -Caribische tweede generatie gemiddeld een lager opleidingsniveau in volwassenheid (CBS, 2020). De onderwijsverschillen met de groep van Nederlandse herkomst zijn in de loop van de tijd wel kleiner geworden (CBS, 2020). Bovendien hebben niet alle groepen een achterstand: zo zijn de Nederlands-Afghaanse, -Iraanse en -Irakese volwassenen van de tweede generatie gemiddeld hoger opgeleid dan de groep van Nederlandse herkomst, en dit geldt nog sterker voor vrouwen dan voor mannen (zie hoofdstuk 3). Ook is het verschil met de Nederlandse herkomstgroep vaak kleiner bij kinderen die één Nederlandse ouder hebben.

Een deel van deze verschillen in schoolloopbanen kan worden verklaard door de gemiddeld ongunstigere sociaaleconomische positie van veel herkomstgroepen (Hartgers et al., 2021). Gemiddeld genomen doen kinderen afkomstig uit lagere sociaaleconomische milieus het minder goed op school (Scheeren et al., 2017), en behalen zij een minder hoog opleidingsniveau (CBS StatLine, 2019). Opgroeien in een gezin waar één of twee ouders een kennisachterstand hebben op het gebied van Nederlandse taal, cultuur en voorzieningen, en hierin weinig ondersteuning kunnen bieden, kan ook belemmerend werken voor de onderwijsloopbaan (De Winter-Koçak & Badou, 2020).

Het Nederlandse onderwijssysteem kent een vroege selectie naar verschillende onderwijsniveaus. Als een kind naar een categorale school gaat, dan is het schooladvies in groep 8 al het selectiemoment. Bij een brede brugklas kan de keuze voor het schoolniveau nog worden uitgesteld, in de meeste gevallen uiterlijk tot de derde klas. Daarnaast is de mobiliteit tussen verschillende niveaus in het voortgezet onderwijs beperkt. Dit zou ongelijkheid tussen verschillende groepen kinderen kunnen vergroten. Met name de onderwijsloopbaan van jongens, kinderen uit lagere sociaaleconomische milieus en (kinderen van) migranten zou hieronder te lijden hebben (Naaijer et al., 2016; Van de Werfhorst, 2018). Uit internationaal onderzoek blijkt dat (kinderen van) migranten met name een ongunstigere schoolloopbaan hebben in die landen waar leerlingen op jonge leeftijd worden ingedeeld in verschillende niveaus (Naaijer et al., 2016). Deels zou dit kunnen komen doordat kinderen van migranten vaker onderpresteren in het primair onderwijs, door onder andere de kwaliteit van de school, het sociaal-cultureel kapitaal van de ouders en de thuistaal (Naaijer et al., 2016). Daarnaast worden in Nederland onder andere leerlingen uit lagere sociaaleconomische klassen, met buitenlandse herkomst en jongens minder gunstig beoordeeld door de leerkracht, en krijgen daardoor een te laag advies (Naaijer et al., 2016). Het verschil in onder advisering tussen kinderen met buitenlandse herkomst en Nederlandse herkomst wordt vooral verklaard door verschillen in sociaaleconomische status (Hartgers et al., 2021).

Een van de manieren om aan dergelijke ongelijkheid te ontsnappen is via doorstroom (tussentijds overstappen naar een hoger niveau), of door te stapelen (na het behalen van een diploma overstappen naar een hoger niveau) binnen het onderwijs (Visser et al., 2022). Zo kan later in de onderwijsloopbaan toch een hoger niveau behaald worden, ondanks de vroege selectie op een (te) laag niveau. Alleen is de mobiliteit tussen niveaus in het voortgezet onderwijs wel laag, en komt stapelen ook weinig voor. Stapelen gebeurt het meest na het diploma vmbo-g/t, en het minst na het diploma vmbo-kader (Inspectie van het Onderwijs, 2021). Er zijn aanwijzingen dat doorstromen en stapelen in het voortgezet onderwijs tussen 2007 en 2019 moeilijker is geworden (Visser et al. 2022). Dit zou onder andere kunnen komen door strengere eisen voor doorstroom en het stapelen van diploma's, door de afname van scholengemeenschappen ten gunste van categorale scholen, en door de afname van brede brugklassen (Naaijer et al., 2016). Doorstroom en stapelen hoeft niet in het voortgezet onderwijs te gebeuren, maar kan ook plaatsvinden in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo). Zo kunnen bijvoorbeeld mbo-diploma's op meerdere niveaus worden behaald, of een hbo-diploma na een mbo-4-diploma, of een wo-diploma na een hbo-diploma. Uit onderzoek blijkt dat kinderen van buitenlandse herkomst vaker stapelen in het voortgezet onderwijs dan kinderen van Nederlandse herkomst (Visser et al., 2022). Ook uit enquêteonderzoek onder hbo- en wo-studenten blijkt dat studenten met een buitenlandse herkomst vaker het hoger onderwijs hebben bereikt via een stapelroute (41 procent) dan studenten met

Nederlandse herkomst (29 procent) (De Winter-Koçak et al., 2021). Bij het mbo stromen leerlingen met buitenlandse herkomst ook vaker door naar hbo (CBS, 2016a, 2018).

De onderzoeksvraag van dit hoofdstuk richt zich op de schoolloopbanen van de tweede generatie. Hoe zien de onderwijsroutes van kinderen met verschillende herkomst eruit? En in hoeverre eindigen zij op, onder of boven het niveau dat verwacht zou worden op basis van het onderwijsniveau dat op 15-jarige leeftijd wordt gevolgd? Het onderzoek richt zich met name op het bereiken van een hoger niveau dan verwacht. Hierbij worden zowel doorstroom als stapelen gezien als mogelijke routes om een hoger onderwijsniveau te behalen na initiële achterstand. In het vervolg van het hoofdstuk wordt geen onderscheid meer gemaakt in doorstroom of stapelen, maar wordt dit samengevat onder de term opstroom.¹⁾ Het onderzoek kijkt zowel naar onderwijsroutes in het voortgezet onderwijs als daarna, in het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs, en richt zich op de relatie tussen het niveau op 15-jarige leeftijd en het uiteindelijk behaalde opleidingsniveau in volwassenheid op 28-jarige leeftijd. Op 15-jarige leeftijd zitten kinderen over het algemeen niet meer in gemengde brugklassen. Zij zitten dan dus op het niveau waarop ze beogen een (eerste) diploma te behalen. Op 28-jarige leeftijd hebben de meeste mensen hun opleiding afgerond. Deze twee meetmomenten zijn daarom heel geschikt om op- en afstroom te onderzoeken.

De onderzoekspopulatie bestaat uit mensen geboren in Nederland tussen 1988 en 1991 (zie kader voor een uitgebreide beschrijving van de onderzoekspopulatie). Van deze populatie heeft 16 procent één of twee buiten Nederland geboren ouders. We onderzoeken in Nederland geboren kinderen met ouders geboren in Europa (excl. Nederland), in de vijf grootste Buiten-Europese herkomstlanden (Marokko, Turkije, Suriname, Nederlandse Cariben en Indonesië), in overige landen, en met ouders geboren in Nederland (zie tabel 9.1.1). Bijna twee derde van deze tweede generatie heeft een Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, Nederlands-Caribische of Indonesische herkomst. Van de Nederlands-Marokkaanse, -Turkse en -Surinaamse tweede generatie heeft de meerderheid twee in het buitenland geboren ouders, van de Nederlands-Caribische en de Nederlands-Indonesische tweede generatie heeft de meerderheid één in het buitenland geboren ouder. 17 procent van de tweede generatie heeft een Europese herkomst, en 18 procent heeft ouders geboren in overige landen, bij beide groepen heeft de meerderheid één in het buitenland geboren ouder.

De Nederlands-Europese tweede generatie wordt niet verder uitgesplitst naar individuele landen, maar de grootste groepen zijn van Duitse, Belgische en Britse herkomst (samen 56 procent van de Europese groep). De tweede generatie van 'overige herkomst' is divers: de grootste groepen betreffen ouders geboren in Australië, Canada, China en Kaapverdië. In deze onderzoekspopulatie komt de tweede generatie met een herkomst uit recente vluchtelingenlanden nog weinig voor (mensen met een Nederlands-Syrische, -Somalische, -Afghaanse, -Irakese of -Iraanse herkomst). Migranten vanuit Suriname, Nederlandse Cariben en Indonesië kwamen vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw naar Nederland gedurende het proces van dekolonisatie, met als voornaamste redenen opleidingsmogelijkheden en politieke motivaties (met name vanuit Indonesië). Migranten uit Marokko en Turkije kwamen vanaf de jaren zestig naar Nederland als ongeschoolde arbeidsmigranten (De Valk, 2010). Een groot deel van deze gastarbeiders bleef in Nederland en kreeg hier kinderen. De migranten uit de voormalige koloniën waren over het algemeen

1) Van de leerlingen die eindigen op een hoger niveau heeft de meerderheid diploma's gestapeld. Maar een klein deel is zonder diploma doorgestroomd naar een hoger niveau. We behandelen deze groepen daarom samen als opstomers.

meer gemengd qua sociaaleconomische positie, en hadden daarbij vaak al meer kennis van het Nederlandse systeem en de taal (Stevens et al., 2011). Kinderen uit deze groepen staan daarom mogelijk minder op achterstand in het Nederlandse schoolsysteem. Dat geldt mogelijk ook voor degenen met Europese ouders, die cultureel dicht bij Nederland staan.

9.1.1 Onderzoekspopulatie naar aantal ouders in het buitenland geboren en herkomst

Herkomst	x 1 000	% van populatie	% van populatie met buitenlandse herkomst
<i>Twee ouders in buitenland geboren</i>			
Europa (excl. NL)	2,4	0,4	2,3
Turkije	18,3	2,8	17,5
Marokko	15,4	2,4	14,7
Suriname	11,9	1,8	11,3
Nederlandse Cariben	2,1	0,3	2,0
Indonesië	1,5	0,2	1,4
Overig Buiten-Europa	7,5	1,2	7,2
<i>Eén ouder in buitenland geboren</i>			
Europa (excl. NL)	15,9	2,4	15,2
Turkije	1,3	0,2	1,2
Marokko	1,1	0,2	1,0
Suriname	4,4	0,7	4,2
Nederlandse Cariben	2,6	0,4	2,5
Indonesië	8,7	1,3	8,3
Overig Buiten-Europa	11,5	1,8	11,0
<i>Twee ouders in Nederland geboren</i>	546,1	83,9	
Totaal	650,6		

We richten ons in dit onderzoek niet alleen op verschillen tussen herkomstgroepen maar ook op verschillen binnen groepen. Met regressieanalyse houden we rekening met achtergrondkenmerken als sociaaleconomische positie en gezinssituatie, omdat verschillen tussen herkomstgroepen vaak (gedeeltelijk) door dergelijke factoren te verklaren zijn. Allereerst kijken we naar verschillen tussen mannen en vrouwen. In het voortgezet onderwijs presteren meisjes over de gehele schoolloopbaan beter dan jongens. Ze gaan ook sneller door hun studie heen (CBS/SCP, 2020). Jongens stromen om te beginnen al op een lager niveau in, wat deels gerelateerd is aan het feit dat jongens vaker ondergeadviseerd worden dan meisjes (Timmermans et al., 2013). Dit verschil tussen jongens en meisjes is wel afgenomen over de tijd (Timmermans et al., 2018). Verder doubleren jongens vaker, en zijn ze vaker voortijdig schoolverlaters (Driessen & Van Langen, 2013). Daarnaast is te zien dat in recente jaren meisjes vaker opstromen en jongens vaker afstromen in het voortgezet onderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2021; Visser et al., 2022), en meisjes stromen ook vaker op binnen het mbo (CBS, 2019). Hoe zit dat onder de tweede generatie? En volgen meisjes vaker de reguliere route naar het hoger onderwijs of maken zij juist een inhaalslag via opstroom?

Ten tweede wordt gekeken naar verschillen in herkomst van de ouders: zijn één of twee ouders geboren in het buitenland? Op verschillende terreinen blijkt dat mensen met één in Nederland geboren ouder meer op de groep van Nederlandse herkomst lijken dan degenen met twee in het buitenland geboren ouders. Dit geldt met name voor mensen van Surinaamse, Turkse, Marokkaanse en Nederlands-Caribische herkomst (de vier grote herkomstgroepen), en heeft betrekking op patronen rond relatie- en gezinsvorming (Wachter en De Valk, 2018) en kenmerken als opleidingsniveau, arbeidsdeelname na afloop

van hun studie en criminaliteit (CBS, 2020). In dit hoofdstuk onderzoeken we of dit ook geldt voor onderwijsroutes en voor andere herkomstgroepen (bijvoorbeeld de Nederlands-Europese en -Indonesische tweede generatie).

Ten slotte kijken we naar stedelijkheid: in steden wonen relatief veel mensen met een buitenlandse herkomst. Verder hebben steden een groter aanbod aan verschillende onderwijsniveaus, meer keuze in scholen binnen een kleine straal, en ook hoger onderwijs is dichtbij te vinden. In niet- en weinig stedelijke gebieden is ook de krimp van het aantal schoolvestigingen relatief het grootst (Inspectie van het Onderwijs, 2019). De nabijheid van onderwijs in stedelijke gebieden zou met name van belang kunnen zijn voor bepaalde groepen jongeren voor wie op kamers gaan niet vanzelfsprekend is. Aan de andere kant zou in steden ook juist meer uitval kunnen plaatsvinden vanwege de concentratie van armoede op bepaalde plekken, waardoor opleiding mogelijk minder prioriteit heeft. Daarnaast is ook het lerarentekort groter in stedelijke gebieden, met name in de Randstad (Inspectie van het Onderwijs, 2020). In niet-stedelijke gebieden wordt echter vaker ondergeadviseerd in vergelijking met stedelijke gebieden (Inspectie van het Onderwijs, 2019), wat te maken zou kunnen hebben met het beperkte aanbod in de regio waar het advies op wordt afgestemd.

Onderzoekspopulatie

Data komen uit het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) van het CBS. De onderzoekspopulatie bestaat uit alle kinderen die in Nederland zijn geboren tussen 1988–1991, in de onderzoeksperiode niet overleden zijn, en in Nederland woonden op de peildata (ruim 720 duizend mensen). Het onderwijsniveau op 15-jarige leeftijd wordt vergeleken met het hoogst behaalde opleidingsniveau op 28-jarige leeftijd. Op 15-jarige leeftijd zat 4,5 procent van de onderzoekspopulatie nog op een gemengd niveau (vmbo-b/k of vmbo/havo/vwo). Voor een groot deel hadden deze leerlingen een klas gedoubleerd (72 procent) en zat dus in leerjaar 2 of eventueel zelfs leerjaar 1. De rest zat in leerjaar 3 nog op een gemengd niveau. Wanneer het niveau op 15-jarige leeftijd nog gemengd was, hebben we het niveau op 16-jarige leeftijd gebruikt. In 86 procent van die gevallen konden we op die leeftijd namelijk wel een eenduidig ongemengd niveau vaststellen. Een kleine groep leerlingen zat nog steeds op gemengd niveau, bijvoorbeeld op de Vrije School of andere specifieke onderwijsvormen die in latere leerjaren gemengd les blijven krijgen. Deze groep is uit de onderzoekspopulatie weggelaten, net als degenen van wie één of meerdere achtergrondkenmerken onbekend waren. De uiteindelijke onderzoekspopulatie bestaat uit 650 597 leerlingen van wie het onderwijsniveau op 15- of 16-jarige leeftijd²⁾ ongemengd en bekend is, en het opleidingsniveau op 28-jarige leeftijd bekend is (exclusief leerlingen in het praktijkonderwijs). Voor paragraaf 9.3 (stromen) is een groep verwijderd met ontbrekende of inconsistente onderwijsinformatie in de jaren tussen de leeftijd van 15 en 28 jaar, de onderzoekspopulatie is 648 204 in die paragraaf. Voor paragraaf 9.2 (onderwijsniveaus 15-jarige leeftijd naar herkomst), paragraaf 9.4 (opstroom en afstroom in het onderwijs) en paragraaf 9.5 (regressieanalyse) worden degenen verwijderd die op één of meer van de achtergrondkenmerken ontbrekende informatie hadden. In die paragrafen is de onderzoekspopulatie 628 317 personen.

2) Voor de leesbaarheid spreken we in het hoofdstuk verder over '15-jarige leeftijd'.

Op basis van hun onderwijsniveau op 15-jarige leeftijd, en het hoogst behaalde opleidingsniveau op 28-jarige leeftijd (zie kader), is het verloop van de schoolloopbaan bepaald. Hierbij zijn de schoolloopbanen gecategoriseerd als (0) geen startkwalificatie (niet minimaal havo, vwo of mbo-2 diploma); (1) afstroom (diploma op een lager niveau); (2) op niveau (diploma op niveau); (3) opstroom (diploma boven niveau). Diploma's behaald via deelcertificaten en de vavo (voortgezet algemeen volwassenenonderwijs) zijn ook meegeteld. Uiteraard zijn de vier categorieën van de schoolloopbaan communicerende vaten: als bijvoorbeeld 90 procent 'op niveau' eindigt, dan kunnen de andere drie categorieën per definitie samen niet meer dan 10 procent bedragen. De relevante categorieën zijn opstroom, afstroom en geen startkwalificatie, waarbij de belangrijkste focus in dit hoofdstuk op opstroom ligt. Voor de volledigheid wordt de categorie die op niveau eindigt daarnaast wel getoond en besproken (zie de indeling ook in tabel 9.1.2).

9.1.2 Definitie geen startkwalificatie, afstroom, op niveau en opstroom

		Onderwijsniveau leeftijd 15				
		Vmbo-b	Vmbo-k	Vmbo-g/t	Havo	Vwo
Hoogst behaalde opleidingsniveau leeftijd 28	Geen startkwalificatie ¹⁾					
	Mbo-2					
	Mbo-3					
	Mbo-4					
	Havo					
	Vwo					
	Hbo-associate degree					
	Hbo-bachelor					
	Wo-bachelor					
	Hbo-master					
	Wo-master/doctor					

	Geen startkwalificatie
	Afstroom
	Op niveau
	Opstroom

¹⁾ Hoogst behaalde opleidingsniveau basisonderwijs, praktijkonderwijs, vmbo-b/k, mbo-1, vmbo-g/t, havo/vwo onderbouw/bovenbouw zonder diploma.

Niet ieder niveau kent dezelfde op- en afstroommogelijkheden. Zo kent vmbo-basis feitelijk geen afstroommogelijkheid naar een lager onderwijsniveau—een diploma vmbo-b of lager valt in dit hoofdstuk onder 'geen startkwalificatie'. En uiteraard is er vanaf het vwo (waar atheneum en gymnasium zijn samengevoegd) geen opstroommogelijkheid naar een hoger niveau van het voortgezet onderwijs. Om die reden zijn de regressieanalyses gepresenteerd in paragraaf 9.5 ter controle twee keer herhaald: eenmaal voor de groep op het vmbo en de havo (zonder vwo), en eenmaal voor de groep op vmbo-k, vmbo-g/t, havo en vwo (zonder vmbo-b). Deze analyses leverden vrijwel identieke patronen op voor de verschillende herkomstgroepen.

Dit hoofdstuk richt zich specifiek op stromen binnen het onderwijs, met de belangrijkste focus op opstroom als route voor het verwirkelijken van capaciteiten/potentieel na een vroege selectie. Het is daarbij wel van belang om te bedenken dat jongeren die na het behalen van een havo- of vwo-diploma niet verder leren, in bovenstaande definitie 'op

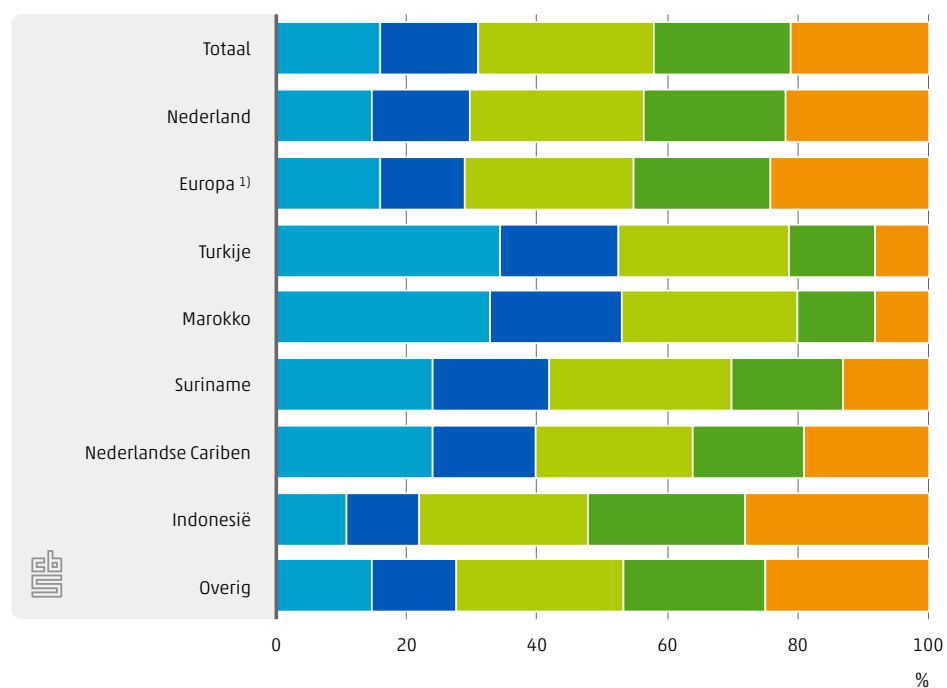
niveau' eindigen.³⁾ Op de arbeidsmarkt zullen deze mensen echter vaak een minder gunstige positie hebben dan anderen die wel verder hebben geleerd, zelfs al is dat op een minder hoog niveau. Zo geldt een havist met een mbo-4 diploma als afgestroomd terwijl een havist die na het behalen van het diploma niet verder leert op niveau is geëindigd, hoewel een havo-diploma op de arbeidsmarkt minder perspectief biedt dan een mbo-4 diploma (Pleijers & Hartgers, 2019). Hetzelfde geldt voor een vwo'er die is afgestroomd naar het hbo, versus een vwo'er die, met diploma, na de middelbare school niet verder leert en daarmee op niveau eindigt. Als laatste is van belang op te merken dat het SSB alleen informatie bevat over door de overheid bekostigd onderwijs binnen Nederland. Onderwijs aan particuliere onderwijsinstellingen en onderwijs dat in het buitenland is gevolgd, en de bijbehorende diploma's, vallen daarbuiten.

9.2 Onderwijsniveaus van de tweede generatie

Het onderwijsniveau op 15-jarige leeftijd van kinderen van de tweede generatie verschilt sterk tussen de hier onderscheiden herkomstgroepen (figuur 9.2.1). Vergeleken met het gemiddelde van de totale populatie zijn de Nederlands-Turkse en Nederlands-Marokkaanse tweede generatie sterk ondervertegenwoordigd op havo en vwo. In mindere mate geldt hetzelfde voor de Nederlands-Surinaamse en Nederlands-Caribische tweede generatie. De Nederlands-Europese en -overige tweede generatie staat er juist wat gunstiger voor dan gemiddeld. De Nederlands-Indonesische tweede generatie springt er in positieve zin uit: zij zitten vaker op havo of vwo en minder op vmbo-b en vmbo-k dan alle andere groepen. Dit patroon geldt voor zowel jongens als meisjes (figuur 9.2.2), hoewel meisjes er in alle groepen gunstiger voor staan dan jongens. Meisjes zitten bij alle groepen iets vaker op havo of vwo dan jongens. Deze verschillen zijn groter in de groep met Nederlandse herkomst, de Nederlands-Europese, -Indonesische en -overige tweede generatie dan bij de Nederlands-Turkse, -Marokkaanse, -Surinaamse en Nederlands-Caribische tweede generatie.

³⁾ Ter controle zijn de analyses ook uitgevoerd zonder de groep leerlingen die de schoolloopbaan eindigt met een havo- of vwo-diploma. Deze analyses leverden ongeveer gelijke patronen op voor de verschillende herkomstgroepen.

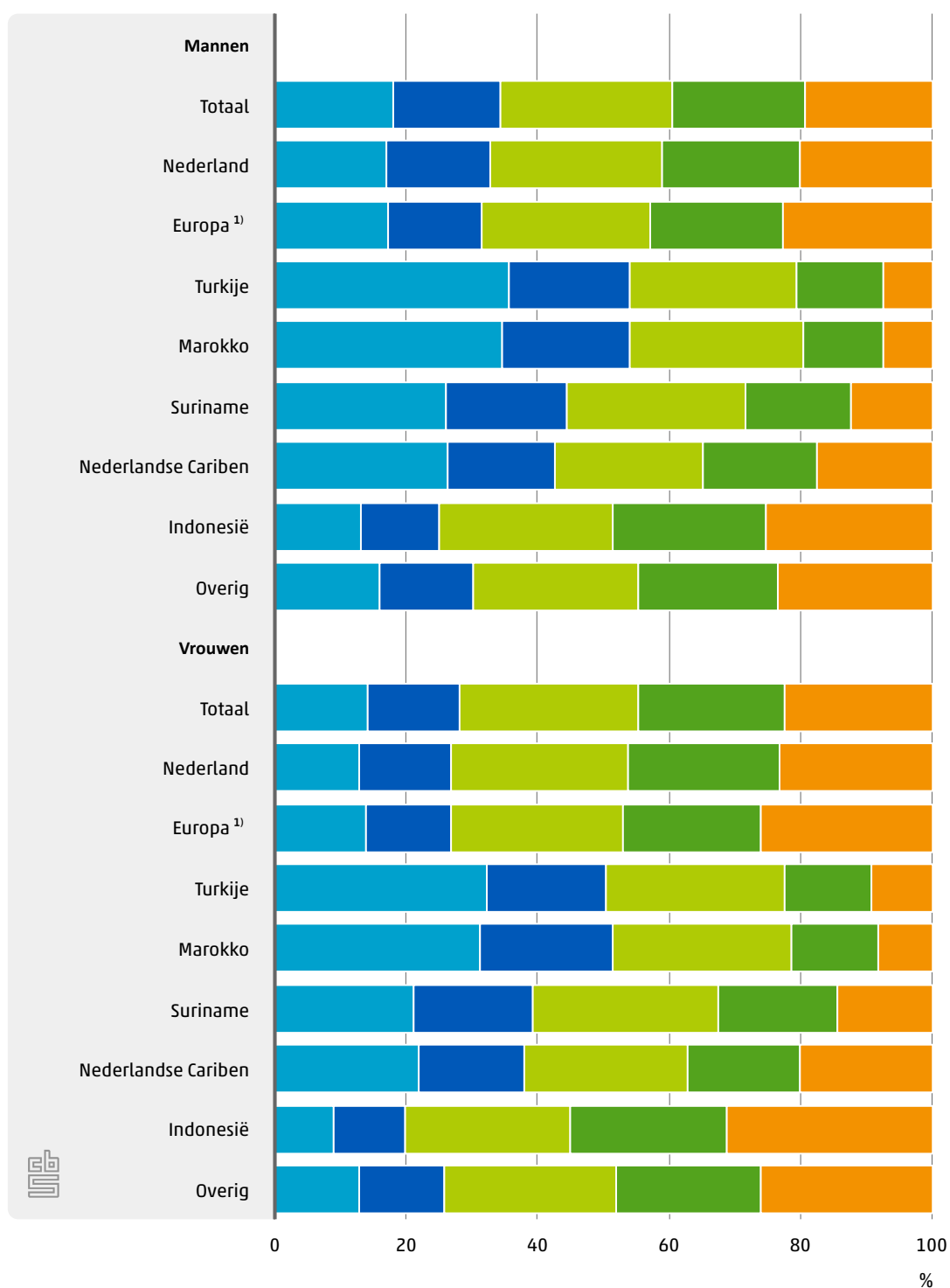
9.2.1 Onderwijsniveau op vijftienjarige leeftijd, naar herkomst

■ Vmbo-b
 ■ Vmbo-k
 ■ Vmbo-g/t
 ■ Havo
 ■ Vwo

¹⁾ Europa excl. Nederland

9.2.2 Onderwijsniveau op vijftienjarige leeftijd, naar herkomst en geslacht

¹⁾ Europa excl. Nederland.

9.3 Onderwijsroutes

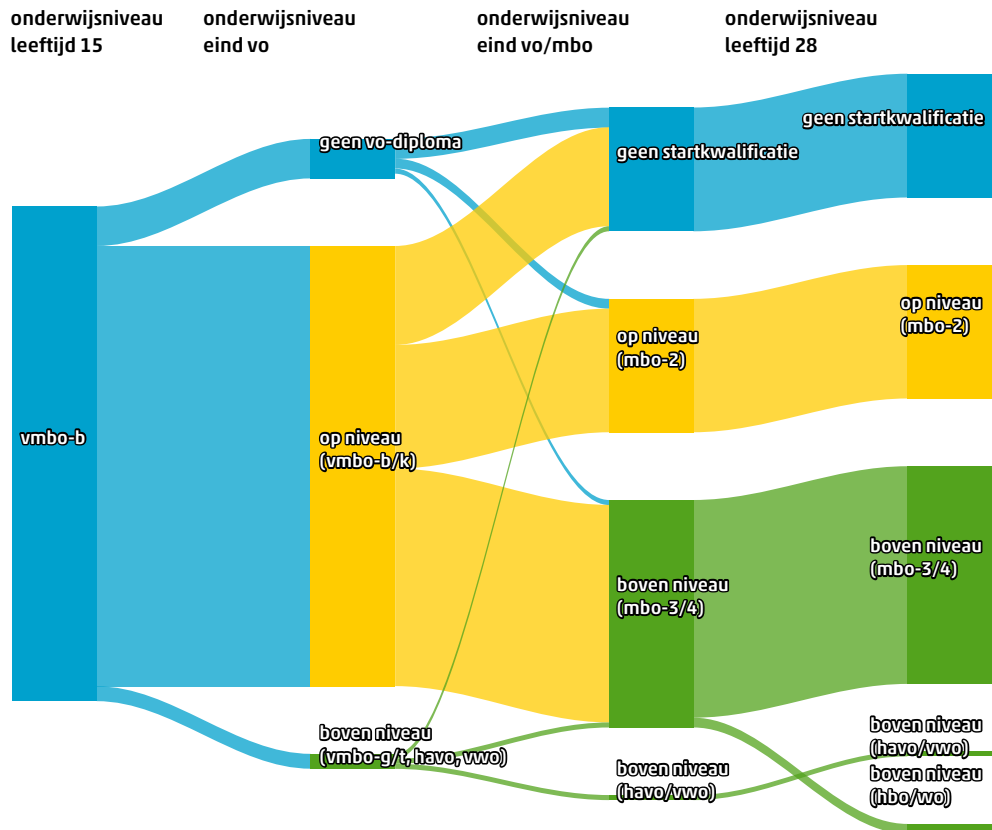
Om een beter beeld te krijgen van de verschillende onderwijsroutes van leerlingen, met name het verschil in opstroom in het voortgezet onderwijs en daarna, wordt per onderwijsniveau op 15-jarige leeftijd gekeken via welke route leerlingen uiteindelijk op 28-jarige leeftijd op het behaalde niveau eindigen. Over het algemeen lijkt er in het voortgezet onderwijs na 15-jarige leeftijd weinig mobiliteit tussen onderwijsniveaus. Na het voortgezet onderwijs zijn de schoolloopbanen gevarieerder. Tussen de verschillende onderwijsniveaus zijn wel duidelijke verschillen, en de mobiliteit tussen niveaus lijkt groter bij mensen met een herkomst buiten Nederland. Per onderwijsniveau op 15-jarige leeftijd zijn de verschillende (meest voorkomende) onderwijsroutes in beeld gebracht. Hierbij vergelijken we de tweede generatie met Europese en Buiten-Europese herkomst met de totale groep. Uitsplitsing naar land van herkomst is niet mogelijk vanwege de vaak kleine aantallen binnen de verschillende stromen.

Vmbo-basis

Van de leerlingen die op 15-jarige leeftijd op het vmbo-b zitten eindigt slechts 27 procent op 28-jarige leeftijd *op niveau* (mbo-2). Vrijwel al deze leerlingen volgen de reguliere onderwijsroute: zij behalen een vmbo-b/k diploma in het vo, en halen vervolgens een mbo-2 diploma. Een kwart van de vmbo-b leerlingen eindigt de schoolloopbaan *zonder startkwalificatie*. De meeste van deze leerlingen behalen wel een vo-diploma, maar halen vervolgens geen diploma in het mbo. Bijna de helft van de leerlingen (48 procent) eindigt de schoolloopbaan *boven niveau*. Een klein deel doet dit door op te stromen in het vo (2 procent). De meerderheid stroomt echter in het mbo op (46 procent), en eindigt hun schoolloopbaan met een diploma mbo-3 (25 procent) of mbo-4 (19 procent). Een klein deel studeert nog door, en behaalt een hbo-diploma (2 procent).

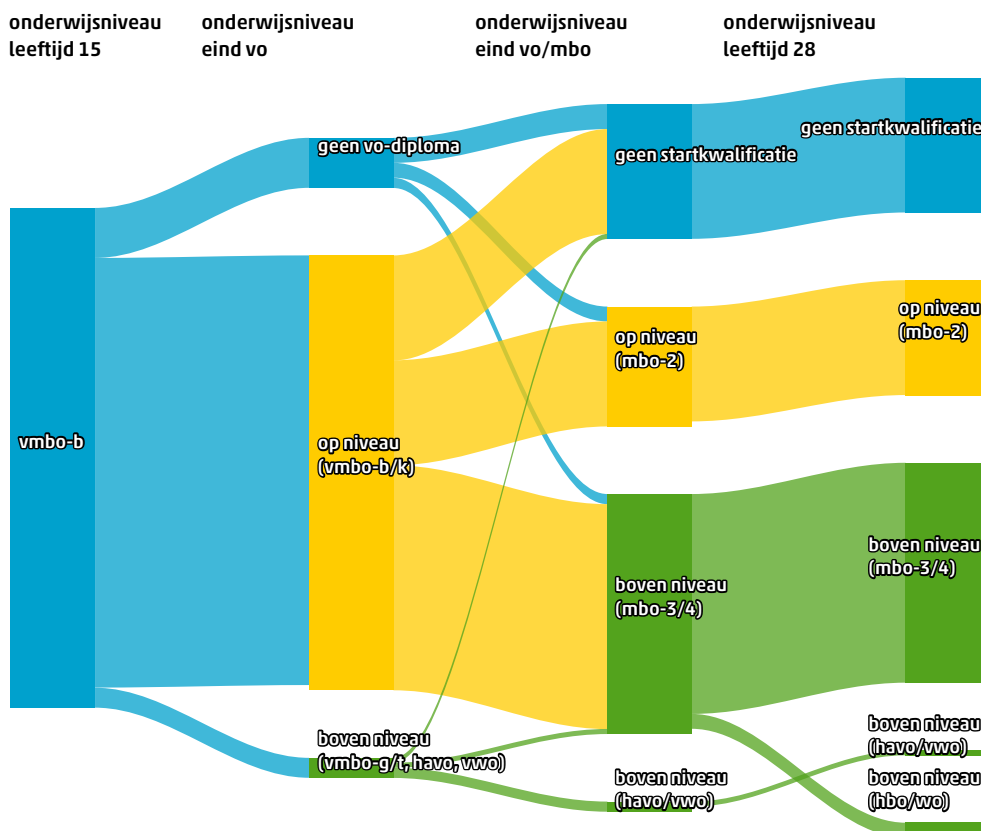
Onder leerlingen op vmbo-b van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie eindigt een wat kleiner aandeel *op niveau*, onder leerlingen van de Nederlands-Europese tweede generatie is dit gelijk aan het gemiddelde. Het aandeel dat de schoolloopbaan eindigt *zonder startkwalificatie* ligt daarentegen bij beide herkomstgroepen iets hoger. Ook voor hen geldt dat de meesten wel een vo-diploma halen. Het aandeel dat de schoolloopbaan eindigt *boven niveau* is iets hoger dan gemiddeld onder leerlingen van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie, en lager onder leerlingen van de Nederlands-Europese tweede generatie. Ook van deze leerlingen stroomt de meerderheid na het vo op via het mbo. Leerlingen van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie stromen hierbij iets vaker dan gemiddeld door naar hogere niveaus; ze eindigen vaker dan gemiddeld met een mbo-4 diploma.

9.3.1a Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vmbo-b zaten (%), totale populatie (N=105.298)

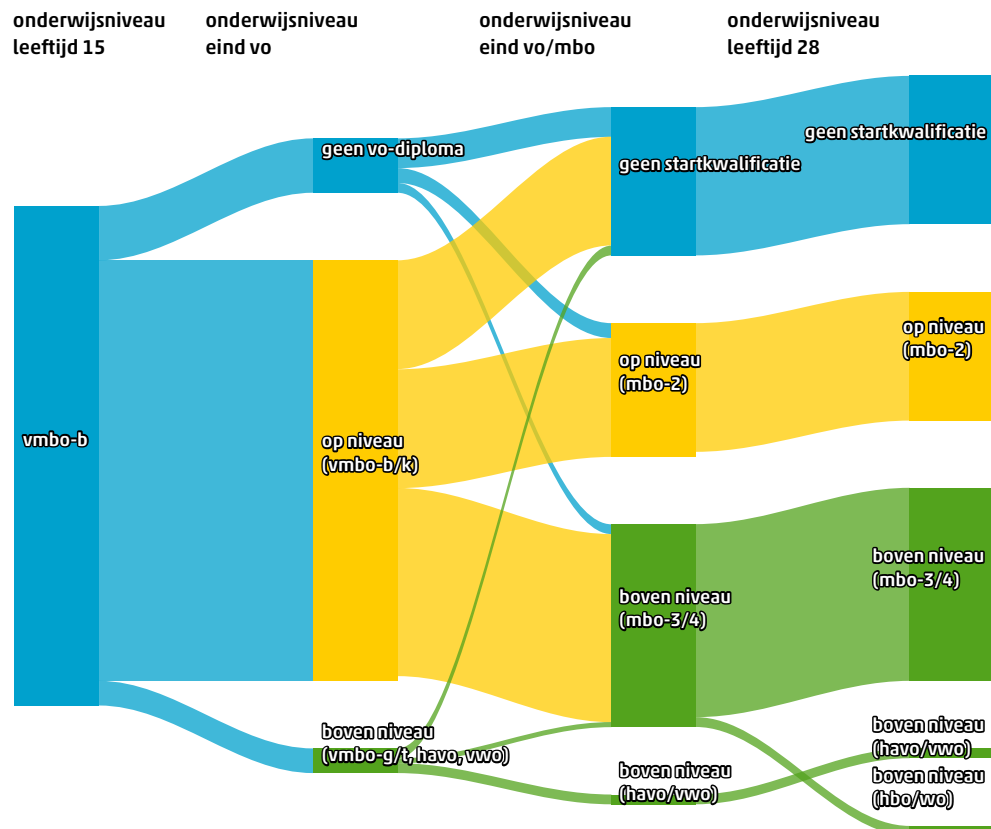
alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.1b Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vmbo-b zaten (%), Buiten-Europese herkomst (N=21.173)

alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.1c Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vmbo-b zaten (%), Europese herkomst (N=2.919)

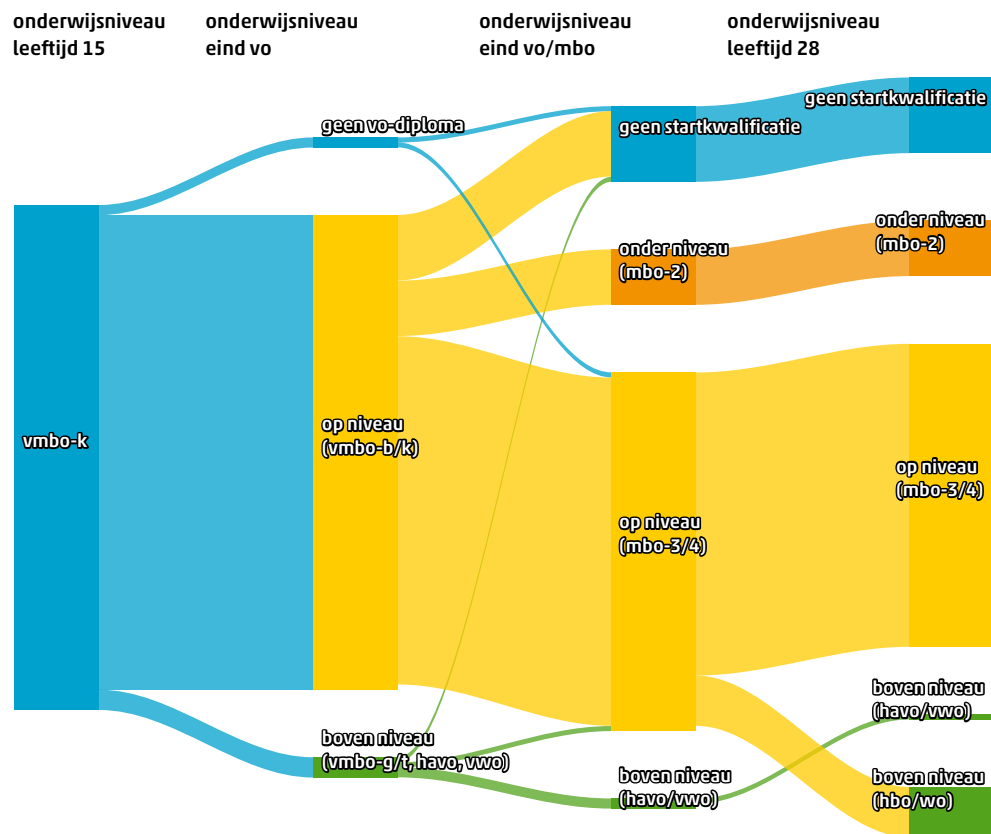
alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

Vmbo-k

Van de leerlingen die op 15-jarige leeftijd op het vmbo-k zitten eindigt meer dan de helft (60 procent) *op niveau* (mbo-3 of mbo-4). De meeste leerlingen volgen de reguliere onderwijsroute; zij behalen een vmbo-b/k diploma in het vo, stromen vervolgens door naar het mbo en halen hier een mbo-3 (23 procent) of mbo-4 (35 procent) diploma. Van de vmbo-k leerlingen eindigt 15 procent de schoolloopbaan *zonder startkwalificatie*. De meeste leerlingen behalen wel een vo-diploma, maar behalen vervolgens geen diploma in het mbo. Nog eens 12 procent van de vmbo-k leerlingen stroomt af, en eindigt de schoolloopbaan *onder niveau*: zij behalen veelal een vmbo-b/k diploma en vervolgens een mbo-2-diploma. 13 procent van de vmbo-k leerlingen stroomt op en eindigt de schoolloopbaan met een diploma *boven niveau*. Bij vmbo-k leerlingen is opstroom binnen het vo het laagst, waarschijnlijk omdat het met een diploma vmbo-k al mogelijk is om in principe alle mbo-niveaus te volgen (hoewel doorstroom naar mbo-4 niet veel voorkomt). De meerderheid behaalt een vo-diploma op niveau (vmbo-b/k), stroomt via het mbo door naar het hbo, en haalt een hbo-diploma (10 procent).

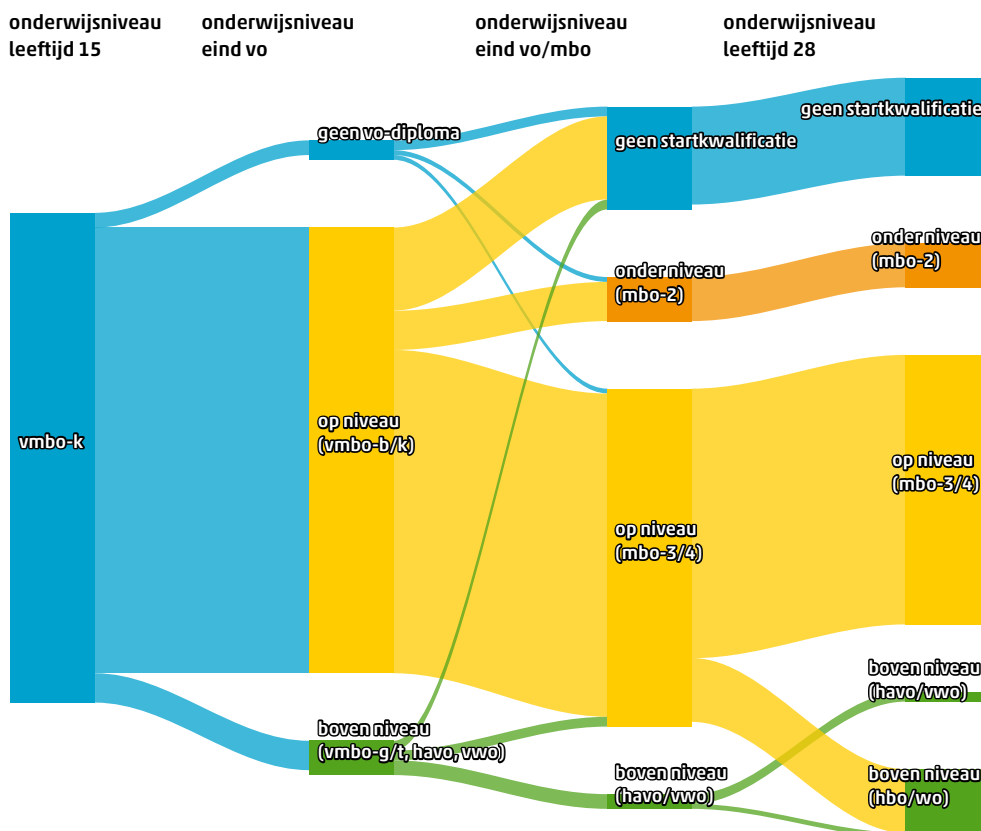
Onder leerlingen op vmbo-k van de tweede generatie eindigt een iets kleiner aandeel *op niveau*, dit geldt zowel voor leerlingen van de Nederlands-Buiten-Europese als voor leerlingen van de Nederlands-Europese tweede generatie. Ook onder deze leerlingen heeft de meerderheid de reguliere onderwijsroute gevolgd. Hierbij is te zien dat leerlingen van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie vaker dan gemiddeld eindigen met een mbo-4 diploma dan een mbo-3 diploma. Het aandeel dat de schoolloopbaan eindigt *zonder startkwalificatie* ligt hoger dan gemiddeld bij beide groepen van de tweede generatie. Ook voor deze leerlingen geldt dat de meesten wel een vo-diploma halen. Het aandeel leerlingen dat de schoolloopbaan eindigt *onder niveau* ligt daarentegen lager onder leerlingen van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie. Onder leerlingen van de Nederlands-Europese tweede generatie is dit gelijk aan het gemiddelde. Het aandeel leerlingen dat eindigt met een diploma *boven niveau* is hoger onder leerlingen van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie, en gelijk aan het gemiddelde onder leerlingen van de Nederlands-Europese tweede generatie. Ook hier stroomt het grootste deel na het vo op via het mbo, en eindigt de schoolloopbaan met een hbo-diploma.

9.3.2a Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vmbo-k zaten (%), totale populatie (N=97.431)

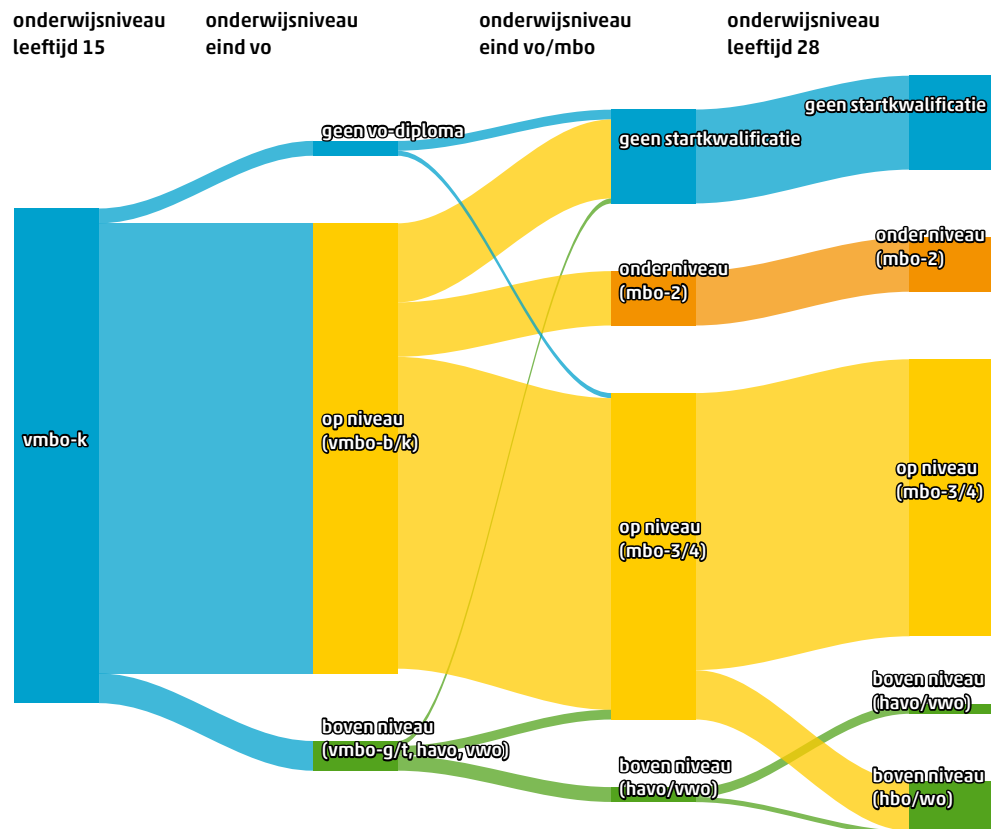
alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.2b Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vmbo-k zaten (%), Buiten-Europese herkomst (N=14.186)

alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.2c Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vmbo-k zaten (%), Europese herkomst ¹⁾ herkomst (N=2.468)

alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

¹⁾ Europa excl. Nederland

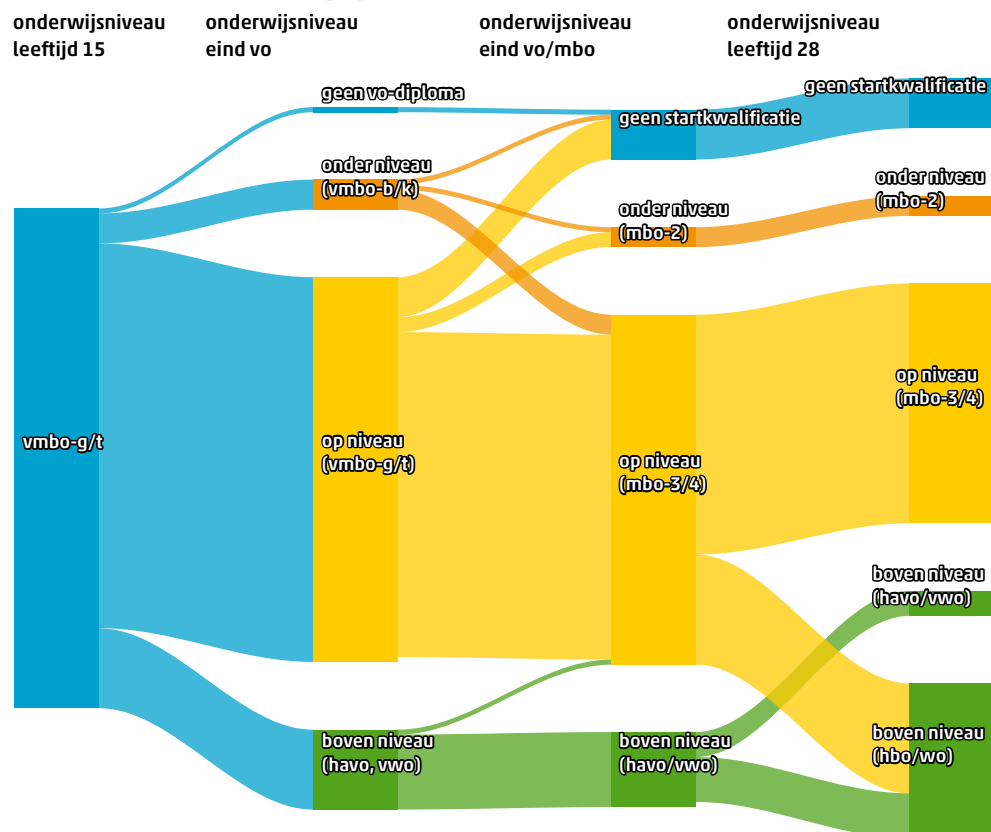
Vmbo-g/t

Van de leerlingen die op 15-jarige leeftijd op het vmbo-g/t zitten eindigt 48 procent *op niveau* (mbo-3 of mbo-4). De meeste leerlingen volgen de reguliere onderwijsroute (44 procent), zij behalen een vmbo-g/t diploma in het vo, stromen vervolgens door naar het mbo, en halen hier een mbo-3 (9 procent) of mbo-4 (35 procent) diploma. En klein deel van de leerlingen stroomt af (3 procent) of op (1 procent) in het vo, maar eindigt uiteindelijk wel de schoolloopbaan *op niveau*. Een tiende van de vmbo-g/t leerlingen eindigt de schoolloopbaan *zonder startkwalificatie*, waarvan de meeste leerlingen wel een vo-diploma hebben behaald. Slechts 4 procent van de vmbo-g/t leerlingen eindigt de schoolloopbaan *onder niveau* met een mbo-2 diploma. Deze afstroom vindt met name plaats op het mbo nadat de leerling een vmbo-g/t diploma heeft behaald. Een groot aandeel van de vmbo-g/t leerlingen eindigt de schoolloopbaan met een diploma *boven niveau* (37 procent).

De belangrijkste opstroomroute is via het mbo; deze leerlingen studeren na het behalen van een mbo-4 diploma door en halen een diploma hbo of wo (22 procent). In vergelijking met andere onderwijsniveaus vindt bij vmbo-g/t leerlingen echter ook veel opstroom via het vo plaats (15 procent); zij stromen op naar havo of zelfs vwo, en eindigen de loopbaan met een havo- of vwo-diploma (5 procent). Of ze studeren na het vo door en halen een hbo of wo-diploma (10 procent).

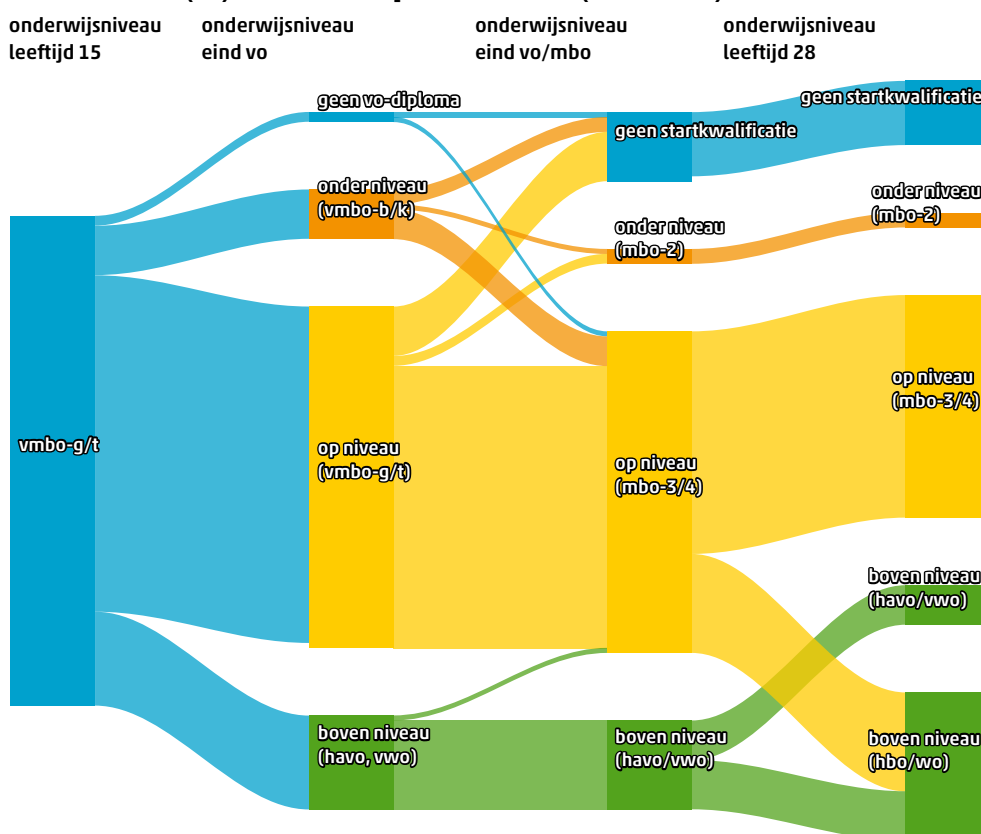
Onder zowel de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie als de Nederlands-Europese tweede generatie op vmbo-g/t eindigt een iets kleiner aandeel *op niveau* dan gemiddeld. Zij volgen minder vaak de reguliere route, en eindigen vaker *op niveau* na aanvankelijke afstroom in het vo. Het aandeel leerlingen dat de schoolloopbaan eindigt *zonder startkwalificatie* ligt onder de tweede generatie weer iets hoger, wederom wordt daarbij veelal wel een vo-diploma behaald. Het aandeel leerlingen dat de schoolloopbaan eindigt *onder niveau* is bij de tweede generatie gelijk aan het gemiddelde, met name na het behalen van een vmbo-g/t diploma. Een iets groter aandeel leerlingen eindigt de schoolloopbaan *boven niveau*, met name opstroom via het vo vindt vaker plaats. Ze stromen iets minder vaak op via het mbo, om daarna een hbo- of wo-diploma te behalen. Daarentegen stromen ze vaker op via het vo, en eindigen hun schoolloopbaan via deze route met een havo, vwo, hbo- of wo-diploma.

9.3.3a Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vmbo-g/t zaten (%), totale populatie (N=172.099)

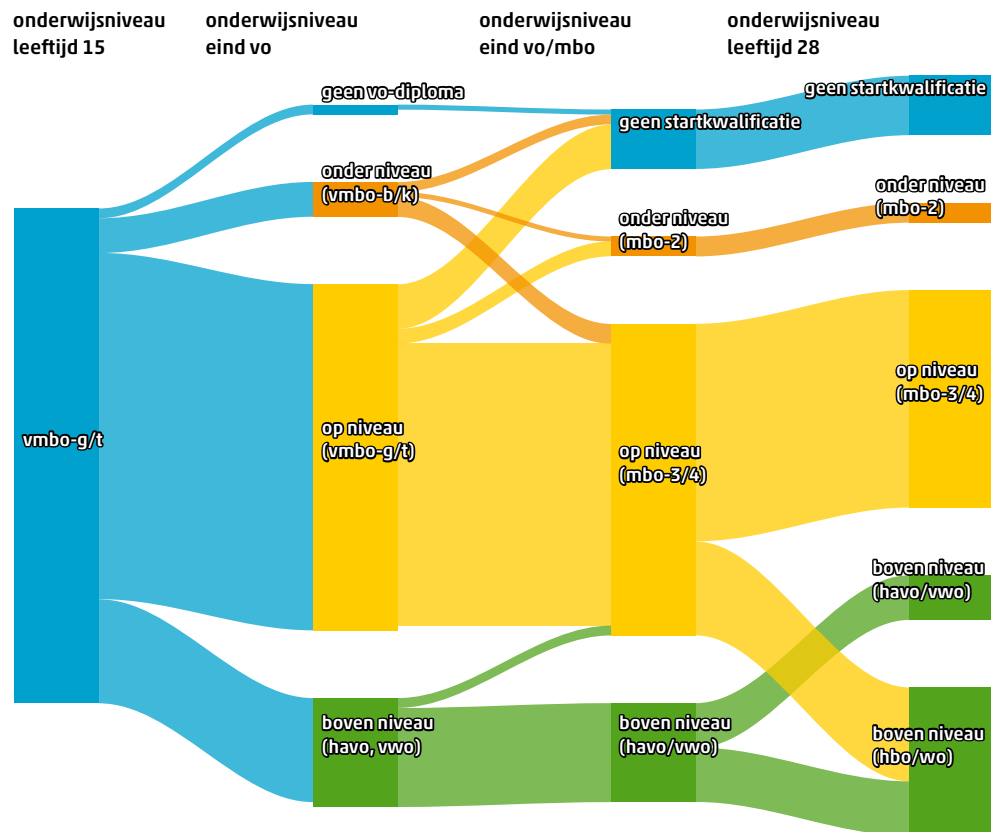
alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.3b Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vmbo-g/t zaten (%), Buiten-Europese herkomst (N=22.444)

alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.3c Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vmbo-g/t zaten (%), Europese herkomst ¹⁾ herkomst (N=4.701)

alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

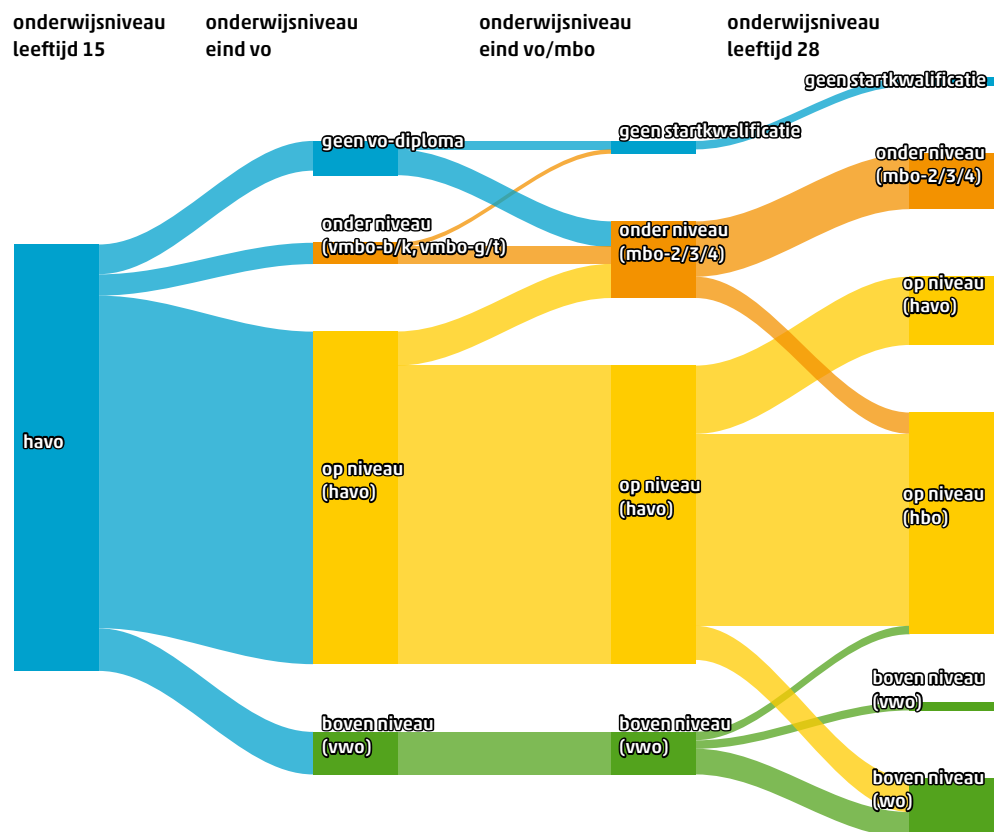
¹⁾ Europa excl. Nederland

Havo

Van de leerlingen die op 15-jarige leeftijd op de havo zitten eindigt 68 procent *op niveau* (havo of hbo). De meesten volgen de reguliere onderwijsroute; zij behalen een havo-diploma in het vo en eindigen hun schoolloopbaan na het behalen van een havo-diploma (16 procent), of ze stromen door en halen een hbo-diploma (45 procent). Slechts 2 procent van de havo-leerlingen eindigt de schoolloopbaan *zonder startkwalificatie*. 13 procent van de havo-leerlingen eindigt de schoolloopbaan met een diploma *onder niveau*, de meerderheid haalt een mbo-4-diploma (11 procent). Dit gebeurt met name na het behalen van een havo-diploma (6 procent), maar ook een relatief groot aandeel stroomt af in het vo (5 procent) en stroomt door naar mbo-4. Met een overgangsbewijs van havo 3 naar havo 4 kan namelijk al worden ingestroomd in het mbo. Hoewel deze leerlingen qua schoolloopbaan afstromen, hebben zij met een mbo-4-diploma op de arbeidsmarkt waarschijnlijk een beter perspectief dan de leerlingen die weliswaar op niveau eindigen, maar uiteindelijk alleen een havo-diploma hebben. Van de havo-leerlingen eindigt 16 procent de schoolloopbaan met een diploma *boven niveau*, de meerderheid met een wo-diploma (14 procent), en een kleine groep met een vwo-diploma (2 procent). De opstroomroute van havo-leerlingen loopt zowel via het hbo naar het wo na het behalen van een havo-diploma (8 procent), als via het vo met het behalen van een vwo-diploma (8 procent).

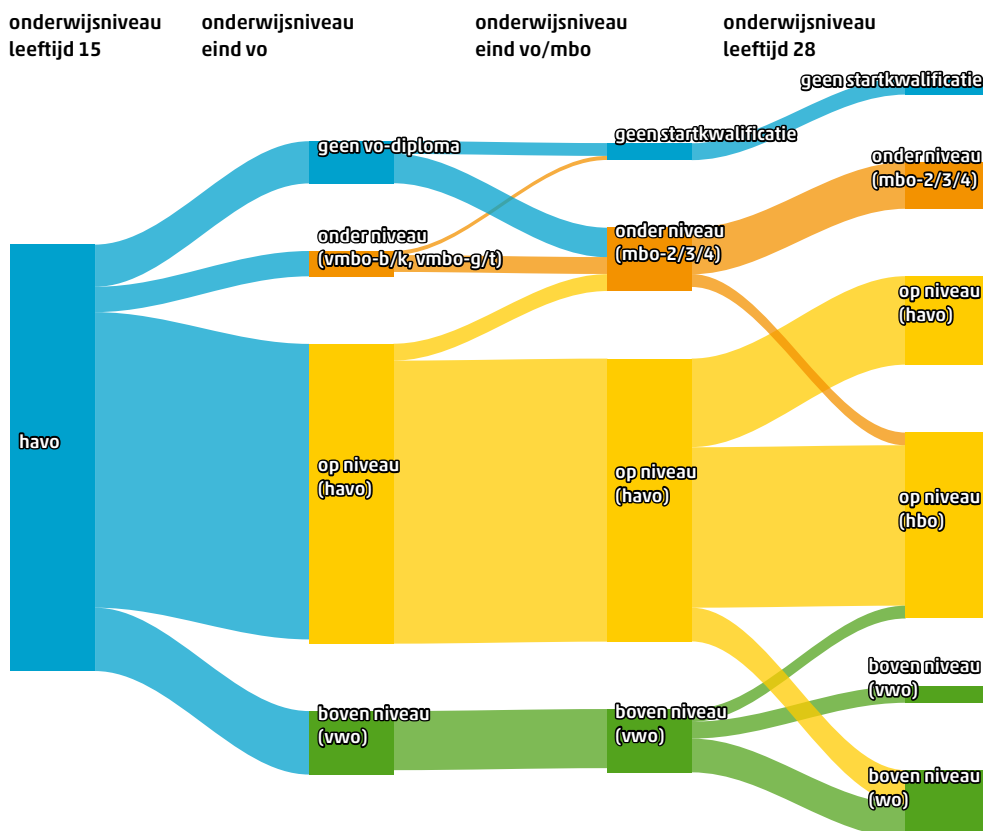
Op havo eindigt de Nederlands-buiten-Europese tweede generatie iets minder vaak op *niveau*. De Nederlands-Europese tweede generatie verschilt hierin nauwelijks van het gemiddelde. Beide herkomstgroepen volgen minder dan gemiddeld de reguliere onderwijsroute, stoppen vaker met studeren na het behalen van hun havo-diploma en studeren minder dan gemiddeld door om hun hbo-diploma te behalen. Het aandeel dat de schoolloopbaan eindigt *zonder startkwalificatie* is voor de tweede generatie iets bovengemiddeld. Het aandeel leerlingen dat de schoolloopbaan eindigt *onder niveau* is bij hen daarentegen weer iets lager, hiervan eindigt de meerderheid de schoolloopbaan met een mbo-4-diploma. De tweede generatie eindigt de schoolloopbaan iets vaker dan gemiddeld *boven niveau*, zij behalen meestal een wo-diploma of soms alleen een vwo-diploma. Het aandeel leerlingen dat opstroomt door na het behalen van een havo-diploma via het hbo door te stromen naar het wo is ongeveer gelijk aan het gemiddelde. Een iets groter aandeel stroomt via het vo op en haalt een vwo-diploma.

9.3.4a Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op havo zaten (%), totale populatie (N=138.456)

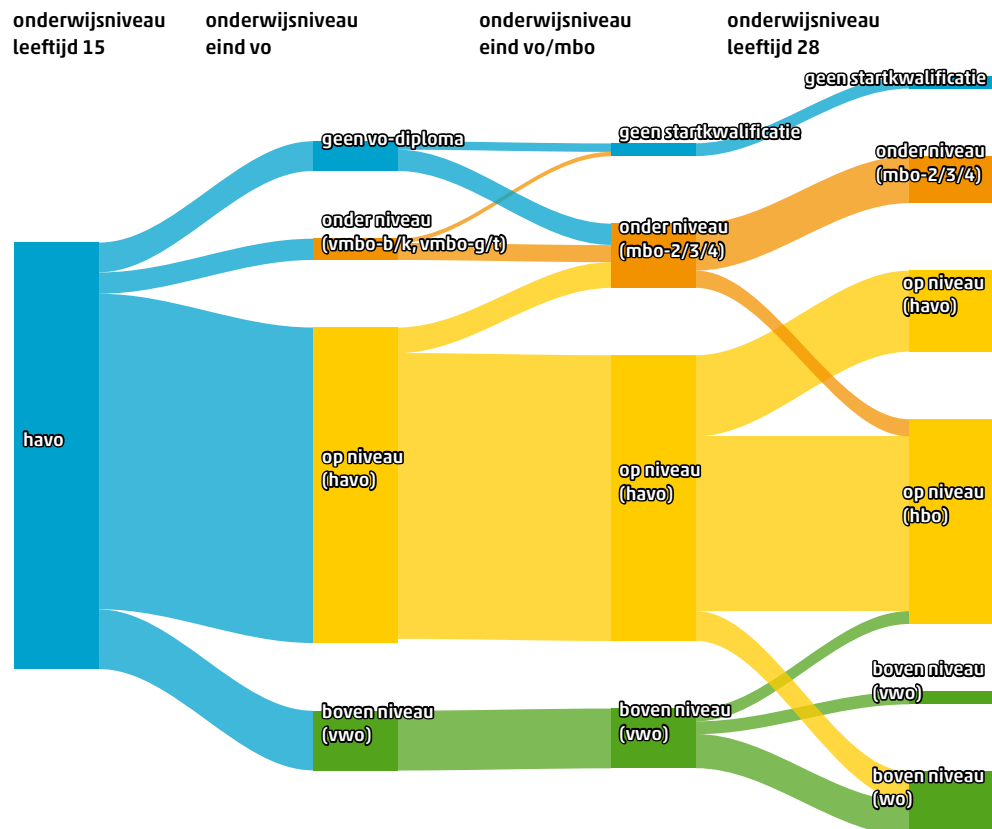
alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.4b Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op havo zaten (%), Buiten-Europese herkomst (N=14.727)

alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.4c Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op havo zaten (%), Europese herkomst ¹⁾ herkomst (N=3.816)

alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

¹⁾ Europa excl. Nederland

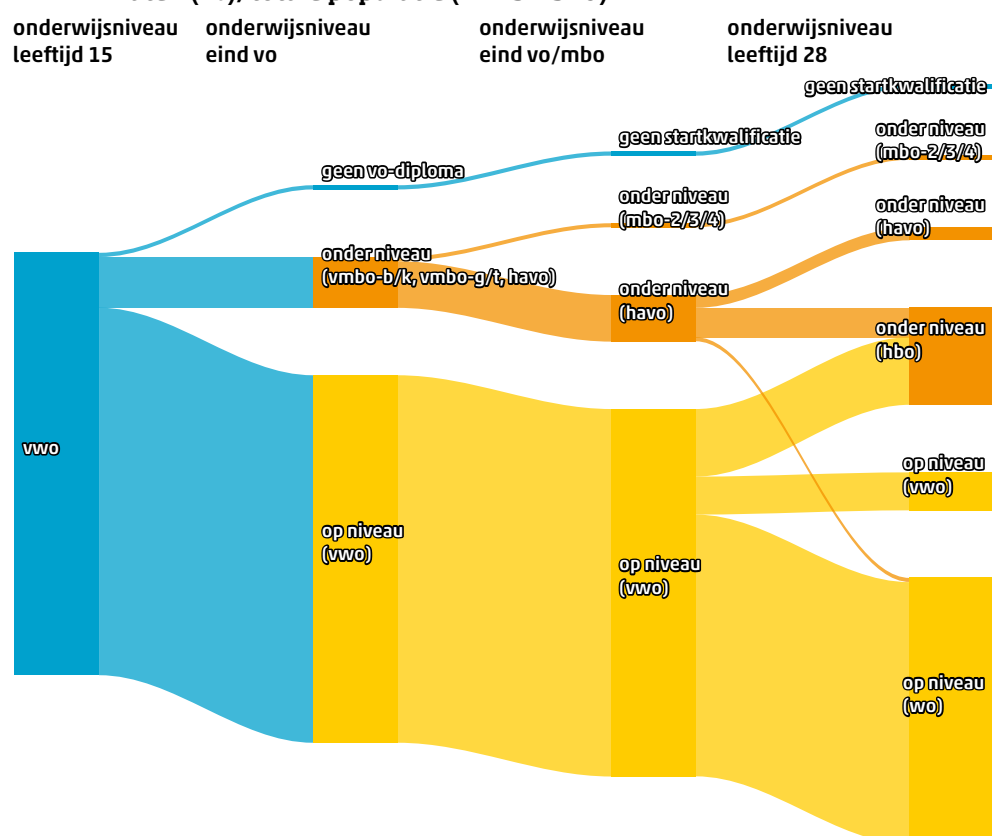
Vwo

Van de leerlingen die op 15-jarige leeftijd op het vwo zitten eindigt 72 procent de schoolloopbaan *op niveau* (vwo of wo). Vrijwel allemaal volgen ze de *reguliere onderwijsroute*; zij behalen een vwo-diploma en eindigen hun schoolloopbaan met een vwo-diploma (9 procent), of studeren door en eindigen de schoolloopbaan met een wo-diploma (62 procent). Slechts 1 procent van de vwo-leerlingen eindigt de schoolloopbaan *zonder startkwalificatie*. Afstroom is relatief hoog onder vwo-leerlingen, 27 procent eindigt de schoolloopbaan met een diploma *onder niveau*. Het merendeel eindigt de schoolloopbaan met een hbo-diploma (23 procent), soms nadat zij in het vo al zijn afgestroomd (7 procent), maar meestal na het behalen van een vwo-diploma (16 procent). Een klein deel eindigt na afstroom in het vo met een havo-diploma of mbo-diploma. Ook hier geldt dat degenen die op niveau eindigen met alleen een vwo-diploma (9 procent), vaak een minder gunstige arbeidsmarktpositie hebben dan degenen die afstromen, maar wel een hbo-diploma behalen (23 procent).

In tegenstelling tot de andere onderwijsniveaus eindigt onder kinderen op het vwo zowel van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie als de Nederlands-Europese tweede generatie een groter aandeel de schoolloopbaan *op niveau*. Vrijwel allemaal volgen zij de

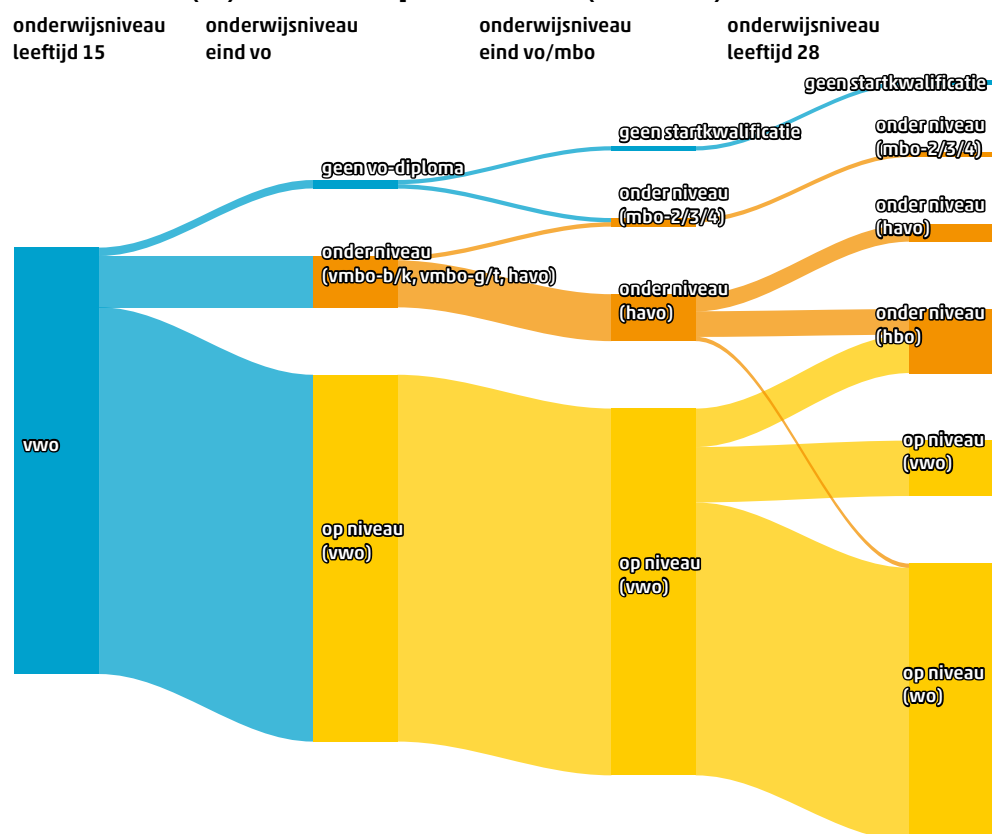
reguliere onderwijsroute, eindigen vaker met enkel een vwo-diploma, maar studeren ook vaker door en halen een wo-diploma. Weinig leerlingen eindigen *zonder startkwalificatie*, dit is gelijk aan het gemiddelde. Een kleiner dan gemiddeld aandeel eindigt de schoolloopbaan *onder niveau*. Onder leerlingen van de Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie eindigt een lager aandeel met een hbo-diploma. Een iets groter aandeel eindigt na afstroom in het vo met een havo-diploma of mbo-diploma. Onder de Nederlands-Europese tweede generatie eindigt een kleinere groep dan gemiddeld met een hbo-diploma. Bij beide groepen komt de route havo-hbo (afstroom in het vo) minder vaak voor dan de route vwo-diploma en daarna hbo. De Nederlands-Buiten-Europese tweede generatie die een vwo-diploma behalen lijken iets vaker te kiezen voor een universitaire opleiding dan voor een hbo-opleiding.

9.3.5a Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vwo zaten (%), totale populatie (N=134.920)

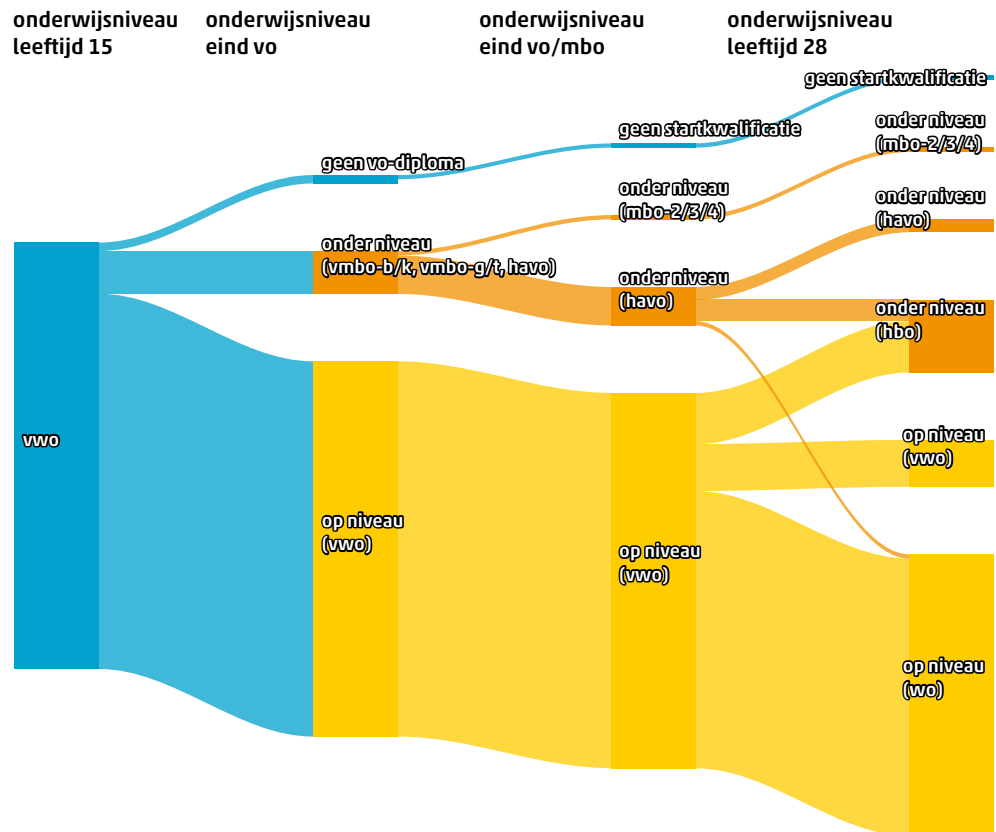
alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.5b Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vwo zaten (%), Buiten-Europese herkomst (N=13.313)

alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

9.3.5c Onderwijsstromen van leerlingen die op vijftienjarige leeftijd op vwo zaten (%), Europese herkomst ¹⁾ herkomst (N=4.346)

alleen stromen met meer dan 0,5% van de populatie worden getoond
percentages tellen niet altijd op tot 100 vanwege afrondingen

¹⁾ Europa excl. Nederland

Conclusie onderwijsroutes

Samenvattend blijkt dat er weinig op- en afstroom is binnen het voortgezet onderwijs na 15-jarige leeftijd. Op alle niveaus eindigt een grote meerderheid de vo-loopbaan op het te verwachten niveau. De schoolloopbanen van leerlingen krijgen een meer dynamisch verloop ná het voortgezet onderwijs. Met name vanuit vmbo-b en vmbo-g/t volgt maar een klein deel de reguliere onderwijsroute, dit is wat hoger onder leerlingen op vmbo-k, havo en vwo. Ook blijkt dat de tweede generatie op alle niveaus wat minder de gebruikelijke route volgt, met uitzondering van kinderen die op 15-jarige leeftijd op het vwo zitten. Leerlingen van de tweede generatie stoppen hun schoolloopbaan vaker na het behalen van een vo-diploma, zowel zonder startkwalificatie (vmbo) als met startkwalificatie (havo/vwo), en stromen zowel in het vo als mbo vaker op. Ook studeren zij minder vaak door nadat zij een havo- of vwo-diploma hebben behaald. Dit geldt zowel voor leerlingen die in het vo zijn opgestroomd naar havo of vwo, als voor leerlingen die op 15-jarige leeftijd op havo of vwo zaten. Wel behaalt de tweede generatie die doorstudeert na het vwo vaker een universitair diploma in vergelijking met de totale populatie, waar doorstroom naar het hbo wat meer voorkomt.

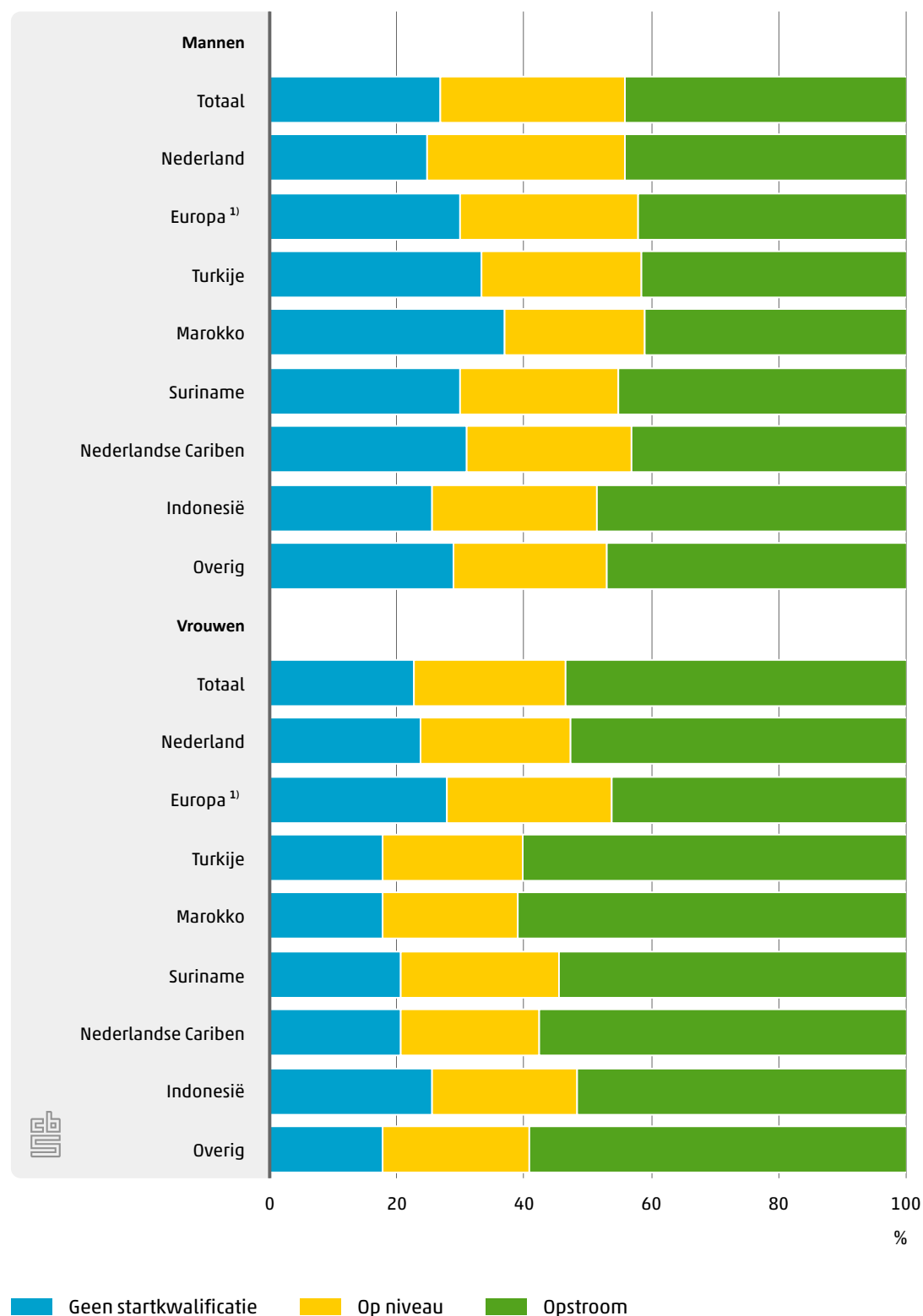
9.4 Opstroom en afstroom

Uit de onderwijsstromen blijkt dat de tweede generatie minder vaak de reguliere onderwijsroute volgt. Opstroom en het niet behalen van een startkwalificatie komt over het algemeen bij hen meer voor dan onder de groep met Nederlandse herkomst en afstroom minder vaak. Ook vindt deze opstroom vooral na het voortgezet onderwijs plaats. Hierbij kon echter geen onderscheid gemaakt worden tussen verschillende herkomstgroepen en tussen de onderwijsroutes van mannen en vrouwen. Om hier een beter beeld van te krijgen wordt in deze paragraaf gekeken naar opstroom en afstroom, door het onderwijsniveau op 15-jarige leeftijd te vergelijken met het hoogst behaalde opleidingsniveau op 28-jarige leeftijd. Over het algemeen zijn er duidelijke verschillen tussen de herkomstgroepen in schoolloopbanen, en komt opstroom meer voor bij vrouwen dan bij mannen. Deze man-vrouw verschillen zijn het grootst bij vmbo-b en worden kleiner bij hogere onderwijsniveaus. De havo laat voor de totale groep, de groep met Nederlandse herkomst, en de Nederlands-Europese en -Caribische tweede generatie, zelfs een omgekeerd beeld zien. Met name vrouwen van de Nederlands-Marokkaanse, -Turkse en -overige tweede generatie maken op alle niveaus een inhaalslag in hun schoolloopbaan tussen de 15 en 28 jaar. Hieronder wordt gedetailleerder ingegaan op de opstroom van mannen en vrouwen van verschillende herkomstgroepen voor elk onderwijsniveau.

Vmbo-basis

Opstroom vanuit vmbo-basis komt meer dan gemiddeld voor onder mannen van de Nederlands-Indonesische en -overige tweede generatie, en minder onder mannen van de Nederlands-Turkse en -Marokkaanse tweede generatie. Opvallend is dat vrouwen veel vaker opstromen dan mannen: 54 procent, tegenover 44 procent onder de totale populatie. Dit geldt voor alle herkomstgroepen. De man-vrouw verschillen zijn het grootst bij de Nederlands-Marokkaanse, -Turkse en -Caribische tweede generatie. Vrouwen in die groepen stromen vaker op, mannen juist minder vaak dan gemiddeld. Ook behalen vrouwen vaker een startkwalificatie dan mannen. Afstroom is bij deze groep niet mogelijk: dat betekent automatisch dat geen startkwalificatie wordt behaald.

9.4.1 Op- en afstroom in het onderwijs tussen leeftijd 15 (vmbo-basis) en 28 jaar

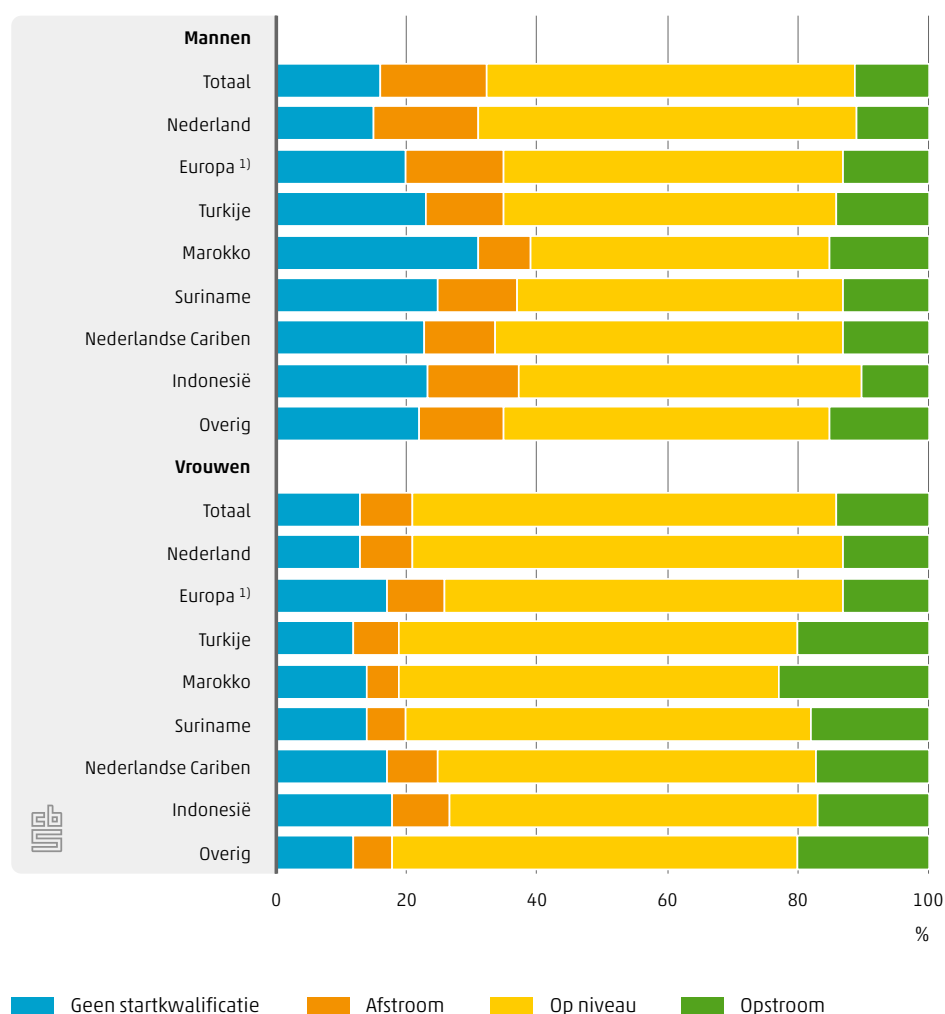

¹⁾ Europa excl. Nederland.

Vmbo-kader

In de Nederlandse en Nederlands-Indonesische herkomstgroep stromen mannen het minst vaak op vanuit vmbo-kader. Mannen uit andere herkomstgroepen stromen wat meer op dan gemiddeld, hoewel de verschillen niet erg groot zijn. Ook hier zijn de man-vrouw verschillen wel aanzienlijk. Voor alle herkomstgroepen geldt dat vrouwen vanuit vmbo-kader vaker opstromen en minder vaak afstromen dan mannen. De man-vrouw verschillen in opstroom zijn het grootst bij de Nederlands-Marokkaanse, -Turkse en -Indonesische tweede generatie (respectievelijk 8, 6 en 7 procentpunt). Ook behalen vrouwen vaker een startkwalificatie dan mannen.

9.4.2 Opstroom en afstroom in het onderwijs tussen leeftijd 15 (vmbo-kader) en 28 jaar

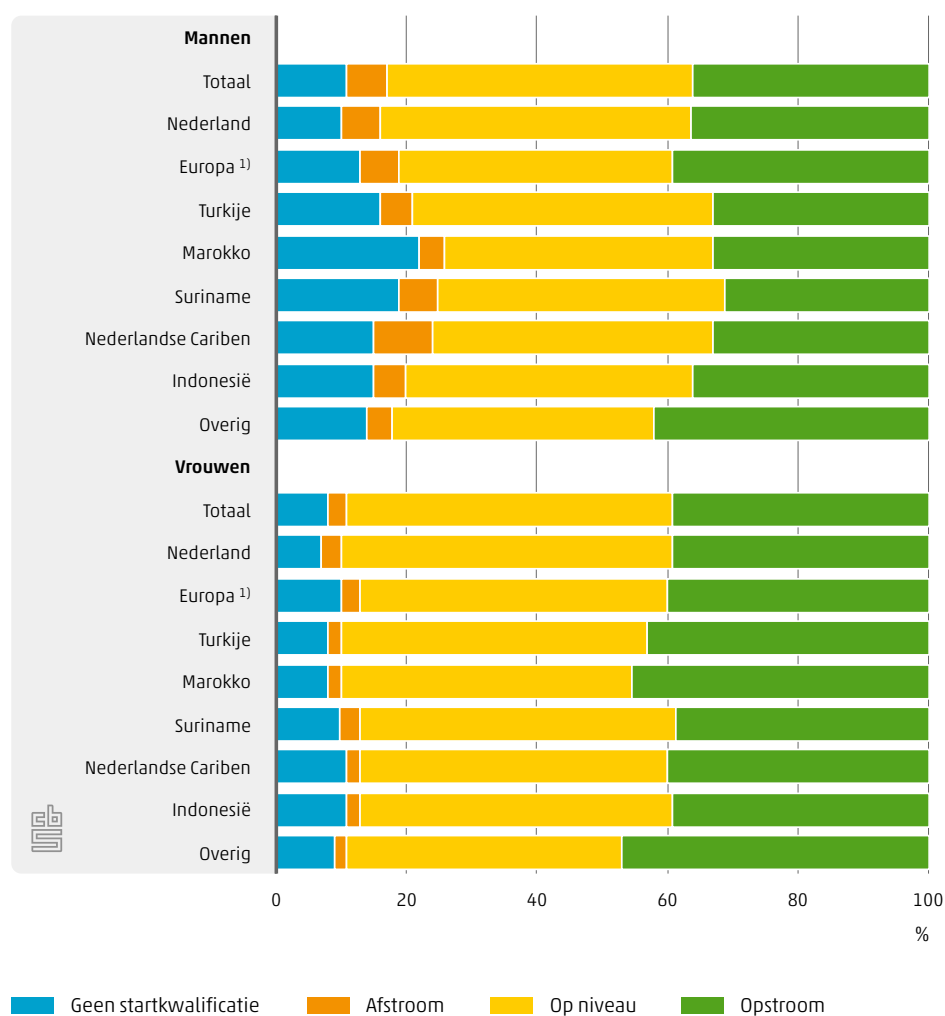
¹⁾ Europa excl. Nederland.

Vmbo-gemengd/theoretisch

Vanuit vmbo-gemengd/theoretisch stromen mannen van de Nederlands-Europese en -overige tweede generatie vaker op dan gemiddeld, en de andere herkomstgroepen juist minder vaak. Uitzondering is de Nederlandse herkomstgroep, die op het gemiddelde zit. Voor vrouwen ligt het anders: de meeste groepen zitten rond het gemiddelde, en vrouwen van de

Nederlands-Turkse, -Marokkaanse en -overige tweede generatie stromen vaker op. Er is over het algemeen weinig afstroom. Voor alle herkomstgroepen geldt dat vrouwen vaker opstroom en minder vaak afstromen dan mannen. De man-vrouw verschillen in opstroom (3 procentpunt in de totale populatie) zijn het grootst bij de Nederlands-Marokkaanse en -Turkse tweede generatie (respectievelijk 12 en 10 procentpunt), en het kleinst bij de Nederlands-Europese tweede generatie. Ook behalen vrouwen vaker een startkwalificatie dan mannen.

9.4.3 Op- en afstroom in het onderwijs tussen leeftijd 15 (vmbo-g/t) en 28 jaar

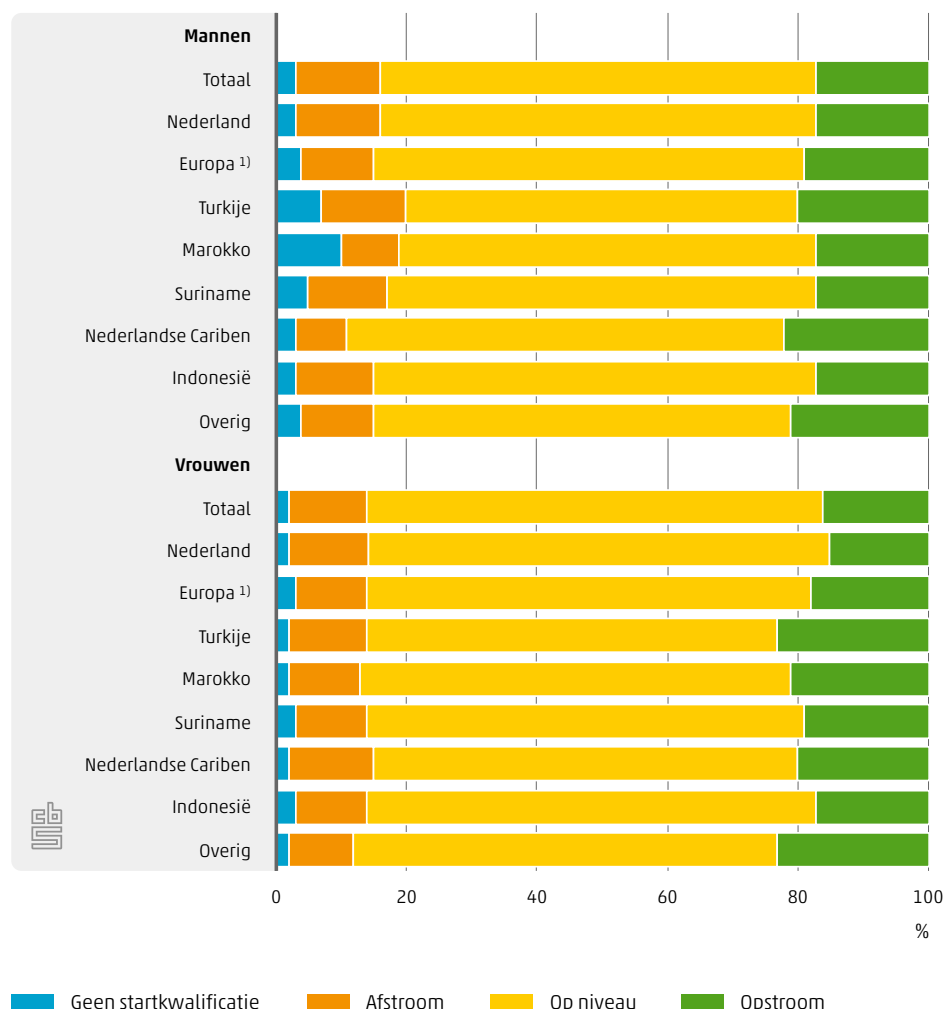
¹⁾ Europa excl. Nederland.

Havo

Vanuit havo stromen mannen van de Nederlands-Europese, -Turkse, -Caribische en -overige tweede generatie vaker dan gemiddeld op. Voor vrouwen geldt hetzelfde, daarnaast stromen ook vrouwen van de Nederlands-Surinaamse en -Marokkaanse tweede generatie vaker op. Ook hier geldt weer voor alle herkomstgroepen dat vrouwen vanuit havo vaker opstroom dan mannen. De man-vrouw verschillen zijn hier echter klein, met maximaal 4 procentpunt verschil bij de Nederlands-Marokkaanse en -Turkse tweede generatie. Vrouwen behalen vaker een startkwalificatie dan mannen, behalve in de Nederlands-

Indonesische tweede generatie waar in dit opzicht vrijwel geen man-vrouw verschillen zijn. Het verschil is het grootst bij de Nederlands-Marokkaanse tweede generatie (met 8 procentpunt verschil). Vrouwen stromen tevens wat minder vaak af dan mannen, behalve in de Nederlands-Caribische tweede generatie, waar mannen relatief weinig afstromen en vaak juist opstromen.

9.4.4 Opstroom en afstroom in het onderwijs tussen leeftijd 15 (havo) en 28 jaar

1) Europa excl. Nederland.

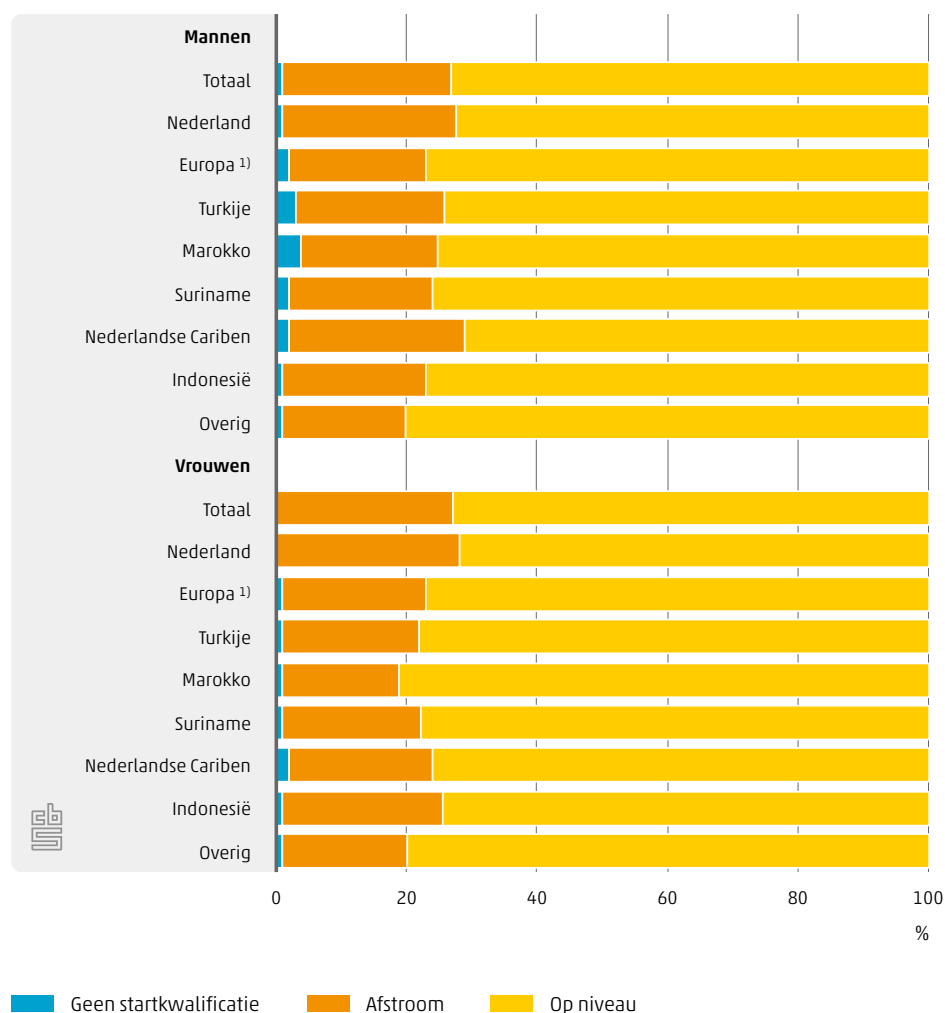
Vwo

Vanuit het vwo is geen opstroom mogelijk. Mannen en vrouwen van Nederlandse herkomst stromen meer af dan bijna alle andere herkomstsgroepen. Vrouwen van de Nederlands-Marokkaanse, -Turkse, -Surinaamse en -Caribische tweede generatie stromen minder vaak af dan mannen van dezelfde herkomst. Vrouwen van Nederlandse herkomst, en de Nederlands-Europese, -Indonesische en -overige tweede generatie stromen vanuit het vwo echter juist vaker af dan mannen. Dit patroon staat in contrast met het algemene patroon bij de andere niveaus, waar voor vrijwel alle herkomstsgroepen geldt dat vrouwen minder vaak afstromen. Wel is te zien dat de vrouwen die afstromen vaker een hbo-diploma halen dan mannen die afstromen (respectievelijk 88 procent en 78 procent van degenen die afstromen) en minder

vaak eindigen op de havo (respectievelijk 7 procent en 16 procent van degenen die afstromen).

De resultaten zijn in overeenstemming met eerder onderzoek, dat al aantoonde dat personen met Nederlandse herkomst vaker naar het hbo gaan na het vwo vergeleken met de meeste andere herkomstgroepen, die relatief vaker een universitaire studie gaan volgen (CBS, 2017). In de onderzoekspopulatie haalt onder de vwo-ers met Nederlandse herkomst 24 procent een hbo-diploma en 63 procent een wo-diploma, in vergelijking met gemiddeld 16 procent en 65 procent onder vwo-ers van de tweede generatie. Ook kiezen vrouwen met een Nederlandse herkomst vaker dan mannen voor het hbo (respectievelijk 26 procent en 21 procent). Ditzelfde geldt voor vrouwen en mannen van de tweede generatie (gemiddeld respectievelijk 17 procent en 14 procent), maar het man-vrouw verschil is bij hen kleiner. Mogelijk heeft dit gedeeltelijk te maken met een verschil in studiekeuze van vrouwen en mannen van verschillende herkomstgroepen, zie de conclusie.

9.4.5 Opstroom en afstroom in het onderwijs tussen leeftijd 15 (vwo) en 28 jaar

1) Europa excl. Nederland.

9.5 Verdiepende analyse: persoonlijke en gezinskenmerken bij opstroom

Tabel 9.5.1 toont de resultaten van de multinomiale logistische regressieanalyse. Hierbij wordt de schoolloopbaan van de tweede generatie met twee ouders (model 1) of één ouder geboren in het buitenland (model 2), vergeleken met die van kinderen van Nederlandse herkomst. Er wordt hierbij telkens gekeken naar de relatieve kans om geen startkwalificatie te behalen, af te stromen of op te stromen, vergeleken met de kans om de schoolloopbaan op niveau te eindigen. Naast het onderwijsniveau op 15-jarige leeftijd wordt in dit model gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken van personen en hun leefsituatie op 15-jarige leeftijd: geboortjaar, geslacht, sociaaleconomische positie van de ouders, gezinsstructuur en mate van stedelijkheid. Dit omdat verschillen in schoolloopbanen tussen kinderen met Nederlandse en buitenlandse herkomst te maken kunnen hebben met verschillen in andere kenmerken tussen deze groepen. Zo hebben mensen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlands-Caribische herkomst gemiddeld lagere inkomens, en wonen zij vaak in stedelijke gebieden (hoofdstuk 2 en 4). Kinderen uit gezinnen met een lager inkomen behalen gemiddeld een lager opleidingsniveau (Scheeren et al., 2016), en er zijn aanwijzingen dat zij ook minder vaak opstroom vanuit vmbo-g/t (CBS, 2016b). Ook de gezinssituatie, zoals scheiding van de ouders, kan een rol spelen in de onderwijsloopbaan (Westerman & Van Gaalen, 2015). In de beschrijvende analyses is geen onderscheid gemaakt naar personen met één dan wel twee ouders van buitenlandse herkomst. Voor de schoolloopbaan is het echter wel een belangrijk kenmerk: mensen met één in Nederland geboren ouder halen gemiddeld een hoger opleidingsniveau dan mensen met ouders geboren in het buitenland (CBS, 2020). De regressieanalyse biedt de mogelijkheid om dit verschil verder te onderzoeken.

Uit de beschrijvende figuren bleek bovendien dat mannen en vrouwen heel verschillende patronen van opstroom hadden. Vrouwen stroomden in absolute zin vaker op, maar ook relatief ten opzichte van mannen van dezelfde herkomst. Zo stromen vrouwen van de Nederlands-Turkse tweede generatie vaker op vanuit het vmbo-g/t (43 procent van de vrouwen, tegenover 33 procent van de mannen) dan vrouwen van Nederlandse herkomst (39 procent van de vrouwen, tegenover 36 procent van de mannen). Zo'n relatief verschil heet een *interactie-effect*, in dit geval tussen geslacht en herkomst. Om dit effect goed te onderzoeken is het van belang om in de regressie een interactieterm op te nemen tussen geslacht en herkomst. Het interactie-effect (bijvoorbeeld: Turkse herkomst én vrouw) toont dan hoeveel *extra* vrouwen van de Nederlands-Turkse tweede generatie nog opstroom ten opzichte van mannen van de Nederlands-Turkse tweede generatie, in vergelijking met de (ook al grotere) opstroom van vrouwen met Nederlandse herkomst ten opzichte van hun mannelijke tegenhangers.

Voordat we de verschillen naar herkomst bespreken, gaan we kort in op de achtergrondkenmerken. Uit Tabel 9.5.1 blijkt weer dat het onderwijsniveau op 15-jarige leeftijd sterk bepalend is voor de kans op opstroom, afstroom en het behalen van een startkwalificatie. Dit kenmerk voegt het meeste toe aan de verklaarde variantie: een model met uitsluitend onderwijsniveau op 15-jarige leeftijd heeft een pseudo- R^2 van 0,1650, terwijl de pseudo- R^2 van het volledige model met alle achtergrondvariabelen 0,1774 is (twee ouders geboren in het buitenland). Op het vmbo-b is de kans het grootst om zonder startkwalificatie het onderwijs te verlaten en ook de kans op opstroom is er het grootst, waarbij de meeste opstroom naar het mbo-3 of mbo-4 is. De kans op afstroom is het grootst

op het vwo, dit betreft voornamelijk mensen die een hbo-diploma behalen. Ook op vmbo-k en de havo is de kans op afstroom tamelijk groot, vergeleken met de referentiegroep vmbo-g/t. De kans op opstroom is op deze niveaus juist minder groot. Verder blijkt dat er verschillen zijn tussen verschillende geboortecohorten. Jongere cohorten stromen vaker af en minder vaak op. Dit is in lijn met de bevinding dat opstromen moeilijker lijkt geworden tussen 2007 en 2019 (Visser et al., 2022,) maar het is opvallend dat dit al zichtbaar is in slechts vier geboortecohorten, die hun eerste vo-diploma naar verwachting ergens tussen 2004–2007 (cohort 1988) en 2007–2010 (cohort 1991) zullen hebben gehaald. Daarnaast blijkt dat jongere cohorten vaker een startkwalificatie behalen. In 2007 ging de zogenaamde 'kwalificatieplicht' in, waarbij iedereen zonder startkwalificatie tussen 16 en 18 jaar leerplichtig werd. Dit zal waarschijnlijk meespelen bij de toename in het behalen van een startkwalificatie, maar ook in de toename in afstroom. Als het op havo of vwo niet goed gaat, kan de leerling na zijn/haar zestiende niet zomaar stoppen met school, maar dient een niveau lager de startkwalificatie te behalen. Dit is ook te zien in de dalende trend in het aantal voortijdig schoolverlaters (leerlingen die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten) tussen 2003 en 2012 (CBS StatLine, 2012).

Zoals ook uit de figuren in paragraaf 9.4 al duidelijk werd, en in lijn met ander onderzoek naar deze geboortecohorten (onder andere CBS/SCP, 2012), stromen vrouwen minder vaak af, behalen vaker een startkwalificatie en stromen vaker op dan mannen. Ook de leefsituatie van kinderen op 15-jarige leeftijd is duidelijk gerelateerd aan de schoolloopbaan. De invloed van inkomen en ouderlijke structuur zijn los van elkaar groter dan de invloed van herkomst. Voor kinderen waarvan één ouder in het buitenland is geboren heeft herkomst maar een minimale invloed op het model, en lijken alle andere achtergrondkenmerken van groter belang. Over het algemeen zien we gunstigere patronen voor kinderen waarvan de moeder werkte, en die opgroeien in een huishouden met een hoger inkomen. Als de moeder werkte, behaalden kinderen vaker een startkwalificatie, stroomden vaker op en minder vaak af. Dezelfde patronen zijn te zien bij een hoger huishoudensinkomen. Kinderen die niet bij beide ouders woonden (maar in een eenoudergezin, of met één ouder en één stiefouder), haalden minder vaak een startkwalificatie. Wonen met een stiefouder is geassocieerd met ongunstigere uitkomsten over de hele linie: er is dan ook minder vaak opstroom en vaker afstroom. Eenoudergezinnen geven een gemengd beeld. Kinderen die bij hun moeder wonen stromen vaker op en minder vaak af, terwijl kinderen die bij hun vader wonen vaker afstromen dan kinderen die bij beide ouders wonen. Hierbij moet gezegd worden dat een deel van de groep kinderen die volgens het bevolkingsregister bij hun vader wonen in de praktijk in een co-ouderschapssituatie zitten, en dus wonen bij vader en moeder afwisselen. De kinderen die ingeschreven zijn op het adres van de moeder vormen een veel grotere groep, waaronder relatief meer kinderen die voornamelijk of uitsluitend bij hun moeder wonen (Van der Wiel en Kooiman, 2019). De meeste kinderen gaan na een scheiding bij hun moeder wonen, hoewel co-ouderschap na scheiding in de periode van deze studie (scheidingen die plaatsvonden tussen 1988 en 2006) wel is toegenomen (CBS, 2009). Tot slot stedelijkheid: kinderen die op hun vijftiende in meer stedelijk gebied woonden, hebben een grotere kans dat ze geen startkwalificatie halen, en een kleinere kans op opstroom. Ook afstroom komt minder voor in stedelijke gebieden. Dit is in tegenstelling met de verwachting dat doorstroombmogelijkheden in de steden groter zijn door het grotere onderwijsaanbod. Een mogelijke verklaring zou kunnen liggen in de bevinding dat kinderen in niet-stedelijk gebied vaker worden onder-geadviseerd (Inspectie van het Onderwijs, 2019), en hierdoor wellicht later overstappen naar een passend niveau op grotere afstand van hun woning.

9.5.1 Multinomiale logistische regressie voor kans op opstroom, afstroom en het behalen van een startkwalificatie (referentie: op niveau). Relative Risk Ratios (RRR)

	Model 1: twee ouders geboren in buitenland			Model 2: één ouder geboren in buitenland		
	geen start-kwalificatie RRR	afstroom	opstroom	geen start-kwalificatie	afstroom	opstroom
Herkomstgroep						
Nederland	ref	ref	ref	ref	ref	ref
Europa (excl. NL)	1,385***	0,624***	1,342***	1,193***	0,815***	1,197***
Turkije	1,266***	0,732***	1,343***	1,310*	0,921	1,093
Marokko	1,727***	0,539***	1,541***	1,413*	0,844	1,535***
Suriname	1,043	0,751***	1,196***	1,277***	0,983	1,196**
Nederlandse Cariben	0,786*	0,875	0,985	1,427***	0,901	1,444***
Indonesië	1,594***	0,725*	1,324*	1,152*	0,847**	1,106*
Overig	1,194**	0,436***	1,874***	1,165**	0,79***	1,311***
Onderwijsniveau op vijftienjarige leeftijd						
Vmbo-b	4,263***	0,000	2,428***	4,277***	0,000	2,397***
Vmbo-k	1,249***	2,078***	0,274***	1,249***	2,088***	0,265***
Vmbo g-t	ref	ref	ref	ref	ref	ref
Havo	0,186***	2,146***	0,296***	0,180***	2,120***	0,292***
Vwo	0,049***	4,665***	0,000	0,048***	4,62***	0,000
Geslacht						
Mannen	ref	ref	ref	ref	ref	ref
Vrouwen	0,793***	0,791***	1,106***	0,792***	0,792***	1,105***
Interactie herkomst en geslacht						
Nederland, man	ref	ref	ref	ref	ref	ref
Europa (excl. NL) én vrouw	0,720*	0,946	0,897	1,033	1,029	0,897*
Turkije én vrouw	0,597***	0,844*	1,247***	1,003	1,037	1,291
Marokko én vrouw	0,463***	0,903	1,225***	1,095	0,821	1,051
Suriname én vrouw	0,644***	0,848*	1,095	0,767*	0,836	0,936
Nederlandse Cariben én vrouw	0,905	0,896	1,425**	0,881	0,953	0,924
Indonesië én vrouw	0,505***	0,884	1,086	1,137	1,144	0,964
Overig én vrouw	0,568***	1,029	1,085	0,817**	1,009	1,016
Geboortejaar						
1988	ref	ref	ref	ref	ref	ref
1989	0,993	0,997	0,937***	1,003	0,996	0,935***
1990	0,905***	1,044***	0,916***	0,912***	1,045***	0,917***
1991	0,844***	1,070***	0,880***	0,846***	1,073***	0,871***
Gezinssituatie op vijftienjarige leeftijd						
Moeder werkzaam	0,857***	0,970**	1,072***	0,839***	0,973**	1,070***
Inkomen van het huishouden (percentielgroepen gestandaardiseerd besteedbaar inkomen)	0,996***	0,992***	1,006***	0,996***	0,992***	1,007***
Gezinssamenstelling						
Woont bij juridische ouders	ref	ref	ref	ref	ref	ref
Woont bij alleen moeder	1,657***	0,969*	1,116***	1,708***	0,965*	1,147***
Woont bij alleen vader	1,931***	1,131**	0,975	1,944***	1,141***	0,962
Woont bij moeder en partner	1,734***	1,303***	0,848***	1,740***	1,310***	0,840***
Woont bij vader en partner	2,222***	1,370***	0,789***	2,201***	1,365***	0,783***
Stedelijkheid woongemeente op vijftienjarige leeftijd						
Niet stedelijk	ref	ref	ref	ref	ref	ref
Weinig stedelijk	1,130***	0,979	1,006	1,119***	0,981	1,004
Matig stedelijk	1,390***	0,943***	0,976	1,384***	0,946***	0,972*
Sterk stedelijk	1,580***	0,962*	0,928***	1,569***	0,969*	0,920***
Zeer stedelijk	1,848***	0,965*	0,886***	1,866***	0,953**	0,904***

9.5.1 Multinomiale logistische regressie voor kans op opstroom, afstroom en het behalen van een startkwalificatie (referentie: op niveau). Relative Risk Ratios (RRR) (vervolg)

	Model 1: twee ouders geboren in buitenland			Model 2: één ouder geboren in buitenland		
	geen startkwalificatie RRR	afstroom	opstroom	geen startkwalificatie	afstroom	opstroom
Constante	0,186***	0,162***	0,545***	0,188***	0,162***	0,541***
Pseudo R ²	0,177			0,176		

* p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001.

ref= referentiecategorie

N model 1 = 584 839, N model 2= 572 396

Relative risk ratios (RRR) zijn te vergelijken met odds ratios (kansverhoudingen) in een binair logistische regressie. Een RRR boven de 1 geeft een positief (verhogend) effect weer van de onafhankelijke variabele op de uitkomstvariabele, een RRR van onder de 1 betekent een negatief (verlagend) effect.

Meeste buitenlandse herkomstgroepen behalen minder vaak startkwalificatie

Ook na correctie voor achtergrondkenmerken hebben de meeste buitenlandse herkomstgroepen een grotere kans om geen startkwalificatie te behalen vergeleken met de groep met ouders geboren in Nederland. Dit geldt zowel voor kinderen met twee buitenlandse ouders, als voor kinderen met één buitenlandse ouder (hoewel voor die laatste groep de verschillen met de Nederlandse groep over het algemeen kleiner zijn). Uitzonderingen zijn de groepen met twee ouders geboren in Suriname of in de Nederlandse Cariben. Hoewel beide groepen in de bivariate analyses in paragraaf 9.4 vaker geen startkwalificatie haalden, blijkt na correctie voor achtergrondkenmerken dat het verschil voor de Nederlands-Surinaamse tweede generatie niet significant is, en voor de Nederlands-Caribische tweede generatie zelfs negatief: zij halen vaker een startkwalificatie dan de Nederlandse herkomstgroep. Dit komt gedeeltelijk doordat in de regressie onderscheid gemaakt wordt naar één of twee ouders die in het buitenland zijn geboren, en gedeeltelijk door de correctie voor achtergrondkenmerken zoals leefsituatie, die bij deze groep een belangrijk deel van de verklaring vormen. Met name de ouderlijke structuur en mate van stedelijkheid zijn binnen deze groepen van belang; deze kinderen groeien relatief veel op in stedelijk gebied en eenoudergezinnen.

Minder afstroom onder tweede generatie met twee in buitenland geboren ouders

In de figuren in paragraaf 9.4 komt al naar voren dat de tweede generatie minder vaak afstroomt dan personen van Nederlandse herkomst. Na correctie voor achtergrondkenmerken blijkt dat dit vooral speelt in de groep met twee in het buitenland geboren ouders (behalve de Nederlands-Caribische tweede generatie, die niet verschilt van de Nederlandse herkomstgroep). Uit de groep met één in het buitenland geboren ouder hebben alleen de Nederlands-Europese, -Indonesische en -overige tweede generatie een lagere kans op afstroom dan de Nederlandse herkomstgroep. In een multinomiale logistische regressie zonder achtergrondkenmerken (model niet getoond), is het effect van herkomst over het algemeen iets kleiner. De lagere afstroom van de tweede generatie kan dus niet verklaard worden door verschillen in achtergrondkenmerken.

Meer opstroom onder buitenlandse herkomstgroepen

Ook na correctie voor achtergrondkenmerken blijft de tweede generatie een grotere kans hebben om op te stromen. Dit geldt voor vrijwel alle groepen (met uitzondering van kinderen met één in Turkije geboren ouder, en kinderen met twee in Nederlandse Cariben geboren ouders), en is bijna even duidelijk zichtbaar in de groepen met één als in de groep met twee ouders geboren in het buitenland.

Man-vrouw verschillen soms groter bij tweede generatie

De interactieterm tussen herkomst en geslacht laat zien of man-vrouw verschillen anders zijn voor de verschillende herkomstgroepen.

Vrouwen behalen vaker een *startkwalificatie* dan mannen. Dit man-vrouw verschil is nog groter onder veel groepen met twee in het buitenland geboren ouders. Uitzondering is de Nederlands-Caribische tweede generatie, die wat dit betreft niet verschilt van de Nederlandse herkomstgroep. Onder personen met één in het buitenland geboren ouder wijken alleen de patronen in de Nederlands-Surinaamse en -overige tweede generatie af van de Nederlandse herkomstgroep (wederom zijn de man-vrouw verschillen bij hen geprononceerder dan onder personen met Nederlandse herkomst).

Vrouwen *stromen minder vaak af*. Bij vrouwen van de Nederlands-Turkse en Nederlands-Surinaamse tweede generatie met twee ouders geboren in het buitenland is dit man-vrouw verschil nog duidelijker dan bij de groep van Nederlandse herkomst. Alle andere groepen zijn hierin vergelijkbaar met de Nederlandse herkomstgroep.

Vrouwen *stromen vaker op*. Bij vrouwen van de Nederlands-Turkse, -Marokkaanse en -Caribische herkomst met twee ouders geboren in het buitenland is dit man-vrouw verschil nog groter. Bij de overige groepen is het man-vrouw verschil vergelijkbaar met dat van de Nederlandse herkomstgroep, alleen onder mensen met één in het buitenland geboren ouder van de Nederlands-Europese tweede generatie is het man-vrouw verschil in opstroom kleiner dan bij de Nederlandse herkomstgroep.

Samenvattend lijkt de tweede generatie met één ouder geboren in het buitenland qua grootte van de man-vrouw verschillen sterk op de groep van Nederlandse herkomst. Bij de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders zijn man-vrouw verschillen soms groter dan onder de groep van Nederlandse herkomst, ten gunste van de vrouwen.

9.6 Conclusie

De schoolloopbaan van de tweede generatie kent een meer dynamisch verloop dan dat van kinderen van in Nederland geboren ouders. Op 15-jarige leeftijd heeft de Nederlands-Turkse, -Marokkaanse, en in iets mindere mate -Surinaamse en -Caribische tweede generatie, een minder gunstige onderwijspositie dan gemiddeld, terwijl de Nederlands-Europese, -Indonesische en -overige tweede generatie er juist gunstiger voor staat. Op alle onderwijsniveaus (met uitzondering van vwo) volgde de tweede generatie na 15-jarige leeftijd echter minder vaak de reguliere route. Aan de ene kant stoppen zij hun schoolloopbaan vaker na het behalen van een vo-diploma, zowel zonder startkwalificatie (vmbo) als met startkwalificatie (havo/vwo). Aan de andere kant stromen zij vaker op naar

een hoger niveau, zowel via het vo als via het mbo. Met name vanuit vmbo-b (naar mbo-4), vmbo-k (naar hbo) en havo (naar wo) stroomt de tweede generatie vaker op. Opstroom komt niet alleen meer voor onder de Nederlands-Turkse, -Marokkaanse, -Surinaamse en -Caribische tweede generatie (die ook een minder gunstige onderwijspositie hebben op 15-jarige leeftijd), maar ook onder andere groepen die al een relatief gunstige positie hebben op 15-jarige leeftijd. Ook stroomt de tweede generatie minder vaak af, met name vanuit vmbo-k en vwo.

De schoolloopbaan van vrouwen kent vaak een gunstiger verloop dan dat van mannen, hoewel zij nog steeds minder vaak een havo/vwo advies krijgen (CBS, 2022b). Vrouwen hebben over het algemeen een gunstigere onderwijspositie op 15-jarige leeftijd, halen vaker een startkwalificatie, stromen minder vaak af en stromen vaker op. Dit patroon is zichtbaar bij vrijwel alle herkomstgroepen, maar met name vrouwen van de Nederlands-Turkse en -Marokkaanse tweede generatie stromen relatief vaak op.

Opvallend is dat veel van deze verschillen zichtbaar blijven, ook wanneer rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken. Wel geeft dit een genuanceerder beeld van de verschillen. Zo zien we dat verschillen met de Nederlandse herkomstgroep groter zijn voor de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders, dan voor de tweede generatie met één in Nederland geboren ouder. Ook is het man-vrouw verschil geprononceerder onder degenen met twee in het buitenland geboren ouders.

Wat betekenen deze verschillen in stromen uiteindelijk voor de onderwijspositie van verschillende herkomstgroepen in jongvolwassenheid? Er wordt duidelijk een inhaalslag gemaakt door leerlingen van de tweede generatie, maar ondanks deze inhaalslag blijft er ook op 28-jarige leeftijd nog een duidelijk verschil bestaan in het behaalde opleidingsniveau tussen de tweede generatie en de Nederlandse herkomstgroep. Zo eindigen personen van de Nederlands-Marokkaanse, -Turkse, -Surinaamse en -Caribische tweede generatie nog altijd meer dan gemiddeld hun schoolloopbaan zonder startkwalificatie of met een mbo-2 diploma, en minder vaak met een hbo- of wo diploma. Deze verschillen in opleidingsniveau zijn op 28-jarige leeftijd wel duidelijk kleiner in vergelijking met de verschillen op 15-jarige leeftijd. Zo is bijvoorbeeld het aandeel leerlingen van de Nederlands-Turkse en -Marokkaanse tweede generatie dat op 15-jarige leeftijd op vmbo-b zat respectievelijk 18 en 17 procentpunt hoger dan gemiddeld, terwijl het aandeel van deze groepen dat op 28-jarige leeftijd eindigt zonder startkwalificatie, of met een mbo-2 diploma, 10 en 11 procentpunt hoger is dan gemiddeld. Het aandeel leerlingen van de Nederlands-Turkse en -Marokkaanse tweede generatie dat op 15-jarige leeftijd op het vwo zat was 13 procentpunt lager dan gemiddeld, en op 28-jarige leeftijd is het aandeel van deze groepen dat een wo-diploma heeft behaald respectievelijk 8 en 9 procentpunt lager. In lijn met de resultaten van de analyses is deze afname in het verschil nog duidelijker zichtbaar bij vrouwen van de tweede generatie.

Uit ons onderzoek blijkt dat de tweede generatie, die zelf in Nederland is geboren en getogen, te maken kan hebben met enige achterstand in het onderwijs en met voortijdige schooluitval (geen startkwalificatie). Tegelijkertijd hebben velen zich ook gedeeltelijk via opstroom (met name via het beroeps- en hoger onderwijs) kunnen onttrekken aan de initiële lagere positie. Dit geldt nog extra sterk voor vrouwen. Vrouwen stromen sowieso al meer op, maar vooral vrouwen van de Nederlands-Turkse en -Marokkaanse tweede generatie maken nog een stevige inhaalslag. Meer opstroommogelijkheden in de bovenbouw van het vo zouden mogelijk voor dergelijke groepen tot nog gunstigere uitkomsten leiden en helpen bij

de verwezenlijking van hun potentieel. Per 1 augustus 2020 is wettelijk geregeld dat havoleerlingen zonder voorwaarden kunnen doorstromen naar het vwo. Van vmbo-t naar havo kan ook, maar hiervoor zijn een aantal voorwaarden wettelijk vastgelegd, waaronder een extra vak. OCW stimuleert ook de hbo-ad-opleidingen (associale degree: een korte hbo-opleiding, waarbij na afronding kan worden doorgestroomd naar de laatste fase van een hbo-bacheloropleiding). Deze maatregelen zullen in recente jaren het opstroom van leerlingen, ook binnen het vo, waarschijnlijk gemakkelijker maken.

Hoewel in dit hoofdstuk geen onderscheid gemaakt kon worden tussen verschillende studierichtingen, kan dit mogelijk een rol spelen in de gevonden verschillen. Verschil tussen mannen en vrouwen, of verschillen tussen herkomstgroepen kunnen te maken hebben met het soort opleiding waar zij voor kiezen. De relatief grotere stroom van vrouwen van Nederlandse herkomst van vwo naar hbo zou bijvoorbeeld mogelijk te maken kunnen hebben met de gekozen studierichting. Studies als verloskunde en fysiotherapie worden meer door vrouwen gevolgd, maar worden niet op universitair niveau gegeven (CBS, 2019).

Een paar aspecten zijn belangrijk bij het duiden van deze resultaten. Dit hoofdstuk had betrekking op personen die inmiddels de volwassenheid hebben bereikt. Zij zijn momenteel tussen de 31 en 34 jaar oud. Over de tijd veranderen herkomstgroepen van samenstelling. De onderzoekspopulatie bevatte weinig personen uit recentere vluchtelingengroepen, zoals mensen met een Irakese, Iraanse, Somalische, Afghaanse, Syrische en Oekraïense herkomst. De groep met 'overige' herkomst bestond voor een groot deel uit de Nederlands-Canadese, -Australische, -Chinese en -Kaapverdise tweede generatie. Ook de schoolloopbanen zijn veranderd over de tijd. De verschillen tussen de tweede generatie en de Nederlandse herkomstgroep zijn in recente jaren kleiner geworden (CBS, 2020). Als laatste betreft het onderzoek personen met ouders geboren in het buitenland, die zelf in Nederland zijn geboren. Ongetwijfeld zullen verschillen met de Nederlandse herkomstgroep groter zijn voor kinderen die zelf niet in Nederland zijn geboren, en in Nederland (een deel van) hun onderwijsloopbaan volgden. Een belangrijke kanttekening is verder dat het onderzoek betrekking heeft op de periode vóór de coronacrisis. De coronacrisis heeft in het algemeen een ongunstige invloed gehad op onderwijsuitkomsten, en kinderen van buitenlandse (waaronder Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlands-Caribische) herkomst hebben relatief nog meer achterstand opgelopen (Inspectie van het Onderwijs, 2021). Bestaande verschillen zouden hierdoor de afgelopen twee jaren mogelijk nog versterkt kunnen zijn. Dit kan ook zijn weerslag gaan hebben op opstroomcijfers de komende jaren. Opstroommogelijkheden zullen daarbij medebepalend zijn voor de mogelijkheid voor de meest getroffen groepen om de groter geworden kloof weer gedeeltelijk te dichten.

9.7 Literatuur

CBS StatLine (2012). Jongeren; voortijdig schoolverlaters, geslacht, migratieachtgr., 2003-2020. Geraadpleegd op 19 september 2022.

CBS StatLine (2019). Jongeren (15 tot 25 jaar); onderwijsniveau, kenmerken ouders. Geraadpleegd op 19 september 2022.

CBS StatLine (2021). Bevolking; migratieachtergrond, generatie, leeftijd, regio, 1 januari. Geraadpleegd op 19 september 2022.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2009). *Jaarrapport 2009: Landelijke Jeugdmonitor*.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2016a). *Landelijke Jeugdmonitor*.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2016b). [Een op de vijf vmbo'ers gaat naar het hbo](#).

Centraal Bureau voor de Statistiek (2017). [Minder vwo'ers naar het hbo](#).

Centraal Bureau voor de Statistiek (2018). [Minder mbo'ers naar hbo in afgelopen decennium](#).

Centraal Bureau voor de Statistiek (2019). [Meisjes vaker dan jongens op hoogste niveau mbo](#).

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020). *Jaarrapport Integratie 2020*.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021). [Nieuwe indeling bevolking naar herkomst](#).

Centraal Bureau voor de Statistiek (2022). [Meisjes in 2020–2021 opnieuw lager schooladvies](#).

Centraal Bureau voor de Statistiek/Sociaal en Cultureel Planbureau (2012). [Emancipatiemonitor 2012](#).

Centraal Bureau voor de Statistiek/Sociaal en Cultureel Planbureau (2020). [Emancipatiemonitor 2020](#).

De Valk, H. A. G. (2010). Children of immigrants in the Netherlands: Growing up in diversity. *Child Indicators Research*, 3(4), 503-524.

De Winter-Koçak, S. & Badou, M. (2020). Schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond. Kennisplatform Integratie & Samenleving.

De Winter-Koçak, S., Klooster, E., Reches, L., & Badou, M. (2021). Hoogopgeleiden met een migratieachtergrond over een gestapelde onderwijsroute en het belang van steun. Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Driessen, G., & Van Langen, A. (2013). Gender differences in primary and secondary education: Are girls really outperforming boys? *International Review of Education*, 59(1), 67–86.

Inspectie van het Onderwijs. (2019). *De Staat van het Onderwijs*.

Inspectie van het Onderwijs. (2020). *De Staat van het Onderwijs*.

Inspectie van het Onderwijs. (2021). *De Staat van het Onderwijs*.

Hartgers, M. T., Van der Houwen, K. en Jennissen, R. (2017). Onderwijs. In: Maliepaard, M., Witkamp, B., Jennissen, R. (red). [Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek](#). Cahier 2017-03. Den Haag: WODC.

Hartgers, M, T. Traag en L. Wielenga. (2021). [De schooladviezen in groep 8: verschillen tussen groepen leerlingen](#).

Kalmijn, M., & Kraaykamp, G. (2003). Dropout and downward mobility in the educational career: An event-history Analysis of ethnic schooling differences in the Netherlands. *Educational research and evaluation*, 9(3), 265–287.

Naaijer, H., Spithoff, M., Osinga, M., Klitzing, N., Korpershoek, H., & Opdenakker, M.-C. (2016). De overgang van primair naar voortgezet onderwijs in internationaal perspectief: Een systematische overzichtsstudie van onderwijstransities in relatie tot kenmerken van verschillende Europese onderwijsstelsels: GION onderwijs/onderzoek.

Pleijers, A. en M. Hartgers (2019). [Kenmerken schoolverlaters en arbeidspositie vijf jaar later](#). Statistische Trends 27-09-2019.

Scheeren, L., Das, M., & Liefbroer, A. C. (2017). Intergenerational transmission of educational attainment in adoptive families in the Netherlands. *Research in Social Stratification and Mobility*, 48, 10–19.

Stevens, P. A., Clycq, N., Timmerman, C., & Van Houtte, M. (2011). Researching race/ethnicity and educational inequality in the Netherlands: A critical review of the research literature between 1980 and 2008. *British Educational Research Journal*, 37(1), 5–43.

Timmermans, A. C., Kuyper, H., & van der Werf, M. P. C. (2013). Schooladviezen en onderwijsloopbanen. Voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder- en overadvisering. Groningen: GION.

Timmermans, A. C., de Boer, H., Amsing, H. T., & Van Der Werf, M. (2018). Track recommendation bias: gender, migration background and SES bias over a 20-year period in the Dutch context. *British Educational Research Journal*, 44(5), 847–874.

Van der Heijden en De Valk, H.G. (2018). [Schooluitval onder tweede generatie jongeren](#). In: *Jaarrapport Integratie 2018*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Van de Werfhorst, H. G. (2018). Early tracking and socioeconomic inequality in academic achievement: Studying reforms in nine countries. *Research in Social Stratification and Mobility*, 58, 22–32.

Van De Werfhorst, H. G., & Van Tubergen, F. (2007). Ethnicity, schooling, and merit in the Netherlands. *Ethnicities*, 7(3), 416–444.

Van der Wiel, R. en Kooiman, N. (2019). Children of separated parents. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Visser, D., Lemmens, A., Magnée, C., & Dillingh, R. (2022). Stapelen in het voortgezet onderwijs. Den Haag: Centraal Planbureau.

Wachter, G. & De Valk, H.G. (2018). Veranderingen in relatie- en gezinsvorming onder de tweede generatie. In: *Jaarrapport Integratie 2018*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Westerman, S. & Van Gaalen, R. (2015). Gezinsdynamiek, ouderlijk opleidingsniveau en schoolnivea van vijftienjarigen. *Bevolkingstrends*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

10 Inkomensmobiliteit tussen familiegeneraties naar herkomst

In dit hoofdstuk staat de samenhang in inkomen tussen twee familiegeneraties centraal. Het uitgangspunt is de groep kinderen die in 1995 minderjarig waren en nog bij hun ouder(s) woonden. Het inkomen van de ouders in 1995 wordt vergeleken met dat van de inmiddels volwassen kinderen in 2020. De samenhang in inkomen komt voor zowel in Nederland als in het buitenland geboren kinderen aan bod. Maakt het voor de hier geboren uit of de ouders ook in Nederland of juist in het buitenland geboren zijn? En wat is de inkomenssamenhang bij mensen met een 'klassieke' herkomst: Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Cariben en Indonesië?

10.1 Inleiding

In sociaaleconomisch opzicht verschillen migranten en mensen van de tweede generatie vaak van de gemiddelde bevolking. Zo is hun arbeidsparticipatie lager dan gemiddeld, zijn zij vaker werkloos en hebben ze een relatief laag inkomen (zie hoofdstuk 4 van deze publicatie). De achterstand op sociaaleconomisch terrein van mensen met een herkomst buiten Nederland speelt al decennia lang, maar er is wel een inhaalslag gaande. In de achterstand speelt mee dat de inkomenspositie van (volwassen) kinderen tot op zekere hoogte afhangt van die van hun ouders, en dat dit verband sterker is onder groepen met een niet-Nederlandse achtergrond. Zo hebben mensen met een niet-westerse migratieachtergrond die opgroeiden in een gezin met een laag inkomen later zelf ook vaker een laag inkomen dan mensen met een Nederlandse achtergrond (Van den Brakel en Moonen, 2009). Dit is niet voor alle herkomstlanden het geval. Een recente studie laat zien dat er bij mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst minder sprake is van inkomenssamenhang tussen ouders en kinderen dan bij Surinaamse of Antilliaanse Nederlanders, maar in alle groepen blijft het inkomensniveau onder dat van mensen van Nederlandse herkomst (Jongen, Bolhaar, Van Elk, Koot en Van Vuuren, 2019).

Het onderscheiden van herkomstlanden blijkt daarmee relevant in onderzoek naar intergenerationele inkomensmobiliteit. Hiervoor is een voldoende grote onderzoekspopulatie nodig. Inkomensgegevens van de gehele bevolking zijn pas vanaf 2003 beschikbaar. Bij het vergelijken van de inkomenspositie van ouders uit 2003 met die van hun kinderen in 2016 (zoals bijvoorbeeld in Jongen et al., 2019) zijn de levensfasen van de ouders en (inmiddels volwassen) kinderen echter niet gelijk. In deze bijdrage is daarom voor de inkomensgegevens van ouders gebruik gemaakt van het Regionaal Inkomensonderzoek uit 1995, een steekproefonderzoek dat bedoeld is om op regionaal niveau betrouwbare uitkomsten over inkomen van huishoudens en personen te presenteren. Ongeveer 1 op de 3 inwoners van Nederland behoorde tot de steekproef, waardoor er een voldoende grote onderzoekspopulatie beschikbaar is om herkomstlanden te onderscheiden. In deze studie staan de meest recente uitkomsten van de samenhang in de inkomenspositie tussen twee

generaties centraal: ouders in 1995 en (volwassen) kinderen in 2020. Daarbij is onderscheid gemaakt naar mensen met een Nederlandse herkomst, in Nederland geboren mensen met één of twee in het buitenland geboren ouders (de tweede generatie), en migranten (zie CBS, 2022a). Bovendien komen de inwonertal grootste Buiten-Europese herkomstlanden, Marokko, Turkije, Suriname, Nederlandse Cariben en Indonesië aan bod.

10.2 Data en methode

Onderzoekspopulatie

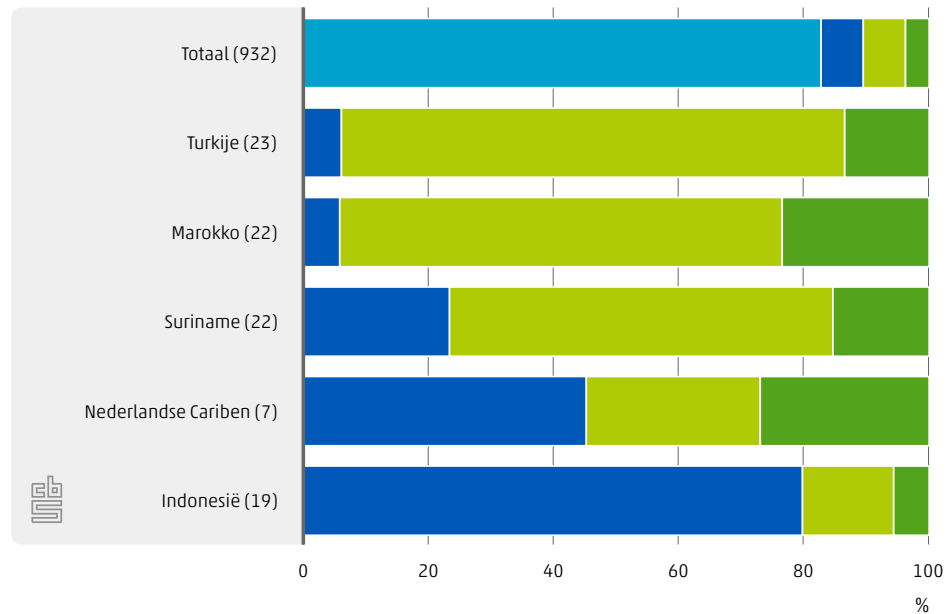
Om de samenhang in het inkomen van twee opeenvolgende generaties te onderzoeken is gebruik gemaakt van gegevens van het [Regionaal Inkomensonderzoek \(RIO\)](#) 1995 en de integrale [Inkomensstatistiek](#) 2020. Beide onderzoeken bevatten inkomensgegevens van personen en huishoudens, die voornamelijk afkomstig zijn van de Belastingdienst. Het RIO was gebaseerd op een panelsteekproef die jaarlijks ongeveer een derde van de bevolking omvatte. Het panel startte in 1994 en werd jaarlijks aangevuld om uitval door sterfte of emigratie te compenseren. Het laatste RIO werd in 2009 gehouden. Het CBS beschikt voor de jaren vanaf 2003 over inkomensgegevens van alle inwoners van Nederland, en publiceert op basis van integrale gegevens vanaf 2011.¹⁾ Bij het samenstellen van de onderzoekspopulatie voor deze bijdrage zijn de volgende criteria gehanteerd:

- De onderzoekspersonen waren in 1995 nog minderjarig, thuiswonend kind. Het hoofd van het toenmalige huishouden en diens eventuele partner worden in deze bijdrage aangeduid als de ouder(s), maar het zijn niet per se (beide) de biologische ouders.
- In 2020 waren de onderzoekspersonen hoofdkostwinner of partner van de hoofdkostwinner in het huishouden waartoe ze op dat moment behoorden.

De onderzoekspopulatie bestaat uit 932 332 personen (waarvan 49 procent man), van 25 tot 43 jaar in 2020. Gemiddeld waren zij 33 jaar in 2020. Het hoofd van het huishouden in 1995 was gemiddeld bijna 40 jaar. Ruim 83 procent van de onderzoekspopulatie heeft een Nederlandse herkomst, 13 procent behoort tot de tweede generatie en een kleine 4 procent is migrant. Het aandeel migranten is het grootst onder mensen met een Nederlands-Caribische herkomst, gevolgd door mensen met een Marokkaanse herkomst. Vooral de groep van Indonesische herkomst bestaat uit mensen van de tweede generatie, met meestal één in het buitenland geboren ouder. Bij een Turkse of Marokkaanse herkomst zijn meestal beide ouders in het buitenland geboren.

¹⁾ Voor 2011 stelde het CBS de inkomensuitkomsten op landelijk niveau samen uit het Inkomenspanelonderzoek, en op (diep)regionaal niveau uit het RIO. Het Inkomenspanelonderzoek is stopgezet met ingang van 2015, het RIO in 2010.

10.2.1 Onderzoekspopulatie¹⁾ naar herkomst, 2020*

- Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland
- Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland
- Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland
- Geboren in het buitenland

¹⁾ Tussen haakjes de omvang van de herkomstgroepen in duizendtallen

In de verdere studie naar intergenerationele inkomensmobiliteit wordt, vanwege de te kleine omvang van de onderzoekspopulatie, bij mensen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Caribische of Indonesische herkomst geen onderscheid gemaakt tussen migranten en de tweede generatie. Voor de totale groep met een niet-Nederlandse herkomst is dit wel mogelijk.

Methode

De mate van inkomenssamenhang tussen de ouders in 1995 en de kinderen in 2020 in herkomstgroepen wordt zowel voor de inkomenspositie van het huishouden (indicatief voor de inkomenswelvaart van ieder huishoudenslid), als voor de persoonlijke inkomenspositie onderzocht:

- De relatieve positie van het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen (zie Begrippen) van de kinderen in 2020 wordt vergeleken met die van de ouders in 1995. Daarbij wordt ook onderzocht hoe vaak kinderen van ouders die in 1995 armoederisico liepen, in 2020 zelf armoederisico lopen.
- De sociaaleconomische positie en het persoonlijk primair inkomen van de kinderen in 2020 en de ouders in 1995 worden vergeleken. Er wordt onderzocht hoeveel vaders en moeders enerzijds en zonen en dochters anderzijds werk hadden, een uitkering of helemaal geen eigen inkomen. Daarnaast wordt de samenhang tussen het inkomen van de ouders in 1995 en van hun kinderen in 2020 onderzocht.

Bij het samenstellen van de uitkomsten over de intergenerationele mobiliteit in inkomen (uit werk) is er zoveel mogelijk aangesloten bij gangbare methoden voor het meten hiervan, zoals beschreven door onder meer Van den Brakel en Moonen (2011) en Chetty, Hendren,

Kline en Saez (2014). Dat houdt in dat de mobiliteit wordt weergegeven door zowel transitie-matrices als correlaties. In een transitie-matrix is voor elke inkomensgroep (bijvoorbeeld een kwintielgroep) van de ouders te zien tot welke inkomensgroep de kinderen behoren. Vanwege de ontoereikende steekproefomvang en omwille van de overzichtelijkheid zal niet voor elke herkomstgroep en elk herkomstland een transitie-matrix worden getoond, maar blijven de uitkomsten beperkt tot de relatieve inkomenspositie (zie Bijlage B10) van de kinderen, en het aandeel dat vergeleken met de ouders is gestegen of gedaald op de inkomensladder.

De correlatie drukt de inkomenssamenhang tussen ouders en kinderen uit in één getal. Correlaties zijn daarmee een compacte aanvulling op transitie-matrices en een tegenhanger van intergenerationele inkomensmobiliteit. Hoe groter de correlatie, hoe kleiner de mobiliteit. In een correlatie kan eenvoudig rekening gehouden worden met andere kenmerken die kunnen samenhangen met iemands inkomenspositie.²⁾ Iemands positie op de inkomensladder wordt immers niet alleen bepaald door de inkomenspositie van de ouders. Of je man of vrouw bent, hoe je huishouden is samengesteld en wat je opleidingsniveau is, zal, in samenhang met herkomst, ook een rol spelen. De correlatie is de regressiecoëfficiënt uit een lineaire regressieanalyse met de relatieve inkomenspositie van het kind als afhankelijke variabele en de relatieve inkomenspositie van de ouders, en andere kenmerken, als verklarende variabele (zie Bijlage B10). De correlatie heeft een waarde tussen 0 en 1, waarbij 0 staat voor volledige mobiliteit oftewel geen samenhang, en 1 voor volledige samenhang.

Naast geslacht, huishoudenssamenstelling (zowel in 1995 als in 2020) en opleidingsniveau, speelt leeftijd een belangrijke rol in iemands inkomenspositie. In de onderzoekspopulatie van deze studie lopen de levensfasen van de ouders en kinderen niet geheel in de pas: de kinderen zijn gemiddeld 7 jaar jonger. In de gepresenteerde uitkomsten over de correlatie is daarom ook steeds rekening gehouden met het leeftijdsverschil. Dat gebeurt door de leeftijd (zowel in jaren als kwadratisch, want het verband tussen leeftijd en inkomen is niet-lineair, zie CBS (2022b)) van het kind in 2020 en van het huishoudenshoofd in 1995 mee te nemen. In de lineaire regressies is de huishoudenssamenstelling in 1995 onderverdeeld in een- en tweeoudergezinnen met één, twee, of drie of meer kinderen. Voor 2020 zijn alleenstaanden, paren zonder en met kinderen, en eenoudergezinnen onderscheiden. In de analyses is de onderzoekspopulatie verder ingedeeld in mensen met een laag, middelbaar en hoog opleidingsniveau en zijn degenen met een onbekend opleidingsniveau in een aparte, vierde categorie ingedeeld. Bijlagen B10.1 tot en met B10.7 bevatten demografische en sociaaleconomische statistieken van zowel de ouders in 1995 als de kinderen in 2020. Deze contextinformatie is relevant bij de interpretatie van de uitkomsten over inkomensmobiliteit in paragraaf 10.3.

In deze studie is gekozen voor percentielwaarden die de ouders en kinderen hadden in de onderliggende data (i.e. in het RIO 1995 en in de Inkomensstatistiek 2020). Als de ordening was gemaakt binnen de onderzoekspopulatie, dan had dat weinig uitgemakt voor de geschatte correlaties, maar wel voor het niveau (percentiel) dat de kinderen naar schatting bereiken (in een bepaalde percentielgroep van de ouders). De geschatte niveaus in deze studie doen meer recht aan de werkelijkheid, al maakt het voor de onderlinge vergelijking van herkomstgroepen niet uit. Waar de relatieve positie van het gestandaardiseerd inkomen van ouders in 1995 met een waarde van 42 onder het landelijk gemiddelde lag, kwamen

2) Strikt genomen kan dit ook in transitie-matrices, maar dat blaast de hoeveelheid uitkomsten zodanig op dat de overzichtelijkheid verloren gaat.

kinderen (57) er bovenuit. Dat heeft te maken met het verschil in huishoudenssamenstelling (zie bijlage B10.1). Huishoudens met kinderen stonden in 2020 hoger op de inkomensladder dan in 1995 (CBS StatLine, 2005; 2021), wat vooral komt doordat er steeds meer tweeverdieners bijkwamen in die periode. Daarnaast is het inkomen van jonge stellen zonder kinderen en van jonge alleenstaanden relatief hoog, want meestal werken zij (beiden) voltijds.

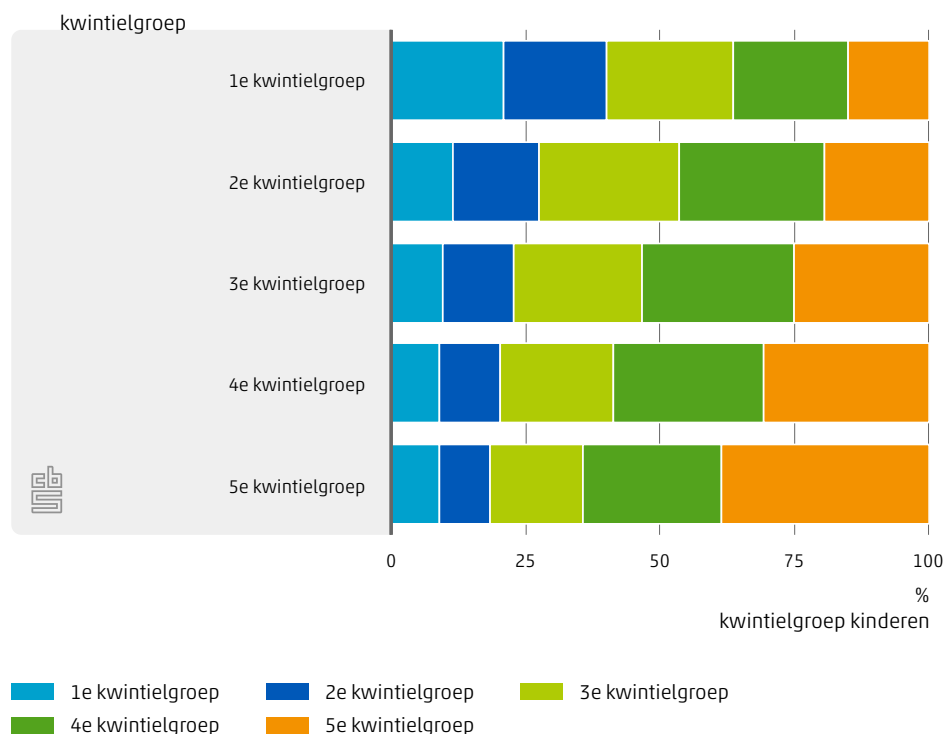
10.3 Resultaten

Intergenerationele mobiliteit van inkomenswelvaart

Inkomensoverdracht is beperkt

Inkomenswelvaart, uitgedrukt aan de hand van het gestandaardiseerd inkomen, wordt in beperkte mate doorgegeven van ouders op kinderen. De correlatie is 0,22. Het grootste deel (62 procent) van de kinderen die opgroeiden in een gezin met een inkomen in de hoogste kwintielgroep wist deze gunstige inkomenspositie niet te behouden. Tegelijkertijd slaagde het merendeel (79 procent) van de kinderen uit de minst welvarende gezinnen erin om een betere inkomenspositie dan hun ouders te bereiken. Dit hangt deels samen met het zogenaamde bodem- en plafondeffect. De inkomenspositie van kinderen uit de minste welvarende gezinnen kan immers niet verslechteren, evenmin als die van kinderen uit de rijkste gezinnen kan verbeteren. Maar ook in de middengroepen behoren de kinderen meestal tot een andere inkomensgroep dan de ouders, al is dat in de vierde groep minder dan in met name de tweede inkomensgroep, maar ook in de derde. Dit duidt op een hoge mate van mobiliteit, oftewel op een beperkte samenhang tussen het inkomen van ouders en kinderen. Hoe lager de inkomenspositie van de ouders, hoe hoger het aandeel kinderen dat hun ouders overstijgt. Voor dalen geldt het omgekeerde.

10.3.1 Inkomenskwintielgroep kinderen (2020*) naar inkomenskwintielgroep ouders

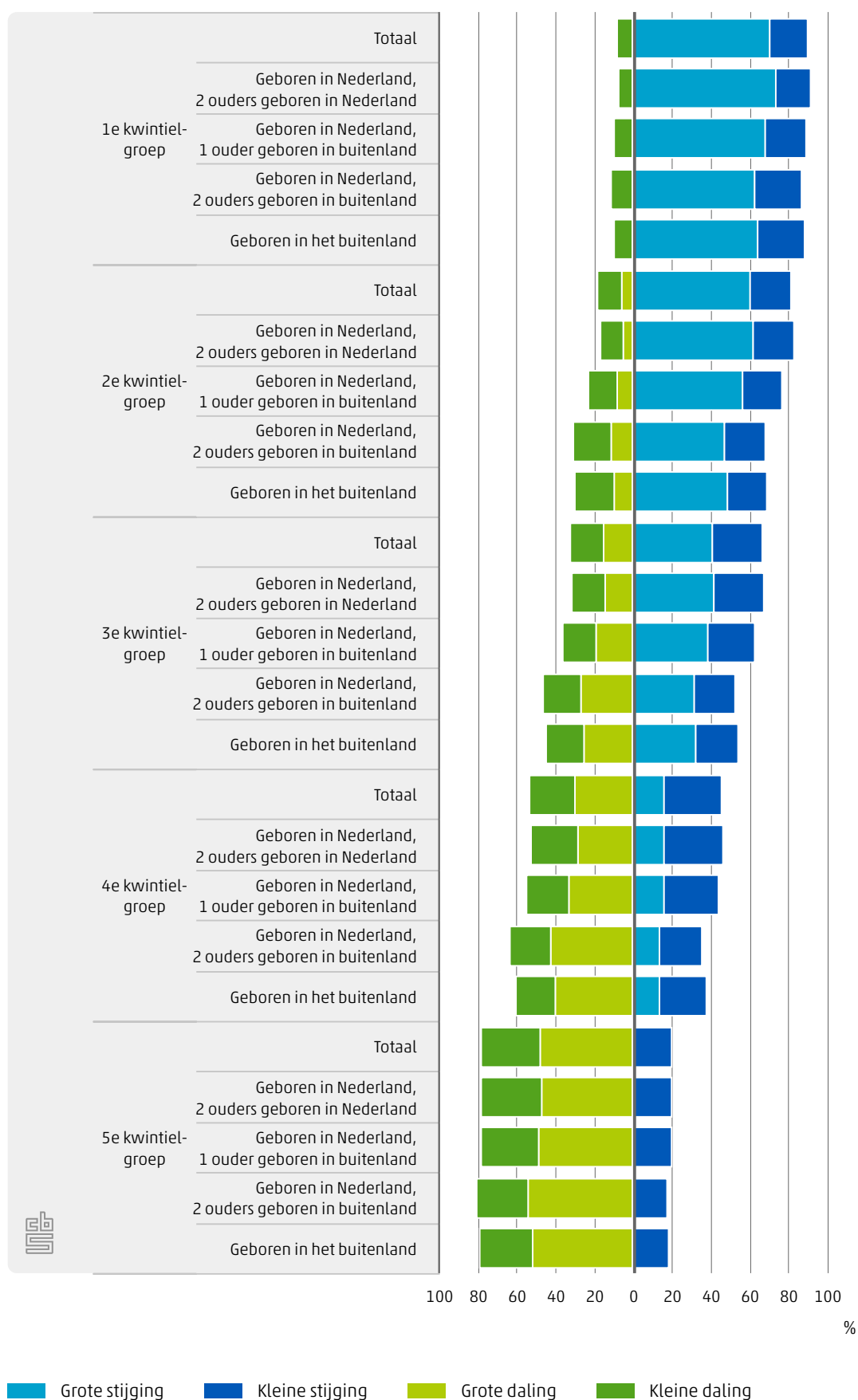

Bij inkomensmobiliteit speelt niet alleen een rol of iemand in een hogere of lagere kwintielgroep dan de ouders zit, ook het maken kleine stappen (van minder dan 20 percentielgroepen) voor- of achteruit ten opzichte van de ouders is van belang. De figuren 10.3.2 en 10.3.3 tonen per herkomstgroep zowel het deel dat in een hogere of lagere kwintielgroep zit ('grote' stijging of daling) dan de ouders, als het deel dat 1 tot 20 percentielgroepen stijgt of daalt ('kleine' stijging of daling).

Kinderen met Nederlandse herkomst overstijgen ouders het vaakst

Van de kinderen met ouders in de eerste vier kwintielgroepen zaten degenen met een Nederlandse herkomst het vaakst in een hogere groep dan hun ouders. Migranten en mensen van de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders wisten het minst vaak een hogere groep dan hun ouders te bereiken. Wel kwam onder hen een kleine stijging in de eerste kwintielgroep bovengemiddeld vaak voor. De verschillen tussen de herkomstgroepen in stijging zijn kleiner naarmate de ouders een hogere inkomenspositie hadden. Substantieel dalen op de inkomensladder komt ongeacht de inkomenspositie van de ouders het vaakst voor bij de tweede generatie met beide ouders geboren in het buitenland, op de voet gevolgd door migranten. Bij kinderen met een Nederlandse herkomst was het aandeel dat minimaal één kwintielgroep daalde telkens het kleinst, al was er in de vijfde groep nauwelijks verschil met in Nederland geboren kinderen met één in het buitenland geboren ouder. In de eerste twee kwintielgroepen (waartoe met name in het buitenland geboren ouders behoorden, zie bijlage B10.5) ging het meestal om kleine dalingen, in de hogere groepen (veelal ouders geboren in Nederland) juist om grote dalingen.

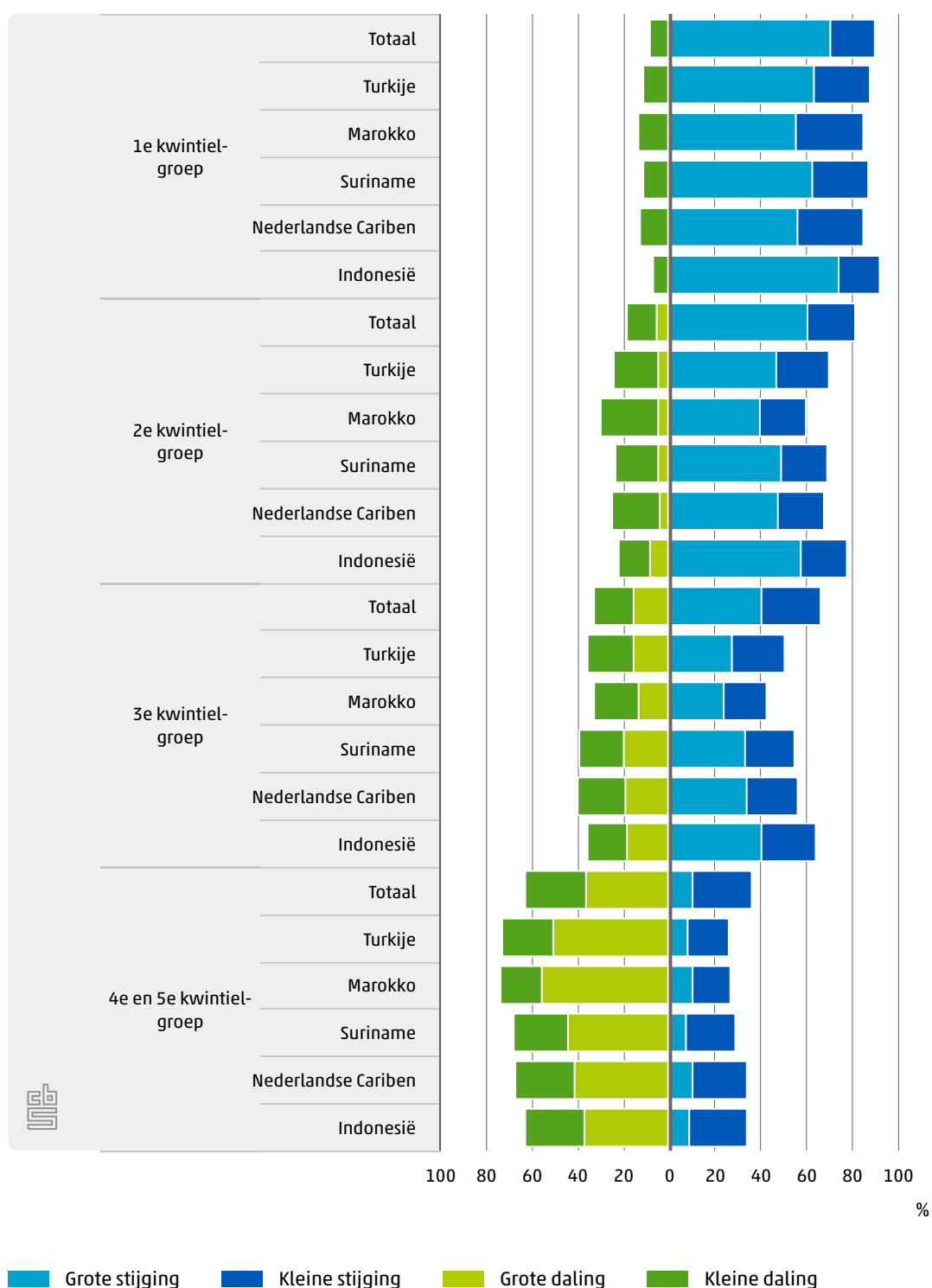
10.3.2 Stijgers en dalers naar herkomst kind en inkomenskwintielgroep ouders

Relatief weinig stijgers bij klassieke migratielanden, behalve Indonesië

Een grote stijging van minstens 20 percentielgroepen komt relatief vaak voor bij mensen met een Indonesische herkomst. In de laagste kwintielgroep van de ouders is het percentage met een grote stijging bovengemiddeld. Daarmee komen mensen van Indonesische herkomst, net als mensen van Nederlandse herkomst, het vaakst uit de meest ongunstige inkomenspositie van de ouders. Kinderen met een Marokkaanse of Nederlands-Caribische herkomst raken hier het minst vaak uit. Ook voor kinderen met een Turkse of Surinaamse herkomst is het percentage substantiële stijgers aan de onderkant van de inkomensladder lager dan gemiddeld. Daar tegenover staat dat aan de onderkant relatief veel mensen uit deze vier klassieke herkomstlanden een kleine stijging van maximaal 20 percentielgroepen maken. Met ouders in de hoogste inkomensregionen komt dalen relatief veel voor bij kinderen uit deze vier landen. De meeste dalers zijn te vinden onder kinderen met een Turkse of Marokkaanse herkomst.

10.3.3 Stijgers en dalers naar herkomstland kind en inkomenskwintielgroep ouders¹⁾

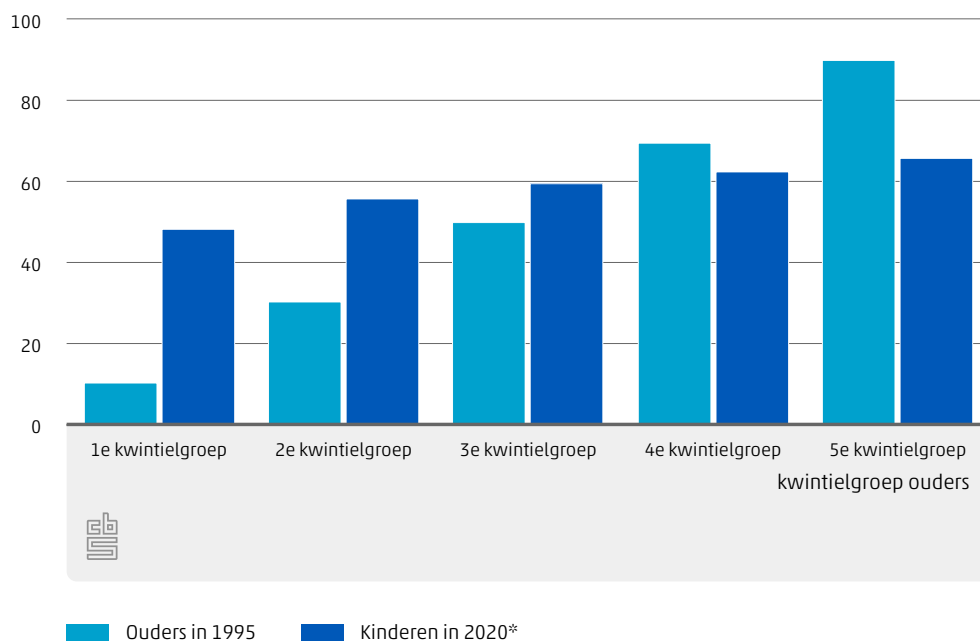
¹⁾ De vierde en vijfde kwintielgroep van de ouders zijn samengevoegd vanwege de kleine aantallen stijgers bij met name personen met een Turkse of Marokkaanse herkomst (bijlage B10.5 en B10.6).

Gemiddeld alleen groei in de laagste drie groepen

Kinderen van de ouders die in 1995 tot de laagste kwintielgroep behoorden, bereikten gemiddeld de 48^e percentielgroep. Gemiddeld zaten kinderen 38 percentielgroepen hoger dan de ouders. Kinderen met ouders in de hoogste kwintielgroep kwamen gemiddeld in de 66^e percentielgroep terecht, dit is een daling van 24 percentielgroepen ten opzichte van de ouders. Ook bij kinderen van ouders in de vierde inkomensgroep was er doorgaans sprake van een daling (zie ook figuur 10.3.2).

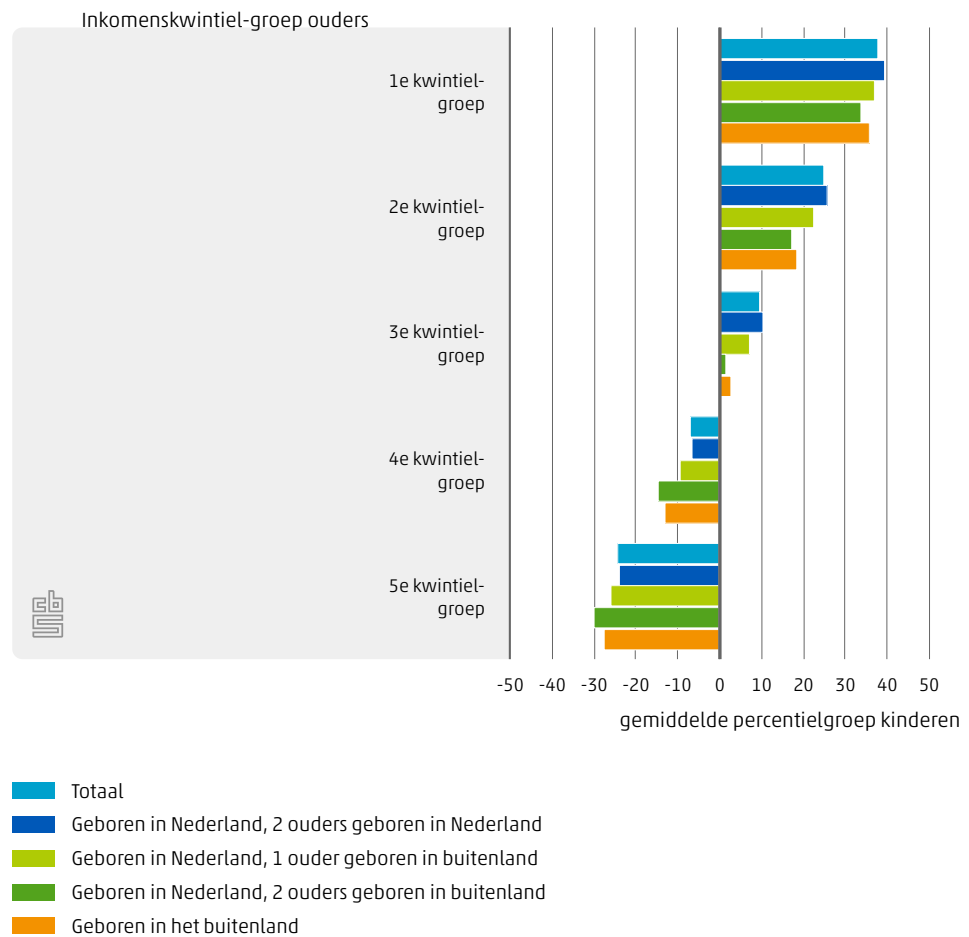
10.3.4 Relatieve inkomenspositie

Gemiddeld percentiel

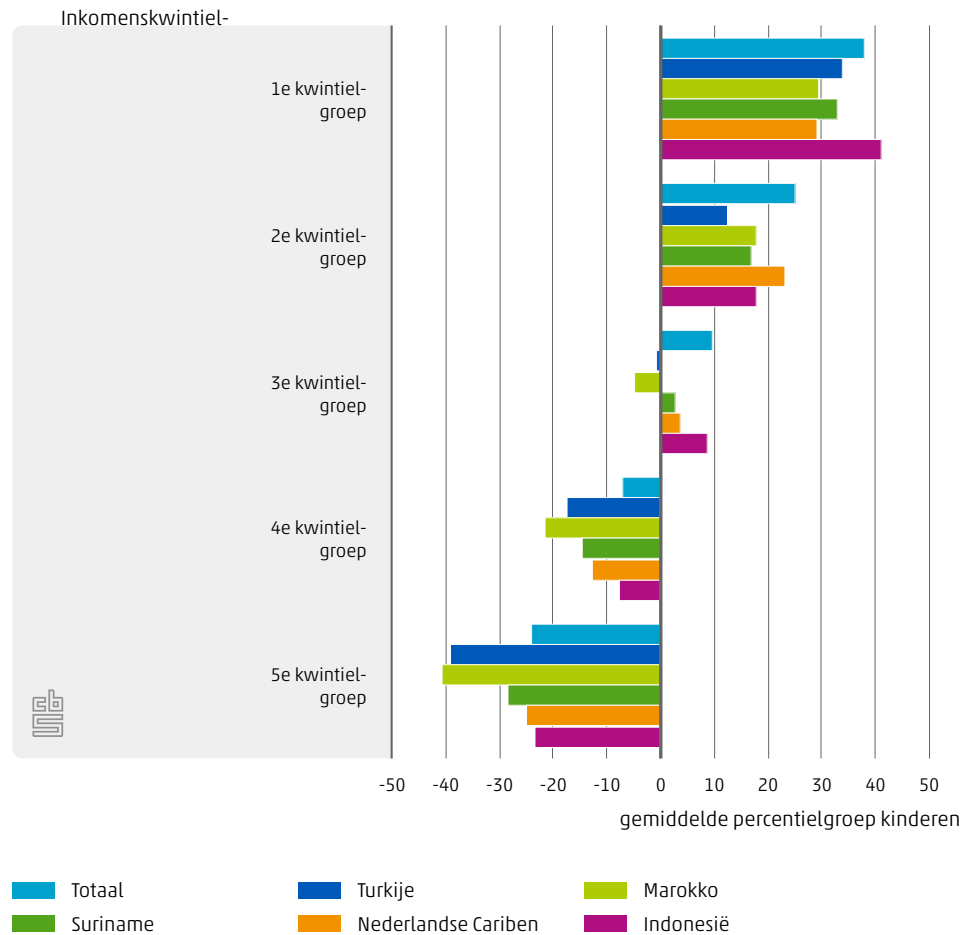

Mensen van de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders en migranten stegen in de eerste drie kwintielgroepen van de ouders gemiddeld het minst. Ook daalden ze in de hoogste twee groepen gemiddeld het meest. Kinderen met een Turkse of Marokkaanse herkomst met ouders in de hoogste twee groepen gingen er eveneens relatief veel op achteruit.

10.3.5a Verandering inkomenspositie t.o.v. ouders, 2020*

10.3.5b Verandering inkomenspositie t.o.v. ouders, 2020*

Minste inkomenssamenhang bij Turkse en Marokkaanse herkomst

Correlaties (zie paragraaf 2.2) geven een samenvattend beeld van alle inkomensveranderingen ten opzichte van de ouders. De correlaties laten zien dat al dan niet geboren zijn in Nederland en of de ouders elders geboren zijn niet veel uitmaakt voor de inkomenssamenhang. De correlaties liggen in de herkomstgroepen rond de 0,20 (zie tabel B10.8 in de Bijlage). Alleen bij mensen met een Nederlandse herkomst is de correlatie een fractie lager, en is er dus iets meer mobiliteit. Dat is anders bij het onderscheid naar herkomstlanden. Mensen met een Nederlands-Caribische herkomst kennen de minste inkomensmobiliteit: zij hebben een relatief grote correlatie. De correlatie is het kleinst bij mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst, wat ook bleek uit de studie van Jongen et al. (2019).

Bij mensen met een Nederlands-Caribische herkomst is de lage mobiliteit deels toe te schrijven aan een andere huishoudenssamenstelling. In deze groep zijn relatief veel alleenstaanden en eenoudergezinnen te vinden (zie hoofdstuk 1 van deze rapportage). Ook het bovengemiddelde aandeel laag- en middelbaar opgeleiden in beide groepen (zie bijlage B10.4) speelt een rol. Alleenstaanden, eenoudergezinnen en lager opgeleiden hebben doorgaans betrekkelijk weinig inkomen. Door daar rekening mee te houden, wordt de inkomenscorrelatie tussen ouders en kinderen in de genoemde herkomstgroepen kleiner. Bij mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst speelt vooral het relatief grote aandeel laag en middelbaar opgeleiden (zie bijlage B10.4) een rol. De verhoogde mobiliteit bij deze groepen is echter niet geheel hieraan toe te schrijven (zie tabel B10.8). Het komt ook doordat

degenen die opgroeiden in een rijk gezin er relatief veel op achteruit gaan, terwijl met ouders onderaan de inkomensladder vooral bij mensen met een Turkse herkomst de stijging vrij weinig afwijkt van de gemiddelde stijging (zie figuur 10.3.5). Bij mensen met een Nederlands-Caribische herkomst geldt het omgekeerde. Een hoge inkomensmobiliteit is daarmee niet per se altijd gunstig.

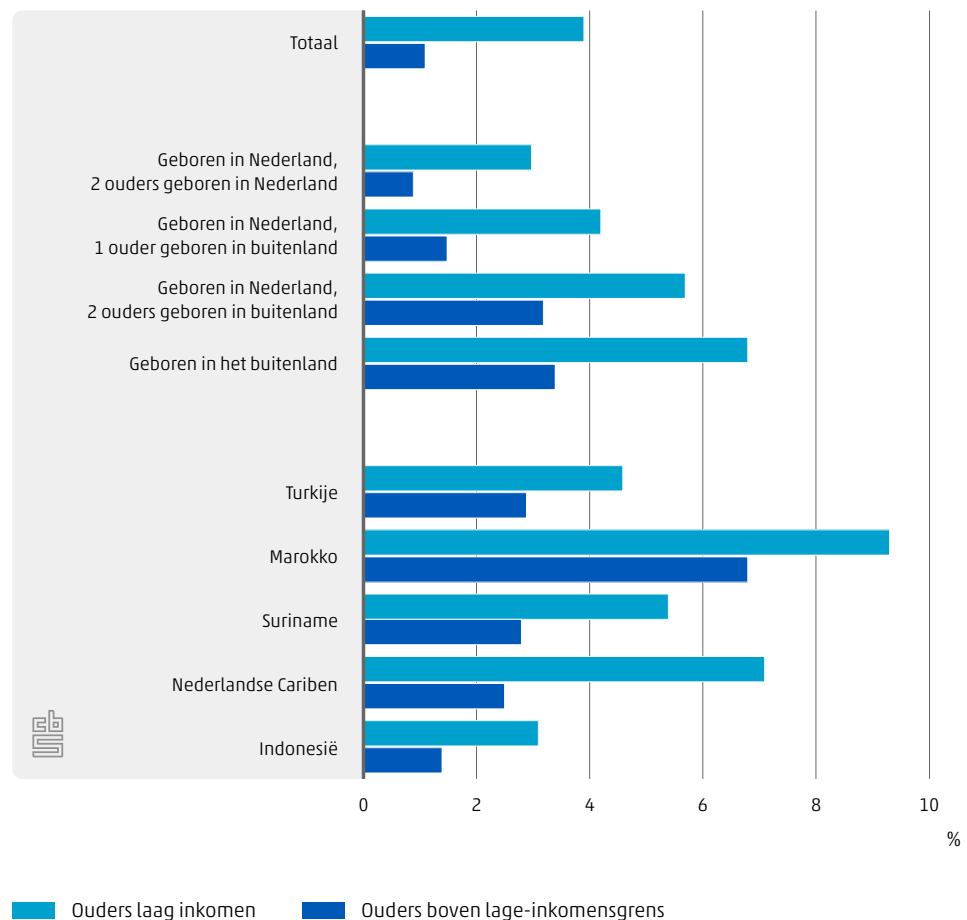
Intergenerationele overdracht van armoederisico

Marokkaanse Nederlanders met inkomensarme ouders hebben vaakst langdurig laag inkomen

Niet alleen is het voor een deel van de kinderen met een buitenlandse herkomst met ouders in de laagste inkomensgroep moeilijk om deze te ontstijgen, ook een langdurig slechte financiële inkomenssituatie komt relatief vaak voor. Gemiddeld had 1 op de 25 kinderen die opgroeiden in een gezin met een laag inkomen, zelf in 2020 al minimaal vier jaar een laag inkomen. Van kinderen uit een gezin met een inkomen boven de lage-inkomensgrens was het risico op langdurige armoede in 2020 bijna 4 keer zo klein. Vooral kinderen met een Marokkaanse herkomst liepen een langdurig risico op armoede als hun ouders een laag inkomen hadden: ruim 9 procent. Maar ook zonder dat hun ouders in 1995 risico op armoede liepen, was het langdurige armoederisico van mensen met een Marokkaanse herkomst in 2020 met bijna 7 procent verhoudingsgewijs groot (zie ook CBS, 2021). Mensen van Nederlands-Caribische herkomst hadden ook een relatief groot langdurig risico op armoede als hun ouders een laag inkomen hadden. Bij mensen met een Nederlandse of Indonesische herkomst is het langdurig armoederisico vrijwel gelijk, ongeacht of hun ouders een laag inkomen hadden.

Bij mensen met een Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst houdt het verhoogde langdurige armoederisico deels verband met de huishoudenssamenstelling waarin zij leven. Zij zijn relatief vaak alleenstaand of alleenstaande ouder (zie hoofdstuk 1 van deze publicatie), en vooral deze huishoudentypen kampen met langdurig armoederisico (CBS, 2021). Bij mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst speelt vooral hun gemiddeld lage opleidingsniveau (zie bijlage B10.4) een rol.

10.3.6 Risico op langdurige armoede, 2020*

Economische activiteit speelt ook een rol in inkomensoverdracht

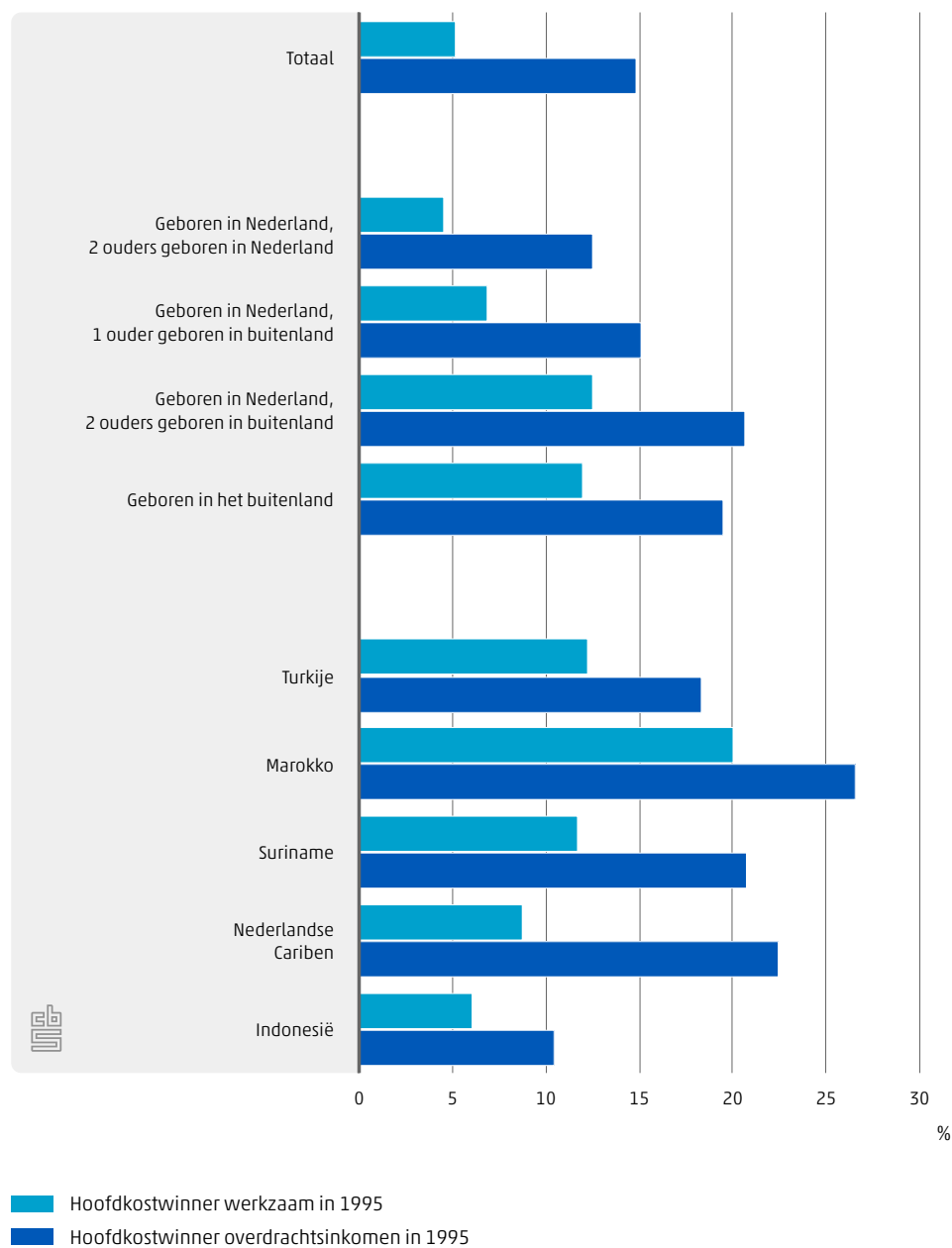
Dat het voor met name kinderen met een Marokkaanse herkomst moeilijk is om het armoederisico van hun ouders te ontstijgen, heeft ook te maken met de samenhang in economische activiteit tussen ouders en kinderen. Kinderen hebben in 2020 vaker een uitkering als voornaamste inkomensbron (en daarmee een verhoogd armoederisico, zie CBS (2021)) als de hoofdkostwinner³⁾ van het huishouden overdrachtsinkomen (uitkering, studietoelage of partneralimentatie) had in 1995: gemiddeld 15 procent, tegen ruim 5 procent als de hoofdkostwinner vooral een werkinkomen had (zie ook Van Gaalen, Van den Brakel en Eenkhoorn, 2015). Een bovengemiddeld aandeel mensen met een Marokkaanse herkomst had voornamelijk overdrachtsinkomen in 2020, ongeacht in welke economische thuissituatie ze in 1995 opgroeiden. Het grootste deel (60 procent) van de groep met een Marokkaanse herkomst had in 1995 vooral overdrachtsinkomen, tegen ruim een tiende gemiddeld (zie bijlage B10.7).

Ook bij mensen met een Turkse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst kwam overdrachtsinkomen relatief vaak voor in 1995, en ging dit vaak gepaard met voornamelijk uitkeringsinkomen in 2020. Mensen van Indonesische herkomst hadden juist bovengemiddeld vaak voornamelijk een inkomen uit werk in 2020, als de hoofdkostwinner in 1995 een uitkering had of studiefinanciering ontving. Dat is in lijn met het relatief grote

³⁾ De voornaamste inkomensbron van het huishouden in 1995 is niet voorhanden in de onderliggende data. De hoofdkostwinner is de meestverdienende in het huishouden.

aandeel stijgers aan de onderkant van de inkomensladder (zie figuur 10.3.3) en een klein langdurig armoederisico bij ouders met een laag inkomen.

10.3.7 Voornamelijk uitkeringsinkomen, 2020*

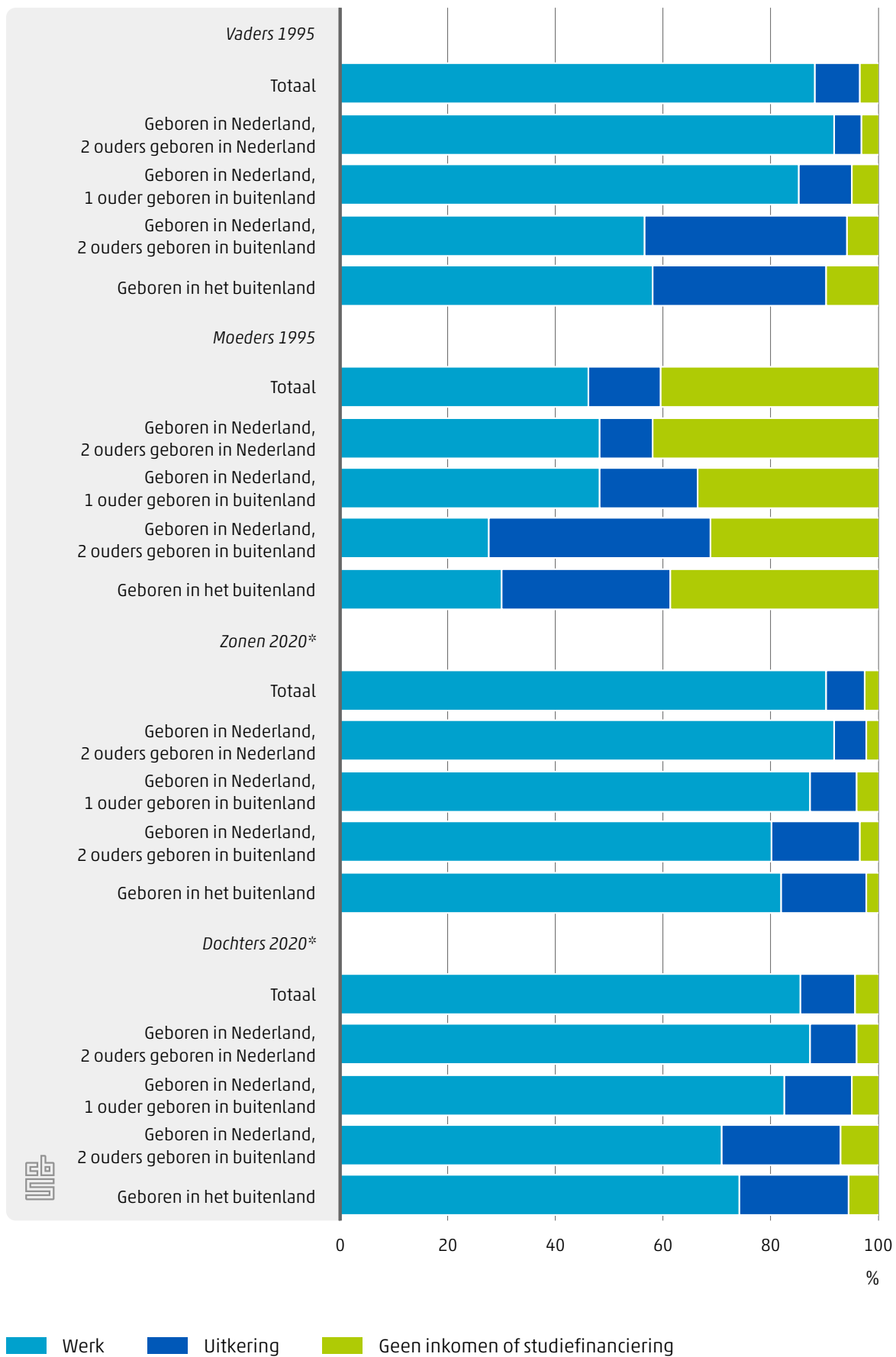
Intergenerationele mobiliteit van eigen inkomen uit werk

Moeders van mensen met Turkse of Marokkaanse herkomst minst aan het werk in 1995

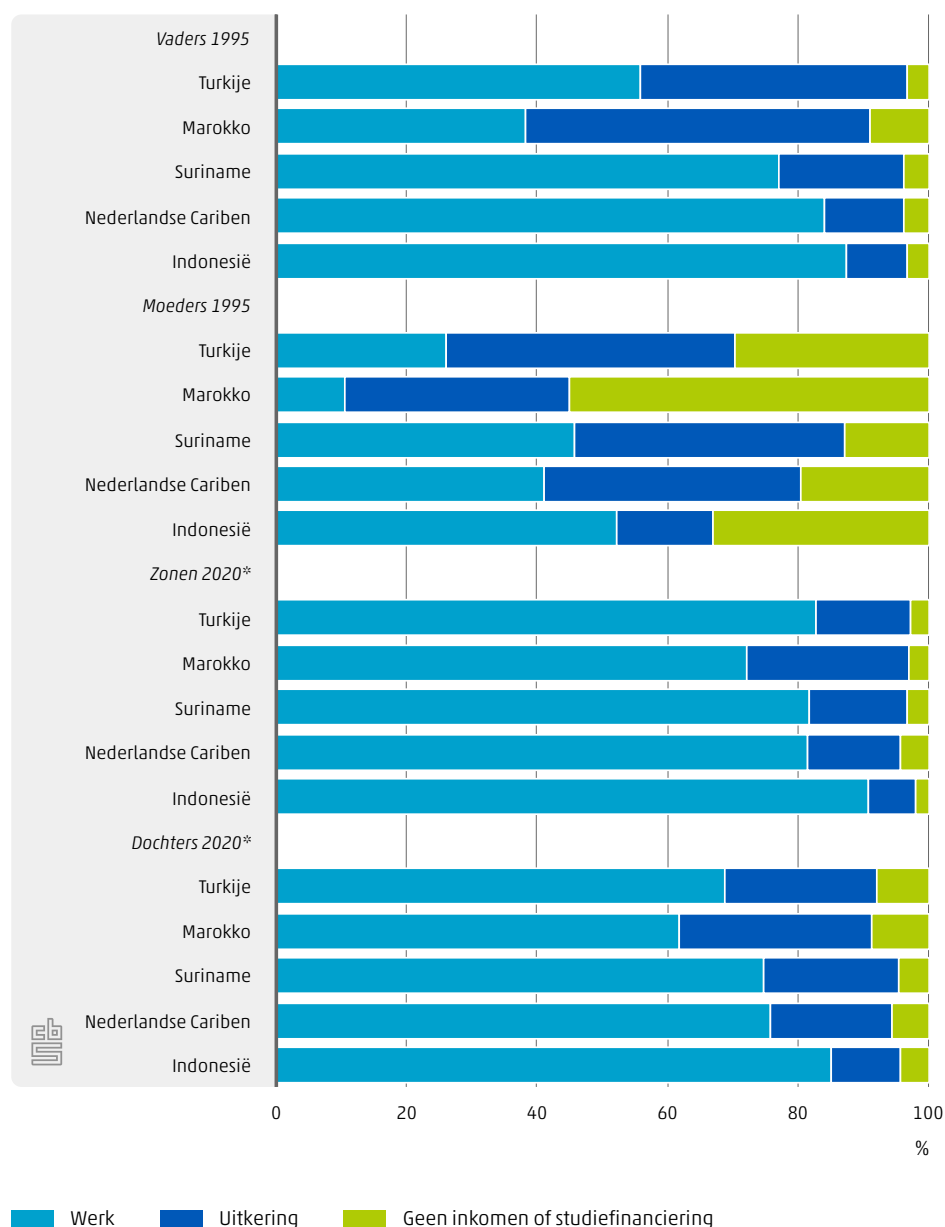
Bijna 9 op de 10 vaders hadden in 1995 loon en/of winst als belangrijkste bron van inkomsten, terwijl dat bij moeders net iets minder dan de helft was. Vooral wanneer beide ouders in het buitenland zijn geboren of het kind zelf, hadden de moeders relatief vaak een uitkering of helemaal geen inkomen (of studiefinanciering). Met name bij moeders met een Marokkaanse of Turkse herkomst was dit zo. Een kwart eeuw later had ongeacht de herkomst

de meerderheid van de zonen en dochters voornamelijk inkomsten uit werk. Wel was het aandeel mensen met werk onder migranten en de tweede generatie met twee in het buitenland geboren ouders relatief laag. Dat gold ook voor zonen en dochters met een Marokkaanse herkomst, en voor dochters met een Turkse herkomst.

10.3.8 Sociaaleconomische positie naar herkomst kind

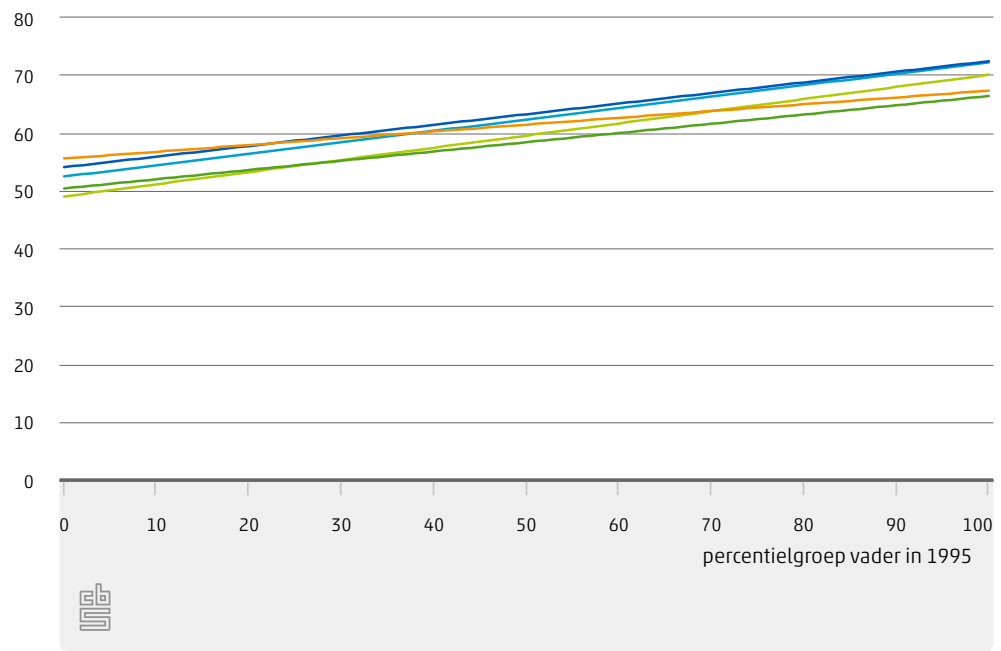
10.3.9 Sociaaleconomische positie naar herkomstland kind

Inkomen van zonen met Turkse of Marokkaanse herkomst hangt minst samen met dat van vaders

De correlatie tussen (de percentielgroep van) het bruto inkomen uit werk van vaders in 1995 en zonen in 2020 heeft een waarde van 0,20. Bij zonen met een Turkse of Marokkaanse herkomst is deze correlatie met 0,11 en 0,13 betrekkelijk laag (zie bijlage B10.9). Ook bij zonen die in het buitenland geboren zijn, is dat zo (0,12). Opvallend is de hoge inkomenspositie die deze groep bereikt als hun vader laag op de inkomensladder stond. Hadden de vaders een hoge inkomenspositie, dan wisten de in het buitenland geboren zonen die echter meestal niet vast te houden. Bij de groep met een Nederlands-Caribische herkomst wordt het inkomen van vaders wel in hoge mate doorgegeven op zonen, wat blijkt uit de steile lijn in figuur 10.3.10b.

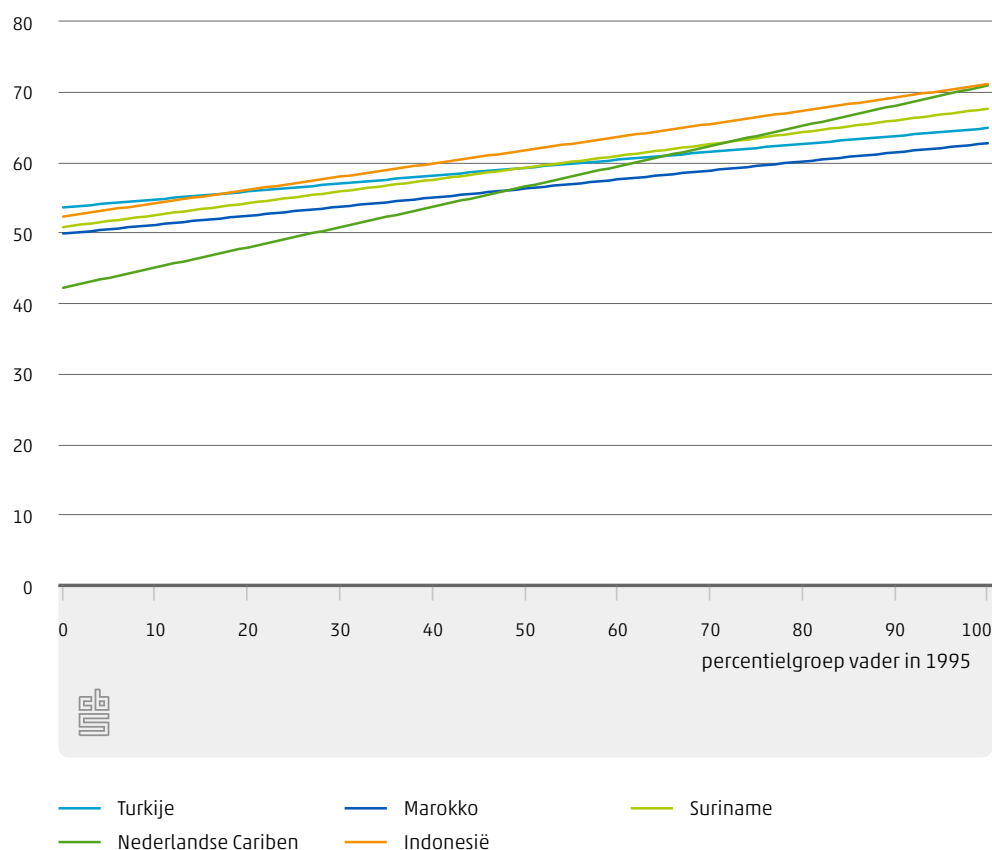
10.3.10a Relatieve inkomenspositie zoon¹⁾, 2020*

- Totaal
- Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland
- Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland
- Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland
- Geboren in het buitenland

¹⁾ Geschat m.b.v. lineaire regressieanalyse (zie paragraaf 10.2.2).

10.3.10b Relatieve inkomenspositie zoon¹⁾, 2020*

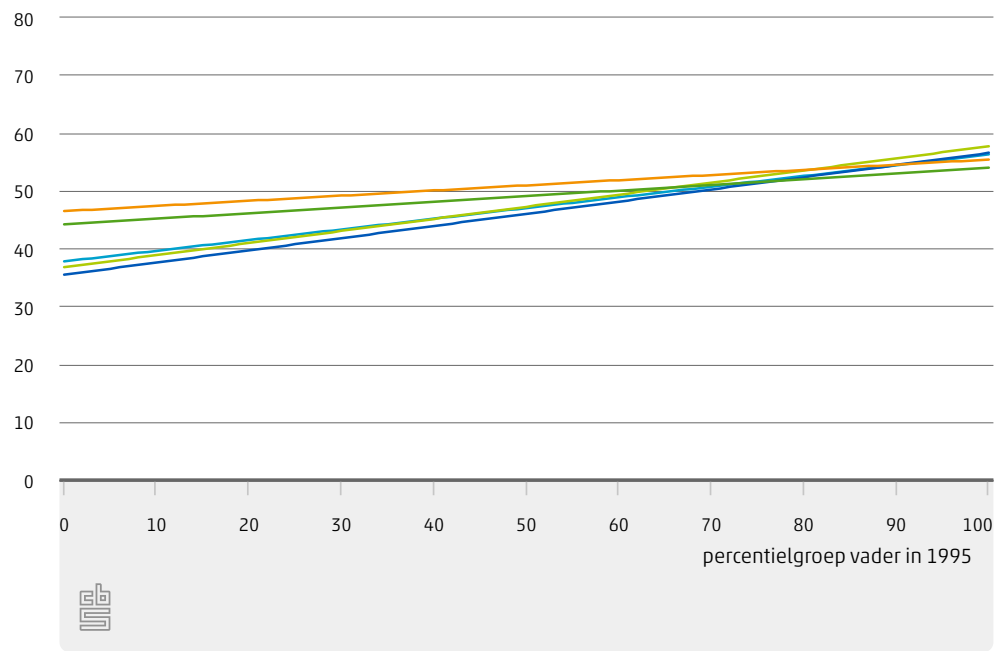

¹⁾ Geschat m.b.v. lineaire regressieanalyse (zie paragraaf 10.2.2).

Sterke samenhang vaders en dochters bij Caribische of Indonesische herkomst

De correlatie tussen het inkomen uit werk van vaders en dochters van Nederlands-Caribische of Indonesische herkomst is met respectievelijk 0,25 en 0,23 (zie tabel B10.10) verhoudingsgewijs groot. Bij dochters met een Nederlandse herkomst en in Nederland geboren dochters met één in het buitenland geboren ouder (wat vaak het geval is bij dochters met een Nederlands-Caribische of Indonesische herkomst, zie figuur 10.2.1), is de correlatie eveneens groot. Voor deze groepen geldt dat dochters van vaders uit de laagste inkomensgroepen zelf gemiddeld een lage percentielgroep bereiken, terwijl ze met een vader bovenaan de inkomensladder zelf ook een hoog inkomen hebben. Bij dochters met een Turkse of Marokkaanse herkomst is dat laatste niet zo. De inkomenssamenhang met vaders is bij hen vrij laag.

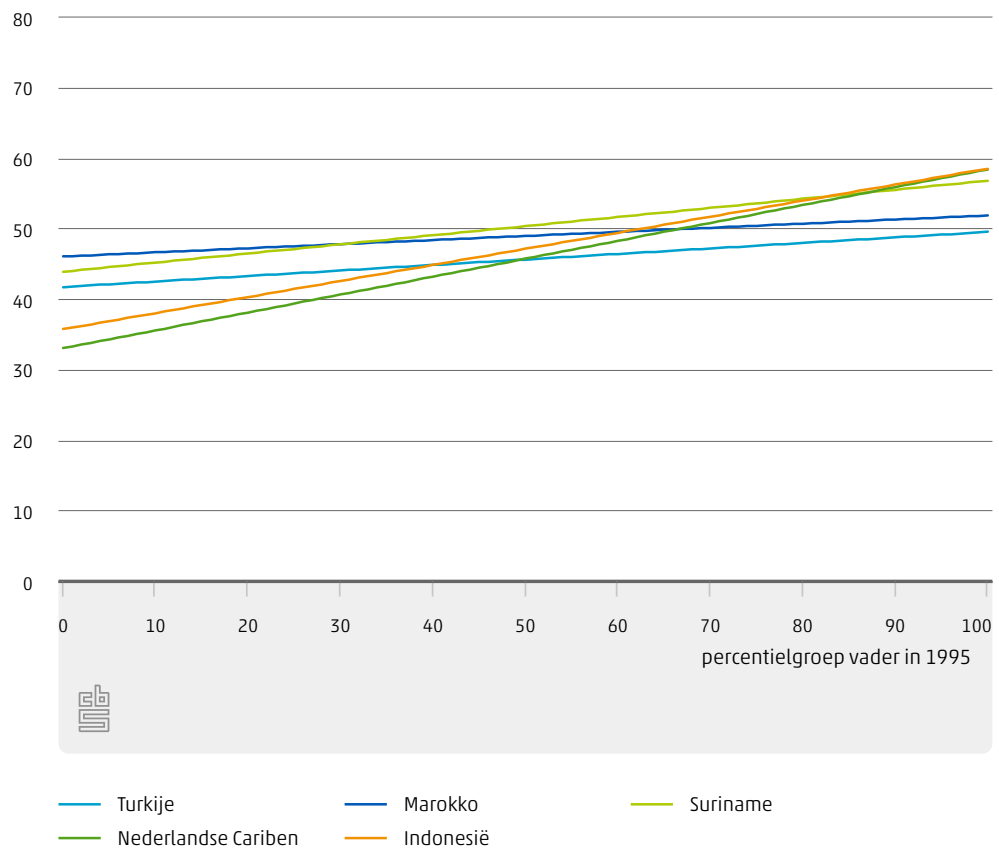
10.3.11a Relatieve inkomenspositie dochter¹⁾, 2020*

- Totaal
- Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland
- Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland
- Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland
- Geboren in het buitenland

¹⁾ Geschat m.b.v. lineaire regressieanalyse (zie paragraaf 10.2.2).

10.3.11b Relatieve inkomenspositie dochter¹⁾, 2020*

¹⁾ Geschat m.b.v. lineaire regressieanalyse (zie paragraaf 10.2.2).

Het inkomen van werkende moeders hangt minder sterk samen met dat van hun werkende zonen (0,02) en dochters (0,12) dan dat van werkende vaders. Dat is logisch, aangezien moeders in 1995 beduidend minder verdienden dan hun dochters en met name zonen in 2020 (zie CBS, 2022c). Er zijn vrijwel geen significante verschillen naar herkomst(land) tussen de inkomenscorrelaties, wat te maken heeft met de kleine groep werkende moeders in de onderzoekspopulatie.

10.4 Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk is een vergelijking gemaakt van het inkomen van twee familiegeneraties. Het uitgangspunt is de groep kinderen die in 1995 minderjarig waren en nog bij hun ouder(s) woonden. Het inkomen van de ouders in 1995 wordt vergeleken met dat van de inmiddels volwassen kinderen in 2020, mits zij toen een eigen huishouding voerden. De correlatie in het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen is met een waarde van 0,22 op een schaal van 0 tot 1 relatief klein. Chetty et al. (2014) rapporteerden iets kleinere correlaties in Denemarken en Canada, en een beduidend hogere in de Verenigde Staten. In Nederland is de samenhang het kleinst bij mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst. Dat betekent niet dat deze groepen hun ouders bovenmatig vaak in inkomen ontstegen, maar vaak is er sprake van een relatief sterke terugval bij kinderen met ouders aan de bovenkant. Dat geldt voor met name mensen die in het buitenland geboren zijn en voor in Nederland geborenen met twee in het buitenland geboren ouders. Mensen met een Nederlandse herkomst stijgen

juist meer en dalen minder ten opzichte van hun ouders. Ook het persoonlijk bruto inkomen uit werk van vaders en zonen hangt voor mensen met een Turkse of Marokkaanse herkomst verhoudingsgewijs zwak samen. Bij zonen met een Nederlands-Caribische herkomst is de samenhang juist vrij groot. Dat geldt ook voor dochters met een Nederlands-Caribische herkomst, en ook het bruto verdiende inkomen van dochters met een Indonesische herkomst is relatief sterk gerelateerd aan dat van hun vaders.

In vergelijking met een CPB-onderzoek dat het inkomen van ouders in 2003 en kinderen in 2016 vergeleek (Jongen et al., 2019), was de samenhang tussen de generaties uit 1995 en 2020 kleiner bij mensen met Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Nederlands-Caribische herkomst. Behalve de verschillende databronnen in de onderzoeken kunnen ook conjuncturele omstandigheden een rol spelen. Wanneer bijvoorbeeld zowel de ouders als de kinderen profiteerden van een bloeiende economie, zal de samenhang hoger uitpakken dan wanneer alleen de ouders of de kinderen een hoogconjunctuur meemaken. Daarnaast kan overheidsbeleid de mate van mobiliteit in inkomen beïnvloeden. Investerings van ouders in hun kinderen zijn mede afhankelijk van bijvoorbeeld onderwijsbeleid en kunnen de mate van mobiliteit meebepalen. Ook fiscale aanpassingen en het terugdringen van loonverschillen kunnen effect hebben op de mobiliteit. Verder kunnen sociaaleconomische ontwikkelingen zoals de gestegen arbeidsdeelname van vrouwen, de toename van flexibele contracten en de groeiende groep zelfstandig ondernemers een rol spelen. Flexwerk komt vooral voor bij in Nederland geboren met elders geboren ouder(s), terwijl in het buitenland geboren relatief vaak als zzp'er werken (zie hoofdstuk 3 van deze publicatie). Vervolgonderzoek zou moeten uitwijzen in hoeverre zulke sociaaleconomische en andere ontwikkelingen de inkomensmobiliteit van herkomstgroepen meebepalen.

10.5 Literatuur

Brakel, M. van den en L. Moonen (2009). [Is armoede erfelijk? Sociaaleconomische trends, 2e kwartaal 2009.](#)

Brakel, M. van den en L. Moonen (2011). [Inkomensmobiliteit tussen generaties relatief hoog in Nederland.](#)

CBS (2021). [Armoede en sociale uitsluiting 2021.](#)

CBS (2022a). CBS introduceert nieuwe indeling bevolking naar herkomst. CBS-nieuwsbericht, 16 februari.

CBS (2022b). [Materiële Welvaart in Nederland 2022.](#)

CBS (2022c). [Inkomen werkende vrouwen sinds 1977 met ruim 60 procent gestegen.](#) CBS-nieuwsbericht, 8 maart.

CBS StatLine (2005). [Huishoudens naar inkomensgroepen 1990–2000.](#) Geraadpleegd op 28 april 2022.

CBS StatLine (2021). [Inkomen van huishoudens; inkomensklassen, huishoudenskenmerken.](#) Geraadpleegd op 28 april 2022.

Chetty, R., N. Hendren, P. Kline, E. Saez, 2014, Where is the land of opportunity? The geography of intergenerational mobility in the United States, *The Quarterly Journal of Economics*, 129 (4), 1553–1623.

Gaalen, R. van, M. van den Brakel en E. Eenkhoorn (2015). Wie opgroeit in een uitkeringsgezin heeft later bovengemiddeld vaak een uitkering. Sociaaleconomische trends.

Jongen, E., J. Bolhaar, R. van Elk, P. Koot en D. van Vuuren (2019). Inkomensongelijkheid naar migratieachtergrond. CPB-Policy Brief, juni.

Moonen, L. en M. van den Brakel (2011). Measuring intergenerational income mobility. CBS-paper.

Begrippen

Arbeidsongeschiktheidsuitkering

Uitkering in het kader van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong), de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wet Wajong), de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wet Wajong) en de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ).

Bijstandsuitkering

Uitkering voor huishoudens die niet in staat zijn te voorzien in hun eigen onderhoud.

Een bijstandsuitkering is bedoeld voor mensen zonder of met een laag inkomen en geen of een laag eigen vermogen. Deze wordt uitgekeerd in het kader van de Wet werk en bijstand (WWB, tot en met 2014), de Participatiewet (vanaf 2015) en de bijstandsgelateerde uitkeringen op grond van de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ), het Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (Bbz) en de Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK).

Flexibele arbeidsrelatie

De werkzame beroepsbevolking met flexwerk bestaat uit werknemers met een flexibele arbeidsrelatie en zelfstandigen zonder personeel (Zzp'ers).

Een werknemer met een flexibele arbeidsrelatie heeft een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd óf een flexibel aantal uren per week. Tot de werknemers met een flexibele arbeidsrelatie behoren:

- Werknemers met een tijdelijk dienstverband;
- Oproep- en invalkrachten;
- Uitzendkrachten;
- Werknemer met een vast dienstverband, zonder vaste uren.

Geregistreerde verdachten van misdrijven

Personen die door de politie worden geregistreerd als verdachte wanneer er een redelijk vermoeden van schuld aan een misdrijf bestaat.

Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen

Het besteedbaar huishoudensinkomen is het jaarinkomen uit loon, winst, vermogen, ontvangen uitkeringen en andere toelagen van alle huishoudensleden opgeteld, verminderd met de betaalde premies en belastingen. Ook ontvangen of betaalde partneralimentatie wordt verrekend. Kinderalimentatie wordt niet meegeteld, want die is belastingvrij. Om de besteedbare inkomens van verschillende typen huishoudens onderling vergelijkbaar te maken, wordt het besteedbaar huishoudensinkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Dat resulteert in het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen. Dit inkomen wordt toegekend aan ieder lid van het huishouden en weerspiegelt iemands inkomenswelvaart.

Herkomst

De indeling naar herkomst bestaat uit twee onderdelen:

- Geboren in Nederland: kenmerk dat weergeeft of een persoon en diens ouders in Nederland of het buitenland geboren zijn;
- Herkomstland: kenmerk dat weergeeft in welk land iemand geboren is of waar diens ouders geboren zijn. Daarbij wordt het herkomstland van personen die in het buitenland geboren zijn bepaald door hun eigen geboorteland. Bij personen die in Nederland geboren zijn, wordt de herkomst bepaald door het geboorteland van de ouders. Wanneer beide ouders in het buitenland zijn geboren, is het geboorteland van de moeder leidend in het bepalen van de herkomst. De geboortegergegevens van de moeder zijn vaker bekend dan die van de vader. Wanneer de moeder in Nederland is geboren, of het geboorteland van de moeder onbekend is, dan wordt het geboorteland van de vader gebruikt.

Intergenerationele mobiliteit

De mate waarin kenmerken en uitkomsten van individuen verschillen van die van hun ouders. Hierbij kan bijvoorbeeld gekeken worden naar opleidingsniveau, beroepsniveau, sociale status of inkomen. Een voorbeeld van opwaartse intergenerationele mobiliteit is wanneer kinderen meer verdienen dan hun ouders.

Meergezinswoning

Een meergezinswoning is een woning in een pand waarin zich ook andere verblijfsobjecten bevinden, zoals een bedrijfsruimte of andere woningen. Voorbeelden zijn appartementen, boven- en benedenwoningen, woningen boven winkels en woningsplitsingen.

Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

Het middelbaar beroepsonderwijs kent de volgende niveaus:

- Niveau 1 Entreeopleiding tot assisterend beroepsbeoefenaar;
- Niveau 2 Basisberoepsopleiding tot basisberoepsbeoefenaar;
- Niveau 3 Vakopleiding tot zelfstandig beroepsbeoefenaar;
- Niveau 4 Middenkader- of specialistenopleiding tot middenkaderfunctionaris of specialist.

Met een diploma op niveau 4 kan worden doorgestroomd naar het hbo.

Migrant

In het buitenland geboren persoon.

Migratiesaldo

Immigratie minus emigratie, inclusief het saldo van administratieve correcties.

Nettoarbeidsparticipatie

Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking).

Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). De gegevens worden meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar.

Nieuwe EU

In deze publicatie gaat het om de landen die op 1 mei 2004, 1 januari 2007 en 1 juli 2013 lid zijn geworden van de EU. Het betreft Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en Tsjechië (2004), Bulgarije en Roemenië (2007) en Kroatië (2013). Overigens kunnen personen uit deze herkomstgroepen ook al vóór het lidmaatschap van de EU naar Nederland zijn gekomen.

Obesitas

Op basis van de antwoorden van respondenten op de enquêtevragen naar hun lengte en hun gewicht, wordt de *body mass index (BMI)* van de respondenten bepaald. Daarbij geldt dat de BMI gelijk is aan het gewicht in kilogrammen gedeeld door het kwadraat van de lengte in meters. Een BMI van 30 of hoger staat gelijk aan obesitas (ernstig overgewicht). Voor jongeren onder de 18 jaar gelden per leeftijd en geslacht iets andere grenswaarden.

Onbenut arbeidspotentieel

Tot het onbenut arbeidspotentieel behoren:

- werklozen (zie *Werkloosheid*);
- personen zonder betaald werk die wel recent naar werk hebben gezocht maar niet direct beschikbaar zijn;
- personen zonder betaald werk die niet recent hebben gezocht maar wel direct beschikbaar zijn;
- deeltijdwerkers die meer uren willen werken en hiervoor op korte termijn beschikbaar zijn.

Onderwijsstromen

In hoofdstuk 9 wordt het onderwijsniveau op vijftienjarige leeftijd vergeleken met het onderwijsniveau op 28-jarige leeftijd:

- Geen startkwalificatie: geen afgeronde havo-, vwo-, of mbo-opleiding op minimaal niveau 2 (basisberoepsopleiding);
- Afstroom ('onder niveau'): eindigen met een lager onderwijsniveau dan te verwachten valt op grond van het niveau op vijftienjarige leeftijd, maar wel met een diploma op startkwalificatie-niveau;
- Op niveau: eindigen met het onderwijsniveau dat te verwachten valt op grond van het niveau op vijftienjarige leeftijd;
- Opstroom ('boven niveau'): eindigen met een hoger onderwijsniveau dan te verwachten valt op grond van het niveau op vijftienjarige leeftijd. Bereikt via doorstroom (tussentijds overstappen naar een hoger niveau) of via stapelen (na het behalen van een diploma overstappen naar een hoger niveau).

Diploma's behaald via deelcertificaten en de vavo (voortgezet algemeen volwassenenonderwijs) zijn ook meegeteld.

Persoonlijk primair inkomen

Het persoonlijk primair inkomen omvat iemands bruto jaarinkomen uit arbeid en uit eigen onderneming. Inkomen uit arbeid bestaat uit het bruto loon (inclusief de werknemers- en werkgeversbijdrage in de premies voor de sociale verzekeringen), bonussen, spaarloon en de beloning van arbeid die niet in dienstbetrekking is verricht. Ook loon in natura, zoals de waarde van het privégebruik van de auto van de werkgever, is gerekend tot het bruto inkomen. Inkomen uit eigen onderneming is het fiscaal resultaat uit onderneming, vermeerderd met het bedrag van de ondernemersaftrek en de investeringsaftrek.

Relatieve inkomenspositie

De relatieve inkomenspositie in hoofdstuk 10 is bepaald door de bevolking te ordenen op basis van het gestandaardiseerd inkomen (of het bruto inkomen uit werk). Vervolgens worden de personen in 100 groepen van gelijke omvang verdeeld. De relatieve positie van een bevolkingsgroep komt neer op de gemiddelde percentielgroep van de personen binnen die groep. De gemiddelde percentielgroep van de gehele bevolking is 50,5 zijn (personen zijn immers ingedeeld in even grote groepen, variërend van 1 tot 100).

Schuldig verklaard door de rechter

Personen die door de rechter schuldig zijn bevonden aan een misdrijf. Het gaat om schuldigverklaringen uitgesproken door de rechter in eerste aanleg, dus voordat de zaak eventueel is behandeld in hoger beroep of cassatie.

Sociaaleconomische positie

De sociaaleconomische positie is vastgesteld op basis van de voornaamste inkomstenbron. De volgende vijf sociaaleconomische categorieën worden onderscheiden:

1. *Werkzaam*: inkomen uit arbeid of inkomen als zelfstandige is de voornaamste inkomstenbron;
2. *Uitkeringsontvanger*: een werkloosheids-, ziekte- of arbeidsongeschiktheidsuitkering, of een uitkering uit een sociale voorziening (o.a. bijstand) is de voornaamste inkomstenbron;
3. *Pensioenontvanger*: een pensioenuitkering is de voornaamste inkomstenbron;
4. *School(kind) of student*: voltijdonderwijs volgen is de belangrijkste activiteit. Als een scholier of student inkomen heeft uit een bijbaan en dit meer is dan de lage-inkomensgrens (zie [Laag inkomen \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl), in 2020 was de grens 1 100 euro netto per maand), dan wordt deze persoon gezien als werkzaam;
5. *Geen inkomen*: persoon zonder eigen inkomen. Het is mogelijk dat iemand wordt betaald door een buitenlands bedrijf, waardoor mogelijk in Nederland geen inkomen wordt waargenomen. Hierdoor kan deze persoon onterecht in de categorie 'geen inkomen' terechtkomen.

Bij het bepalen van de sociaaleconomische positie wordt een persoon ingedeeld in de categorie waar hij of zij het meeste inkomen uit krijgt (voornaamste inkomstenbron).

De sociaaleconomische positie is alleen vastgesteld voor mensen in particuliere huishoudens met inkomen.

Startkwalificatie

Een afgeronde havo- of vwo-opleiding of afgeronde mbo-opleiding op minimaal niveau 2 (basisberoepsopleiding).

Stedelijkheid

De stedelijkheid is een maat voor concentratie van menselijke activiteiten (zoals wonen, werken, schoolgaan, winkelen en uitgaan) en gebaseerd op de gemiddelde omgevingsadressendichtheid (OAD). Voor de berekening van de gemiddelde OAD wordt eerst voor ieder adres de OAD vastgesteld. Dat is het aantal adressen binnen een cirkel met een straal van één kilometer rondom een adres, gedeeld door de oppervlakte van de cirkel. De OAD wordt uitgedrukt in adressen per vierkante kilometer. Daarna is het gemiddelde berekend van de OAD van alle afzonderlijke adressen binnen het beschouwde gebied.

Er worden vijf categorieën onderscheiden:

- zeer sterk stedelijk: Gebied met een OAD groter of gelijk aan 2 500 adressen per vierkante kilometer;
- sterk stedelijk: Gebied met een OAD groter of gelijk aan 1 500 en kleiner dan 2 500 adressen per vierkante kilometer;
- matig stedelijk: Gebied met een OAD groter of gelijk aan 1 000 en kleiner dan 1 500 adressen per vierkante kilometer;
- weinig stedelijk: Gebied met een OAD groter of gelijk aan 500 en kleiner dan 1 000 adressen per vierkante kilometer;
- niet stedelijk: Gebied met een OAD kleiner dan 500 adressen per vierkante kilometer.

Tweede generatie

Personen die in Nederland geboren zijn met één of twee ouders die in het buitenland geboren zijn.

Veroordeelden

Personen die door de rechter schuldig zijn bevonden aan een misdrijf of die een strafbeschikking, voorwaardelijk sepot of transactie door het Openbaar Ministerie hebben opgelegd gekregen.

Bij veroordelingen door de rechter gaat het om schuldigverklaringen uitgesproken in eerste aanleg, dus voordat de zaak eventueel is behandeld in hoger beroep of cassatie.

Vluchtelingengroepen

In deze publicatie gaat het om personen met als herkomstland Afghanistan, Eritrea, Irak, Iran, Somalië of Syrië. De meeste immigranten uit deze landen zijn als asielmigrant of via gezinshereniging naar Nederland gekomen. In deze publicatie worden alle personen met deze herkomstlanden tot de vluchtelingengroepen gerekend, ongeacht hun migratiereden.

Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs

Voortzetting vanaf augustus 1999 van het mavo en vbo. Het bereidt voor op het middelbaar beroepsonderwijs, heeft een duur van vier jaar en kent vier onderwijsprogramma's, leerwegen genoemd, die een voorgeschreven aantal vakken en relatief vaststaand eindexamenpakket hebben: de theoretische leerweg, de gemengde leerweg, de kaderberoepsgerichte leerweg en de basisberoepsgerichte leerweg.

- De theoretische leerweg (vmbo-t) is te beschouwen als de opvolger van de mavo en geeft toegang tot de middenkaderopleiding, niveau 4 van de kwalificatiestructuur van het mbo. Het is na diplomering tevens mogelijk door te stromen naar het vierde leerjaar havo;
- De gemengde leerweg (vmbo-g) is te beschouwen als een tussenvorm van de theoretische leerweg en de beroepsgerichte leerwegen, heeft hetzelfde niveau als de theoretische leerweg, maar heeft ook een beroepsgericht vak. De gemengde leerweg geeft toegang tot de middenkaderopleiding, niveau 4 van de kwalificatiestructuur van het mbo;
- De kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k) is te beschouwen als de opvolger van de hoogste niveaus van het vbo en is de minimale vooropleiding voor de vakopleiding en de middenkaderopleiding, resp. op niveau 3 en 4 van de kwalificatiestructuur van het mbo;
- De basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b) is te beschouwen als de opvolger van de laagste niveaus van het vbo en is bedoeld als vooropleiding voor de basisberoepsopleiding, niveau 2 van de kwalificatiestructuur van het mbo.

Voortijdig schoolverlater (vsv)

Leerlingen die in een gegeven jaar het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Het gaat hierbij dus om de jaarlijkse aanwas. De periode 2020/'21, bijvoorbeeld, beschrijft leerlingen die op 1 oktober 2020 staan ingeschreven in het voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs of voortgezet algemeen volwassenenonderwijs en op 1 oktober 2021 het onderwijs zonder startkwalificatie hebben verlaten. Een leerling beschikt over een startkwalificatie met een havo- of vwo-diploma of met een mbo-2 diploma. Een vmbo-diploma of een mbo-1 diploma volstaat niet als startkwalificatie.

Werkloosheid

Personen die geen betaald werk hebben, recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn, vormen de werkloze beroepsbevolking. De werkloze en werkzame beroepsbevolking vormen samen de beroepsbevolking. Het werkloosheidspercentage drukt uit welk aandeel van de beroepsbevolking werkloos is.

Werkloosheidsuitkering

Uitkering op grond van de Werkloosheidswet (WW). De WW biedt werknemers een (verplichte) verzekering tegen de financiële gevolgen van werkloosheid. De wet voorziet in een uitkering die gerelateerd is aan het laatstverdiende inkomen uit dienstbetrekking. De duur van de uitkering is afhankelijk van het arbeidsverleden van de verzekerde. Iemand heeft recht op een werkloosheidsuitkering als hij of zij

- (onvrijwillig) is ontslagen;
- verlies heeft van minimaal 5 uur per week werk;
- ten minste 26 kalenderweken heeft gewerkt in de periode van 36 weken direct voorafgaand aan de werkloosheid;
- direct beschikbaar is voor betaald werk.

Werkzame beroepsbevolking

Het gaat hierbij om personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking) met betaald werk. De gegevens worden meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar. Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur.

Woning

De kleinste binnen één of meer panden gelegen en voor woondoeleinden geschikte eenheid van gebruik, ontsloten via een eigen toegang vanaf de openbare weg, een erf of een gedeelde verkeersruimte. Voorbeelden zijn vrijstaande woningen, eengezinswoningen, flat- of portiekwoningen en studentenhuizen. Alle verblijfsobjecten met minimaal één woonfunctie volgens de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) en eventueel één of meer andere gebruiksfuncties worden als woning aangemerkt.

Woningcorporatie

Dit is een zogenaamde 'toegelaten instelling' die zich richt op het bouwen, beheren en verhuren van woonruimte met een betaalde huur, hoofdzakelijk voor mensen met een laag inkomen of die bijzondere woonvoorzieningen behoeven.

Gebruikte databronnen

Hieronder vindt u een beknopt overzicht van de gebruikte databronnen. In de bijlage staat een beschrijving van de databronnen.

1. Bevolking

De bevolkingsgegevens komen voor het grootste deel uit de *Bevolkingsstatistieken*. Informatie over migratiemotieven komt van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). De afgeleide migratiedoelen zijn bepaald op basis van gegevens uit het *Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB)*.

2. Wonen

De gegevens over woningen van huishoudens (woningeigendom, type woning en vloeroppervlak) zijn afkomstig uit de *Woonbase*. In deze database zijn gegevens uit de *Basisregistratie Personen (BRP)* en de *Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG)* gekoppeld. Informatie over eigendom van de woning is afgeleid uit de *Basisregistratie Kadaster (BRK)*. Gegevens over de regionale spreiding zijn afkomstig uit de *Bevolkingsstatistieken*.

3. Onderwijs

De meeste onderwijsgegevens komen uit de *Onderwijsstatistieken*, gecombineerd met andere gegevens uit het *SSB*. Gegevens over opleidingsniveau zijn gebaseerd op het *Opleidingsniveaubestand*.

4. Sociaaleconomische positie

De gegevens over inkomen zijn gebaseerd op het *Integraal Inkomens- en vermogensonderzoek*. De gegevens over arbeid komen uit de *Enquête Beroepsbevolking (EBB)*. De gegevens over uitkeringen komen uit de *Uitkeringsstatistieken*, gecombineerd met andere gegevens uit het *SSB*.

5. Criminaliteit

De gegevens over aangehouden verdachten van misdrijven betreffen een combinatie van gegevens uit het *registratiesysteem Basis Voorziening Handhaving (BVH)* van de politie en het *SSB*. De cijfers over slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens komen uit de *Veiligheidsmonitor*.

6. Gezondheid

De gegevens over gezondheid komen enerzijds uit de *Gezondheidsmonitor* van het CBS, het RIVM en de GGD'en en zijn anderzijds afkomstig van *Vektis-BASIC* (zorgkosten) en *RVE*-geneesmiddelenverstrekkingen (van Zorginstituut Nederland).

7. Sociale en maatschappelijke participatie

De gegevens over sociale en maatschappelijke participatie komen uit het onderzoek *Sociale samenhang en Welzijn*, waarbij de jaren 2012–2021 zijn samengevoegd.

8. Verschillen tussen bevolkingsgroepen in COVID-19-ziekenhuisopnamen in 2020

De gegevens over ziekenhuisopnamen zijn gebaseerd op de *Landelijke Basisregistratie Ziekenhuiszorg*, gecombineerd met gegevens uit het *SSB*.

9. Schoolloopbanen van de tweede generatie

De gegevens over schoolloopbanen zijn gebaseerd op *de BRP* en onderwijsgegevens uit het *SSB*.

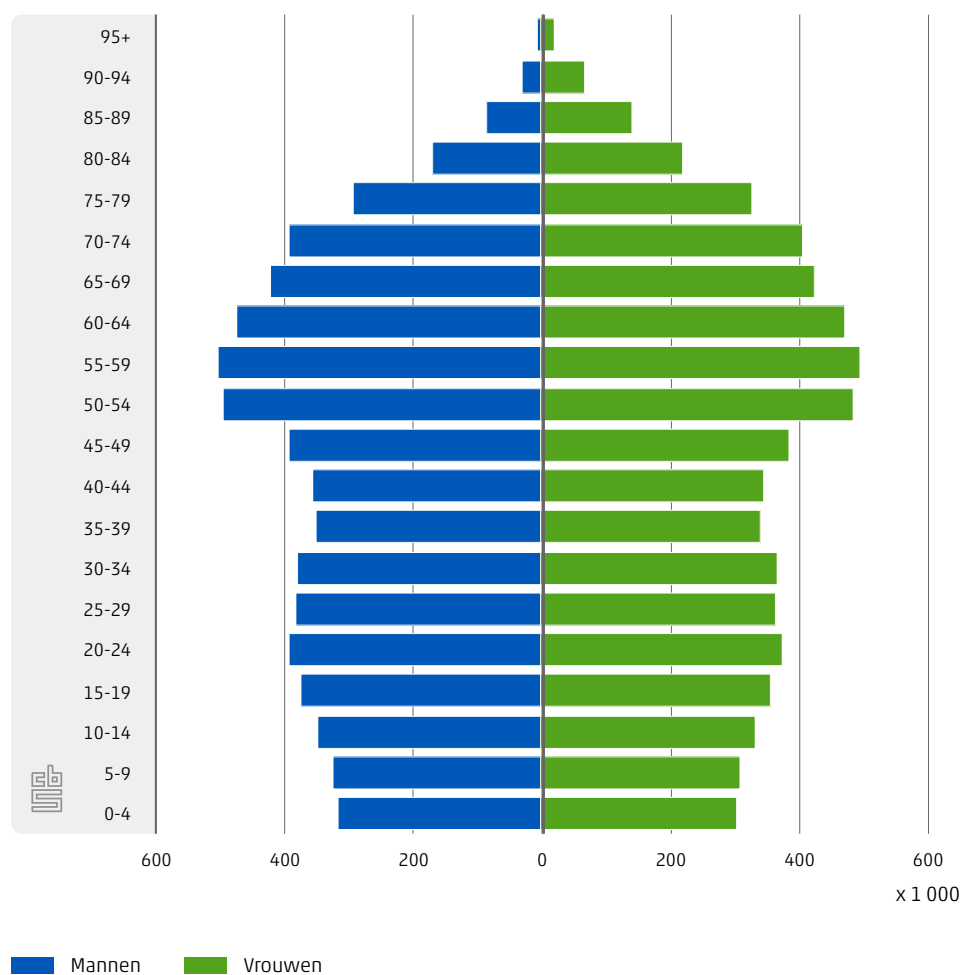
10. Inkomensmobiliteit tussen familiegeneraties naar herkomst

De gegevens over inkomensmobiliteit tussen familiegeneraties zijn gebaseerd op het Regionaal *Inkomensonderzoek (RIO)* en het *Integraal Inkomens- en vermogensonderzoek*, gecombineerd met gegevens uit het *SSB*.

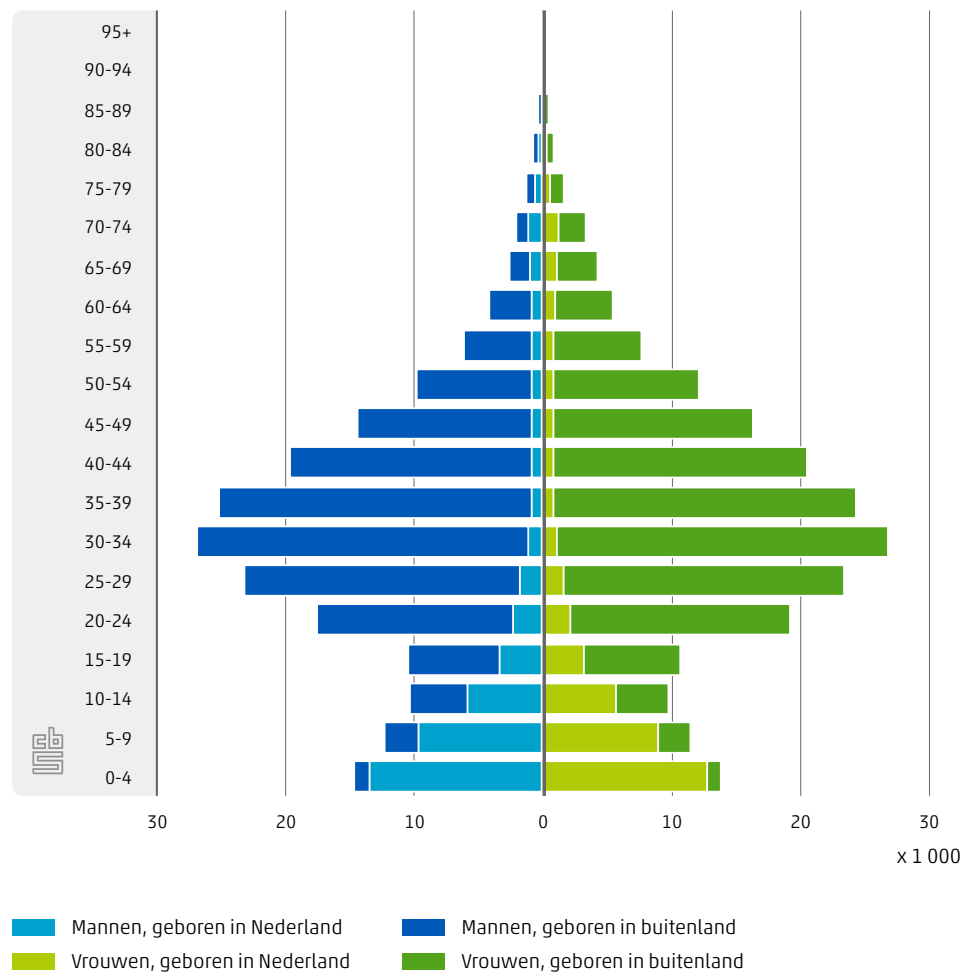
Bijlagen

B1. Bevolking

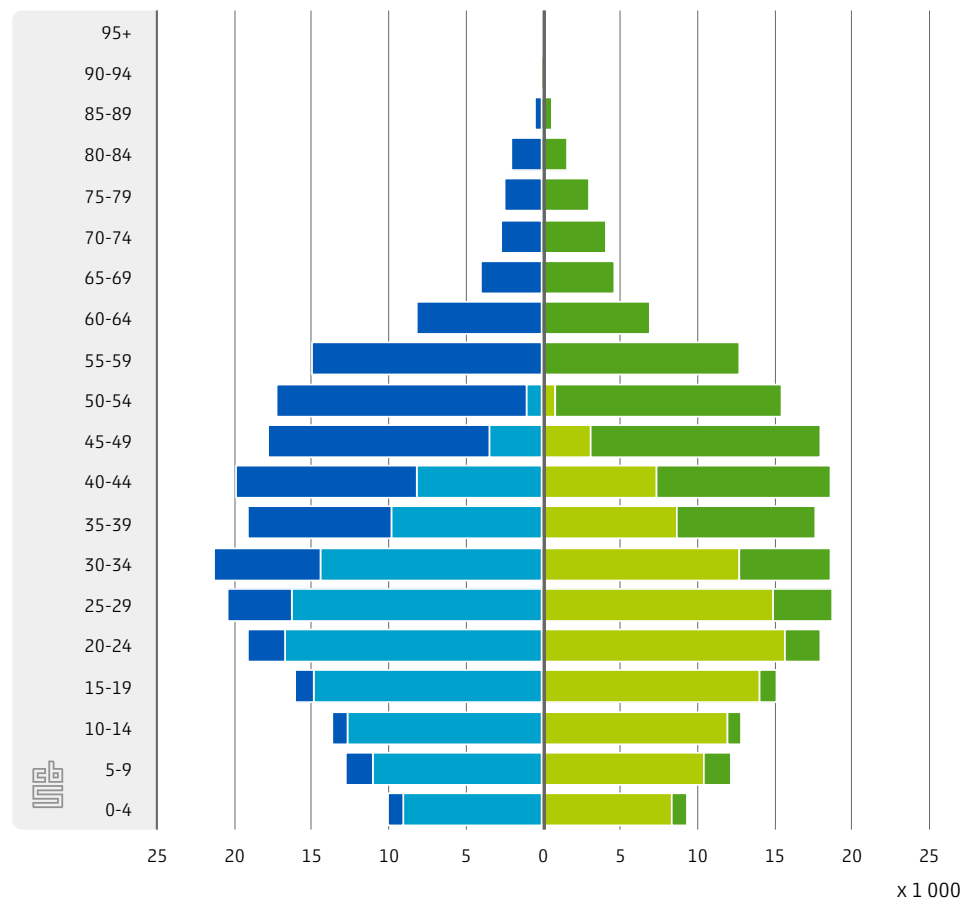
B1.1a Leeftijdsopbouw Nederlandse herkomst, 1 januari 2022

B1.1b Leeftijdsopbouw herkomst nieuwe EU-landen, 1 januari 2022

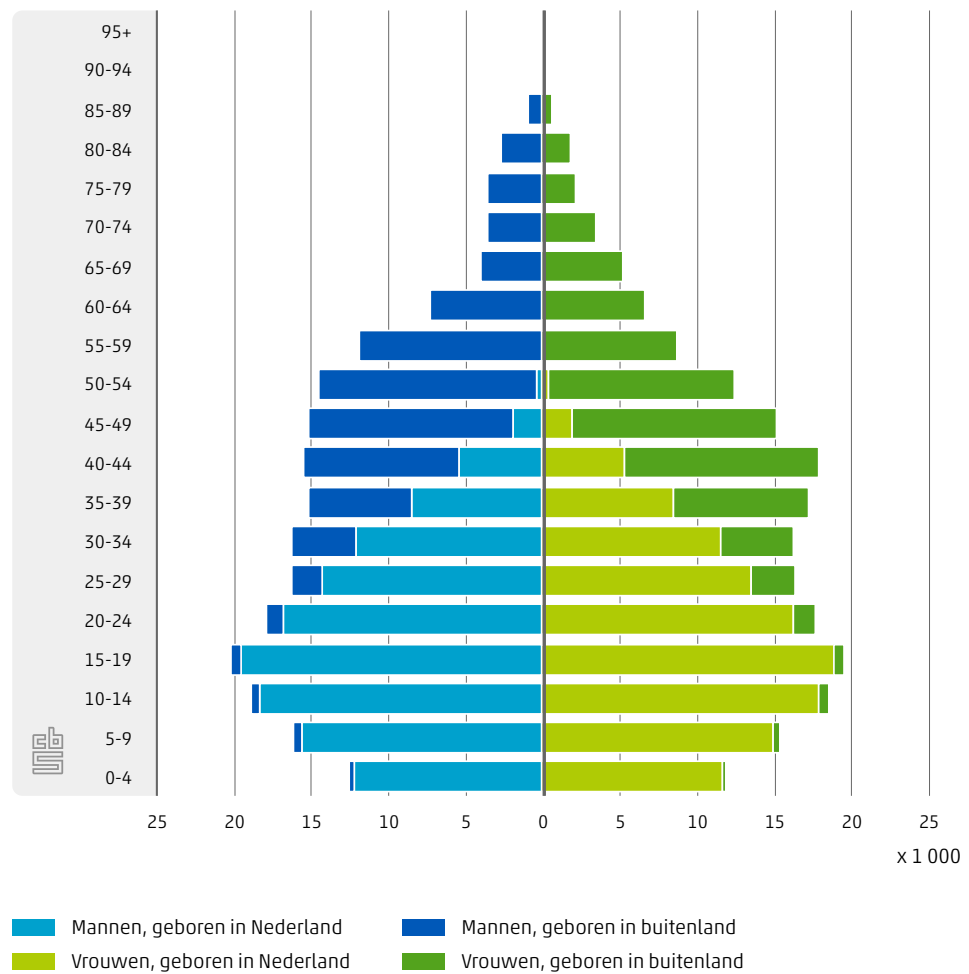

B1.1c Leeftijdsopbouw Turkse herkomst, 1 januari 2022

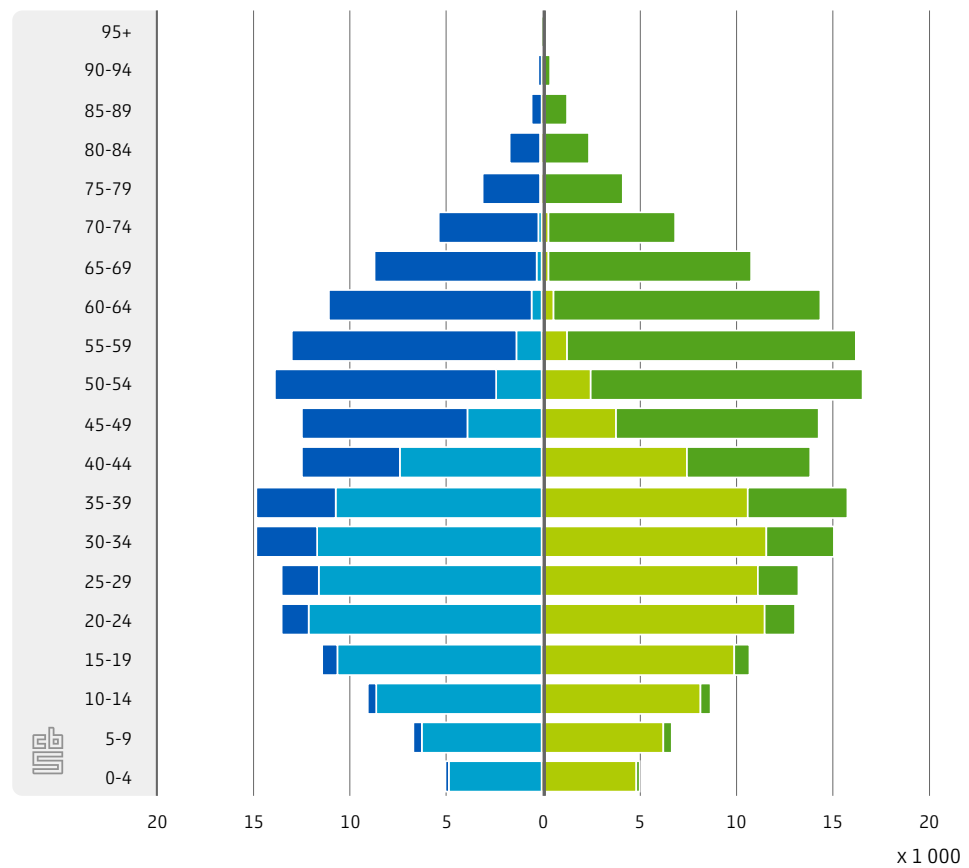

■ Mannen, geboren in Nederland ■ Mannen, geboren in buitenland
■ Vrouwen, geboren in Nederland ■ Vrouwen, geboren in buitenland

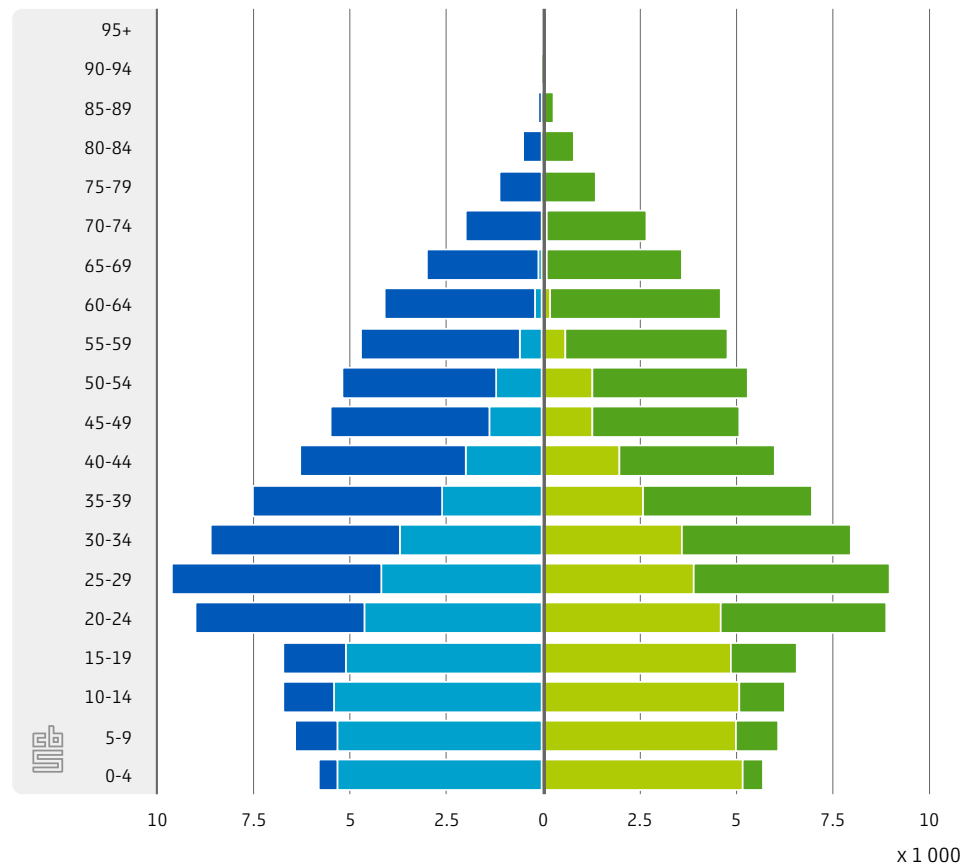
B1.1d Leeftijdsopbouw Marokkaanse herkomst, 1 januari 2022

B1.1e Leeftijdsopbouw Surinaamse herkomst, 1 januari 2022

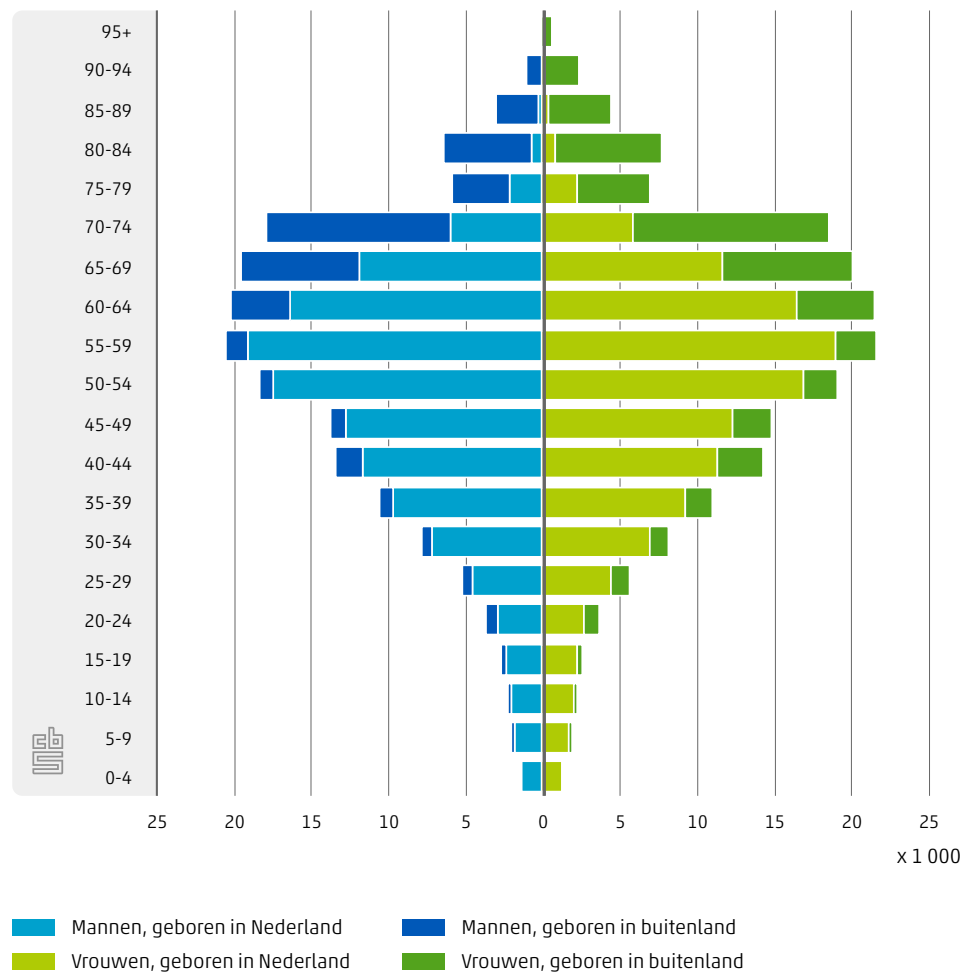

B1.1f Leeftijdsopbouw Nederlands-Caribische herkomst, 1 januari 2022

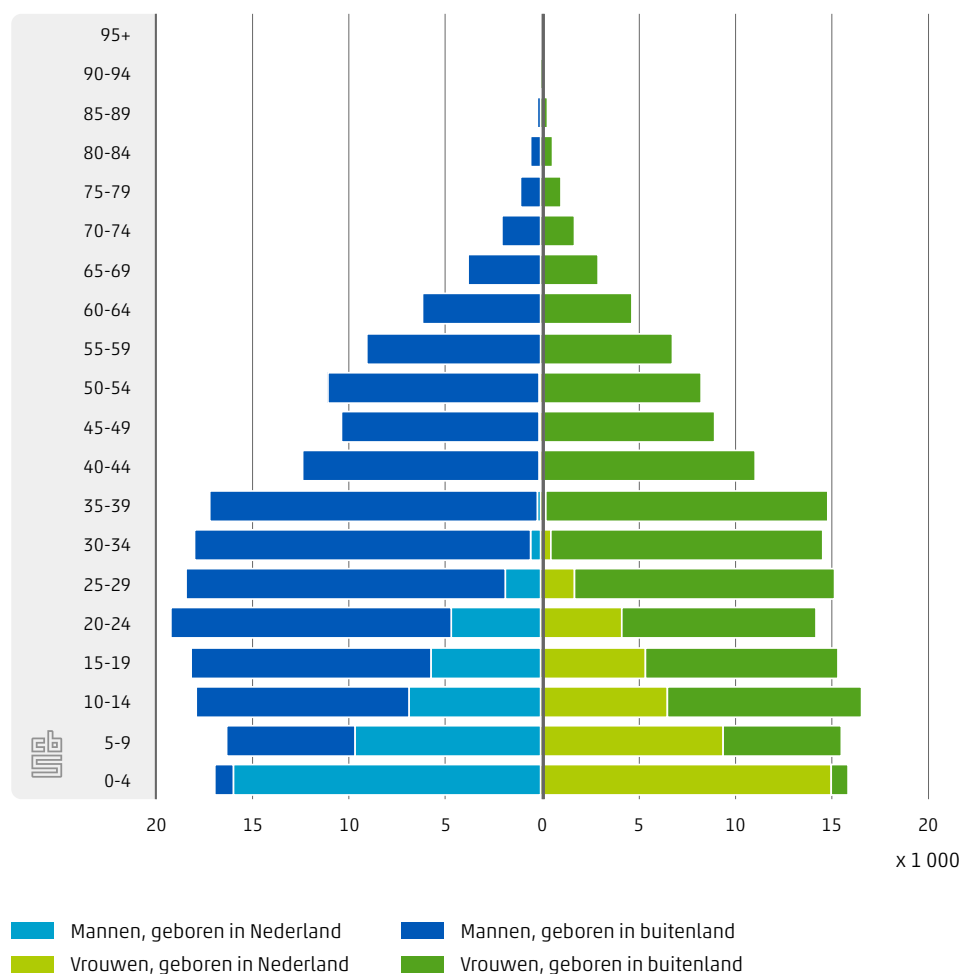

■ Mannen, geboren in Nederland
 ■ Mannen, geboren in buitenland
 ■ Vrouwen, geboren in Nederland
 ■ Vrouwen, geboren in buitenland

B1.1g Leeftijdsopbouw Indonesische herkomst, 1 januari 2022

B1.1h Leeftijdsofbouw herkomst uit vluchtelingenlanden, 1 januari 2022

B4. Sociaaleconomische positie

B4.1 Sociaaleconomische categorie naar leeftijd, vijf grootste Buiten-Europese herkomstsgroepen, 2020*

	Totaal	Werkzaam	Uitkeringsontvanger	Pensioenontvanger	(School)kind of student	Zonder inkomen
	%					
Totaal						
Totaal	100	55,5	8,8	22,7	9,8	3,1
15 tot 25 jaar	100	46,7	6,3	0,3	45,8	0,9
25 tot 45 jaar	100	81,6	9,7	0,8	5,5	2,5
45 tot 65 jaar	100	65,0	11,7	4,1	15,2	4,0
65 jaar en ouder	100	9,1	2,8	85,3	0,5	2,3
<i>Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	52,1	8,5	21,1	16,0	2,3
15 tot 25 jaar	100	40,9	7,2	0,3	51,2	0,5
25 tot 45 jaar	100	77,3	10,1	0,6	10,6	1,5
45 tot 65 jaar	100	58,5	10,6	3,7	24,1	3,2
65 jaar en ouder	100	9,7	2,8	84,0	1,5	2,0

B4.1 Sociaaleconomische categorie naar leeftijd, vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen, 2020* (vervolg)

	Totaal	Werkzaam	Uitkeringsontvanger	Pensioenontvanger	(School)kind of student	Zonder inkomen
	%					
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland						
Totaal	100	54,2	13,1	3,6	26,1	3,0
15 tot 25 jaar	100	50,0	11,3	0,2	37,4	1,0
25 tot 45 jaar	100	67,1	17,3	0,3	12,7	2,6
45 tot 65 jaar	100	45,8	9,6	1,2	40,1	3,3
65 jaar en ouder	100	31,2	11,2	42,8	9,5	5,3
Geboren in buitenland						
Totaal	100	54,8	18,1	13,8	6,7	6,6
15 tot 25 jaar	100	42,6	7,9	0,3	46,8	2,3
25 tot 45 jaar	100	72,2	15,3	1,0	5,0	6,5
45 tot 65 jaar	100	56,0	25,8	4,0	6,2	8,0
65 jaar en ouder	100	9,6	7,2	78,2	0,6	4,4
Turkije						
Totaal						
Totaal	100	51,6	21,8	7,5	12,6	6,4
15 tot 25 jaar	100	58,1	11,1	0,6	27,5	2,7
25 tot 45 jaar	100	65,7	17,8	1,3	9,3	5,9
45 tot 65 jaar	100	46,2	27,4	2,6	16,5	7,4
65 jaar en ouder	100	9,5	11,3	73,1	1,4	4,7
Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland						
Totaal	100	39,5	8,5	0,3	49,6	2,0
15 tot 25 jaar	100	48,1	13,1	0,4	37,5	0,9
25 tot 45 jaar	100	39,8	9,3	0,1	49,2	1,6
45 tot 65 jaar	100	37,9	6,6	0,1	52,8	2,6
65 jaar en ouder	100	38,4	16,2	14,1	25,6	5,7
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland						
Totaal	100	59,2	14,1	0,2	23,1	3,4
15 tot 25 jaar	100	62,6	9,7	0,1	26,2	1,4
25 tot 45 jaar	100	69,1	17,3	0,3	10,2	3,2
45 tot 65 jaar	100	46,9	10,1	0,1	39,5	3,5
65 jaar en ouder	100	52,3	27,3	0,2	11,4	8,8
Geboren in buitenland						
Totaal	100	47,8	28,5	13,3	1,4	9,0
15 tot 25 jaar	100	52,7	13,4	2,2	24,2	7,5
25 tot 45 jaar	100	66,3	19,9	2,7	1,6	9,5
45 tot 65 jaar	100	46,6	38,3	4,1	1,2	9,9
65 jaar en ouder	100	4,9	9,6	81,1	0,1	4,3
Marokko						
Totaal						
Totaal	100	44,0	24,4	9,0	15,3	7,3
15 tot 25 jaar	100	56,0	17,2	0,7	24,1	2,0
25 tot 45 jaar	100	59,5	25,4	1,2	8,3	5,6
45 tot 65 jaar	100	39,1	26,8	2,4	22,8	8,9
65 jaar en ouder	100	13,2	14,0	59,5	5,2	8,1
Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland						
Totaal	100	42,0	10,9	0,2	44,9	2,0
15 tot 25 jaar	100	45,1	15,8	0,2	38,2	0,8
25 tot 45 jaar	100	49,6	13,3	0,2	35,4	1,6
45 tot 65 jaar	100	33,8	6,9	0,1	56,6	2,6
65 jaar en ouder	100	40,3	22,2	1,0	31,3	5,2
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland						
Totaal	100	48,6	17,0	0,2	30,8	3,6

B4.1 Sociaaleconomische categorie naar leeftijd, vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen, 2020* (vervolg)

	Totaal	Werkzaam	Uitkeringsontvanger	Pensioenontvanger	(School)kind of student	Zonder inkomen
	%					
15 tot 25 jaar	100	58,9	16,3	0,1	23,1	1,7
25 tot 45 jaar	100	61,3	23,9	0,3	10,9	3,6
45 tot 65 jaar	100	33,0	8,6	0,1	55,0	3,3
65 jaar en ouder	100	45,6	21,3	0,1	26,2	6,8
<i>Geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	40,8	31,1	16,3	1,3	10,6
15 tot 25 jaar	100	50,9	23,0	4,2	17,0	5,0
25 tot 45 jaar	100	58,9	29,0	2,5	1,2	8,5
45 tot 65 jaar	100	43,1	39,1	3,9	1,3	12,6
65 jaar en ouder	100	6,5	12,5	71,9	0,7	8,4
Suriname						
<i>Totaal</i>						
Totaal	100	56,4	17,1	12,5	11,5	2,4
15 tot 25 jaar	100	43,6	11,3	0,6	43,7	0,8
25 tot 45 jaar	100	72,3	17,2	1,1	7,6	1,9
45 tot 65 jaar	100	58,8	20,0	3,3	15,1	2,9
65 jaar en ouder	100	15,1	7,8	73,2	1,4	2,5
<i>Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	54,6	10,8	3,2	29,4	1,9
15 tot 25 jaar	100	43,9	9,5	0,4	46,0	0,3
25 tot 45 jaar	100	69,4	13,6	0,2	15,4	1,4
45 tot 65 jaar	100	46,1	8,7	1,0	41,8	2,4
65 jaar en ouder	100	26,5	9,1	51,4	9,1	3,9
<i>Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	61,6	14,8	0,4	21,0	2,2
15 tot 25 jaar	100	46,3	12,0	0,4	40,7	0,6
25 tot 45 jaar	100	72,7	18,2	0,2	7,5	1,4
45 tot 65 jaar	100	48,9	10,2	0,3	37,7	2,8
65 jaar en ouder	100	58,4	19,8	4,9	9,2	7,7
<i>Geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	54,3	20,0	21,1	2,0	2,7
15 tot 25 jaar	100	36,8	12,9	1,8	46,4	2,1
25 tot 45 jaar	100	73,4	17,8	2,7	3,3	2,7
45 tot 65 jaar	100	64,9	25,8	4,8	1,4	3,0
65 jaar en ouder	100	10,9	6,7	80,0	0,2	2,0
Nederlandse Cariben						
<i>Totaal</i>						
Totaal	100	54,6	16,6	9,4	17,4	2,1
15 tot 25 jaar	100	31,0	7,9	0,3	60,3	0,6
25 tot 45 jaar	100	67,8	16,6	0,5	13,4	1,6
45 tot 65 jaar	100	56,5	20,9	2,9	16,9	2,8
65 jaar en ouder	100	14,3	6,8	74,8	1,8	2,4
<i>Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	62,7	9,4	1,3	24,8	1,8
15 tot 25 jaar	100	39,8	8,7	0,2	50,8	0,5
25 tot 45 jaar	100	76,0	10,0	0,2	12,6	1,3
45 tot 65 jaar	100	53,1	8,6	0,9	35,0	2,4
65 jaar en ouder	100	43,7	13,5	24,9	11,9	6,1
<i>Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	50,3	12,7	0,4	34,9	1,8
15 tot 25 jaar	100	34,5	11,1	0,4	53,5	0,5
25 tot 45 jaar	100	58,5	15,6	0,2	24,4	1,3

B4.1 Sociaaleconomische categorie naar leeftijd, vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen, 2020* (vervolg)

	Totaal	Werkzaam	Uitkeringsontvanger	Pensioenontvanger	(School)kind of student	Zonder inkomen
	%					
45 tot 65 jaar	100	41,9	8,6	0,3	46,5	2,7
65 jaar en ouder	100	60,2	13,7	6,2	13,9	6,0
<i>Geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	53,2	19,5	13,8	11,4	2,2
15 tot 25 jaar	100	27,5	6,6	0,3	64,9	0,7
25 tot 45 jaar	100	67,6	19,4	0,8	10,4	1,8
45 tot 65 jaar	100	60,3	27,1	4,0	5,7	2,9
65 jaar en ouder	100	10,6	6,1	80,7	0,6	2,0
Indonesië						
<i>Totaal</i>						
Totaal	100	55,5	9,3	29,1	2,9	3,3
15 tot 25 jaar	100	41,7	4,6	0,7	51,9	1,2
25 tot 45 jaar	100	85,0	9,1	1,2	2,4	2,4
45 tot 65 jaar	100	72,2	13,3	6,7	3,5	4,2
65 jaar en ouder	100	11,1	3,5	82,2	0,7	2,6
<i>Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	69,1	10,1	13,7	4,0	3,0
15 tot 25 jaar	100	43,3	5,2	0,6	50,1	0,8
25 tot 45 jaar	100	86,7	9,0	0,6	2,2	1,5
45 tot 65 jaar	100	74,9	12,4	4,4	4,6	3,7
65 jaar en ouder	100	19,2	5,2	69,7	1,8	4,0
<i>Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	66,8	13,0	14,1	2,3	3,7
15 tot 25 jaar	100	42,1	6,5	1,4	48,3	1,7
25 tot 45 jaar	100	83,9	10,7	1,1	2,0	2,3
45 tot 65 jaar	100	73,9	15,1	5,1	2,2	3,7
65 jaar en ouder	100	25,5	7,9	60,1	1,5	5,0
<i>Geboren in buitenland</i>						
Totaal	100	25,4	5,5	64,4	1,3	3,5
15 tot 25 jaar	100	37,2	2,1	0,8	58,0	1,9
25 tot 45 jaar	100	76,0	8,0	4,9	3,6	7,5
45 tot 65 jaar	100	59,6	13,7	17,8	1,8	7,0
65 jaar en ouder	100	5,3	2,0	91,1	0,1	1,6

B4.2 Nettoarbeidsparticipatie naar herkomst

			waar- onder	waarvan								
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	overig Buiten- Europa	
Totaal	% van de 15- tot 75-jarige bevolking											
	2013	66,7	67,8	64,9	70,8	61,8	58,0	56,3	63,2	63,6	67,6	61,6
	2014	66,2	67,4	64,2	67,8	61,4	58,1	55,1	63,9	60,6	66,6	61,7
	2015	66,7	68,0	64,1	66,2	60,7	56,4	52,7	63,2	62,7	67,2	61,2
	2016	67,1	68,3	65,3	69,7	61,7	61,5	57,2	62,3	62,0	66,6	60,8
	2017	67,9	69,1	66,5	69,9	62,5	61,6	56,9	63,6	61,1	66,8	63,0
	2018	69,1	69,7	68,5	71,2	65,8	65,1	61,8	69,1	64,9	67,7	65,7
	2019	70,0	70,8	69,7	72,2	66,1	67,2	59,0	69,9	70,0	66,9	65,7
	2020	69,6	70,6	70,1	73,0	65,0	65,4	59,9	67,8	65,2	66,8	65,0
	2021	70,4	72,1	68,9	72,6	64,2	63,9	62,8	64,7	68,3	65,3	63,6

B4.2 Nettoarbeidsparticipatie naar herkomst (vervolg)

	waaronder										
	waaraan										overig Buiten- Europa
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	
	% van de 15- tot 75-jarige bevolking										
Geboren in Nederland, totaal											
2013	67,6	67,8	63,0	71,4	68,3	57,8	59,0	68,7	75,0	76,2	67,2
2014	66,8	67,4	58,7	63,4	65,7	56,3	57,4	66,0	66,1	74,4	64,6
2015	67,5	68,0	60,7	63,1	66,1	58,1	55,7	65,4	69,7	74,8	65,8
2016	68,1	68,3	62,4	61,1	69,1	62,2	63,4	67,3	72,0	76,7	68,2
2017	68,8	69,1	62,7	52,3	69,0	65,0	61,1	69,2	66,3	73,6	71,0
2018	69,8	69,7	65,9	70,5	72,7	69,0	68,5	73,7	74,7	75,4	73,4
2019	70,8	70,8	66,5	66,8	71,8	70,4	61,0	75,3	77,4	75,1	72,2
2020	70,5	70,6	67,9	65,1	71,6	69,2	68,4	71,7	73,6	74,1	71,9
2021	72,1	72,1	68,1	71,7	74,3	72,3	73,2	74,7	78,2	74,4	75,3
Geboren in Nederland, beide ouders geboren in Nederland											
2013	67,8	67,8									
2014	67,4	67,4									
2015	68,0	68,0									
2016	68,3	68,3									
2017	69,1	69,1									
2018	69,7	69,7									
2019	70,8	70,8									
2020	70,6	70,6									
2021	72,1	72,1									
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland											
2013	66,1		63,0	71,4	68,3	57,8	59,0	68,7	75,0	76,2	67,2
2014	63,1		58,7	63,4	65,7	56,3	57,4	66,0	66,1	74,4	64,6
2015	64,6		60,7	63,1	66,1	58,1	55,7	65,4	69,7	74,8	65,8
2016	67,0		62,4	61,1	69,1	62,2	63,4	67,3	72,0	76,7	68,2
2017	67,3		62,7	52,3	69,0	65,0	61,1	69,2	66,3	73,6	71,0
2018	70,7		65,9	70,5	72,7	69,0	68,5	73,7	74,7	75,4	73,4
2019	70,4		66,5	66,8	71,8	70,4	61,0	75,3	77,4	75,1	72,2
2020	70,2		67,9	65,1	71,6	69,2	68,4	71,7	73,6	74,1	71,9
2021	72,4		68,1	71,7	74,3	72,3	73,2	74,7	78,2	74,4	75,3
Geboren in buitenland											
2013	60,8		66,6	70,5	57,7	58,2	54,7	59,8	59,1	46,1	59,8
2014	62,0		68,5	69,0	58,4	59,3	53,5	62,4	58,4	45,3	60,8
2015	61,0		66,8	67,2	57,0	55,0	50,7	61,8	58,8	45,0	59,7
2016	60,8		67,4	72,5	56,6	61,0	52,8	58,9	56,4	38,0	58,4
2017	62,3		69,4	75,3	58,1	58,9	54,2	59,5	58,5	44,6	60,4
2018	64,6		70,3	71,3	61,1	61,8	57,2	65,7	60,0	43,4	63,1
2019	65,7		71,9	73,8	62,1	64,4	57,3	65,8	66,1	41,3	63,7
2020	64,3		71,6	75,5	60,2	61,6	52,5	64,7	60,5	42,0	62,6
2021	60,9		69,5	72,9	57,0	56,3	53,9	57,5	61,9	32,8	59,6

B4.3 Nettoarbeidsparticipatie naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021

	waar- onder										
	waarvan										
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	overig Buiten- Europa
	% van de 15- tot 75-jarige bevolking										
Totaal	70,4	72,1	68,9	72,6	64,2	63,9	62,8	64,7	68,3	65,3	63,6
Geslacht											
Man	74,3	75,6	74,2	80,6	68,6	67,9	64,5	70,3	70,6	67,9	69,7
Vrouw	66,5	68,5	64,1	65,2	59,8	59,8	61,0	59,7	66,0	62,8	57,6
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	71,7	75,8	64,4	60,2	60,2	58,9	65,3	57,3	49,7	.	60,8
25 tot 45 jaar	86,4	90,5	84,2	84,0	74,2	72,6	70,8	83,4	78,4	86,7	70,5
45 tot 75 jaar	59,7	60,6	57,2	63,1	56,7	55,5	53,3	55,6	66,6	57,8	56,6
Opleidingniveau											
Laag	52,8	53,4	57,6	64,9	49,2	53,6	47,1	47,3	54,3	52,9	47,5
Middelbaar	72,9	74,7	66,3	70,3	67,4	70,2	70,3	68,3	65,2	61,7	67,4
Hoog	80,9	82,0	77,5	80,2	77,9	72,1	87,0	80,0	85,6	74,5	77,5
Geboren in Nederland, totaal	72,1	72,1	68,1	71,7	74,3	72,3	73,2	74,7	78,2	74,4	75,3
Geslacht											
Man	75,4	75,6	70,6	77,1	75,0	69,4	70,5	75,7	80,8	77,5	77,3
Vrouw	68,8	68,5	65,4	64,2	73,6	75,3	76,0	73,8	74,8	71,4	73,1
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	73,5	75,8	70,9	73,2	63,0	59,6	66,4	58,6	61,5	.	65,1
25 tot 45 jaar	89,6	90,5	88,6	95,2	83,5	79,8	77,4	85,9	85,7	86,5	86,4
45 tot 75 jaar	60,9	60,6	54,8	61,5	72,7	.	.	63,0	.	70,3	75,5
Opleidingniveau											
Laag	54,0	53,4	55,2	58,9	59,2	59,4	59,7	55,3	59,4	63,3	57,1
Middelbaar	74,3	74,7	68,1	72,2	73,2	74,6	75,3	72,9	75,7	72,0	71,9
Hoog	82,2	82,0	77,5	81,4	86,6	84,0	90,9	87,7	93,2	80,8	90,8
Geboren in Nederland, beide ouders geboren in Nederland	72,1	72,1									
Geslacht											
Man	75,6	75,6									
Vrouw	68,5	68,5									
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	75,8	75,8									
25 tot 45 jaar	90,5	90,5									
45 tot 75 jaar	60,6	60,6									
Opleidingniveau											
Laag	53,4	53,4									
Middelbaar	74,7	74,7									
Hoog	82,0	82,0									
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland	72,4		68,1	71,7	74,3	72,3	73,2	74,7	78,2	74,4	75,3
Geslacht											
Man	73,6		70,6	77,1	75,0	69,4	70,5	75,7	80,8	77,5	77,3
Vrouw	71,1		65,4	64,2	73,6	75,3	76,0	73,8	74,8	71,4	73,1
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	64,9		70,9	73,2	63,0	59,6	66,4	58,6	61,5	.	65,1
25 tot 45 jaar	84,7		88,6	95,2	83,5	79,8	77,4	85,9	85,7	86,5	86,4
45 tot 75 jaar	64,3		54,8	61,5	72,7	.	.	63,0	.	70,3	75,5
Opleidingniveau											
Laag	58,0		55,2	58,9	59,2	59,4	59,7	55,3	59,4	63,3	57,1
Middelbaar	71,6		68,1	72,2	73,2	74,6	75,3	72,9	75,7	72,0	71,9
Hoog	83,7		77,5	81,4	86,6	84,0	90,9	87,7	93,2	80,8	90,8

B4.3 Nettoarbeidsparticipatie naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021 (vervolg)

			waar- onder	waarvan							overig Buiten- Europa
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	
Geboren in buitenland	% van de 15- tot 75-jarige bevolking										
<i>Geslacht</i>	60,9		69,5	72,9	57,0	56,3	53,9	57,5	61,9	32,8	59,6
Man	67,8		77,3	82,1	63,9	66,4	59,6	66,4	62,7	33,2	66,9
Vrouw	54,6		63,2	65,5	50,4	45,7	47,6	49,8	61,2	32,4	52,8
<i>Leeftijd</i>											
15 tot 25 jaar	53,9		55,4	51,6	53,2	.	.	.	.	.	56,0
25 tot 45 jaar	72,2		82,3	82,7	66,2	64,1	62,5	76,6	72,5	.	65,1
45 tot 75 jaar	53,4		59,1	64,0	51,5	51,5	50,1	54,4	61,3	23,2	55,0
<i>Opleidingniveau</i>											
Laag	47,7		59,3	66,4	43,8	49,2	38,2	43,9	50,6	25,6	44,9
Middelbaar	62,9		64,6	69,2	62,3	64,3	65,9	64,8	60,3	29,0	65,4
Hoog	73,1		77,6	79,9	70,2	61,2	81,1	70,8	78,7	43,6	72,4

B4.4 Werkloosheid naar herkomst

				waar- onder	waarvan						
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	overig Buiten- Europa
	% van de 15- tot 75-jarige bevolking										
Totaal											
2013	8,2	6,6	9,5	8,2	14,4	14,6	17,1	15,5	17,4	8,8	15,3
2014	8,3	6,7	9,4	11,2	14,8	14,8	18,4	16,0	19,0	9,5	15,0
2015	7,9	6,3	9,5	11,0	14,0	14,5	18,3	15,3	16,2	8,2	14,2
2016	7,0	5,7	7,6	8,5	12,1	11,7	13,3	13,5	15,6	8,4	12,4
2017	5,9	4,7	6,3	7,3	10,5	10,0	11,1	12,4	14,1	6,8	10,8
2018	4,9	4,0	6,0	6,5	7,8	8,3	6,8	8,1	9,7	5,0	8,6
2019	4,4	3,4	5,5	7,1	7,3	5,7	8,0	7,0	7,9	4,7	8,7
2020	4,9	3,8	5,3	4,6	8,3	6,5	8,3	9,0	9,7	4,0	9,9
2021	4,2	3,2	5,9	6,2	7,7	8,5	8,0	5,9	8,6	3,6	9,1
Geboren in Nederland, totaal											
2013	7,4	6,6	9,0	5,5	13,4	17,2	20,5	16,4	12,0	8,2	13,4
2014	7,6	6,7	9,5	8,8	14,5	18,8	21,4	17,7	20,4	8,6	13,2
2015	7,2	6,3	9,1	11,8	14,2	19,3	22,3	18,3	14,2	8,0	12,5
2016	6,4	5,7	7,7	14,4	11,4	15,0	15,0	14,2	11,7	7,3	10,7
2017	5,3	4,7	7,3	16,4	9,5	10,3	12,6	12,9	9,4	6,1	9,4
2018	4,5	4,0	6,2	5,0	7,1	9,7	7,5	8,4	7,9	4,8	6,6
2019	4,0	3,4	5,8	10,0	7,1	7,1	10,6	7,3	9,3	4,4	7,7
2020	4,4	3,8	5,7	5,3	7,9	7,0	9,0	11,9	9,0	4,0	9,4
2021	3,6	3,2	5,3	6,3	6,6	9,4	9,4	6,3	7,4	3,0	6,5
Geboren in Nederland, beide ouders geboren in Nederland											
2013	6,6	6,6									
2014	6,7	6,7									
2015	6,3	6,3									
2016	5,7	5,7									
2017	4,7	4,7									

B4.4 Werkloosheid naar herkomst (vervolg)

	Buitenlandse bevolking, 15- tot 75-jarige bevolking										
	waar- onder			waarvan							overig Buiten- Europa
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	
	% van de 15- tot 75-jarige bevolking										
2018	4,0	4,0									
2019	3,4	3,4									
2020	3,8	3,8									
2021	3,2	3,2									
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland											
2013	13,0		9,0	5,5	13,4	17,2	20,5	16,4	12,0	8,2	13,4
2014	13,9		9,5	8,8	14,5	18,8	21,4	17,7	20,4	8,6	13,2
2015	13,2		9,1	11,8	14,2	19,3	22,3	18,3	14,2	8,0	12,5
2016	11,2		7,7	14,4	11,4	15,0	15,0	14,2	11,7	7,3	10,7
2017	9,4		7,3	16,4	9,5	10,3	12,6	12,9	9,4	6,1	9,4
2018	7,3		6,2	5,0	7,1	9,7	7,5	8,4	7,9	4,8	6,6
2019	7,5		5,8	10,0	7,1	7,1	10,6	7,3	9,3	4,4	7,7
2020	8,1		5,7	5,3	7,9	7,0	9,0	11,9	9,0	4,0	9,4
2021	6,2		5,3	6,3	6,6	9,4	9,4	6,3	7,4	3,0	6,5
Geboren in buitenland											
2013	13,6		9,9	9,3	15,2	12,9	14,7	14,9	19,8	11,3	16,0
2014	13,1		9,3	11,7	15,0	11,8	16,0	14,6	18,3	13,2	15,7
2015	12,4		9,8	10,8	13,8	10,3	15,2	13,1	17,5	9,3	14,7
2016	11,0		7,6	6,8	12,6	8,9	11,7	12,9	18,1	13,9	13,0
2017	9,4		5,5	5,1	11,3	9,7	9,9	12,0	16,5	10,1	11,3
2018	7,5		5,9	6,9	8,4	6,8	6,2	7,9	10,8	5,7	9,4
2019	7,0		5,4	6,3	7,5	4,3	5,6	6,8	7,0	6,6	9,1
2020	7,4		5,1	4,5	8,6	6,0	7,6	6,1	10,1	4,2	10,0
2021	7,9		6,3	6,1	8,7	7,6	6,3	5,5	9,6	8,4	10,2

B4.5 Werkloosheid naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021

	waar- onder				waarvan						overig Buiten- Europa
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	
	% van de 15- tot 75-jarige bevolking										
Totaal	4,2	3,2	5,9	6,2	7,7	8,5	8,0	5,9	8,6	3,6	9,1
Geslacht											
Man	4,0	3,2	4,6	4,3	7,2	9,3	8,8	4,5	8,2	3,5	7,8
Vrouw	4,5	3,3	7,2	8,2	8,2	7,7	7,0	7,3	9,2	3,8	10,6
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	9,3	7,5	13,9	18,0	14,9	16,1	13,9	14,8	23,8	.	13,7
25 tot 45 jaar	3,3	2,2	4,7	4,2	7,0	7,5	7,4	5,3	6,6	3,5	8,1
45 tot 75 jaar	3,0	2,5	3,9	3,4	4,9	5,3	4,0	4,2	4,2	2,7	7,1
Opleidingniveau											
Laag	7,1	5,5	8,9	9,1	11,3	9,8	9,8	10,6	16,3	2,9	13,8
Middelbaar	4,0	3,2	6,5	6,9	7,3	6,7	9,0	6,1	9,4	4,7	8,0
Hoog	2,9	2,2	4,0	3,1	5,5	10,0	3,6	2,7	3,3	3,1	6,6
Geboren in Nederland, totaal	3,6	3,2	5,3	6,3	6,6	9,4	9,4	6,3	7,4	3,0	6,5
Geslacht											
Man	3,5	3,2	4,5	4,9	6,8	11,4	12,2	5,6	7,2	2,7	5,3

B4.5 Werkloosheid naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021 (vervolg)

	waar- onder				waarvan						
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	overig
											Buiten- Europa
	% van de 15- tot 75-jarige bevolking										
Vrouw	3,7	3,3	6,1	8,5	6,3	7,2	6,5	7,0	7,8	3,4	7,8
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	8,5	7,5	11,0	12,7	13,4	16,2	13,4	15,1	.	.	10,4
25 tot 45 jaar	2,5	2,2	4,1	2,9	4,8	6,0	7,0	4,5	4,9	3,5	3,8
45 tot 75 jaar	2,5	2,5	2,7	3,9	1,8	.	.	.	.	1,6	2,9
Opleidingniveau											
Laag	6,5	5,5	11,0	.	12,1	14,1	13,9	14,8	.	2,5	13,2
Middelbaar	3,6	3,2	4,5	4,5	6,9	6,8	9,9	7,3	.	3,3	7,9
Hoog	2,4	2,2	2,7	1,1	3,3	8,7	3,7	1,8	1,4	3,0	2,2
Geboren in Nederland, beide ouders geboren in Nederland	3,2	3,2									
Geslacht											
Man	3,2	3,2									
Vrouw	3,3	3,3									
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	7,5	7,5									
25 tot 45 jaar	2,2	2,2									
45 tot 75 jaar	2,5	2,5									
Opleidingniveau											
Laag	5,5	5,5									
Middelbaar	3,2	3,2									
Hoog	2,2	2,2									
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouder(s) geboren in buitenland	6,2		5,3	6,3	6,6	9,4	9,4	6,3	7,4	3,0	6,5
Geslacht											
Man	6,2		4,5	4,9	6,8	11,4	12,2	5,6	7,2	2,7	5,3
Vrouw	6,3		6,1	8,5	6,3	7,2	6,5	7,0	7,8	3,4	7,8
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	12,8		11,0	12,7	13,4	16,2	13,4	15,1	.	.	10,4
25 tot 45 jaar	4,7		4,1	2,9	4,8	6,0	7,0	4,5	4,9	3,5	3,8
45 tot 75 jaar	2,2		2,7	3,9	1,8	.	.	.	.	1,6	2,9
Opleidingniveau											
Laag	11,8		11,0	.	12,1	14,1	13,9	14,8	.	2,5	13,2
Middelbaar	6,2		4,5	4,5	6,9	6,8	9,9	7,3	.	3,3	7,9
Hoog	3,2		2,7	1,1	3,3	8,7	3,7	1,8	1,4	3,0	2,2
Geboren in buitenland	7,9		6,3	6,1	8,7	7,6	6,3	5,5	9,6	8,4	10,2
Geslacht											
Man	6,6		4,7	4,0	7,6	7,1	5,3	3,5	9,1	.	8,8
Vrouw	9,2		7,8	8,1	10,1	8,3	7,5	7,6	10,0	.	11,7
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	18,9		18,5	22,5	19,2	.	.	.	.	.	17,8
25 tot 45 jaar	7,5		5,0	4,4	9,3	9,5	8,1	7,5	8,2	.	9,9
45 tot 75 jaar	5,9		4,8	3,1	6,3	5,8	4,5	4,7	4,6	11,1	7,5
Opleidingniveau											
Laag	9,8		7,4	7,2	10,8	5,6	4,8	8,1	.	.	14,1
Middelbaar	7,9		8,5	8,2	7,7	6,7	8,0	5,0	9,3	.	8,0
Hoog	6,5		4,8	3,7	7,7	11,5	3,3	4,0	5,2	.	8,5

B4.6 Jeugdwerkloosheid naar herkomst

			waar- onder	waarvan							
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	overig Buiten- Europa
	% van de 15- tot 25-jarige bevolking										
Totaal											
2013	14,2	11,1	15,8	.	23,8	21,0	25,6	29,6	27,4	.	22,4
2014	13,7	10,4	15,5	18,3	24,6	25,5	27,9	27,3	.	.	21,1
2015	12,6	9,5	16,3	.	22,0	25,2	24,1	22,9	.	.	20,4
2016	12,1	9,7	14,0	.	19,3	18,6	18,4	21,0	.	.	18,3
2017	10,4	8,3	11,1	14,6	17,0	15,5	14,0	20,5	22,2	.	16,6
2018	8,9	7,6	10,7	10,3	12,4	15,4	9,3	9,6	17,3	.	12,2
2019	8,5	6,5	11,4	15,8	13,0	8,7	16,5	17,9	15,8	.	11,7
2020	10,6	8,4	15,5	10,9	15,7	14,7	14,9	16,0	.	.	15,7
2021	9,3	7,5	13,9	18,0	14,9	16,1	13,9	14,8	23,8	.	13,7
Geboren in Nederland, totaal											
2013	13,6	11,1	15,9	.	22,8	21,6	26,2	26,2	.	.	21,3
2014	13,2	10,4	13,7	.	24,8	25,7	28,0	26,3	.	.	21,6
2015	12,1	9,5	15,5	.	22,0	24,6	25,0	23,2	.	.	19,4
2016	11,7	9,7	14,6	.	19,0	19,1	17,8	21,2	.	.	18,3
2017	9,9	8,3	10,9	.	15,8	15,4	13,4	20,4	.	.	14,4
2018	8,6	7,6	10,2	.	12,1	15,7	9,5	10,6	.	.	11,6
2019	8,1	6,5	10,2	.	12,9	8,5	16,9	16,9	.	.	10,6
2020	10,0	8,4	14,2	.	14,4	15,2	14,1	15,7	.	.	13,6
2021	8,5	7,5	11,0	12,7	13,4	16,2	13,4	15,1	.	.	10,4
Geboren in Nederland, beide ouders geboren in Nederland											
2013	11,1	11,1									
2014	10,4	10,4									
2015	9,5	9,5									
2016	9,7	9,7									
2017	8,3	8,3									
2018	7,6	7,6									
2019	6,5	6,5									
2020	8,4	8,4									
2021	7,5	7,5									
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland											
2013	19,5		15,9	.	22,8	21,6	26,2	26,2	.	.	21,3
2014	20,3		13,7	.	24,8	25,7	28,0	26,3	.	.	21,6
2015	18,5		15,5	.	22,0	24,6	25,0	23,2	.	.	19,4
2016	16,7		14,6	.	19,0	19,1	17,8	21,2	.	.	18,3
2017	13,7		10,9	.	15,8	15,4	13,4	20,4	.	.	14,4
2018	11,1		10,2	.	12,1	15,7	9,5	10,6	.	.	11,6
2019	12,0		10,2	.	12,9	8,5	16,9	16,9	.	.	10,6
2020	13,8		14,2	.	14,4	15,2	14,1	15,7	.	.	13,6
2021	12,8		11,0	12,7	13,4	16,2	13,4	15,1	.	.	10,4
Geboren in buitenland											
2013	20,6		15,6	.	26,3	.	.	.	.	.	23,9
2014	19,4		17,7	.	23,7	.	.	.	.	.	20,4
2015	18,4		18,2	.	22,2	.	.	.	.	.	21,6
2016	16,4		12,9	.	20,2	.	.	.	.	.	18,4

B4.6 Jeugdwerkloosheid naar herkomst (vervolg)

				waar- onder	waarvan						overig Buiten- Europa
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	
	% van de 15- tot 25-jarige bevolking										
2017	16,5		11,5	.	21,1	.	.	.	.	.	20,3
2018	12,5		11,6	.	13,2	.	.	.	.	.	13,1
2019	12,9		13,8	.	13,5	.	.	.	.	.	13,2
2020	17,0		18,0	.	19,7	.	.	.	.	.	19,1
2021	18,9		18,5	22,5	19,2	.	.	.	.	.	17,8

B4.7 Onbenut arbeidspotentieel naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021

	waar- onder				waarvan						
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	overig Buiten- Europa
	% van de 15- tot 75-jarige bevolking										
Totaal	10	9	12	12	16	16	17	13	17	9	18
Geslacht											
Man	9	8	9	6	14	14	17	11	14	8	16
Vrouw	11	9	14	17	17	17	17	14	20	10	21
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	25	23	26	27	31	28	38	28	35	.	30
25 tot 45 jaar	9	7	11	11	15	15	14	14	16	9	16
45 tot 75 jaar	6	5	7	6	10	10	7	9	10	7	13
Opleidingniveau											
Laag	13	10	14	14	19	15	19	17	23	7	22
Middelbaar	10	9	13	12	16	17	18	12	20	10	20
Hoog	8	7	9	8	12	15	10	11	10	9	14
Geboren in Nederland, totaal	9	9	10	10	16	18	24	16	18	8	19
Geslacht											
Man	8	8	9	4	15	17	25	15	14	7	17
Vrouw	10	9	12	17	17	19	23	16	23	9	21
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	24	23	25	21	30	29	37	26	30	.	27
25 tot 45 jaar	7	7	8	4	12	12	13	13	14	9	13
45 tot 75 jaar	6	5	5	6	7	.	.	9	.	6	6
Opleidingniveau											
Laag	12	10	16	24	23	22	31	26	26	7	27
Middelbaar	10	9	10	7	18	19	25	15	20	9	24
Hoog	7	7	6	2	10	12	10	10	12	9	10
Geboren in Nederland, beide ouders geboren in Nederland	9	9									
Geslacht											
Man	8	8									
Vrouw	9	9									
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	23	23									
25 tot 45 jaar	7	7									
45 tot 75 jaar	5	5									
Opleidingniveau											
Laag	10	10									
Middelbaar	9	9									

B4.7 Onbenut arbeidspotentieel naar herkomst en achtergrondkenmerken, 2021 (vervolg)

	waar- onder			waarvan							overig Buiten- Europa
	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	nieuwe EU	Buiten- Europa	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië	
% van de 15- tot 75-jarige bevolking											
Hoog	7	7									
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland	14		10	10	16	18	24	16	18	8	19
Geslacht											
Man	13		9	4	15	17	25	15	14	7	17
Vrouw	16		12	17	17	19	23	16	23	9	21
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	29		25	21	30	29	37	26	30	.	27
25 tot 45 jaar	11		8	4	12	12	13	13	14	9	13
45 tot 75 jaar	6		5	6	7	.	.	9	.	6	6
Opleidingniveau											
Laag	21		16	24	23	22	31	26	26	7	27
Middelbaar	15		10	7	18	19	25	15	20	9	24
Hoog	9		6	2	10	12	10	10	12	9	10
Geboren in buitenland	14		12	12	15	14	11	11	16	11	18
Geslacht											
Man	12		9	7	13	12	10	8	14	13	16
Vrouw	17		15	17	17	16	12	13	19	10	20
Leeftijd											
15 tot 25 jaar	32		27	30	34	.	.	.	.	.	33
25 tot 45 jaar	15		12	11	17	19	15	17	17	.	17
45 tot 75 jaar	10		9	6	11	10	8	9	9	10	14
Opleidingniveau											
Laag	15		12	12	16	10	11	12	21	7	21
Middelbaar	15		16	15	15	15	11	9	20	13	19
Hoog	13		11	10	15	19	9	12	9	11	16

B4.8 Werkzame beroepsbevolking met flexwerk naar herkomst, 2021

	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	Buiten-Europa
% werkzame beroepsbevolking				
Totaal				
<i>Soort dienstverband</i>				
Flexibel	28	26	32	35
Zzp'er	12	12	13	10
Geboren in Nederland, totaal				
<i>Soort dienstverband</i>				
Flexibel	27	26	34	39
Zzp'er	12	12	10	10
Geboren in Nederland, beide ouders geboren in Nederland				
<i>Soort dienstverband</i>				
Flexibel	26	26	0	0
Zzp'er	12	12	0	0
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland				
<i>Soort dienstverband</i>				
Flexibel	37	0	34	39
Zzp'er	10	0	10	10
Geboren in buitenland				
<i>Soort dienstverband</i>				

B4.8 Werkzame beroepsbevolking met flexwerk naar herkomst, 2021 (vervolg)

	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	Buiten-Europa
	% werkzame beroepsbevolking			
Flexibel	31	0	31	31
Zzp'er	12	0	15	11

B4.9 Beroepsklasse naar herkomst, 2021

	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	Buiten-Europa
	% werkzame beroepsbevolking			
Totaal				
<i>Beroepsklasse</i>				
Pedagogische beroepen	7	8	6	7
Creatieve en taalkundige beroepen	3	3	3	2
Commerciële beroepen	11	11	11	12
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	19	20	19	18
Managers	5	5	5	4
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	4	4	3	4
Technische beroepen	14	13	16	14
ICT beroepen	5	5	8	6
Agrarische beroepen	2	2	1	1
Zorg en welzijn beroepen	14	15	12	13
Dienstverlenende beroepen	7	7	7	10
Transport en logistiek beroepen	7	7	7	8
Overig	2	1	2	2
Totaal	100	100	100	100
Geboren in Nederland, totaal				
<i>Beroepsklasse</i>				
Pedagogische beroepen	8	8	7	8
Creatieve en taalkundige beroepen	3	3	3	3
Commerciële beroepen	12	11	13	15
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	20	20	17	21
Managers	5	5	7	4
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	4	4	3	5
Technische beroepen	13	13	14	11
ICT beroepen	5	5	6	5
Agrarische beroepen	2	2	1	0
Zorg en welzijn beroepen	15	15	15	13
Dienstverlenende beroepen	7	7	6	6
Transport en logistiek beroepen	7	7	8	9
Overig	1	1	1	1
Totaal	100	100	100	100
Geboren in Nederland, beide ouders geboren in Nederland				
<i>Beroepsklasse</i>				
Pedagogische beroepen	8			
Creatieve en taalkundige beroepen	3			
Commerciële beroepen	11			
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	20			
Managers	5			
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	4			
Technische beroepen	13			
ICT beroepen	5			
Agrarische beroepen	2			
Zorg en welzijn beroepen	15			
Dienstverlenende beroepen	7			
Transport en logistiek beroepen	7			

B4.9 Beroepsklasse naar herkomst, 2021 (vervolg)

	Totaal	Nederland	Europa (excl NL)	Buiten- Europa
% werkzame beroepsbevolking				
Overig	1			
Totaal	100			
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland				
<i>Beroepsklasse</i>				
Pedagogische beroepen	8		7	8
Creatieve en taalkundige beroepen	3		3	3
Commerciële beroepen	14		13	15
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	20		17	21
Managers	5		7	4
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	4		3	5
Technische beroepen	12		14	11
ICT beroepen	5		6	5
Agrarische beroepen	0		1	0
Zorg en welzijn beroepen	13		15	13
Dienstverlenende beroepen	6		6	6
Transport en logistiek beroepen	9		8	9
Overig	1		1	1
Totaal	100		100	100
Geboren in buitenland				
<i>Beroepsklasse</i>				
Pedagogische beroepen	6		6	6
Creatieve en taalkundige beroepen	3		4	2
Commerciële beroepen	9		9	8
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	17		19	16
Managers	4		4	4
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	3		2	3
Technische beroepen	17		18	16
ICT beroepen	7		9	6
Agrarische beroepen	1		1	1
Zorg en welzijn beroepen	12		10	13
Dienstverlenende beroepen	12		8	13
Transport en logistiek beroepen	7		7	7
Overig	3		3	4
Totaal	100		100	100

B4.10 Gestandaardiseerd inkomen naar leeftijd en herkomst, vijf grootste Buiten-Europese herkomstgroepen, 2020*

	Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië
gemiddeld (x 1 000 euro)						
Totaal						
<i>Totaal</i>	35,0	27,5	24,6	30,2	28,0	37,0
15 tot 25 jaar	15,8	20,0	19,6	15,9	11,9	14,3
25 tot 45 jaar	33,3	27,8	25,3	29,2	27,0	35,0
45 tot 65 jaar	39,8	28,8	25,4	32,8	32,4	40,3
65 jaar en ouder	30,5	19,6	20,7	25,9	27,7	33,9
Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland						
<i>Totaal</i>	35,4	29,0	28,3	32,9	34,6	40,0
15 tot 25 jaar	14,5	17,0	16,4	15,8	14,1	15,3
25 tot 45 jaar	33,4	26,9	27,5	30,2	32,7	36,0
45 tot 65 jaar	40,7	32,8	31,1	37,5	40,1	42,8
65 jaar en ouder	31,6	38,7	28,0	34,8	37,2	40,2

B4.10 Gestandaardiseerd inkomen naar leeftijd en herkomst, vijf grootste Buiten-Europese herkomstsgroepen, 2020* (vervolg)

	Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	Nederlandse Cariben	Indonesië
	gemiddeld (x 1 000 euro)					
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland						
<i>Totaal</i>	29,6	28,9	26,3	30,3	25,7	36,7
15 tot 25 jaar	17,6	20,7	19,9	16,8	14,0	17,0
25 tot 45 jaar	28,5	28,4	26,5	29,0	25,3	33,6
45 tot 65 jaar	31,6	30,5	27,1	33,4	29,8	37,8
65 jaar en ouder	30,9	25,7	25,7	32,2	29,6	36,0
Geboren in buitenland						
<i>Totaal</i>	28,9	26,3	23,0	29,4	26,5	31,9
15 tot 25 jaar	13,0	20,3	20,4	13,9	10,7	10,4
25 tot 45 jaar	28,7	27,3	23,6	29,0	25,4	31,0
45 tot 65 jaar	31,8	27,6	23,9	31,6	30,5	35,5
65 jaar en ouder	26,3	18,7	19,6	24,8	27,0	30,9

B8. Verschillen tussen bevolkingsgroepen in COVID-19-ziekenhuisopnamen in 2020

B8.1a Kenmerken van herkomstsgroepen in de bevolking, 1 maart 2020

	Welvaart ²⁾		Leeftijd		Geslacht
	hoge welvaart	lage welvaart	jonger dan 20 jaar	65-plus	mannen
Geboren in Nederland	%				
<i>waarvan met herkomst</i>	20	17	22	22	50
Nederland	21	16	20	23	50
Europa ¹⁾	18	23	32	26	50
Turkije	4	39	42	0	52
Marokko	2	53	54	0	51
Suriname	8	31	34	1	50
Nederlandse Cariben	8	42	50	0	51
Indonesië	22	17	6	15	51
Overig Buiten-Europa	11	39	64	1	51
<i>waarvan met in buitenland geboren ouders</i>					
Eén	17	24	35	16	50
Twee	6	43	45	3	51

B8.1a Kenmerken van herkomstgroepen in de bevolking, 1 maart 2020 (vervolg)

	Welvaart ²⁾		Leeftijd		Geslacht
	hoge welvaart	lage welvaart	jonger dan 20 jaar	65-plus	mannen
	%				
Geboren in buitenland	10	42	9	14	48
<i>waarvan met herkomst</i>					
Europa ¹⁾	15	30	10	11	47
Turkije	4	46	3	13	51
Marokko	2	60	2	16	51
Suriname	8	34	2	24	44
Nederlandse Cariben	7	47	7	15	49
Indonesië	18	24	1	68	43
Overig Buiten-Europa	10	51	14	7	49

¹⁾ Europa excl. Nederland.

²⁾ als aandeel van personen waarvoor de welvaart bekend is.

B8.1b Kenmerken van herkomstgroepen in de bevolking, 1 maart 2020

	Huishoudensgrootte		Woonregio	Zorggebruik 65-plussers	
	1 persoon	5 of meer	GGD 4 grote steden	thuiszorg	instellingszorg
	%				
Geboren in Nederland	18	12	25	3	5
<i>waarvan met herkomst</i>					
Nederland	19	11	23	3	5
Europa ¹⁾	20	10	29	3	6
Turkije	8	30	47	.	.
Marokko	10	46	58	.	.
Suriname	16	15	61	2	4
Nederlandse Cariben	14	18	47	.	.
Indonesië	22	7	34	2	2
Overig Buiten-Europa	9	25	43	2	3
<i>waarvan met in buitenland geboren ouders</i>					
Eén	18	14	34	4	6
Twee	12	28	51	4	6
Geboren in buitenland	54	13	45	4	4
<i>waarvan met herkomst</i>					
Europa ¹⁾	31	7	39	3	5
Turkije	16	19	48	6	2
Marokko	17	31	59	5	1
Suriname	33	7	67	4	4
Nederlandse Cariben	36	9	52	2	5
Indonesië	36	3	34	4	6
Overig Buiten-Europa	25	17	43	3	2

¹⁾ Europa excl. Nederland.

²⁾ als aandeel van personen waarvoor de welvaart bekend is.

B8.2 Risk ratio COVID-19-opname, geboren in buitenland, 2020

Herkomstgroep	Risk ratio's		
	model 1	model 2	model 3
Nederland	ref	ref	ref

B8.2 Risk ratio COVID-19-opname, geboren in buitenland, 2020 (vervolg)

	Risk ratio's		
	model 1	model 2	model 3
Europa ¹⁾	0,94	0,92	0,87*
Turkije	5,12*	4,74*	3,97*
Marokko	5,87*	5,22*	4,24*
Suriname	3,92*	3,59*	3,23*
Nederlandse Cariben	2,58*	2,46*	2,21*
Indonesië	1,49*	1,45*	1,44*
Overig Buiten-Europa	2,13*	2,01*	1,75*
Geslacht			
Mannen	ref	ref	ref
Vrouwen	0,60*	0,60*	0,59*
Leeftijd			
0 tot 20 jaar	ref	ref	ref
20 tot 40 jaar	5*	5*	5*
40 tot 50 jaar	16*	17*	18*
50 tot 55 jaar	30*	33*	36*
55 tot 60 jaar	42*	46*	51*
60 tot 65 jaar	56*	64*	71*
65 tot 70 jaar	68*	79*	86*
70 tot 75 jaar	90*	104*	111*
75 tot 80 jaar	134*	156*	164*
80 tot 85 jaar	163*	190*	196*
85 tot 90 jaar	188*	219*	224*
90 tot 95 jaar	156*	181*	185*
95 jaar of ouder	108*	123*	126*
Regio			
GGD regio 4 grote steden		ref	ref
Overige regio's		0,84*	0,84*
Personen in huishouden			
1		0,76*	0,69*
2		0,76*	0,75*
3		0,85*	0,85*
4		0,86*	0,87*
5 of meer		ref	ref
Welvaarniveau			
Hoogste 20% (van bekend)			ref
Op 1 na hoogste 20% (van bekend)			1,21*
Middelste 20% (van bekend)			1,38*
Op 1 na laagste 20% (van bekend)			1,51*
Laagste 20% (van bekend)			1,73*
Welvaart onbekend			1,53*

¹⁾ Europa excl. Nederland.

B8.3 Risk ratio COVID-19-opname naar zorggebruik, geboren in buitenland, 2020

	Risk ratio		
	geen zorg	thuiszorg	institutionele zorg
Herkomstgroep			
Nederland	ref	ref	ref
Europa ¹⁾	0,96	0,84	0,96
Turkije	5,23*	2,99*	2,38*
Marokko	6,11*	3,07*	3,53*
Suriname	4,05*	1,96*	2,92*
Nederlandse Cariben	2,69*	1,19	1,54
Indonesië	1,59*	1,02	1,10

B8.3 Risk ratio COVID-19-opname naar zorggebruik, geboren in buitenland, 2020 (vervolg)

	Risk ratio		
	geen zorg	thuiszorg	institutionele zorg
Overig Buiten-Europa	2,15*	1,63*	2,25*
Geslacht			
Mannen	ref	ref	ref
Vrouwen	0,59*	0,64*	0,66*
Leeftijd			
0 tot 20 jaar	ref	ref	ref
20 tot 40 jaar	5*	1	4
40 tot 50 jaar	17*	3	10
50 tot 55 jaar	32*	6*	10
55 tot 60 jaar	43*	11*	18
60 tot 65 jaar	57*	14*	22
65 tot 70 jaar	67*	30*	28
70 tot 75 jaar	88*	28*	35
75 tot 80 jaar	125*	40*	41*
80 tot 85 jaar	143*	41*	37*
85 tot 90 jaar	148*	40*	32*
90 tot 95 jaar	127*	26*	19
95 jaar of ouder	93*	15*	12

¹⁾ Europa excl. Nederland.

B8.4 Risk ratio COVID-19-opname, 20- tot 50-jarigen, 2020

	Risk ratio's		
	model 1	model 2	model 3
Herkomst			
Nederland	ref	ref	ref
Geboren in Nederland, 1 of 2 ouders geboren in buitenland			
Europa ¹⁾	1,18	1,18	1,16
Turkije	5,48*	4,98*	4,65*
Marokko	7,10*	6,22*	5,73*
Suriname	4,35*	3,97*	3,78*
Nederlandse Cariben	1,46	1,40	1,34
Indonesië	1,85*	1,83*	1,81*
Overig Buiten-Europa	2,35*	2,21*	2,15*
Geboren in buitenland			
Europa ¹⁾	0,99	0,98	0,94
Turkije	6,36*	5,63*	5,14*
Marokko	6,10*	5,06*	4,52*
Suriname	5,84*	5,35*	5,03*
Nederlandse Cariben	4,10*	3,92*	3,61*
Indonesië	3,28*	3,23*	3,10*
Overig Buiten-Europa	2,43*	2,30*	2,14*
Geslacht			
Mannen	ref	ref	ref
Vrouwen	0,85*	0,83*	0,82*
Leeftijd			
20 tot 30 jaar	ref	ref	ref
30 tot 40 jaar	2,42*	2,36*	2,37*
40 tot 50 jaar	5,67*	5,44*	5,50*
Regio			
GGD regio 4 grote steden		ref	ref
Overige regio's		0,76*	0,74*
Personen in huishouden			
1		0,65*	0,63*

B8.4 Risk ratio COVID-19-opname, 20- tot 50-jarigen, 2020 (vervolg)

	Risk ratio's		
	model 1	model 2	model 3
2		0,70*	0,71*
3		0,75*	0,76*
4		0,80*	0,82*
5 of meer		ref	ref
Welvaartniveau			
Hoogste 20% (van bekend)			ref
Op 1 na hoogste 20% (van bekend)			1,15
Middelste 20% (van bekend)			1,26*
Op 1 na laagste 20% (van bekend)			1,32*
Laagste 20% (van bekend)			1,45*
Welvaart onbekend			1,31

¹⁾ Europa excl. Nederland.

B8.5 Risk ratio COVID-19-opname, geboren in Nederland, 20- tot 50-jarigen, 2020

	Risk ratio	
	model 1	model 2
Aantal in buitenland geboren ouders		
Nederlandse herkomst	ref	ref
Eén ouder in buitenland geboren	1,21	0,91
Beide ouders in buitenland geboren	4,43*	2,35*
Geslacht		
Mannen	ref	ref
Vrouwen	0,90	0,91
Leeftijd		
20 tot 30 jaar	ref	ref
30 tot 40 jaar	2*	2*
40 tot 50 jaar	5*	5*
Regio		
GGD regio 4 grote steden	ref	ref
Overige regio's	0,76*	0,77*
Personen in huishouden		
1	0,74*	0,77*
2	0,76*	0,79
3	0,82	0,85
4	0,88	0,90
5 of meer	ref	ref
Welvaartniveau		
Hoogste 20% (van bekend)	ref	ref
Op 1 na hoogste 20% (van bekend)	1,11	1,10
Middelste 20% (van bekend)	1,29	1,27
Op 1 na laagste 20% (van bekend)	1,29	1,27
Laagste 20% (van bekend)	1,34*	1,30
Welvaart onbekend	2,85*	2,8*
Herkomst (voor ouders geboren in buitenland)		
Europa ¹⁾		ref
Turkije		2,10*
Marokko		2,60*
Suriname		1,89*
Nederlandse Cariben		0,87
Indonesië		1,51
Overig Buiten-Europa		1,33

¹⁾ Europa excl. Nederland.

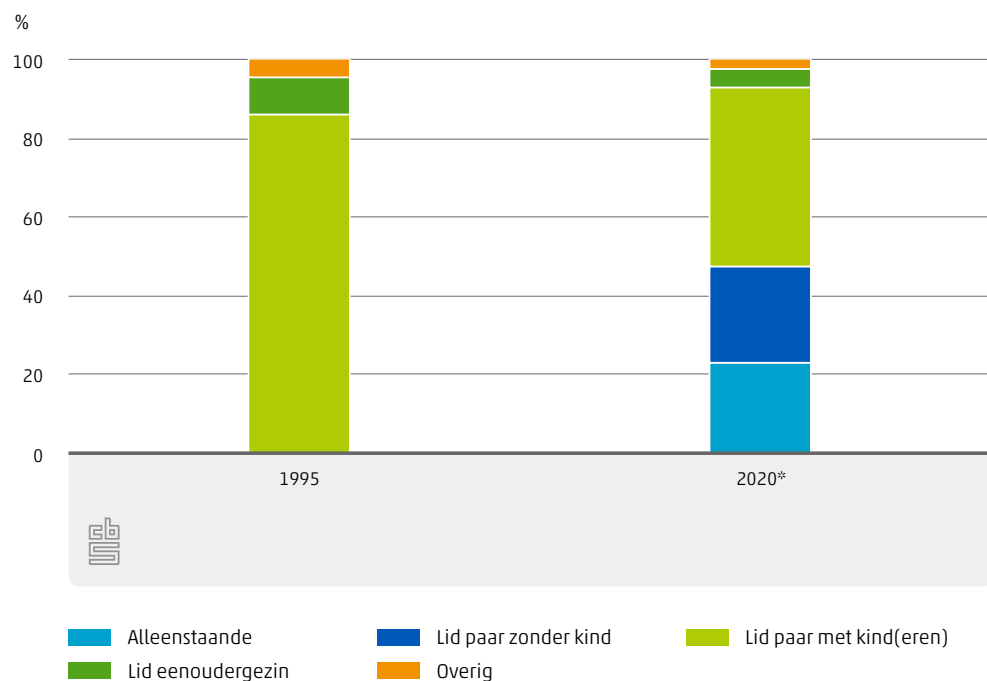
B10. Inkomensmobiliteit tussen familiegeneraties naar herkomst

Voor de interpretatie van de uitkomsten over intergenerationele inkomensmobiliteit in paragraaf 10.3 is de demografische en sociaaleconomische opbouw van de onderzoekspopulatie van belang.

Huishoudenssamenstelling

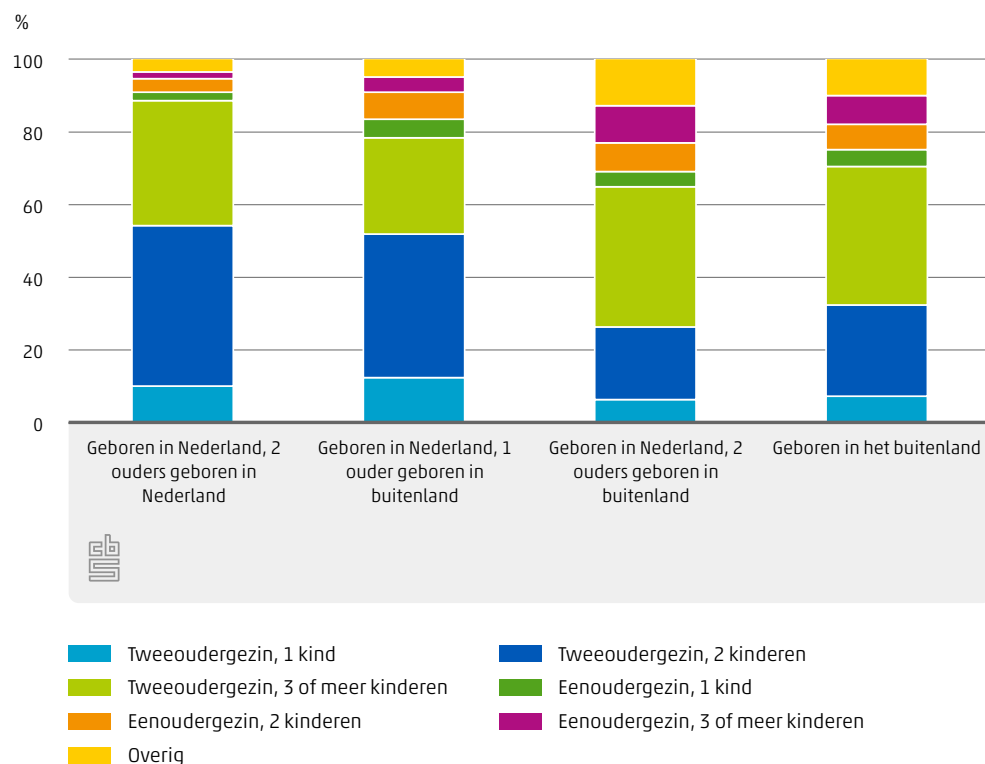
De onderzoekspopulatie bestaat voor 49 procent uit mannen en 51 procent is vrouw. De leeftijd loopt uiteen van 25 tot 43 jaar in 2020. Gemiddeld waren zij toen 33 jaar. Het hoofd van het huishouden in 1995 (bij paren was dat vrijwel altijd een man, bij eenoudergezinnen 9 van de 10 keer een vrouw) was gemiddeld bijna 40 jaar. Bij (echt)paren was de partner gemiddeld ruim 37 jaar in 1995. Het merendeel van de kinderen groeide op met twee ouders en maakte zelf ook relatief vaak deel uit van een paar in 2020. Meestal hadden ze zelf inmiddels ook kinderen.

B10.1 Huishoudenssamenstelling

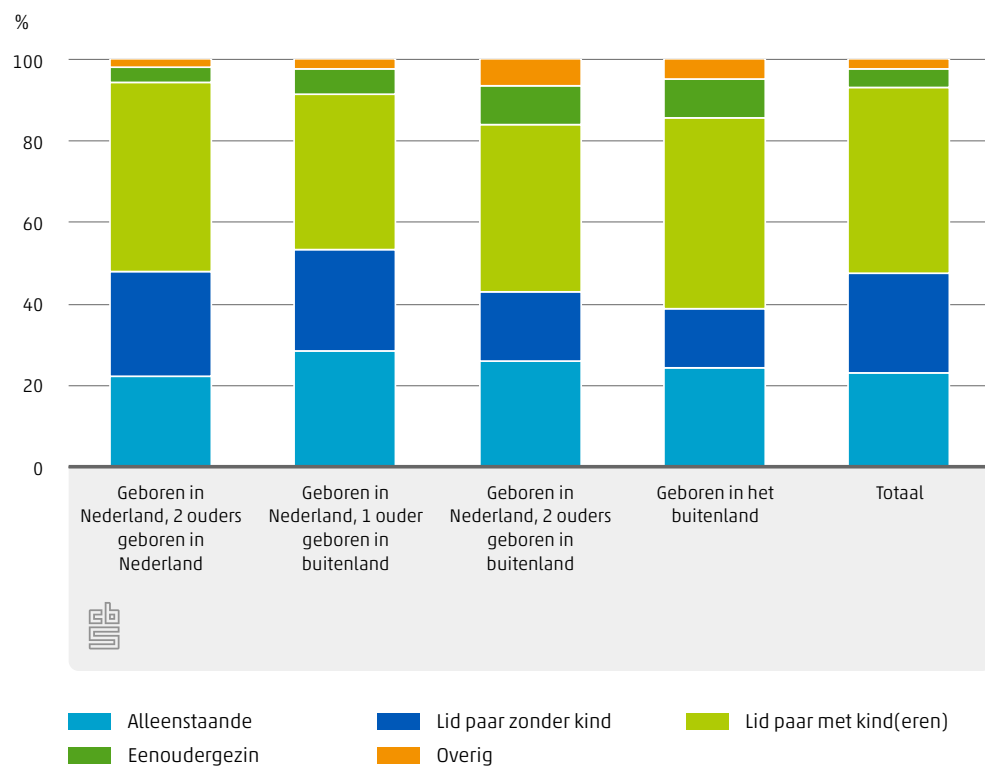

In Nederland geboren kinderen met twee in het buitenland geboren ouders en elders geboren groeiden vaker op in een groot gezin (drie of meer kinderen) dan in Nederland geboren kinderen met één of zonder elders geboren ouder. Opgroeien in een eenoudergezin kwam bovendien vaker voor onder de eerste twee genoemde groepen (figuur B10.2). Ook zijn zij 25 jaar later zelf ook vaker eenouder. Mensen van Nederlandse komaf en hier geboren mensen met één in het buitenland geboren ouder maken op hun beurt vaker deel uit van een paar zonder kinderen (figuur B10.3).

B10.2 Type huishouden, 1995

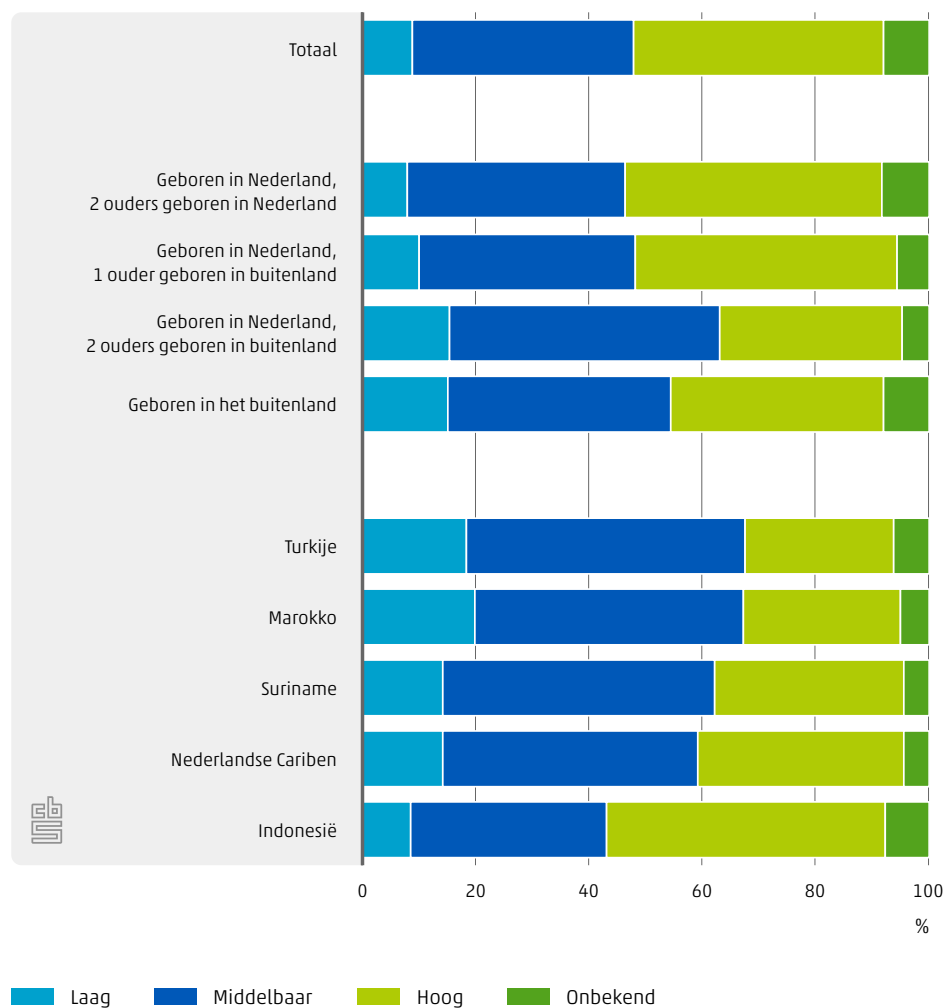
B10.3 Type huishouden, 2020*

Opleidingsniveau

Terwijl mensen met een Nederlandse herkomst en in Nederland geboren van wie één ouder in het buitenland geboren is relatief vaak hoogopgeleid zijn, komt een laag opleidingsniveau betrekkelijk veel voor onder elders geboren en hier geboren met beide ouders in het buitenland geboren. Turkse en Marokkaanse Nederlanders zijn eveneens vaak laagopgeleid, en ook middelbaar opgeleiden maken een relatief groot deel van deze groepen uit. Ook bij andere klassieke migratielanden, met uitzondering van Indonesië, komt een middelbaar opleidingsniveau verhoudingsgewijs vaak voor. Van de Indonesische Nederlanders is een bovengemiddeld deel (bijna de helft) hoog opgeleid.

B10.4 Opleidingsniveau, 2020*

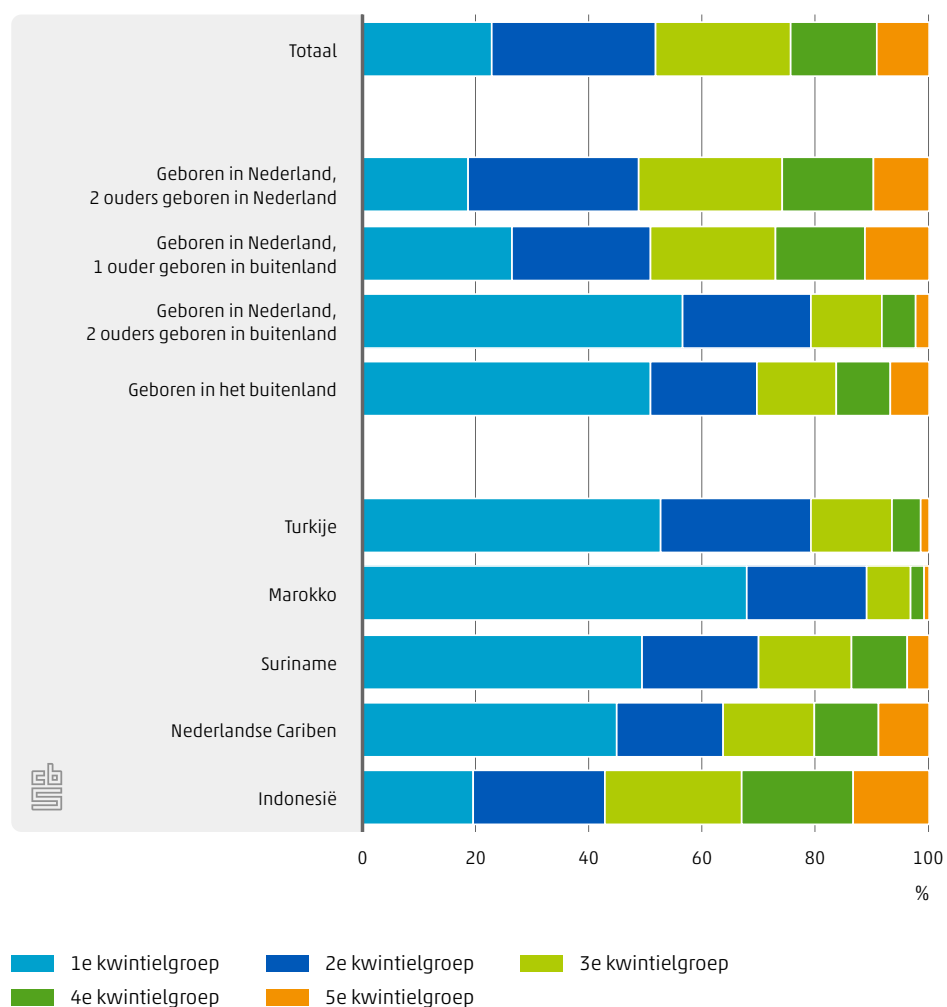

Inkomenspositie ouders en kinderen

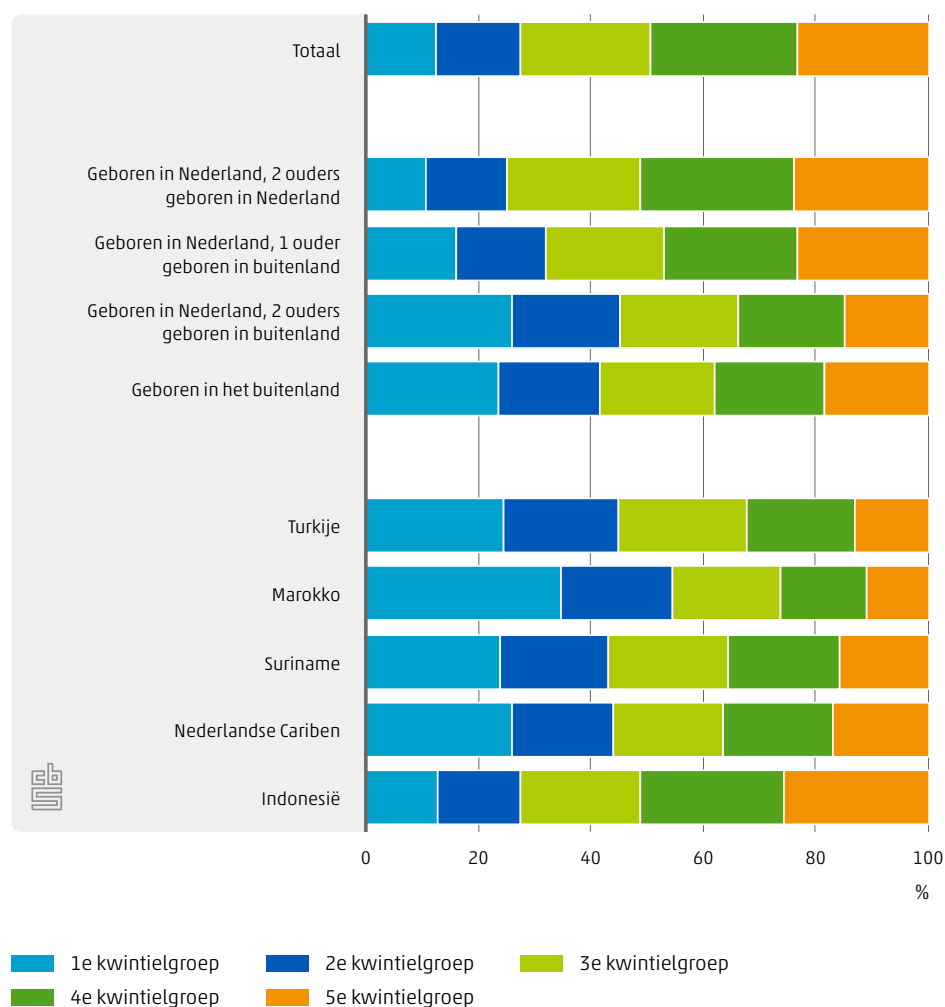
Als beide ouders of één van de ouders in Nederland geboren zijn, kwam een inkomen in de hoogste twee kwintielgroepen verhoudingsgewijs vaak voor in 1995. Ook bij de ouders van Indonesische Nederlanders was dat zo. Met beide ouders in het buitenland geboren viel het merendeel in de laagste kwintielgroep. Dat gold ook voor de ouders van Turkse en Marokkaanse Nederlanders. Een hoog inkomen kwam onder hen weinig voor. Een kwart eeuw later waren de verschillen in inkomenspositie tussen de inmiddels volwassen kinderen

vergelijkbaar, maar wel een stuk kleiner (zie figuur B10.6). Dit duidt er op dat de kinderen ten opzichte van hun ouders geklommen zijn op de inkomensladder.

B10.5 Inkomenskwintielgroep ouders, 1995

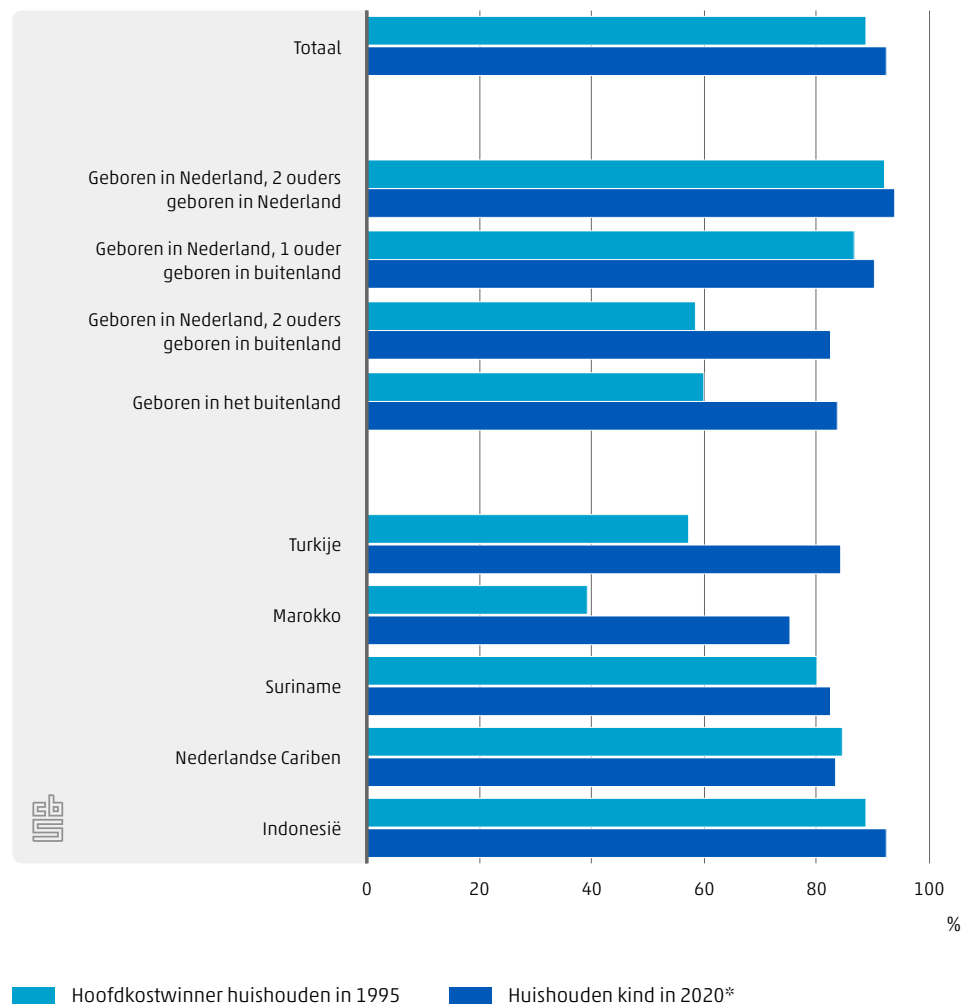

B10.6 Inkomenskwintielgroep kinderen, 2020*

Terwijl een ruime meerderheid van de volwassen kinderen in 2020 voornamelijk rondkwam van werkinkomsten, gold dat bij Turkse, Surinaamse en Caribische Nederlanders voor een krappe meerderheid. Vooral Marokkaanse Nederlanders groeiden op met een hoofdkostwinner die in 1995 een hoofdzakelijk overdrachtsinkomen had. In lijn hiermee liet nadere analyse op basis van het Inkomenspanelonderzoek zien dat in 1995 hoofdkostwinners (20–64 jaar) met een Marokkaanse herkomst met 51 procent ruim 2 keer zo vaak als gemiddeld een uitkering hadden.

B10.7 Werk als voornaamste inkomstenbron

Schatten van correlaties

Deze studie schat het verband tussen de relatieve inkomenspositie van de ouders en kinderen (per herkomstgroep) met het volgende lineaire-regressiemodel:

$$y_{hi} = \alpha + \alpha_h d_{hi} + \beta_h x_{hi} + \varepsilon_{hi}$$

waarbij y_{hi} de relatieve inkomenspositie (percentielgroep) van kind i uit herkomstgroep h is in 2020, en x_{hi} de percentielgroep van diens ouder(s) in 1995. De dummy d_{hi} heeft de waarde 1 als het kind tot herkomstgroep h behoort, en 0 anders. De constante α is de schatting van de gemiddelde percentielgroep die kinderen met ouders helemaal onderaan de inkomensverdeling bereiken. De constanten α_h geven aan hoeveel percentielgroepen kinderen met herkomst h daar gemiddeld boven of onder zitten. De coëfficiënt β_h geeft voor herkomstgroep h de hellingshoek ('steilheid') van het lineaire verband tussen de percentielgroepen van ouders en kinderen weer en heeft een waarde tussen 0 en 1. Hoe groter de waarde, hoe groter de samenhang (correlatie). Door in het model extra verklarende kenmerken op te nemen (zoals leeftijd en opleidingsniveau), wordt de correlatie in de regel kleiner. Met het meenemen van extra verklarende variabelen stelt de regressieanalyse vast wat de netto samenhang is tussen de inkomenspositie van ouders en

kinderen, en of een eerder geconstateerd verschil tussen de onderscheiden herkomstgroepen en -landen overeind blijft. Met andere woorden: zijn correlatieverschillen tussen groepen toe te schrijven aan een andere opbouw naar geslacht, huishoudenssamenstelling of opleidingsniveau?

In studies naar intergenerationele inkomensmobiliteit wordt ook wel het verband tussen de logaritme van het inkomen van ouders en kinderen onderzocht met lineaire regressieanalyse. De geschatte regressiecoëfficiënt wordt dan aangeduid met elasticiteit (zie Van den Brakel en Moonen, 2011). Het nadeel hiervan is dat inkomens kleiner of gelijk aan 0 verloren gaan. Ook is het verband tussen de loginkomens doorgaans niet-lineair, wat ten koste gaat van de robuustheid van de elasticiteit. Het verband tussen de relatieve inkomensposities is vrijwel lineair (zie ook Chetty et al., 2014 en Jongen et al., 2019). Met $\alpha + \alpha_h + \beta_h x_{hi}$ kan de percentielgroep van kind i uit herkomstgroep h met ouders in percentielgroep x geschat worden (zie de figuren 10.3.10 en 10.3.11 in hoofdstuk 10).

B10.8 Correlatie inkomenspositie kinderen in 2020 en ouders in 1995

	Model 0			Model 1			Model 2			Model 3		
	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens
Totaal	0,220	0,218	0,222	0,209	0,207	0,211	0,175	0,173	0,177	0,101	0,099	0,103
Geboorteland												
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland	0,196	0,193	0,198	0,186	0,184	0,189	0,165	0,163	0,167	0,089	0,087	0,091
Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland	0,218	0,210	0,226	0,201	0,193	0,208	0,159	0,152	0,166	0,088	0,081	0,094
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland	0,203	0,194	0,212	0,182	0,173	0,191	0,149	0,141	0,158	0,103	0,095	0,111
Geboren in het buitenland	0,212	0,202	0,223	0,202	0,192	0,213	0,167	0,158	0,177	0,121	0,112	0,129
Herkomstland												
Turkije	0,133	0,116	0,150	0,126	0,109	0,142	0,108	0,093	0,123	0,077	0,063	0,091
Marokko	0,147	0,127	0,167	0,141	0,121	0,161	0,123	0,105	0,141	0,089	0,072	0,106
Suriname	0,219	0,205	0,234	0,199	0,185	0,214	0,137	0,124	0,149	0,083	0,071	0,095
Nederlandse Cariben	0,339	0,318	0,360	0,311	0,289	0,332	0,207	0,188	0,225	0,127	0,109	0,144
Indonesië	0,197	0,183	0,211	0,192	0,178	0,205	0,154	0,141	0,166	0,089	0,077	0,100

Model 0: ongecorrigeerd.

Model 1: gecorrigeerd voor leeftijdsverschil ouders en volwassen kinderen.

Model 2: aanvullend gecorrigeerd voor geslacht en huishoudenstype.

Model 3: aanvullend gecorrigeerd voor en opleidingsniveau volwassen kind.

B10.9 Correlatie inkomen uit werk vaders - zonen

	Ongecorrigeerd			Gecorrigeerd ¹⁾			Gecorrigeerd ²⁾			Gecorrigeerd ³⁾		
	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens
Totaal	0,198	0,194	0,201	0,179	0,176	0,183	0,174	0,171	0,177	0,110	0,106	0,113
Geboorteland												
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland	0,183	0,179	0,188	0,163	0,159	0,167	0,160	0,156	0,164	0,090	0,086	0,094

B10.9 Correlatie inkomen uit werk vaders - zonen (vervolg)

	Ongecorrigeerd			Gecorrigeerd ¹⁾			Gecorrigeerd ²⁾			Gecorrigeerd ³⁾		
	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens
Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland	0,210	0,196	0,224	0,170	0,156	0,183	0,163	0,149	0,176	0,099	0,086	0,111
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland	0,160	0,147	0,172	0,125	0,113	0,137	0,122	0,110	0,134	0,090	0,079	0,102
Geboren in het buitenland	0,117	0,103	0,132	0,122	0,108	0,136	0,124	0,110	0,137	0,088	0,075	0,101
Herkomstland												
Turkije	0,113	0,093	0,133	0,099	0,080	0,118	0,091	0,072	0,109	0,069	0,052	0,087
Marokko	0,128	0,107	0,150	0,119	0,099	0,140	0,117	0,097	0,137	0,092	0,072	0,111
Suriname	0,168	0,140	0,196	0,154	0,127	0,181	0,151	0,125	0,178	0,104	0,079	0,130
Nederlandse Cariben	0,287	0,240	0,334	0,262	0,217	0,307	0,252	0,208	0,297	0,177	0,134	0,219
Indonesië	0,187	0,161	0,214	0,174	0,148	0,199	0,167	0,142	0,192	0,092	0,068	0,116

¹⁾ Gecorrigeerd voor leeftijdsverschil ouders en (volwassen) kinderen.

²⁾ Aanvullend gecorrigeerd voor huishoudenstype in 1995 en in 2020.

³⁾ Aanvullend gecorrigeerd voor en opleidingsniveau volwassen kind.

B10.10 Correlatie inkomen uit werk vaders - dochters

	Ongecorrigeerd			Gecorrigeerd ¹⁾			Gecorrigeerd ²⁾			Gecorrigeerd ³⁾		
	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens	correlatie	ondergrens	bovengrens
Totaal	0,185	0,181	0,188	0,170	0,167	0,174	0,155	0,151	0,159	0,069	0,065	0,072
Geboorteland												
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in Nederland	0,211	0,206	0,215	0,194	0,190	0,199	0,181	0,177	0,186	0,085	0,081	0,089
Geboren in Nederland, 1 ouder geboren in buitenland	0,209	0,195	0,224	0,185	0,170	0,199	0,168	0,154	0,182	0,082	0,070	0,095
Geboren in Nederland, 2 ouders geboren in buitenland	0,098	0,084	0,111	0,084	0,071	0,098	0,070	0,057	0,083	0,033	0,021	0,045
Geboren in het buitenland	0,089	0,074	0,104	0,084	0,069	0,099	0,063	0,049	0,078	0,021	0,008	0,034
Herkomstland												
Turkije	0,078	0,056	0,101	0,074	0,051	0,096	0,070	0,048	0,091	0,037	0,018	0,057
Marokko	0,058	0,035	0,081	0,056	0,033	0,078	0,055	0,033	0,078	0,035	0,015	0,055
Suriname	0,129	0,102	0,156	0,109	0,082	0,136	0,092	0,066	0,118	0,032	0,008	0,056
Nederlandse Cariben	0,254	0,207	0,301	0,228	0,181	0,275	0,189	0,144	0,235	0,078	0,037	0,119
Indonesië	0,228	0,200	0,255	0,220	0,192	0,248	0,207	0,180	0,234	0,105	0,081	0,129

¹⁾ Gecorrigeerd voor leeftijdsverschil ouders en (volwassen) kinderen.

²⁾ Aanvullend gecorrigeerd voor huishoudenstype in 1995 en in 2020.

³⁾ Aanvullend gecorrigeerd voor en opleidingsniveau volwassen kind.

Bronbeschrijvingen

De volgende bronnen en/of leveranciers van bronnen worden kort beschreven:

- Autoriteit Woningcorporaties (dVi)
- Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG)
- Basisregistratie Kadaster (BRK)
- Basisregistratie Personen (BRP)
- Basisvoorziening Handhaving (BVH) en Geïntegreerde Interactieve Databank voor Strategische bedrijfsinformatie (GIDS)
- Bevolkingsstatistieken
- Enquête Beroepsbevolking (EBB)
- Gezondheidsmonitor
- Handelsregister (HR)
- Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND)
- Integraal Inkomens- en vermogensonderzoek
- Landelijke Basisregistratie Ziekenhuiszorg
- Onderwijsstatistieken
- Opleidingsniveaubestand
- Regionaal Inkomensonderzoek (RIO)
- RVE geneesmiddelenverstrekkingen (Zorginstituut Nederland)
- Onderzoek Sociale samenhang en Welzijn (SSW)
- Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB)
- Uitkeringsstatistieken
- Vektis BASIC (zorgkosten)
- Veiligheidsmonitor
- Woonbase

Autoriteit Woningcorporaties (dVi)

De Autoriteit Woningcorporaties levert de Verantwoordingsinformatie van woningcorporaties (dVi) aan het CBS. Dit bevat een overzicht van de verhuurobjecten van woningcorporaties in Nederland en wordt door het CBS verwerkt in de bepaling van het type eigendom van woningen.

Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG)

De BAG bevat gemeentelijke basisgegevens over alle gebouwen en adressen in Nederland. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van de vulling van de BAG. Het Kadaster beheert de Landelijke voorziening BAG (LV BAG) en krijgt de gegevens aangeleverd door gemeenten. Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Basisregistratie Kadaster (BRK)

De Basisregistratie Kadaster (BRK) bevat informatie over percelen, eigendom, hypotheek, beperkte rechten (zoals recht van erfpacht, opstal en vruchtgebruik) en leidingnetwerken. Daarnaast staan er kadastrale kaarten in met perceel, perceelnummer, oppervlakte, kadastrale grens en de grenzen van het rijk, provincies en gemeenten. De BRK wordt door het CBS onder meer gebruikt voor het bepalen van het type eigendom van woningen. Meer informatie is te vinden op de website van de [Rijksoverheid](#).

Basisregistratie Personen (BRP)

Register waarin alle inwoners van een gemeente behoren te zijn ingeschreven. De Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA) vormt de grondslag voor de gemeentelijke bevolkingsregisters. Vanaf januari 2014 is de Wet GBA vervangen door de Wet basisregistratie personen (Wet BRP). Uitgezonderd zijn:

- inwoners van Nederland die gebruik maken van uitzonderingsregels die gelden met betrekking tot opnemings in de bevolkingsregisters (niet-Nederlandse diplomaten en niet-Nederlandse NAVO-militairen). Zij mogen zelf bepalen of zij in de bevolkingsregisters ingeschreven worden of niet.
- asielzoekers die korter dan zes maanden in de centrale opvang verblijven en nog geen verblijfsvergunning hebben gekregen.

Basisvoorziening Handhaving (BVH) en Geïntegreerde Interactieve Databank voor Strategische bedrijfsinformatie (GIDS)

De gegevens over geregistreerde verdachten van misdrijven zijn afkomstig uit de registratiesystemen van de Nationale Politie. De politie registreert iemand als 'verdachte van een misdrijf' wanneer er een redelijk vermoeden van schuld bestaat.

Voor de jaren 2005 t/m 2011 is de data afkomstig uit het registratiesysteem 'Geïntegreerde Interactieve Databank voor Strategische bedrijfsinformatie' (GIDS). Voor de jaren 2012 tot en met 2019 uit de 'Basisvoorziening Handhaving' (BVH).

De BVH bevat informatie onder andere informatie over het type delict. Persoonsinformatie over bijvoorbeeld het geslacht, land van herkomst en leeftijd is afkomstig uit het stelsel van 'Sociaal Statistische Bestanden' (SSB). Het aantal verdachten wordt weergegeven als percentage van dezelfde groep in de bevolking. De cijfers hebben alleen betrekking op personen die op een adres bij een gemeente zijn ingeschreven in de BRP (Basisregistratie Personen). BVH en GIDS leveren geen compleet beeld van de geregistreerde criminaliteit in Nederland. De gegevens van de bijzondere opsporingsdiensten (FIOD-ECD, douane) zijn vaak niet opgenomen in BVH (en voorheen GIDS). Diverse typen misdrijf, zoals economische delicten, milieudelicten of uitkeringsfraude, zijn hierdoor ondervertegenwoordigd in de cijfers. De gegevens zijn van verdachten, niet van veroordeelden.

De nieuwe wijze van tellen (GIDS versus BVH) geeft een lichte trendbreuk van 2011 op 2012. GIDS telde alleen verdachten die aan het hoofdincident van een registratie gekoppeld waren. BVH telt alle verdachten.

Na drie jaar 'bevriest' het CBS de data en worden verdachten die gevonden worden bij misdrijven die ouder zijn dan 3 jaar niet meer meegeteld in de verdachtencijfers. Cijfers over 2018 en 2019 zijn voorlopig omdat voor die jaren nog verdachten toegevoegd kunnen worden.

Bevolkingsstatistieken

De Bevolkingsstatistieken geven informatie over de omvang en samenstelling van de bevolking op 1 januari. Tevens geven de statistieken informatie over de veranderingen die van jaar op jaar optreden in de omvang en samenstelling van de bevolking door geboorte, sterfte en migratie. De waarnemingen zijn gebaseerd op informatie die het CBS ontvangt uit de bevolkingsregisters van gemeenten. Deze gegevens hebben betrekking op alle personen die in het bevolkingsregister zijn opgenomen (de 'de jure' bevolking). In principe wordt iedereen die voor onbepaalde tijd in Nederland woont, opgenomen in het bevolkingsregister van de woongemeente. Personen die 'de jure' tot de bevolking van Nederland behoren maar voor wie geen vaste woonplaats valt aan te wijzen, zijn opgenomen in het bevolkingsregister van de gemeente Den Haag. De Wet basisregistratie personen (Wet BRP) vormt de grondslag voor de gemeentelijke bevolkingsregisters. De Wet BRP is de opvolger van de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA). Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Enquête beroepsbevolking (EBB)

De Enquête Beroepsbevolking (EBB) is een grootschalig steekproefonderzoek bij personen die in Nederland wonen. Personen die wonen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (de institutionele bevolking) worden buiten beschouwing gelaten. Het steekproefonderzoek wordt doorlopend uitgevoerd. Doel van het onderzoek is het verstrekken van informatie over de relatie tussen mens en arbeidsmarkt. Hierbij worden kenmerken van personen in verband gebracht met hun positie op de arbeidsmarkt. De EBB bestaat sinds 1987. Sinds 2001 is de EBB een zogenaamd roterend panelonderzoek, waarbij de personen in de loop van een jaar vijfmaal geënquêteerd worden (om de drie maanden). Jaarlijks worden ongeveer 350 duizend enquêtes afgenomen. Bij publicatie op basis van de EBB classificeert het CBS de bevolking van 15 tot 75 jaar in de werkzame beroepsbevolking, de werkloze beroepsbevolking en de niet-beroepsbevolking. Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Gezondheidsmonitor (CBS)

De Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen wordt eens in de vier jaar uitgevoerd door het CBS in samenwerking met de GGD-en en RIVM en levert informatie over de gezondheid, sociale situatie en leeftijd van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder woonachtig in particuliere huishoudens. Het doel van het steekproefonderzoek is het verkrijgen van landelijke cijfers over (determinanten van) gezondheid, waarbij ingezoomd kan worden naar regio's en gemeenten. Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Handelsregister (HR)

Het Handelsregister van de Kamer van Koophandel bevat een registratie van organisaties (ondernemingen, stichtingen, maatschappen, verenigingen, etc.) in Nederland. Deze gegevens worden onder meer gebruikt in combinatie met de Basisregistratie Kadaster om het type eigendom van woningen te bepalen.

Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND)

De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) voert het vreemdelingenbeleid, de Vreemdelingenwet en de Rijkswet op het Nederlanderschap uit. De IND behandelt alle aanvragen voor asiel, gezinshereniging, visa en andere verblijfsvergunningen. Daarbij toetst de IND of de aanvrager voldoet aan de voorwaarden om in Nederland te verblijven of Nederlander te worden.

Integraal Inkomens- en vermogensonderzoek

Het Integraal Inkomens- en vermogensonderzoek geeft een beeld van de samenstelling en verdeling van het inkomen en vermogen van personen en huishoudens in Nederland. De populatie bestaat uit de bevolking van Nederland in particuliere huishoudens op 1 januari. Het onderzoek is gebaseerd op integrale registraties van de Belastingdienst, Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen UWV) en de BRP. Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Landelijke Basisregistratie Ziekenhuiszorg

Registratie met gegevens op persoonsniveau over klinische opnamen, dagopnamen en observaties in het ziekenhuis, en bijbehorende diagnoses en uitgevoerde verrichtingen. Alle Nederlandse ziekenhuizen leveren data voor de LBZ aan DHD (Dutch Hospital Data). Door de volledigheid van de data heeft de LBZ een landelijke dekking. Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Onderwijsstatistieken

De onderwijsstatistieken geven een breed overzicht van diverse aspecten van het onderwijs in Nederland. De meeste informatie heeft betrekking op de leerlingen/studenten en de geslaagden/afgestudeerden bij de verschillende onderwijssoorten. Daarnaast zijn er gegevens over onderwijsinstellingen, de overheidsuitgaven aan onderwijs, het opleidingsniveau van de bevolking, stromen in het onderwijs, studievoortgang van leerlingen/studenten en voortijdig schoolverlaten en de bestemming van geslaagden/afgestudeerden op de arbeidsmarkt. Van de meeste onderwijssoorten zijn ook regionale cijfers beschikbaar. Het grootste deel van de statistieken betreft het onderwijs dat wordt bekostigd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap of het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. In het kader van leven lang leren is er ook informatie over de deelname aan bedrijfsopleidingen en het niet-bekostigd onderwijs.

Opleidingsniveaubestand

Het Opleidingsniveaubestand bevat data over het hoogst behaalde en hoogst gevolgde opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking op peildatum 1 oktober. Het bestand is gebaseerd op gegevens uit diverse registers (voor een belangrijk deel uit de Onderwijsnummerbestanden van DUO) en de EBB. Door het gebruik van meerdere (jaargangen van) bronnen heeft het een zeer hoge dekkingsgraad (ruim 12 miljoen personen in 2020) die bovendien jaarlijks toeneemt. Hoewel de dekkingsgraad hoog is, vertegenwoordigt het bestand niet de gehele doelpopulatie. De informatie is voor een deel van de bevolking integraal en voor de overige personen op steekproefbasis. Het bestand bevat een ophooggewicht dat voor representatieve uitkomsten zorgt voor de bevolking in Nederland.

Regionaal Inkomensonderzoek (RIO)

Informatie over het RIO is te vinden op de website van het [CBS](#).

RVE-geneesmiddelenverstrekkingen (Zorginstituut Nederland)

Ten bate van de risicoverevening (RVE) in het kader van de Zorgverzekeringswet leveren zorgverzekeraars het Zorginstituut Nederland gegevens over alle geneesmiddelenverstrekkingen per persoon die zijn vergoed uit de verplichte basisverzekering voor geneeskundige zorg. Het is een volledig dekkend bestand dat nagenoeg volledig koppelbaar is met de Basisregistratie Personen. De geneesmiddelen zijn op basis van artikelcodes ingedeeld naar ATC-klasse (anatomisch, therapeutisch, chemisch), een classificatiesysteem van de WHO (World Health Organization). Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Sociale samenhang en Welzijn (SSW)

In dit onderzoek, dat het CBS sinds 2012 uitvoert, worden onder andere vragen gesteld over subjectief welzijn, sociale, maatschappelijke en politieke participatie en vertrouwen. Het onderzoek is uitgevoerd met een sequentieel mixed-mode design. Aan respondenten is in eerste instantie gevraagd om via internet mee te doen aan het onderzoek. In geval van non-respons zijn mensen waarvan een goed telefoonnummer bekend was, telefonisch nogmaals benaderd om mee te doen. De mensen zonder (goed) bekend telefoonnummer zijn aan huis nogmaals benaderd om mee te doen.

Er is gebruik gemaakt van resultaten van het onderzoek Sociale samenhang en Welzijn 2012 tot en met 2021. Deze tien jaren zijn samengevoegd om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over in het buitenland geboren mensen en in Nederland geboren mensen met één of twee in het buitenland geboren ouders. Er is gebruik gemaakt van een indeling van 15 groepen, waarbij naast de Nederlandse herkomst, de groep in het buitenland geboren mensen en de groep in Nederland geboren mensen met één of twee in het buitenland geboren ouders verder opgesplitst worden naar de volgende herkomstlanden: Europa (excl. Nederland), Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Cariben, Indonesië en overig Buiten-

Europa. Er zijn veranderingen vastgesteld door de periode 2012 tot en met 2016, en 2017 tot en met 2021 met elkaar te vergelijken. De onderstaande tabel toont het aantal deelnemers aan het onderzoek, naar herkomst- en geboorteland.

Deelnemers onderzoek Sociale samenhang en welzijn, 2012/2021

	Totaal	Nederlandse herkomst	Geboren in Nederland, 1 of 2 ouder geboren in buitenland	Geboren in het buitenland
Totaal	75 725	63 073	5 780	6 872
Europa (excl. NL)			2 300	2 243
Turkije			455	427
Marokko			347	390
Suriname			467	687
Nederlandse Cariben			148	315
Indonesië			1 376	637
Overig Buiten-Europa			687	2 173

De vergelijking tussen groepen gebeurt in stappen. Eerst worden mensen met een Nederlandse herkomst, migranten en de tweede generatie vergeleken. Hierbij wordt met bivariate analyses nagegaan of er verschillen zijn in de mate van sociale en maatschappelijke participatie. Vervolgens is gekeken of de verschillen (deels) verklaard kunnen worden doordat deze groepen zich onderscheiden in man/vrouw-verhouding, leeftijd en opleidingsniveau. Leeftijd is onderverdeeld in zes groepen: 15 tot 25 jaar, 25 tot 35 jaar, 35 tot 45 jaar, 45 tot 55 jaar, 55 tot 65 jaar en 65 jaar of ouder. Bij opleidingsniveau is een driedeling gehanteerd van laag, midden en hoog. Deze procedure is ook toegepast voor de andere groepen, in totaal 15, die met elkaar vergeleken worden.

Daarnaast zijn er logistische regressieanalyses uitgevoerd. Daarbij zijn de drie herkomstgroepen met elkaar vergeleken: Nederlandse herkomst, migranten en de tweede generatie. Daar zijn vervolgens de kenmerken geslacht, leeftijd en opleiding aan toegevoegd. Dezelfde procedure is toegepast voor de 15 herkomstgroepen. Dan blijkt dat, zowel voor als na de extra toevoeging van de drie achtergrondkenmerken, zowel de 3 als de 15 herkomstgroepen zich op alle participatieaspecten onderscheiden. Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB)

Het doel van het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) is het verschaffen van microdata waarmee een samenhangende, consistente beschrijving kan worden gegeven van een aantal aspecten van de bevolking van Nederland. Het SSB is een stelsel van op individueel niveau koppelbare registers en enquêtes. Met gegevens uit het SSB worden voor verschillende onderwerpen statistieken gemaakt en wordt sociaalwetenschappelijk onderzoek uitgevoerd. De SSB-populatie betreft alle personen die in Nederland wonen en personen die niet in Nederland wonen maar wel in Nederland werken, een uitkering dan wel pensioen vanuit Nederland ontvangen of in Nederland onderwijs volgen. Er zijn onder meer gegevens beschikbaar over personen, uitkeringen, banen, inkomen, opleidingen, huishoudens, woningen en ruimtelijke indelingen. Door de opzet van het SSB is samenhangende informatie aanwezig voor kleine groepen in de samenleving, kan regionaal sterk gedetailleerde informatie gegeven worden en kunnen groepen personen door longitudinaal onderzoek gevolgd worden.

Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Uitkeringsstatistieken

De uitkeringsstatistieken geven een beeld van uitkeringen in het kader van werkloosheid, bijstand, arbeidsongeschiktheid en de Algemene Ouderdomswet (AOW). De meeste informatie heeft betrekking op het aantal uitkeringen en achtergrondkenmerken van personen met een uitkering. De statistieken zijn gebaseerd op registraties van gemeenten, UWV en SVB.

Veiligheidsmonitor

De Veiligheidsmonitor is een grootschalige enquête onder Nederlanders van 15 jaar of ouder. Het is een periodiek bevolkingsonderzoek naar leefbaarheid, veiligheid en slachtofferschap van criminaliteit, uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid en het CBS. Het onderzoek bevat trends en ontwikkelingen en uitsplitsingen naar politieregio's en (middel-)grote gemeenten en naar persoonskenmerken. In de Veiligheidsmonitor komen de thema's slachtofferschap en veiligheidsbeleving terug. Personen zijn slachtoffer als ze in de enquête aangeven in de twaalf maanden voorafgaande aan het onderzoek slachtoffer te zijn geweest van één of meerdere gewelds-, vermogens- of vandalismedelicten. De algemene veiligheidsbeleving is vastgesteld met de vraag of mensen zich wel eens onveilig voelen. Om de onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt te bepalen is mensen gevraagd of zij zich wel eens onveilig voelen in de eigen buurt. Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Vektis BASIC (zorgkosten)

Vektis BASIC bevat per verzekerde persoon de kosten die zorgverzekeraars en volmachthouders hebben vergoed vanuit de basisverzekering, uitgesplitst naar de verschillende zorgvormen (bijvoorbeeld huisartsenzorg, ziekenhuiszorg, etc.). Vektis, het informatiecentrum voor de zorg van Zorgverzekeraars Nederland, maakt op basis van acht kwartalen (jaar t en t+1) een jaarbestand dat dient voor de risicoverevening (RVE) in het kader van de Zorgverzekeringswet. Verzekeraars schatten per type zorg de nog te verwachten kosten, deze worden verdeeld over de personen die voor die zorgvorm al kosten hadden gemaakt. Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Woonbase

De Woonbase is een database waarin gegevens over personen, huishoudens en woonruimten uit verschillende registers en andere databronnen aan elkaar gekoppeld zijn. Er is gecorrigeerd voor miskoppeling tussen verschillende bronnen en ontbrekende gegevens zijn grotendeels geïmputeerd. Meer informatie is te vinden op de website van het [CBS](#).

Medewerkers

Redactie

Martine de Mooij, Dion Dieleman, Kirsten van Houdt en Lucille Mattijssen

Eindredactie

Annelie Hakkenes, Karolien van Wijk en Paul de Winden

Opmaak figuren

Saskia Stavenuiter en Karolien van Wijk

Monitordeel

1. Bevolking
Han Nicolaas en Dominique van Roon
2. Wonen
Dion Dieleman, Mariëtte Goedhuys, Aafke Heringa en Hans Vreeken
3. Onderwijs
Sascha de Breij, Frank Linder en Lucille Mattijssen
4. Sociaaleconomische positie
Marion van den Brakel, Willem Gielen, Kirsten van Houdt, Noortje Pouwels, Marlou van de Sande, Sander van Schie
5. Criminaliteit
Charlotte Brand, Elianne Derksen, Lona Verkooijen en Wim Vissers
6. Gezondheid
Elianne Derksen, Kim Knoops, Lucille Mattijssen Floor van Oers en Laura Voorrips
7. Sociale samenhang en participatie
Hans Schmeets

Verdiepend deel

8. Verschillen tussen bevolkingsgroepen in COVID-19-ziekenhuisopnamen in 2020
Coen van Duin en Anton Kunst (Amsterdam UMC, Public and Occupational Health)
9. Schoolloopbanen van de tweede generatie
Joeke Kuyvenhoven (NIDI) en Marjolijn Das
10. Inkomensmobiliteit tussen familiegeneraties naar herkomst
Marion van den Brakel

Erratum

Ondanks de zorgvuldigheid waarmee deze publicatie is samengesteld, zijn er achteraf enkele onvolkomenheden geconstateerd. Onze excuses hiervoor.

Datum: 23 maart 2023

Tabel 1.9 is aangepast, omdat de cijfers over het aandeel in Nederland geboren onder de totale bevolking onjuist waren. Ook bij overige landen, in de onderste regel, werden verkeerde cijfers genoemd.

Figuur 6.3a is aangepast, omdat het totaalcijfer van personen geboren in Nederland met één of twee ouders geboren in het buitenland onjuist was.

Datum: 29 november 2022

In de tekst over huwelijkspartnerkeuze in hoofdstuk 1 werden twee verkeerde cijfers genoemd. In de longread en de PDF is de tekst aangepast met de juiste cijfers.